

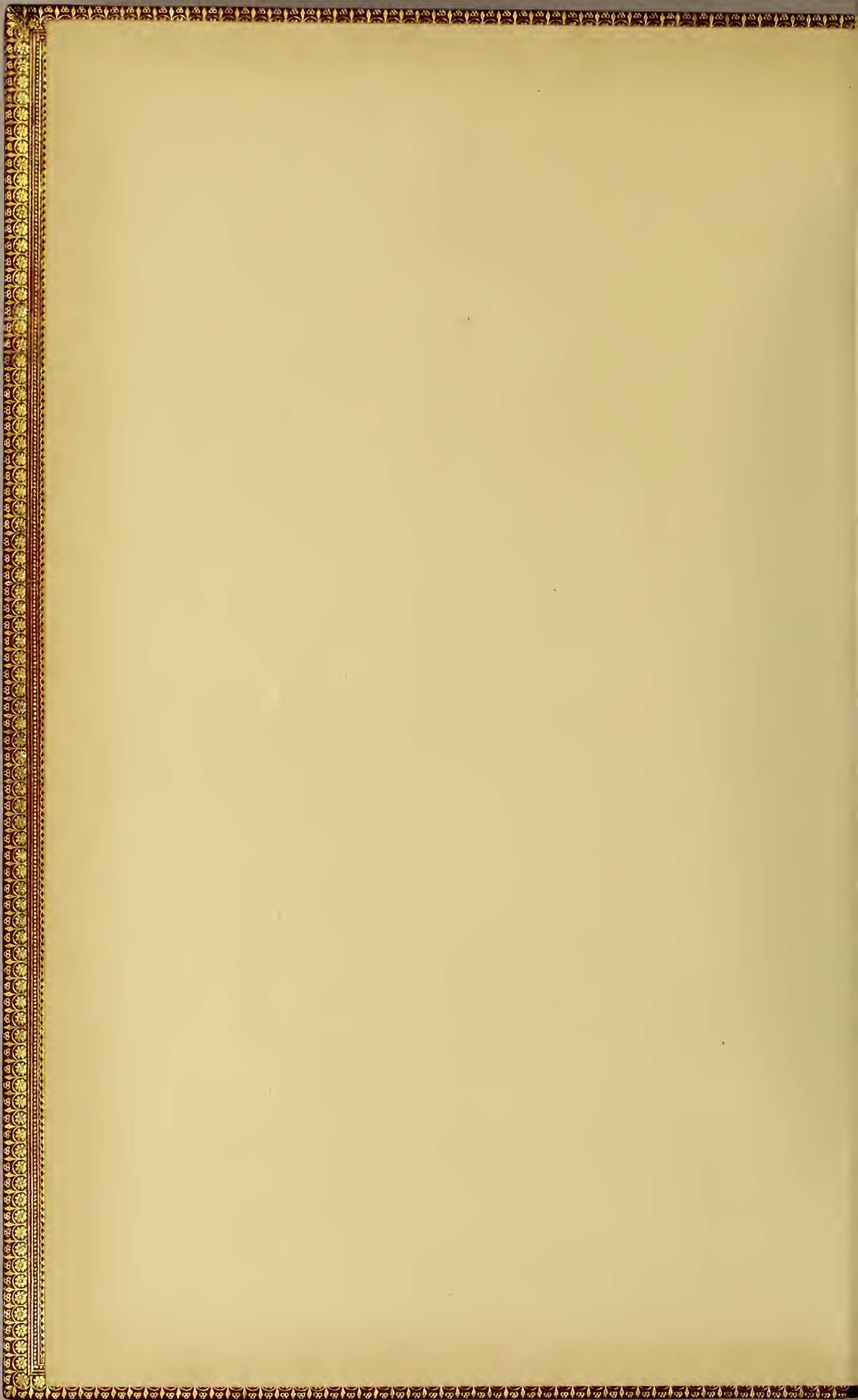
THE
B

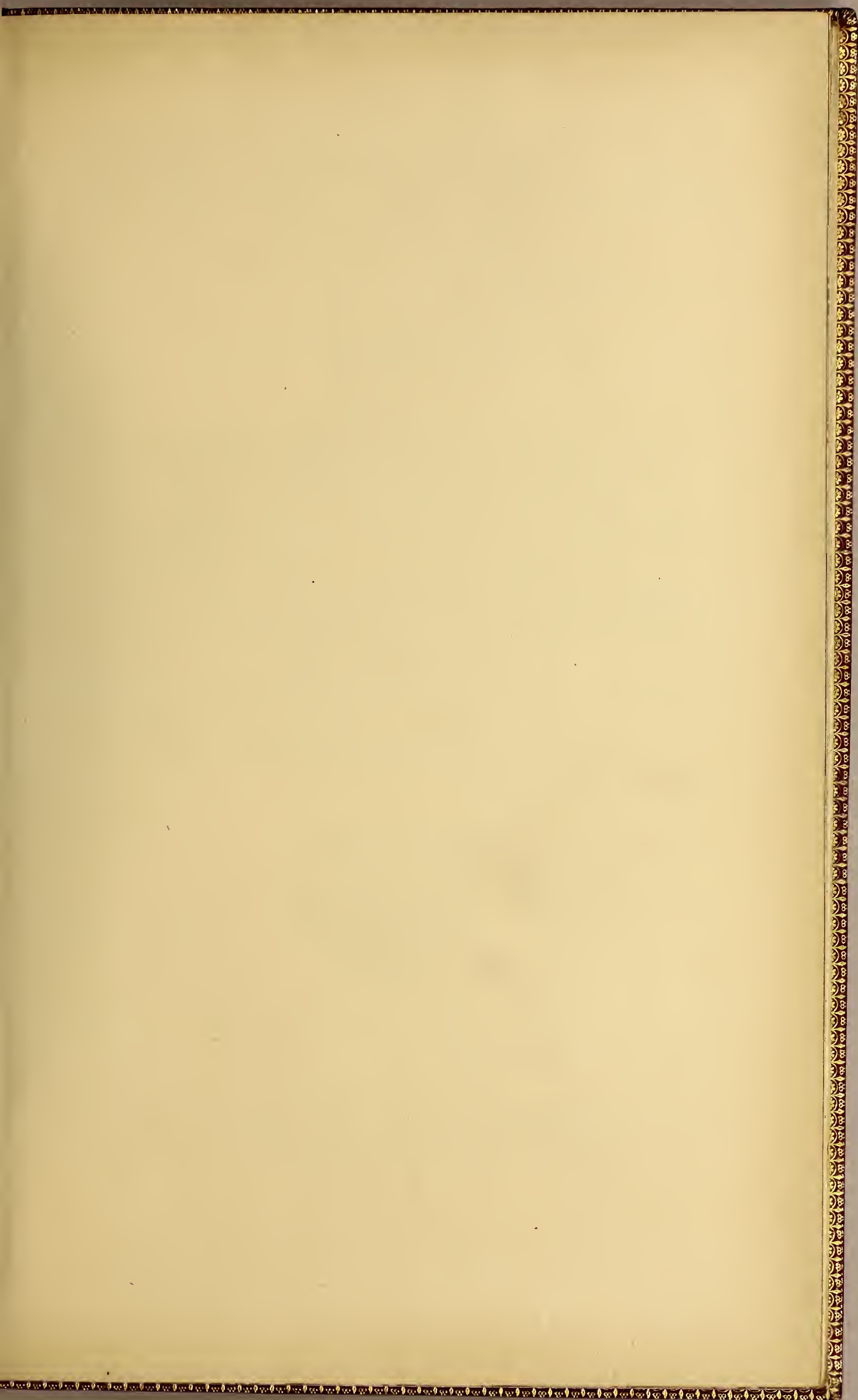
T88

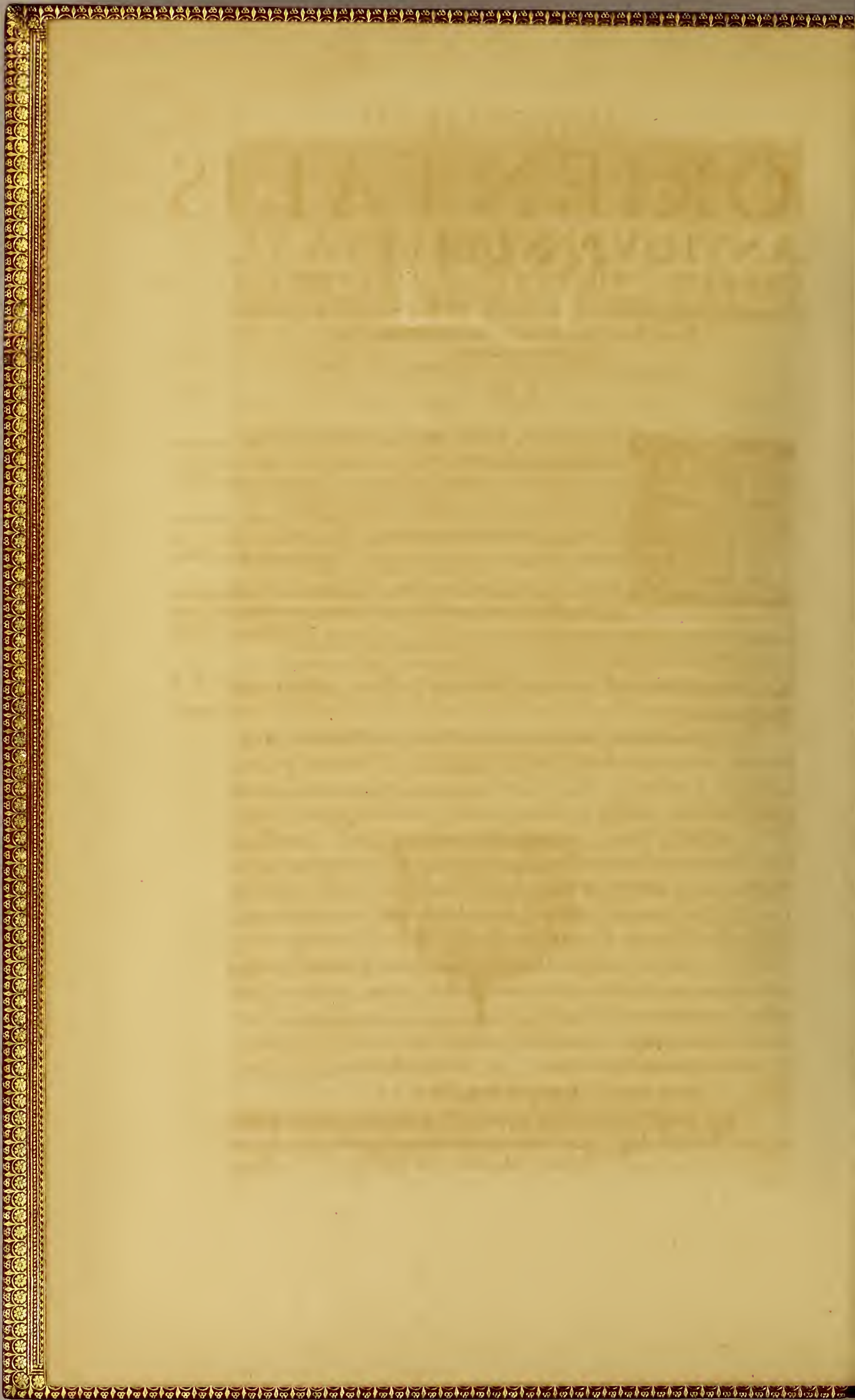

John Carter Broton.

HISTORIARVM
ORIENTALIS
INDIÆ

Tomus XII

In tres Libros siue Tractatus distributus.

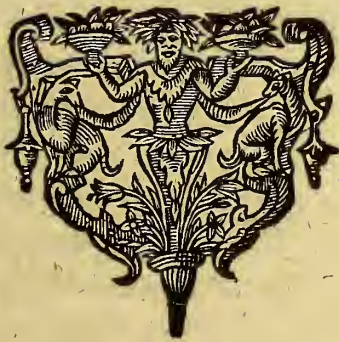
QVORVM

PRIMVS continet descriptiones Chorographicas & Topographicas Regnorum, Prouinciarum, Insularum, Urbium, Castellorum, Emporiorum, Montium atque Fluiuiorum, totius illius Continentis, quæ vulgo ORIENTALIS INDIÆ nomine censetur: inprimis Chersonesi Aurea, Sinarum, Iaponum, Sinus Persici & Gangetici, Oceani Eoi & Littoris Africani: adiectis Incolarum moribus & ritibus, ipsiusque soli ingenio & Natura.

SECUNDVS habet Narrationes exquisitas aliquot Navigationum & Expeditionum Marinarum, ab Anglis Batavisque potissimum, in omnes illas Orientis & Austri partes susceptarum, vt & præriorum aliquot naualium vario euentu commissorum: quibus accessit PERIPLVS Orbis Terræ, à Iacobo Eremita, Nauarcho Batauo absolutus: quæ historia incipit ab anno AN. C. M. DC. XIII. terminaturque in initis anni M. DC. XXVI.

TERTIVS tribuitur descriptioni quarundam Septentrionalium Regionum atque Insularum, ante non satis cognitarum, nempe partis Scythia, Moscovia, quæ magna pars est Sarmatia Europæe & Asiaticæ, nec non Samogetia, Islandia, Gronlandia & aliarum, quarum plenior notitia, expeditionibus Nauarchorum felici industria in eas Orbis partes confectis, ad nos peruenit: à primis Aquilonarium Nauigationum in initis ad nostra tempora.

I. LVDOVICVS GOTOFRIDVS EX ANGLICO ET Belgico sermone in Latinum transtulit, nouis accessionibus locupletauit, ordinem & concinnitatem addidit: non sine Tabulis Chorographicis & Figuris æneis, vnde lumen toti historiæ.

FRANCOFVRTI

Apud WILHELMVM FIZZERVVM Anglum, Bibliopolam,

ANNO M. DC. XXVIII.

ORIENTAL
INDIA

THE
INDIA

OF THE

INDIA

THE
INDIA
OF THE
INDIA

THE
INDIA
OF THE
INDIA

RPJCB

THE
INDIA
OF THE
INDIA

P R Æ F A T I O.

scendarum earum regionum, quas natura parens, vel intercedente immani Oceano, vel vastis terrarum spaciis à nobis discreuit, vt earum discas ingenia, miracula, cæli folique bona aut mala, vrbes, pro-uincias, incolas horumque mores.

Enimvero non omnibus licet ipsis eo adire, suisque cuncta arbitrari oculis, diiudicare sensibus: ex aliorum quædam relatu discenda sunt, & fidelibus narrationibus adhibendæ aures, in qua re, si non plus est quam in Autopsia iucunditatis, certe minus deprehenditur periculi.

Prodit nunc è meo bibliopolio in Lucem Duodecima pars Historiarum Orientalis Indiæ, ea potissimum complectens, quæ proximis hisce annis Nauarchi nostrates, Angli atque Bataui, difficilimis periculi que plenissimis suis experti fuerunt nauigationibus; nec iis in Orientis duntaxat, sed & Septentrionis ac Austri partes susceptis, & quæ litterarum monumentis consignata nobis ac posteritati consecrauerunt. Rara quædam in iis, nec ante hæc tempora vulgo nota, ex quibus, quæ capi possit delectatio, comparari scientia, percipi vtilitas, meum non est hoc loco prolixius ostendere, cum non loquar earum rerum ignaro, sed in historiarum monumentis versatissimo.

Et hæc causa est, Nobilissime Iosua, quod tuo potissimum nomini nouitium hoc opus Romana indutum toga inscribere atque nuncupare volui, quem harum rerum, vltra comparatam notitiam amplissimam, noscendarum, incredibili teneri desiderio compertissimum habeo, vt aliquam ex iis inter seria Martis studia caperes oblectationem: deinde vt hoc velut publico præconio virtutum tuarum testatum facerem, me nequaquam oblitum fuisse eorum quæ ab animi tui generosissimi prothymia in me profecta sunt humanitatis tecmeria: postremo vt me quem semel in amicorum tuorum numerum admittere dedignatus non es, deinceps quoque locum illum tenere sinas, & vsitata benevolentia complecti pergas. Quod si obtinero, non leue me beneficium impetrasse arbitrabor. Vale. Francofurti Kalendis Septembribus anno A N. C. M. D C. XXVIII.

Qui Generosam Nobilitatem Tuam

Impensis studiis colit

Guilielmus Fizerus, Anglus, Bibliopola Francofurtensis.

HISTORIARVM ORIENTALIS INDIAE ET VICINARVM REGIONVM

CAPVT I.

P E R I O C H E .

*Quae gentes factis expeditionibus naualibus primùm Orientalis Indiae littora adiuerint & postmodum penitiora lustrauerint.
Lusitani, Hispani, Batavi, Angli.*

EMO, Lector, adeo historiarum nostri temporis rudis est, quin sciat, Lusitanos primos omnium Europæ populorū eas Orientis partes, quæ vulgo laxa significatione Orientalis Indiae nomine vsurpantur, nauibus adijisse; vnde laude ea industriæ & audaciæ priuandi non sunt, cum hac earum soletia cæteris nationibus via commonstrata & veluti ianua aperta sit, ad adeundos varios populos, siue ij continentem, siue insulas maris Eoi incolerent. Hos enim primo Germaniæ Inferioris maritimi populi, Hollandi & Selandi, deinde Angli quoque; è Britannia secuti, laudem illam Lusitanis prope surripuerunt, vel obsecrauerunt duntaxat, detectis vltioribus littoribus, & repertis nouis & antea parum cognitis regionibus insulisque, in quibus non tantum luculentas exercere negotiationes, sed & partis ab hoste clarissimis victorijs magnifica erexere Trophæa. Vnde dubitari non debet, quin tres illæ Orbis nationes ad luculentissima emolumenta immortalem æterni nominis gloriam adiungere potuissent, si calcatis exitiosis dissidijs & Cadmæis præliis, concordiam inter se colere voluissent.

Et primo quidem satis constat, Lusitanos, (siue, vt vulgo appellantur, Portugallenses) anno à nata Salute Publica MCCCCXCVIII. extremum Africae Promontorium, quod *Bona spei Caput* nauæ vocant, nauibus suis circumiuisse, eaque via in Orientis terras penetrasse, Nauarcho *Vasco de Gama* sumtibus auspiciisque *Emanuelis Lusitaniae Regis*, qua quidem expeditione, cum primum *Calecutum* appulissent, non contenti vicina Indorum littora perlustrasse, etiam eas Africae Æthiopiæque partes, quæ in Orientem Solem longissimo tractu à septentrione Austrum versus porrectæ vergunt, adiuerunt.

Regnante deinde *Henrico* ijdem Lusitani illecti superiorum nauigationum felici successu & maioris subinde lucri spe, nullis pepercere sumtibus laboribusque, donec continuatis ad nostra tempora expeditionibus non Indiae duntaxat, sed & Asiae Africaeque multa loca & quæstuosos portus sibi subiecerunt: testes harum rerum laudamus ipsos Lusitanorum scriptores, *Barrium, Osorium, Massaum* aliosque, qui fere ipsi periculossimarum illarum nationum extitere focij, & res tam memorabiles ad posterorum memoriam scriptis commentariis transmisserunt.

Loca quidem & Insulæ celebriores, quas Regis sui vel dominio vel tributo subiecere Lusitani, hæc comemorantur. Azores, Madera, Insulæ Promontorii Viridis, Principis, S. Thomæ, Anniboni, Mosambica, Mina & Arguina in Guinea, Angola, Sofala, Mombassa, Armusiu in Sinu Persico, Dius, Damiana, Bacaiana, Goa, Chaul, Barcela, Mengaloria, Canonor, Gran- canonor, Cochin, Culan. In Zeilam Insula Negapatana, Columbi & D. Thomæ oppidum. In-

Lusitanorum in seruantibus partibus Orientalis industriæ.

Quos Hollandi & Angli secuti sunt.

Loca celebriora à Lusitanis reperta & possessa.

*Potentia
regni Lu-
sitanici.*

ta Cheronesum Auream habent Portum Pequenensem, Portum Grandem, Sincapuram. In sinu Gangetico siue Bengalensi Seronem, Malacam, cum Malao Insula, quibus adde quaedam Loca in Iauana & Taprobane Insulis, quæ omnia hoc loco commemorare difficile foret: vade non ingentes solum diuitiæ, sed & magnæ vires & robur bellicum huic regno accessit, quod sine hac tam luculenta accessione per sese exiguum, multis Europæ regnis ne conferendum quidem fuit. Adde celeritatē huius incrementi, adde potentiam & instructissimarum classium apparatus, quarum fiducia non solum aduersus Ottomanici Tyranni, sed & Regis Persæ & Regum Indorum Asiaticorumque vim sua egregiè defenderunt Lusitani, acquisitis expugnatisque subinde pluribus locis, subactisque liberis ad eum diem populis.

Primus ab his iure merito debetur Hollandis in ea gloria locus, qui cum Lusitanorum exemplo anno Salutis MDXCV. in easdem Orientis partes suscepissent, Castulonensibus & Lusitanis per Indiam & Africam multum detrimenti intulerunt, & in locis XXXVII. emporia sibi erexerunt, occupatis etiam vel de nouo excitatis vltra XX. castellis atque munimentis, vt apparet ex eorum Commentariis Diariisque. Nec horum vim Lusitani duntaxat, multis modis ab iis oppressi atque impediti experti sunt, verum etiam ipsi Angli, vt ex sequentibus apparebit.

*Anglorum
expeditio-
nes.*

Horum Anglorum in Orientem nauigationibus tertium locum assignabimus, qui anno A.N.C. MDC. inita societate expeditionem in Indiam instruerunt, Duce *Iacobo Lancastrio* Equite, qui quatuor præfuit nauibus, quarum hæc fuere nomina. *Draco, Hektor, Ascensio & Susanna*. Euentus huius expeditionis tam prosper fuit, vt vrgeret propositum constituerint Angli, tanta quidem animorum promptitudine, vt paucorum annorum decursu plures quæ viginti classes emiserint, partim *Elisabetha Regina*, partim *Iacobo* Regnum Britanniarum obtinentibus, constitutis sibi emporiis in variis Orientis partibus, nec frigeſcit eorum in illa re studium Regnante *Carolo Rege Serenissimo*.

*Similitudo
inter An-
glos &
Hollandos.*

Sicut autem priuati emolumentum studium pessimum semper mortalibus existit consiliarius, & tranquillitatis atque concordie hostis certissimus: ita ne inter Batauos & Britannos quidem, (nam de Lusitanis mirum non est) diu durauit amicitia.

Negant tamen Angli, sibi illius dissidij culpam tribui recte posse, qui Batauos nec verbo nec facto priores ipsi læserint, sed iniustam duntaxat vim ab sese proſtigauerint, freti bonitate causæ suæ & iure gentium. Et barbaros quidem populos non modo non impeditos ab sese, neq; oppressos autem iidem, sed & adiuuos defensosque, quoties ab Hollandis Lusitanisque hostilia præter jus & fas perpessi fuissent: vt dux illæ gentes crudelitatis & malitiæ notam effugere non possint, quod Anglos omni iniuriarum genere diuexatos, à negotiatione prohibuerint, calumnijs appetuerint, nec secus ac iniuratos hostes ferro ac igne in eos deſæuierint, trucidatis quam plurimis: quam quidem immanitatem ab Hollandis Angli nunquam metuere debuerint, quos tot sibi deinceps habuerint beneficiis. Dicit enim vix posse, quantopere in longinquis illis regionibus res Bataua adiuta fuerit mercimonijs Anglorum, qui præter pannos Britannicos præstantissime notæ, varia metalla, ferrum, stannum, plumbum, aliasque merces vtilissimas in illas partes importauerint, & lucri ex parte Hollandos participes fecerint, suppeditatis etiam nautis & opificibus notæ solertiæ. Sed & eosdem Hollandos maiorem debuisse rationem habere *Iacobi Regis* totiusque Nationis Anglicanæ, quorum bonam & fidelem in Germaniæ Inferioris bellis experti fuerint aduersus communem hostem operam & societatem.

*Dissidia
causa inter-
ritus.*

Ad hæc & alia id genus obiecta crimina, quæ Hollandi respondeant, non est huius loci prolixè exponere: id duntaxat extra dubium est, infelici harum gentium dissidio & altercatione factum esse, vt illæ Orbis partes, adeoque ipse Oceanus Orientalis dici possit Amphitheatrum gladiatorium, in quo nobilissimæ illæ duæ gentes mutuis laniens sese mutuo conficientes, iucundum inimicis nationibus præbeant spectaculum, in voluntarium nec necessariū vltro præcipitata exitiū. Possis tamen dicere, Anglos ideo ab alijs tot tantisque affectos iniurijs, vt clarius eorum enitesceret virtus, quod tot modis diuexati & exagirati, prohiberi tamen non potuerint, quin in potētissimo Persarum regno, Æthiopia, Sinus Erythræi littore, India Africaque pedem fixerint & fortitudinis suæ trophea constituerint, reportatis domum incredibilis precij thesauris, mercibusque exquisitissimis, vna cum non intermoritura nominis gloria. De his autem omnibus nemo, nostro iudicio, melius vberiusque scripsit, quam *Samuel Purchasius* Anglus, cuius luculentissimi adeantur Commentarii.

*Anglorum
in his par-
tibus suc-
cessus.*

Quibus rationibus Bataui impulsu in remotas illas Orientis partes expeditiones susceperint: quare ijdem Hispanos atque Lusitanos hostium loco habuerint & oppugnaverint.

VT varia sunt mortalium de plerisque rebus iudicia, Lector, ita dubium nullum est, quin de Belgarum, inque primis Batauorum in Eoas Orbis nostri partes nauigationibus diuersimode senserint cum primis illi, quibus inferioris Germaniæ Prouinciarum Administratio & libertas satis cognita non est. Mirantur autem præ cæteris, quibus Hollandi adducti rationibus, cum alias multas Hispanorum naues, tum in primis ingentem illam onerariam, cui D. Catharinæ nomen imposuerant, duce Hemskerkio Nauarcho interceperint, expugnaverint, & in Hollandiam abduxerint. Desinent autem admirari, quicumque veras huius rei causas intellexerint, ex ipsis Lusitanorum ad Hollandos litteris, post expugnata nauim illam scriptis, & bona fide ex Hispanica lingua in Latinam conuersis, quas litteras paulo post lectori communicabimus.

Ut autem rem paulo ordiamur altius, constat, Hollandos à multis annis omnes suas nauigationes & negotiationes non aliò, quam per Oceanum quidem, in Hispaniam Lusitaniamque, per Mediterraneum autem mare in Italiam Græciamque instituisse. Cum autem Inquisitionis Hispanicæ pertæsi Bataui, ad conseruandam conscientiarum & patriæ libertatem arma corripissent, factum est, vt in Hispaniæ portibus Hollandorum naues quamplurimæ non detinerentur solum, sed & vel diriperentur, vel merces fisco addicerentur. Leuiter visi sunt hæc damna ab initio æstimare Hollandi, cum intra priuatorum iniurias subsistere viderentur, neque ob eam causam à nauigationibus in Hispaniam desistere voluerunt, donec illa inuadendi licentia totas classes Belgarum corripuit, quibus hoc modo ab Iberis persoluta sunt nutricationis stipendia, quod toties inuecto frumento Germanico laborantem & perituram fame Hispaniam annona subleuassent. Nec in spoliatione nauium mercimoniorum que stetit iniuriarum modus, nauæ quoque & remiges cum vectoribus, sublato religionis, quam quisque sequeretur, discrimine, primo correpti, deinde partim ad remum damnati, partim asinis præpostere impositi, & flagris ad necem cæsi perierunt. His incommodis adducti Magistratus per illas Belgicæ prouincias, non potuerunt prohibere ciues suos, quorum omnis in nauigatione & piscatione consistebat alendæ vitæ ratio, ne susceptis in quas quisque vellet regiones nauigationibus, victum sibi atque facultates quærent.

Cumq; ad superiores iniurias noua accederet Hispanorum insolentia, saltem Hollandis ad condiendos seruandosque pisces negantium, accidit præter omnem spem & singulari Dei prouidentia, vt Hollandi reperta via ad Antipodes, ibi ingentes salis natui micas, ad rupium magnitudinem insurgentes, in loco prorsus aspero & inculto, repererint: ex quo id obtinuerunt, vt quamuis saltem istum sponte naturæ suppeditatum laboriosis acquirere cogentur nauigationibus, emtionis tamen pretium lucrarentur. Tantum ergo beneficium diuinæ bonitati grata mente acceptum retulerunt.

Perrexit autem Deus gratiam fauoremque suum erga gentem illam etiam amplius testificari, excitatis viris prudentibus & ingeniosis, omnique laude ac memoria dignis, in quibus hi facile fuere principes: Gerardus Bicquerus, Consul vrbs Amsterodamensis, eiusque collega Rudigerus Bauensius: Petrus Theodoricus Hasselerius: Iohannes Iansonius Campensis: Albertus Lucæ: Arnoldus Grothufius: Sigebertus Petri, aliique qui magno animo & audaci in futuris periculis, primas in mare Atlanticum emisere classes, quæ bonis solutæ auspiciis primo Auriferæ regionis Guineæ, quam nigerrimi ferocissimique Æthiopum incolunt adiuere littus, quam viam priores ostenderant Enchusiani Mercatores: hinc aucti hi Argonautæ animis Nouum nostroque oppositum petiere Orbem, & ante omnia Aromatiferas Orientalis Oceani Insulas, quæ nullius exteri, ne dum Hispanorum agnoscunt imperium, in quibus locis omnibus licito honestoque modo & bona fide sua exercere mereimonia.

Grauitè & iniquè tulerunt hunc Batauorum successum Hispani, variisque artibus Lusitanos in illo Mari potentes in Hollandos concitauerunt, vt his omnibus aduersarentur modis, eosque, si viribus & robore non possent, astu opprimerent. Placuit posterius Lusitanis,

Causa odiorum Hollandorum in Hispanos.

Prisca Hollandorum nauigationes quales.

Hollandi ab Hispanis variis affecti iniuriis.

Salis natui & fossitius ab Hollandis repertus.

Quorum iuasu & auspicijs Hollandi tam remota loca adiuerunt.

Hispani Lusitanos in Hollandos accendunt.

qui variis apud Reges Barbaros Hollandorum famam lacerauerunt calumniis, eosque ferocibus illis gentibus ad certam prodidere lanienam, ut Batauorum super ea re in lucem emissi & querelarum pleni ostendunt Commentarij.

*Expeditio
Hemsker-
kij.*

Cæterum Præfecti collegio Mercatorum Orientalis Indiæ, cum hæc intellexissent, consiliū ex tempore capientes, Iacobum Hemskerkiū illius Oceani Thalassiarcham constituerunt, eumque cum octo nauibus Orientales Indos petere iusserunt, ut bona cum pace Regulorum in illis partibus negotiaretur, vel permutatione mercium, vel solutione præsentis pecuniæ, uti vsus ferret. Suscepit is hanc prouinciam, Mauricio Principe & Ordinibus Batauorum consentientibus, litterasq; publicas super eo negotio exhibentibus, quibus profecturo dabatur potestas, ut si qui se eius conatibus opponere, eumque oppugnare ausi fuissent, iis omnibus viribus quacumque ratione posset, resisteret, seque suosque defenderet.

Prima pugna Hispanorum cum Hollandis.

Sublatis Anchoris Hemskerkius, cum *Canarias Insulas*, quas præsci *Fortunatas* dixere, præteruectus fuisset, obuiam habuit classē Hispanicam, XIII. constantem nauibus, militibus, nautis tormentisque bellicis optime instructam. Inuecti in Batauos Hispani acriter commiserunt prælium, in quo nauis quædam Bataua, cui *Leoni Rubeo* nomen erat, tormentorum ictibus valide concussa, Præfectum amisit, vulneratis multis è sociis, unde tot modis debilitata captum iter pertexere non potuit, sed conuerso itinere Hollandiam repetiit. Accessit aliud infortunium. Legatus enim Hemskerkius, quem vulgo Viceadmiralium vocant, cum sua nauē in mediam Hispanorum classē illatus & male habitus, vix ab hostibus se expediuisset, diuerso itinere abiit, deferta nauē Prætoria.

Obsidio Bantamensis soluta.

Hemskerkius ergo, duabus iam priuatus nauibus, cum reliquis omnino sex *Bantam Iauæ Insule Emporium* delatus est. Hic intellexit, quæ paulo ante apud illam Urbem acciderant. Lusitani enim, cum vehementer succenserent Iauanensibus, quod cum Hollandis negotiati fuissent adduxerant a. d. XXIV. Decembris mensis anno A. N. C. MDCI. ad urbem Bantam Triremes quidem VIII. Liburnicas vero XXII. duce *Andrea Hortado de Mendoza* eamq; acriter obsederant. Huic Lusitanorum classi opposuerat se inuicti animi Adolescens, Oluerius Hermannus, Batauus, cum quinque nauibus Hollandorum ut eorum crudeles impediret conatus, quibus imperatum erat, ut non solum omne nomen Hollandicum, vbicumq; posset deleteret, submersis illius gentis nauibus, sed & Bantamenses ciues, qui cum Batauis exercere mercimonia ausi fuissent, atrocibus castigarent exemplis, ut territi cæteri ab omnium impofterum conuersatione, qui Lusitani non essent, penitus abstinerent. Quis autem fuerit illius obsidionis euentus, & quam masculè à Batauis Lusitani repulsi profligatiq; fuerint, ostendit superiorum librorum historia, qui consulendi.

Rabies & sanities Lusitanorum.

Re male gesta Lusitani desperatione & iracundia pleni *Amboinam* Insulam petierant, trucidatisque immaniter incolis etiam arbores Caryophyllorum feraces & cæteras fructiferas succiderant, nec expleti rabie illa *Machiam*, vnam ex Moluccis Insulis, quæ Regis Ternatensis agnoscebat imperium inuaserant, debacchatique promiscue in agrestes cædibus, idem in ipsa *Ternate* insula facere tentauerant, adiuti duabus Hispanorum Triremibus, quæ nuper ab *Manilla* Philippinarum Insularum Metropoli venerant, non alta sanè de causa, quam quod Rex iste Hollandis hospitium præbuisset.

Vasfrities Lusitanorum.

Venerant paulo ante Ternaten duæ naues Batauæ ex earum numero, quibus Oliuerium præfuisse diximus, vni nomen erat *Vltraiecto*, alteri *Vigili*. Harum Præfecti ab initio quidem acriter cum Hispanis Lusitanisque pugnaere, postremo tamen cedere coacti sunt, cum vix dimidiam mercium quas petierant, partem nauibus imposuissent, reliquarum nauium Hollandicarum non melior fuerat fortuna, quæ in ipso portu Ternatensi ab Hispanis obsesæ & oppugnata ira restiterant, ut præfectus vnus, cui *Francisco Verdoso* nomen erat, totis viginti diebus continuo prælio se defendere cogeretur.

A vi ad fraudes conuersi Lusitani, cum transfugam quendam *Henricum Hamburgensem* nacti fuissent, conati sunt, Hollandos apud regem in odium adducere. Scripsere igitur non ad eum duntaxat, sed & ad ipsos Hollandos litteras, & his quidem impunitatem omnium eorum, quæ in Hispanum regem deliquissent, pollicebantur, insuper & restitutionem omnium, quæ ipsis superiori prælio adempta fuerant, si absque mora tormenta Regia, quæ in eorum essent constituta potestate, sibi traderent. Ad regem vero scripserant, videret etiam atq; etiā, quos excepisset regno suo hospites, & quibus hominibus vitā salutemq; suam commisisset, qui vnice id agerent, ut machinas Regiæ suæ fidei commissas Lusitanis proderent. Vigilaret igitur, fidelisq; admonitioni locum daret, & tam noxiis hospitibus porro aditum negaret, quin eos, quos iam in sinu foueret, Lusitanis dederet.

In mittendis autem litteris hac vsi fuerant versutia, ut epistola quam ad Hollandos dederant,

derant, velut errore quodam ferentium, prius in manus regis incideret, vt inde rex velut ex improviso de traditione tormentorum cognosceret. Verum Rex, cui technæ & fraudes Ibericæ iam multis experimentis cognitæ erant, respondit: superuacaneam esse admonitionem illam; nosse enim se, quibus fidere debeat hominibus. Dedere autem Lusitanis Hollandos, homines nequaquam sibi obnoxios, sed æque ingenuos liberosque ac ipsi Hispani essent, id vero præter omne ius & fas sibi videri. Idem rex exemplum harum litterarum vna cum ipsa epistola, quam à Lusitanis acceperat, ad Batauos misit, simulque percunctatus est, litterarum ne aliquid ipsi ad Lusitanos dedissent? quanquam nihil tale suspicabatur. Negauerunt Hollandi tale quicquam sibi in mentem venisse, grauiusque de Lusitanorum mendacijs conquesti, regem, vti deinceps quoque ab huiusmodi fraudibus sibi caueret, monuerunt.

At Lusitani cum neque vi neque dolo res Batauorum euertere se posse viderent, veritatem Insulanorum qui se cum Hollandis coniunxerant, probro pleni ab Ternate discesserunt, munimentisque suis, quæ in Tidore insula vicinisque locis habebant, firmiora imposuere præsidia. Redeuntes tamen ad ingenium semper altu fallacisique velut per transennam Hollandos appetiuerunt, gnari illius;

— *Dolus an virtus quis in hoste requirat?*

Expertus id est *Iacobus Necquijs*, Nauarchus Batauus, qui cum duabus nauibus ad *Ma-
caum* oppidum Chinæ, in quo Lusitani cum Chinesibus negotiantur, appulerat. Lusitani enim cum labaro pacis indice prodeuntes, cum hostile nihil præ se ferrent, persuaserunt Hollandis, vt viginti ex vtraque naue selectiores in nauigium actuarium descenderent, & in litus egrederentur. Hos nihil tale metuentes, viuos corripuere omnes, & XVII. ex iis, qui linguæ Lusitanicæ ignari, suam populo, illius idiomatis perito, exponere non poterant innocentiam, suspensio necauerunt, tres superstites Goam ad acerbiores morte seruitutem, in signi vlti perfidia, miserunt.

Sed & Regi *Cochinchina* persuaserat iussu Lusitanorum Monachus quidam, vti XX. Batauos, qui Liburnica mercandi gratia eo duce *Gronsbergio* quodam accesserant, trucidari iuberet. cæteri, quos ex eadem Liburnica exceperant, traditis duabus machinis æneis vitam redemerunt. Tres alij, quos *Hemskerkius Bandâ Amboinam* negotiorum causa sub fide publica miserat, capti, crudeli mortis genere sublatis sunt: primus enim in mare præcipitatus remorum impulsu tamdiu natans quassatus contususque in ipsis aquis est, donec expiraret: duo in insulam deportati inter feros & inhumanos barbaros extincti sunt.

Tidora est vna ex Moluccis Insulis. in hac circa id tempus Lusitani castellum satis munitum obtinebant. Venerat huc *Balthasar Cordesius* Nauarchus Batauus, emensus longissimum iter per periculosum *Fretum Magellanicum*. Hunc magna comitate & simulata beneuolentia exceptum, vt in litus egrederetur, & Taurum, quem ei dono offerebant, acciperet, inuitabant. Paruit fraudis ignarus Balthasar, egressusque est in litus, assumptis præcipuis è nauisua sociis. Redire ad nauem cum funesto dono volentem Batauum, Lusitani in celoce actuaria iugulauerunt, inque oceanum præcipitauerunt, addito cane mortis socio. Cæteros, quibus incolumitatem conceptis verbis polliciti fuerant, pari modo trucidauerunt, amputatis primo manibus, pedibusque, deinde capitibus, cadauera humi temere abiecta sepultura caruerunt. Pereunte ad hunc modum cum suis Nauarcho, alia Lusitanorum manus consensu Liburnica ad Hollandorum nauem accessit. Receptamice à Batauis, omnes pariter trucidauerunt, præter quinque nautas, quorum indigebant opera: nauem sibi vendicauerunt.

Non possum silentio præterire, quot modis, Lusitani conati fuerint, duas naues Batauas, quibus *Iacobus Necquijs* præerat, igne subiecto cremare: & quo pacto Achinensi regi persuaserint, vt naues Selandorum, qui ibi negociabantur, hostiliter adori retur, qua fraude effecerunt, vt multi vtriusque perirent homines.

His ergo similibusque laceffiti Hollandi iniurijs, cum implacabiles Iberorum viderent animos finem nocedi non facere, coacti sunt de communi nationis consilio foedus percutere inter sese, vt coniunctis viribus communem hostem, nauigationes suas interturbantem, vbi-
cunque possent, adorirentur, vtque tam iniustam vim à se repellerent, qua is ius gentium tot modis violauerat. Huius tam iustæ & legitimæ defensionis testimonium & licentiam ab Illustrissimo *Mauritio Arausionensi* principe & Ordinibus Confæderatarum Belgij Pro-
uinciarum obtinuerunt, impetratis etiam litteris publicis, quibus, si ita vsus ferret, vte-
rentur.

Nauis Lusitanica à Batavis capta.

Intellecto hoc Ordinum decreto Hemsckerkius cum duabus nauibus ab vrbe *Banta* in *Iana* Insula discessit, relictis in eo portu sociis, vt negotiationem porro continuarent. Nauiganti littus insulæ iuxta regnum *Iorense* occurrit ingens nauis Lusitanica, septingentos circiter vehens viros, plerosque armatos & Hollandorum hostes. De horum aduentu per exploratores certior factus, communicato cum Iorenfi rege, qui tunc ipse in prætoria Batavorum nauis erat, consilio, statuit Lusitanos aggredi. Conserta pugna horrendum in modum detonuit è machinis bellicis in nauem inimicam Hemsckerkius ad eò, vt coegerit Lusitanos, ni submergi mallent, deditioem facere. Victor, vt pactus fuerat, omnes viuos in vicinam insulam deuehi iussit, nauem & diuitias sibi seruauit. Cum autem recorder, me in superioribus pollicitum fuisse exemplum litterarum, quas ipsi Lusitani super expognatione illius nauis exarauerunt, id iam subiiciam, vt quiuis de facto isto Hemsckerkij iudicare recte possit.

Litteræ, quas Curia Malaccæ ad Hollandos
& Hemsckerkium dedit.

Iam olim damnosa inoleuit consuetudo, vt litigantibus inter se Regibus Principibusque, omne acceptarum cladium onus in capita & fortunas ciuium subditorumque decumbat. Placuit Fortuna & Tempori, Nauem nostram è China redeuntem cum Præfecto sociisque tua tradere potestati. Sed hæc talia occulto Dei iudicio facta fuisse, cuius nos latent rationes, non dubitamus. Mittimus tibi, vir fortissime, bellaria hæc, vt socios tuos à diuturna nauigatione fessos reficias, cætera verò qua adiunximus dona, vt testemur gratitudinem nostram erga te, quod tam liberali manu promissis pactisque tuis satis feceris, nobisque omnes Lusitanos in tua constitutos potestate saluos incolumesque transmisseris. Pollicemur eadem in tuos beneuolentia & comitate, si casus ferat, nos vsuros, nec unquam huius beneficij memoriam ex animo deposituros. Vale. Scripsi ego Paulus Mendesius de Vascola, secretæ Camera scriba a. d. IX. Martij, anno Salutis MDCIII.

Andreas Fernandez, Dominicus de Monte Isaaci, Ifacus de Gusgao.

Exemplum alterius Epistolæ, quam Prorex Malaccæ
ad Hemsckerkium dedit.

Bellorum omnium euentus dubius incertusque est, in solius Dei manu constitutus: huius homines sunt nuda instrumenta, quibus ille pro arbitrio utitur. Arrisi tibi mirâ indulgentiâ lubricum istud nomen, quam Fortunam appellamus, quæ tibi prædiuitem illam nauem Chinesem obiecit. Nactus es in ea permultos mercatores, vt & mulieres & seruulos, inermem multitudinem, & pugnae impedimenta potius quam adiumenta. Vnum istud medius fidius doleo, quod non prætorie nauis mee occurreris, facile intellecturus, quantum intersit inter institores & bellatores. Sed hæc quidem corrigi nunc non possunt. Intellectis ijs, quæ Batavis in Chinesis littore contigerunt, non modicè perturbatus fui, cum tam leue delictum tam graui supplicio punitum fuerit. Sed confirmo tibi, mi Hemskerki, authorem illius crudelitatis iam in vinculis attineri, & capitale expectare supplicium. Hollandis, qui huc ex China & Moluccis Insulis delati sunt, libertatem restitui, eosque comiter & amice habui. Mitto ad te nauigium hoc, vnice petens, vt Fratrem Antonium Monachum & Præfectum nauis cum cæteris Lusitanis, qui in tua adhuc sunt custodia ad me mittas, quod si feceris, magnum mihi beneficium præstiteris, multo autem illustrius me tibi deuincies, si cum Iorenfi Rege egeris, vt mihi Lusitanos meos, quos Indi è nauigio Chinesis rapuerunt, restituant, instructos diplomate publico securitatis ergo. Scripsi in vrbe Malacca a. d. IX. Martij anno MDCIII.

Ferdinandus Albuquerqueus,
Prorex Malaccanus.

Ad Illustrem Iacobum Hemsckerkium, Præfectum classis Hollandicæ:

Subint-

Subiungemus superioribus litteris duas alias Epistolas, quas Lusitani ad Batauos dedunt, priorem quidem ex Insula, quam *Ilham Grandem* Lusitani vocant, alteram ex vrbe Malacca. Prioris exemplum hoc est.

Omnes, quotquot hic commorantur, Illustris D. Hemskerki, fatentur se tibi plurimum debere, ob singularem comitatem & benevolentiam, qua in nostros, quorum vita necisque penes te erat arbitrium, usus es. Et profecto, nihil aliud à tam generoso victore, aut à lenitate alienum expectari potuit. Quod Hollandis tuis, quorum presidio nostri huc deducti sunt, pro eorum in nos meritis dignas rependere gratias non potuerimus, ipsi testabuntur, id tempori & aduersitati fortuna tribuendum esse, qui & ipsi tarditatem nauis nostrae excusabunt. Ad cetera beneficia etiam, quae sumus te, hoc adiunge, ut ij ex nostra gente, quos adhuc penes te seruas, primo quoque die huc mittas, quod si obtinuerint, in magna felicitatis parte ponent, se à tanto viro captos, imo potius conseruatos fuisse. Vale. A. D. XI. Martij, ex Insula Magna.

Alia Epistola ad eundem.

Placuit Deo, me sub patrocinio & tutela tua, Illustrissime Nauarche, Malaccam reducere. Beneficentiam tuam, quam toto tempore, quo in tua fui constitutus potestate, expertus sum deprecari nunquam desinam, quid enim pulchrius fingi potest, quam quod ea, quae verbis pollicitus es, ipso facto tam egregie praestitisti? Nunc votorum meorum summa eo redit, ut dono aliquo tanto viro digno te vicissim demereri queam. Verum amissis rebus meis omnibus, ad eam sum redactus paupertatem, ut ne vestes quidem, quibus saucium corpus tegam, mihi in hac nuditate supersint: ea enim, quibus tunc cum pugnaremus, utebar, perpetuis è tua nauis in nos emissis fulminibus deformatæ penitus atque laceratae sunt, vsibusque meis facta inutilis. Quapropter à te peto, ut ad superiora beneficia hunc velut apicem vel colophonem addas, mihi inquam telam sericam ex earum numero, quas in capta nauis nostrae magno numero adeptus es, dono mittas, ut inde mihi vestem conficiam. Recordare, mi Hemskerki, quae tunc mea fuerit fortuna cum caperer à te, & quae nunc sit, postquam à te dimissus sum non ingrato homini aut obliuiofo praestabis hoc beneficium, qui tibi prospera omnia, & exoptatum ad Hollandos tuos precatur reditum Vale. Ex vrbe Malacca a. d. XXIV. Martij anno S. MDCIII.

Sebastianus Serranus.

Ex his litteris Lusitanorum, qui sunt testes omni exceptione maiores, in proprio duntaxat periculo, & causa, facile colliget prudens Lector, quae sit causae Baranicae aequitas, & quanta patientia tam multiplices Hispanorum iniurias, illata damna vitae & bonis Hollandorum perpeffi fuerint, nec cum pulcherrimas naeti fuissent occasiones, eas caedibus recipere vltum iuerint. Quae omnia cum apud crudelem gentem Iberorum ne deinceps quidem locum inuenerint, quaerimus saltè, an non iustissimas Hollandi causas habuerint, vim & arma in tam inimicum & implacabile genus magnis animis expediendi, eosque vbicunque possent, non quidem fraude aut calumniis, sed virtute apertoque Marte hostiliter vicissim inuadendi: cum Natura etiam brutis bestiisque sui defendendi desiderium, & vim iniustam repellendi licentiam ingenerauerit.

CAPVT III.

P E R I O C H E,

Imperium Magni Mogol, qui non tantum Indiae intra Gangem, sed & alibi longe lateque dominatur.

INDIAM totius Asiae maximam nobilissimamque partem, ab Indo fluuio denominationem India diuisio & limites. trahere, nemo est, qui ignoret. Eam veteres duplicem faciunt, illam intra, hanc extra Gangem fluuium locantes. Priorem nostri seculi scriptores cum plerisque recentioribus **INDOSTAN** appellant, mutuato à barbaris nomine. Haec cum amplissimis terrarum definitur Magnus Mogol. spaciis, prope tota vnus Magni Regis subest imperio quem **MAGNUM MOGOL** vocant. Obscurior huius principis ipsiusque tanti regni apud Europæos notitia, multum lucis accipit variis diuersarum gentium, in primis Lusitanorum, Barauorum, Britannorum in eas partes nauiga-

nauigationibus, quibus factum est, vt multo exactiorem, quam patrum habuit ætas, rerum Indicarum acquisuerimus scientiam. Nos eorum annorum, quæ longius à nostris hinc temporibus absunt, non reperemus historiam, sed ea quæ proximis hinc annis velut de nouo cognita sunt, digna sanè commemoratione, Lectori communicabimus.

Potentia
Magni
Mogol.

IAM primum satis constat, nullum totius illius partis Orientis Principem, quam late patet nomen Indicum, diuitiis, robore, potentia, magnificentia, cum eo conferri posse monarcha, quem nostri ac superioris æuis scriptores (non vt quidam Mogor) MAGNUM MOGOL vocant. Quadraginta enim & septem prouinciis siue regnis secundariis & ab ipsius nuru dependentibus imperitat, & his regulis iura dat pro arbitrio, cum omnia quæ possident ipsi, in eius sint constituta potestate. Maxima imperii eius pars id terrarum spatium completitur, quod intra Indum & Gangem fluuios nobilissimos includitur. Magni cognomentum immanes diuitiæ & potentia formidanda ei pepererunt, vt & Turcarum Tartarorumque Monarchis. MOGOL dicitur à populo quodam eiusdem nominis, qui ad ripam Indi fluuii versus Aquilonem habitat. Has gentes sibi subiecit Mahomet Zelabdin Echebatus, Magni Regis Selimi frater qui ducto contra eos anno A. N. C. MDLXXXII. ingenti exercitu, *Mogoles* sibi aliquot præliis deuictos, obsequentes fecit.

Elephantii
armati vt
milites.

Aiunt in eo exercitu fuisse quinque Elephantorum millia, quibus frons lato ferro fuit munita. Singulos dorso sustinuisse singulas turres, in quibus quaterni sagittarii. Ipsi belluis ad promiscidas alligatos fuisse prælongos acutosque gladios, quibus mita dexteritate in hostes vsæ fuerint: dentibus vero, vel si mauiis, cornibus, pugiones mucronatos. Hanc bestiarum aciem in postremo agmine constitutam fuisse, ne præliantibus equitibus peditibusque impedimento vastitate sua essent, aut profligata forte ab hostibus, incurrentes suis, totam aciem conturbarent. Regio quam Mogoles populi incolunt, vicina esse perhibetur regno *Quabul* siue *Cabul*.

Fines &
præcipua
Prouincia
Imperij
Magni
Mogol.

Antequam autem ad penitiora huius regni progrediamur, operæ precium est, videre, quibus imperium istud Magni Mogol includatur finibus, & quæ sint præcipue illius prouinciæ. Fines hi sunt. Ad Occidentem regnum *Sinda* & Magni *Sophi* siue Regis *Persarum* imperium. Ad *Aquilonem Tauri Montis iuga* & fines *Tartarorum*. Ad orientem alicubi *Gangem* fluuium limitem habet, alicubi eius ripas transsiluit. Ad Austrum regnis, *Decanensi*, *Bengalensi*, & *Gangetico Sinu* terminatur. Prouinciæ principales hæc sunt:

- I. GANDAAR siue Candahor, trans Indum, est ampla ciuitas, quæ toti prouinciæ nomen impertiuit, sita intra occidentem & Aquilonem, Vicinos habens *Persas*, quorum aliquando subiecta fuit dominio.
- II. TATTA Prouinciæ & vrbis nomen, quæ sita est ad Indum fluuium, qua is immanibus auctus aquis, latissimo ostio Oceanum Indicum irrumpit, habens *Gandaaræ* fines ad septentrionem.
- III. BVKOR. Et hoc ciuitatis pariter & regionis nomen est. Perluit hanc Indus fluuius, in curuo flexu aliquot dierum itinere supra Tattam.
- IV. MVLTAN ciuitas non modica, prouinciæ nomen dat, quæ & ipsa Indo fluuio ab occidente alluitur, fines eius sunt, ad occidentem & septentrionem *Gandaar*, ad Austrum *Bucoria* regio.
- V. HAAGICAM. Regnum hoc *Balaacorum* est; à Fauonio vento ad fines *Tattarum* porrigitur & *Buccorensium*, vsque ad fines regni *Lahor*. Ciuitatem magni nominis hæc prouincia non habet.
- VI. KISSIMERA siue *Caxymera* (vt alij scribunt) prope tota in Aquilonem versa est. Metropolis eius dicitur *Syraker*, quam fluuius *Bathus* transit, influens in Indum. *Montosa* & aspera est hæc prouincia, Regnum *Cabul* ab occidente habens.
- VII. Est autem regnum CABUL siue *Quabul* latè patens huius Imperij prouincia, Regiam urbem habens eiusdem nominis, ipsa prouincia in Aquilonem proiecta *Vsbecorum Tartarorum* fines attingit.
- VIII. BANCHIS, *Bischura* siue *Bethara* ciuitate illustris est.
- IX. ATTACCA Prouincia ciuitatem præcipuam habet eiusdem nominis. Per huius fines *Nilabus* fluuius Indo mixtus labitur. Ipsi prouinciæ situs est inter occidentem & septentrionem.
- X. CATARENSIS Principatus ad radices caucasi montis situs est, orientior quam *KISSIMERA*, porrigiturque inter *Eurum* & *Aquilonem*, ciuitates habens præcipui nominis *Danquelin* & *Purrolam*.
- XI. PENIAB Prouincia quinque fluuiis irrigatur: *Niliabo*, *Batho*, *Indo Caulo* & *Lahorio*.
Caput

- Caput eius est Lahor ciuitas ampla, emporioque celeberrimo clara. Ipsum regnum hoc oba-
 quarum copiam miræ fecunditatis, rotundæ prope formæ existens, à septentrione tamen
 paulum in Austrum extenditur. LXXXI
- Huic confinis est IEMBA, orientior quamuis illâ, tota montosa & nemorosa. Prima in XII.
 ea ciuitas idem fert nomen.
- PEITAN, à ciuitate eiusdem nominis traxit appellationem, in Eurum magis quam IEMBA XIII.
 protensa.
- NACARCAT, siue (vt aliis placet) Nagracut vrbi præcipuæ nomen suum debet. Colli- XIV.
 bus montibusque frequentibus asperatur. Hanc nonnulli limitem regni Magni Mogol sta-
 tuunt, quæ id in Aparctiam ventum porrigitur.
- SIBA Prouinciæ & ciuitatis nomen est, finitima huic Nagracutensis, montibus nemo- XV.
 ribusque horridæ.
- IESVAL siue Iessel Metropolin habet Rageparam, porrigiturque ad fines Guffaratarum, ab XVI.
 septentrione habens Sibam & Nagracut.
- DELI; Urbis hoc & regni nomen est. A Iemnio fluuio, qui in Gangem illabatur, & A- XVII.
 gram Ciuitatem primi nominis alluit, in Euronorum porrigitur. Solebant hic olim Regiam
 domiciliumque habere Indorum reges: sed nostra tempestate in ruderibus prope tota iacet.
 Nec defunt, qui Porum Indorum Regem hic habitasse scribant, qui cum Alexandro Philippi
 filio bellum gessit. Reperta quidem fuit hic columna, incisilis literis Græcis conspicua, vetu-
 statem loci adstruens.
- MEVAT tota Orientalis est & ultra Gangem. Præcipua Vrbs in ea Naruol. XVIII.
- SAHIBALA oppidum primarium habet eiusdem nominis. Sita est ad occidentalem Gan- XIX.
 gis ripam, Iemnium fluuium habens ad meridiem.
- AGRA mediterranea huius imperii prouincia. Vrbs olim in ea Agra maximi nominis, XX.
 sita sub gradu XXVIII. Eleuationis Poli ab Æquatore, à meridie habet Iemnium amnem.
 Noua Agra nostro quoque tempore domicilium Magni Mogol, vbi Armamentarium est &
 Ærarium Regis Indorum. Ab hac vrbe ad Lahoram via porrigitur plana & lapidibus strata, ab
 vtroque latere semper virentibus arboribus confita, quæ res miram illi loco conciliat amæ-
 nitatem.
- IENVPAR prouincia cum eiusdem nominis vrbe ad caulum fluuium sita est, solo vbere XXI.
 & fru ctuoso.
- BANDOA vrbs est & regio, vicina regno Delli & Agræ. XXII.
- PATANA quatuor fluuiis includitur, Gange, Serfeli, Iemna & Canda: porrigiturque in XXIII.
 Eurum versus regnum Bengalæ.
- GCR regio est septentrionalis, à cuius finibus haud longe ab sunt Gangis nobilissimi XXIV.
 fluuii fontes.
- Nobilissimum omnium horum regnorum est BENGALA, totum orienti Soli obuersum, XXV.
 quod curuatura litoris sui efficit celeberrimum illum apud veteres Sinum Gangeticum, cui
 hodie *Golfo de Bengala* nomen est, qui ab Aquilone in Austrum porrectus, ad Choromandel-
 lam vsque excurrit. Præcipuæ eius Vrbes sunt Ragamahel & Decacah, cum nonnullis aliis.
 Portus hæc prouincia aliquot habet valde commodos, inter quos celebriores sunt qui vo-
 cantur Portus Grandis, Portus Peguinanus, Philipatamensis, Satigamensis, partim cis partim
 ultra Gangem. subsunt huic regno etiam aliæ quædam Prouinciæ, vt Pupiana & Patanensis.
- ROCHA celebriorem ciuitatem nullam habet: excurrit à Bengala versus meridiem & oc- XXVI.
 cidentem.
- VDER Æ Prouinciæ caput est Ie Kanata oppidum: alii vero non Vderam sed Vdessam XXVII.
 vocant. Extenditur hæc longe in orientem trans Gangem, ad fines vsque regni Maugi, quod
 Peguano regno finitimum, à feris barbarisque incolitur gentibus.
- CANDVANÆ prouinciæ fines ad septentrionem & orientem sese extendunt. Vrbs in XXVIII.
 ea primi nominis est Cara Catencha.
- CVALIERA & ipsa nomen suum primario debet oppido, extenditur à prouincia Can- XXIX.
 duana ad fines Burampurenfes.
- Est autem BVRAMPVTA caput amplissimæ prouinciæ cui Chandes nomen est, cui XXX.
 superioribus annis Rex Decanensis imperitauit, domicilium habens in Guzaratensi oppido,
 extenditurque à Guzarato Chitorium versus, & hinc in Austrum ad fines Suratenses: fluuios
 habet Decanin & Tapten.
- MALVA vrbes habet, Vgenam, Naram & Seringam. vicina est Chandibus intercedente XXXI.
 Sepra fluuio, qui aquas suas in Sinum Cambaiensem exonerat, aliquot millib. supra Suratum.

- XXXII. **BERAR** regiuncula est, cuius ciuitas primaria Shapur dicitur, in finibus sita Guzaratensium ad radices Montis Chitorii.
- XXXIII. Pulcherrimum autem opulentissimumque est reguum **GVZARATENSE**, quod vtrimque includit Sinum Cambaiensem: Caput eius est Amadaner ciuitas. Cæterum complectitur hoc regnum insuper amplissimam præfecturam Cambaiensem, cum prouincia Suratenfi & vrbe eiusdem nominis, estq; totus ager illius regni gelidis vberimus vndis ob fluuiorum copiam, vnde & quidam, etsi perperam, Indum amnem hic aquas suas in oceanum exonerare arbitrati fuerunt. Nabodacha fluuius iuxta Brocham oppidum Mare irrumpit, quorum fluuiorum beneficio ex interioribus regni partibus naues omnis generis mercibus onerari, inque longinquas regiones exportari possunt.
- XXXIV. **SORETANA** prouinciola angustis circumscribitur limitibus. Urbem habet satis celebrem, Ianagram, quæ maritima cum sit, ad Austrum aliquo modo obiectam habet Guzaratensem prouinciam.
- XXXV. **NARYAR** Orientalior est, cuius præcipuum oppidum est Gehud.
- XXXVI. Amplius vtroque paulo ante commemorato est regnum **CHITOR**, cuius primaria vrbs eodem appellatur nomine, sita in monte, cuius ima circuitu suo milliaria Anglica decem constituunt. Erat autem vrbs illa, Regia atque domicilium Rannæ Sultani; sed anno A. N. C. MDCXIV. Magnus Mogol armis eam in suam redegit obedientiam. Est autem regnū hoc magis in occidentem protensum, si Chandes spectes, orientalius tamē Guzaratensium regno, transitq; per istud via Regia ab Agra Suratum vsque. Ranna ramen Sultanus Montes in occidentem Solem versos, haud procul ab Amadanera vrbe, adhuc suis obtinet præsidii.
- Sumitur autem longitudo huius imperii hoc modo ab Aparctia in Euro austrum, à Gandahara ad Lahoram milliaria Anglica numerantur DCCC. ab Lahora ad Agram circiter DCC. ab Agra Hagiportuam DCLXXX. Hinc ad Kira fundam DCLXX. vnde apparet regni huius incredibilis amplitudo & vastitas, quod in longitudine milliaria Anglica continet MMDCCL. Latitudo verò à septem Trionibus in Austrum sumta constituit milliaria Anglica vltra MD.

[Huc referatur Tabula Chorographica, continens descriptionem Orientalis India]

C A P V T I V.

P E R I O C H A.

Echebatus Magnus Indorum Orientalium Rex. Eius ingenium, res gesta, excessus, successor.

CHAQUATA prouincia, quæ ad Austrum Indos intra Gangem, ad occidentem Persas, ad septentrionem & orientem Tartaros vicinos habet, natale solum Echebato præbuit, & prima Magnum illum Principem vitales haurientem vidit auras. Lingua Chaquatensum vulgaris ad vetus Saracenorum idioma quam proximè accedit, quanquam in Aula Lingua Persica sit vsitator. Auus huius *Baburra* Parthos, qui partem Regni iam olim sibi subiecerant, & velut suam vsurpabant, expulit, & in regnum Bengalense se recipere coegit. *Baburra* autem extinctor, Parthi (qui nunc Patanenenses dicuntur) resumtis armis animisque bellum filio eius intulerunt, quod vario Marte gestum est, quem & ad eas redegerunt angustias, vt Magnum *Ismaelem* Sophum adire, eiusq; implorare auxilium necesse habuerit. Pollicitus est rex Persa opem suam Indo, ea tamen lege, vt assecutus aduersus Parthos victoriam, Persarum amplecteretur religionem. Sic factum est ope Persarum; vt Rex Indus profligatis Parthis, Bengalam, Cambaiam & Mendaum sibi subiiceret. Aiunt autem postremam hanc urbem tantæ esse amplitudinis, vt decem *Leucas* Gallicanas ambitu suo complectatur, vnde Rex Indus aliquot annos in eius obsidione consumserit. Victor Echebatus ducente fortuna plures sibi regulos partim vi subiecit, partim sponte se dedentes obnoxios fecit, vt XX. reguli Gentiles Aulam ipsius sequerentur, multo vero plures tributum annuum ad ærarium eius mitterent.

Natales & res gesta Echebati Magni Mogol.

Persa Indis aduersus Parthos superbas ferunt.

De diuitiis huius vastissimi Impetii dicere volentem oratio deficiet, cum satis explicari non possit, quantum istud abundet omnis generis preciosissimis mercibus, in primis Gemmis, serico, auro, aliisque metallis, vt iam de aromatibus, herbis medicis, gossypio, Equisque præstantissimis verbum non addam.

Annus

RPJCF

RPJCB

Annus agebatur à nato Bono Publico millesimus quingentesimus, octogesimus secundus, cum primum *Iesuita* in hoc regnum venerunt, ex quo tempore (vt ipsi quidem perhibent) in eam Magnus Mogol regni sui pomæria protulit amplitudinem, vt duplo maius quam ante spatium terrarum possederit. Numerantur in eo fluij nauigabiles vndecim, quorum hæc sunt nomina: *Indus, Ganges, Taphus, Haryada, Chambelus, Lamneus, Caulus, Celcas, Catamulus, Rarius, & Reberhus.*

Reguli & Principes Magni Mogol beneficiarii prope infiniti sunt, suntque nonnullorum inter eos tantæ vires, vt profecturo ad militiam Monarchæ, octo, vel decem, aliqui etiam quatuordecim millia equitum suppeditare ex Feudi obligatione teneantur, præter Elephantos, quorû non est exiguus numerus. Ipse Rex perpetuo alit quinquaginta equitû millia, siue pax sit siue bellum, intuperq; peditû copias incredibiles, vt ad omnes occasiones sibi præsto sint. His principib. nobilibusque viris præfecturas luculentas, prout videtur, cõfert, & minores fundos ductoribus Ordinum, ea lege vt omnes & singuli quotannis semel in regia compareant. Viunt vasalli isti instar Proregum aut præfectorum, percipiuntq; redditus ex attributa sibi prouincia, reseruatis defalcatisq; quibusdam prouentibus, qui in Fiscum inferuntur, æstimanturq; quotannis aliquot auri Millionibus. Rex ipse perosus luxum in vestitu epulisque, ad aliorum Asiæ Regum magnificentiam accedere non videtur; legendi scribendique litteras artem non tenet, mira tamen de variis rebus differentes audit attentione animi, suumque nonnunquam rebus seriis interponit iudicium. Iustitiæ cultor eximius, vt in Curia sua litigantes ipse audiat, publiceque sententiam ferat, nec cuiquam integrum est eo infcio grauiorem pœnam reo irrogare. Hoc incitatus juris studio duas Curias velut supremas constituit, in quibus ipse assumtis octo consiliariis & scribis aliquot secretioribus interdum singulis diebus, interdum bis quot septimanis audiendis causis vacare solet, & præsidis obire vicem. Vtq; magis mirere, quamuis omnibus in locis throni ei parati sint regia instructi magnificentia, stans tamen audit litigantes & sententiam fert; vbi & hoc obseruandum, eum raro in cathedra apposita considere solere, sed humi frequentius in expansis stragulis vel aulæis decumbere, cum quietem capturus est: qua quidem consuetudine Turcarum morem imitari non obscure videtur. Adstant ei semper duodecim viri docti, qui de causis ad cultum numinis pertinentibus, vel de rebus gestis maiorum, vel de exterorum populorum ritibus sermocinantur: & est sane in perdiscendis aliarum gentium historiis, vt & in iis, quæ circa Religionis differentiam vltro citroque dici solent, assiduus ac sollicitus auditor. Spectaculis variis animum negociis festum recreare solet, commissis in pugnam gallis gallinaceis, tauris, ceruis, apris. Dat & operam Theatro, spectandisq; comædis & tragædis. Aliquando Camelos Elephantosque in arenam introduci iubet, quandoque & gladiatores & Pyrrhicam saltantes.

Venationibus ferarum inque primis ceruorum & hinnulorum impense eum delectari animaduersum est: cumque canibus venaticis destituantur Indi, Pantheras in illos vsus mansuefactas adhibent, vel ceruos cicuratos & domesticos, quorum cornibus retia innectunt. Hi proditores generis sui in syluis cum aliis ceruis pugnantes, horum cornibus retia induunt, eosque ad eum modum implicatos distinent, donec à superuenientibus venatorib. capiantur. Aliquando & ingentes syluas hominibus velur indagine cingunt, dimissis aliis, qui ceruas delitescentes latibulis suis magno clamore exigant, & in circumstantium venabula & verua impellant. Tertia Regi isti delectatio est in artium Mechanicarum tractatione, in primis quæ circa confectionem pulueris nitrati & rem tormentariam occupantur.

In conuictos de capitali crimine, in primis Mœchos, fures, Piratas, grassatores, homicidas seuerè animaduertere, eosque potissimum laqueo suspendere solet, nulli tamen supplicium mortis irrogat nisi legitimo iudicio damnato. Pleraque ciborum genera, quibus delectatur, ex oriza confecta sunt, & conditis fructibus bellariisque, vt raro per annum vescatur carnibus, quieti nocturnæ vix tres quatuorue horulas indulgens. Hæc frugalitas & abstinentia, vt in tanto Principe admiranda est, ita eum suis gratum acceptumque & hostibus formidabilem effecit. Infelicem Mahomeri sectam, quam Patereius à Persis acceperat, Rex hic omnibus modis abolere & è regno suo furcillare annixus est, initio facto à Mosqueis siue Templis Mahometistarum, quæ partim funditus euertit, partim in iumentorum stabula conuertit, aliisque obscœnis vsibus addixit.

Hinc non effugit indignationem populi. Ciues enim consternati fratrem eius, qui tunc apud Cabulenses regnum precarium obtinebat, ad capessendum sceptrum vocauerunt. Hunc aduenrantem Magnus Mogol armis deuictum ad sanitatem mentis, inque suam prouinciam redire coegit.

*Iesuitarum
in hoc re-
gnum ad-
uentus.*

*Beneficia-
rij Magni
Mogol.*

*Studium
iustitiæ in
in tanto
Rege.*

*Spectacula
Magni
Mogol.*

*Venationis
ritus.*

*Seditio po-
puli in
Principem.*

Interim ipse in cultu Numinis adeo obscuras sequebatur rationes, ut quamnam potissimum ipse amplecteretur religionem, nemo prope scire posset. Et erant qui ipsum Maurorum probare placita, alii Brachmanorum Pythagoreorumque doctrinam, alii Christianorum sequi dogmata arbitrarentur. Plures tamen ipsum nulli ex omnibus istis se addixisse rebantur, incertum plane pendentemque animi, neque hi inepte sentire visi sunt. Quamvis enim Gentilium Arabumque nugas & deliria contemneret atque irrideret, Mysterium tamen Trinitatis & Incarnationis filij Dei capere non potuit.

*Infideles
exigunt
miracula.*

Et talis cum esset, permisit tamen Iesuitis, uti Sacramenta ritusque Romanæ Ecclesiæ publice peragerent, acerba tamen & formidabili dicta lege, ut doctrinam suam non miraculis duntaxat adstruerent, sed & cum sacerdotibus Indorum, per ignem transire paratis, eadem conditione decertarent. Idem omnium religionum homo, nactus libros quosdam à Iesuitis & imagines Christi seruatoris beatæque Virginis Matris, in magna hæc omnia habuit veneratione. Ait autem in hoc quidem sequi se Tamerlanis, à quo ipse genus ducit, consuetudinem, qui existimauerit, illam religionum diuersitatem Deo maxime voluptati esse. Aiunt ipsum etiam Psammetychum priscum illum Ægypti Regem imitatum, triginta puerulos infantes simul educari iussisse, adhibitis custodibus, qui nutrices loqui prohiberent: simulque constituisse illius gentis amplecti religionem atque sacra, cuius pueri illi proferrent idioma. Sed hoc ut stultum cogitatu, ita irritum effectu fuit. Pueri enim præter inconditos sonus nihil proferebant, articulati nihil, sed loquela omnino destituebantur.

*Chaos re-
ligionum.*

Interim ab idolorum cultu abstinere non solet. Solis enim simulacrum in Larario suo habet, quod mane, meridie & vespere adorat. Proximo ab hoc loco habet imaginem Christi Domini & Beatæ Virginis, quas pari colit veneratione, easque aliquando capiti suo imponit. De Sanctorum reliquiis cum aliquid inaudiuisset, & illas quoque ad se deferri voluit, easque de collo suspendit, ratus si singula non possent, multa adiutura. Qui tamen secretiora hominis rimati sunt, inquit ipsum peculiarem sectam fouere, & arcanos habere discipulos, à quibus Propheta & Mirabiliarii instar coleretur, qui & in vulgus spargant, occulta ipsum polle-re vi medendi morbis, ipsamque pedum eius loturam salutarem esse: constatque mulieres grauidas partuique vicinas, se ipsi voto obligasse, ut facilius miseris partus illius opera contingeret.

*Ambitio-
sus & alie-
norum re-
gnorū cu-
pidus.*

Cæterum Echebatus hicce, de quo loquimur, in tantis (ut quidem videntur) virtutibus, magno augendi imperii arsit desiderio. Non enim contentus iis, quæ à patre acceperat, regnis, vicinos reges armis aggressus, prouinciam Cassemiriensem, Sindensem, Guzaratensem, cum magna parte regni Bengalenfis & Decanenfis suo subiecit dominio: adeo felix in omnibus expeditionibus illis bellicis, ut vix vnquam lubricæ fortunæ expertus fuerit ludibrium: vnde locum fecit proverbio apud Indos, ut cui omnia ex sententia fluere videntur, dicatur vulgo *aquæ felix ac Echebatus*. Cum autem multa restent, nec paucis bella illius in istis partibus feliciter confecta explicari possint, ea in sequens caput reiciemus.

CAPVT V.

PERIOCHA.

*Echebati de vicinis Indorum regulis populisque victoria. Incendium palatii
& tentorii regij. Descriptio Cassemiræ prouinciæ.
Filius patri Regi bellum mouet.*

*Stupenda
Echebati
Regis Me-
moriam.*

DE Cyri Regis, Themistoclis aliorumque ex priscis stupenda memoria, multa scripsere veteres, quæ an cum iis, quæ de rege hoc dicturi sumus, conferri queant, dispiciamus: vnum vereor, ut apud Lectorem fidem sint inuentura. Alebat Echebatus aliquot Elephantorum millia, Equorum vero multo plura, sed & ceruorum, & accipitrum aliorumque alitum ad aucupium. His omnibus singulisque peculiaribus imponerat nomina, neque periculum erat, ne in appellando vno pro alio erraret, tanta memoriæ felicitate præditus erat Rex ille velut alter quidam Artaxerxes Mnemon. Neque tamen in tanta successuum prosperitate & vi-

ctoria-

Etiorum frequentia instabilis Diuæ omnino potuit cauere inuidiam, quæ vt publicæ fauit viri conatibus: ita priuatis eum implicuit aduersitatibus, inter quæ numerandus venit tristis casus *Morathi* filii eius, qui cum exercitu à Patre aduersus Decanensem Regem missus, ab eodem non procul à Guzarato cum plerisque copiarum præfectis cæsus est. Accepit hunc tam tristem nuncium Rex, cum noui anni, quem tunc incipiunt, cum Sol cæleste signum Arietis intrat, celebraret auspicia. Idem, cum anno A. N. C. MDXCVII. nescio quod festum magna celebritate perageret ignis repente de cælo lapsus, tentorium eius, quod tunc regio exornatum splendore tendi iusserat corripuit, parique celeritate Principum nobiliumque virorum papiliones absumsit.

*Mors filij
Magni
Mogol.*

Fuerat Tentorium Principis gemmis & auro prope oblitum, inque eo thronus regius, centum Ducatorum millibus æstimatus, quæ omnia repentino perierunt incendio. Hinc fatalis flamma vicinum Palatium Lahorense, (in ea enim vrbe tunc versabatur Mogol) corripuit, idque breui temporis spatio in cineres redegit, corruptis aliquot argenti auriq; millionibus. Fluebant nobilissima hæc metalla vi caloris liquefacta per vicinam Palatio plateam, non tamen pura, sed plumbo ærialisque metallis vilioribus, pari æstu resolutis permixta. Par prope casus & incendium non minus triste Chinenfi Regi circa idem tempus contigisse perhibetur.

*Incendium
horrendū
in vrbe
Lahor.*

Festum igitur deserens locum Magnus Mogol *Cassimirensis* prouinciam nuper à se deuictam petiit. Non cedit hæc vlli totius Indiæ citioris regioni, si fertile solum & aeris salubritatem spectes. præaltis enim montibus, quorum cacumina fere niue obtecta sunt, includitur ingens planities, pascuis, agris, hortis, syluis, fontibus fluuiisque referia, vt nihil ad amœnitatem & delicias deesse videatur. Aere perflatur multo temperatiore eoque salubriore quam vicina Orientis regna. Tribus à *Cassimira* vrbe Leucis Lacus abest, in cuius vmbilico Insula eminent, in qua palatium regali magnificentia structum visitur. Lacus ipse vndique viridantibus fructiferisque arboribus cingitur & veluti coronatur, vt pulchrius nihil fingi possit. Ipsum solum *Cassimirensis* orizæ triticique vim incredibilem profert, vineisque apprime fauet, quas incolæ ad radices Mori arboris fere plantant. Et sane, nisi domestica discordia hi homines laborassent, vix vnquam Mogol eos sub suum mittere iugum potuisset. Hi cum prius seculis Gentilium superstitionem secuti fuissent, intra proximos trecentos annos Mahometismi susceperunt deliria.

*Cassimirensis
provincia
descriptio.*

Appetente hyeme Rex Lahoram redire constituit, quo in itinere multos Elephantos, equos aliquot perdidit, obscæna via haustos & insolito frigore in illa transitus difficultate, accedente etiam fame confectos. Narrant Elephantorū hic quoque compertam fuisse solertiam. cum enim in descensu montium per lubrica incedendum esset præcipitia, obiectu promiscidis tam vasta sustinerent corpora, velut baculo aut obice ne ruerent in præceps. Conscenderat filius Regis Elephantem fæminam; hunc dum paulo longius à cætero agmine ingreditur, Leæna saltu inuadens, parum abfuit, quin interimeret. At iuuenis bestiam primum exploso tormento manuario, deinde stricto gladio petiit, quam euersam famulus accurrens dum occidere vult, temeritatis pœnas dedit, trucidatus à Leæna, quæ tamen & ipsa paulo post ex vulnere periit.

*Elephantorum
in sistendo
gradu solertia.*

Sequenti anno Echebatus aduersus regem Decanensem expeditionem suscepit, ductis in eum DCCC. Elephantis & VII. Camelorū millibus, qui in supportandis armis & impedimentis vt & annona iumentorum vicem præstabant. Quin & in eodem exercitu mille Elephantos armatos & pugnare edoctos, bellatorum vero C. millia habuisse perhibetur. Traxit autem has tantas copias per montes Gatenses, itinere difficili & impedito adeo, vt ultra mille passus vnus diei spacio vix progredierentur. Præmiserat ducem quendam militum cum exercitu quinquaginta millium, qui primi nominis propugnaculum Decanensium iam expugnauerat, eoque remoto obice viam in Regnum istud Principi suo patefecit, qui illud postea facile occupauit totum, filioque suo eidemque successoris reliquit. *Miram* oppidum qui obtinebat regulus, formidine id deseruit, seque in Syram urbem munitissimam recepit. Habebat hæc arcem in summitate montis sitam, & muro triplici ita cinctam, vt primus murus à secundo, secundus à tercio defendi posset. Erant in Vrbe & arce tormentorum millia tria, propugnatorum millia LX, fons scaturientis aquæ, & tantum alimonix, vt in aliquot annos sufficeret. Seruabantur in ea Arce

*Expeditio
regis in
Decanen-
sem Regem.*

*Miram
op-
pida
munitissima.*

qui Regio prognati erant sanguine, in spem futuræ successionis in imperio, atque inde ad capessendum Diadema euocabantur, erantque eo tempore præter ipsu... Regem, regii Principes VII. Præfectus arcis, vt & subpræfecti eius, patria quidem Abissinus erat, sed à nationis suæ religione ad Mahometismum defecerat. Hanc urbem, etsi Magnus Mogol cum exercitu CC. millium obsideret, maluit tamen argenteis aureisque eam tentare globis, quam plumbeis aut ferreis. Nec caruit successu consilium, Præfecti enim atque consiliiarii corrupti auro Indico, suaserunt regulo, vt progressus foras ad Magnum regem, pacem coram ab ipso peteret. Paruit infidis hominibus infelix Miramus, vtrique postquam ei Mogoli iuramento per caput suum præstito promississet, se eum incolumem in urbem remissurum. Indutus ergo veste longa & lugubri in signum subiectionis, accessit Echebatum, flexuque corporis, vt mos est, eum salutauit. Male habuit hoc adstantem vnum è purpuratis; pugno igitur ceruici eius impacto, hominem se humi prosternere coëgit. Hinc domum redire volentem Miramum, Mogol detineri iussit. At Præfectus Abissinus, cum eum iam consilii peniteret, misso in castra filio Echebatum datæ fidei & iuramenti præstiti admonuit. Sciscitantibus Indis ex eo multa de deditioe urbis & castris, respondit adolescens intrepidus: etiã Miramum præter ius fasque detinerent, coronam regni tamen non vacaturam. Offensus libertate adolescentis Echebatus, trucidari eum iussit. Accepto hoc nuncio pater in furorem actus, sibi ipsi violentas manus attulit. Et sic Echebatus proditioe vrbe positus est, cum ex VII. Principibus qui superstites erant, metu proditioe, regnum nullus suscipere auderet. In hos tamen, vt & in ipsum Miramum nihil statuit grauius, quam vt eos in diuersas regni sui prouincias distribueret, assignatis certis prouentibus, vnde vitam satis commode ducere possent.

*Perfidia in
Aula Ma-
gni Princi-
pis*

*Opulenta
Hereditas.*

Dum hæc aguntur, contigit *Moterum* Satrapam Lahorensis, hominem ditissimum è viuis excedere; cuius hæreditatem Rex ex veteri consuetudine adiuit. Reliquit is Satrapa moriens tres auri signati Milliones, præter vasa aurea & argentea immanis precii, vt & gemmas, vniones, Elephantos Equosque, & supellestem prope regiam. Hac locupletatus hæreditate Rex Agram reuersus Iesuitis confirmauit datam superioribus annis potestatem, vt quos possent ad fidem Christi conuerterent.

At alibi *Gandaarensis Rex* cum ab Vsbequensium Tartarorum Rege *Abdura* bello premeretur, desperata defensione prouinciæ suæ, seque regnumque suum Echebato dedit: vtque vno verbo dicam, adeo benignam & indulgentem Rex hic expertus est fortunam, vt victorias eius & felices expeditiones, vel calamo perstringere longum foret, ad alia igitur nos conferemus.

*Filius E-
chebati in
patrem in-
surgit.*

Herodem magnum foris & aduersus hostes fortunatissimum, domi prope calamitosum fuisse, memoriæ proditum est. Erat Echebato filius Selimus nomine, ingenio ad regnandum, vt fit, cupido. Huic nimis diu videbatur morari fatu patris, cuius vitam iusto longiorem opinabatur. Anno enim A. N. C. MDCII. cum Rex Decanensibus bellu intulisset, filius absentia patris abutens, diadema corripuit, voluitque Rex Magnus appellari. Audito eo Pater, omisso Decanensi, domum properans, cum instructo exercitu obuium habuit filium. Stabant iam in procinctu dimicaturæ acies, cum Mater Echebati, octoginta annorum anus, pacem inter filium & nepotem constituere laborauit. Sed spe lapsa in mærorem incidit, spiritumque anilem efflauit. Luxit eam filius Rex, abrasa, vt moris est, barba, cum ciliis & capillitio, mutauit lugubri vestem regiam, luge reque secum per triduum iussit totam familiam aulicam & caternam nobilium. Hinc rescisso matris testamento, quæ thesauros suos nepotibus legauerat, ipse omnia sibi soli vendicauit. At filius persuasus ab intercessoribus, dimisso exercitu, inermis patrem accessit, à quo primo grauitè in cusatus, postremo in gratiam receptus est. Permisit ei pater posita seueritate, vt apud Cambaienses & Guzaratenes regnaret, quam conditionem veniæ Selimus libenter amplexus est. Hic est ille Selimus, qui primis annis à Christiano dogmate non alienus, Iesuitis à patre licentiam impetrauit, ædificandi in Agra vrbe Templum, ad cuius fabricam ipse de suo mille Ducatos aureos contulit.

CAPVT V.

PERIOCHA.

Echebatus Magnus Indorum Monarcha moritur, successorem habens Selimum filium. Huius ingenium, facta, crudelitas, alia.

Echebatus Magnus

ANNVS agebatur à nato Bono publico millesimus sexcentismus quintus, cum Echebatum Magnum Indorum Regem è vita discedere fata iusserunt. Vixeratis

rat is annos tres & sexaginta, regnauerat prope quinquaginta. successorem habuit Selimum ^{gol mori-} filium, quem non valde ab similem nonnulli prædicabant Selimo Turcarum Regi, cuius re- ^{tur.} ferebat nomen, qui patrem Baiazethem ope medici veneno sustulerat. Hic patrem ægotantem, etiam vocatus adire noluit. Persuasus tamen postremo ab optimatibus regni, statuit decumbentem inuisere. Introductus ad senem per proceres Aulæ, Echebatum iam destitutum loquela inuenit. nutu igitur, vt potuit, innuit filio vt Diadema Regium capiti imponeret, & gladium, qui ad lecticam affixus erat, lateri alligaret. His peractis mors Regem breui traiectu ad ortum transmisit. Defuncti cadaver primo filius, deinde Principes qui aderant, subiucere humeris, idque à turri, in qua obiuerat, mediocri cum pompa per mille circiter passus ad monumentum detulerunt, quod sibi iam ante struxerat. Mortem eius neque filius neque fere quisquam ex nobilitate luxit, tam vilis post interitum suum fuit is, qui toti Orienti paulo ante terrori fuerat. Sed sic sunt res humanæ. Conscenso folio regio Selimus, cum iam non ^{Selimus} dubiam regnandi potestatem adeptus esset, primum omnium ex suscepto olim voto Maho- ^{succedit} metanum dogma restituere cepit, eiusque professoribus palam & impense fauere. Moscheas ^{patri Eche-} enim eorum siue templa, quæ pater partim deiecerat, partim varie profanauerat, magnis sum- ^{bato.} tibus restituit, constitutis etiam de suo sacerdotiis, vt veteres & iam aboliti ritus reuocarentur, adeoque sibi in ea re placuit, vt nouum nomen sibi imponeret, & *Nurdin Mahomet*, id est splendor legis Mahometicæ appellari vellent.

Aprili mense anni sequentis filius eius, cui *Cufferoni* nomen erat, cum Sultani no- ^{Filius in} mine potitus fuisset, adscitis sibi duobus Principibus in patrem rebellionem mouit, vt ^{patrem in-} ^{surgit.} bemque Lahoram cum duodecies mille militibus per totum octiduum obsedit. Hunc vt compesceret, Pater exercitum in eum duxit, cuius aduentu cognito filius fugam arripuit. Et conflixerant jam turmæ aliquot, videbanturque Cufferonis equites Selimianis superiores, cum astu siue strategemate cuiusdam Tribuni in fugam adolescens compulsus est. Cū ^{Strategie-} enim per castra rumorem licet vanum sparsisset, multo maiores esse patris copias, ^{ma Gedeo-} quam reuera erant, auxit illam famam immani clangore tubarum & lituorum, tym- ^{nis.} panorumque boatu, vnde terribi Cufferoniani, etsi multum renitente principe, fugam arripuerunt, neque in castris contineri potuerunt. Ipse princeps à suis desertus, regnum Cabulense petiit: cumque in via fluuius quidam transeundus esset, cuius vadum à quodam partium Regiarum studioso Sarrapa obtinebatur, dessectens cymbas ad traiciendum quaesiuit. Erant hæc jam in altera ripa fluminis, vnde adolescens, cum diu portitorem frustra implorasset, tandem patefacto nomine suo & quis esset, obtinuit, vt in aduersam ripam transportaretur.

Hoc audito præfectus illius oræ accedens, debitum honorem regio iuueni habuit, ^{Filius à} pollicitusque fidem suam & securitatem eum in castellum suum inuitauit, interim ipse hæc ^{patre pro-} omnia, vt facta erant, ad Selimum perscripsit. Laudata fide & dexteritate Præfecti Rex filium ^{stigator &} ^{captus.} catenis vinctum ad se adduci iussit. Inuectus grauissimis verbis in filium pater, eum carceri mancipari iussit, nec defuere, qui iussu Selimi oculos adolescenti erutos vel oclusos dicerent. Verum hunc rumorem vanum fuisse postea patuit, cum post aliquot, quos in carcere exegerat annos, Cuffero viuus videntique prodiiit.

At duo, qui in acie pro filio aduersus patrem steterant, ordinum ductores, crudelem su- ^{Crudelo} ^{supplicium} ^{apud In-} ^{dos.} stinuere poenam. Priori enim pellis bouina, alteri asinina, vtraque cruda & recens detra- cta, super nudum corpus inducta est, vt adhereret membris, iisque induraretur, magno sa- ne cum cruciatu. Hoc habitu alter equo altera sino impositus, cum prioris caput cornibus taurinis, posterioris auribus asininis prælongis deformatum esset, per compita & vicus vrbis ducti, ludibrio omnibus fuerunt. Huius ignominie pariter & doloris impatientia vnus eorum, cum ab omni cibo abstinuisset, mortuus est. Alter cum vix multis precibus obtinuisset, vt aqua maceraretur inductum corpori suo & jam siccatum corium, Scaphismi Persici supplicii diritatem cum cruciatu expertus est. Ex fatore enim succrescentibus vermibus corrosus intercedentibus apud regem amicis eius, vix postremo obtinuit, vt putrida pellis ei detraheretur. Et is quidem valetudinis iacturam passus, grauem & ærumnosam postea duxit vitam.

Eadem crudelitate ducentos ex omni filii exercitu selectos, centuriones, tribunos, ordinum ductores præfectosque bifariam diuisos, ab vtraque parte via, qua ipse transiturus erat, se inspectante immaniter mactari iussit, & corpora eorum insepulta abiici, Sultani siue Principis nomen ac titulum in filium minorem transtulit.

Etsi autem primis regni sui annis Mahometanæ legis feruidus cultor visus fuit Selimus, nunc tamen aliter de eo sentiunt plerique, putantque eum patri in eo similem, quod vel ^{Selimus} ^{Rex A-} ^{thens.} ^{omnium}

omnium religionum homo, vel nullius penitus sit. Nam & imagines Christi, Beatæ Virginis aliorumque Sanctorum hominum in honore habet & precio, iisque cubicula sua & palatia exornat: & easdem sigillo regni sui, insculptas Diplomatus edictisque suis regis imprimi affigitque, ut non semel vidimus.

CAPVT VI.

P E R I O C H A.

Descriptio eiusdem Regni Magni Mogol, qui longè latèque per vtramque Indiam orientalem, citeriorem & vltiorem nostro æuo dominatur, desumpta ex Archontologia Cosmica

GOTOFREDI.

COMPREHENDIT VR hoc imperio maxima pars veteris Indiæ, & prope omne istud terrarum spacium, intra Caucasum Montem & Sinum Gangericum atque Mare Arabicum, itemque intra Gangem & Indum fluuios. Dicitur autem Caucasus Mons nostra arate *Dalanger* & *Naugrocot*. Multa regna intra hoc tam vastum Orientis spacium continentur, suntque qui ad XLVII. numerent. Non est tamen dissimulandum, duos magnos principes, *Nizzamalucum* & *Idelcanum*, quorum principatus nostra memoria stabiliti sunt, amplam in hoc Regno possidere regionem, quæ Decania nominatur, porrigiturque secundum longitudinem in litore maris ad CCL. millia. Et *Nizzamalucus* quidem regiam suam habet in oppido *Tanagro*: *Idelcanus* verò in vrbe *Visapora*, quanquam præcipua vrbs Principatus illius sit *Bider*, quam sequitur in ordine Decan, vnde toti regioni nomen. Hæc dicimus, ut vel aliquam duntaxat de his Principibus habeamus notitiam, cum plura de illis discere non potuerimus. Sed ut ad ipsum huius tam magnæ partis indiæ Monarcham reuertamur, præcipuorum regnorum quæ ipse possidet, hæc sunt nomina. *Cambaia*, *Delli*, *Sanca*, *Mandro*, *Bengala*, præter alia multa minora. Regia autem eius est in vrbe *Delli*, quæ toti illi regno nomen suum tribuit.

Cambaia alio nomine regnum *Guzatarum* porrigitur in longitudinem secundum littus Maris in D. millia, à *Batao* fluuio qui iuxta Caulum urbem in Oceanum præcipitatur, vsque ad *Circamam*, regionem Persici regni. At aliis ex partibus attingit regna *Dulcinda* & *Mandaco*. Erunt ergo limites eius, ab oriente *Mandaco*: ab occidente *Nautaces* siue *Gedrosii*: ab Aquilone est *Sanca* & *Dulcinda*: à meridie Oceanus & collimitia regni *Decanensis*. Vnde constat, regnum hoc amplissimum esse, vrbibus & oppidis, castris pagisque & hominibus frequentissimum, ut in eo numerentur LX. millia locorum habitatorum. Vrbes eius celebriores secundum littus hæc sunt: *Daman*, *Bandora*, *Curat*, *Rallet*, & *Bazuin*, ex quibus duæ primæ aliquando euersæ sunt per Lusitanos. In mediterraneis regnis est *Madanar* vel *Amodabar* ut & *Cambaia* vrbs, vnde cognomen toti regno est impositum. Putatur autem hæc vrbs habere CXXX. millia familiarum, estque pulcherrima in illis partibus, adeo ut dicatur *Cayrum Indorum*. Sequitur *Campanela*, antiquum regum Palatium, in summo monte sita, septemplicique muro cincta. Deinde est *Tanae*, & *Dius* aliquandiu possessa à Lusitanis, ut est *Daman*, cuius iam antea fecimus mentionem.

Regnum *Bengalense* valde amplum est, multisque vrbibus frequens tam maritimis quam mediterraneis, extenditurque in longitudinem millibus CXX. *Guro* ciuitas habitatio regum aliquando fuit, deinde de *Bengala*, vnde totum regnum & sinus propinquus nomen trahit. Putatur autem hæc vrbs omnium prope Indicarum pulcherrima.

Regni *Sanquensis* caput est vrbs *Citor*, sita loco commodissimo, habens XII. millia in circuitu, ædibus exulta publicis priuatisque pulcherrimis, muris non tantum cincta firmissimis sed & vallo & fossa munita. Fuit hæc regio nostra memoria sub potestate fœminæ, nomine *Crementina*, quæ tam magnanima fuit, ut aueret regi *Baduria* negare tributum, sed ad extremum *Citore* vrbe spoliata fuit, in quam se abdiderat cum XXX. millibus peditum, & duobus millibus equitum. Cæterum & urbem & regnum hoc Rex *Cambaia* postea sibi subiecit.

Delli regnum situm est intra regna *Narsinganum*, *Decanense*, *Orixanum*, & *Cambienense*, à quo postremo motibus separatur. Aiunt hoc olim ab Amazonibus habitatum fuisse, & supersunt etiam aliquæ earum reliquæ, quæ equis insident, ut viri. Nondum adeo multi anni sunt, cum rex quidam *Mahumetanus* hic regnavit, cuius vxor fere ingredi solebat comitata equitatu muliebri bis mille fœminarum: sed ad extremum & hoc regnum *Mogor* sibi vendicauit, quæ Regiam suam habet in vrbe *Delli*, totius regni Metropoli.

Cum

Cum Regnum Cambaiæ multis irrigetur fluuiis, Indus tamen facile primus est omnium, qui medium id interluit. Oritur hic in Monte Caucaſo, qui hodie à Barbaris Naugrocot appellatur, cumque longiſſimum curſum circiter CM. milliū paſſ. confecit, præcipitatur in Oceanum, duobus hauſtus oſtiis ampliſſimis. Abundat autem tota regio oriza, cera, ſaccaro, thure, fructibus arboreis aromatibusque tantaque inſuper copia ſerici & goſſipii, vt aliquando XL. vel L. naues eo onerata in exteras mittantur regiones. Reperiuntur hic pluriſimi Equi, & Elephanti, & Abades, qui corporis dupla magnitudine tauros vincunt, habentes in promulſide ſiue roſtro cornu, totumque tecti corpus tam duro cortice, vt ferro nullo perfodi poſſint. Sed hi veri ſunt Rhinocerotes. In montibus vero reperiuntur varia gemma, Onyx, Adamas, Calcedonius, aliaque Styraſis liquida hic plus quam alibi.

*Qualitas
& Natura
huius par-
tis India.*

Regnum *Bengalenſe* humectat Chaberis fluuius, quem quidam putant eſſe veterum Gangem: quanquam alius videtur eſſe ſiuius, qui progreſſus à Gata monte exonerat aquas ſuas in Siuum Bengalenſem (qui veterum fuit Gangeticus.) haud procul ab oſtio Chaberis fluuii. Omnia hic largiter proueniunt, quæ ad vitam humanam ſunt neceſſaria, frumentum omnis generis, Oriza, Saccarum, Gingiber laudatiſſimum, Piper longum. Xylini vero & ſerici copia omnes alias vincit regiones, & carniū piſciumque abundantia vniuerſam ſuperat Indiam. Adde quod totum regnum aere perflatur ſuaui & temperato, quæ ſalubritas etiam extraneos huc allicit. inueniuntur ibi Arboreſ, Moſes appellata, quarum fructus tam grati ſunt palato, vt Iudæi & Mohometiſta ſentiant, hunc eſſe fructum, in quo præuaricatus fuerit Adamus Protoplaſtes. Arundinum ſiue Cannarum ea eſt amplitudo, vt doliorum vicem præſtent ſingula internodia, cum ea ſint craſſitudine, vt ab homine vlnis vix comprehendere poſſint. Regnum Dei ſuppeditat præter cæteras res, quas in aliis prouinciis inueniri diximus, plurimos Equos, Elephantes & Dromades è Camelorum genere.

Certum eſt, eos qui hanc Indiæ partem occupauerunt, adeoque ipſum Mogor (& hæc videtur eſſe ratio nominis) à Zagathæis Tartariſ prodiſſe, vnde, & princeps iſte è Tamerlanis poſteritate ſe ortum gloriatur: ſed & olim Maſſagetæ partem regni huius habitauit. Quicquid ſit, non erit alienum à noſtra ratione, aliquid de huius gentis priſcis moribus dicere.

Solebant igitur hi populi balteos ſuos, & caſſides galeasque, & humeralia, & thoraces, adeoque omnia arma, ſed & ornamenta equorum ſuorum, frenos, habenas, poſtilenas aliaſque purgatiſſimo ornare auro. Cuſpides haſtarum erant ex ære, cum neque haberent vſum ferri neque argenti. Singuli ſingulis vxoribus contenti erant, quanquam paſſim miſcerentur mulieribus in propatulo, ſine verecundia. Si quem libido venerea inuaſiſſet, appenſa ad currum ſuum pharetra, cum vxore ſua palam congregiebatur, nihil penſi faciens, ſiue videretur ſiue non.

*Mores an-
tiqui.*

Hoc quoque de hac gente annotauerunt priſci, ſi quis inter eos ad extremam ſenectam deueniſſet, conueniebant propinqui & amici eius, eumque inſtar pecudis maſtabant, addita oue vel veruece pro victima ſuccedanea: his immolatis miſcebant carnes humanas cum veruecinis, & ita in conuiuio publico abſumebant vtraſque. Eos qui languore aut morbo moriebantur, non comedebant, ſed humi defodiebant, plorantes infelicitatem eorum, quod carnes eorum ab hominibus abſumptæ non fuiſſent. Rūs neque arabant neque ſementem proiciebant, contenti lacte gregum armentorumue & piſcibus.

Solem ante omnes deos ſuos vnice colebant, cuius honori ſolebant immolare equum, optimo Aſtrorum optimūque animalium ſacrificantes.

Incolæ regni Cambaiæ propemodum omnes addicti ſunt mercaturæ, ad bellum ferme inutiles. Colore ſunt ſubfulco, ingrediunturque omnino nudi, niſi quod pudenda velant. Caput tegunt purpureo pileolo, aliquando, ſed raro, vtentes induſio lineo. A carniū eſu abſtinent, vitantes lacte, oriza, ordeo, aliisq; terra naſcentibus & inanimatis. Barbam peſtunt nutriuntque, demittentes etiam capillos inſtar mulierum, eos ad torquis inſtar plectentes. Singuli viri ſingulis ſæminis contenti ſunt, & ſæminæ pariter, viuentes caſte in viduitate. Auguriis & futurarum rerum prænotioni vſque ad Magiæ inſaniam dediti ſunt. Principes ſuos vel veſti Elephantis vel equis mane ſalutatū veniunt ante Palatium, ad ſonum ſtrepitūue tubarum atque lituorum: Eundem obſeruantes morem, quoties Rex ad prandendum diſcumbit.

Habitatur autem regnum Bengalenſe à multis nationibus, ob ſalubritatem aeris & affluentiam omnium bonorum. Indigenæ plerique colore albo ſunt, ingenio acti, moribus

bus commodis, attenti in negociis, nec omnino alieni à fraudibus. In mercatura sunt verfatissimi, nec facile circumscribuntur. Nudi non incedunt, vt reliqui solent Indi, sed regunt corpus indusio candidissimo, ad talos vsque demisso, iniicientes huic etiam togam sericam. Caput Turpane operiunt, imitatione Turcarum Persarumque. Magnifici sunt & molles atque delicati, tam in vestibus quam reliqua vita. Bonarum artium scientiarumque rudes sunt, nisi quod quidam Astrologiæ & medicinæ student. Gangem fluium in magno habent honore, existimantes, si in eo lauentur, omnia simul ablui delicta atque scelera. Sed auaritia Principum factum est, vt nemo in eo fluiuo lauare corpus possit, nisi numerata certa pecunia.

*Opes &
Diuitia.*

Præter ingentem vim gossypii & serici, quo vtroque quotannis innumeras onerari naues, vt ad exteros deuehantur, diximus: præterque aromata & gemmas, quæ incolæ solent vendere peregrinis, & ex quibus ingentes diuitiæ huius regni colligi possunt: præter hæc inquam omnia dignum est consideratione, quod Maphæus de Badurio refert, qui tamen præter Cambaiense regnum nihil terrarum possidebat: De hoc igitur Badurio narrat is scriptor, eum, cum aduersus Mogorem suppetias ferret Regi Mandaonis, traxisse secum D. doliola plena auro & argento, ad persoluenda militibus suis stipendia, idque factum fuisse anno A Nato Christo MDXXXVI. cumque duobus victus præliis, castris, omnibusq; impedimentis exutus fuisset, misisse ad Solymannum Turcarum Monarcham Legatos cum dono DC. milliū coronatorum, vti sibi suppetias ferret. Sed paulo post tactum pœnitentia, quod à tã longinquo Principe petiisset auxilia, ad amicitiam Lusitanorum confugisse, iisque non solum permisisse, vt munimentum excitarent in Insula Dio, sed & ingentia misisse munera. Hinc fieri potest coniectura, quantas esse par sit diuitias Monarchæ illius, quem Mogor vocari diximus, cum non solum huius Badurii regnum obtineat, sed & multas alias prouincias, illo nulla ex parte minores aut deteriores.

*Robur &
potentia
militaris.*

De cuius tam magni principis potentia pariter iudicium ferre possumus ex eiusdem Badurii exercitu, quem aiunt continuisse equitibus centies quinquagies mille, in quo numero fuerint equorum loricatorum XXXV. millia: peditatum vero eius fuisse ampliolem D. millibus hominum. Addit Maphæus, tantum eum post se traxisse currum, instrumentorum & impedimentorum, vt difficile sit, ad fidem dicere, si quis ad Europæorum principum rationes æstimare velit, Habuisse eum ait tormentorum æneorum II. millia, interque ea quatuor, quæ singula fuerint à CCCC. bobus tracta, quingentos insuper currus, nitrato puluere & globis ferreis oneratos, & Elefantos militariter instructos CC. Si igitur hoc loco pari modo, vt de diuitiis, ratiocinari volumus, dicemus; cum magnus ille Mogor præter Baduri regnum, quod sibi subiecit, tot regnorum prouinciarumque sit dominus, eum posse colligere exercitum, cuius vel solum nomen omnibus vicinis regibus terrorem incutere possit. Quid enim prohibebit, eum tantas conducere copias, quantas vix quisquam cogitatione assequi possit? Quid impediet, quo minus eas alat, armet, instruat, omnibus his rebus affluentissimus. Nihil inuenies in eius impedimentis, nisi quod ad gerendum bellum necessarium est. Abundantia vini, varietas cibariorum, lecti & stragula, calorum lixarumque instrumenta, & his similia onera ab eius castris longissime absunt. Abundat hic princeps omni materia metallica ad fundendas machinas igniuomas; satis hic plumbi ad globos, satis ferri ad fabricanda arma: bouum, equorum, elefantorum copia. Accedit tyrannicum horū principum dominium, qui consueuerunt opprimere ciues, vt eorum facultatibus ditent milites, eosque magis sibi ad fidelitatem obligent. In primis hoc principibus Mahometanis non est infrequens, vt se suaque omnia committant seruis, qui sæpius captata occasione, excussis Dominis arripiunt imperium, quod vt obtineant, populum prædæ exponunt; neque enim vanum est, quod ille dixit: quem metuunt, oderunt; quem quisque odit, perisse expetit; Sic Turcici Imperii firmentum sunt Ianitari, quos vt Princeps habeat beneuolos, necesse est vt omnia illis, quæ cõcupiscunt, permittat. Eodem modo multi Indorū Principes, populum non pluris faciunt quam iumenta, omne suū robur in Nayris collocantes. Huc referendi sunt reges, Armusius, Cambaiensis, Deanensis & Acensis. Quorū omniū vnica fiducia cū sit in militibus, siue ii ingenui sint siue serui; oportet vt nulli rei parcant quæ ad gerendum continuandumq; bellum requiritur.

Sed hæc velut intransitu. Putatur Monarcha noster, si opus sit, breui tempore cogere posse Equitum CCC millia, Elefantorum XL. millia, Peditum vero numerum infinitum.

Hic mihi obiiciet aliquis: Si Rex iste, vt ais, tam potens est, qui sit, quod non & reliquã Indiam totumq; sibi subiecit Orientem? Huic ego respondebo, multa ob stare. Primo, sicut ars & industria hominis perpetuum mouens excogitare nõ potest, cum sit effectum solius Dei; ita

rerum

rerum & desideriorum humanorum cursum perpetuum esse non posse. Maxima enim Imperia non tam impulsu exterorum quam propria mole corruerunt. Accedit, quod in tanta potentia & magnitudine virium æqualitas & aptitudo fere deest, vt immania corpora tarde atque ægre mouentur, currere vero omnino non possunt. Est autem promptitudo omnium rerum in bello longe optima. Interea dum tantum corpus molitur & se expedit, lucrentur vicini tempus sibi suisque rebus quam optime prospiciendi.

Adde his, quod is, qui vicit hostes, fere sibi metuit à sociis, quos in pugnae victoriae que partē venisse nouit. At hic dum sibi consulit, sæpe amittuntur occasiones, aliquando & ipsa amittuntur expeditiones. Quid quod aliquando milites facti insolentes, victores Principes sequi recusant? quod accidisse nouimus Alexandro & Lucullo. Neque omitendum est, nimis magnum exercitum deuastatis regionibus, per quas ducitur, sibi ipsi amputare media viuendi, vt fame concidere aut dilabi necesse sit copias, etiam nullo infestante hoste. Hinc optimū est ad frangēdos tam immanes exercitus, vt mora debilitētur, donec vel defectu pecuniæ vel alimonix sponte diffluant atque euanescant. Vltimum quod huius Monarchæ imperium intra certos cōpingit limites, est natura locorum. Caucasus enim, qui in mille brachia & ramos discedit, quædā vicina regna tuta præstat ab inuasiōne, quod ea velut natiuo muro cingat, alicubi etiam omnes occludat aditus, præsertim equitatu, in quo maxima vis huius Principis consistit. Neque enim is, qui in planicie & patentibus cāpis bene pugnat, idem in mōtosis asperisque faciet locis. Ostendunt hoc exemplo suo Resbutenses, qui incolentes Montes Cambaia, nihil sibi ab huius Principis magnitudine metuunt. Sunt autem hi Resbutenses reliquix quædam prisca nobilitatis in eo regno, qui primo Mahometistarum incurfu pulsati suis sedibus, in montes illos se receperunt, qui sunt inter Cambaiam & Diu. Et nunc quidem sua fruuntur libertate, semper armati, aliquando etiam quæstuosas in loca campestria facientes excursiones.

His omnibus impedimentis adiungi potest, quod multæ regiones sint steriles, quædam etiam destitutæ aquis, sicut Dulcinda est in finibus Cambaia, vt hac exercitus traduci nō possit. Iunge his, si placet, iacturam temporis, quod ætas fere prætereat, antequam ad destinatum locum duci tantæ copix possint: interea moriuntur aut debilitantur saltem equi & homines, superueniente hyeme, fiuntque omnia hostibus magis oportuna. Hæc res coegit multos, vt copias suas nauibus impositas in hosticum deportarent, quod Germanicum fecisse constat bello contra Alemannos. Mogor autem non solum destituitur classe, sed etiam commoditate portuum, cum Lusitani totum sinum Cambaiensem in sua habeant potestate, occlusis eius faucibus beneficio duorum munimentorum, quorum alterum dicitur Diu, alterum Daman.

Postremum est, quod à propagandis imperii sui pomariis hunc Principem cohibet, potentia vicinorum regum. Neque enim Rex Peguans ei multum cedit potentia, tot regnorum prouinciarumque dominus, vt non necesse habeat, à quo quam sibi metuere. Sic enim ille regnum suum propagauit intra Gangem & Malacam. Postremo, ea est propugnaculorum & munimentorum nostri temporis ratio, vt vel exiguum castellum fatigare atque debilitare possit, quantumuis magnum exercitum: sic enim pauci resistunt pluribus, quos cogunt, omnes suas vires & thesauros in vanum profundere.

Tam late per Europam, Africam & Asiam sparsa disseminataque est, infelix Mahometi superstitio vt maxima regna & imperia prope tota infecerit corrueritque. Inter ea est & hæc pars Indiæ, quam modo descripsimus, in qua Mahometismus fere vbique obtinet. Sunt autem his inmixti multi Idololatræ: de quibus fusius dicemus, cum ad regnum Narsingæ nos itineris ratio vocabit. Sed & non pauci Iudæi hic reperiuntur, negotiationi præcæteris dediti: Nec non quidam Christiani ex Abyssinorum siue Abexinorum gente, quos dulcedo lucri ex intima Æthiopia huc pellexit.

*Religionis
cultusque
dinini ratio.*

CAPVT VII.

PERIOCHE.

Wilhelmus Haukinus Anglus à Britannorum rege ad Magnum Mogol Legatione fungitur. Quæ ibi viderit audieritque refert.

ANno à nato Seruatore nostro M.D.C.VIII. misit Serenissimus Iacobus Magnæ Britannix Rex Legatum ad Magnum Mogol Indorum præcipuum monarcham, *Legatus Anglicus ad Magnum*

Mogol. *mum Hauquinum*, Equitem Anglum, cum litteris & mandatis. Hic cum longum & difficile iter, enaigato Oceano confecisset, postremo *Suratum* urbem maritimam, quæ illius Magni Regis imperio suberat, appulit. Variis autem Lusitanorum petitis insidiis, qui præfectos regios pecunia corruptos in eius concitauerant perniciem, non sine expresso vitæ periculo Agram urbem petiit, stipatus præsidio non suorum tantum sed & Indorum militum. Agram cum venisset, exquisitis à rege exceptus affectusque est honoribus. Acceptis Britanni regis litteris Mogol per suam patrisque sui animam iuravit, nihil se Iacobo regi negaturum ex omnibus quæ illa epistola petiisset. Donauit idem in signum amicitiaë Hauquino magnam vim auri, quod si ad monetam Anglicanam reuoces, facile ter mille & ducentas libras Sterlingorum conficiet. Sed & eidem vxorem dedit cum amplissima dote, Præfecti cuiusdam Chritiani, gente Armenii, cuius magna in bello enituerat virtus, filiam. sic mansit Hauquinus totis quatuor annis in Aula Regis Indi, in precio & honore habitus ab omnibus: quo tempore quæ vidit & obseruauit, ipse scripto concepit, Anglisque suis postmodum communicauit: nos ea quæ lectori non ingrata futura existimauimus, huc velut in compedium redeginus.

**Commen-
sarii Hau-
quinii.**

Ait igitur totum istud imperium in quattuor magna regna diuidi, quorum primo nomen sit *Pengag*, eiusque ciuitatem præcipuam dici *Lahor*. Secundum esse *Bengalam*, eiusque Metropolim dici *Saniargham*. Tertio nomen esse *Malua*, cuius primaria sit sedes *Vagain*. Quartum *Decan* dici, in quo sit primi nominis vrbs *Bramport*, (vt ipse quidem vocat.) Quintum dici *Anadauer* cum vrbe primaria *Cambaia*. In Regno siue Prouincia Agræ (inquit Anglus noster) sex sunt munimenta fortissima, in quibus Thesauri regii asseruantur, quibus hæc sunt nomina: *Agra*, *Guallier*, *Naruet*, *Ratambora*, *Hafiera* & postremo *Bugthar*. Sunt in eo regno tres reguli, qui excusso Magni regis dominio hæctenus se ei satis feliciter opposuerunt, vt Rex eos ne in hunc quidem diem compescere potuerit: rebellibus illis hæc sunt nomina. *Amber Chapu* in Decania tumultuatur: *Bahador*, cuius pater olim Guzaratensium rex fuit, in Prouincia Guzarata; & *Raga Rahana* in Malua.

**Polygamia
Regis Ma-
gni Mogol.**

Filios habet Rex Magnus quinque, quibus hæc sunt nomina, *Cussero*, *Peruis*, *Chorem*, *Sarrier*, *Bathus*, quibus singulis *Sultani* appellatio adiungitur: & præter hos filias duas. Vxores eius siue concubinæ numerantur CCC. in quibus quatuor cæteris antecellunt, & legitimarum coniugum loco habentur. Nomina dignitatum hæc sunt. *Sultani* appellatio nulli præterquam filiis Regis competit. Fratribus regis & proximis sanguine iunctis *Mira* nomen est. Duces qui apud nos sunt, Indis *Chan* vocantur. Gradus nobilium ex numero equitum, quibus præsumt dignoscitur, hoc modo. *Chan Axan*, regio prognatus sanguine XII. equitum millib. præfectus est. Tres proximi Chani siue Duces, singuli nouenis equitum millib. imperitant. Marchiones sunt octodecim, parentque singulis quina millia. Comites præficiuntur III. millibus: Vicecomites II. millibus: Barones mille: Equites aurati CCCC: alii paucioribus vsque ad hecatontarchas. *Mansibda* vocantur, qui vicenis equitibus præsumt, suntque ij ter mille, *Haddij* dicuntur qui stipendium sex equitum menstruum percipiunt, numerantur que ad XXX. millia. Cæterorum aulæ ministeriorum, & qui Regiam sequuntur, in quo genere sunt serui atrienfes, tormentarii, ianitores, coqui, stabularii, hortulani, lixæ & eius farina homines: horum inquam vix iniri numerus potest, cum ad XXXVI. millia capitum accedant. Præfecti equitum & *Mansibda*, si euocentur, CCC. millia equitum cogere & in parato habere tenentur.

**Prouentu
Regiorum
magni-
tudo.**

Prouentus regios, qui ex relatione Angli nostri, ad Europææ monetæ calculum reuocauerunt, narrant eos quotannis CL. milliones coronatorum aureorum excedere, quæ profecto tanta est summa, vt de nullo alio per totum Orbem habitabilem Monarcha aliquid simile dici possit. Iam si quis recitare velit, quanti in Agræ vrbs ærario regio asseruentur thesauri auri argentique, infestique, signati & rudis, certum est, cum nostrorum hominum nulli persuasurum, cum omnem fidem longe superent.

**Diuinita
incredibi-
les Regis.**

Idem quoque de Gemmis omnis generis, in primis Adamantibus, vt & vnionibus dici potest, quarum rerum preciosissimarum tanta est in repositoriis Regis huius multitudo, vt & *Bathmanis* (quod certum quoddam mensuræ genus est) metiri ea soleant, cum, vt ipsi quidem putant, pauperis sit numerare pecus. Ne tamen solertiam Hauquini nostri leuiter æstimasse videamur, apponemus, quantum eo tempore, quo ipse in Aula Magni huius Principis vixit, in Gaza regia gemmarum fuerit. Sic igitur numerat. *Bathman* mensura est aridorum, quæ continet libras LV. Ergo Adamantum habet *Bathman* vnum cum dimidio. Pyroporum siue Carbunculorum *Bathmanos* duos. Smaragdorū *Bathmanos* quinque. Margaritarum varii generis *Bathm.* XII. Topaziorum, Coralliorum aliorumque minoris æstimationis lapillorum plus est, quam vel dici vel credi possit. In rebus pretiosioribus armamentarii eius reperiantur MCC. gladii

gladii siue acinaces, quorum manubria cum vaginis auro variegatis, gemmis pretiosissimis affabre insitis fulgent. Pugionum vero ad eundem modum exornatorum sunt ibi II. millia: Adde his Ehippia lapillis auroq; squallentia D. aliaq; opere phrygio perpicta totidem: opera menta capitis ad stuporem exornata M. Vexillorum, hastarum inauratarum, ymbonum, Cathedrarum, vasorum è gemmis, alabastro, crystallo, ophite, poculorum omnis generis, pollubrorum, paterarum, & è præstantissima quidem materia (auro enim postremus fere locus est) tantum ibi conspicitur, vt non possit sine stupore & ecstasi conspici, possitq; quis dicere, quicquid vsquam sub isto sole est preciosi, in vnum hunc locum congestum esse.

*Theauri
Magni
Mogolin-
astimabi-
les.*

Quid iam de stabulis & Theriotrophiis regis dicemus? Equorum Magnus hic rex in Hippocomis suis alit millia XII. cum totidem Elephantis, in quo numero id est differentia, quod quinq; millia sint eorum, quibus dentes siue cornua longe prominent, ceteri vel iuniores sunt vel fæminei generis. Camelos habet vicies mille, boues aratores & onera trahentes decies mille, mulos bis mille, canum venaticorum millia tria. ceruos quibus ad aliorum ceruorum venationem vitur, quater centum, Leones mansuefactos centum, Bisontes CCCC. Accipitres ad aucupium quater mille; columbas ad voluptatem captandumq; ventum decies mille. Oscinum & auicularum minorum cantillantium millia tria. Arma pro XXV. millibus militum. Hæc omnia aliaq; multo plura in Arce & Palatio Agrensi reperiuntur, quanquam de thesauris ærariorum & armamentariorum, quæ in reliquis arcibus ac munimentis vastissimi illius regni reperiuntur, iam nihil dicamus, in quibus Ærarium Lahorense primas post Agrense partes obtinet.

*lument-
rum ani-
malium &
ferarum
numerus
ingens.*

Vt verbo dicam, talia hæc omnia atq; tanta sunt, vt nos, quibus modicæ per Europam diuitiæ, si cum illis conferantur, admirationi sunt, tantam (vt ita dicam) opum abyssum animo comprehendere non queamus. Sed profecto nihil faciunt res nostræ ad rationes Indorū, quorum etiam antiquis temporibus incomparabiles fuerunt diuitiæ, vt qui eas ex nostrorum Principum captu & prouentibus æstimare velit, longe seipsum decepturus sit. Sed ne ipsius Indiæ quidem Reges, quos superiora viderunt secula, cum opibus potentiaq; Huius Selimi conferri possunt, cum quicquid illi longo annorum decursu Thesaurorum in suo quisque sibi regno comparauerint, ad Echebatum, qui illorum prouincias crebris potitus victoriis, occupauit, velut aquæ in Oceanum confluit.

Accedunt consuetudines huius regni, ipsi Principi lucrosissimæ. Cum enim principem aliquem vel illustrem vitum mori contingit, omnia eius bona fisco addicuntur, cum Rex hæres sit ab intestato omnium per regnum nobilium, quod vnico exemplo hoc planum fiet. Mortuo enim Raia Gabinato regulo, tantum gemmarum rerumq; preciosarum ad regem rediit, vt sexaginta Bathmannis auri puri æstimatum fuerit. Sed & nulli mortuorum sine dono adire regem, aut vacuis manibus aliquid ab eo petere fas est. Adde quod statò quodam solenni die, qui quotannis recurrit, omnes magnates cum legitimis donis ingentis precii in Aula comparere necesse habent. Neque contemnendam vim pecuniæ inferunt in ærarium multæ, exactiones, confiscationes, vt iam de argentifodinis quæstuosissimis nihil dicamus. Hæc autem quæ prope supra fidem Hauquinus noster recenset, ita reuera se habere, vel etiam maiora dictis esse, innumeri Europæi, qui magnificentiam illam & splendorem ipso Pluto & Dite parte dignum, eminus dumtaxat inspexerunt, tam mercatores quam alii, vno ore testantur eique subscribunt.

*Modi di-
tescendi
apud In-
dos reges
vsitati.*

Solet autem Elephantorum, Equorum, omniumq; illarum diuitiarum talis iniri ratio, vt veluti censu facto in tot partes distribuuntur, quot dies in anno sunt, & quotidie vna earum pars eius vsibus vel præstatur vel offertur, vt gemmas & vniones, quibus hoc die vsus est, non aspiciat, nisi confecto anni curriculo idem dies anniuersarius recurat. Elefantos, quibus nemo præter ipsum vehitur, sellis ornamentisque preciosissimis exornatos, habet quingentos. Singulis septimanis dies aliquot Elephantorum pugnae tribuit, quos in magno atrio regie pugnantem spectat, si quem vulnerari contingit, etiam si vulnere lethali affectus non sit, in profluentem præcipitari mergiq; iubet, quo & occisorum cadauera abiicit. Vulnerato enim vti animali parum regium putat.

Neq; profecto eum, qui tam sæuus est in tam præclaras bestias, maiore humanitate in ipsos homines vti par est, cum irritatis ad pugnam Elephantis aliquando reos capitalium criminum obiici curat, & deficientibus his feruos aliosq; innoxios: quod nemo adeo mirabitur, qui in cæteris quoque rebus hominis sæuitiam cognouerit, qua eos, quos scit inuitos suo parere imperio, velut acrilupato in seruitute continet, maualtq; abiis timeri quam diligi. Neque tamen seueritate ista cauere potest, vt non perperuis principum regulatorumq; exercentur rebellionibus, cum tres illos, de quibus superius diximus, iam diu regia con-

temnentes mandata, haec tenus armis ad officium adducere non potuerit. Is enim, qui omne id terrarum spacium, quod inter Agram Prouinciam & Amandaueram interiacet, obtinet, & iusti prope regni magnitudinem adaequat, equitum quidem in aciem educere potest millia XX. peditum vero L. qui sane non contemnendus est exercitus, accedente oportunitate locorum & claustris montium, quibus tota illa regio obsepta est.

Mos precandi Magni Mogol.

Cum Hauquinus noster in mores & religionem huius regis inquireret accuratius, obseruauit, eum mane sub ortum solis, facie in occidentem conuersa, in secreto quodam conclauis, genibus in lapide, Persico corio tecto, positus, orare solere, & quidem preculas suas ad numerum globulorum, quos funiculo puniceo dependentes digitis terit voluitque, recitare. Huiusmodi autem Rosaria, (vt vulgo vocantur) in quibus praerandes vniones, adamantes, pyropi aliaque gemmae exquisitissimae globulorum vice praerstant, octo vidit Hauquinus, obseruauitque eum aliquando vultu in imaginem Christi Domini & B. Virginis conuerso orare. Peractis precibus, prodit ad fenestram, seque populo conspiciendum praerbet, a quibus saluatur & propemodum adoratur, quo sine singulis diebus ingens mortalium numerus eo confluit. Inde rursus se ad quietem componit, cui postquam horas duas indulsit, surgit iterum prandetque. Quod superest vsque ad meridiem temporis, recreationi & ludo cum mulieribus tribuit: hinc se iterum populo ostendit. A meridie aliquot horas spectaculis inque primis Elephantorum pugnae impedit: hora vero tercia praerfenti omni procerum aulicorum comitatu, solium regium publice conscendit: Illustribus viris iuxta thronum locus assignatur, vbi consistant, intercedente repagulo purpureo, quo a regis latere separantur. Caeteris dissignatores & ceremoniarum magistri, pro sua cuique dignitate loca tribuunt. Ex aduerso Regis Praerororum capitalium cum carnificum tortorumque manu & mortis ministeriis consistit, facie minabunda, bipennibus, cultris scuticisque instructi omnes, ad incutiendum facinorosis terrorem. Rex eo habitu audiendis litigantium controuersis aliquot horas impertit: quibus finitis ad secretum redit oratorium, donec caena tempus appetat. Respondet haec nequaquam reliqua magnificentiae huius Monarchae cum caenanti raro vltra quatuor vel quinque feracula inferantur, e quibus partem aliquam sumit, nec nisi semel atque iterum vinum toto caenae tempore bibit.

Frugalis caena.

Sublata mensa secretum quoddam conclauis ingreditur, quo praerter paucos, quibus id peculiari regis fauore licet, nulli darur aditus: quanquam Hauquinus per integrum biennium illorum priuatorum sacrorum conscium participemque fuisse se testatur: hic quinque vel sex cyathos vini generosissimi educit, sumproque opiato vel alio medicamine soporifero. caeteris discedentibus ad quietem se componit. Hora prima post mesonyctionibus ei offertur, quo degustato, rursus in somnum lapsus, reliquum noctis dormiendo consumit. Haec autem quae diximus temporum interualla variis ineptis ludicrisque distinguit, quae huc referre nihil opus est, & tamen omnia in rerum ab se gestarum commentarios referri vult, scilicet vt a posteris legantur. Hoc tamen, quod sequitur, in tanto principe laude dignum est. Pauperibus & vilioris conditionis hominibus, cum adeundi regis raro fiat potestas, iussit, vt eo sine funis demitteretur, in ipsum Palatium pertingens, cui aliquot alligata sunt tintinnabula. Hunc funem si quis ex inopi turba trahat, Rex audito crepitaculorum sono, admitti hominem iubet, eumque coram liberaliter audit sententiamque fert.

Sepulchrum paternum Magni Mogol.

Vbi quatuor passuum millibus ab vrbe Agra discesseris, incidis in Monumentum siue Mausolaum, quod Selimus Patri Echebato sibi que ipsi struere occupit, augustum sane & supra modum sumptuosum, fuitque is annus, quo haec scripta ab Anglonostro sunt, decimus quartus, quo toto tempore perpetuo tria artificum millia laborauerunt, cum testarentur, ne intra proximum septennium quidem illud ad colophonem perducere posse. Ambitus huius monumenti DC. passus Geometricos complectitur: forma ipsa exacte rotunda est, assurgitque septem tabularis, & in supremo regale conditur corpus. Ortus est idem Rex haud procul a Mausolaio isto aliud aedificium operis exquisiti, & amplitudinis tanta, vt basis eius tria millia passuum habeat in peripheria. Vltimum quod Hauquinus obseruauit nobisque prodidit, hoc est. Si rex equum ascendat, certum est, eum ad expeditionem belli proficisci.

Sin Elephanto vehatur vel lecto gestatorio, (ipsi Pallanquin vocant) ad venationem ire vel aliam oblectationem.

CAPUT VIII.
PERIOCHE.

Thomas Roæus, Eques Anglus, à Britannorum Rege in Indiam ad Magnum Mogol cum mandatis & literis ablegatur, ubi quæ digna obseruatione apud eum regem viderit, refert.

ANno à nato Seruatore nostro MDCXV. missus est à Serenissimo Iacobo Magnæ Britanniæ rege, ad Magnum Indorum Monarcham Selimum *Thomas Roæus, Eques Anglus,* vt apud eum Legatione fungeretur. Enauigato hic Oceano Atlantico, Æthiopico, Arabico & Indico, post tædiosam multorum mensium navigationem, tandem a. d. XXVI. Septembris mensis *Suratum* Vrbem maritimam, & deinde a. d. XV. Nouembris *Bramportum* venit, exceptus satis honorifice à præfecto Vrbis, qui mediocri cum comitatu ei obuiam progressus, in Regiam Anglum deduxit. Distat autem Bramportum oppidum à Surato CCXXIII. millibus passuum, in Orientem. Solum huius regionis magna ex parte iners est & sterile, pagi ibi atque villæ nonnullæ, sed tenuissimæ structuræ, è limo lutoque ac culmine omnes sunt domus structæ, nihil hic solidum lapideumque breuiter, vt paupertatem colonorum etiam sine interprete arguant. Millibus passuum duobus à Bramporto abest Arx multis tormentis æneis, satis quidem crassis ac ponderosis, sed meatu nimis angusto instructa. Altero quam Thomas urbem ingressus fuerat, die, Sultanum Peruisium salutauit, non sine muneribus regiis, à quo barbarico fastu, satis tamen magnifice exceptus est. Sedebat Princeps in sella loco editiore constituta, dependente conopeo testudineo magni precii, instrataq; humo stragulis *Babylonicis:* adscendebatur ad thronum istum tribus gradibus, adstabantque nobiles aliquot, qui peripetasmata manibus subleuabant.

Accedentem Roæum hortatus est aula principalis Magister, vt pro consuetudine Indorum prostratus humi terram fronte pulsaret, & genibus in pauimento positus, pedes Principis contingeret: sed respondit Anglus, non se hominem seruum esse, neque ab eo missum principem, qui vilius alius mortalis agnosceret imperium, vel qui vectigal ac tributum pendere soleret, sed à potentissimo trium regnorum Monarcha. Accepit excusationem Præfectus prætorio, Thomamque admisit, qui in salutando iuvene rege morem patrium obseruauit. Summa Orationis, qua eum Anglus affatus est, hæc fuere capita. Missum se à Magnæ Britanniæ rege, cuius inter Europæ principes præcipua sit potentia, ad Patrem Peruisium, Selimum Indorum regem. cæterum transeuntem se per ciuitatem istam, noluisse in salutato principe vltius profiscisci, cum quod ita in mandatis haberet, tum quod ipsum honore isto omnino dignum existimaret. Ipse vicissim super Anglorum rege ipsaque Britannia multa sciscitatus, cū diutius Thomam importuno colloquio detineret, petiit Legatus regis sui nomine, vti sibi iuxta assidere liceret. Negauit princeps se vel Turcarum Monarchæ, si coram adesset, vel Persarum regi hoc concessurum. Petiit igitur Anglus sibi sellam cat hedramue poni: sed nec hoc obtinuit. Cæterum si stando fessus esset, licere ei corpus ad columnam, quæ pone erat, applicare, & ita aliquo modo quiescere: quod ipsum tamen ingens beneficium interpretabantur. Nactus igitur occasionem colloqui, ea quæ ex vsu negotiatorum Anglorum erant, à Principe petiit, & nullo labore obtinuit.

Paucis diebus post discessit, relictæque via egregiam illam atque per omnem Indiam celeberrimam arcem *Mendoam* petiit. Sita est hæc in monte satis edito, muro firmissimo cincta, quæ viginti millia passuum ambitu suo constituitur. Inde confecto itinere aliquot dierum venit ad radices montis, in quo antiqua illa & nostra quoque memoria clarissima ciuitas *Cytoria* sita est. etsi autem proximis bellis Vrbs ista exhausta variisque modis afflictata fuit, quæ supersunt tamen monumeta veteris loci magnificentiam satis loquuntur. Visuntur enim etiam num ibi circiter centum templa maiora & minora, turribus suis & columnis conspicua, accedente artificum & architectorum spectando opere, præter palatia & domus priuatorum non contemnendæ structuræ. Aditus ad hanc urbem non nisi vnus est, isq; satis angustus & difficilis, antequam ad portam ciuitatis peruenias, quatuor transeundæ sunt porticus fornicatæ, quæ omnia faciunt, vt nisi fame expugnati hæc Vrbs non posse videatur. Ademit hanc Selimus Rex *Ranna* regulo armis cum magna parte vicinæ prouinciæ, cui is Ranna dominabatur.

A. D. X. Ianuarii mensis, *Adsimetum*, sedem Regni primariam Thomas venit, easdemque in adeundo rege difficultates inuenit, eadem tamen, qua supra, vsus excusatione, morem patrium in salutando Principe obseruauit: postea litteras, quas à Britanno rege attulerat, Indo tradidit, qui eas inflexione corporis & nuda capitis accepit. hinc de salute Fratris sui Angli regis perqun-

Thomas Roæus, Legatus Anglicus ad Magnum Mogol.

Mos barbarus adorandi reges Indos.

Mendoam Arx.

Cytoria Vrbs.

percunctatus, cum petitionis capita intellexisset, nihil se ei negaturum pollicitus est. Cumque ex pallore faciei de aduersa Legati valetudine (qui tunc febre laborabat) suspicaretur, medicorum suorum operam ei comiter admodum obtulit. Locus in quo se conspiciendum prae-buerat Rex Indus, Theatro simillimus erat, apparatus autem vere scenicus, ut Personato siue Comico regi quam vero similibus ipse videri posset. Qui illustri loco nati erant, propius adstant, repagulo tamē intercedente: ceteri procul spectatores agebant. Hinc digressus Roæus, tertium Magni Regis Mogol filium adiuit, quem pater prae ceteris adamabat, eratque sub huius dominio vicina ora maritima. Huic legatus cum dona, non regis sui, sed Negotiatorum nomine obtulisset, conquestus est de iniuriis, quas Angli Mercatores ab Indis hactenus perpessi fuissent. Excusauit, ut potuit, Princeps, quod eiusmodi querimoniam ad se ante eum diem allatam non fuissent, pollicitusque est, se querelis illis remedium allaturum. Erat autem iuuenis superbus admodum & auarus, qui & Christianis vbicumque poterat, aduersabatur: quibus autem in ceteris fuerit moribus, ex sequentibus apparebit.

Omisso regali filio, denuo Selimum Regem adiuit, estque ab eo exceptus honorifice, vix enim limen atrii attigerat, cum eum Rex, ut accederet propius, signo manus inuitauit. Pergit hic Mercatorum nationis Anglicae negocia ex voto & sententia, utique postquam Legatus ei munera obtulit magni precii, frustra enim eris, si te aliquid hic sine donis & muneribus obtenturum sperabis.

*Novi anni
auspicia
quando ab
Indis cele-
brentur.*

A. d. II. Martii Mensis, qui in nouilunium incidebat, noui anni auspicia Rex Indus magna solennitate celebravit. Extensa ibi vidit Anglus noster tentoria stupendae magnitudinis, ut inter ea essent, quae quina iugera ambitu suo caperent, pleraque facta ex tela Abyssina & serica. Circum tendebant aulae proceres principisque regni non multo minore splendore quam ipse rex. Ipsi principes ordine cuncti Regi Xenia offerbant, magni precii munera. Fuerat prius temporibus mos, ut optimates intra sua tentoria gemmas aliosque thesauros suos explicarent, e quibus Rex ingressus seligebat quae ipsi videbantur: nostro vero aëo mos iste exoleuit, offerentibus proceribus, ut diximus, Strenas Regi.

Manavit autem huius festi solennitas à Persis ad Indos, celebraturque nouem continuis diebus, quanquam hic rex sex dies festiuitati illi adiecerit, ut quatuordecim diebus sint feriae: quibus elapsis, ex aulae suae comitibus, quos vult, nouis ornat honoribus, eo properitu, quo apud nos Equestris dignitas nobilibus conferri solet.

Finis erat ceremoniarum, cum *Ranna* reguli, quem ipse Rex deuictum sibi vestigalem fecerat, filius Magnum Mogol accessit, cumque ter genua humi posuisset, quarto prolapsus in faciem & terram fronte pulsans, honorem ei habuit. Dono hic regi obtulit peluim plenam argento signato & gutturium refertum nummis aureis. Amplexus Rex ambabus manibus caput adolescentis, eum ad filium suum dimisit.

*Merces In-
diae & Eu-
ropa.*

Interiecit aliquot diebus accessit regem, sed sine dono, acturus apud eum causam mercatorum. Ut autem vacuus accesserat, sic inanis abiuit, nulla re effecta. Post longam autem disceptationem cum aulae proceribus, quos Lusitani suis calumniis Legato minus beneuolos effecerant, Rex ipse cepit diligentius in Anglorum ceterorumque Europae principum diuitias inquirere, & an apud eos terra quoque ut apud Indos gemmas atque aurum gigneret, sciscitatus est. Respondit Anglus, res istas in Europa rariores esse, & ab Indis aliisque orientibus populis peti solere, reperiri tamen apud eas gentes res plurimas mira artificum industria elaboratas, statuas affabre sculptas, imagines artificiose depictas, telas aureas argenteasque, & opere phrygio acupictas, cum panno precioso aliaque materia vestiaria, instrumenta in super & vasa varii generis, e quibus ipsi magnatibusque eis se quaedam dono oblaturum pollicitus est Roæus. Accepit rex promissa Legati hilari animo, eumque de Equorum, quos Anglia gignit, praestantia quaedam obiter referente Roæo, inaudiuisset, ante omnia canterium Britannicum sibi offerri petiit. Pollicitus est Legatus, daturum se operam, ut si fieri posset, Equus Anglicani generis ei sisteretur.

*Æmulatio
inter fra-
tres Regis
filios.*

A. d. XII. Iunii Mensis anno A. N. C. MDCXVI. Selimus Indorum Rex tertium filium suum *Coronem* nomine summum ducem exercitus, quem in Decanensem prouinciam missurus erat, constituit. Tulit hoc indigno animo *Perusius*, secundo genitus eius filius, qui & patri nunciari iussit, nisi imperium copiarum fratri ablatum, sibi tribueret, se primo fratri, deinde demum hosti bellum illaturum. Narranti hæc Tribuno, subiratus Rex, pugnent sane, inquit, fratres, & qui victor futurus est, imperium exercitus accipiat. Non autem fratrem duntaxat in eo fastigio aduersarium habuit Coronem, sed & duces tribunosque copiarum, qui se militaturos negauerant omnes, nisi alius praeficeretur exercitui.

Audiuerat rex, me tabulas eleganter pictas in conclauio meo habere, inquit Roæus, ratus igitur

igitur me domi inter famulos pictorem habere, petiit à me, uti eum sibi adducerem. Negavi me quenquam inter domesticos habere artis pingendi peritum (& sane nullus inter nos erat) mercatorem autem quendam adolescentem me nosse, qui ludendi vel fallendi temporis ergo aliquando animal aliquod, puta Elephantum aut tale quid crassis lineamentis describeret; illius tamen figuras plurimum à vera pictura distare. Audito nomine Elephantis, arbitratus rex, qui verba mea non bene perceperat, me Elephantum ab ipso dono petere, liberaliter pollicitus est, non hunc se duntaxat mihi se donaturum, sed & aliud quidvis quod ab eo petiturus essem. Actis igitur gratis, satis mihi iam ante ab ipso præstitum modeste significavi. At ille ultra instare, & ut aliquid peterem, urgere, multa sibi esse in regno suo, quæ meis prodesse possent visibus; cæterum se ignorare, quid mihi potissimum arrideret; dare se igitur mihi optionem, eligere quæ vellem, dummodo iuvenem illum rudem sane pictorem, ei adducere. Cum viderem parendum omnino esse, adduxi eum sequente vespera ad ædes *Asaph Chani*, ubi tunc rex versabatur. Hic iuuenis deinde valde utilis fuit mercatoribus nostris Anglis apud primum Purpuratorum.

Cum ad. VI. Augusti mensis regem de more adiuisssem, iniecit sermonem de picturis tabulisque, hinc ad encausta & sculpturas devenimus. Ibi rex imaginem suam auro insculptam se habere dixit, seq; missuram eam Anglorum regi, si sciret ipsi futuram non ingratam. Obtuli ego operam meam, meque ad regem delaturum eam significavi, siquidem missurus esset: interim affirmavi sedulo, gratissimam eam fore rem meo Regi. At Mogol, mutata sententia, Regi quidem Anglo, se imaginem suam non missurum dixit, quod ipsi cordi eam futuram non arbitraretur: mihi vero unam donaturum, quod & è vestigio præstitit. Eo enim qui sequebatur die, imperavit mulieribus, quæ præsto erant, ut imagines aureas afferrent. Paruerunt illæ, at *Asaph Chani* acceptam unam collo meo circumdedit (dependebat enim à catenula aurea) meque ita exornatum ad regem adduxit, ut pro munere eo gratias ei agerem. Monebant me qui pone adstabant: ut inclinato ad terram corpore more Persico humum fronte pulsarem, sed Rex magno clamore, ne id facerem, vetuit. Nulli hanc imaginem publice gestare licet, nisi cui id rex magni beneficii loco permisit, qui solis principibus regni insignum peculiaris gratia ad licere vult.

A. d. XX. illius mensis tam densi imbres & impetuosæ procellæ de cælo deciderunt, ut inundatis longe lateque campis periculum esset, ne domus quædam per madefacto solo everterentur. Nec procul habitationes Anglorum ab exitio aberant. Quin & ipse princeps cum *Fada rem-pestas & Imbres insoliti.* Gynæcio suo, metu submersionis in vicinum montem se recepit, translatis secum eo vasibus & omni supellectili regia cum equis iumentisque. Pagus vero meæ habitationi vicinus, cum domos haberet plerasque argilla & ligneis parietibus leuiter structas, plurimum detrimenti accepit. Narrant autem incolæ, eiusmodi tempestates singulis propemodum annis regiones istas vexare, imbres etiam aliquando atrocius sauire.

CAPVT IX.

PERIOCHE.

Natalis Magni Mogol plusquam regio splendore & magnificentia celebratus. Legati Persici ad Regem Indum aduentus; expeditio bellica in Regem Decanensem.

Inciderat in II. diem Septembris Mensis Natalis regius, qui incredibili magnificentia & luxu celebratus est. Antiqua obtinuit hic consuetudo, ut dependente ingenti trutina, in *Mos Indicus librandi regis.* unam quidem lancem ipse rex imponatur, in alteram tantum gemmarum, auri, argentis, subtilissimæ relæ Abissinæ atque sericæ aliarumque rerum preciosarum, ut ipsius regis pondus adæquent. Hæc postea omnia Braminis siue sacerdotibus eorum cedunt. Rex ipse adeo Gemmis vnionibusque præstantissimis oblitus reclususque erat, ut vix vnquam quicquam tale vel simile in rerum natura visum fuisse existimem.

D

Duce-

Sultan Cozoone.

Femina captiva.

Selim Shah Magnus Mogol.

۱۶۴۴ شهر مانو روانه منور اسن شاه سالک بود

Elephantorum ornatus sumtuosus.

Ducebantur ante regem Elephanti magno numero, quorum nonnulli, qui velut principatum inter ceteros gerebant, monilibus, tintinnabulis aliisque ornamentis aureis argenteisque superbiebant. Singulos ad hunc modum exornatos comitabantur octoni alii, minoris conditionis, velut illorum satellites. Omnes pariter, cum propius ad regem venissent, honorē ei reuerentiamq; suo more exhibebāt. Erant autē Elephanti omnes in XII. distributi agmina. Primi agminis dux & velut antesignanus stupenda corporis vastitate erat, ornatus in fronte & pectore bracteis argenteis aureisque, multis magnisque gemmis insitis, in primis vero fulgebat Sardoniche & Smaragdo. Rectores eorum dum prætereunt regem, singuli donatium aliquod ad pedes eius deponunt.

Mensa ingentis precij.

Appetente vespera mensam satis grandem ex solido auro apponi, & super eam quinquaginta vasa aurea, diuersæ quidem magnitudinis, omnia tam gemmis preciosis lucida constitui iussit, quarum rerum precium à nobis ne æstimari quidem potuit. Circumstabant mensam proceres Aulae splendidiſſimo ornatu, Regique assidenti vinum fundebant, & alia præstabant officia. Potanti Regi obrulit Roxus duas imagines pictas, quarum conspectu ipse valde delectatus, inuitauit Anglum, vt simul biberet, natalemq; regiū lætus celebraret. Precatus hic omnia prospera Principi, placere sibi ait, quicquid ipsi collibuisse, dummodo non cogere ad ebrietatem vsq; bibere. Cyathum ergo grandiore aureum partim vino nariuo partim factitio impleri, & Thomæ offerri iussit, ea lege, vt si vno haustu educere nō posset, bis terue biberet. Cum autem mixtura illa fortior acriorisq; gustus esset, quā potus cui ad sueuerat Anglus, sternutationem ipsi attulit, qua rex cum suis in cachinnū solutus est, iussitq; vvas passas & poma limonia cum aliis fructibus recentibus & conditis in aurea lance apponi, eumq; comedere. Hoc vbi fecit & scyphum aureum, quem eduxerat, & lancē ipsam, è qua bellaria degu-

Liberalitas vere regia in exterū.

deguſtaueram, ei dono dari iuſſit, dixitque ad ſtantibus, nullum vnquam Francum (ita Euro-
pæos conſuſe nominant) perinde ſibi cordi fuiſſe ac Roæum. Poſtremo cum rex varia dona
inter aulæ ſuæ proceres diſtribuiſſet, cubitum ſe contulit.

Quarto Septembris menſis die Legatus conuenit Aſaph-Chanum, poſtulauitque plu-
ribus verbis, vt negotia, propter quæ ipſe ex Anglia venerat, expediret, & litteras regio ſi-
gillo firmatas ſibi impetraret. Pollicitus eſt primo Aſaphus, ſe curaturum; ſed poſtea ſatis o-
ſtendit, ſe nihil tale in animo habere. Senſit Legatus hominem à Luſitanis corruptum, ipſe igitur
adiuit regem, qui intellecta Thomæ petitione, Socorallo Secretario ſuo, qui res Suratenſes
tractabat, mandauit, vt diploma pro Anglis negociatoribus expediret. quo facto acquieuit
Roæus.

Exercebant interim Selimum quædam domeſtica mala & rebelliones primorum præ-
fectorum, *Abdala Chani*, qui prorex erat Inſularum quærundam Oceani Eoi, facileque prin-
ceps inter proceres regni: & *Channa Chani* qui imperator erat exercitus aduerſus regem De-
canenſem. Verum ille, perſuaſus à Corone regis filio, ad officium rediit, precatuſque errori
veniam, eam impetrauit. At hic, cum in ſuſpicionem clanculariæ cum hoſte conſpirationis
veniſſet, abdicare ſe imperio & alteri tradere exercitum iuſſus, parere noluit. Accedebat fra-
trum, Peruiſij & Coronis diſſidium, & Channæ potentia regi erat formidabilis. Statuit ergo
blanditiis & donis cum Channa redire in gratiam, eique confirmare copiarum imperium.
Precioſam ergo veſtem ei dono mittere volens, tradidit eam mulieri cuidam, quæ conſanguini-
tatis iure Channam attingebat, mandans vt ei offerret. At hæc uſurum agnatum ſuum ve-
ſte illa negauit, veritum ſcilicet, ne veneno tinctæ eſſet, quod cum iam bis veneno
petitum affirmaret. Ibi Rex ſe ipſum per integram horam veſtem illam corpore geſtaturum
dixit, voluitque, vt mulier agnatum ſuum de ea re certioſam faceret, qui intellecta ſecuritate
non eſſet repudiaturus donum. Cui mulier, ſcio, inquit ô Rex, Channâ nec tibi nec mihi vitâ
ſuâ concediturû. Ad hanc vocem mutauit rex ſententiam de confirmando in imperio copiarum
Channa, ſtatuitque omnino ſucceſſorem ipſi mittere Coronem filium. Ergo Channa, qui ni-
hil non poterat apud Decanenſes, ſuaſit eis, vt legatos de pace ad Selimum regem mitterent.
Remiſit eos Selimus ad Coronem filium, qui cum eſſet adoleſcens ambitioſus, cupiens bello
illo magnus euadere, poſtulationes eorum cum ſaſtu repudiauit.

Quia autem in belli Decanenſis mentionem incidimus, paulo ordiemur altius. Præfe-
cerat ab initio copiis Rex *Cofferonem* filium ſuum primogenitum, eundemque ob errores quod-
dâ in illo bello commiſſos, mouere loco conſtituerat. accedebat alia cauſa, quod Cofferonem
duces præfectique, valde colerent & tantum non adorarent, vnde ſuum imminutum iri honorẽ
rex verebatur. Reuocatum ergo ab exercitu filium, vt vulgi oculis eximeret, in munitum quod-
dâ caſtellum incluſit, ſubrogato ei in imperio copiarum Channa. Cumque huic deinde Coronem
filium ſubſtituere vellet, author fuit diſſidorum & domeſticarum calamitatum.

A. d. XIII. Octobris gratum accepit Roæus nuncium de aduentu quatuor nauium An-
glicarum, quæ in portu Suratenſi appulerant. Fuerant ab initio ſex omnino profectæ, ſed vna,
cui *Rofe* nomen fuerat, in Oceano vi teſtaturum ſubmersa perierat. altera cui *Cyono* nomen
fuerat, curſum verſus *Bandam* deſlexerat. Inciderant hæc quatuor naues iuxta *Comoram* Inſulam,
quæ gradib. XII. minutis L. ab Æquatore abeſt, in prægrandem nauem Luſitanicam, in qua
præter homines nauticos ſexcenti milites vehebantur, eratque nauis Prætoria illius claſſis quæ
ad Portum *Goæ* vrbis in Anchoris ſtabat. Aduentantibus Luſitanis Angli nauem vnã, cui *Globo*
nomen fuerat, in occurſum miſerunt, & paulo poſt aliam. Volentibus Anglis, vt dederent ſe cû
nauis, Luſitani contemtum reſponderant: petiti ergo quinque tormentorum iſtibus, ipſi pluribus
exploſis machinis reſponderant, vnde ad manus pugnamque naualem ventum eſt. Interea nauis
ſiue *Caragua* Luſitanica in ſcopulos delata hæſit, vrgentibusque Anglis, cum puluis pyrius
Luſitanorum (caſu an de industria incertum) ignem concepiſſet, repente tota nauis cum om-
nibus, qui in ea vehebantur, in flammam & fumos abiit, ne vno quidẽ conſeruato. Hæc vbi in-
tellexit Roæus, conſeſtim ſe ad regem contulit, eique omnia vti geſta fuerant, expoſuit. Audito
Anglicarum nauium aduentu, primum omnium, quænam ſibi attuliſſent dona, percontatus eſt.
Cui Legatus: Regem Iacobum Magni Indorum regis expetere maximique facere amicitiam,
non ignarum, maioris partis Aſiæ atque Orientis hunc eſſe dominum, ideoque diuitiis affluere. I-
dem igitur futurum fuiſſe, ſi ei aurum gemmasque ab Britannia miſiſſet, ac ſi aquas in Oceanum,
qui ſit pater omnium fluuiorum, inſunderet. Miſiſſe tamen alias res perelegantes, in quibus
non tam materiæ præſtantia, quam curioſarum manu artificium commendaretur. Cupi-
ditas inceſſerat regem cognoscendi, quænam illæ res eſſent; negauit Legatus ſe ſcire, quod nõ-
dum exoneratæ naues eſſent, debere illum moram exiguam patienter ferre. Rex contra, ecquid

*Virtus filii
patri ſuſpi-
cionum
prauarum
cauſa.*

*Aduentus
IV. nauium
Anglica-
rum in Por-
tu Surate-
nſi.*

*Tragicus
caſus ma-
rinus.*

Molossi Anglicani aduenissent, interrogauit. Cui Thomas, nonnullos in tam longo itinere mortuos, quosdam in pugna cum Lusitanis interiisse, duos tamen adhuc superstites esse: quarum res magnam regi lætitiã attulit. A canibus ad equum peruenit, pollicitusque est Legato, si Canterium sibi Anglicanum traderet, se ei tantum vicissim donaturum auri, quantum X. millia librarum sterlingensium conficiunt, talem enim equum se pluris quam integram aliquam prouinciam facere. His dictis mandauit libellorum Magistro, ut diploma regium conficeret, ne quis in res & merces Anglorum inquireret, sed ut omnia à vestigalibus solitis immunia è nauibus in apothecas inferrentur.

Legati Persici aduentus ad Regem Indorum.

Paucis post hæc diebus venit ad Aulam Magni Regis Legatus ab Rege Persarum, nomine *Mahomet Raza Beag*, stipatus quinquaginta equitibus, qui omnes vestibus sericis byssinisque induti arcus pharetrasque sagittis plenas ferebant, & scuto muniebant latus. Hos sequebantur quadraginta alii in equis cum sclopetis, more Europæotum, & CC. pedites ad curam sarcinarum destinati. Aduentanti Persæ Rex Indus obuiam misit centum Elephantos, cum magno nobilium virorum numero & quibusdam symphoniacis. Adductus ad regem nimis seruiliter, & parum pro dignitate regis sui, honorem ei habuit, bis humi prostratus, quod nemo legatus Persa ante eum diem fecerat. Exhibitas litteras Rex inclinato parum corpore accepit, sciscitatusque nonnulla de fratris sui Regis Persæ valetudine, Legato septimum locum inter Principes aulae suæ assignari iussit. Nimis hic vilis visus est: sed dissimulauit Persa, quod se in mandatis habere diceret, omnia summa cum lenitate & patientia agere, unde nonnulli in eam venere suspicionem, quasi Rex Persa opem auxiliumque Magni Mogol aduersus Turcarum Monarcham ea Legatione ambiret, quamuis pax inter Regem & Decanenſes pratexeretur.

Munera à Persico Legato Regi oblata.

Dona quæ Rex Persa Indo miserat, hæc erant. Ter nouem equi, qui numerus apud eos sacer habetur, ab Arabia & Perside petiti: nouem mulæ admodum speciosæ; septem Camelii materia serica onerati: duo vestimenta operis Veneti: telæ sericæ, auratæ atque argentatæ vis magna: arca siue cistæ Persicæ duæ materiae & artificii exquisiti: quatuor tormenta manuarum pulcherrima; horologia affabre facta quinque: Camelus vnus tela aurea Persica onustus: aulae Babylonici operis variegata octo: duo Sardonyches in globi forma prægrandes: Cameli XXI. ferentes utres vino natiuo plenos: quatuordecim Cameli gestantes vasa liquore facticio dulcibusque; Iulapiis plena; septem onusti aqua rosacea destillata; septem pugiones & totidem gladii cum manubriis gemmatis: septem specula Veneta admirandi artificij. Hæc autem dona non è vestigio obtulit Legatus Persicus regi Indo, sed tantum indicem tradidit, ipsam representationem in alium diem differens. Ipsi quoque Legati supellex preciosa valde erat, quem sequebantur nouem Cameli auro & argento facti in scutoque onusti: ipse tiam capite gestabat gemmis vnionibusque; immensi precij rigentem. Obseruauit tamen Legatus Anglicus, se in nullo honotis genere Legato Persico postponi, in quibusdam etiam ante ferri, in primis quod ad libertatem ceremoniarum attinet in salutando Magno Rege.

Expeditio regij filij in Decanens.

Sed nunc demum ad bellum Decanenſe redeundum est. Igitur a. d. i. Nouembris *Coronis* filius Regis ad castra & capeſſendum copiarum imperium profectus est. habebat autem in exercitu suo Camelos innumeros, Elephantos vero sexcentos, qui arma & apparatus bellicum portabant militariter instructi. In equitatu eius erant X. millia nobilium virorum, quorum nonnulli veste è tela aurea, alii extantibus. à pileorum apice prælongis plumis, conspicui erant. Ipse Princeps tela argentea adamantibus & margaritis obsita conspiciebatur. Fuerat proficiscentem Selimus Pater aliquotque comitatus, eumque deosculatus præstantissimis profectus muneribus, gladium donauerat cuius vagina è solido auro insertis gemmis, & Elephantum cum duobus equis immensi precij, iusseratque; per omnem viam qua filius ingrediebatur, nummos aureos argenteosque spargi, vsque ad ipsa castra, quæ ad quartum milliare inde distabant.

Ut magnificentiam pompamque illam in pauca contraham, tantus fuit in apparatus Principis illius ad bellum proficiscentis luxus & diuitiarum ostentatio, ut totus Oriens suas in hunc vnum locum congeſſiſſe opes videri possit, & hic quam maxime locum habeat illud Hannibalis ad Antiochum; *Satis fuisse Coronis copias instructas ad prædam, etiamsi Decanenſes omnium hominum auarissimi fuissent.*

Apparatus bellicus Regis Decanenſis.

Ineunte mense Ianuario sequentis anni (nostro quidem computo) venerunt nuntiantes, Regem Decanenſium esse in finibus regni sui, cum equitatu quinquaginta millium, ut Indos aduentantes exciperet, Coronem vero tantarum copiarum metu se recepisse, & cum Channa legato suo in arce Mandoa delitescere: & hæc quidem in aula Magni Mogol referebantur. Periuaserant sibi ipsis *Asaph Chanus* & *Normahela* coniuux regia, Decanenſem ad primum aduentus Indici exercitus rumorem terga obuersurum, ideoque potissimi huius expeditionis sua fores auctoresque fuerant. Cæterum cum viderent, scenam longe aliter strui ac ipsi opinati fue-

ti fuerant, tentauerunt, an persuadere regi possent, profectioem illam tam operosam animi fallendiq; temporis ergo institutam, neque vero Decanensium regem dignum iudicandum esse, contra quem tantus Monarcha expeditionem suscipiat: latius igitur esse Agram reducere copias. Cum autem hæc consilia non satis è re sua & dignitate esse arbitraretur Rex, statuit omnino sibi ipsi aduersus Decanenses proficiscendum: interca vero subinde nouos militum delectus habuit, vt laboranti filio copias & supplementa submitteret.

Fuerat hæctenus Legatus Persicus ad Aulam. Cum autem videret, se nihil eorum, quæ petitum venerat, ex animi sententia conficere posse, statuit sibi tempus non vltius inutiliter terendum esse, sed quam primum domum redeundum. Plenus igitur maxore & tristitia omnia ad discessum adornauit, Magnoq; Regi triginta equos Persicos dono obtulit: pro quo Mogol antidori nomine ei tria millia Rupiarum (monetæ genus est) numerari iussit. Parum hoc visum est Persæ, nec potuit à querelis abstinere. At rex cum ea quæ ipse hæctenus in Persam eiusque comites impenderat, maximi aestimaret, Persarum vero munera extenuaret, residuum sibi solui voluit. Sic irrisus Legatus, simulata febris, ad suos rediit.

Discessus
Legati Persici.

CAPVT X.

PERIOCHE.

*Exemplum litterarum Iacobi Magna Britannia Regis, & Epistola
responsoria Magni Mogol.*

Iacobus D. G. Magna Britannia Franciæ & Ibernia Rex S. D. Potentissimo Monarcha, Magno Mogol Selimo, Orientalis India Dominatori, Candaharis, Cassimeria & Corazonis Regi. Certiores facti de egregia qua in mercatores ciuesque regni nostri vsus es, beneuolentia, in primis qua ad negociationis immunitatem & securitatem attinent, à quibus omnem vim iniuriamque edicto publico arcuisti, velut nobis fidelis dilectusque noster Thomas Bestus retulit: volumus ad te mittere Legatum, Nobilem virum, domesticum nostrum, Thomam Roæum vt porro ea præsens ipse conficiat, qua ad vtriusque nationis, Anglica, inquam, & Indica, commoda pertinent. Illi igitur Legato nostro mandata dedimus, Sigillo nostro Regio munita, quibus vt plenam fidem habeas, rogamus, vt & aliis omnibus, qua coram ipse expositurus est. Postremo petimus, vti dona atque munera, qua tibi Legatus iste nostro nomine oblaturus est, boni consulas, quo pacto tibi nos in æternum deuincias. Vale.

SCHA Selimus, Magnus Mogol, Indorum Monarcha, totius Orientis Rex & dominator, S. D. Iacobo, Regi à progenitoribus Regibus legitime descendenti, Magnanimo Heroi, virtute & iustitia ornato, Regi omnium Regum dignissimo, Defensori Legis, quam Magnus ille Propheta Christus docuit. Amor tui tam profundas in corde nostro radices egit, vt euelli inde delerique nullo vnquam possit tempore, sed quotidie crescat, suauemque beneuolentia odorem profundat. Epistolam, qua nobis res ac negotia mercatorum tuæ nationis commendaasti, Legatus tuus rectè nobis exhibuit, ex qua affectum in te nostrum intelleximus, rogamusque, ne nobis vicio veritas, quod non priores ipsi te litteris nostris salutauerimus. Porro voluntatem in te tuosque nostram vel hinc collige, quod diplomata regia in omnia Emporia portusque regnorum nostorum misimus, quibus seuerè mandauimus, darent omnes operam, ne quis negociatoribus Anglis villo pacto impedimentum, vim iniuriamue afferret, sed eos vbiunque opus esse defenderent, eorumque res ac rationes adiuuarent. Patent igitur tibi tuisque regna nostra, emporia, portus, vrbes & oppida, vt eò, quando cuunque visum fuerit, appellant & negocientur. Munera qua nobis à Legato tuo exhibita sunt, gratissima fuere, dabimusque operam vt intelligas nos ne in hac quidem parte officii nostri immemores esse. Scimus enim qui nostro tempore inter Magnos Principes sit mos atque consuetudo. Vale.

*Dubium
de impri-
mendo si-
gillo.*

*Inscriptio
sigilli regij.*

Has litteras vbi Magnus Aulæ Regiæ Magister expediuit, traditurus eas Roæo Legato, anxius animi fuit, quo loco Sigillum imprimeret. Si enim supremo loco, verebatur, ne Angliæ regem offenderet: si inferiori, ne regis sui imminueret dignitatem. Ipsum igitur sigillum Legato tradidit, vt ipse quo loco optimum ei videretur, imprimeret affigeretue. Est autem Sigillum illud argenteum totum, nec vlla in eo figura aut aliud quippiam expressum est, quam stirpis eius à Tamerlane Genealogia & successio principum, qui ita numerantur? Amir Temur Schaheb Quuran. 2. Ebni Miran Xah. 3. Ebni Mirza Soltan Mahomet. 4. Ebni Soltan Abufaid. 5. Mirzah Amar Xek. 6. Babor Pad Xah. 7. Hamaiun Pad Xah. 8. Ebni Achar Pad Xah. 9. Almozaphar Nur Gihangir. Huius Magni Sigilli est ypon Tabulæ Geographicæ, qua totum huius Principis Imperium descripsimus, adiecimus, in quo nomina illa circulis inclusa & Arabicis litteris perscripta sunt: vbi & videre est aliud signum cum armis huius Regis: Leodecumbens cum Oriente sole.

CAPVT XI.

Pergit Thomas Roæus, Legatus Anglus referre ea, quæ tempore Legationis suæ apud Magnum Mogol partim ipse vidit, partim ab aliis fando accepit, & ad suos perscripsit, annis AN. C. MDCXV, & MDCXVI.

*Liber Xa-
uerij pro
defensione
Christia-
nismi.*

QVem supra Echebatum nominauimus, Selimi Patrem, Indorum Monarcham, eum Roæus noster Escharfchah nuncupat: de quo hæc talia refert. Præclaræ indolis fuit hic Princeps, nouitatisq; mirus amator, & qui diuersas de Deo opiniones studiosè audiebat. In hunc finem tres Iesuitas in Curiam suam ab Goa vrbe vocauit, vt cum Gentilibus & Mahometanis in regno suo disputarent, neue hoc ipsis fraudi esset, amplissimo cauit diplomate. Idem Hieronymum Xauerium Nauarrenum iussit librum conscribere, quo suam de Deo sententiã adstrueret, alienam contrariamque refutaret, quem librum ipse Rex, de nocte potissimū perlegit, non sine occulta Christianorum spe & gaudio. Hinc diplomata Xauerio expediri iussit, quibus ei fiebat potestas, habendi conciones & administrandi Sacramenta, cæterosque ritus Ecclesiasticos Romano more peragendi, cauitq; ne cui posthac professio Christianismi Sanctique lauacri susceptio fraudi esset. Mahometismum, etsi eo à puero imbutus fuit, postremis tamen annis parum probauit, recordatus Mahometem Prophetam quidem, sed simul hominem fuisse: humanum autem esse errare. cæterum non mirandum, quod in tanto fuerit honore & precio, qui simul Rex extiterit. Et hæc est causa, quod filium suum, qui nostro tempore Indis dominatur, circumcidi noluerit.

*Selimus
Magnus
Mogol A-
theus.*

Ergo filius eius, qui hoc ipso tempore Orientis imperium obtinet, circumciscus non est, neque adeo vlli præ cæteris addictus Religioni, cum ita volente patre in Atheismo educatus sit. Profiteatur se nonnunquam Maurorum probare sectam, Brachmanorum tamen obseruat placita, & tam illorum quam horum festos celebrat dies. Vt autem regni paterni, ita quoque deliriorum paternorum hæres esse videtur, cum se maiorem esse iactet ipso Mahomete, vnde & mira mixtura ex omnibus (sic dictis) religionibus peculiare dogma fabricauit, nec destituitur, vt fit, sectatoribus, vt multi necibum quidem capere fas putent, ipso in salutato: & hinc fit, vt singulis diebus ad ortum Solis populo de fenestra se conspiciendum præbeat. Mahometum ipse quidem conuiciis non incescit, gaudet tamen tacite, si eum ab aliis parui fieri audiat. In vniuersum cum ipse tum sectatores eius magno studio cauent, ne verbum proferant, quod in Christi contumeliam vergere possit, nec talia facientes ferunt. Quin & omnia priuilegia, quæ Pater eius Christianis indulsit, confirmauit ipse, additis etiam nouis, multotiesque disputationibus de Religione vsque ad vesperam interfuit. *Francisco Corsia* Lusitano pueros nonnullos Indi generis tradidit, non tantum vt eos in Hispanica lingua, bonisque litteris & artibus erudiret, sed etiam vt Christianæ fidei fundamentis imbutos, plenius institueret. Adde quod & Scholam Christianis aperire permiserit, in qua duo adolescentes Regio orti genere, ipsiusque Principis ex fratre nepotes instituti, & postea magna solennitate in templo Christianorum, quod in vrbe Agra est, baptizati fuerunt. Quidam hoc fauori in Christianos datum interpretabantur; alii ideo factū aiebāt, vt pueros nobilissimos in odium & contemptū apud Mahometistas adduceret: neutri tamen horum scopum diuinando attigerunt. Pueri enim cum adoleuissent, more gentis & Legis Mahometicæ plures sibi mulieres deposcebant. Negantibus hoc Iesuitis, & vnam duntaxat habendā vxorem, eamq; non infidelem, verum Christianā ex lege nostra asseueratibus, monuit ipse Rex iuuenes, vt à Iesuitis singuli singulas Lusitanici generis vxores peterent. Hæ cum in Iesuitarum potestate constitutæ non essent, offensi iuuenes, simulque odio habentes monogamiam, palam ad Mahometi impietatem relapsi

*Neophiti
redeuntes
ad vomi-
tum.*

lapsi sunt, vt vix vlla Christianismi apud ipsos vestigia extiteriut. Et vt verum fateamur, pauci ibi sunt, qui Christum Dominum legitime & ex animo colunt, præter pauperes quosdam ab Iesuitis aliisque Lusitanis ab seruitute redemptos, qui simul in domo quadam sub Iesuitarum dominio viuunt, vnde satis mirari non possum quorundam vanitatem, qui tot millia Christianorum in illis Orientis partibus reperiri sine vilo fundamento prodiderunt.

Accidit eodem anno, vt domus Iesuitarum cum vicino Templo fortuito igne correpta prope tota conflagraret; inter ruinas repertum fuit Crucifixi simulacrû ab igne illæsum. Trahentibus hoc nonnullis miraculum, Rex, qui disputandi occasionem aucupabatur, vocatum Iesuitam, suam de ea re dicere iussit sententiam, & an ipsi hoc miraculose factum videretur? cû in affirmatiuam inclinare videretur Iesuita, quanquam satis ambigue responderet: vos quidem, inquit Rex, multi estis in prædicatione miraculorum, quæ Propheta vester Christus patrauit, & vo ipsi eum imitati: sic igitur facite: proiците imaginem Crucifixi vestri in ignem: quæ si à flamma læsa non fuerit, spondeo vobis me vltro nomen Christianismo daturum. Videns rei ambiguam difficultatem Iesuita, negauit fas esse tentare Deum, qui res miras operetur, cum ipsi placuerit, non cum nobis libuerit. Quod si rex ipsum ad ostendendam fidei suæ certitudinem ardentem pyram ingredi iubeat, non recusaturum. Ibi Regis filius *Coroones* instare Iesuitis, nec iniqui quicquam postulare patrem, quod exigeret miracula ab iis, qui tantopere miracula creparêt: postremo exigere à Iesuita, vt si in patratiōe miraculi deficeret, Mahometismum amplecteretur. Ibi interlocutus Rex suscepta Iesuitæ aduersus filium defensione, nihil id esse necesse pronunciauit, cum nec ipse Mahometum magni faceret.

*Disceptatio
super mi-
raculis.*

Huic narrationi subiiciemus aliam non minus festiuam. Erat cuiusdam Bengalensi *Simia* miræ sagacitatis, vt in ea diuini aliquid latere crederetur. Hanc cû is ad Aulam adduxisset,

*Narratio
de Simia*

multa

*extrahen-
ta forses.* multa de solertia animalis prædicans: Rex detractum digito anulum subter vestem pueri alicuius, ex numero duodecim qui ibi temere sedebant, absente Simia, occultari iussit. Hinc introductam bestiam, vbinam lateret anulus, percontatus est. At hæc recta puerum illum petens, latentem anulum veste extraxit, Regique reddidit.

Alio quodam die Rex per Brachamanes suos nomina duodecim celeberrimorum Legislatorum diuersis schidiis inscribi iussit, nempe, Thefei, Minois, Rhadamanti, Solonis, Lycurgi, Zaleuci, Platonis, Draconis, Moyfis, Romuli, Mahometi & Christi. Has schedulas confuse in saccum conici præcepit, iussitque Simiam illius nomen extrahere, cuius Legem veram & saluificam existimaret. Hæc nihil morata Christi nomine inscriptum schidion protulit Regique porrexit. Latere fraudis aliquid suspicatus rex, eadem nomina, non vt antea vulgatis Persarum litteris, sed sacris Indicis & in sola Aula vsitatis, inscribi chartulis iussit: ibi Simia nihilo secius quam antea, Christi nomen extraxit. At Nobilis quidam ex familia Aulica, vt ludificaretur animal, vndeçim pagellas in saccum tertio coniecit, occultata intra volam manus ea, in qua Christi nomen inscriptum erat, iussitque simiam iterum sortiri. Ibi mirum accidisse ferunt. Simia enim, cum verum nomen ibi non reperiret, extrahere nullum voluit. Cumque iussu regis irgeretur, vt proferret schedulam, irata omnes lacerauit: super latente vero charta Nobilem illum adiuit, eumque quod occultauerat nomen, è manu proferre coegit. Magnus regem eo factò cepit stupor, nec minus admirati sunt spectatores, qui ad trium millium hominum instar eo conuenerant.

*Pietas filii
in Matrem.*

Incredibilis fuit Magni huius Principis in Matrem affectus & pietas, vel hinc colligenda. Vehebatur illa lectica gestatili, à ciuitate Lahorensi ad Agram. Huic obuiam factus Rex filius, defiliens ab equo, lecticam ipse humeris subiuit, Principibusque suis & Nobilibus qui sequebantur, vt idem cum studio facerent, imperauit. Neque vero huic petenti vnquam quicquam negauisse filius Rex perhibetur, præter hoc quod sequitur. Volebat mulier vindictæ cupida, vt Sacer Bibliorum Codex ab asini collo suspenderetur, ipse vero asinus hoc pacto ornatus per compita & vicos vrbis verberibus ageretur, intellexerat enim Lusitanos expugnata nauis Æthiopica Alcoranum Mahometi hæctos, de prægrandis Molossi collo suspendisse, canemque virgis exagitauisse. Non est petenti id Matri obsecutus Rex, cum dixit. Lusitanis id factum ignominiam conciliare, qui ob læsum numen pænas effugituri non essent: sibi vero nequaquam decorum fore, si de innocenti & nihil sentiente libro pænas Lusitanis debitas exigeret.

*Regium
dictum.*

Apostatas & à Religione patria temere desciscentes cane peius & angue odisse solet Rex iste. Armenius quidam, qui ante fidem Christi professus fuerat, dixit se Mahometismi amplectendi cupiditate teneri, nobilemq; Aulicum, vt id regi significaret, rogauit. Rex vocatū ad se Armenium interrogat, faceretne id lucri aut dignitatis adipiscendæ gratia? Negat vtrūque Armenius, sed se salutis suæ rationem eo factò habere respondet. Probauit Rex desiderium hominis. Cū autem paucis interiectis diebus porrecto libello supplice nescio quam luculentâ conditionē peteret, ibi rex: cum tua sponte animæ tuæ consulueris, æquum est vt etiâ corpori consulas. Vocauerat ad se Rex Armenium quendam, qui à Iesuitis ad fidem Christi conuersus fuerat, eique obiecerat, videri sibi plerosque nouicios Christianos turpis lucri gratia Mahometismum abiēcisse. Cui Armenius: non procul esse arcessenda in contrariam partem testimonia, ait, se enim in seruo suo experimentum daturum, Christianis potiorem esse curam æternæ salutis quam opum diuitiarumque. Adductum igitur seruum dicere iussit Rex, quibus motus rationibus Christianam doctrinam amplexus fuisset? vbi quæ visa fuerunt, dixisset seruus, tentat rex eum promissis muneribus à suscepto Christianismo dimouere: pollicitus cum magnis opibus dignitates præcipuas. His famulus contemtis ita respondit, vt quemadmodū se non amore diuitiarum Christianum factum diceret, ita neque spe lucri desertorem futurum. Rex ad pistrinum se eum rapturum, tortoribusque lacerandum daturum, nisi Christum negauisset, minatur. Pariturum se Regis imperiis profiteretur miser, in accepta Religione constantiam præstiturum. Non indelectatus hominis perseuerantia Rex, cū eum ob animi firmitatē laudauisset, thesauris insuper prouentibusque annuis donauit. Tertio mense post, cū Rex in venatione Aprum venabulo confecisset, nec Mahometana lex permittat, aprugna vel suilla carne vesci, Aprum illum se Armenio illi Christiano donare dixit. Misit hic seruum suum, cuius iam ante laudauimus constantiam, vt eum domum suam deportaret. Sublatum in humeros aprum cum ita baiularet seruus, à Mauris porcorum hostibus per totam viam irrisus contumeliosque affectus est, donec & his & pondere fessus, bestiam in vicinam foueā abiecit. Hoc intellecto, Rex, vocatum seruum grauiter increpuit, quod intempestiuum pudorem

*Constantia seruuli
in Fide
Christi.*

Christia-

Christianæ Legis libertati, quæ discrimen istud ciborum non agnoscit, prætulisset, vnde leuitatem illius, qui tantillum opprobrium ferre non potuerit, inculans, reuocari ab eo omnia dona iussit, insuperque centum verberibus affici.

CAPVT XII.

PERIOCHE.

Error Cosmographorum in describendis finibus Imperii Indici. Fruges, animalia & fructus huius regni rariores.

Non possum hoc loco facere, quin accusem quorundam Cosmographorum nostri temporis oscitantiam, qui Imperium Magni Mogol cum Sinarum, siue (vt hodie vocantur) Chinesium regno cohærere prodiderunt, cum multæ variæque intercedant nationes, multæque ac ingentes prouinciæ, vt inferius patebit. Nec plus excusationis meretur eorum error, qui Indum fluuium in Sinum Cambaiensem irrumperere, ibique suas cum Oceano miscere vndas autumant, cum Ostium amplissimi illius fluminis multo magis in Occidentem vergat, vbi Sindæ regnum est, cuius rei hæc est euidentissima ratio, quod Lahorenses ad Sindæ regnum nauigiis secundo fluuio deuehi solent, ad Cambaiam autem terrestri itinere proficiscuntur. Cum autem de amplitudine huius imperii, deque finibus eius in superioribus satis prolixè egerimus, recitatis præcipuis eius prouinciis, vt bibus, Emporiis: nunc de fertilitate soli aliquid dicemus.

Igitur pleraque huius regni agrum habent frumenti omnis generis feracissimum, abundantem tritico, oriza, hordeo, farre & leguminibus. Triticum nostrati pene par, nisi quod granum eius speciosius est, & intus candidius, vnde panem conficiunt quouis pane meliore. Coquant & placentas ac dulciaria, imponuntque eas craticulis ferreis, subiecto carbone. Buryri insuper, casei & lacticiniorum hic magna copia, cum vaccis, ouibus caprisque tota abundet regio. Bubali insuper hic frequentes, quibus pellis sine pilo, glabra & lauis. Caro iis velut bobus, sæminæ etiã lac vberibus fundunt. Ceruorum hic in Syluis nemoribusque affatim, & leporum, nec non piscium & volatilium insignis, in primis perdicum attingentiumque, quanquam altilia, anseres, columbæ, anates & omnè gallinarum genus vix vllibi terrarum maiore copia inueniri credantur. Vnde magna carnis vilitas, vt viderim ibi agnum veletiam ouem decem nummis Anglicis, octo gallinas tantidem vendi, leporem nummis quinque eodemque precio tres per dices, vnde de cæteris coniectura fieri potest. Nec desunt ad condimentum horum ciborum aromata, nec sal, neque saccarum, cum singulas saccari libras binis assibus vendi viderim.

Quid iam deinceps de fructibus arboreis dicemus, aliisque qui humi nascuntur? Poma enim Granata, aurata, limonia, ficus & dactyli hic in nullo prope habita sunt precio. Palmarum ficuumque hic horti pleni, & Platanones frequentes, malus insuper punica & Armeniaca, aliæque arbores suauissimorum fructuum feraces. In partibus tamen septentrionalibus pomorum & pyrorum maior prouentus, vt & olerum aliarumque bonarum herbarum. In Meridionalibus Gingiber crescit propemodum temere per agros. Potus apud has gentes delicatior Indorum lingua Tatti appellatur, estque succus arboris cuiusdam altæ & rectissimæ quæ ramis destituitur vsque ad summum cacumen. Incisuris hæc quibusdam extillantem liquorem illum de nocte fundit, albo vino nostrati non multum ab similem. Si mane bibatur, sapidus est & vini saporem refert: si vsque ad vesperam seruetur, vapescit.

Iuxta Saratum & Agram nisi certo quodam anni tempore vix vnquam plui, tñempè cum Sol Tropicum capricorni petit, continuantibus imbris, donec is ad æquatorem red-
eat: tunc enim effusi cadunt imbres cum tempestatibus, tonitruis fulminibusque, tribus integris mensibus, magis tamen de nocte quam interdiu. Aliquando per quartam Lunæ sine intermissione pluit: qua inundatione, cum summi calores eam sequantur, terra excocta supra modum fertilis redditur. quin imo etiã in sabulosis locis, vbi humus arenæ sterilitate damnata videtur, superuenientibus pluuiis septem dierum spacio terra viridi pallio amicitur. Bobus ad aratrum iunctis terram colunt, quæ commissa semina largo cum fœnore refundit. Maio & Iunio mensibus sementem faciunt, Nouembri vero & Decembri metunt. Fœni apud illos neque ratio nota nec vsus, cum per integrum annum recenti vtantur gramine. Est & iis serendi plantandi; Tabaci modus cognitus, quanquam non tam frequens hic quam apud populos Occidentalis Indiæ vsus.

*Arbores
exotica no-
bisq; igno-
ra*

De Arboribus, quæ etiam nostris per Europam notæ sunt, superius aliquid diximus: præter has sunt etiam aliæ, nostratibus multum dissimiles, interq; eas quædam, quæ humore succoq; plenæ, latissima habent folia, ad scuti Indici instar, Tamarindi hic frequentes, fructum ferentes cuiusmodi fere sunt fabæ siliquis inclusæ, huius usus est ad refrigerandum purgandumque sanguinem. In primis autem Arboris Indicæ mira est natura, demittit hæc ab summo ramusculos pendulos magna copia, qui ubi terram contigerunt, radices agunt, sursumq; crescunt, ut ad eum modum vnica arbor occupato latissimo spacio totum nemus constituat.

Qua in Austrum extenditur India, ob calorem assiduum & humus & arbores perpetuo virent, odoratæ tamen plantæ & frutices rariores, cum præter rosas & duos tresue diuersi generis flores vix quicquam quod nares fragrantia delectare possit, ibi viderim.

*Flumina
in hoc re-
gno.*

Irrigatur Regnum Magni Mogol fluminibus nobilissimis maximisque, inter quæ Ganges & Indus facile principatum obtinent, compertumque est poculum vnum aquæ ex Gange hauritæ vna vnica leuius esse, si trutinetur, quam vlla alia aqua: & hæc causa est, ut ea Magnus ille Rex, & non alia vtatur, sed semper eam præsto habeat. Fontium riuorumque inire numerum ociosi hominis esset: stagna tamen digniora sunt siue lacus vastissimi, syluis nemoribusque fere cincti, estque nonnullorum ea amplitudo, ut aliquot milliaria circuitu suo cõplectantur. Minores lacus per hyemem iugibus pluuiis ita implentur, ut vel intensissimo æstu Indis, quibus fere alius præter aquam potus non est, seruiant sufficiantque ad aquationem. Aquam eos duntaxat bibere cum dico, de vilioris conditionis hominibus loquor, lautiores enim factitio vtuntur vino, quod ipsi *Raak* vocant, è saccharo & cortice arboris cuiusdam decocto, quod quidem si modice sumatur, infalubre non est, largius haustum offendit ventriculum. Vinum natiuum etsi habent, multi tamen ex lege Mahometi ab illo abstinent, eius loco decoctum haurientes liquorem, cui *Cocha* nomen indunt, qui licet saporis grati non sit, concoctionem tamen adiuuat, spiritus acuit sanguinemque purgat.

*Ædificia
Indorum
qualia.*

Domus Indorum vulgo humiles vilesque sunt: quanquam in maioribus ciuitatibus ædificia viderim artificiose structa, in his domus sunt aliquot tabnatis in altum assurgentes, tecto lato & leniter decliui, patentibus receptaculis per quæ ventus nocturnus excipitur. Caminos in ædib. vidi nullos, cum alius quam ad coquenda cibaria eius usus vulgo non sit. Cumque multis pateant cænacula cubiculaque eorum fenestris ad recipiendum aerẽ, vitreis tamen valuis non vtuntur. Materia ædificiorum præcipua constat lapidibus sectis & lateribus. Ante domus, tam in vrbibus quam pagis, plantatæ sunt arbores ad præbendam in immenso æstu vmbra, estque earum tanta copia, ut qui ciuitatem aliquam procul intueatur, syluam nemusue se videre putet.

*Mercatura
genera.*

Præcipuum in multis oppidis est mercaturæ genus, quod colore siue pigmento cæruleo, Indico ob id dicto, & Gossypio exercetur, ex qua posteriore innumeræ telæ Xylinae apud eos texuntur, aliæ quidẽ teneriores, aliæ sili crassioris. Præter hæc omnia serici hic inuenitur plurimum, ex qua materia preciosas vestes intextis filis aureis argenteisque conficere nouerunt, nec non holoserica & subserica stragula & aulæa variegata.

Metalla

Metallifodinis nequaquam hæc Orientis pars destituitur, argentum enim in aliquib. locis effodiunt, plumbum vero, ferrum & æs cyprum in multis. Aromata rariores, quanquam in his regionibus non proueniant, ex insulis tamen Moluccis, Iaua & Sumatra, quantum volunt adipiscuntur. Hortorum & viridiorum ad delectationem nullibi maior amœnitas, aut copia quam hic, arboribus pulcherrimo ordine confitis, & intercedentibus fontibus riuisque, qui postmodum in Aquæ ductus collecti alio deriuantur, ut naturæ hic & artis certamen agnoscere possis.

Equi

Præter equos peregrini generis, quos ex Arabia, Perside & Scythia nanciscuntur, habent Indie equos optimos domi natos, quos apprime instituere atque regere nouerunt, Anglicanis non minores, neque pol minoris precii. His curandis ingens impendunt studium, singulisq; singulos seruos adhibent. Pabulum eorum non tam auena & ordeum, quam certum leguminis genus quod ipsi *Donnam* vocant, fabis minoribus non absimile. Hoc, quia durius est, aqua elixant, ditiores etiam saccharum inspergunt, equosque exhibito butyro purgari affirmant. Cætera animalia hæc fere sunt: Cameli, Dromades, Muli, Asini, & his quidem iumentis vtuntur, Rhinocerotes vero ad oblectationem alunt. Elephantorum in his omnibus regionibus vis ingens, cum Rex in suos duntaxat usus mille & quadringentos alat: Principes vero & proceres Aulæ, singuli pro loco dignitatis suæ, quam à rege obtinent, & alii quidẽ centenos, alii vero quinquagenos, & sic deinceps. Propius hoc tam vastum animal ad rationem humanam accedere creditur, quã vllum aliud sub Sole. Corpore est ingenti, meminiq; me videre

*Elephantum
Nazura E-
lephantum*

*Elephantum
plurimi.
Nazura E-
lephantum*

virum, qui quindecim pedes altus erat, sed hæc proceritas rarior est. Cutis iis densa, sine pilis, mirum

mirum aquarum desiderium, cum frequenter fluminibus lauari gaudeant, etiam natandi periti. Adeo dociles sunt, ut non tantum magistri intelligant verba sed & exsequantur imperia. Iussi enim alicui peregrino terrorē incutere, horrendum barritum cient, & omnia dira gestibus minantur, mox verso in hilaritatem vultu blandiuntur. Mandante Custode ut aliquem conspuant scedentque, aqua obscaena & limosa proboscidem implent, & eum perfundunt conspuuntque. Iussus Elephas reum mortis celeriter trucidare, prostratum huimi vno ictu pedis conterit. Sin lento mortis genere eum perdere debet, paulatim ossa miseri confringit. Vnum duntaxat subiiciam exemplum, è quo belluæ huius sagax memoria colligi possit. Veniebat mulier quædam in foro olitorio herbas & olera. Hæc transeunti Elephanto cum magistro suo subinde manipulum olerum porrigebat. Tempus erat cū Elephantos furor incessit (agitantur enim quotannis oestro venereo in insaniam) & Elephante furibundus per forum discurrebat, ruperat enim obiices & vincula. Fugientibus omnibus à foro, mulier quoque olitoria aufugit relicto præ trepidatione inter herbarum fasciculos infante. Delatus more suo ad olera furiosus amator, memor adhuc inter ipsius insanie raptus acceptorum beneficiorum, conspecto puero, velut mirabundus, sistit gradum. Deinde blandissimo contactu puerum è terra sublatus, caute & ne quo pacto offenderet misellum, in locum altiore ac proinde tutiorem deponit, & porro in furioso suo cursu pergit. Non esset hoc adeo mirandum, nisi bellua furiosa fuisset: quo tempore genus hoc nec equis neque camelis aliisque animalibus, sed ne Magistro quidem suo aliquando parcat.

CAPVT XIII.

PERIOCHE.

Natura, Religio, Mores & Consuetudines incolarum huius partis Orientis.

INDI qui etiam antiquissimis temporibus dicti fuerunt, nostro æuo *Indostani* vocantur, quo *Mores & ritus harum gentium.* tamen nouo nomine istantum, qui intra Gangem & Indum fluuios incolunt, proprie intelliguntur. Brachmanorum, Pythagoræorumque placita & Ethnicorum ritus hi olim secuti, postremo cum à Tamerlane Scythia subacti fuissent, Mahometi paulisper susceperunt dogma. Versantur autem inter ipsos Indos innumeris Persæ, Tartari, Armeniæque gentes Asiaticæ ut & plurimi Æthiopes & Abexini ex intima Africa. Iudæi quoque hic reperiuntur, sed nomen eorum probrosum est.

Statura corporis Indis qualis nostris per Europam hominibus, licet vulgo proceriores sint: recto corpore plerique omnes, cum vix vnum alterumue in tam numerosa gente gibbosum aut distortum viderim. Color iis fuscus, capillitium non crispum, ut Æthiopibus, sed rectum & tenue. Color corporis albus apud ipsos in contemptu habetur. Radunt Mahometani mentum, mystacem in superiori labro alentes. caput circum verticem radunt, in medio cincinnos longiores relinquentes scilicet ut eos Mahometus arreptos in cælum capillis eleuare queat.

Vestimenta vulgi, tam virilia quam muliebria ex gossypio faciunt, nec multum ratione *Vestimentorum habitus eorum.* formæ in iis differentiæ. Thorax à ceruice ad vmbilicum vsque corpus strictè amplectitur, hinc se spargit in sinus, demittiturque togæ instar vsque ad pedes. Calceorum iis domi vsus nullus, cum prodire foras volunt, pedibus eos induunt, interiora enim domus, non solum parietes sed & pauimenta, aulæis stragulisque cooperiuntur, quibus insident & inambulant. Salutantes se inuicem non aperiunt capita, sed inflexo corpore, primum manu terram, deinde frontem tangunt: verum hæc inferiorum est salutationis ratio, cum potentiores obuios habent. Inter æquales moris est, ut alter alterius mentum dextera contingat, additis boni faustique ominis verbis. Faminæ (exceptis pauperibus & impudicis, quæ corpora prostituunt) extrâ limina domus raro progrediuntur, forma faciei illis non inuenusta, etsi fusca: summum caput velo vinciunt, capillos per humeros spargentés. Quæ lautiores cum fortuna sunt, gemmis lapillisque plurimis ornantur, & ab naso auriculisque vniones præstantissimos dependentes habent. Partus Indicis mulieribus facilis & expeditus, si cum nostris conferantur. Vidi quandam grauidam partuque vicina equo alacriter vehi, eandemque postero die circa vesperam cum infantulo in vlnis eundem conscendere equum. fuerat enim præcedente nocte enixa.

Vulgatum Indorum horum idioma facile est, loquela expedita, quam more cæterorum *Lingua qua in usu.* Orientalium ita scribunt, ut à dextra manu versus sinistram progrediantur. Lautiores & Aulæ comitiua

comitiua fere Persica & Arabica loquuntur lingua. Litterarum scientiarumque rudes non sunt, etsi paucos habent libros, eosque manu scriptos. Aristotelis pleraque scripta in suam couersa linguam habent, plurimi que faciunt Auicennam, quod Samarandæ in Tamerlanis patria natus fuerit, quanquam alii eum in Boccara siue Bactris genitum affirmant: huic omnem medicandi debent scientiam. Ægritudinibus enim corripuntur, in primis dysenteria aliisque hæmorrhagiis, ut & febribus ardentibus, quas longo ieiunio subtracta materia pabuli, curare nouerunt. Præter hoc malum inter ipsos non infrequens est Lues venerea siue scabies illa Indica.

Musici & Astrologi.

Musices plerique valde studiosi sunt, delectanturque harmonico concentu & canoris instrumentis: historiamque suas carminibus patrio ritu describunt. Astrologia ad superstitionem usque dediti sunt, adeo, ut vix vnquam quicquam Rex auspicetur, nisi consultis Astrologis, quibus probantibus auspicia, exequitur cogitata. Annus, ut omnes Mahometistæ, mense Martio ab æquinoctio verno auspicatur, quo tempore nouendiale festum celebrant, ut superius diximus.

Viuendi ratio in Aula.

Palatium Regium, quod *Mandoæ* est, celeberrimum amplissimumque omnium eorum est, quæ in his oris vidi, fornicibus columnisque affabre structum. In Regia apud *Agram* duæ affurgunt turres, puro coopertæ auro, quamuis minor decem pedum diametrum habeat, Regiam ingredi, præter mulieres, Eunuchos, & pueros quosdam, quibus ad auersam venerem abutitur Rex, nulli mortalium fas est. Prudenti cænantie regi, fercula per Eunuchos in discis siue lancibus aureis contectis ob signatisque inferuntur; non ignari sunt artis Apicianæ, cum carnes omnis generis, in primis ferinam, sapidissimis condimentis ad irritamenta gulæ aptare nouerint, ut credam hoc edulii genere Iacobum Isaaco patri benedictionem Elauo fratri præreptam eblanditum fuisse: vix enim quicquam suauius comedi.

Diuerforia frigidum & inops.

Diuerforia hic Tabernaculaque publicas frustra quæsiueris, exceptis magnis urbibus, in quibus sunt amplæ quædam domus, ubi tamen præter tectum & nudos parietes viator quo fruatur nihil inueniet: lectum, instrumenta, cocta cibaria, pabulum pro iumentis vel ipse afferat necesse est, vel aliunde conquirat. Iumentis enim crebro vtuntur, facientes iter, equis, mulis, dromadibus & camelis: quin & bigas ad currum iungunt, duabus solummodo rotis instructum, & ab summo ad vitandum æstum coopertum. Nobiliores Elephantis superbe exornatis vehuntur, vel in sella gestatoria aut lectica conopæo cooperta portantur, more Italico, ut huc referre possis illud Iuuenalis:

*Causidici noua cum veniat lectica Mathonis
Plena ipso -----*

Venatio & Aneupii.

Præcipuum oblectationis apud Indos genus in venatione ceruorum, leporum & capreolorum consistit. Canes venaticos habent, quamuis non multos, eosque humiliores nostratibus & corpore tenuiori. Pantherarum in super & Leopardorum opera in captandis feris vtuntur, quæ bestia tanta sunt celeritate, ut oblatam prædam vno alteroue saltu assequantur. In captandis alicibus aquatilibus solerti vtuntur artificio. Auem vnâ eius generis, cui struunt insidias, ita conformant aptantque, ut quanquam simulacrum sit, verus tamen ales videatur. Fictitiam hanc auem applicat faciei auceps, seque totum aquæ immergit extante tantum naso & ore, ut spiritum attrahat. Accedentes propius ad falsam illam sociam alites, latens sub aquis insidiator, repente pedibus corripit capirque.

Sagittandi peritia incredibilis.

In arte sagittandi insignem ostendunt peritiam, cum auem in aere volantem velut destinatam metam certo ictu feriant. Arcus iis ex cornibus bubali artificiose inter se contextis: sagittæ ex arundinibus ab summo acuto ferro munitis.

Tempus domi, cum ociosi sunt, fallunt astragalismo, chartisque lusoriis vel depictis tabellis. Scurrarum apud eos est histrionumque affatim, qui variis iocis disteriisque potantibus delicias faciunt, cum nobiliores interdum sole omnia exurente, raro in publicum prodire soleant. quin & eo tempore, cum in sellis lecticisque coopertis gestantur, semper adest seruus, qui lato umbone coriaceo, quem subinde concutit vibratque, ventulum æstuantibus afflat.

Bestia carnisiosa & inops.

In ea huius regni parte, quæ magis in Austrum vergit, Simiarum albicantium magna est copia, ea quidem magnitudine, ut canibus venatoriis minores non sint, aliquando etiam altiores crassioresque. Cum his certant auiculæ astutia. gnaræ enim Simias insidiari pullis suis, nidos suos in tenuissimorum ramorum extremitatibus veluti pendulos construunt, quo simiæ ob corporis pondus accedere non audent, proposito certo præcipitio. Inueniuntur & hic multæ bestia carniuoræ ac rapaces: Leones, Tygres, vulpes, canes feræ & erratici instar luporum sæuientes, aliaque animalia noxia: ut iam de serpentibus draconibusque varii generis taceamus. Intra tecta periculum ipsis est à Scorpionibus, quorum ictus lethales sunt, nisi illito oleo vis veneni retundatur. Interdum cum muscis, de nocte cum culicibus luctantur, accedentibus muribus domesticis, quæ omnia somnos frequenter rumpunt. Aptili, Maio, Iu-

nio mensibus, adeo solari æstu omnia feruent, vt nisi iucundi ventorum flatus flagrantem illum feruorem diluerent, ferri omnino non posset.

Summam fidem & promptum Indorum erga peregrinos, à quibus conducti sunt, obsequium, nemo satis digne laudauerit. Hos enim iter facientes cum scuto, arcu & sagittis sequuntur, ad sanguinis vitæq; iacturam pro iis depugnare parati: neque sane magno emittur eorum opera precio, cum duobus fere florenis mensuris contenti sint. Tanta insuper est Indorum in parentes pietas, vt iis egentibus omnia liberaliter subministrant, etiam vltra facultatum suarum modum captumue, etiam si sciant sibi ipsis deinde egendum esse.

Armis & Instrumentis bellicis vtuntur minime contemnendis. Tormenta habent maiora ex metallo partim mixto fusa, partim è ferro. Magnam insuper multitudinem tormentorum minorum, longitudine sex pedum, quæ Elephantis baiulanda imponunt. Pulueris pyrii apparatus ingens, & funiculorum ad concipiendum ignem, nec non Musquetarum, vt nostri vocant, quas satis dextre tractare nouerunt. Cætera arma sunt lancea, gladius, scutum, arcus cum pharetra sagittis plena. Gladios aduncos incuruosque iure harpas appellare possis, acutissimi ii sunt, sed temperamento in ea duritie destituti, vt flecti nequaquam possint, sed rumpantur. Equitis armatura, vt ego quidem vidi, hæc est. Acinace latus munitur, ab altero latere equi dependet arcus cum pharetra, in dorso fert sclopetum alligatum, è genere leuiori. Ceruix & humeri scuto teguntur: caput galea munitum est: dextra præfert hastam equestrem, sinistra equum regit.

Templa Mahometistarum tota ex lapidibus fabrica eruditissima structa sunt, fornicata & columnis subnixæ: ipsi *Mesquitas* appellant. Latus quod in occidentem vergit, muro præstruitur, orientale vero columnis innixum peruiumque est, vt longitudo eorum ab Austro in Arctum protendatur. In angulis Templorum, quæ in vrbibus visuntur, assurgunt modicæ turres cum pinnaculis: has aliquoties interdum conscendunt sacerdotes, atque inde magno sublato clamore hæc verba Arabica lingua pronunciant: *La illa è Allala, Mahomet Resul Alla*, quorum hic est sensus: *Deum non nisi vnum Deum esse, & Mahometum Prophetam Dei*: Hic boatus illis campanarum vicem præstat, quas Lex Mahometi non fert. Accidit anno A.N.C. MDCXVI. vt mercator quidam præstat, nomine *Koriat*, clamorem illum ægre ferens, & ipse alius turris pinnaculum, è regione vociferantis sacerdotis, conscenderit, altaq; voce proclamauerit: *La illa è Illala, Nazaret Eesa Eben Alla. Non est nisi vnus Deus & Christus filius Dei*. Hoc si is apud Mauros Turcasque aut alias gentes, quæ maiore feruore Mahometi legem colunt, fecisset, procul dubio atrocissimo mortis genere necatus perisset. Verum apud Indos (vt supra diximus) licet impune impostorem illum contemnere.

Qui nobiliores sunt inter Mahometi assecclas, fere dum viuunt, sepulcra sibi construunt, in quæ & suorum corpora inferri volunt. Hæc monumenta, quæ spacium satis magnum complectuntur, muro valido cingunt, operam dantes, vt iuxta vel scaturigo fontis vel stagnantis aquæ lacus sit ad ablutiones, nec non arbores, magno studio illic plantatæ. Hic defunctorum tumulantur cadauera, neque vt apud nos fit, in templis porticibusque sepeliuntur. Hæc monumenta apud ipsos sacrosancta sunt, ad quæ quotannis magna cum deuotione peregrinationes instituunt, tumuloque donis verbenisque exornant. Omnium autem Monumentorum splendorem multis parafangis superat Mausolæum Echebati, qui ante Selimū regnauit, quod duobus ab Agra vrbe miliaribus etiamnum viuus struxit, & in quo corpus eius sepultum est. sed de hoc in superioribus satis multa commemorauimus.

Sacerdotes eorum, (quos ipsi Mooloës vocant) potissimum tempus in diuinis negociis templisq; consumunt. In habitu corporis & amictu à cæteris vix quicquam differunt. vxores habere eis licet, quanquã qui se ex Mahometi progenie originẽ trahere gloriantur, & ob id austeriorem vitam viuunt, à matrimonio abstineant, meditationib. & speculationibus instar Monachorum perpetuo dediti. Sacerdotes neq; sacras lectiones neque conciones in templis habent, preculas duntaxat certas determinatis horis Arabica lingua & populo ignota demurmurantes, easque subinde repetentes, & quidem ad globulorũ numerũ, vt multis locis per Europã fit. Ingressuri loca sancta calceos pedibus detrahunt; precaturi oculos claudunt & aures digitis obstruunt, ne alienis turbentur cogitationibus. Orantes submissa vtuntur voce, Aternitatem, Omnipotentiam, Sapientiam Dei subinde nominantes, suamq; deplorantes indignitatem. Quinquies fere posthabitis omnibus negociis templum oraturi ingrediuntur: & ante meridiem quidem sextam, nonam & vndecimam; pomeridiano vero tempore, tertiam & iterum sextam horam obseruant.

Mira horum hominũ in cibo potuq; continentia. Celerius mortem acerbissimã subiuerit, quã quispiã de prohibitis in Lege Mahometi quicquam gustauerit. sed ne licitis quidem reb.

nisi temperanter & sobrie, ad efficiendas vires naturæ vtuntur. Ebrietatem ita oderunt, vt ab infania nihil differre credant, vnde Ebrium & Furiosum eodem appellant nomine, suaque lingua vtrunque *Mefso* vocant.

*Ieiunia
Indorum.*

Ieiunium statum & solenne Augusto mense quotannis ipsis recurrit, quo tempore qui adstrictioris disciplinæ sunt, vsque ad occasum Solis ab omni penitus cibo potuq; abstinent. Sepulto die, bibunt comeduntq; quantum libet. Aiunt autem se in memoriam defunctorum amicorum, quorum grata apud posteros est recordatio, ieiunare, vnde multi horrendos tollunt eiulatus, & appetente nocte magnam lampadum vim accendunt, nec nisi exhaustis iis consumtisque cibum capiunt. Finito ieiunio illustriores Mahometistæ Templum aliquod siue Mesquitam adeunt, & Moolen quendam siue Sacerdotem precio conducunt, qui in eorum gratiam caput vnum atque alterum ex Alcorano prælegat, & sic se omnibus sacris perfunctos arbitrantur.

*Festum
Arietis
apud In-
dos.*

Nouembri Mense festum aliquod celebrant, quod ipsi *Buccare*, id est, Arietem vocant, in memoriam illius Arietis, qui succidanea factus est victima pro Isaac, quem mactaturus fuit Abrahamus pater, quo festo & ipsi Arietes iugulant. Habent enim libros Mosis, quem ipsi *Moosa Carym Alla*, id est, *Mosen iustum illum Dei*, appellant: Abrahamum vero *Ibrahim Calim Alla*, id est, fidelem Dei, cæterosque in populo Dei viros sanctos peculiaribus ornant eulogiis. Nemo inter eos, nisi sit ex ima facie plebis, indignum de Christo Seruatore verbum profert, sed eum Christum Dominum semper appellant, eumque fuisse virum bonum, iustum, peccati expertem & mirabilium patratores agnoscunt. Fuisse autem filium Dei, neque credere se posse, neque vero animo concipere. Ad hunc modum cum de Christo Mahometani sentiant mirandum est, eos à Christianis vt impuris hominibus ita abhorreere, vt ne cibum quidem cum ipsis capiant. De Deruisis aliisque apud Turcas, Indos, omnesque Mahometistas in vniuersum Monachis, vt & de cæteris earum gentium superstitionibus, cum multi ante nos copiose scripserint, pedem hic figemus, ad alia transituri.

C A P V T XIV.

De Gentiliis apud Indos Sectis, opinionibus, ritibus, festis, ceremoniis, sacerdotibus.

Gentilibus Ethnicisque apud Orientales Indos permixtos Mahometistas passim colere in superioribus diximus. Cum autem de his iam satis fuisse egerimus, etiam de illorum superstitionibus deinceps dicemus. Nominabimus autem Gentiles siue Ethnicos omnes eos qui neque doctrinam Christianam, neque Iudæorum aut Mahometi placita sequuntur, sed peculiare quid ac diuersum ab omnibus illis sentiunt. Ingens horum varietas & discrepantia, cum in sectas siue opiniones LXXXIV. scindantur, quas omnes hoc loco commemorare longum foret, præcipuas igitur nominasse suffecerit.

*Gentiles
qui hoc lo-
co.*

*Bramini
quales sa-
cerdotes.*

Igitur primarii sacerdotes eorum in vniuersum *Brachmanes* siue *Bramini* vocitantur, quorum plerorumque is est stupor & ignorantia, vt ne ipsi quidem sciant, quid sentiant. Tempa habent exigua vel ædículas potius, in quibus quod latet Idolum, *Pagoden* ipsi appellant: cui quidem Idolo horrenda species est & formidabilis. Alii campos Elysijs somniant, ad quos per Styga & Acheruntem fluuios eundem sit, vt ibi transacto aliquo tempore animæ defunctorum noua induant corpora. Tertii mundum hunc adeoque totum hoc vniuersum breui renouatum iri credunt, & iam nouum cælum nouamq; terram animis præconciunt. Braminorum nonnulli vnum farentur Deum, quem mille oculis, totidemque manibus ac pedibus præditum aiunt, puto ad innuendam illius prouidentiam & potentiam, si quidem ita sentiunt. Hanc opinionem se ab Propheta suo *Ram*, qui ante VI. annorum millia vixerit, accepisse gloriantur, qui & illud memoriæ prodiderit: septem esse Orbes cælestes, & supra hos omnes Deum sibi constituisse solium suum, vnde rerum sublunarium curam ad ipsum nõ pertere. Hunc tamen ipsum Deum certo includunt loco, eumq; substantiæ visibilis esse autumant. Dæmones catenis victos coerceri, ne pro malitia sua nocere possint. De Adamo primo nostro parente tam stultas narrant fabulas, vt eas ob absurditatem ne tangere quidem velimus. Sacerdotalis dignitas, vt olim apud Iudæos, hæreditaria apud Indos est: soli enim Braminorum filii ad sacerdotium adspirare possunt, legitque quisque eorum sibi ex eadem tribu vxotem.

*Stolida de
Deo opi-
niones In-
dorum.*

*Coniugium
parile apud
Indos.*

Sed & ea matrimoniorum parilitas apud cæteros quoq; obseruatur: verbi gratia Mercator mercatoris filiam ducit, opificis opifex, rusticus rusticanam puellam sibi iungit, qua ratione fit, vt omnes intra status conditionisque limites consistant. Vxoribus singuli singulis contenti sunt, nec in vnus illius consortio tanta Zelotypia laborant, quam Maho-

Mahometani in illa multitudine: Braminorum enim vxoribus foras prodire, aliquando etiã peregre proficisci incustoditis licet, à qua libertate Mahometanæ procul arcentur. Contrahuntur autem sponsalia inter septennes fere, pronubis parentibus, quorum deinde liberi, si decimum quartum attigere annum, conficiunt nuptias.

Habitu corporis & vestitu à Mahometanis parum differunt, nisi quod Gentilium mulieres annulos digitis pedum inferunt, ob quam etiam causam nudis pedibus incedunt. armillis quoque aureis argenteisue, pro capiti facultatum cuiusque, lacertos & crura cingunt, quem morem etiam Iudaicis mulieribus familiarem fuisse, ex Isaiæ Prophetæ tertio capite quis conicere possit.

Fæminæ pariter ac viri singulis diebus mane corpus abluunt laucris illis internam animi munditiem argui existimantes, imitari in hoc Pharisæos illos apud Euangelistam. Accedit alia ratio, quod diuini aliquid habere fluuios, imprimisque Gangem arbitrantur, cui & sacrificia statis temporibus offerunt, aurum, argentum, gemmas, aliasque res preciosas in aquam proicientes. Oblatis his donis, insipientes in fluuium abluunt se, cui lotioni etiam varias admiscunt ceremonias.

De resurrectione carnis loquentem ne audiunt quidem, vnde & corpora mortuorum flammis absumunt. Vidua, mortuo marito, ad secunda vota non transit, sed crinibus abscissis in perpetuo luctu vitam solitariam degit: hinc multæ perosæ miserum hoc vitæ genus, spontanea morte id præueniunt, insipientesque in rogos vna cum maritis concremantur: quo quidem honore maior contingere mulieri non potest, vt ante nos multi memoriæ prodiderunt, Simile prope refert de Iudæis Propheta, Molocho liberos suos exurentibus.

Sunt autem hi Indi Gentiles corpore quidem laboris patienti, ingenio vero viuido. Nã & agri colendi optimam no uere rationem, & artificijs magis feliciusque intenti sunt quam Mahometistæ, quos cæssioris indolis esse ob voluptates quibus immerfi sunt, satis constat, adeo vt & inter illos pictores non absurdi reperiantur. Ab omni animalis mactatione, & esu carnis in vniuersum abstinent, contenti herbis, oleribus, fructibus, pane, lacte, butyro, caseo, aromatibus, imprimis gingiberis vsu, quod tam viride quam conditum saccaro comedunt. Quidam tamen pisces in cibum admittunt: cumque nonnulli aliam atque aliam alii carnem comedant, à bubula tamen vniuersi abstinent, cum boues vaccas nescio qua superstitione pluris faciunt quam omnia animalia cætera.

Qui inter eos *Baniam* dicuntur, Metempsychosin, id est trãsitionem animæ de vno corpore in aliud tenacissime retinent, fideles Pythagoræ discipuli; & bonorum quidem hominum animas bouum vaccarumque intrare corpora: facinorosorum vero in simiarum, porcorum leonum, serpentumque migrare pelles. Animal hi omnino nullum, ne muscam quidem aut pulicem occidunt, sed ne serpentem quidem quantumuis noxium interficere sustinent, quod humanas in iis latere animas credunt, quas ante tempus nefas sit expellere.

Benefici hi supra modum sunt & liberales, etiam in peregrinos, cum in tanto regionum illarum æstu & feruore solis magno labore fontes aut lacustris aquæ receptacula iuxta vias publicas effodiant, magno viatorum bono, qui aliquando cum iumentis suis siti essent perituri. Diem Iouis hi sacrum, vt Mahometistæ diem Veneris feriatum habent. Religiosas peregrinationes multas instituunt, imprimis ad *Negracut* & *Cybam*, vbi tantam fuisse quorundam stultitiam accepimus, vt vellinguas sibi ipsis abscissas Idolis in signum pœnitentiæ obtulerint. Alia apud eos dictis etiam absurdiora animaduertimus, quæ tamen tanta pernicacia intemis impressere animis, vt citius mortem sint subituri etiam per atrocissima supplicia; quam vel minimum eorum errorum abiicere, cum meliora suadentes ne audiant quidem, sed pro insanis habeant.

CAPVT XV.

PERIOCHE.

Vnde genus ducat Magnus Mogol. Supplicia noxiorum. Officia publica in regno. Splendor Aulicus.

Omnes hipopuli, siue Mahometi sequantur deliria siue Gentilismum, Magni Regis Mogol Mogol subiecti sunt imperio. Significat autem apud Orientales *Mohel* siue *Mohol* ad ministras.

unde dicatur.

ministratorem circumcissionis, unde quidam suspicantur eum sic dici, quod se circumcisorum, id est Mahometistarum Patronum Principemque fateatur, quamquam non ignoremus, aliam in superioribus huius nominis rationem adductam fuisse. Ducunt autem hi Principes originem generis sui à magno illo totius Orientis domitore, quem *Tamerlanem* nos vocamus, Scythæ vero *Teimur lang*, id est, *Temar claudum*, eo quod aliquando de equo lapsus, femur luxauerit, unde claudicatio. Ipse Mogol inter alia Tituli sui Eulogia se *Regem Iustitiæ, Lumen Le-*

Pœna facinorosorum acris & expedita.

gis Mahometica, & Debellorem vniuersi nominat. Est enim iustitiæ amator, vt qui res & controversias maioris momenti posito tribunali ipse audiat, sententiamque ferat, exempla & dista-
ta rationis pro lege scripta habens, qua Indi destituuntur. In cæteris prouinciis & ciuitatibus id præfecti regii faciunt, à quorum sententia nemo facile prouocat. Erga conuictos criminis alicuius parata est executio sententiæ, pro modo delicti, vel enim suspenduntur, vel truncantur capite, aliquando Elephantis, serpentibus efferisque canibus obiiciuntur, vel perpetuis addicuntur vinculis. Præfecti Prouinciarum singulis annis mutantur, vt ita motus publici videntur. Qui his libellos supplices porrigunt, nisi donum aliquod adiungant postulationi, præfecti sine fronte id exigunt. Si quod tenuius offeratur munusculum, respuunt remittuntque, & splendidius aliquid petunt. Prætoris magnus est aduersus obæratos rigor, qui solutionem non expedientes carceri mancipat: qua seueritate multi territi seipfos, vxores liberosque vendunt, vt creditoribus satisfaciant.

Dorophagia ludicum publica.

Rex se populo quotidie ter conspiciendum præbet: Primo, Oriente sole de fenestra Palatii despicit, acclamante populo, viuat viuat Rex. Secundo sub Meridiem, cum pugnantibus Elephantos aliasque bestias spectat. Tertio circa Vesperam, quando de fenestra in Occidentem Solem conuersa prospicit: ab hoc loco reuertitur domum præeuntibus instrumentis Musicis, & concentu harmoniaco. Rege ita publicè se ostentante, si quis è populo sublatis manibus se petere innuat, confestim de ducitur ad Regem, qui eum comiter & attente audit. Septimam & octauam horam vespertinam Principum Procerumque aulae colloquio tribuit, quibuscum se dormiturus hilarius inuitat. Nec præfecturæ nec dignitates in hoc regno hæreditariæ sunt, sed eas rex cum titulis tribuit quibuscumque vult: sed nec bona & possessiones nobilium hæreditatis iure ad liberos eorum transeunt, sed certæ duntaxat quædam facultates. Quod si quem filium ex asse hæreditatem paternam capeßere Rex sinat, ingentis id fauoris signum & beneficentiæ documentum est. Mercatores Indi id summo studio agunt, vtriopes diuitiasque suas cælent, ob periculum ab Rege imminens. Diuitiæ & dignitates Illustrium nobiliumque virorum ex numero equitum, quibus præ sunt, æstimantur, cum nonnulli tribus, nonnulli duobus millibus, alii paucioribus imperitent vt superius quoque diximus. Si quem nouo officio Rex nouaque dignitate ornat, nomen quoque nouum ei indit, putoad exemplum Pharonis in Iosepho, vt Sacræ habent litteræ. Verbigratia, *Chan Mahober*, id est, Dominus dilectus: *Chan Iabaun*, Dominus cordis mei: *Chan Allan*, totius Dominus, & sic de aliis.

Primariorum officiorum in aula nomina hæc fere sunt. Magnus *Ærarii* Præfectus, Custos Thefaurorum, Præfectus Eunuchorum, Magister Aulae, Secretorum conscius, Magister Elephantorum, Præfectus scastorum, Capfarius regius. Minorum dignitatum titulos nunc enumerare nihil attinet. Cærulei coloris vestimento indutus, cum is color luctus indicium sit, in regis conspectum non admittitur, sed ne in colloquio quidem, audiente rege, Mortem nominare fas est, sed inepta circumlocutione vtendum.

Diuitia & splendor.

Splendore & magnificentia, opibus diuitiisque ab auri & gemmarum immensam copiam vix vllum sub sole Principem cum hoc rege certare posse existimo. Habet hic apud ciuitatem Agram in Palatio suo Thronum regium, ad quem per gradus ascenditur, quem circumstant quatuor leones è solido argento deaurato ad viuorum magnitudinem, regiturque Thronus ille papilione siue Vmbone ex panno aureo gemmis atque vnionibus obfuto: cum ipse quoque nullam vestem induat nisi gemmis, auro, margaritis grauem, vt iam taceam de monilibus, torquibus, capulo vaginaque gladii quem quotidie gestat, quæ omnia sunt tanti precii, vt à nostris hominibus animo concipi non possit.

Gynæceium ingens alit trahitque post se Rex Indus, vt ultra mille mulieres numerentur in Palatio eius siue potius Gynæconitide, quas si quis præter Eunuchos adeat, capitale est. Iuncturus sibi vxorem, suo potius id facit quam aliorum arbitrio, neque enim affinitates vicinorum regum principumque quærit, aut splendorem claritatemque generis, sed intra regni sui fines, quæ potissimum placeant, eas sibi deligit. Et hoc pacto ex infima plebe hominibus datur adscensus ad summos honores. Quidam *Noore-Mahal* (quæ vox ducem Curia significat) humili ac plebeio genere natus, ad tantas emerfit dignitates & opes, vt non regem duntaxat sed pro-

sed prope vniuersum regnum in sua potestate habeat. Cum autem tot habeat vxores & concubinas, liberos tamen non plures quam sex ex iis genuit, filios sex, filiam vnam, quorum nomina superius recensuimus. Primogenitus ex vxore legitima decedenti patri in regno succedit, ideoque appellatur *Magnus Frater*. Hic et si fratres minores necare non solet, quod Turcæ faciunt, constat tamen eos diu superstites esse non posse, quod magnis fere evidentibusque periculis obiiciantur. Narrant *Echebatum* Regem, *Selimum* filium qui nunc rerum potitur, à successore in regno. quibus. successionem diadematis excludere constituisse, quod vxorem Patris *Anar-Kaleam* (quæ vox granum mali Punici significat) durius increpauisset, quam tamen senex efflictim deperibat: hanc tamen exhæredationis sententiam vicinus morti reuocauit, *Echebatum* illum hoc modo peritisse accepimus. statuerat multos ex proceribus regni ad cœnam vocatos, propinato veneno interimere. Ipse vt securus toxicum haurire posset, statuit pridie antidotum sumere. Verum fatali errore deceptus, venenum pro antitoxico sumsit, eoque periit. Iusta quidem numinis vindicta,

— nec enim lex iustior vlla est.
Quam necis auctorem fraude perire sua.

CAP. XVI.

PERIOCHE.

Transitus à Continente Orientalis Indiæ siue Regno Magni Mogol ad vicina Chersonesi Aurea regna, Siam, Pegu, & Malaca.

SAtemporis, opinor, triuimus in pererranda illa Orientalis Indiæ parte, quæ Magni Mogol agnoscit Imperium, & partim Indo & Gange fluuiis includitur, partim longe lateque vltra vtrumque porrigitur; ad vicina igitur regna allecti commoditate transibimus, vbi prius vnam atque alteram illius Imperii ciuitatem, quibus maior præ cæteris splendor atque claritas, considerauerimus.

Bramportum vocant Angli oppidum satis amplum & copiosum; ab eo abest ciuitas *Feti-pora* duodecies mille passibus, quam *Echebati* Regis pater ante multos annos extruxit, magnificumque in ea Palatium excitauit, adiectis muris firmissimis & hortis amœnissimis, cum viridariis supra modum iucundis. Decrescit tamen nostro æuo in singulos dies, rege *Selimo* lapides multos preciosos & alia structuræ ornamenta ad Nouam Agram subinde deferente.

Delli oppidum est, sed instar pagi dies noctesque patens. Plurimæ sunt hic nobilium domus cum viuariis hortisque pulcherrimis; & earundem illustrium familiarum sepulturæ. Aiuunt olim Sedem regiam hic fuisse: translata vero Aula imminuuntur quotidie incolarum opes & veteris Palatii splendor. Hinc vsque ad urbem *Lahorensis* ager fertilissimus est, eaque de causa diligentissime colitur, abundans non tantum frumento fructibusque, sed & saccharo. Disposita sunt toto hoc itinere ad sextum quemque passuum millenarium diuersoria, in quibus viatoribus hospitium & pro iumentis stabulum præstatur gratis, munificentia regia. In primis autem via ab *Agra* ad *Lahoram* iure regia dici potest, consita ab vtroque latere arboribus, densa ferie iunctis, vnde crebri latrones in iis peregrinantibus insidiantes, in primis nocturno tempore: interdum enim minor est grassatoribus illis audacia.

Est autem *Lahora* vrbs amplissima omniumque Indicarum longe celeberrima, ad ripam Indi fluuii structa, obrinetque quasi centrum Indicarum ciuitatum, quæ Emporiis in mediterraneis nobiles; hinc enim infiniti Theauri ad *Tattam* & *Armusum*, atque hinc in Persicum regnum exportantur. Sed & Europæi in hanc urbem plurimum piperis aliorumque aromatum inferunt, aurum argentumque & merces Indicas vicissim exportantes. Terrestris quin etiam itinere quotannis aliquot equorum & camelorum millia, dorso omnis generis merces ferentium in Persidem deducuntur, certis statisque temporibus, quamuis interdum in sextum mensem vsque per loca deserta & æterno calore exusta iter faciant.

Sequitur hanc *Multa*, vrbs sane ampla & vere regia, aliquot miliaribus ab Indo fluuio, paucioribus à *Niliabo* distita. Hic omnes peregrini & Mercatores Persicum regnum petitori aliquando decem, interdum pluribus diebus commorari coguntur, donec proficiscendi licentiam à prorege impetrent: interim crescit ciues opibus ex horum hospitium molestissima nec necessaria commoratione. Qui tamen donis muneribusque non parcere didicerunt celerius expediuntur. Valida admodum potensque est Vrbs *Candahar*, antiquitate insuper illustris. Incolunt hanc *Baniani*, residetque in ea Præfectus Prouinciæ illius cum præsidio XV. millium equitum,

F nomine

nomine Magni Mogol, ad compescendas excursions Persarum Aquilonarium: est enim candahar vrbs limitanea, ad occidentem ingenti ac præcipiti rupe munita, ad austrum vero mœnibus, vt & ad orientem validissimis cincta. Creuit hæc ad incredibilem magnitudinem gliscentibus bellis inter Indos atque Lusitanos, vnde ei suburbia adiecta sunt, ipsa vrbe veteri spaciosiora: huc enim omnes Carauannas siue agmina mercatorum, qui in Persidem & Indiam negociantur, siue eant siue redeant, diuertere necesse est. Sed & Persæ atque Indi hic noua iumenta ad reliquum iter sibi conducunt, nec fas est sine permissione Proregis hinc discedere, vt aliquando in vicesimum vsque diem hic commorari necesse habeant. Et hæc quoque non minima causa est illius incrementi. Quamuis autem cum vrbs ipsa tum vniuersa prouincia rebus omnibus ad victum necessariis abundent, ob nimiam tamen mortalium copiam pleraque hic magno venduntur. Mercatura ex professo hic non exercetur, nisi forte fortuna mercatores Persæ ac Turci in vrbe Indis occurrant, merciumque permutationem faciant. Qui hinc porro in Persidem proficiscuntur, minoribus agminibus iter faciunt, ne pabuli inopia in illa montium sterilitate premantur: diuisi ergo in manipulos ingrediuntur, aliquot dierum cibaria secum ferentes.

Quæ porro itinere in occidentem couerso sequuntur, cum ad Persici regni ius & dominium pertineant, differemus, donec nos rerum Persicarum series & narratio eo vocabitur: nunc vero polliciti memores magno saltu in Austrum facto, vicina Magni Mogol Imperio regna videamus, in quæ iis primo SIAM.

SIAM
Regnum.

Primaria huius regni vrbs *Siam*, nonnullis *Sion* vel *Silon* dicitur, cis Cambodiam versus Orientem sita. Est autem tantæ amplitudinis, vt præter ciues indigenasque, triginta millia familiarum Mahometi deliria sequentium ibi commorari perhibeantur. Saltus & nemora in hoc regno densa & alicubi impetua, in quibus iis præter alias feras plurimi Leones & Tygres, & monstri quoddam genus quod Indi *Mariches* vocant, aiuntque illi vultum esse puellari faciei non absimilem, cum promissis crinibus; ipsum vero corpus in caudam scorpionis desinere. Maximo huius regni fluuio *Menan* nomen est, eiusdem cum Nilo ratione exundationis naturæ, ortumque cum aliis fluuiis ex Chiamai Lacu ducens. Et hæc est causa, referente Balbo, vt incolæ necesse habeant domos suas in locis editioribus construere, cymbasque suas iuxta instructas habere, quarum beneficio se suosque de loco in locum transportare possint, cum omnia aquis obiecta latent. Qui tenuioris fortunæ sunt, casas suas tabulis ligneis vel ratibus inædificant, quas remorum impulsu quocumque volunt, promouere possunt, & sic omnes suas facultates vere mobiles habent, Fæminæ potissimum in hac gente mercaturam exercet. Mouent nonnulli controuersiam, quibus veteres Geographi, Ptolemæus Marcius alique sub Sinarum nomine, hoc regnum intellexisse videntur, non autem vastum illud Chinense. Verum nos hanc quæstionem illis discutiendam relinquemus, quibus plus est ocij.

Monstru.

Dubium
Geographicum.

Seueritas
Monastica.

Monachorum (sunt enim innumeri in hoc regno) tanta est in viuendo austeritas & continentia, vt qui nostros cum illis conferat, hos Bacchanalia viuere existimare queat, Fæminarum notitiam habere, aut cum illis verbum colloqui, præsentissima mors est.

Pedibus omnino nudis ingrediuntur, ne alutæ quidem parte munita planta; corporis tegmento nihil vilius cogitari potest; herbis radicibusque, & oryza ostiatim emendicata famem tolerant. Sed has res neque procando neque rogando perunt, sed velut muti ad ostium dato signo, oculis deiectis, quod datur expectant; id vero manibus non contingunt, sed aperta mantica dati offerunt, vt iniiciat quod velit largiri. Hi prorsus nudi sæpius se intensissimo Solis calori vstulandos præbent, aliquando vesperum muscarumque stylis cõfigendos, vt discant patientiã. Circa mediã noctem intrantes Oratorium suum, aliquot horas ante Idolum suum precantur. Si negocietur, emant vendantque; aliquid, vel si oblatos Monasterio fundos agrosque accipiant, aut aliquid facultatum acquirant continuo in hæreticorum album referuntur.

Siamitarum
opinionem
varia.

Sacerdotes
Siamenses.

Porro Siamitarum de Deo opinio præcipua hæc est. Deum à principio omnia creauisse: eundem piis præmia, improbis pœnas constituisse: vnicuique homini geminos adesse Genios, bonum atque malum, & ab hoc quidem ad scelera allici, ab illo detereri, Templum Idololatriæ multa habent, in quibus iis statuas & simulacra eorum, quos Sanctos arbitrantur. Viderunt Angli in quodam statuam quindecim pedes longam, Patri generis humani dedicatam. Hunc enim cælitus delapsum cæteros ex sese genuisse mortales opinantur. Sacerdotes vestibus longis flauisque vtuntur, quod is color Sanctus habeatur, eam, puto, ob causam quod ad auri Solisque splendorē propius accedat. A deo his omnibus fæminis & quicquid est huius sexus, interdictum, vt ne gallinas quidem domialere iis liceat. Vinum gustasse capitale est. Ieiunia annua multa habent, vnum autem cæteris rigidius obseruant, quo durante ingens est populi ad fana & delubra concursus. Habent & tam interdium quam de nocte certas staturaque ad orandum horas, quas

quas Canonicas appellare possis. Mundum hunc VIII. annorum millibus duraturum autumant, & iam quidē VI. præterisse, duo restare, quib. elapsis omnia igne conflaturatura. Cæterum in isto incendio aquas è Solis corpore delapsas refrigeraturas cineres, qui permafacti in duo ova sint coalituri, & ex illo quidem mare, ex hoc fæmellâ emerfuram, hæcque fore noui mundi semina. Aquas marinas falsasque ex eo tempore dulces futuras omnes, terramque sine cultura hominum fruges & alia bona ex sese daturam, breuiter futurū aureū seculum. Et hæc somnia atque superstitiones ab Siamitis ad plerasque Oriētis nationes manauisse rumor est.

Narrat *Caspar de Cruce*, Braminos hosce siue Sacerdotes Siamensium Magos esse, Regisque præcipuos ac intimos ministros. Deos hi complures sibi fingunt; primo quidem, quem ipsi *Probat-Missat* vocant, omnium rerum creationem tribuunt; primo quidem, quem potentiam; secundū enim *Pralocussatum* ei hanc à tertio *Prassurio* impetrauisset. His insuper quartū adiungunt, *Prasur-Metri*, eoque omnes pari ueneratione colunt. Tanta autē est horū impostorum multitudo, ut qui regnū peragrauerunt, tertiam illius partem his fumiendulis constare arbitrentur. Qui inter eos auctoritate pollent, cæteros elato supercilio despiciunt, à quibus & habitu distinguuntur; sed & à plebe non aliter ac ipsa Idola adorantur. Si quis tali pontifici aduersetur aut contradicat duntaxat, ingens adit periculum, adeo sacrosancti habentur. Cælorum orbis vigintiseptem numerant, quos Mahometici Paradisi instar delitiis affluere perhibēt, ibique formosis mulieribus, epulis ludisque omnia referta esse, omniumque rerum viuētium ibi statuunt receptaculum, ita, ut ne muscas & pulices quidem illinc excludant: hanc tamen pediculofam cæli partem & culicofam iis tribuunt, qui vitam ecclesiasticam monasticamque non vixerunt: Superiores enim cælos clericis & Religiosis seruant: supremam spheram & cæteris omnibus altiorem Diis suis fictitiis adscribunt. Eundem ordinem in assignandis pœnis facinoroso generi apud inferos obseruant, diuiduntque infelicem illum locum in tredecim veluti tabulata, tribuentes cuique pro modo delictorum singulare ergasterium.

*Sacrifici
Siamensium
Magi.*

Est inter Religiosos ingens ratione ordinis & prærogatiuæ discrimen: qui enim *Massa-cauches* appellantur, ii locum ipso rege superiorem obtinent. *Nassendeches* Episcopis nostris similes sunt: post hos sequuntur *Mitires*, illis vno gradu inferiores, qui *Capuzes* & *Sazes* sub se habent, quos Canonicis nostratibus prope comparare possis. Horum omnium vita, res & facultates immunes sunt: cæteri omnes, quocumque nomine æstimentur, instar mancipiorum regi sunt, qui vitæ ac necis in eos habet potestatem, & dominus est omnium quæ quisque priuatim possidet, facultatum. Perdiderunt autem libertatem suam, eamque cum fæda illa & pudenda seruitute commutauerunt Siamitæ, tunc cum in Regem quendam concitata rebellionē, inferiores facti, ad hunc modum capite sunt diminuti.

*Ordo clericorum
apud Siamitas.*

Anno A. N. C. MDCVI. primo appulit *Tarnasserim* Urbem *Balthasar Sequerius* Iesuita, atque inde superatis ingentibus aliquot fluminibus syluisque ac montibus inuisis, ac feris permultis, in primis Elephantis & Rhinocerotibus infestis, *Odiam* venit. Hoc loco mixtis cum *Talipois* qui sacerdotes sunt, sermonibus, quæ horum esset opinio intellexit. Narrabant enim, nullum amplius Deum superstitem esse: tres enim, qui vicissim Mundum rexerant, interiisse: sed expectari quartum iam nimis diuturnas necentem moras. Hæc & similia deliria, etsi absurdissima, magna tamen superstitione accipiunt atque venerantur incolæ, digni huiusmodi diis & doctoribus. Festa sua *Talipoi* isti secundum dimensiones Lunæ obseruant, apertisque templorum valuis plebem ad deuotiones & sacrificia inuitant. Cæterum Tempia illa ædificia sunt ampla atque spaciola, quibus adiecta sunt ambulacra, porticus, Xysti, intus vero sacella atque oratoria secretiora habent, cum area lata totam ædem ambiente. In vno eorum Templorum vidit *Sequerius* colossum octodecim cubitos altum, Magno Deo dicatum.

*Balthasar
Sequeira.*

*Talipoi sacerdotes
& horum deliria.*

Abstinentia incredibilis est horum hominum, ut viam vel primoribus labris gustasse nefas morte piandum existiment. Chorus eorum Cantoribus perstrepat, qui circa occasum solis præcipue & mediam noctem strenue vociferantur. Orto sole dato signo, ad mendicandum prouolant. Pro defunctis sacra faciunt vigiliaeque peragunt: eorum vero cadauera loculis imposita, cum primis nobilium, sumtuose sepeliunt, præuiis tibicinibus & symphonicis: vnde non parum emolumentum percipiunt *Talipoi* isti. hæc tamen *Sequerius*.

Sunt autem in vniuersum Siamitæ voluptatibus & luxuriæ dediti, artiumque mechanicarum nullo tanguntur studio, etsi in Agrorum colendorum ratione orientalium facile primi. Sunt apud eos publica quædam Gymnasia, in quib. Leges patriæ & colendi numinis ritus iuuentuti lingua vernacula proponuntur: cæteras scientias, quas ipsi abstrusiores opinantur, peculiari idiomate proponunt. Adorant autem præter Idola, quæ innumera habent, etiam quatuor Elementa, & sicut in his colendis viui variant, ita etiam post mortem sepeliuntur. Qui enim terram adorauerunt, terra tumulantur: quibus ignis numen fuit, exuruntur: qui

*Ingenium
& mores
incolarum.*

aerem coluerunt, penduli in aere computrescunt: qui aquam venerati sunt, in fluuium aliquē proiecti piscibus pabulum fiunt. Cum primum Rex solium conscendit, templum magnificū struere incipit adiectis turribus porticibusque, idque idolis innumeris replet, estque in vrbe *Socotoia* simulachrum metallo fufum, octoginta spithamas longum, vt ii, qui id viderunt, retulerunt.

Situs & Potentia huius regni.

Sentiunt Geographi, *Auream* illam regionem *Ptolemei*, & *Arriani* Continentem *Auream*, ipsissimum hoc regnum Siam esse, cuius mappam Chorographicum Abrahamus Ortelius anno A. N. C. MDXCVII. edidit. Hanc deinceps sequitur *Chersonesus Aurea*. Cohæserūt olim vna, vt fama est, sed, vt videtur, maris violentia hæc ab illo intercedente æstuario separata est: quod ipsum & de *Sumatra* Insula opinantur, quam *Tremellius* & *Iunius*, Sacri codicis interpretes, Salomonis *Ophir* fuisse existimant. Extenditur autem totum istud terrarum spacium in longitudinem versus Austrum, tenui velut lingua aut brachio porrectum, numeranturque secundum littus maris ab vrbe *Campa* ad *Tuueam* miliaria D. quanquam in hoc tractu multa Arabes obtineant siue Mahometistæ, cum oppidis *Patana*, *Pahana*, *Iora* & *Malaca*, vt iam de cæteris nihil dicamus.

Odia vrbs ingens.

Caput totius regni est *Odia* vrbs incredibilis magnitudinis, vt præter ingentem conuenarum numerum quadragies mille familias contineat. Alluit hanc *Caipumo* fluuius, in quo CC. millia scapharum cymbarumque reperiri autumant. Rex ille nouem regulis vicinis imperitat, habetq; in præsidio vrbs suæ L. millia militum, & Elephantorum XIII. millia, è quibus tria millia ad militiam instituuntur. Quas possident Nobiles illius regni facultates & agros, beneficio regis obtinent instar Timariorum apud Turcas, sed ad dies vitæ duntaxat iis vtuntur; hinc fit, vt suscepturus expeditionē Rex in hostes, equitum quidem XX. millia, peditum vero CC. millia facile colligere possit, etiam nullis numeratis stipendiis. Cingitur regnum hoc vndique montibus præaltis, quibus velut amœna quædam vallis interiacet, vt cum situs humilitate tum fertilitate soli Ægypto non inique comparari possit. Laii populi vicinorum metu se huic regi submiserunt, eius implorato patrocinio.

Copia ingentes Regis Peguanis.

Narrat quidam superiorū temporū Historicus, Regem Peguanū anno A. N. C. MDLXVII. Siamensem in vrbe sua obsidisse cum exercitu CCC. millium hominum, & quidem per vnum & XX. menses. durante hac obsidione alterum exercitum hoc nō minorem supplemēti loco accepisse, neq; tam ingentibus illis copiis urbem capere potuisse. Proditione tamē Præfecti portas ad extremum ei apertas fuisse. Rex Siamensis proditum se videns, hauſto veneno periit, regnum vero liberumque suos victori hosti reliquit. Defuncti filius patri quidem successit, sed cum onere tributi annui Peguano regi soluendi. Aliquot annis post, cum filius illius regis Peguani, qui Siamensem vicerat, acerbius insultaret tributario, contumeliā cladi addidit, eumq; ad regiā suā citauit, dicturum causam. Venire recusantē obsedit cum exercitu CM. millium hominum. At Siamensis viribus diffidens, conuersus ad dolos, facta spe deditiois tempus traxit, donec inundatione fluuiorum cooperta terra ingens spacium ad sexagesimum vsq; milliare aquis impleteretur, qui cataclysmus, cum solito celerius euenisset, potissima Regii exercitus pars submersa periit, eos qui effugerant, persequentibus Siamitis, quorum successu eo tanta fuit audacia, vt Regem Peguanum in vrbe sua vltro obsiderent. Audita autem fama de aduentu Lusitanorum soluta fuit obsidio.

Rex Igneus & Rex Albus fratres.

Sed Procurator quidam Mercatorum Anglorum, in illis residens partibus, hæc accuratius ad nos perscripsit in hunc modum. Pendente (inquit) Rege Siamense vectigal Peguano, accidit, vt duo adolescentes, nepotes regis Siamensis, qui in curia Regis Peguani obsides fuerant, clam aufugerent. Maior natu inter eos, cui Malabarensiū lingua nomen erat *Raia Api*, id est, *Rex Igneus*, tam prospero successu vsus est in Peguanos, vt supra audiuius. Neq; contentus hac victoria profectus vltius cum copiis, Camboiam, Laniagū, Patanen, Lugorium, Ternasserin cum aliis prouinciis regnisq; occupauit. Mortuus est victoriosus ille Rex anno A. N. C. MDCV. nullis relictis liberis, diadema regni fratri relinquens, qui ob ingenii mansuetudinē *Rex Albus* cognominatus est. Hic cum lethali morbo decumberet, non satis compos mentis, importunis *Iocrome Wæi*, qui ad regnū adspirabat, suasionibus victus, maiorē natu filium occidi iussit, ipse paulo post expirauit. At interfecti frater, cū elisis *Iocrome Wæi* conatibus, regale conscendisset solium, interfectore fratris sui vicissim trucidari iussit. Habuerat *Iocrome Wæus* iste in famulatio suo CCLXXX. mancipia, Iaponici generis. Hi serui intellecta nece Heri sui, concitato tumultu Aulam irrumpentes, coegerunt nouellum regem, vt sibi quatuor è primis aulae proceribus dederet, in quos cū cruento animaduertissent supplicio, postremo autē viribus & audacia, totā regiam deprædati sunt, nihil pro Rege molientibus Siamensibus eiuius: ditatque innumeris spoliis, & abductis simul aliquot sacerdotibus, Iaponiam patriā petierunt.

Audacia ingens seruorum.

petierunt. At rex Siamesis, missoad Iaponensem Regem Legato, sceleratos illos sibi dedi postulauit, vt pro tanto facinore pœnas de iis sumere posset: nec frustra id petiit, annuente Rege Iaponiæ, & se missurum flagitiosos illos promittente.

Interea dissipato rumore illo, Camboienses, contempto rege Siamese, qui tantillæ latronum manui resistere non potuissent, iugum excusserunt: quorum exemplum secuti sunt Lanagenses & Bangenses, qui compacto in Siamesem insurrexerunt. Et *Pegir* quidem Bangensis cum L. millib. hominum ad Regem Auæ transfugit: acciditq; hoc anno A. N. C. MDCXIII. *Quin* & Rex Lanagensis cum ingenti exercitu Siamese regnum ingressus, magnisque progressus itineribus, tertio die ad Odiam urbem accessit, ratus se omnia ibi tumultibus domesticis impedita inueniturum. frustra quidem. Rex enim Siamesis cum validis copiis ei occurrens, infecta re domum redire coegit. Et quanquam duo illi reges, Bangensis & Lanagensis in Siamesem conspirauerint, nihil tamen effecerunt.

Anno A. N. C. MDCXII: cum Angli regnum Siam attigissent, Regiamq; intrauissent, impetrauerunt ab Rege licentiam exercendi mercimonia vbicunq; in regno voluissent, qui & isdem domum sane commodam donauit. Fuit is annus perpetuis pluuiis & flauiorum exundationib. madidus: october autem mensis validissimis ventorum flatibus infamis, quorû tanta fuit importunitas, vt *Mausolæum* regium magnificum quidem funditus euerterint. Sunt autem huius *Cherfonesi* *Auræ* Reges Mercatores ipsi, neque cuiquam vendere vel emere quicquam licet nisi de ipsorum voluntate.

Extremum huius Peninsulæ obtinet Regnum *Malacense*, à ciuitate *Malaca* denominatione *Initia retrahens*. Hanc *Alphonsus* *Albuquerque* Lusitanis subiecit, dux bello aduersus Indos felicif. *gni Malacensis*. *simus*, quiq; plura in Oriente Regi suo subiecit, quam vllus ante eum, aut post eum ad hæc vsq; tempora. Vbi *Ichannes Barrus* de primis huius urbis fundamentis initiisque loquitur, ait, eam CL. annis ante Lusitanorum aduentum in illas Indiæ partes structâ fuisse: ante enim *Singapura* urbs, quæ gradu vno cum dimidio versus Aquilonem ab Æquatore abest, maximæ in illis partib. fuerat auctoritatis, & ob multitudinem populorum, qui iis in locis ex omnib. partibus orientis conuenire solebant, & ob mercimonia. Imperabat iis temporibus in vrbe *Singapura* Rex, nomine *Sangefinga* qui moriturus duobus quos habebat filiis tutorem fratrem constituit. At hic oblitus fidei, cum maiorem ex iis interfecisset, arrepto imperio, tam insolenter & superbe omnia faciebat, vt pertæsi tyrannidis eius proceres regnum defererent. At Rex Siamesis cuius gener *Sangefinga* fuerat, inuasorem alieni regni throno deiecit. Hic cum duobus circiter seruatorum millib. fugit, *Pyriticam*q; in illis oris exercuit. Paulo post apud fluuium *Muar* CXL. millib. à *Singapura*, manus illa prædatoria contedit, quorû dux fugitiuus munimentum ibi erexit, in quo ipse cum nonnullis aliis habitaret, exclusis cæteris. Hi dolentes de repulsa XV. millib. à *Muaro* fluuio ulterius progressi, mapalia sibi struxere eo in loco, vbi nunc *Initia vrcis Malaca* vrbs est. His cum se indigenæ, homines feri & indociles ante eum diē iunxissent, pauca. *ca.* latim aucto domiciliorum numero, munimentum cum fossâ adiunxerunt. hæc prima fuere oppidi initia. cum autem ambitus ille nimis angustus esset, vicinam vallem fertilitate & amœnitate spectandam simul occupauerunt: vbi se dux eorum, deserto primo munimento, allectus cōmoditate loci cum iis coniunxit, nouumq; oppidum *Malaca*, id est, *exilium*, appellauit. Successu vero temporis mercimonia & negotiationes ab *Singapura* ad *Malacâ* migrauerunt.

Exulis huius filius *Darsa Saquemus* nomine, se patrocinioregis Siamesis commisit, qui suo imperio totum illud terrarum spacium à *Singapura* vsque ad *Pulo Zambilam*, quæ ab *Malaca* CXX. miliarib. in occidentem abest, subiecit, vt regnum eius ad CCLXX. miliaria secundum littus maris porrigeretur. Venti, quos Indi *Monjones* vocant, in his oris à fine Augusti Mensis vsque ad vltimum octobris diem continuo flant: ab initio vero Nouembris vsque ad principium Aprilis Aquilones dominantur: à Maio mense vsq; ad principium Augusti Auster & vulturinus regnant, quæ ventorum notitia cum primis nautis cursus suos in illa loca directuris utilis est.

Aer, quo Malacenses afflantur, ob vicinitatem lineæ Æquinoctialis, à qua vrbs illa non nisi duobus gradibus abest, parum salubris est, accedente ipso loci situ, qui nimis humidus est & depressus: quæ duo incommoda si sustuleris, populosiores locum in toto Oriente vix habebis. Saque, ni posteri opulentiores facti à tributo Regis Siamesis paulatim colla subtraxerunt, vtq; postquam à *Persis* & *Guffaratis* ad Mahometismum persuasi sunt. Hinc fauete conatib. eorum fortuna, liberum sibi & peculiare regnum constituerunt. Et quanquam Rex decimo ante Lusitanorum aduentum anno classem ducentarum nauium aduersus Regem *Malacensem* Mahometistâ miserit, nihil tamen ei detrimenti afferre potuit: naues enim Siameses nauatarum impericia & tempestatis vi scopulis illisæ, partim fractæ perierunt, partim dispersæ sunt: *Aer Malacensis noxius.*

Siamensium infelix expeditionis. quæ effugerant perniciem, in manus Malacensium inciderunt. Deiectus spe sua Rex Siamensis, maiorem expediuit aduersus Malacenses classem, ipse vero exercitum, in quo triginta millia militum & CCCC. Elefantos habebat, terra versus Malacam duxit. Cum autem milites, ut solent, multa facerent insolenter & malefice, exacerbati Cherronitæ occurrentes cum armis, Siamenses pedem referre coegerunt. Versantem in tertia expeditionis apparatu Siamensem, nouum bellum Lusitanicum excepit, de quo vide Massæum lib. IV. historiarum suarum.

Mirum est quod de Tygribus bestiis ferocissimis in his locis referunt; tantam olim earum fuisse multitudinem & rabiem, ut ipsa oppida rapturi homines ingrederentur; narratque Bartus, vnam præ cæteris grandem ea fuisse immanitate, ut transiens murum oppidi tres captiuos homines trunco ferreis compedibus affixos interemerit rapueritque, euerso simul eodem furore cippo. His melius occurri de nocte non potest, quam incensis multis magnisque ignibus, quos metuunt feræ illæ efferratissimæ. Etsi autem solum Malacense prope sterile est, ipsa tamen vrbs omnibus rebus supra modum abundat, ut annonæ hic & omnis generis alimonia viliori possit emi precio, quam in iis ipsis locis, unde affertur. Cum Alphonfus Albuquerqueensis (de quo superius diximus) incolas ab his oris armis profligasset, Lusitani in hoc littore variis locis habitationes sibi erexerunt, suntque tanta prosperitate vsi, ut elati nonnulli etiam nomen Regium sibi arrogauerint.

CAPUT XVII.

Regnum Patanense cum vicinis aliquot prouinciis.

Patana urbis & Regni nomen.

PATANÆ nomen est primariæ vrbi in his oris, quæ toti regno suum nomen impertiuit. Distat autem ab vrbe Siamensi septem gradibus versus Austrum, ædificiis frequens, sed è vili materia structis, ligno & arundinibus, ita tamen, ut in illa vilitate artificum laudare possis. Templâ vero eorum siue Moschæ (Mahometistæ enim ut plurimum sunt) ex quadrato lapide & latere cocto assurgunt. Maior hic Chinensium quam alibi copia, ut ipsos ciues multitudine superate credantur. Tres linguæ hic in vsu sunt, multum tamen inter se differentes: Malaiica, quæ Patanensibus est natia: Siamitica; & Chinensis. Prima Hebræorum more à dextra versus sinistram scribitur: secunda verso ordine à sinistra ad dextram: tertia ab summo deorsum perpendiculari linea characteres suos pingit. Chinensium & Siamitarum templâ plena sunt statuis & simulacris: sacerdotes eorum flauo vtuntur amictu: quibus se iungunt iuuenes oraculorum & rerum futurarum scientia clari. Populus consiliū horum capturus, certo interiecto spacio è regione Idoli confidet, & iuuenum illorum, qui ante statuam crinibus passis humi procumbunt, vultus curiose contemplantur, ipsi interim psallentes & musica pulsantes instrumenta, donec se iuuenis sponte è terra eleuet. Ibi furore plenus, horrendum intuens ac dæmonio agitatus circumcursitat gladium manu vibrans, veluti se iuxta ac alios interfectorus. Ibi consulturi oraculum, energumeno isto furiosiores, in genua ante eum subsidunt, orantes, ut Idolorum mentem sibi explicet. quicquid autem hic dixerit, ipsi attentissimè captantes verba, Oraculum interpretantur.

Adulterii seuerior quæ apud nos pœna.

Adulterium apud has gentes capitis supplicio punitur: cogiturque vel pater adulteri vel proximus rei agnatus ipsum iugulare: neque tamen hac seueritate coherceri potest effrenis mulierum libido. Videntur Hollandi seueræ illius executionis exemplam in nobili adultera quæ cum mæcho capitali supplicio affecta fuit: Mulier quidem laqueo suffocata, adulter vero pugione bis terue in pectus ab agnatis adacto. Et scortatio quidem inter cælibes nulli prope vicio vertitur: quinimo quam primum Mercator aliquis extraneus appulit, statim adfunt, qui ex eo sciscitantur, egeat ne alicuius mulieris ope? sed & puellæ vltro nec vocatæ adfunt, suum offerentes peregrinis seruitium, vbi inter eos conuenit de precio, mulier interdum quidem ancillatur, nocte vero se substernit hospiti. Postquam autem matrimonii legibus se adstrinxerunt, non sine præsentissimo capitis periculo exorbitabunt. Regina cum Gynæceo suo intra Palatiū inclusa, solitariam prope degit vitam, rarissime foras prodiens: quod cum aliquando recreandæ animi gratia facit, Elephanto regio insidens in publicum prodit.

Elephantorum capiendorum ratio.

Elephantorum in hoc regno captura hoc modo potissimum fit. Vir Elephanto mansueto insidens syluas peragrat, ferosque ac indomitos peruestigat. vbi se quis offert, Cicur cū fero acrem pugnam inicit; quibus luctantibus. accedens venator, pugnantis indomiti posteriora crura catena siue fune alligat, qui adeo intentus est prælio, ut fraudem vel non sentiat, vel impeditus ab altero vitare non queat. Deiectam ad hunc modum bestiam mansuafacere conatur: quam si adeo feris videat moribus, ut de cicuratione desperandum sit, interficit.

Ariolorum vanitas detectio.

De diuinis ac vatibus Patanensium supra diximus. horum aliquando ingens est vanitas & mentiendi licentia, licet plurimum fidei apud stolidam plebè inueniant. Prædixerat furiosus iuuenis, intra constitutâ diem vrbe igne cælitus delapso cōflagaturâ. Crediderunt multi, & translatis

& translatis aliò rebus suis, è ciuitate migrauerunt. Vbi dictus dies adfuit, nec fulmen cecidit, nec ignis visus est vllus. Irrisi ergo illi, qui cesserant vrbe, cum vate suo, ad domicilia sua reuersi sunt.

Anno A N. C. MDCXII. Angli quidam Mercatores cum litteris à Iacobo Rege Patanam venerunt. Epistola Regia iussu Regis barbari, pelui aureæ imposita, (super Elephantum vexillis monilibusque exornatum, præcunctibus Musicis instrumentis, in Regiam delata fuit. Sed & ipsa Aula ad excipiendum Legatum Anglum cum litteris magnifice culta, aduentum hospitem præstolata est. Summa postulata hæc fuere, vt iisdem quibus Hollandi utebantur, Anglis negociari liceret conditionibus. Facile id impetrauit Legatus Britannicus, quamuis Hollandiam per integrum decennium ea liberrate atque priuilegiis gauisi fuissent.

Porro ipsa vrbs Patana bis intra sex annorum spacium à Iaponibus subiecto igne prope tota exusta fuit; flagrabatque non id duntaxat regnum bello, sed & vicinæ prouinciæ eodem anno. Rex Iohorensis mense septembri anni A N. C. MDCXII. suburbia Pahanensium exussit: & Camboiensès, Lanagensès & Iagomæi inito fœdere in Regé Siamesem arma mouerunt.

A. D. XXXI. Decembris Mensis Regina, Patanensis stipata præsidio sexcentorum militum, è Palatio suo, extra quod septem proximis annis pedem non detulerat, ad venatione vicinas sylvas petiit. Viderant eam Angli, aiuntque Matronam fuisse grauem & satis venustâ, sexaginta circiter annos natam, procero & maiestatis pleno corpore, postremo talem, qualem ipsi in vniuersa India non viderant. Comitabatur eam soror, expers connubii, quamuis iam quadragesimum annum ageret; hæc, quia sorotis hæres erat futura, iam iunior regina vulgo vocabatur. Aderat ei & altera soror, nupta Regi Pahanensi (quæ ciuitas est in parua quadâ insula haud longe inde distita) quam viginti octo annis non viderat, nec vllis blanditiis aut legationibus à marito, vt vxorem Patanam mitteret, impetrare potuerat. Regina igitur Patanensis, indignata precibus suis ab affine locum non dari, statuit vi obtinere; quod blanditiis nequuerat. Sed nihil erat opus armis. Rex enim Pahanæ ab Iohorensi ad extremas redactus angustias, cum videret ardere vrbs suæ pomæria, accepta vxore & duobus filiis vltro Patanâ venit, cum antea omne pabulum & alimoniam in agris corrupisset. Aduentante eo canes omnes per vrbem occisi, vel aliò asportati sunt, quod vir ille naturali quadam Antipathia canem ferre non posset. Augusto mense Regio conuiuio, cui etiam Angli Mercatores interfuerunt, ab Regina exceptus est hospes, testanturque nostri, spectasse se ibi Comædiam à solis mulieribus (vt & in Insula Iaua moris est) & satis quidem histrionice & eleganter peractam. Secutæ sunt choreæ & tripudia, vbi primo mulieres cum adolescentibus, deinde nobiles Indi, tertio Angli & Hollandi saltauerunt: quarum rerum omnium regina quoque curiosa fuit spectatrix.

Regina Patanensis qualis.

Canum inges osor.

Horrendū incendium.

A. D. I. Octobris mensis vniuersa ciuitas Patanensis horrendo incendio conflagrauit, ex hac causa. Erant duo viri illustres, *Datoë Besar*, & *Datoë Laxman*. Vterque magnū numerum mancipiorum domi habebat, pro more gentis. Ibi quidam seruorum ad Besarem detulit, coniurasse quosdam è seruis suis in Laxmanni necem. Besar, qui alterum amabat, quatuor è suis coniurationis reos in vincula duci iussit. At prætor capitalis, cum id facere renuisset, ab irato hero confossus periit. Iauanenses igitur, (ex hac enim gente plerique serui erant) concitato tumultu, Besaris domum irrumpunt, quem & sine dubio obruncassent, nisi à domesticis ereptus, celeriter se in fugam dedisset. Hero non inuento, in obuios quosque cædibus grassati, postremo domui herili ignem subiecerunt. At serui Laxmanni, audita sociorum audacia nec vi nec minis blanditiisve cõtineri potuerunt, ne ruptis ergastulis se cum Besarianis coniungeret, quorum in super tanta fuit insania, vt totam ciuitatem, excepto Palatio regio, Moscheis siue templis, & paucis priuatorum ædibus incendio consumserint. Postea Iauanenses, perpetrato tanto facinore, raptis in super ciuium vxoribus & filiabus, in diuersas partes dilapsi sunt.

Anno A N. C. MDCXIII. Rex Achinensis vrbem Iohor siue Ior validis cum copiis obsedit, & post diem vigesimum nonum cepit. Aliquot diebus antequam Regis Achinensis exercitus aduenit, appulerat ad Iohorensis ciuitatem Nauis Batava, cui SPEI nomen erat. Ipsa nauis vehebat octoginta milites & nautas, cum XXIV. tormentis æneis, LXX. millibus regalium nummorum crassiorum, & magna vi preciosarum mercium. Primo statim die à superuenientibus Achinensibus XXIV. nautæ Hollandi capti fuere, cæteri fuga salutem quærentes, Patanam elapsi sunt. Narrat Coplandus Mercator Anglus, qui per id tempus Achini fuit, vidisse se CXX. Celoces & Liburnicas, quib. Laxmannus Thalassiarcha præfuerit, ab obsidione illa reduces. Hic non ea duntaxat potitus victoria, sed & duabus Prouinciis, Ioarensi & Siasesensi regi suo subiectis, illustris & cum Triumpho vrbem ingressus est.

Hollandi ab Achinensibus capti.

*Continuantur reliqua Indiae Orientalis regna, & populi superioribus vicinis
Camboienses, Laoi, alijq, cum nonnullis Insulis in sinu Gan-
getico: Zeilon, Pallecto, S. Thoma.*

**Campare-
gnum** Flectentibus iter à Cauchin-China (quæ de prouincia in sequentibus dicemus) in Austrum, primum occurrit regnum *Campa*, cum ciuitate satis ampla eiusdem nominis, in qua mercimonia diuersi generis exercentur. Crescit hic in montibus plurimum ligni Aloës, quod tamen caro vendunt precio & argento contra appenso permutant, eoque in balneis duntaxat & funerationibus nobilium vtuntur. Religio cultusque ratio his eadem quæ Chinesibus, quibuscum & communies scribendi habent Characteres.

**Regnum
Camboia.** Vbi regnum hoc non sane magnum desinit, incipit *Camboiense*, ad Septentrionem vicinam habens Cauchin-Chinam, ad Austrum regnum Siam, ad Orientem Oceanum Eoum. Amplissime patet hoc regnum, diuitiis & incredibili populi multitudine abundans, in quo & Elephanti plurimi inueniuntur & Rhinoceroses. Viderunt hic Angli multis locis erectas cruces, vnde Christianismi apud illos initia esse suspicari fuerunt: istud certe constat, Dominicanos Monachos ante aliquot annos hic instituisse populum. Rege mortuo, cum cadauer eius comburitur, vxores eius simul igni traduntur: quas & proceres Aulæ quidam sequuntur, & quos ille viuus præ cæteris dilexit, morte quidē vltro sibi irrogata. Anno A. N. C. MDCII. cum naues aliquot Hollandicæ in his oris appulissent, Camboienses blanditiis & ficta amicitia circumuentos in littus suum inuitauerunt. Sed hos omnes barbari insigni perfidia trucidauerunt, solo Admirante viuo relicto, quem vt cæteri Bataui redimerent, aliquot machinas æneas Camboiensibus traderé coacti fuerunt. Nemo horum vel iter suscipit, vel quicquid aliud maioris momenti auspiciatur, nisi prius consultis sortibus, quas Magus aliquis expedit, qui ad eam rem etiam Alectryomanteia vtitur.

**Hollandi à
Camboien-
sibus caesi.** *Calamba* lignum nullibi quam hic maiore copia reperitur: quod si verum genuinumque sit, auro argentoque contra carum æstimatur. Transit regnum *Mecon* fluuius, quem fluuiorum regem ipsi vocant, quique haud procul ab vrbe ista Oceanum irrumpit. Eadem hæc quæ Nilo natura, vt exundans longe lateque terras operiat, easque fertiles reddat. Sunt Camboienses vulgo in hac opinione, non homines duntaxat, sed omnes omnino animantes recte factorum præmia & malorum pœnas post hanc vitam manere.

**Mecon flu-
uius Cam-
boia.** Hinc vbi te ad mediterranea conuerteris, occurret *Laorum* gens magna potensque, nec non & *Aua* & *Bramai*: verum hi montes inhabitant. *Guei* vero homines effera barbarie & immanitate ante alios, etiam humanis vescuntur carnibus, corporaque sua stylis ferreis compuncta variis figuris notant, ornatus & dignitatis, vt ipsi aiunt, gratia. Montium summa & spelæorum latibula ferocissimi hi Androphagi colunt, vicinisque valde infesti sunt.

**Laorum
gens.** *Laorum* populorum mentionem facit *Caspar de Cruce*, solere eos certis anni temporibus Camboiam petere, transito fluuio ingenti, qui alicubi XV. alicubi etiam XX. passus profundus sit. Eisdem quoque vastissimas habere sylvas, in quibus multi viuant indomiti Elephanti & Rhinoceroses, in quo genere mari ingens cornu à naso sursum promineat. Superatis his syluis ad locum *Cadurmuchum* ipsos venire, qui duodecim millibus à Camboia vrbe absit, ibi transeundum iterum esse fluuium, superiore non multo minorem, qui quidem è lacu amplissimo oriatur, cuius tanta sit vastitas, vt in medio eius constitutus quispiam, extremam ripam oculorū obtutu assequi non possit. Causam vero exundationis horum fluuiorum eam esse asserit, quod per hyemem tumefacti, cum mare petunt, ab aliis transuersim influentibus fluminibus superiori aquarum moli cedere nolentibus, ita impediuntur & regurgitent, vt omnia longe lateque instar oceani cooperiant, & incolæ superiora domiciliorum incolere cogantur tabulata, desertis ob aquas inferioribus, & omnia itinera & congressus eorum cymbis perficiantur. Sic *Mecon* fluuius obstructo meatu in contrarium cursum impellitur à Julio mense vsque in Septembrem. Ostenderunt Lusitani Anglo nostro collem satis editum, dixeruntque tantam fuisse aliquando aquarum eluuiem vt nauis Lusitanica cacumen illius transierit, cum interiora regionis peteret. Moschum odoratum hi Laoi à Campsi oppido Camboiam afferunt, narrantque carnem & sanguinem esse cuiusdam animalis. Ipsi à capite vsque ad umbilicum toti nudi incedunt, crinesque ab summo in nodum constringunt, ac si pileo caput tectum haberent. Sacerdotes eorum flauas gestant tunicas multis suturis laciniisque distinctas. Superstitiones his eadem quæ Siamensibus.

**Exunda-
tionis flu-
uiorum
causa.** *Laorum* populorum mentionem facit *Caspar de Cruce*, solere eos certis anni temporibus Camboiam petere, transito fluuio ingenti, qui alicubi XV. alicubi etiam XX. passus profundus sit. Eisdem quoque vastissimas habere sylvas, in quibus multi viuant indomiti Elephanti & Rhinoceroses, in quo genere mari ingens cornu à naso sursum promineat. Superatis his syluis ad locum *Cadurmuchum* ipsos venire, qui duodecim millibus à Camboia vrbe absit, ibi transeundum iterum esse fluuium, superiore non multo minorem, qui quidem è lacu amplissimo oriatur, cuius tanta sit vastitas, vt in medio eius constitutus quispiam, extremam ripam oculorū obtutu assequi non possit. Causam vero exundationis horum fluuiorum eam esse asserit, quod per hyemem tumefacti, cum mare petunt, ab aliis transuersim influentibus fluminibus superiori aquarum moli cedere nolentibus, ita impediuntur & regurgitent, vt omnia longe lateque instar oceani cooperiant, & incolæ superiora domiciliorum incolere cogantur tabulata, desertis ob aquas inferioribus, & omnia itinera & congressus eorum cymbis perficiantur. Sic *Mecon* fluuius obstructo meatu in contrarium cursum impellitur à Julio mense vsque in Septembrem. Ostenderunt Lusitani Anglo nostro collem satis editum, dixeruntque tantam fuisse aliquando aquarum eluuiem vt nauis Lusitanica cacumen illius transierit, cum interiora regionis peteret. Moschum odoratum hi Laoi à Campsi oppido Camboiam afferunt, narrantque carnem & sanguinem esse cuiusdam animalis. Ipsi à capite vsque ad umbilicum toti nudi incedunt, crinesque ab summo in nodum constringunt, ac si pileo caput tectum haberent. Sacerdotes eorum flauas gestant tunicas multis suturis laciniisque distinctas. Superstitiones his eadem quæ Siamensibus.

**Laorum
habitus.** *Laorum* populorum mentionem facit *Caspar de Cruce*, solere eos certis anni temporibus Camboiam petere, transito fluuio ingenti, qui alicubi XV. alicubi etiam XX. passus profundus sit. Eisdem quoque vastissimas habere sylvas, in quibus multi viuant indomiti Elephanti & Rhinoceroses, in quo genere mari ingens cornu à naso sursum promineat. Superatis his syluis ad locum *Cadurmuchum* ipsos venire, qui duodecim millibus à Camboia vrbe absit, ibi transeundum iterum esse fluuium, superiore non multo minorem, qui quidem è lacu amplissimo oriatur, cuius tanta sit vastitas, vt in medio eius constitutus quispiam, extremam ripam oculorū obtutu assequi non possit. Causam vero exundationis horum fluuiorum eam esse asserit, quod per hyemem tumefacti, cum mare petunt, ab aliis transuersim influentibus fluminibus superiori aquarum moli cedere nolentibus, ita impediuntur & regurgitent, vt omnia longe lateque instar oceani cooperiant, & incolæ superiora domiciliorum incolere cogantur tabulata, desertis ob aquas inferioribus, & omnia itinera & congressus eorum cymbis perficiantur. Sic *Mecon* fluuius obstructo meatu in contrarium cursum impellitur à Julio mense vsque in Septembrem. Ostenderunt Lusitani Anglo nostro collem satis editum, dixeruntque tantam fuisse aliquando aquarum eluuiem vt nauis Lusitanica cacumen illius transierit, cum interiora regionis peteret. Moschum odoratum hi Laoi à Campsi oppido Camboiam afferunt, narrantque carnem & sanguinem esse cuiusdam animalis. Ipsi à capite vsque ad umbilicum toti nudi incedunt, crinesque ab summo in nodum constringunt, ac si pileo caput tectum haberent. Sacerdotes eorum flauas gestant tunicas multis suturis laciniisque distinctas. Superstitiones his eadem quæ Siamensibus.

Laiois in suis commentariis de his populis refert, quod iuxta originem Meconis fluminis habitent, in tuguriis mapalibusq; ligneis, aliqui etiam in scaphis lintribusque ætatem degant, ob fluuii commoditatem: fluuiique eius ripam in confinio Tartarici & Chinenfis regni ad CCCC. milliaria porrigit, hinc inde habitationibus barbarorum cultam. Anno AN.C. MDLXXVIII. Laoi isti cum exercitu CC. millium transito fluuio Mecone Camboidiam inuaserunt, quorum tam infelix fuit expeditio, vt omnes vel occisi, vel submersi, vel à Camboiensibus viui capti fuerint. Fuit autem illa victoria Camboiensibus non incruenta, cum in ea Rex ipse perierit, filiumque puerum admodum reliquerit, qui postmodum à Siamese Rege victus, tributum ei annuum pendere coactus est.

Habet Regnum Camboidæ oppida quædam egregia & satis culta, inq; iis Templam innumeram, in quibus ingens numerus *Bonziorum* (ita vocant sacerdotes suos & Religiosos) qui iidem quib. Chineses & Iapones superstitionibus ritus sacros peragunt. Etsi vero Laoi rudes & imperiti valde sunt, auro tamen abundant, quod è terræ visceribus eruere & detergere nouerunt. Anno AN.C. MDXCVIII. Rex Camboidæ Iesuitas in ciuitatem suam admisit, eisque libertatem dedit annunciandi Euangelium & instituendi populû in Christianismo. *Iacobo Veloso* Lusitano, qui partes Camboiensium in bello aduersus Siamas adiuuerat, Peninsulam quandam dono dedit, quæ ad tres Leucas in mare porrigitur, ea conditione, vt feudi nomine obtineret, & incolas fide Christi imbueret. Sunt hi ingenio non fero aut barbaro, sed miti, exercentque mercaturam cum Chinesibus & Iaponis, nec inter eos vlli Mahometistæ, vt alibi reperiuntur.

Absoluta horum regnorum & prouinciarum qualicumq; descriptione, ad *Sinum Gangeiticum* (quem nostri temporis nauæ *Golfum de Bengala* appellant) stylum conuertemus: istud duntaxat præfati, ea quæ iam deinceps dicemus, maxima ex parte ex commentariis *Guilelmi Metholdi* Angli, qui eas regiones aliquot annis peragrauit, hausisse.

Incipit autem nobilissimus ille Sinus, Gangeiticus à veteribus dictus, à Promontorio *Comorino*, quod octo gradibus ab Æquatore versus Septentrionem abest, porrigiturq; vsq; in gradum XXII. quod spacium si secundum littus metiaris, ob curuaturas & sinus minores prope M. Anglicana milliaria conficere creditur. Latitudo huius Sinus vbi maxima est, CM. milliaria conficere creditur. *Ganges* fluuius celeberrimus huic Sinui nomē dedit, in quē multi alii fluuii ingrediuntur, qui ab hoc absorpti, omnes sua perdunt nomina. Nondum certo constat, vbi sit huius fluminis origo, alueus tamen eius admirabilis & latissima extensio accolis tantum admirationis incussit, vt diuini ei aliquid inesse credant, adeo, vt huius aquis abluti, ab interioribus quoque scelerum sordibus mentes suas perpurgari arbitrentur. Multa igitur frequentque huc Indorum peregrinatio, & sempiternum velut Lubilæum, vt Angli ex ipsis Indis non semel perceperunt. Vrbes huius Sinus illustriores sunt *Bisnagar*, *Golconda*, *Bengala*, *Tarnasser*, cum aliis quæ vicinis regnis nomina sua impertiunt.

Insula in hoc Sinu celeberrima est *Zeilon*, quam alii *Ziloam* vocant, magna ex parte iuris Lusitanici, quorum tantum est in ea robur, vt eam aduersus quoscunq; se defendere posse arbitrentur. Cætera peculiari suo regi parent, quem vulgo Regem *Candii* appellant. Fama est huc olim Danorum naues appulisse, & de exercendis ibi mercimoniis cum rege *Candiensi* tractauisse, verum conatu irrito. Profectos igitur inde Danos apud *Negapatanam* & *Trangabaiam* cōsedisse, excitatis iis in locis munimētis: de quib. quid postea factū fuerit, nō satis cōstat.

Primum quod in hoc sinu occurrit, est antiquissimum illud regnum *Bisnagar*, quod in complures distributum est prouincias, imperitantque singulis sui Præfecti, vel, vt ipsi vocant, *Naiëcci*. Defuncto enim vltimo rege multi ad Diadema adspirauerunt, quibus singulis *Naiëcci* aliquot, prout in quemq; affecti fuerant, adhæserunt: hinc, vt fit, bellum intestinum, & famas per aliquot annos prouincias illas afflixere, vt parentes liberos suos extraneis pro modico frumento venderent. Est in hoc regno *S. Thomæ* oppidum, sub Lusitanorum ditione, qui hic ea lege dominantur, vt *Naiëcco* illius prouinciæ partem lucri pendant. quod cum Lusitani neglexissent, oppugnati armis ab *Naiëcco*, pacem præsentiauro emere coacti sunt. Neque enim oppidum ab ea parte, qua continentem spectat, muro aduersus vim externam satis munitum est, à mari tamen difficulter adiri potest.

Pallecutum ab oppido *D. Thomæ* non longe abest, cuius vicinia Lusitani non multum lætantur, vtique postquam *Hollandi* ibi firmissimum extruxere propugnaculum. Ab his enim Lusitanorū res in eas redactæ sunt angustias, vt vix vllum nauigium portum *S. Thomæ* intrare possit, quod non *Hollandi* magno *Liburnicarum* numero instructi, inuadant diripiantque. Quin & iidem *Hollandi* non semel ipsum portum ingressi, naues Lusitanicas vel deprædati sunt, vel abduxerunt: vnde sapientiores facti Lusitani, omnia nauigia, quam primum portum subin-

Templa & Sacerdotes Camboiensium.

Sinus Gangeiticus siue Bengalenfis.

Ganges fluuius.

Zilan Insula.

Regnum Bisnagar.

S. Thomæ oppidum.

Lusitani inferiores Hollandis.

subintrant, exonerare solent, ipsasque naues ad ipsa vsque vrbes subducere mœnia. Ad hunc modum oppressi Lusitani, ipsi vicissim incolas exhauriunt, & ad extremam paupertatem reducunt, cessante cum primis mercatura. Iure tamen hoc quicquid est, patiuntur, cum Batauis ad primum eorum aduentum nimis inuidiose & pertinaciter aduersati fuerint, eosque quamuis Priuilegio Regis Bisnagarensis instructos, intra domum suam obsederint, & trucidatis nonnullis reliquos captiuos fecerint. Rex igitur ob hanc iniuriam iratus Lusitanis, propugnaculum istud Hollandis attribuit, ea tamen lege, vt media præfidiariorum militum pars ex Indis constaret. Satisfecere Hollandi ab initio huic conditioni, fuitque munimenti illius custodia Indis pariter Hollandisque commissa. Cum vero, vt fit, inter eos contentiones obortæ fuissent Hollandi profligatis Indis totius propugnaculi possessionem sibi solis vendicauerunt, eique nomen GELDRIA imposuerunt. postea vero, anno videlicet MDCXIX. cum Anglis pacti sunt, vt æquis portionibus tam hi quam illi lucrum perciperent & sumtus in præsidium castrifacerent.

*Geldria
Munimen-
tum Hol-
landorum.*

Aliquoties conati sunt Lusitani, conductis barbaris, Mercatores Batauos opprimere eorumque negociationes disturbare, sed id efficere non potuerunt, debiliores multo in iis locis, & à Proregis Indiae potentia tam longe remoti, vt opportunum ab eo auxilium expectare non possint. Accedit alia causa, quod ipsi ad rationes Indiae publicas nihil contribuant, nec subsidia pecuniaria mittunt, sed cum sociis in Sinu Bengalensi negociantibus inito fœdere peculiarem quandam rempublicam constituunt, à Regis Hispani patrocinio exempti. Ne tamen ab inferendo Hollandis derimento penitus feriarentur Lusitani, egerunt superioribus annis cum Naieccis siue Præfectis aliquot, vt prope toris quatuor annis cum sex millibus militum Pallecturum & in eo Hollandos obsiderent, sed procul constitutis copiis suis & extra reli iactum, vnde obsessis quidem damni inferri nihil potuit. Euentus huius expeditionis is fuit, vt Naiecci ad persoluenda militi stipendia destituti nummis, cū Hollandis pacti fuerint, datis obsidibus pro exigua pecunia, quam tamen non Bataui, sed ciues oppidi Indi numerauerunt, qui hoc quicquid fuit oneris, libenter in se receperunt, quod ab Hollandis nihil iniqui perpetiantur, sed sua quadam in negociando gaudeant libertate, vnde & promptum iis subministrare solent aduersus Lusitanos, si opus sit, auxilium

*Pallecturi
obsessio fru-
stranea.*

CAPVT XIX.

PERIOCHE.

Musilipatan & Golconda regna. Incolarum mores, sacra, commoda & incommoda.

*Musilipatan
oppidum qua-
le.*

Musilipatanam urbem non magnitudo, sed Portus egregii commoditas & securitas commendat. Situs eius intra XVI. & XVII. gradum ab Æquatore versus Arctum. Ipsum oppidum frequentissime habitatur, quanquam mœnibus destituatur, & male instructum sit cum aliis rebus, tum præcipue fontibus, qui hic aliam aquam quam salfam non præstant. Æstuate mari omnia foris oceani fluctibus cooperiuntur. Fuit hic olim pagus exiguus, à piscatoribus habitatus, qui vix se suosque alebant. Vbi vero portus illius patuit commoditas, confluentibus mercatoribus, primum oppidi speciem accepit: postremo ope Batauorum & Britannorum Emporium non incelebre euasit. Clima cæleste huius loci mediocris bonitatis, aer vero valde salubris est: ipsi annum in tria diuidunt tempora siue partes, Martium, Aprilem, Maium & Iunium cum parte Iulii mensis tempus calidum appellant: nec sine ratione. Sol enim eo tempore ab Æquatore rediens non solum terram exurit desiccaturque, sed & aerem nimio feruore æstuarum facit, vt si Iunii mensis initio occidentales venti spirent, non tantum viatoribus, sed & intra domicilia sua conclusis periculum sit à suffocatione. nã & in plateis omnia feruent, quasi à vicino incendio, & utensilia intra domuum septa subinde aspersa aqua refrigeranda sunt, cum aliter sine manuum offensione tangi vix possint. Vt autem nihil violentum diuturnum est, ita calor ille nimius & intolerabilis non multis diebus durat, paulo enim post venti circa vespertinum tempus ab Oceano spirantes feruorem mitigant. Accidit aliquando, vt Anglus quidam cum Hollando eadem lectica gestatoria extra oppidum veheretur, euentus is fuit, vt vterque intercluso spiritu suffocatus periret, cum ille frustra Londinum hic Amsterodamum inuocaret. Et si autem reliquis mensibus temporis illius calidi feruor aliquo modo remissior sit, multo tamen omnia magis incalescunt feruentque quam quouis tempore in vlla Europæ parte, etiam Sirio vrente agros in ipsis Libycis arenis: adeo vt nulla nec segetis hic nec messis spes

*Æstas fer-
uidissima.*

spes esse posset, nisi Augusto, septembri & octobri mensibus cadentibus assiduis imbribus refrigeraretur terra, & arborum frugumque radices benigno suscitarentur humore. Hoc tamen mali habent nimiam illam pluuiam, ut perma defacta aliquando aedificiorum fundamenta, subsidant, & superstructo ponderi cedant, cum ruina domus. Accedunt inundationes fluminum, quibus ad instar Aegypti terra obruitur, tantumque ex perma defactione illa acquirit imis visceribus humoris, ut deinde octo mensium feruori obluetari possit. Nouember, December, Ianuarius & Februarius frigidi temporis appellatione notantur, quanquam nunquam ibi frigus maius sit his mensibus, quam in Anglia Maio.

Hunc calorem cum humiditate, quam tellus imbibit, coniunctum sequitur ingens fertilitas soli & perpetuus arborum viror, estque propemodum nullum anni tempus sine messe & collectione frugum, pro diuersitate seminum. Oryza alicubi ter, alicubi bis, ubi minimum semel in anno metitur, sed haec opima meliorque caetera esse creditur, quae saepius in anno colligitur. Nec defunt alia frumentorum genera, in quibus compar luxuries, praetertim in mediterraneis, ubi triticum pinguisimum prouenit, quanquam apud Indos huius usus rarior est, quam Orizae. Radices ibi crescunt omnes, quae apud nos, maiores tamen & sapidiores, quibus addunt, quas ipsi, ut & nos, *Potatas* vocant. Herbae odoratae hic paucae, praeter florem veronicae, cuius bonitas & egregia virtus, cum ab aliis decantata sit, a nobis tacebitur. Herbae satiuas & olera vel nesciunt, vel negligunt atque contemnunt. Verbo dicam: adeo hoc felix solum est omnibusque rebus ad vitam hominis abundans, ut paruo precio hic omnia emi possint ad victum & voluptatem gulae, in primis carnes & alites, videmusque octonas gallinas denis assibus emi; capram vel ouem eodem precio; porcum saginatum viginti assibus. Idem potest dici de piscibus & feris, cuius vilitatis causa est, quod incolae ex Pythagoraeorum placitis ab omni cuiusvis animalis caede & manducatione abstinent. *Golconda* regnum a primatia eiusdem nominis urbe nomen acquisiuit. Hanc Arabes Persaeque *Hidrabandam* vocant, distantem a Muslipatana leucis XXVIII. quanquam nonnulli ob Leucarum siue Milliarium differentiam longe maius spacium metiantur. Superat haec urbs agrorum fertilitate, aeris temperie & aquarum commoditate plerasque orientalis Indiae ciuitates. Palatium regium, quod in hac urbe speciosissimum visitur, architectorum iudicio omnia totius Orientis aedificia, etiam in regno Magni Mogol longe superat, siue diuitias spectes siue elegantiam. Ambitu enim suo quatuor millia Germanica complectitur, ipsum totum marmoreum, parietibus alicubi bracteis aureis crassioribus obtectis, auro etiam in aliis partibus id praestante, quod apud nos ferrum facit; cum cardines, & serae, & repagula ex solido auro omnia conspiciantur. in caeteris omnibus splendor & luxuries Rege tanto digna ubique lucet: quod quidem huic Principi difficile factu non est, cum inter Indorum reges opulentissimus habeatur. Mahometi is quidem sequitur deliria, sed ita ut non Turcarum sed Persarum placita, a quibus genus ducit, studiose colat. Quantopere autem duae illae sectae dissideant, hinc colligi potest, quod adhuc meminere, me ex Turca quodam magnae inter suos auctoritatis audire, credere se non posse Mahometum Prophetam pro villo Persicae sectae adducto, ad Deum preces fundere: quin istud se potius opinari, Christianos in sua lege facilius saluos fieri quam Persas siue Sannes.

Rex eodem quo antecessores eius titulo & nomine gaudet: appellatur enim *Cotub-Schah*, cuius appellationis originem ex Hugonis a Linschorten commentariis discere possumus. Duxit hic praesentibus Anglis uxorem filiam *Adeli-Schah*, nomine *Viciaporam*, quamquam iam ante tres legitimas coniuges haberet, & concubinas circiter mille, hanc mulierum multitudinem gloriae sibi ducens: nec quicquam ipsis videtur rege aut principe indignius, quam quod ex Anglis caeterisque Europaeis didicerunt, Regem vnum Christianum in tam late patente imperio vna coniuge contentum esse. Est autem foedus atque pactum perpetuum inter tres istos Reges, *Cotub-Scha*, *Adel-Schah*, & *Negaim-Scha*, qui & ea concordia haecenus se aduersus Magnum Mogol defenderunt, quamquam donis potius & blandimentis cum illo certare malint, quam dubii Martis aleam experiri.

Proventus regis annuus ingens est, quem pro more & ratione gentis ita numerabimus. Inferuntur in Aerarium eius quotannis viginti quinque *Lacca Pagodum*. Vna *Lacca* constituit C. Pagodum millia: valet autem Pagod vnus ferme coronatum vel Scutatatum aureum. Hic tantus Thesaurus ex variis tanti regni prouentibus colligitur, cum Rex hic absolutum imperium obtineat, non tantum in corpora suorum, sed & facultates atque bona. Diuiditur autem Regnum eius in Prouincias, Prouinciae in centurias, centuriae singulae in oppidorum & Pagorum praefecturas. Harum Prouinciarum supremum velut proconsulatum Rex ei tribuit, qui plurimum auri se daturum quotannis pollicetur: hic deinde centurias pagosque aliis inferioribus

*Fertilitas
soli circa
Muslipa-
tan.*

*Golconda
regnum &
Ciuitas.*

*Palatium
Regis sum-
mosissimum.*

*Turca Per-
sat pro ha-
reticis ha-
bent.*

*Multitudo
uxorum
inter lau-
des regias.*

*Annuus
huius regis
Census.*

ribus elocat, eadem conditione, vt quamplurimum auri pendant, quibus licitationibus & exactionibus fit, vt infelicibus colonis penitus exhaustis etiam viræ succus & sanguis auferatur, adeo vt multi amissa qualicunque, quam hæcenus obtinuerunt, libertate, ad pistrinum addicti, per ætatem molere cogantur. Si quis pecunias ad constitutum diem non soluat, verberibus aliquando vsque ad mortem afficitur. Si qui metu malæ tractationis aufugiunt, corū vxores, liberi, aliquando & fratres & parentes in vincula ducuntur, donec fugitiui debitum vel æte vel corpore luant. Quod si præfectus alicuius centuriæ vel oppidi pariter in expediendo tributo segnior sit, non multo mitiore pœna afficitur. vnde impositionum & exactionum immitissimæ illæ sanguisugæ nec modum nec finem nouerunt.

Castella in regno Golconda.

Numerantur in hoc regno Castella siue Munimenta LXVI. quæ à Naieccis gubernantur, cum præsidio militum ex ciuibus regni selectorum, quibus & stipendium menstruum, etsi non magnum, persoluitur. Sunt autem pleraque illa castella vel editis montibus vel rupibus inaccessis inædificata, ad quæ non nisi per vnum tramitem, eumq; per angustum adscendi potest, vt ipsi Angli de plerisque narrant quæ viderunt. Horum vnus ab Præfecto vrbis Cundapoli petiit, vt i sibi liceret castrum siue arcem illam ingredi & perlustrare. Negauit præfectus sibi ipsi, quamuis prouinciæ illius Gubernatori, id integrum esse, nisi id diplomate regio impetrasset. Natrauit tamen, Arcem illam se x habere propugnacula, quæ omnia sibi inuicem præsidio & defensionem esse possent. Capacitatem eius hinc colligi, quod ambitu suo stagnantis aquæ lacus, ab ores frugiferas & orizæ segetes, complecteretur. esse in ea Arce præsidium perpetuum XII. millium peditum. Erat autem mons ab summo latissime patens, quacumque verteres oculos præcipitiis munitus, muro insuper & aggeribus validis cinctus, vnde capi non posse viribus humanis videbatur, nisi fame prædiarii cogentur: neq; enim tormentis concuri, nec cuniculis subruui locus iste ob fundamentum saxeam poterat. Inter sunt inter hoc

Arx ingens cum præsidio valido.

Cundaueræ Arx.

Munimentum & aliud, cui Cundaueræ nomen est, miliaria XXV. quo toto spacio singulis noctibus ignes incenduntur, & vigiliæ constituuntur, respondentibus sibi inuicem duabus istis arcibus, ex disciplina excubiarum.

Religionis & cultus ratio.

Religio hic, si qua est, vnicuique secundum dictamen rationis suæ libera est. Incolæ tamen natiui, qui Braminorum veterum Gentilismum sequuntur, cæteros numero vincunt. Mahometistæ in duas sectas hic quoque diuisi sunt, quanquam solis iis, qui Perfarum sequuntur dogmata, liberum sit, Moscheas siue templa habere: neque tamen ij, qui diuersum sentiunt, sua exercere deliria prohibentur, dummodo id priuatim & modeste faciant. Cum vero de Turcarum cultu & differentiis sectarum alij affatim perscripserint, eos hic missos faciemus, & de Gentilismi siue Ethnicismi sectatoribus quædam dicemus.

Bramini in Golconda quales.

Habent in hoc regno Bramini Hierarchiam quandam suam Ecclesiasticam, plurimaq; & pulcherrima templa obtinent. Rituum ceremoniarumque suarum aliam reddere rationem non possunt, nisi quod eas ita à maioribus suis se accepisse testentur. Vnum tamen à Principio Deum fuisse sentiunt, qui deinde minorum Gentium Deos & velut indigetes sibi socios in imperio assumerit. Et hos quidem, donec vixerunt, insignia miracula sub specie simiarum, bouum, coruorum aliorumque animalium patrauisse, vnde & illis templa constructa sunt, ipsique Pagodes appellati.

Animas immortales esse, deq; alio in aliud migrare corpus, Metempsychosi Pythagorica credunt, vnde mira multorum est à cæde & esu viuorum abstinentia. Crebro lauantur, in victu & potu certis adstringuntur legibus, non quod id vlla ratione faciant, sed quod ita sibi à maioribus velut per manus traditum dicant.

Mores & ritus gentis.

In Moribus & conuersatione non sunt incommodi: homicidia inter eos & latrocinia rarissima: fraudem tamen caueat & decipulas emtor est necesse, nisi circumscribi velit. Polygamiam etsi non improbant, raro tamen admittunt, nisi primo matrimonio sterili. Adulteria non sunt hic frequentia, quæ tamen sunt, in solis puniuntur mulieribus. Fornicationi nulla est constituta lex, à qua tamen modestiores vltro abstinent. Diuiduntur communiter in tribus siue ordines XLIV. Secundum quos ordines gradus dignitatis singulis assignatur, nulla habita diuitiarum aut paupertatis ratione. Nam qui inter Braminos pauperrimus est, ditissimo Mercatori præfertur, & sic de cæteris sentiendum est.

Ordo Ecclesiasticus.

Primus Ordo siue Tribus est Ecclesiasticorum siue Braminorum, & veste ac signo quodam orbiculari fronti impresso à vulgo distinguuntur. Nouerunt hi artem Arithmeticam exacte vnde à Mercatoribus frequenter consuluntur. Chartæ vicem iis præstant palmarum folia, quibus notas suas stylo ferreo inscribunt, atq; hoc modo omnes suas disciplinas omnemq; rē litterariam cōplectuntur. neq; tamen hæc veluti mysteria cæteris tribub. cōmunicant sed sibi ipsis

bi ipsis suisque liberis priuatim seruant. In rebus Astronomicis non parum versati sunt, cum & Planetarum cursus, & Astrorum themata, & horas Eclipseon, & inde dependentes prædictiones Astrologicas nouerint: quarum quidem scientiarum tantam sibi comparauerunt opinionem, vt ne Mauri quidem siue Mahometistæ quicquam maioris momenti ipsis inconsultis auspicentur. Exemplo seruiat, quod Arabs quidam, cui præfectura in Musilipatan commissa fuerat, eam adire noluerit, sed per decem dies integros expectauerit, donec Astrologi commodam & felicem condixere horam. Sunt autem ex hac tribu lecti duo Reges, Calecutensis & Cochinchensis, de quo utroque, Bramini non parum gloriantur.

Secunda Tribus *Fangam* dicitur, & qui in ea, pariter sunt ordinis Ecclesiastici, & inferiores quidem Braminis, eiusdem tamen cum iis Sectæ. Nihil enim uiuum vel occidunt vel manducant, abhorrentes etiam à vino, butyro tamen in cibo utuntur, cætera herbis, fructibus & radicibus contenti. à cæpis abstinent, quod in iis fibræ quædam rubicundæ ad similitudinem venarum sanguinearum appareant. Inferiorum subfelliiorum hos sacerdotes dicere possis: curant enim ea potissimum, quæ ad cremanda siue sepelienda defunctorum cadauera spectant, velut yspillones & libitinarii. Opificium aliquod Mechanicum addiscere volentes, Sutoriam discere necesse habent. Plurimi inter hos mendicando vitam tolerant, cum suis artibus, quæ viles exiguæque sunt, alere se suosque non possint, nec aliud vitæ genus eligere.

In secundo ordine est Tribus Fangam.

Tertia tribus est Mercatorum, qui in tria distinguuntur genera. Primum eorum est, qui varias merces per pagos & villas colligunt, quas à rusticis paruo coemptas & in vrbes ac oppida conuectas, deinde multo pluris vendunt, vel cum aliis mercibus permutant. Secundum genus est eorum quos Danistas & Trapezitas appellare possis, suntque hi in discernenda adulterina moneta à vera & genuina acutissimo iudicio præditi, vt vel eminus conspicientes nummum nequã, pronunciare de eo possint. Neque vero quisquã his inconsultis facile aurum accipiet, adeo frequens est monetæ spuris in his locis suppositio. Tertii sunt velut caupones & Tabernarii apud nos, qui orizam, butyrum, oleum, saccharum, mel, & cocta cibaria vendunt: & hos quidem ob acumen iudicii in omni genere & ingenii industriam à Banianis ortos puto & huc velut in nouam coloniam transplantatos. Et hi ab esu carniū aut vilius rei, quæ vixit, abstinent, neque cibi quicquam capiunt nisi prius abluerint corpus, quam quidem superstitionem cum superioribus tribubus communem habent.

Ordo Mercatorum.

Quarto loco sequitur *Tribus agriculturalum*, quæ longe maxima & numerosissima est omnium. Seruiunt hi quidem nobilibus, sed ita, vt militiam simul profiteantur. Omnibus hi vescuntur carnibus, sola vaccina excepta, quod animal illud sacrosanctum opinentur, vnde ne vi quidem aut tormentis adigi possunt, vt occidant vaccam: præterquam enim, quod sic à maioribus acceperunt, indignum factu aiunt, quod præbeat lac, butyrum, caseos, vitulos, & ad araturam applicata terram in super colat, vnde nutrimenta varia ad mortales redeunt. Inhumanum ergo clamitant, auctorem victus nostri victus gratia iugulare, vnde nulli homini Christiano quodcumque tandem precium offerenti, vnquam vendent vaccam, veriti scilicet, ne tam vitile occidat animal.

Tribus Rustica.

Boga Waro dicitur quinta Tribus, id est, *Tribus Meretricia*, quæ tamen & ipsæ sunt duplices. Et priores quidem tantum superiorum tribuum maribus se substernunt, contemptis inferioribus. Posteriores vulgatae sunt & populo patent. Est autem hæc tota velut hæreditaria professio, quam infelices istæ à matribus, auis & progenitricibus acceperunt, & velut successionem quadam exercent. Mater enim filiam, modo non sit deformi aut mutilo corpore, ad idē educant lenocinium, vt matris in senectutem vergentis defectum suppleat, vnde viperea illa progenies nunquam deficit, tuta patrociniū legum & consuetudinū regni. Adolescentulæ adhuc choreis saltationibusque exercentur, & quia tam dispositione corporis quam teneritudine ætatis agilia habent membra, admitandis corporis flexuris adsuefiunt, quæ non tam facile describuntur calamo, quam vsurpantur oculis. Et si enim verbis gestus eos exprimere conemur, deficiet nos tamen oratio, & res ipsa multum deperdet admirationis: summam rei dicam: tanta est earum agilitas, vt circulatorum nostri, funambuli & agyræ cum illis collati rustici videri possint.

Tribus Meretricia.

Ab his Rex aliud vectigal non exigit, nisi vt quotannis semel Golcondam conueniant, ibique suos coram ipso ludos exercent, vbi eæ, quæ agilitate membrorum cæteras superaerint, regiis muneribus afficiuntur. In vniuersum autem omnes oriza & vettonica donatæ dimittuntur. Præfectus loci in quo viuunt, hoc ab iis postulat, vt cōgregationibus publicis intersint, ibique lusus & tripudia sua populo gratis ostendant; ad alias vero solennitates, puta circūcisionem alicuius Mahometistæ vel epulum priuatorum conductæ precio veniunt. Multæ autem inter eas diuitiis abundant, & in vestitu nitidæ sunt atque sumptuosæ, serica tela ab

umbilico ad pedes, alia vero etiam à vertice ad umbilicum tectæ. Quædam amiculum scapulare, quo humeros, mamillas & lacertos ad cubitum vsque operiunt, gestare solent, ornatas brachia armillis aureis, quibus vniones gemmæque variæ insertæ. Ab auriculis pendentes habent Adamantes spectandæ magnitudinis, collumque preciosissimis cingunt monilibus. Digitis vero non manuum duntaxat sed & pedum aureos gemmatosque induunt annulos, & ventrem lumbosque cingulo magni precii circumdant. Capiti ornamentum nullum addunt, crines tantum in nodos ac cincinnos artificiose plicant, natiuum frontis splendorem acquisito & fictitio præferentes. Et cum ad hunc modum exquisitissime ornatae sunt, corpus tamen venale habent putidissima prostibula. In victu à vaccarum carnis abstinere, reliquis sine discrimine vescuntur.

Tribus Fabrorum.
Tribus sortida & in famis.

Ad sextam tribum omne fabrorum genus refertur, lignarii, cæmentarii, ferrarii, aurifices & omne id genus, qui & inter se contrahunt matrimonia. cæteri vero opifices singuli prope per genera distincti certas trib. constituunt: puta textores, pictores, ephippiarii, tonsores, piscatores, pastores, armentarii & alii. Extremi omnium habentur illi, quos Golcondenses vocant *Pirianes*, quos si quis è superioribus tribubus contingat, totum corpus contractu illo velut inquinatum abluat & expiat. Et sane turpia hi solent obire munia, cura morticina ex vrbe efferant, pelles cadaveribus animalium detrahant, cloacas exhauriant, & sæda alia obeant ministeria, neque vsquam deformiores reperiuntur aut immundiores homines, quàm hi exceptis iis, qui Bonæ spei promontorium accolunt. Baiuli etiam in hunc censum referuntur qui Pallaquinos, id est, lecticas peniles gestare solent. Quaterni fere eiusmodi lecticam, in qua homo velut in lecto, subiecto ceruicibus puluinari, recumbit, singulis diebus per quina milliaria gestare solent: quo labore, cū assiduus sit, ita calore solis indurantur, & humeri eorum plantæque pedum incalescunt, vt Elephanti corio recti videantur. Adfuesiunt autem asinino huic seruitio ab ineunte ætate, dum primo eorum humeri baculo grauiori vel conto, deinde maiore pondere onerantur, donec lecticæ ferendæ sufficiant, consuetudine difficultatem mitigante, cum qui vitulum portare adfuevit, etiam bouem ferre possit.

Delubra Pagodum qualia.

Distinctas hæcenus tribus diximus: hi tamen contribules omnes, etsi eandem Gentiliū superstitionem sequuntur in vniuersum, alii tamen ad hunc, alii ad alium Pagodem animo inclinant. Nec inuenta sunt Pagodum illorum delubra, quamuis tenebris squallida & obscura, cum fenestris lucisque diurnæ receptaculis penitus destituantur. Per ianuas, quæ semper aperta patent, aliquid luminis intrat. Commodum hoc accidit viatoribus, qui spelæa illa non tam religionis ergo quam vitandæ stus gratia de via subintrant. Est in eo delubro angustum quoddam sacellum, pro sacerdote, in quo preces suas fundit: huic si munusculum obtuleris, accenso lumine ostendet tibi simulacrum, quod fere æneum est. Et cæteris quidem anni temporibus parum his à Golcondensibus exhibetur honoris: cum vero anniuersarium aut tutelare alicuius Pagodis festum recurrit, ibi ingens hominum multitudo confluit: & alii quidè post XXIV. horarum ieiunium corpus lauant, & interim ampullas oleo plenas coram idolo accendunt: alii cum vxoribus liberisque suis tabernas irrumpunt, ibique genio indulgent, vt in nostris encæniis: cum nec mimi illic nec gesticulatores aut meretricum cateruæ desint. Agyrarum & circumcellionum huc concursus, quorum aliqui horrendos gestus edunt: alii serpentes & colubros vasis vitreis impositos populo ostentant, quos ad concentum musicum eliciunt ergastulis suis, eosque, cum placet, denuo recondunt. Mendicorum in his festis incredibilis colluuius, qui miris & apud nos inauditis artibus ad misericordiam hominum mouendam vtuntur. Infigunt enim sibi ipsis vulnera, aut inter spinas corpus volutant, vel humi se totos defodiunt, extrante solo capite, & vno alteroue brachio. Eleemosyna, quam tantis conatibus exambiant miseri illi, vel est manipulus orizæ, vel teruncius aut minutus obulus vix enim amplius quicquam accipiunt.

Encania Golcondensium nostris similia.

Circa mediam noctem Pagodem splendidis indutum vestibibus proferunt, quem promiscuum vulgus, non obseruato ordinis aut sexus discrimine, cateruatim sequitur. Ipsum Idolum præeunt instrumenta Musica, tubæ, tympana, fistulæ nec non ignes artificiosi, vsque ad locum Processioni destinatum. Hinc istud ad delubrum suum reducunt, & vsque ad eundem diem sequentis anni relinquunt, nihil toto illo tempore ei honoris exhibentes.

Habent Bramini in his locis lapidem rotundum, ad lati galeri similitudinem, quo supremum numen repræsentari fabulantur, dicentes, deitatem, quæ sensibus humanis comprehendendi non possit, neque vlla certa forma aut effigie exprimi posse. Oceano Patri quatuor in anno festa agitare solent, quibus omnes accolæ ad certum confluentes locum mari se abluunt, & à Sacerdote, qui cum illis lauat, benedictionem accipiunt, qui aquas marinas capitibus lauantium adspersens, precula sive tacitas demurmurans, abeuntibus bene precatur.

In delubris, in quibus maiores Pagodes constituuntur, etiam minora multa simulacra & imagunculae diobolarum demoniorum visuntur, narrantque indigenae, pleraque illa sacella unius vel sane paucissimorum dierum opera esse. Fundator enim somnio aliquo diabolico monitus, votum fere concepit, nihil se gustaturum, donec eiusmodi sacellum construxisset: accedente Braminorum persuasione, in talibus deproperatis sacellis plus latere mysterii & diuinitatis. Nec desunt falsa his idolis miracula aut praestigiae saltim. Narrat enim Angelus quidam Mercator, vidisse se statuam humanam unius vlnae, in quam Sacerdos integrum modium orizae effuderit, quae oriza omnis velut glutine infecta simulacro illi adhaeserit, ita, ut ne granum quidem delapsum fuerit. Idem Pagodem quendam ait ciathum vini vel lactis, vel aliud quodcunque vas, foramini oris ad motum exhaurire solitum, nec sciri, quorsum liquor ille euadat.

Est & Idolum quoddam, cui in singularibus morbis praefertim in variolis infantum & populis medendi vim tribuunt. Statua est biceps, bilinguis, quatuor habens brachia. Caetera quae de his Pagodibus eorumque stupendo ac insano apud barbaras haec gentes cultu dici possunt, in secunda parte Orientalis nostrae Indiae quaere, vbi ea affatim descripta inuenies. Nunc ad ritus in contrahendis matrimoniis vsitatos transibimus.

Pater filio suo de futuro matrimonio prospicit, neque filius visendae sponsae potestatem adipiscitur, nisi ipso sponsaliorum die. Pater enim aliquam ex consanguineis propinquisque suis (sorore tamen excepta) filio suo absenti despondet. Nec necesse est, ut socrer filiae suae dotem det, quin contra sponsus futurae coniugi gemmas, armillas aureas, vestes, aliaque munera, ut est captus facultatum eius, dono mittere tenetur: nec in his stat largitionum modus: socrerum in super socrumque missis muneribus vestibusque demulceat oportet, ipsarumque nuptiarum vnuerfos sumtus ex suo deprobat peculio, quae res facit, ut multi ad senectutem vsque a tam oneroso matrimonio abstineant, cum in angustia rei familiaris constituti, manuum laboribus, vel negotiatione vix tantum possint acquirere, quantum in emendam sponsam requiritur, ut iam non dicam de alenda in posterum.

Contra opulentiores liberos suos matrimonii vinculo, clausula de futuro duntaxat, copulant, cum vix ad quartum quintumue aetatis annum peruenerunt, felices se existimantes, qui etiamnum viui soboli suae tam eleganter prospexerint. Hi autem ad hunc modum coniugati, seorsum educantur donec XIII. vel XIII. annum attigerunt, ibi demum nuptiae magnis solennitatibus peraguntur: quarum haec fere summa est.

Nouelli coniuges lectica gestatoriae (vulgo Pallanquinum vocant Indorum lingua) impositi, per urbem vectantur, praeruntibus mimis, saltatoribus, & scottis, nec non ignibus artificiosis & instrumentis musicis. Ad seniorum domicilia delati sistunt omnes gradum, & muneris aliquid a domino aedium accipiunt. Finito hoc curriculo, vbi domum reditum est, Sacerdos illos lectica digressos excipit, & panno quodam inter medios extenso, separat. Hinc preculas quasdam demurmurat, tangente interim altero alterius nudum pedem. Inde festum & epulum nuptiale instituitur, quod triduo integro durat: quo finito, propinqui cum sponsa domum reuertuntur. Hanc, si nimis tenera sit aetate, ad pubertatis vsque annos secum seruant: sed etsi iam matura viro sit, aliquandiu tamen secum retinent: semel enim viro iunctam inuisere deinde non licet. Hinc ad maritum deducitur, qui fere in domo paterna (si Pater superstes sit) vel cum fratre maiore (si ipse sponsus maior natu non sit) commoratur, estque mira fratrum in illis locis & nobis pene incredibilis concordia, quibus eadem familia, & omnium prope bonorum communio. Defuncto marito, ad secunda vota transire mulieri non licet, etiam si infans desponsata fuerit, sed cogitur ipsa toti inferuire familiae, & perpetuo in luctu degere, neque armillas aureas, monilia aut gemmas corpore gestare licet. Si quae calcatis legibus huiusmodi limites transgressa fuerit, indelebilem sibi totique generi & agnationi inurit maculam, unde agnati ignominiae impatientes circumuentam eam vel veneno vel alio quouis modo e medio tollunt.

Infantes suos recentiter editos neque baptizant, neque circumcidunt, neque vlla alia ceremonia inician; nomina duntaxat iis imponentes, ut plurimum ab alicuius Idoli appellatione mutuata, addita professione tribus, vel notae alicuius aut euentus notabilis, ut a caeteris distingui possit. Mulieres facilem fere partum experiuntur, ut nonnullae eodem quo peperere, vel altero die domestica obire munia possint: sed & eadem facilitate infantuli educantur, quos nudos in arena exponunt, ut se in illa volent: sordidatos frigida perfundunt abluuntque: ad hunc modum educantur omnes, donec ad paternum opificium vel professionem apti euadant.

Vestitus virorum indecens non est; faminae opulentiores ab habitu meretricio, de quo superius

Matrimoniorum contrahendorum ratio.

Matrimonia Indorum onerosa.

Præcocia sponsalia.

Ritus nuptiales Golcondensium.

Repetere coniugium ignominiosum.

Educatio infantum facilis.

Vestitus

*Et cultus
eorum.*

superius diximus, parum differunt. Vitis amiculum ab humero ad umbilicum, deinceps stola lineae usque ad imos pedes dependet. Crines alunt, quos & in nodum constrictos fascia alligant vel mitella tegunt. Collo torquem aureum iniiciunt, auriculis gemmas inferentes. Colore nec atto protusunt, nec albo, sed fusco & ad flauum propius accedente, alii tamen aliis multo candidiores reperiuntur. Corpora plerisque procera, artus validi, in conversatione urbani & affabiles. Mirum est, omnes opifices eadem mercede diurna operam suam vendere vel locare solere; nam & faber clauicularius, in fabricanda sera, & aurifex in concinnando torque aureo, in singulos dies non plures quam tres asses exiger. Hæc tamen merces ita diuiditur, ut duo asses hero, vnus famulo, qui laborauit, cedat, qui & eo per diem istum contentus erit. Quod si cuiquam Thalerum vnum dederis fideliter tibi inseruiet per integrum mensem, & de suo sibi victu prospiciet. Nec hoc mirum videbitur ei, qui parlimoniam illorum & tenuem viuendi rationem notam habuerit.

*Diuerforū
laborum
merces eadē.*

Narrant superioribus annis apud Indos frequenter accidisse, ut mulieres supra modum ardentes libidine, viros, quorum eas satietas cepisset, veneno interimerent, & hoc pacto adulteris ianuam aperirent. Huic sceleri obstructum fuisse, lata lege, ut vxores cum defunctis maritis vel sepelirentur, vel comburerentur. Hæc lex cum alibi, tum in Insula *Balii*, quæ Iauæ vicina est, stricte obseruatur. Apud Indos tamen crudelis ea moriendi necessitas in perpetuam viduitatem mutata fuit. Reperiuntur tamen aliquando, quæ vel tædio vitæ solitariae vel amore & desiderio mariti, impetrata à præfecto licentia, in eundem, quo mariti crematur cadauer, insiliunt ignem, credentes, animas pariter, ut in vita, ita post mortem fore coniunctas atque socias. Exemplum vnum atque alterum recitat Anglus, horum commentariorum scriptor.

*Constans
in muliere
moriendi
propositum.*

Vxor quædam textoris XXI. annos nata, funus mariti, qui à contribulibus suis cum pompa mediocri efferebatur, splendide comita & ornata sequebatur, comitata agnatis & propinquis. Ad locum sepulturæ vbi venit, in cespite viridi consedit: aderant histriones & citharædi ac cantores, quorum omnium verba illa diligenter attenteque obseruabat, suasque ad modulos actiones accommodabat. Circumstabant amici, porrectaque vettonica herba supremum vale morituræ dicebant. Dum hæc fiunt, nunciantur illa omnia Anglo, qui visendæ rei tam stupendæ cupidus, assumtis duob. famulis suis, celeriter concitatis equis ad locum illum accurrit. Hunc conspicati morituræ mulieris propinqui, veritine à præfecto missi essent equites, qui ipsam mutato instituto viuere iuberent, postquam ipsa mariti cadauer amplexa fuisset, repente in fossam sepulchri vtrumque prouolutes, iniecta terra conrumulauerunt. Anglo interim aduecto, quidam ex amicis mulieris retulit, illam cum iam prope tota obruta fuisset, supremis tamen verbis gaudium suum, quod ex illa societate mortis perciperet, testatam fuisse. Reuersos domum propinquos sepulturæ vehementer sibi gratulatos fuisse, quod tam piam & honestam faminam consanguineam nacti fuissent. Ait idem Anglus, aliâ inuocato subinde Idoli alicuius nomine, *Bama Narina*, in ardentem pyram, in qua maritus cremabatur se iniecit. Tertiam vero, cui Præfectus licentiam illam aliquoties negauerat, sponte collum laqueo inferuisse. Huius mercatoris socius & popularis, cum aliquando casu ad talem tragædiam delatus fuisset, miseratus vicem perituræ mulieris, stricto gladio agmen irrupit, perterritosque cæteros fugere coegit, manente sola muliere, quæ timorem nullum præ se ferebat. Hanc hortatus Anglus ut uiueret, se à funesto propinquorum consilio eam liberasse opinabatur. at illa, non de suorum sed sua voluntate se id facere, respondit, & spectante vindice ac sospitatore suo in rogam insiliit.

*Adamantum
fodina
casu reper-
ta.*

Verum nos omissa hac insania, quibus diuitiis hoc regnum abundet, videamus: vbi primo occurrunt nobis præ aliis rebus dicendi Adamantes, qui hic maiori copia quam vllibi per totum terrarum orbem, vno quidem loco, seruuntur. Fodinam harum gemmarum casu reperitam fuisse narrant, hoc modo. Caprarius quidam pauper & egenus, dum gregem suum pascit, vidit iacentem humi splendentem supra modum lapillum, quem ignarus quid esset, sustulit, secumque domum portauit. Esuriens autem, cum non haberet quo latrantem placaret stomachum, ingressus Tabernam cauponi lapillum pro prandio dedit. Cum ne hic quidem, quid esset, satis intelligeret, paruo precio Adamantem vendidit. Et is iterum tertio & sic deinceps, donec lapillus iste in manus cuiusdam gemmarii incidit. hic cognito thesauro, non destitit inquirere, donec ad caprarium delatus, locum etiam, vbi gemmam illam reperisset, didicit. Interea delata fama ad aulam, Rex profectus ad collem istum fodinam Adamantum opulentissimam inuenit, statimque sibi locum vendicauit collocato ibi præsidio militum. Sparso rumore tanti Theauri, ab omnibus Orbis partibus mercatores aduolauerunt, & ita Adaman-

damantes illi Golcondenses per omnes Mundi regiones distracti fuerunt. Distat autem fodina ista, uti Angli, qui eam viderunt, referunt CVIII. miliaribus ab Vrbe Musilipatana Italicis, quod iter omne syluis ac inuisis solitudinibus occupatum est. Viderunt hi apud Præfectum loci aliquot Adamantes ultra fidem nostram magnos, inque iis vnum XXX. caratas pendentes, imperfectum tamen & maculis liuidum: Aiunt autem perpetim XIII. hominum millia in fodinis illis laborare, & alios quidem fodere, alios vero exhaurire terram effossam, tertios eam dilatare ad IV. vel V. digitorum crassitiem, ut sole exsiccati penitus possit. Ad hunc modum indutata terra & comminuta per cribrum mittitur, crassa & glebosa materia in incerniculo remanet, in sabulo excusso reperiuntur gemmæ. Euentus hic non semper responder labori, cum aliquando multos, sæpius paucos, interdum nullos omnino reperiunt lapillos, pro abundantia vel inopia venæ, quam odore dignoscunt, magis tamen colore, cum aliquando rubicunda, aliquando flaua, interdum alba instar cretæ & sabulosa terra se offerat.

Fodina illæ non sunt, ut apud nos per Eutopam, subterraneæ & recta linea in humum depressæ, vestibulisque ligneis ac truncis suffultæ, sed ab summo, spacio ingenti hiant, in formam quadratam, descenduntque ita ut paulatim angustiores fiant. Quod egerendum est, non trochleis funibusque aut aliis machinis tractoriis, uti apud nos, eruitur, sed ordine dispositi homines sedent in anterioribus prominentiisque, & imus acceprum à fossore cophinum illi dat, qui supra ipsum sedet, hic rursus superiori, & sic deinceps, donec humus egesta ad hunc modum per manus tradita in lucem efferatur. Putat Auctor noster, hoc inscitia potius & defectu iudicii fieri quam vlla ratione, cum hæc omnia laboriosiora multo sint quam apud nos, ut vel pueri iudicare possunt, quibus metallifodinarum nostrarum rationes vniuersæ cognitæ sunt. Sita est hæc Adamantum Fodina iuxta fluuium quendam, *Christena* ab Indis dictum: cumque locus ille prope ignotus, ve prius ac dumetis olim omnino obitus fuisset, nostro tamen æuo tam frequenter habitatur, ut ad C. millia hominum ibi commorari credantur, fossores, mercatores, caupones, opifices alique, connumeratis pueris & mulieribus. Reperiuntur hic omnia ad vitam necessaria, sed magno emenda precio, cum vicini montis sterilitas in causa sit, ut alimonia omnis aliunde petatur & satis longis itineribus huc conuehatur. Elocauit hanc Adamantifodinam Rex Golcondæ Aurifici cuidam, pro CCC. millibus aureorum nummorum Pagodensium annuorum, reseruatim tamen sibi omnibus Adamantibus, qui decem Caratas pondere superarent. Ne autem fraus interueniat, horrendis exemplis idem Rex in delinquentes animaduertit, constitutis custodibus, & satellitibus suis, qui omnia quæ sunt, diligentissime rimantur. Hac seueritate tamen & vigilantia cauere non potest, quin multi Adamantes, & quidem è nobilioribus furtim subtrahantur, & exteris mercatoribus vendantur.

Fodina imperite structa.

Precium locationis huius fodinae.

Anno à n. C. MDCXXII. Matrix illa Adamantum occlusa est edicto regio, sub mortis omnibus fossoribus, & interdicta vltiore peruestigatione. Suspicati fuere quidam, ideo factum, ut ingens gemmarum illarum vis venderetur, & vltior fossio in tempus commodius aut magis necessarios vsus reseruaretur. Qui tamen plus sapere videbantur, aliam videbant subesse causam, quod nempe Magnus Mogol, audita gemmarum illarum vbertate & magnitudine, misso Legato prægrandem Adamantem (quem fama duplo maiorem fecerat quam reuera erat) à rege petiisset, qui ut illum placaret, aliis donis precii immensi Monarchæ illi satis fecit. Paulo post enim hæc fodina iterum aperta fuit.

Fodina Adamantium clausa.

Crystalli præterea magna in hoc regno reperitur copia, aliorumque lapillorum pellucientium, nec non & diuersi generis gemmæ, Topazii, Gagathes, Amethysti, Granati alique. Ferri & Chalybis plurimum in hoc regno effoditur, & in vicinas prouincias effertur. Aurum vero, & argentum, & æs hoc solum ex sese non gignit.

Aliarum gemmarum copia.

Non possumus hoc loco præterire, quæ de *Bezoar* lapide Angli rerulerunt. Esse in parte quadam huius regni magnam caprarum copiam, penes quas lapis iste Bezoar inueniatur: vnde & plurimas earum animantium mactari, non tam ut pelles & carnes earum visibus humanis cedant, quam ut lapides illos Indi adipiscantur. In vnaquaque enim vnum vel duos, aliquando tres eiusmodi lapides oblongos rotundosque inueniri, quanquam hi illis cedant bonitate, qui à Persis ad nos adferuntur. De generatione autem illorum lapidum tale nostri homines ceperunt experimentum. Capras quatuor ex illo loco abactas, ad diuersa pascua, quinquaginta circiter miliaribus Italicis inde distantia transtulerunt. Et duas quidem cum statim interfecissent, lapides istos in iis inuenerunt. Tertiam post octiduum mactauerunt, & iam euanescente incipientem deprehenderunt lapidem. Quarta, cum per mensem vnum ibi pasta fuisset, mactata non modo lapidem ex se dedit nullum, sed etiam nullum vllius eiusmodi

Lapis Bezoar Orientalis.

H lapis

lapilli vestigium ostendit. Vnde non sine ratione collegerunt, certas quaedam herbas, quas nullibi praeterquam in illa regni parte nascuntur, generationis illorum lapidum causas veras atque genuinas existere.

*Cetera
bona huius
regni.*

Texuntur insuper hic linteamina optima, quae ipsi *Callicoes* vocant, subtrili stamine, & ob id in precio habita. Littus *Coromandela* Pictores praestat totius Indiae peritissimos, cum hic omnis generis pigmenta multo praestantiora quam alibi reperiantur, inprimis lapis caeruleus, quem vulgo in miniatorum pergulis *Indicum* appellant. quin & Tabacum herbam illam famosam, qua olim caruerunt, iam hic plantant: quanquam non magnarum esse virium credatur, quod simpliciores hi Indi fucum & sophismata nescientes, folia eius herbae in sole tantum exsiccent.

CAPVT XX.

PERIOCHE.

Describuntur Regna Orientalis India, qua adhuc restant, Bengala, Arecan & Pegu.

*Regnum
Bengala
fertilissimum.*

VBI desinunt termini regni Golcondae versus septentrionem, ibi regnum *Bengala* incipit, quod nostra quidem tempestate sub Magni Mogol dominio constitutum est, vnde rex Golcondae fines limitesque regni sui firmissimis praefidiis munit, quorum, vt & intercedentium fluminum beneficio, a vicino tam potente & oneroso tutus esse potest. Est autem regnum siue Prouincia Bengalensis totius Orientis fertilissima, plurimisque rebus preciosis abundans. Digressa hinc quotannis classis minorum nauium Golcondam in portum intrat, quarum nauium structura simplicissima est. Tabulae enim lignae fune & cortice nucis Indicae contexto colligantur, vt clauus aut aliud ferramentum in his locum non inueniat. Merces quas adferunt, haec ferre sunt. Gummi, saccharum, piper longum, Syndones, butyrum, mel, cera, linteamina, panni Xylinei, sericum crudum, storeae, & corticibus arborum affabre contextae, aulea variegata, & alia, quae a Golcondensibus experti nouerunt, vnde abundantiam earum aliarumque rerum in regno Bengalensi facili coniectura assequi possis. Cofluunt huc multi Lusitani, vel aere alieno oppressi, vel ob vitam scelerate actam, carnificem metuentes, quarentes impunatam, cum ibi exulibus sine lege & religione viuere liceat, affluentibus insuper omnium rerum etiam ad voluptates abundantia. Vt breuiter multa complectar, habet in hoc regno locum prouerbum de quibusdam Italiae principatibus & prouinciis iam olim pronunciatum: *Bona Terra, Mala Gentes*. Apud omnes enim Indos hoc creberrimis circumfertur prouerbiis, viros quidem fures & latrones esse, mulieres vero meretrices & scorta. Hic est amplissimus ille sinus, in quem fluuiorum omnium celeberrimus Ganges influit, qui vt plerique fluuuii omnes, qui hunc sinum ingrediuntur, crocodilos aquis suis vehit. Hos tamen multi Indorum, inprimis portitores, qui traiciendis ex vna ripa in alteram scapharum beneficio hominibus vitam ducunt, ita veneficiis aut incantationibus obstupescere nouerunt, vt nauigantibus nihil quicquam noceant. Quo pacto autem incantatio illa perficiatur, narrat Angelus noster adducto exemplo. Ait enim se, cum iam ad fluminis ripam venisset, paratus conscendere cymbam, vasta mole corporis crocodilum vidisse, qui & ingressus aquas iuxta cymbam natauerit, perterritis omnibus qui ea vehebantur. At nautam vsque ad genua se demisisse in vndas, sublatoque altero crure nescio quid obscuri demurmurasse, & interim funem septem nodis connexum de vicina rupe suspendisse: inde magna fiducia cymbam vel potius pontonem a litore amolatum fuisse, & traiecisse fluuium, crocodilo in vestigio manente, & aperiendi oris facultate omnino destituto. Peracto cursu nauram celeriter eo rediisse, nodosque soluisse, quod diceret, si crocodilum illa incantatione perire contingeret, veneficia sua deinceps vim nullam habitura.

*Merces
Bengalensis.*

*Arecae-
regnum.*

Bengalensi regno vicinum est *Arecanum*, eiusdem prope cum hoc fertilitatis. Rex ipse Idololatra est & Gentilismum sequitur, in cibis tamen capiendis nullum aut exiguum habet delectum. Solet autem quisque Rex Arecanus sororem suam, si quam habet, matrimonio sibi iungere, sic vetustissimos primosque mortalium fecisse asserens. Et sane negari non potest, quin Adami filius sororem suam uxorem habuerit. Exteros hic rex magna comitate excipit, cum Mahometistis, Arabibus & Persis liberum sit, sua cuique religione perfrui: idemque saepius Anglos Batauosque ad exercendam in regno suo mercaturam vltro inuitauit, quanquam neutri horum id esse sua futurum haecenus existimauerint. Diuturnum fuit inter Magnum Mogol & hunc Regem bellum, & ancipiti fortuna gestum, vt neuter quicquam inde lucratus fuerit, neuter

neuter etiam multum detrimenti acceperit, cum nunquam inter eos aperto Marte concursus fuerit. Habuit Rex Arecanus in exercitu suo Hollandos quosdam, quibus pro bonam eo bello præstitam operam & præmia & priuilegia non contemnenda largitus est.

Arecano regno vicinum est *Peguense*, solum habens fertilissimum quanquam bello, fame & pestilentia atrocissima exhaustum, vires vix recuperare possit. Oppida enim prope deserta ciuibus, rarissime habitantur, & agri colonis ferme vacui sunt: vnde proposita lege capitale est, mulierem extra regni fines abducere, contra iis qui feminas adducunt, præmia constituta sunt. Ipse Rex Peguanus Ethnicorum Idololatriam sequitur, in ceremoniis riribusque sacris eundem cum Regibus Siamensi & Arecano errans errorem, etsi omnes hi superstitiones suas à Chinesibus accepisse videntur: Chinesibus enim & eorum progenitoribus omnia hæc regna olim paruerunt, qui & vsque ad Insulam *Madagascar* dominati fuerunt. accedit habitus corporum & similitudo morum, à Chinesibus non multum discrepans, vnde magis persuademur.

Anno A. N. C. MDCXIX. Rex Peguanus Anglos qui apud Mufilipatanam commorabantur, muneribus missis atque litteris ad urbem suam inuitauit, ut ibi negociarentur. Cum autem Rex ille sæuis sit moribus, parumque hætenus comitatus exhibuerit peregrinis, quos intra regni sui limites velut captiuos detinere solet, ut nisi ipso consentiente digredi inde non possint: cumque promissis pacis stare nihil sibi necesse arbitretur, Angli & Hollandi petitiones eius hætenus spreuerunt.

Tarnasser urbs est & regnum Peguano vicinum, angustum quidem & Regi Siamensi subiectum. Non possum quin hoc loco recitem rem miram, nec à multis dumtaxat mortalibus mihi narratam (ait Anglus noster) sed & oculorum experimento compertam, scrophas in illis locis sine coitu masculi concipere solere & numerosos parere porcellos, eosque eleganter producere, vnde tanta in agro illo suum copia. Cætera quæ huc pertinent, in superioribus enarrata sunt.

CAPVT. XXI.

PERIOCHE.

Absoluta descriptione regnorum & Insularum, potissimum tamen Continentis Orientalis India, transitus fit ad res Persicas.

NON fugit nos, amice Lector, quam longe absumus à perfecta & omnibus numeris absoluta omnium earum regionum, quæ Orientalis Indiæ nomine censentur, descriptione, cum nobilissimas Insulas, lauam vtramque Taprobanen, Gilolon, Moluccas, Luconias, aliasque ne attigerimus quidem: sed si consideraues nos hunc in eum dumtaxat finem contexuisse Syllabum, ut ea quæ superioribus rerum Indicarum commentariis, quos ante plusculos annos publici iuris fecimus, inserta non fuerunt, hoc velut supplemento illis adiceremus, cum pleraque proximorum annorum sint: facile, ut speramus, indulgebis nobis veniam. quidem enim atinet cramben recoquere, & actum agere? noua non vetera scribere volumus. Quanquam quæ Insulas illas Orientalis Oceani concernunt, si quæ proximis annis obseruatione digna acciderunt, ea lector ex narrationibus nostris susceperum in eas partes nauigationum discere poterit, quas in secundum librum, post descriptiones Topographicas, reiecimur, & ideo te, Lector, eò remittimus.

Nunc cum ad occidentem vicinos habeat Magnus Mogol, Indorum Monarcha potentissimus, Persas, ad Orientem Sinas; de iis prius decemus. In rerum autem Persicarum enarratione ita versabimur, ut prius communia quædam, in primis discordiarum inter hos & Turcas causas: deinde cætera & specialiora videamus.

Igitur Saraceni, qui ante trecentos annos, & quod excurrit, in Persidem facta irruptione, torum sibi subiecerunt regnum, Caliphas suos, qui Reges pariter & Pontifices fuerunt, apud Bagadetum sibi constituerunt, successores eos appellantes magni illius impostoris Mahometi. Multis tamen annis post *Ismael Sophus*, cum regnum virtute & armis sibi acquisiisset, eam Saracenorum sectam, quæ Halyn & eius interpretationes amplectabatur, in Persidem introduxit & viæ sanguine stabiliiuit. Aiunt autem Persæ, Halyn hunc Mahometi generum fuisse, & ab eo Alcoranum siue Legem Saracenicam accepisse, quanquam & agnatus eius &

Regnum
Pegu.Sues sine
coitu præ-
gnantes.Instituti
& ratio
huius scri-
ptionis.Transitus
à rebus
Indicis ad
Persicas.

secta varia inter Mahometistas. consanguineus iam ante fuisset. Est autem tanta Persarum in retinendo dogmate illo Halyano pertinacia, vt suos solos Paradisi incolas futuros palam dicant, ceteros omnes ad inferos detrudendos.

Ipsi se igitur *Sias*, id est religiosos appellant, quanquam vice versa à Turcis & Arabibus *Rassadin* id est, sine ratione vocitentur. Sunt tamen inter Saracenos etiam tertii quidam *Muzelli* vulgo dicti, qui vtriusque Prophetæ, Mahometi & Halys dicta leuiter æstimantes, ratione omnia & argumentis probari, non autoritate volunt. Pleraque interim casu ita vt fiunt, euenire, nihil diuina prouidentia gubernari opinantur. Quarti *Emozaidi* dicti, ita per leges Alcorani grassantur, vt quæ parum placent, eradant delectantque, *Zaidi* cuiusdam, qui filius fuit *Hochemi*, minoris fratris Halys, amplectentes interpretationem. Et horum secta potissimum in Æthiopia, ad fines Imperii Abexinorum dominatur.

Capita Religionis Persarum. Cæterum operæ precium existimamus fore, si Persarum ritus & de rebus diuinis sententias, in quibus à Turcis & Arabibus differunt, recitemus. Aiunt igitur Persæ, Deum auctorem & opificem esse omnium rerum bonarum: diabolus vero malorum omnium. Hoc videtur absurdum Arabibus, qui dicunt, ita duos Deos fore. Persæ Deum æternum esse aiunt, legem vero eius in tempore latam esse. His respondent Arabes: cum Lex aliud nihil sit, quam Dei & proprietatum eius explicatio & præconium, ideo eam pariter esse æternam. Persarum sententia est, beatas defunctorum animas in cælo Essentiam Dei, qui spiritus sit, contemplari non posse, misericordiam tantum, bonitatem cæterasque eius virtutes conspecturas. Arabes contra & illas, & ipsum Deum in Essentia sua ab his visum iri prædicant. Narrant Persæ, eo tempore quo Mahometus legem suam concepit, animam eius ab Archangelo Gabriele in cælum eleuatam fuisse: Arabes corpus pariter cum anima subleuatam. Persæ dicunt Halyn & Fatemam & duodecim eorum nepotes supremum super omnes Prophetas locum obtinere. Limitant Arabes, & dicunt, super ceteros mortales, non item super prophetas.

Persæ ter adorandum quotidie Deum affirmant, sub ortum Solis, sub meridiem & occasum, Arabes id quinquies in die fieri volunt. Persæ Halyn & qui eum sequuntur, interpretationem cæteris præferunt: Arabes Halyn in multis errasse contendunt. Sunt & aliæ plures differentia, ex quibus intelligi potest, Persas à Turcis non tantum super successionem Mahometi dissidere, sed & super plerisque in fictitia illa Theologia & doctrina capitibus: vnde non tam leuis inter illos est, vt quibusdam videtur, discordia. Gliscit autem & augetur quotidie dissidium illud, subinde pluribus pullulantibus controuersis, vt vix vlla conciliatio sperari possit.

Summus apud Persas sacerdos. Summus Persarum Pontifex & Sacerdos maximus, quem ipsi sua lingua *Mustard Dini*, siue Principem Legis appellant, in vrbe *Casbin* residet, polletque eadem inter suos auctoritate, qua inter Turcas & Arabas is qui *Mufti* dicitur. In aliis vrbibus sparsim habitant minores interpretes legis, qui Magni illius velut suffraganei sunt, quanquam non ab illo, sed à Rege eligantur. Rex enim ipse, ficiubente Lege Mahometi & Halys, sacerdos simul esse debet, vnde & superiorum temporum reges *Calipha*, id est, vicarii Dei dicti sunt. Hac tamen lege non obstante Ismael Pontificatum Maximum in alium transtulit, vt ipse successoresque negotiis Imperii rectius vacare possent.

Odiū inter Persas & Turcas ob religionis differentiā. Porro differentia ista religionis inter Turcas & Persas causa est ingentium inter istas gentes inimicitiarum, vt nec matrimonia facile inter eas coalescant, nec intercedant mercimonia: & cum in apertum bellum simultates exeruperunt, induciæ non diuturnæ aliquando fiunt, pax vero stabilis & firma nunquam. *Baiazetes*, magnus ille Turcarum Monarcha circiter ducentas domos cum habitatoribus hac Persarum secta imbutos Constantinopoli exuri iussit, edictoq; publico omnes eadem infectos hæresi ex omni suo imperio furcillauit. Contra *Ismael Sophus* rex Persarum, in odium Turcarum & Ottomanici nominis cõtemptum, prægrandem porcum inter sordes aluit, eiq; nomen *Baiazethis* imposuit. Cum *Solimannus* Turca in reditu ab *Amasia* Constantinopolim peteret, diuertit in ædibus cuiusdam illustri viri, qui Persarum profitebatur religionem. Hic digresso Imperatore totam domum variis suffumigationibus & odoramentis lustrauit, & velut impuram factam expiauit. *Solimannus*, vbi hoc resciauit, hospitem suum extemplo trucidari, & *Domum* eius funditus euertere iussit.

Vide de his omnibus Archontologiam Gerosfredi ubi omnia latius pertra- Neque vero factio ista Halycolarum Persiam tantum occupauit, quanquam hic principaliter habeat sedem suam, sed & ad confinia Indorum serpsit, & ipsa Arabiæ mediterranea inuasit. Nam duo ex discipulis *Aidari*, *Chasan Scheliphas*, qui deinde *Cuselbas* appellatus est, & *Schah Culi*, postmodum *Techellis* dictus, cum occiso Magistro à Rege Persarum in Armeniam minorem ad Antitaurum Montem profugissent, cuius ima cauernis & rupibus confragosis, habitationi tamen humanæ aptis, plena sunt: vitam solitariam in perpetua contemplatione exege-

exegerunt, contenti radicibus & fructibus terræ spontaneis. Primi qui eos obseruauerunt, *stata inu-*
 opiliones & armentarii fuerunt: quos, secuti rustici & coloni, quibus austerum eorum viuē-
 digenus res peregrina erat, in cultu & admiratione eos habuerunt. Ad Baiazethem ubi res
 ea delata fuit, motus pietate in eos quotannis stipem eis & alimoniam misit: hinc cæperunt
 Eremitæ illi vaticinari, & futuram fortunam ex lineamentis faciei & manuum interroganti-
 bus prædicere. Protracti ergo in lucem, & in pagos & oppida deducti, doctrinam Halys se-
 cundum interpretationem Aidari populis proposuerunt, discipulisque ac sectatoribus suis
 fascias rubeas, quibus operimentum capitis cingerent, in signum professionis suæ tradiderunt:
 vnde à Turcis *Cuselbas*, id est, *capitia rubra* appellati sunt, creuitque in eum modum hæc super-
 stitio, vt breui temporis spacio omnia rubris pileis plena viderentur.

Iam aucti numero, tantum sibi sumebant audaciæ, vt ad Nundinas in Attalia ciuitate
 Minoris Asiæ, ad X. millia conuenirent, ubi occiso Magistratu oppidi coniurauerunt omnes,
 nunquam se ab ista relligione discessuros, etiam si sanguis cum vita profundendus esset, addi-
 tis horrendis execrationibus iu secus facientes. Sed & Prophetæ eorum vitam æternam ma-
 gna confidentia pollicebantur omnibus suis sectatoribus, contra sentientes diris & anathe-
 mate percutiebant. Hinc Ismael Sophus, seu amore seu metu eorum impulsus, aliquot equi-
 tum turmas eis auxilio misit, vt in tantum excreuerit eorum potentia, vt solus Schah Culi Te-
 chellis exercitum ducentorum millium post se traxisse scribatur. Aduersum hos cum Baiaze-
 thes duos duces cum validis copiis misisset. vterque à Techelli cum copiis suis cæsi profligatiq;
 sunt. *Corcutus* Ottomanni filius à patre cum exercitu in eos missus, manus cum iis conferere
 ausus non est.

Etsi autem successu temporis confluges illa hominum à Turcarum exercitib. aliquot
 præliis victa, & ad Antitaurum Montem se recipere coacta est, profligato Chafan Schelipha,
 & Techelli ob ingentia maleficia igne combusto: Secta tamen eorum siue doctrina, in Asia &
 Africa tantas radices egit, vt ad hunc vsque diem à Turcis, summa diligentia in id genus
 inquirentibus, extirpari non potuerit.

Neque tamen inter ipsos Persas super religionis capitibus per omnia satis conuenit (ad-
 eo sæcunda est errorum & discordiarum mater) cum inter se magna animorum contentione
 digladiantur, quisnam filiorum Halys maximus fuisset. Narrat Anglus noster, vidisse se
 apud Ardouillam ciuitatem tumultum cruentum eo nomine excitatum, cum duo ci-
 ues de ea re disputassent, vt circiter III. millia mortalium concurrerint, fueritque clavis
 ligneis & pugionibus res acta, non sine cæde aliquot hominum ex vtraque parte. Nec id no-
 uum esse ait, cum subinde tales contentiones in cæteris quoque vrbibus homicidiis & suppli-
 ciis terminentur.

Ipsi Persæ, etsi quotseptimanis bis capillos capitis abradunt, in vertice tamen longum
 cincinnum relinquunt, persuasi, illis capillis se arreptos in cælum subleuatum iri. Precantes
 in Austrum conuertuntur, quod in extrema Arabia *Medina Talnabi* sit, in qua Sepulchrum
 Mahometi. Iter facientes, cum hora precum venit, ab equo desilientes, genibus humi positis
 abiectisque armis precantur, semper tamen facie in Meridiem conuersa.

Quæ sit formula apud ipsos iurandi, manifestum sit ex iuramento, quod Abas Rex Per-
 sæ nouissimus præstitit in hunc modum. Cum enim ante acceptum Diadema proditi-
 onis accusatus fuisset, iurauit per Deum creatorem, qui aerem dilatauit, & super fundum maris ter-
 ram stabiliuit, qui cælum stellis ornavit, qui aquam diffudit & ignem composuit, & vno verbo
 ex nihilo omnia creauit: Per caput Halys Prophetæ, per doctrinam & legem Mahometi, se
 ab illo crimine immunem esse. Ebrietatis vicium detestantur Persæ. Antequam Persæ Chri-
 stianorum artibus & auxiliis vsi fuerunt, Impuros illos & pollutos habuerunt, nunc vero
 beneuolentia complectuntur.

CAPVT XXII.

PERIOCHE.

*Antonius Schirleius Anglus, Regis Persarum ad Reges Christianos Legatus, quæ mira &
 obseruatione digna in Persarum regno viderit, enarrat.*

Cum autem magna pars illius beneficii, quo Christiani per Regnū Persarum hætenus ga-
 uisi sunt, & in præsens vsque tempus lætantur, Antonio Schirleio, Equiti Anglo accepta
 ferenda

*Anglus
pro Rege
Persarum
Legatione
fungitur
ad Chri-
stianos.
Sancti a-
pud Persas
quid?*

ferenda sit, qui adeo approbavit regi illi fidem industriamque suam, ut hoc potissimum ad Reges Christianos Legato is uti voluerit; non erit alienum ab instituto nostro, quæ cum primis miris Antonius in Perfide viderit obseruaueritque, ex eius commentariis huc referte, facto initio à rebus Persarum (ut ita loquar) ecclesiasticis.

Persarum Sacerdotes, inquit Schirleius, vestitu habituque; à cæteris vel parum vel nihil differunt. ter Templà siue Oratoria sua ingrediuntur quotidie, mane, meridie, vesperi: vbi populo quædam ex Lege Mahometi prælegunt, addita explicatione ex interpretamenti Halys. Sunt inter eos quidam, quos ipsi *Setes* appellant, id est, *Sanctos*, quod vel ipsi vel patres eorum spontaneam peregrinationem ad Mecham, vbi Mahometi monumentum ostenditur, susceperunt. His non secus plebei homines, ac oraculis credunt, etsi sapius in mendaciis deprehendantur. Radunt hi totum caput etiam verticem, ad vtraque tempora tantum cirrhos aliquos relinquentes. Apud Sammachium oppidum vidit eiusmodi hominem Antonius noster, grandæuum iam, cana barba & promissis circum tempora capillis, insidentem sepulchro, toto corpore nudum, nisi quod pudenda linteo velasset. Hunc rogatum, quid faceret? respondisse ait, per uigiliam agere pro mortuo patre. Quærenti iterum Anglo, ecquis esset ille pater? dixisse: *qui proximum diligit, & nulli iniuriam facit*. Deinde intento in sepulchrum digito hæc addidisse verba: cum isto, qui sub hoc quiescit tumulo, triginta annis vixi, eum ne mortuum quidem deseram, hunc breue sequar, & in idem sepulchrum condi volo. Mundum & omnia mundana, quorum me tædium cepit, odi ab hoc loco nec viuus nec mortuus auferri cupio.

Assambeium cum exercitu in Armeniam proficiscentem, inquit Schirleius, comitatus sum vsque ad oppidum *Herem*. Ibi vidi eiusmodi Sanctum, qui collocata ante se aliquot vasa fictilia, cum incantationes nonnullas protulisset, baculo fregit. Assambeio sciscitanti respondit diuinus ille: sic tu cõfringes capita inimicorum tuorum. Etsi autem non displicuit viro vaticinium, dubius tamen de veritate euentus, custodiri prophetam iussit & interim liberaliter haberi, donec ab expeditione illa reuersus fuisset.

*Impositura
mirabilia-
vii detecta.*

Alius toto corpore nudus apud Taurim urbem discurrebat, suas populo obrudens superstitiones. cum que iam magnam technis suis sibi conciliauisset auctoritatem, ut augeter famam miraculorum suorum, in angustum ergastulum, quod in ipsis vrbis mœnibus erat, se includit, obserato diligentissime ostio. Ibi cum XL. dies sine cibo potuque, ut opinabantur, exegisset, tandem prodiit obtupescens omnibus. factò concursu populi, quidam cæteris sagacior coctæ carnis odorem sentire sibi visus, rem ad Sulranum detulit: qui vatem com discipulo quæstionibus subiici iussit. Vici tormentorum acerbitate facti sunt fraudem. Vatem illum inclusum per angustum foramen antri quotidie iusculenti aliquid, nonnunquam & buccellas coctarum carniū accepisse. Sultanus offensus nebulonis fraudulencia, & Magistrum & discipulum exquisitis suppliciis necari iussit. Summam hi votorum omnium suorum & perfectæ sanctitatis culmen in eo ponunt, quod dicunt, deseruisse se sceleratam hominum consuetudinem, exiuisse se è mundo, valedixisse se mundo illi immundo, in quo non ut inquilini, sed ut hospites hæctenus vixerint: quæ cum dicunt faciuntque, quibus apud nos simillimi sint, non est obscurum.

*Exequia
mortuorū.*

Defunctis vita hoc potissimum modo exequias peragunt. Ad tumulum sepulci vbi se Sacerdos confert, magna multitudo hominum vtriusque sexus concurrat. ibi positus cereis ardentibus Sacrificis aliquid supra ipsum tumulum è libro suo legit, & preculas quasdam memoriter recitat, sepulcrum aqua lustrali conspergens. Peractis ceremoniis epulum datur consanguineis, & quod reliquum est diei hilariter sumitur. Cæmeterium amplissimum est, ut quod III. millia passuum ambitu suo complectitur. Viæ quibus ad id eundem est, vtriusque mendicantibus obsitæ sunt, stipem pro salute defuncti magno clamore rogantibus. Qui defunctis lapides erigunt præter nomina mortuorum nihil in eis inscribunt insculpuntve.

*Miracula
naturæ.*

Miracula Naturæ, quæ Antonius noster in Persarum regno obseruauit, & ab aliis foras scripta non fuere, hæc sunt. Iuxta Bacchum oppidum fons est, in cuius summa aqua oleum suavissimi dulcoris fluitat, sine defectu venæ illius oleosæ, quod oleum in remotissimas exportatur regiones. Prope Sammachiam urbem alius fons est, picem liquidam fundens, picandis nauibus optimam, qua Angli non semel cum fructu vsi sunt. Circa hanc urbem & vicinos pagos atque oppida magna certo anni tempore oberrant vulpium agmina, ut aliquando ducentæ aut plures simul conspiciantur, quæ & vlulatus horrendos ad terrorem colonorum tollunt. Vaccæ ibi partim nostris similes, partim multo maiores, sed macilentæ, quales Pharaonem Ægyptium per somnium vidisse accepimus: Gossypio agri per totam prope Persidem abundant, quod quo pacto crescat, alii iam ante satis accurate perscripserunt.

De forma Reipublicæ Persicæ & eius regni gubernatione, vt quidem ipso præfente fuit hæc ex Antonii Schirleii annotationibus, breuitatis studiosi, excerpta huc transcribere voluminus.

Postquam *Abas* Persarum Rex variis turbis laborare regnum suum, & infinitas inde nasci confusiones animaduertit, volens tranquillitati & ocio suorum consulere, animum ad ferendas nouas leges & mutandos veteres satrapas atque præfectos substitutis melioribus, adiecit. Constituto ergo certo die omnes suos Mirzas, Chanos, Sultanos & Begos, id est, Duces, Principes & Barones suos ad Urbem Casbin conuocauit, proposito seuero edicto, ne quis quacunq; de causa abesset. Quibus præsentibus, omnibus regni sui subditis ac ciuibus triennii immunitatem ab omnibus tributis, vectigalibus & exactionibus indulxit, *Haldebegum* vero, virum auctoritatis & consilii plenum, & in administratione reipublicæ versatissimum, Primum Vezirum creauit, eumque proregem totius Imperii Persici pronunciauit. Huic insuper mandauit, vt assumpto *Scha Hamadagore* socio, cum aliquot equitum tuimis per vniuersum regnum discurrens, grassatores, latrones & seditiosos opprimeret, vbicumq; posset. *Olongolio* vero Purpurato nouum Titulum *Chani* adiecit, eidemque sigillam regium commisit. *Bastanam* regio cubiculo præfecit, *Churchibassam* autè supremum militiæ ducem salutauit. Præterea idem *Abas* Rex vnicuique Prouinciæ nouum Præfectum dedit, additis duob. iudicibus, Thesaurario vno, Secretario vno, scriba vno, duobus aduocatis & præside iudicii. His ex ætario regio stipendia constituit. Nec his omnibus contentus ipse singulis diebus Mercurii tribunali sedens, litigantium controuersias attentissime audiebat, & ius dicebat, singulare iustitiæ ostendens desiderium & studium, vt cum laudatissimis in hoc genere regibus comparari possit.

Abas Persarum rex corrigit statum regni sui.

At *Ferat Chanus*, quem præstita fides & in regem officia superbum effecerant, iniquissimo animo ferebat, prælatum sibi in suprema regni Satrapia *Haldebegum*, erepta sibi insuper Præfectura *Geilanensis*: inuito igitur cum Prorege Mediæ & Governatore *Tairris* vrbis fœdere, in perniciem regis conspirauit, multosq; ex popularibus in suas partes pertraxit. Satis quidem hæc matre *Oliuarius Chanus* ad regem detulit, sed fidem non inuenit, quod hæc odio *Ferati* dici & inuidia arbitraretur. Interea *Feratus* *Corazonis* regem (prouincia hæc est *Persidi* vicina) in *Persam* concitauit, pollicitus, si res ad prælium deuenisset, se ei omnes *Persarum* copias in manus traditurum. Paruit ille, conscriproque celeriter exercitu, improuisus in *Persidem* irrupit. Contra hunc rex *Persa* XXX. millia militum expeditorum misit, quibus *Ferat-Chanum* præfecit, Præmissi fuerant DC. equites ad exploranda hostium consilia. verum hi à *Corazonibus* prope omnes concisi sunt, paucis fuga elapsis. Rex, cum quid fieret ex concitato puluere colligeret, imperauit *Ferat-Chano*, vt laborantibus suis sine mora suppetias ferret, totumque exercitum celerius promoveret. Contempsit imperium *Feratus*, regi que nunciari iussit, nihil aliud esse quam manipulum tumultuantium rusticorum: posse regem sine periculo cum stipatorib. corporis sui progredi, se, si vsus foret, celeriter sequenturum. Paulo post adfuit *Hasanus Bassa*, anhelus trepidusque, regem cum prætorianis vehementer ab hostibus vrgeri nuncians. Ibi *Feratus* simulato timore, duces tribunosque conuocauit, scilicet, vt consilium commune caperet, quo pacto inuadendus esset hostis. Ibi *Oliarius Ferato* sine ambagibus proditoris crimen exposbrauit, conuersusque ad cæteros duces, darent operam, ne quid detrimenti rex acciperet, seueris verbis monuit. Ipse è consilio prorumpens, cum ala equitum, cui præerat, regi vt suppetias ferret properauit. Receperat se iam rex fugienti similis è velitatione, confirmatus autem aduentu equitum *Oliuarii* in vestigio perstitit. At *Feratus*, cum proditoris consilium, contra ac ratus fuerat, non successisset, ingenti timore perculsus, quid ageret non inuenit. Rex ergo sine mora *Iosepho Aga* imperauit, vt omnibus copiis in hostem productis prælium confereret. Ibi acris commissa fuit pugna, victoria tamen penes *Persas* stetit. *Iosephus* enim, cum hostilè aciem penitus fudisset ac prostrauisset, occisis multis millibus, regem *Corazonis* cum filio suo & optimatibus viuos cepit, *Feratum* vero suis manibus interemit. Rex accepto tanto ab *Oliuario Chano* beneficio, summum eum copiarum ducem creauit, cum que Triumpho & optimis spoliis domum reuersus omnes conspirationis illius reliquias deleuit.

Conspiratio Ferat Chani in Regem.

Proditio Ferat Chani detecta & punita.

Confecto feliciter hoc bello, *Antonius Schirleius* regem aliquoties per occasionem monuit, vt inuito cum Christianis regibus fœdere, *Turcis* bellum faceret, qui alienas rapiendi prouincias finem non facerent. vtq; celerius persuaderet *Antonius* regi, contulit cum *Oliuario* consilia sua, eumq; in sententiam suam pertraxit. Vtriusq; rationib. rex persuasus, *Schirleio* Legato ad *Europæos* Principes vti constituit, motus insuper *Oratoris Turcici* insolentia, qui multa superbe & petulanter, in regia dixerat feceratque.

Summa capita Epistolæ, quam Garcias de Sylua Figueroa ab Hispanorum Rege ad Regem Persarum orator missus, ad regem suum dedit, anno Christi MDCXIX, qua de rebus Persicis rara quedam narrantur.

*Epistola
Hispanici
Legati de
rebus Persi-
cis.*

LAssus de via tandem ab Armusio in Persidem appuli, qua peragrata *Hispheonem* præcipuam illius regni urbem intraui. Magno cū tædio moras hic traho, reuera expertus, quod in plerisque rebus *minuat presentia famam*: nihil enim horum video, quæ antiqui de regni huius magnificentia plenis buccis de prædicauerunt, ut vel mediocria summis in hoc loco & regno præferam. Accedit, quod mihi sociisque Legationis meæ mores & consuetudines horum hominum vehementer aduersantur, ut satius arbitrer, apud Sauromatas Getasque quam hic ætatem terere: destituor in super libris, quorum lectione tædium leuare, & in hac solitudine animum recreare queam. Est autem *Hispheon* caput urbium regni Persici, gradibus XXXI. & dimidio versus septentrionem ab Æquatore dissita, ubi, quod mirere, tanta est aeris frigiditas, mane cum primis, ut in tanta vicinia Solis vix narrantes hæc fidem inueniamus. Nullum in tam vasto regno antiquitatis monumentum inuenitur, cum pleraque ædificia ex latere cocto, interpositis tabulatis ligneis structa sint, quæ ob materiæ fragilitatem ferre ætatem non possunt. Magna tamen pars Palatii illius apud antiquos scriptores famosissimi, qui hanc urbem *Persepelin* vocant, etiamnum superest, ipsa molis vastitate veterem adhuc testans gloriâ. Has reliquias Persæ & Arabes *Chulminata*, id est, *quadragenta Columnas* vocant, quo nomine simul turres quasdam præaltas, rotundas & angustas, quæ adhuc supersunt, capiunt. Vnicum hoc in vniuerso Imperio Persico, sed spectandum sane vetustatis est monumentum, quod si cū reliquis Persarum ædificiis, ut nunc quidè sunt, conferatur, miraculū iure appellari possit.

*Hispheon
Metropolis
Persidos.*

*Veteris Pa-
latii apud
Persepelin
rudera.*

Tam alte autem etiam nostra memoria efferunt rudera illa caput suum, ut à fluuio, quæ Persæ Bradamir vocant, & qui veterum *Araxes* est, conspici possint. Cæterum *Hispheonem* ipsissimam esse *Persepelin*, ex Q. Curtio, Diodoro & Plutarcho patet, qui situm eius graphice depingunt, & ad eum quasi manu ducunt. Porro viginti illarum columnarum, quæ adhuc integræ supersunt, magnitudo, venustas & durities de totius operis stupenda structura, & cuiusmodi cætera fuerint, satis clare testantur, ita ut tanti ædificii ruinæ non nisi magno labore & ab ocioso quidem satis digne explicari possint.

*Mira Pa-
latii Perse-
politani
vetustas.*

Quædam tamen per partes describere aggrediar. Ipsum ædificii frontispicium, late ta, & inter columnas spacia, statuis imaginibusque marmoreis exornata apparent, quæ pleræque eo habitu representantur, quo Senatores Veneti vtuntur: tunica videlicet talari cum longis latifque manicis. Pileis caput tegunt rotundis, capilli sparsim ad humeros dependent, barba plerisque hirsuta & proluxa. In superiore ordine visuntur viri quidam marmorei in cathedris sedentes, non dissimiles Episcopis nostris, quales quidè Metropolitanæ sedentes finguntur pingunturque. scabella pedibus eorum subiecta sunt, apparetque in omnibus istis statuarii artificium non contemnendum. Vnum hoc miratus fui, omnes illas statuas longe diuersissimo ab eo, quo nunc & à multis seculis per vniuersam Asiam, vtuntur habitu, representatas esse, & quamuis in vestitus genere simulacra illa variant, nihil tamen commune cum Persarum habent amictu. Sed ne ad veterum Græcorum, Assyriorum, Medorum Persarumque vestiendi rationem, qualis illa ex diuersis scriptoribus colligi potest, statuæ illæ accedunt: vnde incredibilis earum vetustas colligi potest, quamquam pleræque adeo nitidæ & viuaces appareant, quasi ante paucos annos sculptæ fuissent. Adiuuat hanc sententiam nostram tabula quedam ex Iaspide lapide, cū inscriptione integra, ut Characteres illi non ante multos annos inculpti videantur, adeo ne apicem quidè detriuit vetustas. Litteræ autem neque Chaldæorum, nec Hebræorum, nec Arabum Græcorumque scripturam arguunt, neque alterius cuiusquam linguæ aut nationis, vnde & à nemine mortalium legi possunt. Multæ tamen inter eas litteras pyramidalis forma assurgunt, ut Græcorum Delta Δ. representare possent, nisi magis in acumen assurgerent. Formam ipsam tanti ædificii neque Ionicam, neque Corinthiam aut Doricam, aut ex his mixtam appellare possis, quod tamen de Romanorum Græcorumque structuris dicere facile est. Elegancia huius Palatii ex accuratissima proportione & incredibili partiū symmetria non difficulter colligitur. Nihil tamen (ait Hispanus) me adeo in admiratio-

nem

nem rapuit, quam durities & stabilitas marmoris & Iaspidis. multis enim in locis tabulæ tam firmæ tamque politæ sunt, vt imaginem faciei instar speculi reddant; adeo nulla apparet in iis ruptura aut scabrities. Præter eos, quos supra laudauimus auctores, huius Palatii Arrianus & Iustinus meminerunt, adduntque, Alexandrum Magnum importunitate Thaidis scorti Attici victum illud incendi iussisse. Præ cæteris autem Diodorus largius hanc historiam persequitur. Ipsum Palatium siue Regia tota triplici muro, cuius maior pars vetustate collapsa est, cincta visitur. In deuexo vero montis, ad cuius radicem ipsa Arx extructa fuit, Sepulturæ Regum apparent, eadem amplitudine, quam Diodorus ponit, vt qui illa omnia videat, & scriptores illos legat, errare non possit. Aliud vestigium vetustatis in tanta vrbe apparet nullum nisi quod mille passibus à mœnibus ciuitatis columna præalta affurgit, cum duabus aliis minoribus, quibus equi & formæ humanæ Gigantea magnitudine insculptæ sunt. Cætera non sunt adeo magni momenti.

Auctores qui mentionem faciunt Palatii Persepolisani.

Tota planicies circum ipsam Urbem Hisphaon siue Persepolin, quæ in decem prope leucos aperta iacet, fertilis admodum est, multisque aquis irrigua, continetque præter arua & segetes fecunda pascua, prata, hortos amœnissimos omni genere suauissimorum fructuum plenos, fontibus insuper perennis, quarum aquæ dulcissimæ sunt; accedente salubritate aeris, quæ habitatoribus locum illum commendare possunt.

Caspin ciuitas ab *Armusio* siue *Ormuz* CCC. miliarib. distat, & à Persepoli Centum. Habuit apud hanc Urbem rex Persa ingentem equitum peditumque exercitum in procinctu, vt eum aduersus Turcas educeret, qui fines regni hostiliter ingressus fuerat. Hic, ait Garcia, per XL. dies apud regem moras feci, liberaliter ab eo comiterque habitus. Rex confecto celeriter bello illo, & repulsis latronibus Turcicis, primo *Sultaniam* deinde ad *Frarabatam*, oppidum Hyrcaniæ, in littore Maris Caspii situm, venit, meque aduentum suum apud Hisphaonem urbem expectare iussit, facta spe celeris expeditionis.

Caspin urbs, sedes belli aduersus Turcas.

De pace aut induciis inter Persarum Turcarumque Monarchas, eiusque capitibus, vt & de cruento illo inter Taurim & Ardeuillam Vrbes prælio, ab aliis tota contexta est historia: vnde non opus est eam hic recoquere. Sic igitur concludemus litteras Garcia de Sylua Figueroa, in quibus illud cum primis memorabile est, quod de famosissimo illo apud celeberrimos auctores Persepolitano Palatio eiusque stupendis ruderibus retulit, quæ an ab vlllo alio tam eleganter per scripta fuerint, equidem meminisse non possum.

CAPVT XXIV.

PERIOCHE.

Armusium (vulgo Ormuz) regnum & ciuitas. A quo primum structa & habitata. Erepta nostra memoria Persis per Lusitanos. Recuperala à Persis ope Anglorum.

QVo tempore Mahometus Arabiæ Felicis Regnum obtinebat, incessit eum cupido proferendi amplificatione imperii sui. Indicto igitur Procerum Arabiæ conuentu, proposuit iis, obiecta littora & insulas Sinus Persici ad Arabiæ regnum pertinere, eaque omnia ab antecessoribus suis possessa fuisse. Statuisse se igitur eas prouincias armis recuperare, ad quam rem ipsorum indigeat & consilio & auxilio. quod si obtinuisset, profecturum se ipsum in eam expeditionem, commissis regni gubernaculis filio suo. Probantibus omnibus magnanimitatem regis, celeriter exercitus conscriptus est, & ab *Aiaman* Vrbe ad mare deductus, nauibusque in oppositum littus Persicum traiectus est. Cum autem solum illud prope sterile inuenisset, deflectens inde Rex, copias suas in eo loco confidere iussit, qui tunc temporis *Harmuz* vocabatur, hicque pedem fixit, permessa suis ædificandi domos & agri colendi licentia.

Armusium urbs primo in conuenienti exstructa.

Cum autem magna Regis huius esset fama, ob liberalitatem & in peregrinos studium, quos ab omni defendebat iniuria, excitati multi è vicinis populis, ad ipsum confluxerunt, vnde noua vrbs mira celeritate creuit, nouisque repleta est colonis. Ergo vicini Principes, ipseque adeo Persarum rex, missis ad Arabem litteris & muneribus, ipsius quærebant amicitiam, de tantæ virtutis vicino sibi gratulantes.

Vnde Mahometes celebritati nominis sui etiam amplius Choragium additurus, montem percussit, quæ res incolis illis peregrina fuit, qui auro argentoque signato antea vsi non fuerant. Videns igitur ciuitatem suam viris opibusque florentem, permisit, vt nobiliores occupato vicino agro, in Magostana sibi commodas sedes hinc illinc eligerent, qui cum paruis-

*Funda-
menta re-
gni Or-
muz.*

lent, occupatam quisque terram à suo nomine appellauit, transiitq; illorum agrorum posses-
sio ad liberos eorum & hæredes, qui sub isto Arabum dominio floruerunt.

Succedente tempore, cum stirps regia defecisset, quidam *Goazil* præfectus Armusinus
regnum istud inuasit, quo tamen diu lætatus non est. Qui enim regi successerat, audita defe-
ctione Præfecti illius, capias in ipsum duxit, & à populo, qui hominis illius impotens domi-
nium iniquissimo animo ferebat, ambabus, quod dicitur, vlnis exceptus, & in ciuitatem in-
troducitur, vsurpatorem alieni regni cum seditionis sociis capitalibus suppliciis affecit.

Cum autem in defectu regie profapia etiam, vt sit, fortitudo & virtus in successoribus
defecisset, nec eandem præstarent noui regni ciues alacritatem & constantiam, quam patres
eorum: Regulus quidam Prouinciæ cuiusdam Persicæ despecta debilitate eorum, exercitum
in Armusiorum fines duxit. Horum rex, diffidens viribus suis, veritus potentiam aduersarii, e-
uocato ex agro & vrbe ciues, quotquot nancisci potuit, in Insulam *Ouxoinam* continenti
vicinam traiecit. Hic cum aliquandiu substitisset, & domi omnia occupari ab hostibus vi-
deret, deserta hac, cum omnibus suis in aliam Insulam, quæ non longe inde aberat, & nunc
Ormuz vocatur, nauigauit.

*Ciuitas
Ormuz.
ex conti-
nente in
Insulam
translata.*

Hanc cum firmiorem & ad muniendum aptiorem inuenisset, statuit ibi sibi suisque do-
milia figere. Fuerat autem ea Insula ante eum diem inculta, nec nisi à paucis piscatoribus ha-
bitata, qui eam *Iarom* id est, Syluam, appellauerunt, infelix habitationi mortalium, quod nec
herbam nec pabulum pro pecudibus gignat, nec quicquam aliud ibi nascatur præter pomi-
feras quasdam arbores, quibus vix vllus inest succus, cum in Insula alia quam pluuialis a-
qua non reperiatur. Ipsa porro Insula tota videtur ex sale composita, cum & terra falsi sit sa-
poris, & ipsa saxa ac lapides ex micis salis compositi esse videantur, vnde & naues Indiam pe-
tentibus lapidibus illis loco saburræ carinas nauium suarum onerare solent.

In hac igitur Insula cum rex Armusienis domos & habitationes in modum oppidi ex-
truxisset, alimoniamque & res alias necessarias ex vicinis prouinciis importasset, accepit nun-
cium, Regulum illum Persam destructa desertaque postmodum Vrbe præcipua regni, cum
spoliis domû se recepisse. Ipse igitur Armusium patriam repetens, cauere non potuit, qui plu-
rimi in insula remanerent, qui & nouo oppido de nomine prioris Harmuzii, nomen impo-
suerunt, idque pariter Ormuz seu Armusium appellauerunt, quod nomen etiam vsque in
presentem diem retinet.

*Maxima
incremen-
ta noui
Armusii.*

Sequentibus temporibus Reges Armusii omne littus Arabicum vsque ad *Lassam* &
Catiffam, quædam etiam in obiecto littore Persico sibi subiecerunt, vnde factum est, vt re-
gnum illud nobile & cum primis potens euaserit, cum non ab Arabia duntaxat & Perside, sed
& extremo Oriente, Indiaq; vtraque, intra & extra *Gangem*, nec non ex Europa ab *Ruthenis*
& *Venetis* mercatores huc confluerent, vnde prouerbum natum est, *Ormusium esse cana-*
lem argenti semper fluentem: itemque, totam *Asiam esse instar annuli*, in qua *Armusium sit*
gemma. Et si autem ipsa Insula nihil victui hominum accommodatum proferat, nihil tamen
omnium eorum in illa desideratur, quæ ad necessitatem & voluptatem vitæ humanæ facere
possunt, cum mercatores tantum eo conuehant alimonie, vt viliori precio, quam vbi nasci-
tur, possit emi.

Nunc deinceps ad nostra tempora propius accedemus, & quo pacto Lusitanis hæc vrbs
cum Insula ab Anglis Persisque erepta fuerit, breuiter exponemus.

*Causa ob-
sisionis
Armusianæ.*

Intulerant hæctenus Lusitanorum naues, quæ fauces Sinus Persici obtinebant, merca-
toribus Anglis plurimum damni, aliquoties interceptis horum nauibus, & spoliis in *Armu-*
sium urbem illatis, quæ cum esset munitissima erat velut *Iouis Feretrii* templum, quo prædæ
in illa oceani Orientalis partæ inferebantur. Cum igitur iniuriarum modum Lusitani non
facerent, Angli, coacto ad *XIV.* diem *Novembris* mensis anno *A. N. C. MDCXXI.* na-
tionis suæ apud *Suratum* Urbem, quæ ad *Magni Mogol* imperium pertinet, concilio, post
diuturnas deliberationes concluderunt, vt coniuncta opera communem hostem, vbiunque
possent, adorirentur, qui tot naues Anglicanas exspoliasset, & mercatores atque nautas *Ang-*
los morte affecisset.

Commodum accidit, vt a. d. *XXVI.* mensis *decembris* *Chanus* siue Princeps *Xirasensis*,
& ipse multis iniuriis lacepsus, auxilium Anglorum, nominæ *Perfarum* regis, aduersus *Lus-*
itanorum insolentiam imploraret. Conditiones hæc lætæ sunt. Siquidem contingeret, *Armu-*
sium Urbem cum castro in *Persici* regis potestatem redigi, vt tunc partorum spoliis me-
dia pars *Persis*, altera medietas Anglis cederet. Ipsius vero *Castri* possessio, cum omnibus
armis, tormentis & apparatu bellico penes solos Anglos esset. *Persis*, si vellent, integrum
esset, aliud & nouum excitare monumentum. *Telonium*, à quo *Anglorum* naues in perpe-
tuum

tuum immunes esse deberent, ex æquo inter utrosque diuideretur. Captiui qui ibi reperti fuissent, siquidem Christiani essent, Anglis dederentur, Musulmani vero Persarum essent arbitrii. Belli sumtus utriusque æquis ferrent oneribus. Has tamen conditiones deinde Persæ ex parte mutauerunt.

A. D. XXII. Ianuarii mensis, anno A. N. C. MDCXXII. Classis Anglorum ad Armusium appulit, & XX. millibus passuum ab vrbe Anchoras iecit: propius enim ad Arcem accedere, tutum non erat. At alia ex parte Persæ Lusitanos in summas angustias redactos, prope ad deditionem compulerunt. Maluerunt tamen Lusitani, Anglorum, à quibus mari vehementer premebantur, quam Persarum fidei se credere.

Dum de deditione vrbs vltro citroque litteris agitur. a. d. IX. Februarii mensis XX. celoces ad Armusium appulerunt, vehentes MMD. milites Persas, qui eam noctem proiectis Anchoris in mari nauibusque exegerunt. Postero die facta exscensione, cum *Inanus Culibegus* Persarum Dux suos in acie constituisset, recta Vrbem petiit, eamque nemine resistente explicatis signis intrauit. In forum cum venissent Persæ, Lusitani facto globo, se iis opposuerunt, sed mox desperata pugna, in arcem se receperunt. At dux Persa, cum milites suos per centurias in vrbs vicis distribuisset, quiescere eos iussit, constituto capitis supplicio, si quis diripere ciuium domos ausus fuisset. A. D. XXVII. Martii venit caduceator ab Lusitanis, qui arcem adhuc obtinebant, ad Persas, quos sine præfatione honoris aut proæmio ita allocutus est. Misum se à Præfecto Arcis ad Ducem exercitus Persici, vt sciscitaretur ex eo, qua de causa Persæ Lusitanis bellum intulissent, cum negari non possit, hæcenus bene inter vtramque gentem conuenisse: & si vel maxime aliquid simultatis aut litis obortum fuisset, amicitiam tamen illam non tam facile abrumpendam, aut tam calamitosum bellum concitandum fuisse. Vt enim que autem hæc habeant, non abhorreere tamen Præfectum arcis, à pace aut induciis cum Duce Persarum, modo tales ferrentur ab hoc leges, quæ Hispanorum regis auctoritatem & honorem non imminuerent. Et Lusitanum quidem non desperatione virium suarum hæc offerre Persis, cum vltra mille milites, viros fortes, in castello habeat, magnam insuper vim annonæ pulueris pyrii & tormentorum, accedente certa spe propinqui subsidii à prorege Indiæ, qui Goæ residet: sed quod amicos magis habere velit Persas quam hostes. Quod si Dux Persa in obsidione arcis perseverare constituisset, Lusitanis satis animi fore ad resistendum vsque ad extremum spiritum.

Parum placuit Persis insolentia Oratoris Lusitani, qui eam rusticitatem interpretabantur; cum igitur infecta re se celeriter ad suos recipere, & malo cauere iusserunt. Accepere & dimisere Persæ hunc Legatum, in scis Anglis, vnde suspiciones & odio horum in illos, concitata, & Angli nefcio quid sinistra de Persis animis suis conceperunt. Hinc factum est, vt cum neque à Persa dominatore consuetis salutationibus exoperentur, & insuper magna vi pulueris emuncti fuissent, minus minusque societati illi fiderent. Dissimulanda tamen fuerunt Omnia, nisi & omni ex negociatione vtilitate eueri, & in posterum mercimoniis priuari excludique mallent. Eo qui sequebatur die, & si Persæ Anglorum opera partem aliquam muri eueritissent, oppugnare tamen eam ausi non sunt. A. d. V. Aprilis, cum Persis ingens vis farinæ triticæ submissa fuisset, transfuga quidam iisdem exposuit, summa obsessos omnium rerum inopia, in primis aquæ potabilis laborare, vnde multi quotidie siti confecti perirent. Persæ igitur a. d. XVII. Aprilis, cum incensis cuniculis subterraneis partem valli deiecissent, oppugnare arcem cæperunt, sed à Lusitanis mascule se defendentibus, repulsi, & aliquot ex iis interempti sunt. Paucis diebus post duo Lusitani cum vexillo pacis indice ad Anglorum naues venere literas ferentes, quarum hæc erat sententia. Debere Anglos meminisse, quanta inter Britannorum & Lusitanorum gentes ab antiquissimis temporibus semper intercessisset amicitia, eoque nomine non tam hostiliter obsessos in arce oppugnare. Neque enim ignorare Lusitanorum Præfectum, etsi duobus locis Persæ vallum cum propugnaculo vi pulueris nitrati rupissent, Anglorum tamen id potissimum virtute & scientia factum esse. Orare igitur Præfectum, darent operam, vt inter Lusitanos & Persas honestæ pacis conditiones locum inuenirent.

Respondit Thalassiarachus Anglus etsi arx iam ita concussa sit tormentis, vt rupturæ val-
li ac mœniorum Persas vel vltro ad oppugnationem inuitare possint: non se tamen optare vt
Lusitani cum vxoribus liberisque Persarum traderentur furori & immanitati, quod certo
futurum sit, nisi conditiones alicuius transactionis inuenirentur. Daturum se igitur operam,
vt ei malo salutare remedium quæreretur.

His actis duarum dierum induciæ opera Anglorum impetratæ sunt, quibus finitis, Lusitani a. d. XXIII. Aprilis iterum litteras ad naues Anglorum miserunt, quibus significauerunt, dedituros se Anglis arcem, ea tamen lege, vt ipsi homines cum supellectili sua Suratum

Conditio- nes deditio- nis. vel ad aliam aliquam Indiae ciuitatem, vbi Hispani dominarentur, incolumes traicerentur. Consensere Angli, & duo ex illis in arcem missi sunt, ibi futuri obsides, donec conditionibus satisfactum esset. Idem & à Persis impetratum est, qui discedentes Lusitanos excuti diligenter voluerunt, ne quas res prohibitas secum efferrent. Neque tamen ea diligentia caueri potuit, quin prorex Armusienis cum Theauris suis per ruinam muri elaberetur, etsi illius rei Persas quosdam conscios fuisse, postea patuit.

Arx Ar- musienis occupata.

A. d. XXIV. eiusdem mensis circa vesperam intrantibus Anglis arcem, Persæ simul in eam irruerunt, & cum iracundiae frenos laxauissent, crudeliter in saucios & ægros Lusitanos debachati sunt. Sequenti die ipse *Inamus Chanus* Triumphantis in modum arcem ingressus est. ea vespera Lusitani quidam, cum destituerentur scaphis lintribusque, nec ob earum defectum ad naues Anglorum accedere possent, in littore sub dio pernoctare coacti sunt. Ad hos sexaginta equites Persæ, qui ad custodiendas machinas æneas missi fuerant, delati, parum abfuit, quin omnes illos in frustra conciderent. Anglis tamen interuenientibus, & deditiois defendentibus, Lusitani illi seruari fuerunt. Postero die bis mille quingentos, partim Lusitanos partim Aethiopes nauigiis impositos, & litteris Salui conductus instructos, ne ab obuiis iniuriis afficerentur, in tuta loca transportari curauerunt, falsi que sunt ipsi Lusitani, plurimum se ob præstita humanitatis officia Anglis debere, quæ an Angli in pari calamitate constituti, ab ipsis vicissim expectare potuerint, equidem non facile dixerim.

Lusitani à Persarum sauitia per Anglos seruati.

Hoc loco in descriptione rerum Persicarum sistemus gradum, duabus potissimum de causis. Primo, quia nostri propositi non fuit, Persici regni descriptionem & rerum in eo proximis annis gestarum, huic tractatui inserere, nisi quatenus eæ Orientalis Indiae prouincias concernunt: deinde, quia plura in nauigationibus, & præliis inter Anglos & Lusitanos in Sinu Persico commissis, quæ huc faciunt, se offerent, quo te, Lector beneuole, remittimus & nunc ad alia properamus.

CAPVT XXV.

PERIOCHE.

Transitus à rebus Persicis ad descriptionem potentissimi Sinarum regni, siue China, factio initio à Peregrinatione Benedicti Goesii. Enarratio potissimarum prouinciarum illius regni. Explicatio Tabule Chorographicae & Topographicae regni China.

CVM in Vrbe *Labora*, in qua eo tempore Regiam habebat Magnus Indorum Monarcha Mogol dictus, versaretur *N. Pimenta*, è Societate Iesu, intellexit cum ex aliis, tum in primis ex Mahometista quodam, sene decrepito, multa de splendore & gloria amplissimi Sinarum regni, & quod in quibusdam eius regni partibus Sanctissima Euangelii de Christo Seruatore nostro doctrina locum haberet, & non pauci Chinesium sua Christianismo dedissent nomina. Hæc omnia *Pimenta* primo ad Pontificem Rom. deinde ad Hispanorum Regem scripsit, impetrauitque mandata ad Proregem *Goæ*, vt Benedicto Goesio Lusitano Iesuitæ omnia ad tā longū iter necessaria liberaliter suppeditaret, quibus instructus iussis summi Pontificis satisfacere, & professionē suam in Chinā terrestri itinere instituire ac perficere posset. Goesius ergo sumto habitu Armenii Mercatoris, nouo que vsus nomine, cum se pro Benedicto *Abulam Isain* vocari diceret, impetratis in super litteris à Magno Mogol ad omnes regni Indici Præfectos & Satrapas, se in viam dedit. Armenium vero se ideo dixit, quia Mercatoribus illius gentis facilius est ad orientales Populos quam cæteris cuiuscunque nationis aditus.

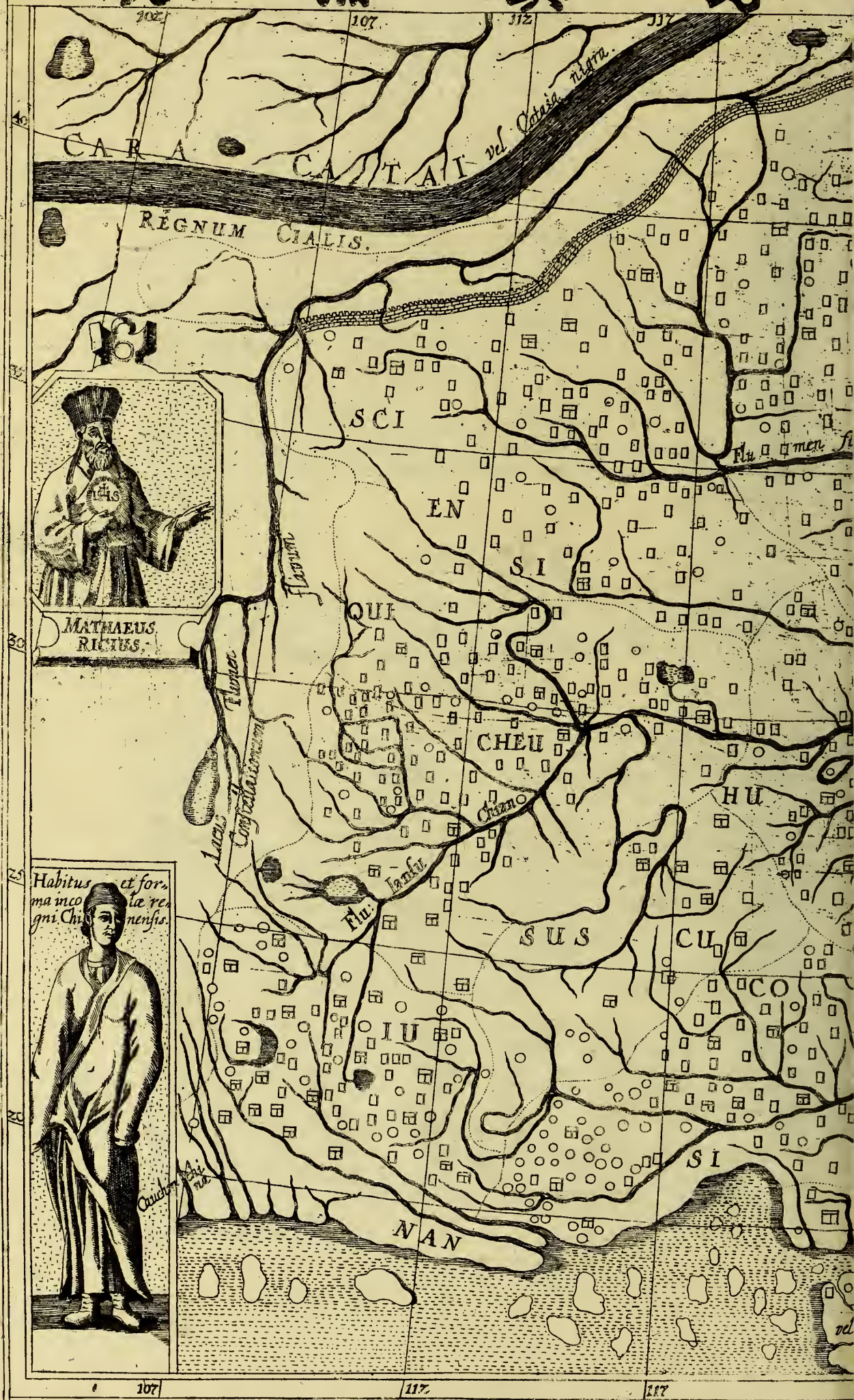
Murus longus regni Chinesis.

Hoc in itinere, cum Goesius incredibiles superasset difficultates, aliquoties à latronibus spoliatus & in vitæ periculum adductus, transita vtraque India, cis & vltra Gangem, peragrata *Cathaiā*, postremo in *Cara-Cathaiam*, siue Nigram Cathaiam & regnum *Cialis* peruenit. Hic exacta mora nouem dierum ad Murum illum miraculo similem, qui incredibili spacio in longitudinem productus, Tartaros à septentrionalibus regni Chinæ limitibus dispescit, per XXV. dies subsistere coactus est, donec aperta per Præfectum illius loci porta intromitteretur. Totum autem istud spaciū inter terminos regni *Cialis* & Longum Murum, Tartarorum assiduis incursionibus infestum est, vt Mercatores, cum interdum non sine maximo periculo transire possint, fere nocte cum silentio iter illud conficiant.

Trans-

DE 覺 SCRIPTIO 輿 CHOR 方 OGR

MATHAEUS RICCIUS

Habitus et forma inco gniti Christi re nensis

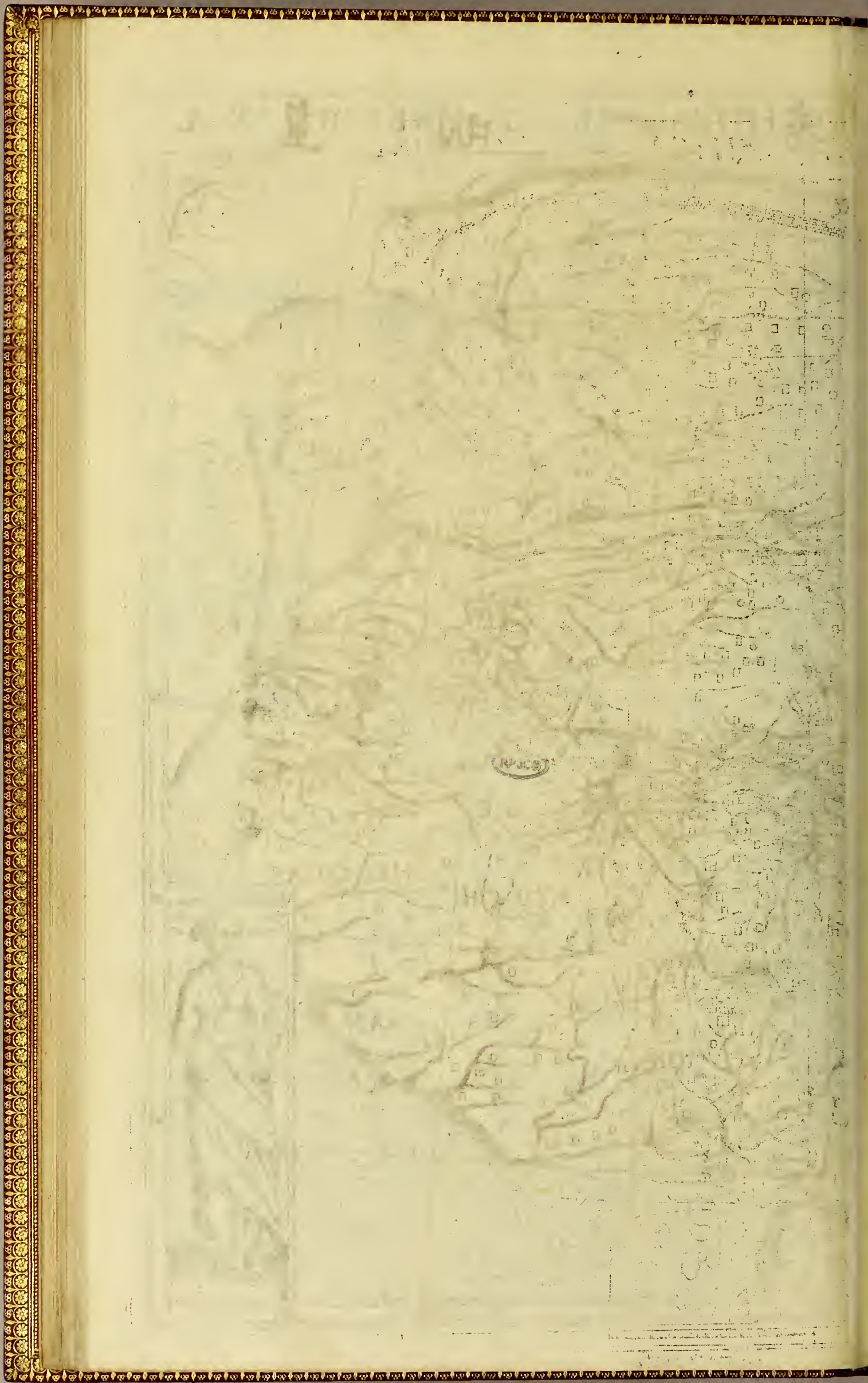
PHICA — REGNI CHINA. 皇明

CORAI vel COREA
Regnum Chine septentrionale.

Habitus et forma
mulieris
Chinensis.

Transito Muro illo Goesius, circa vesperam ciuitatem *Sociu* intrauit, quæ in duas diuisa est partes, quarum illa quidem à Saracenis, qui plerique omnes Mercatores sunt, hæc vero à Chinesibus, quos Saraceni Cathaios appellant, habitatur. Sunt autem Saraceni siue Mahometistæ in his partibus homines effœminati & imbelles, & ad arma prope inepti, vt à Chinesibus, siquidem hi vellent, nullo labore vinci & tota expelli prouincia possent. Ergo nocte à Chinesibus velut captiui habentur, & in suis ciuitatis plateis includuntur, interdum vero cum illis promiscue ambulant & negotiantur. Dum ab vrbe Sociu Goesius ad ciuitatem Paquin (siue Pequin) vbi Iesuitæ esse nouerat, iter cepit, & partim difficultate tam longæ viæ, partim sæuentis hyemis tempestatibus impeditus, in Sciensi prouincia morastrahit, in grauem morbum incidit, hausto, vt opinantur omnes, veneno à Saracenis propinato. Senferant Iesuitæ, qui apud Paquin commorabantur, nescio quo pacto aut ratione Benedicti aduentum. Litteras igitur ad eum miserunt, quas ei grauius decumbenti Chinesis quidam ad fidem Christi conuersus exhibuit. ipse vndecimo post die mundo valedixit. Tollit autem omnem dubitationem de veneno, quod Saraceni mercatores, viæ socii, iam dudum facultatibus eius inhauerant, quibus ipso viuo potiri non poterant. Est enim hæc consuetudo apud mercatores agminatim proficiscentes recepta, vt eorum qui in via moriuntur, bona inter socios diuidantur. Neque tamen impuri isti Mahometistæ voto suo potiti sunt. Chinesis enim ille, qui literas à Iesuitis Paquine nsibus attulerat, cum se sorore Goesii natum pertinaciter affirmaret, & in signum eius rei cum cæteris Armeniis suillis carnibus vesceretur, post graue litigium apud iudicem bona ementiti auunculi sui Goesii obtinuit. Sepulto Goesio socius eius (bini enim, vt nouimus, ambulare solent) cum iuueni illo Chinesis deinde Paquinum profectus est, inde ad urbem *Amataonem* remissus, cum conscensa naui Lusitanica in Hispaniam properaret, ab Hollandis circa *Sincapuram* interceptus, coactus est eis omnes suos commentarios, quos partim Magister ipsius Goesius, partim ipse conscripserat, tradere. Ipse anno sequenti à Lusitanis redemptus, inanis domum rediit.

*Saraceni
in regno
China.*

*Goesius.
veneno
subiatus
moriitur.*

Cum autem ad ipsius Amplissimi regni Sinarum cognitionem plurimum faciat tabula chorographica, eam statim in principio huius tractatus de regno Chinæ lectoris oculis subiicere volumus, vt hac velut manu ductione, ea quæ dicturi sumus, facilius intelligantur.

(Huc referatur Descriptio Chorographica Regni China.)

*Mappa
regni
China*

Porro de hac Tabula, & quo pacto ad nostram notitiam peruenerit, amice Lector, sic accipe. Archetypon ab ipsis Chinesibus confectum, illustris ille Orbis indagator, *Saris Anglus*, apud *Bantam* Urbem Iauæ Maioris hoc modo adeptus est. Mercatores Chineses, cum aduersam in illo portu fortunam habuissent, grandem pecuniam debebant Anglis Mercatoribus, cum que non essent soluendo, bona eorum iudicum Bantamensium sententia Anglis adiudicata sunt. Hi cum in capiendis Chinesium mercibus occupati essent, animaduertent, quendam Chinesem capsulam furtim surreptam magna diligentia in sinum recondere. Anglus eo viso curiosior, cum aliud quippiam ibi latere existimaret, extorsit trepidanti cistulam, eaque aperta, Mappam illam siue Tabulam Geographicam inuenit. Chinesis, quem non latebat, quanta cura hæctenus res eiusmodi in occulto habita fuerant, & quod capitale esset, arcana illa exteris communicare, prouolutus ad genua Angli, supplicauit homini, vt sibi redderet Chartam illam. Sed nihil obtinuit. Et hoc pacto vera illa regni Chinesis, etsi obscura descriptio in manus nostras peruenerit. Non tamen ignoramus, multa in hoc apographo siue exemplo prototypi illius Chinesis, quo de superius diximus, deesse, quod appositos Characteres non fuerimus assecuti, & ideo eos exprimere superuacaneum iudicauerimus. In ipsa Tabula satis constar, quadratas figuras maiusculas & lineola intermedia distinctas, præcipuas Regni vrbes & Emporia designare. minores vero cubi & orbes, quid proprie sibi velint, & quomodo hi ab illis differant, cum non satis constet, coniecturis locum dare nolimus.

*quo pacto
in manus
Anglorum
deuenerit.*

*Signa illius
Mappa ob-
scura.*

Sed tamen imperfectiones illæ obstare non possunt, quin vere dicere queamus, nunquam antehac tale quid in Europa visum fuisse, vnde patet, etiam præstantissimos nostri temporis, Geographos, Ortelium, Cornelium, Mercatorem, Hondium & alios quoscunque dum Chinam describere se opinantur, nihil minus quam id regnum representasse, sunt enim errores tam manifesti, vt qui in illis demonstrandis tempus consumat, ocio abutatur. Sed non est mirum, errati à nostris hominibus in tam abstrusis nullique cognitis rebus, cum non desint qui in multo clarioribus hallucinentur, & Indi quidem fluminis ostium iuxta Cambaiam, Gangen vero apud urbem Canton in China quærant.

Erat autem Archetypon illud Chinesè à Charta subtilissima, quatuor pedes lata, & quinque longa. Non tamen omne id spacium delineatione prouinciarum regni inscribebatur, sed multa adscripta erant characteribus Chinesium, qui ab summo perpendiculari linea deorsum leguntur, facto initio à dextra versus sinistram. Quæ qualia fuerint, cum à nobis legi aut intelligi minime possent, adscribere, vt laboriosum ita inutile fore iudicauimus.

Thomas Candisch regnum China non ignotum. Collegerat iam ante *Thomas Candisch*, Eques Anglus, qui nobilissimo ausu totum terrarum orbem circumnauigauit, notas quasdam à Chinesibus, quæ cum Tabulæ nostræ Geographicæ eleganter conueniant, eas in summa capita redactas, apponemus, quod ante plurimos annos quidem conscriptæ, lucem tamen publicam ad hunc diem nondum viderint. In his tamen atque similibus monendum est Lectori, ad primam nominis alicuius mutationem vel flexionem non protinus cespitandum esse, cum variæ in tam vasto regno sint dialecti & idiomaticæ, secundum quorum pronuntiationem etiam scriptio formatur. Vt quæ prouincia *Nanquin* dicitur, alibi *Lanquin* effertur, mutato N. in L. *Paquin* etiam *Pequin* & *Puckin* effertur, quod & de *Cambalu*, *Taybin*, de *Xunien*, *Quinsai* & aliis obseruandum est.

Prouincia Regni Chinesis. Prouincia igitur *Cansas* quatuor ciuitates maiores, minores viginti continet, castella 77. longitudo eius ad 50. miliaria porrigitur. Domos habet tributum soluentes 262000. milites in ea 139000. equites 47000. quæ copiarum semper præsto sunt Regi & ad imperium expeditæ.

I. Cansa. Prouincia Paquin. Magna illa vrbs *Paquin* vbi rex plerumque habitare solet, prouinciæ nomen dat, quæ 8. vrbes egregias, 18. minores habet, cum arcibus siue castellis 118. domos vectigales 418789. Milites in ea ad bellum parati, tam pedites quam equites inueniuntur 25800. Vrbs ipsa quinquaginta gradibus ab Aquatore versus Septentrionem abest, vnde eadem aeris temperies, quæ in media Germania.

III. Prouincia Soheiu. Prouincia *Soheiuensis* vrbes maiores 7. habet, minores 16. castella siue Arces 12. Est inter eas vrbes vna cæteris eminentior, quo velut ad diribitorium Chinesium milites confluere solent, quoties à Tartaris bellum imminet. domos vectigales regi habet 164118. milites 96000.

IV. Prouincia Santo. Prouincia *Santo* siue *Sciantum* ciuitates maiores habet 6. oppida minora 14. castella & Arces 90. Longitudo eius mill. 82. Pedites ad bellum 63808. equites 31000. domos vectigales in ea 77555.

V. Prouincia Oinan. Prouincia *Oinan* vel *Honan* vrbes maiores habet 7. minores 14. Arces & castella 90. domos tributarias 132958. milites vtriusque generis 82800. longitudo eius mill. 470. Abundat hæc prouincia metallifodinis, ære, argento viuo, & plumbo nigro, quæ omnia alio exportantur.

VI. Prouincia Quicheu. Prouincia *Curchio* quæ & *Quicheu* dicitur, octo vrbes maiores, 12. minores habet. castella 83. in quibus arma conferuntur, aduersus Indorum, qui vltra Cauchinchinam in occidentem habitant, irruptiones. ipsa prouincia ad 100. miliaria in longitudinem porrigitur, 405670. domos tributum regi soluentes. & 32920. equites habens atque pedites.

VII. Prouincia Nanquin. In celeberrima Prouincia *Lanquin* siue *Nanquin* vrbes maiores sunt 14. minores 17. oppida & castella 95. longitudo eius mill. 120. domus in ea numerantur vectigales 962818. milites habet 208900. inter quos 52500. Tartari equites mercenarii.

VIII. Prouincia Vquam. *Vquamensis* prouincia ciuitates habet magnas 14. oppida 19. Arces & castella 150. Longa est mill. 210. domus habens vectigales 53161. milites 71600.

IX. Prouincia Som. Prouincia *Som* 7. vrbes maiores, 11. minores, castella 105. habet. porrecta in longitudinè milliarium 200. domos vectigales habet 139567. milites 34563.

X. Prouincia Esfram. Prouincia *Esframensis* vrbes habet 11. oppida 75. castella 80. longissime hæc extenditur in mill. 400. domos tributarias habens 242135. milites 339000. Est in hac *Lacus constellationum*, qui ad dorsum regni Siam è regione *Champæ* cum *Lappianorum* finibus coniungitur. Ab hoc Lacu prodeunt fluuii multi, qui per plerasque regni Sinarum prouincias sparguntur, vnde eum Chineses *Vniuersum mundum* appellant, & Lunam ac Stellam in eo depingere solent.

XI. Prouincia Lansai. Numerantur in Prouincia *Lansai* vrbes maiores 13. interque eas primaria vna, quæ toti regioni nomen impertiuit, minores vero 20. castella 53. longitudo eius mill. 160. domus in ea vectigales sunt 393629. milites 22700.

Prouincia *Cuansa* vrbes habet 12. oppida 45. Castella & Arces 51. miliaria continet 260. domos vectigales habens 1306390. milites tam equites quam pedites 110000.

Vnamensis

Vnamensis Prouincia ciuitates maiores 14. minores 36. habet. Castella 34. patet in mill. 83. domus in ea vectigales numerantur 589296. milites expediti 15100.

Prouincia *Foquiensis* maiores ciuitates habet 8. vnamque inter cæteras caput altius efferentem : & præter hanc duas vrbes munitissimas cum præfidiis aduersus Iaponenses, qui in eas prouincias excursiones facere & maritima loca infestare solent. Oppida pariter & arces habet 54. extenditurque in 200. mill. domos habet vectigales 500953. milites vero 403225.

Cantonensis prouincia 7. magnas & 40. paruas ciuitates habet cum 77. arcibus & castellis. Est autè *Canton* vrbs maritima, iuxta quam semper centum parata nauigia reperiuntur, ad defensionem litroris illius vsque ad Cauchinchinam. Continet autem ista prouincia mill. 83. domos vectigales 48338. milites 39400.

Vltima Prouincia *Enam* dicitur, habetque maiores ciuitates 7. minores 13. Castella & arces 90. patetque in longitudinem milliariibus 88. domos vectigales habens 58996. milites vero expeditos 15100.

Et hæc ipsa opinabatur Saris Anglus Nauarchus, fuisse illa, quæ Characteribus Chinesium ad vtrumque latus tabulæ illius Chorographicæ adscripta fuerant, & quæ nec ipse nec alius quispiam legere potuerat. Cum autem *Candisch* hæc ab ipsis Chinesibus accepta consignauerit, ea ex Anglico Latina facta apponere voluimus.

Monachi, qui in Philippinis Insulis commorantur, (air Mendoza) has prouincias paulo aliis nominibus appellant, easque enumerant hoc modo. *Paquin, Foquien, Olam, Sinsay, Sifuan, Tolanchieu, Cansay, Oquiam, Ancheo, Honan, Xanton, Quicheu, Susuam, Quichean & Saxii.*

In dialogo vero apud Amacaonem Urbem anno A. N. C. MDXC. impresso prouinciæ illæ hoc modo enumerantur. *Coantum, Fuchien, Chequiam, Nanquin, Xantum, Paquin.* & hæc quidem sex sunt Maritimæ. nouem quæ supersunt, in mediterraneis collocantur; suntque hæc. *Quiansi, Huquam, Honam, Xiensi, Xansi, Suchuon, Quichieu, Iunan, Coansi.* Obseruauerunt autem nostri Europæi, ciuitates maiores apud Chineses, cum efferuntur, in *Fu* Syllabam desinere, vt, *Taibinsu, Cantonfu,* &c. minoribus vero syllabam *Chieu* in fine addi, vt *Hiamceu, Quian-chieu,* & alia innumera. Nemo autem mirabitur tantam in prouinciarum illarum appellatione reperiri diuersitatem, cum nullum vocabulum apud Chineses litteris Alphabeti, vt apud nos fit, scribatur, sed notis tantum atque characteris, quibus eorum vocabulum innuitur, vnde cuiuslibet liberum est, pro variatione dialecti suæ aut idiomatis eas exprimere: sic fit vt eandem notam, eundemque locum diuersi diuersimode efferant, cum cæ res ipsas potius quam nomina repræsentent. Et hæc eadem est ratio, propter quam nostri homines linguam Chinesium tam difficulter scribunt, cum ipsas Alphabeti litteras, in primis Ch, Sch, K, q, & X, aliter Lusitani, aliter Castulonenses, aliter Angli Germanique enuncient. Verbi gratia, quam urbem vulgo *Paquin*, hanc alii *Pekin*, alii *Paguin* dicunt, quam vulgo *Hiamceu*, cæteri *Yamchieu & Ianseu* efferunt. Hispani *Xauchin* scribunt, & *Schauquin* legunt, nos igitur *Schauchin* scribimus. Adde quod præter illa omnia tanta huius linguæ sit difficultas, vt Iesuitæ non nisi multo labore & sudore Sacri baptismatis verba addiscere potuerint, vt ea in administrando sacramento illo recte & sine hæsitacione pronunciarent.

Imagines Chinesium, quarum altera virum, altera mulierem refert, non ex nostro finis cerebro, neque fortuito, vel, vt aiunt, ad iactum alexæ adscripsimus, sed simillimas ipsis iis, quas in Charta Indica expressas, licet satis impolite effigatas, Saris Anglus accepit, in quibus ea, quæ pictura expressa non sunt, taliter habent. Nasus iis & oculi parui, capilli oblongi & ab summo vertice in nodum constricti, vestimenta longa cum longis manicis, fæminarum crura inuoluta: breuiter, pictura cum ipso gentis habitu, quantum in tam rudi & simplici delineatione fieri potuit, concordat. *Matthæi Ricci* imaginem Mappæ appingere voluimus, vt debitum ob indefessum laborem & diligentiam illi viro etiam in hoc genere tribueremus laudem.

Postremo si quis de veritate illius Tabulæ Geographicæ percunctetur: is sciat, quod præterquam quod ab ipsis Chinesibus confecta est, etiam Iesuitarum de istis prouinciis relationibus satis conueniat. Qui decus & cætera, quæ nostris tabulis adscribere ex principiis Geographicis solemus, in ea desiderat, ineleganter nostro iudicio fabricat, quod à gente harum rerum imperita argutias illas requirit. Barbariem in ipsa harum gentium affectata elegantia animaduertimus hinc inde, vnde nec gradus longitudinis aut latitudinis in Archetypo adscripti erant, nec syluæ aut montes, aut locorum interualla. Fluviorum tamen ductus & ostia, quin recte delineata sint non dubito. Verbo dicam. Optimam

XII.

Vnam.

XIII.

Fuchian.

XIV.

Canton.

XV.

Enam.

Observationes de
lingua &
pronunciatione
Chinesium.

Imagines
tabula ad-
iecta.

Certitudo
huius ta-
bula ad-
struitur
ulterior.

perfe-

perfectissimamq; hanc regni Chinenſis iudicabo tabulam, donec aliquis meliorem certiorumq; ſed ab iſtis Chinenſibus elaboratam, in medium proferat.

*Fluuii Chi-
na maxi-
mi.*
*China an
& quomo-
do ſit Pauli
Mangi
Prouincia.*
Quian fluuium, quem M. Paulus Venerus appellat, totiuſque Orbis maximum arbitrat, iſ ipſe eſt, qui à Chinenſibus *Ianſu* vel *Hianſu*, vel deniq; *Iamſu* vocatur, hoc eſt, *Filius maris*, qui idem & à Septentrionalioribus populis *Cara-moram*, id eſt, *Niger* fluuius appellatur, quod aqua turbata & limoſa facta nigrum colorem reddat. *Cara* enim Nigrum ſignificat. Sunt autem reuera duo fluuii hi, multumque inter ſe diſtantes, vt tabula noſtra pulcre exhibet, vterque ſtupendæ magnitudinis, inprimis *Quian* ſiue *Chian* vel *Ianſu*, quem Paulus refert vltra ducentas vrbes & oppida alluere, iſque aquis ſuis negociandi commoditatem præſtare. Mihi autem de Veterum Prouincia *Mangi* cogitanti magis magisque ſuccurrit, nouem huius regni prouincias Australes antiquum eſſe illud Regnum *Mangi*: Sex vero Septentrionales proprie ad regnum *Cathay* pertinuiſſe, & ab eodem intra proximos CCC. annos auulſos fuiſſe, cum Mangenſes ſiue Chinenſes proprie ſic dicti illas armis ſubegiſſent. Certe antiqui de *Mangi* & Magna *Cathaia*, vt de diſtinctis regnis loquuntur: & Tartari etiamnum vicinioreſ ſibi Chinenſes *Cathaios*, remotioreſ vero *Mangis* appellant. Quin & ipſi Chinenſes vicini ſuos, qui magis in Auſtrum vergunt, per contemptum *Manginos*, vel, vt nos diceremus, *Barbaros* vocant, vt ex Ieſuitarum narratione accepimus.

Spacium illud magnum ſiue ductus atro colore notatus, quod verſus Circium & Corum ventum tabulæ noſtræ appictum eſt, quid proprie denotet, in noſtra manu non eſt diuinare. Erant appoſiti Characteres quidam, ſed quos nemo noſtrum legere potuit. Alii eos montes eſſe putant, quos imperiti pictoris manus aliter exprimere non potuit: nonnulli arenofum illud deſertum, cuius *Riccus* meminit hiſ verbis: *Ab occaſu qui vicinior eſt, cõterminus viſitur arena ſticientis ager, qui multorum dierum penuria exercitus ab Sinarum regno aut deterret aut ſepelit.* Si quis tamen meam exquirat ſententiam, dicam, Videri mihi illud eſſe ſignum Nigræ *Cathayæ*, quæ deſertis, montibuſque nigricantibus & ſabulo à Chinenſium limitibus diſtinguitur.

Murum ita expreſſimus, vt in Architypo erat. nam eſi innumeri montes intercedunt, quorum beneficio ingens ſpacium muri illius expletur, alicubi attollitur, aut deprimitur, pictoris tamen ruditas eos exprimere non potuit, vt nec vllum montem per tam vaſtum regnum. Inſulæ quæ magno numero per Auſtralem Oceanum iuxta litus continentis ſparguntur, quam ruditer expreſſæ ſint, quiuis videt. Nomina eorum cum incerta ſint, partim audita, nec vlli noſtrorum hominum cognita, adſcribere nolimus.

CAPVT XXVII.

Nomina huius regni diuerſa. Titulus Regis, eius opes & amplitudo imperii.

*Ptolem.
Geograph.
lib. 7. c. 2.
Eſaiæ 49.
12. Oſorius
in Paralip.
Iunius in
Annotat.*
DE appellatione & nomine nobiliſſimi huius vaſtiſſimique regni varii varie ſenſerunt. Quidam idem hoc Ptolemæi *Sinarum* regnum eſſe arbitrantur, non multum abludente nomine, ſi t̄o Ch. vt Galli aliaque nationes quædam ſolent ante i. efferas. Nonnullis videtur Iſaias Propheta huius populi mentionem facere ſub nomine *Sinim*. Arabes enim eos *Tzinim* & *Zinim* appellant. Putat *Scaliger* hoſ à primis Luſitanis Chinenſes dictoſ fuiſſe. Alii, inter quos *Petrus Terrius* eoſ ab omnibus prope Orientalis Indiæ populis *Chiis* vocitatoſ fuiſſe aſſerunt, incolæque *Zeylon* Inſulæ *Chingales* dictoſ, & cinnamomum etiamnum à Perſis *Darchimi*, hoc eſt, Lignum Chinæ nominari. Poſtremo non deſunt, qui populoſ iſtoſ Chinenſeſ dictoſ autumant, deriuato nomine à ciuitate cui nomen eſt *Chincheo*. Verbo dicam: quot capita, tot ſententiæ, vt inter horologia citiuſ quam hoſ Etymologoſ conueniat.

Meam ſi quis requirat opinionem, profitebor me ſententiæ *Riccii* quam proxime accedere, qui à Ieſuitarum Viſitatoꝝ anno A. N. C. MDLXXVIII. in haſ oras miſſuſ, XXVIII. annoſibi exegit, vnde ei fortaffe præ cæteris fides adhibenda. Hic, eſi in ſeptentrionalibuſ partibuſ huius regni potiffimum tempuſ conſuſerit, nouem tamen annis poſtremis, ab anno MDC. vſque ad annum MDCX. (quo anno mortuoſ eſt) in ipſa vrbe regia Paquino vixit, cuiuſ commentarioſ reruſ Chinenſiuſ & obſeruatioſ diligentiffimoſ *Trigautiuſ*, vt ipſe quidem gloriatur, ſumma fide & integritate in lingua Hiſpanica luci publicæ dedit, vnde pleraque hæc noſtra deſumta ſunt.

Is ergo *Riccus* Ptolemæi ſententiam approbat, eoſque quos noſ Chinenſeſ dicimus,

vere Sinas esse credit. *Ipsissima hac est*, inquit, *Serica regio veterum*, in qua non ditiores duntaxat, sed *Serica regio*
 & pauperissimi ex ima plebe sericis induuntur vestibus: adde quod eius materia quotannis vis infinita in exteras *veterum*
 deportatur regiones. Hæc ille. Narrant incolæ Sericæ lanæ vsum & opificium bis mille ducentis
 annis (vt ipsi quidem supputant) ante aduentum Christi Seruatoris, apud eos inuentum fuisse. cuius narrationis fidem ipsi præstent. Non diffitemur tamen, nullum omnium eorum no-
 minum, de quibus tanto pere inter nostros scriptores litigatur, ipsis Chinesibus notum esse, *Quomodo*
 cum se ipsos à prouinciis regni, quas incolunt, denominent, vel pro auctoritate illius familiae, *Chineses*
 quæ thronum regium possidet, cognomen assumant, vt nostra memoria se *Taminos* vocant, id *seipos vo-*
 est, valde splendidos. Est tamen nomen, quod communiter omnes retinent, scilicet *Ciumquo*. verum *care soleat*.
 hoc aliud nihil est, ac si dicas, *Magnum regnum*. Cochinienses eos *Cin* & *Chin* appellant, vnde Lu-
 sitani suum illud *China* mutuauerunt: Iaponenses *Than*: Tartari *Haan*: Saraceni Occidentio-
 res, vt supra diximus, *Cathaios*. Elegantiores inter Chineses regnum suum *Chium* vocant, id
 est, *Hortum*. Terram enim quadratam esse fingunt, & se in medio, velut horto amœnissimo
 constitutos, vnde conspectis tabulis nostris Geographicis, cum se in extremum Orientis an-
 gulum compingi viderent, moleste ferebant, nec eas admittebant. Riccius igitur, vt eos pla-
 caret, nouas fabricauit tabulas, in quibus eos (quia ita volebant) in medio collocauit.

Ipse Sinarum rex ab suis *Rex Vniuersi* appellatur: estque tantus gentis huius fastus & bar- *Titulus*
 bara quædam vanitas, vt omnia extra suum regna nugas esse opinentur, ideoque ea ab se dere- *Regis*.
 licta, quod imperio suo & incolatu indigna iudicarent. Quanquam si quis omnium regum
 principumve hoc titulo dignus est, profecto Sinarum rex is est, cum nullum in toto hoc vni-
 uerso regnum latius quam istud pateat, vnde & Magni, imo Maximi cognomento Princeps
 iste dignissimus est. Nam ab Insula *Hainam*, quæ in Mappa nostra Geographica eodem nomine *Magnitu-*
 exprimitur, extremumque versus Austrum limitem constituit, sub gradu XIX. ab Æquatore *do regni Si-*
 posita, vsque in XLII. versus septentrionem extenditur. Deinde à gradu longitudinis CVII. vsque *narum*.
 ad gradum CXXXVII. in Orientem immani vastitate porrigitur: cuius quidem spacia magni-
 tudo ex calculationibus Geographorum & obseruatione Eclipsion manifesta est. Ad regni
 vero huius illustrationem non parum nobis videntur facere ea, quæ ipsi Chineses in libello
 quodam anno MDLXXIX. apud ipsos edito & impresso, perscripserunt, quæ nos latina feci-
 mus in hanc sententiam. In hoc regno, inquit, duo sunt suprema Tribunalia regia, & (si no-
 stro more loqui liceat) Parlaenta. Illud *Paquini*: hoc *Nanquini*. Illud curiam septentrionalem,
 hoc Meridionalem vocant. Præter hæc duo summa, sunt XIII. alia minora. Prouinciæ regni
 sunt XV. in comitatus siue districtus CLXXXV. subdiuisæ. In his omnibus ciuitates maiores,
 quarum nomina in syllabam Cheu exeunt, numerantur bis mille quadraginta septem. Viri ar-
 mis apti in prouinciis iis censentur superare LVIII. milliones, non computatis pueris, mulie-
 ribus, Eunuchis, Militibus præsidariis, iisque qui in Magistratu aut officio aliquo sunt. Sed
 nec viri docti & literarum studiosi in eo numero comprehenduntur, qui ab omnibus vecti-
 galibus aliisque oneribus immunes sunt. Militum Præsidariorum in vniuerso hoc regno, etiã
 cum alta pax est, tamen semper numerantur, decies centena millia: & hi quidem omnes stipen-
 dia percipiunt. Notandum hic, tantum esse in tribus Prouinciis septentrionalibus militum
 in præsidiiis, ob metum Tartarorum, quantum in nouem reliquis.

Regnum hoc tam natura quam arte est munitissimum. Ad Austrum enim & Orientem
 vastum habet Oceanum, qua in Corum ventum vergit in manibus & arenosis solitudinibus à
 Cathaio separatur, cætera in Aquilonem longus ille murus prætexit. Ad Occidentem altissi-
 mi montes, desertaque cingunt, & reguli quidam Magno Sinarum regi vectigales: ita vt aditus
 ab omni parte in hoc regnum sit difficilissimus.

Quia autem adhuc in generali huius regni consideratione versamur, antequam ad pe-
 nitiora veniamus, videbimus quid alii de eo scripserint.

CAPVT XXVIII.

PERIOCHE.

Exacta descriptio, quamuis contractior, Regni Chinesis, è variis auctoribus desumpta.
Nomen, amplitudo, prouincia, vrbes, Regia, Soli fertilitas. Mores & ritus,
opes & diuitiæ, potentia. Gubernatio. Sacra & superstitio-
nes. Catalogus Regum.

Amplissimum illud potentissimumque Chinesium Regnum, cuius Ptolomæus nomen no-
 uit, potentiam non item, est illud ipsum, quod Marcus Paulus Venetus Prouinciam *Mangi*
 nominat

nominat: nos vulgo vocamus CHINAM, quanquam ignari plane sumus, cui fundamento innixus fuerit is, qui ei Orientis parti hoc nomen imposuit, nisi forte ex corruptione vocabuli ortum fuit, vt mutatis primis litteris pro *Sina China* dicatur: quod si factum est, praeualuit consuetudo antiquitati, accedente nostri seculi assensu, quod posteriorem appellationem mordicus retinet, à qua nos quoque non discedemus.

Est igitur vastum illud regnum Chinesense totum situm cis Tropicum Cancrī versus Septentrionem, extenditurque littus eius secundum Oceanum Eoum, vt ab ortu Solis terrarum extima putetur. Fines eius ab Oriente Oceanus Orientalis: à Meridie Cauchinchinae regnū: qua Occidens est, Brachmanae Indi: qua Septentrio Tartari Cataienses sunt, inter quos multos habitare Christianos, ipsam autem Tartariam Persico conterminam regno esse diximus.

Possederunt olim Tartari hoc Chinesense regnum, vt ipsorum Annales referunt, idque totis annis XCIII. crudeli dominatione oppresserunt, quibus cuiusdam Regis indigenae prudentia expulsis, murum struxere incolae vt incursiones eorum atcerent, sibi que cauerent.

Vicini Chinesium eos vulgo *Sangley* vocant ipsi vero Chineses, si Magino & Mercatori credimus, regionem suam *Tame*, seipsos Tangis appellant: vel potius, vt Auctori Historiae Generalis Chinae videtur, Taybinco, quae vox cum Regnum tum eius incolas denotat.

Extenditur autē ferme à Tropico Cancrī, vsque ad LIII. gradum latitudinis, cōplectiturque longitudine sua omnes Meridianos intra CXXX. & CLX. gradum. Vt autē exactius cognoscamus eius amplitudinem, referemus ea, quae ipsi Chineses in suis libris scripta reliquerunt.

Sic igitur illi censent, ambitum vniuersi huius regni constituere LXIX. millia DXVI. Dietae, quae ratio est apud illos metiendi terras, quae si ad Hispanorum metiendi calculum reducantur, facient in peridromo III. millia milliarium, & in longitudine MDCCC. Inuenimus in eodem libro, vnde haec metiendi ratio desumpta est, Chineses triplici mensurae genere vt in Geometricis, ipsi vocant *Lij. Pu & Icham*, quae voces nostris respondent: Stadio, quod continet passus CXXV. Milliario, & Dietae, siue vnius diei itineri. Lij vocant tantum terrae spacium, ad cuius extremum vox hominis valide clamantis peruenire possit, cum aer tranquillus est, & locus planus. Decem huiusmodi Lij conficiunt vnum Pu, id est, magnam milliarem Hispanicam, siue commune Germanicum. Decem Pu constituunt XII. miliaria Hispanica, siue X. Germanica, quod spacium ipsi vocant Icham. Et secundum hanc metiendi rationem colligitur totius regni amplitudo, quam in superioribus adduximus. Etsi autem ex aliis Chinesium scriptis maior amplitudo colligi potest, Martinus tamen Herrada, Prouincialis Augustinianorum in Philippinis Insulis, Cosmographus magnae experientiae, vidit ipse cognouitque, eorum sententiam quam nos secuti fuimus, esse veriore, statuitque illam Peripheriam & Diametron, quam nos superius assignauimus, facto metiendi initio à prouincia Olam, quae est Meridionalior, & in Malacam vergit.

Diuiditur autem regnum istud, sumta simul Insula Anaione, in XV. prouincias, quarum vnaquaeque suam habet Metropolim, & aequare vastitate sua potest quoduis magnum Europae regnum. Quaedam illarum Prouinciarum denominantur à praecipuis Ciuitatibus, in quibus resident Prorex & Senatores. In his autem duae sunt. Pagueia & Tolanchia, quas rex ipse suo regit imperio, per Consilium sanctius, quod consueuerit ipse in alterutra harum suum habere domicilium: accedente etiam hoc, quod sint omnium maximae & populosissimae. Nec tamen haec solae causae eum inuitant, vt in harum altera habitet, sed potius vicinia Tartarorum quibuscumque Chineses perpetuum bellum gerunt. Postremo, vt facilius obuiam ire possit tum multis turbis, quae in illis partibus sunt crebriores, simulque plus incommodi creare hostibus suis, ideo in his oris statuit Rex domicilium suum.

Est in medio huius Monarchiae Lacus ingens, è quo plurimi profiliunt flumini & torrentes, quorum illi quidem adeo abundant aquis, vt inde variis nauigiis in diuersas regni partes nauigari possit, qui flumini amnesque insuper tam fecundum humiditate sua reddunt solum, vt omnes res bonas in copia gignat, vnde & ripae fluuiorum illorum scatent oppidis villisque. Referunt autem Annales Chinesium, quod in XV. illis prouinciis sint magnae Vrbes CXV. oppida MDXCIII. non connumeratis vicis oppidulisque.

Porro totius huius Imperii siue Monarchiae caput appellatur vulgo *Xuntien* siue *Ta-biin*, à nostris *Quinzaii*: significata autem Xuntien lingua Chinesium urbem Caeli, cuius tanta esse perhibetur magnitudo, vt homo expeditus in equo vnius diei spacio eam circumequitare vix possit. Sunt autem nomina XV. prouinciarum haec. *Pasquia*, *Canton*, *Foquien*, *Olam*, *Cincay*, *Susnam*, *Tolanchia*, *Cansay*, *Oquiam*, *Auccho*, *Honam*, *Xanton*, *Quichen*, *Chequeam*, & *Saxii* siue *Sanci*. Omnes haec, imprimis maritimae, separatae sunt ab inuicem eximiiis fluminis aquae dulcis, profundis & nauigabilibus, altis vtriusque ripis, in quibus tot assurgunt vrbes

vrbes & oppida, vt ne numerari quidem possint, nedum nominari, cum Chineses tam sint curiosi, vt in libris suis referant, non oppida solum, sed & palatia ac viuaria procerum delectationis ergo in ripis excitata. Nobis sufficere numerum duntaxat indicare Urbium oppidorumque, in vnaquaque prouincia, ne vel barbarorum nominum asperitas vel prolixitas lectorem offendat.

Habet igitur Prouincia Paquia, in qua domicilium regis & summus Senatus, Vrbes quidem XLVII. oppida CL.

Prouincia Cantonensis, Vrbes XXXVI. oppida CXC.

Foquiensis habet Vrbes XXXIII. oppida CXCI.

Olamensis Prouincia, habet Vrbes XC. oppida CXXX.

Prouincia Cinsiana, Vrbes XXXVIII. oppida CXXXVIII.

Sufnanensis habet Vrbes XLIV. oppida CL.

Tolanchiana prouincia habet Vrbes LI. oppida LXIII.

Canfaiana Vrbes habet XXIV. oppida CXII.

Oquiamentensis habet Vrbes XIX. oppida LXXXIV.

Ancheonensis Vrbes XXV. oppida XXIX.

Honamentensis habet Vrbes XX. oppida CII.

Xantonensis habet Vrbes XXXVII. oppida LXXXVIII.

Quicheuanæ Prouinciæ sunt Vrbes XLV. oppida CXIII.

Chequeamentensis sunt Vrbes XXXIX. oppida CV.

Sancientensis siue Saxientensis Vrbes XLII. oppida CV.

Solent autem Chineses fere terminare Ciuitatum nomina in Syllabam Fu, quæ urbem significat, cuiusmodi sunt Tabinfu, Cantonfu, Quelinfu: oppidorum vero vocabula exeunt in Cheu. Aiunt autem in solo fluuio Canton plures reperiri celoces, aphracta & alia nauigiola, quam in tota sint Hispania. Regio ipsa Cæli ac Soli temperie, & aeris bonitate omnium rerum bonarum est ferax, abundans tritico, oriza, leguminibus, nec vllum est anni tempus tam intemperatum, vt non vel seminetur, vel metatur aliquid atque colligatur. In omnibus urbibus, vbi Proreges & Governatores commorantur, erecta est imago Regis opere Phrygio aulæo vel peristromati intexta, cum inscriptione, *Mundi Dominus ac Cæli Filius*. In vniuerso regno Chinesis nulli cum telo ambulare fas est, nisi illis, quibus hoc peculiari priuilegio à rege permissum est, transeunte iure illo portandi arma velut hæreditate etiam ad liberos eorum.

Sunt autem in tanto Urbium numero fere CC. eminentiores cæteris, quæ pleræque; extructæ sunt in ripis fluminum nauigabilem, fossis cinctæ latis profundisque, inclusæ muris è lapide quadrato, quibus incumbit aliud structuræ genus è latere cocto, non ex argilla aut fragili luto, sed eadem materia, vnde vasa Porcellana (sic appellantur) conficiuntur, cuius materiæ ea est soliditas, vt successu temporis coalescat inque vnâ densetur massam, vt partes ne validissimis quidem ferramentorum ictibus disungi possint. Murorum ea est crassities, vt in iis quaterni homines simul ingredi possint, alicubi etiam sex, præter proiecturas & exedras crebro intercurrentes, in quibus sæpe proceres animi gratia deambulant. Ad defensionem murorum multa addita sunt propugnacula, & turres, & loca constituendis tormentis æneis apta, inuicem sibi respondentia, cum excubiis idoneis locis dispositis, vt nihil ad summam muniendi custodiendique diligentiam structoribus defuisse videatur. Horum murorum quidam perhibentur erecti stetisse ad II. millia annorum, nec tamen vllam præ se ferre vetustatem aut agere rimam videntur. Plerarumque illarum urbium, quas cæteris eminentiores esse diximus, structura talis est. Duas habent singulæ præcipuas & quasi regias plateas, longas lataque valde, in crucis formam diuisas, vt inde directus pateat prospectus ad quatuor urbis portas, quæ inter se æquis distant spatiis, quæ quidem est res miræ amœnitatis.

Intersecantur autem duæ illæ plateæ cruciformes aliis minoribus, in quibus multa inter plebeias domos exsurgunt ædificia magnifica tam publica quam priuata, quæ velut indicium præbent atque notas viarum & regionum. Visuntur in compitis Arcus quidam velut Triumphales, vbi conuenire solent tam ciues quam peregrini. Et porticus ibi sunt crebræ, procurrentes in publicum, quibus, vt & tabernis opificum & institorum, arcantur à commendantibus pluuiæ aliæque aeris incommoditates.

Vix autem quisquam Prorex aut Governator elapso tempore præfecturæ suæ abit prouincia, quin arcum aliquem aut opus laqueatum è polito lapide, cum variis inscriptionibus, in sui post se relinquat memoriam.

Loco urbis commodissimo frequentissimoque assurgit superbum Palatium, habitatio

Proregis, cum adiunctis hortis, viridariis, fontibus salientis aquæ & inde profluentibus rivulis, omnia facta ad delectationem horum Dynastarum, qui in super eo loco habent sua nemora, cum viuariis, leporariis & Ornithonibus, vt hæc palatia cum mediocrib. oppidis comparari queant. Domus priuatorum maritimæ ferme humiles sunt: at interiores & à littore remotiores plura habent tabulata, pictæ intus & foris vel candidissimæ illitæ tectorio. Ad introitum huius Palatii Atrium est amplum & capax, perpicuum variis armis nobiliū, exornatumq; Idolorum statuis. In ipso vestibulo occurrunt piscinæ plenæ piscibus, & horti pensiles, etiā in tectis ædium. Tota structura est ex lapide cælo & affabre polito, vt splendore suo colorem auri mentiatur. Tecto singularis firmitas, vt omnes facile respuat imbres, comperitumq; est huiusmodi tecta ad ducentesimo durasse annum. Colliquæ & suggrundia è puro marmore sunt facta. Ante portas stant arbores patulæ & virides, pulchro ordine & ad lineam plantatæ, tanta amœnitate, vt debiles lassosq; recreare ac reficere possint oculos. Etsi autem multæ harū vrbium satis amplis interfecentur fluuiis, canales tamen atq; fossæ hinc inde factæ naues mercatorias in ipsas vrbes & fora vsque inducunt, magna commoditate, vt in quibusdā inferioris Germaniæ vrbibus videmus, nusquam deficientibus aggeribus pontibusq;, quibus flumina vel coercerentur vel sternuntur, ad commoditatem viatorum. Si qui fluuii ob vastitatem aut inundationes pontes ligneos lapideosq; non admittunt, eorum ripæ iunguntur pontibus è scaphis lenunculisque factis. Extra vrbes, in primis maritimas visuntur suburbia magnificis structuris plena, cum vicis plateisque satis elegantibus, & diuerforiis ad excipiendos hospites, in quibus præter potum sapidissimum omnis generis cibaria & cupedia reperuntur.

Minorum oppidorum, quorum quædam III. millibus familiarum constant, ita tamen vt proximi pagi & velut cohærentes simul sumantur, tanta est multitudo, vt numerus iniri nō possit. Situs eorum fere amœnus, aquarum lignorumq; copia, domus altæ etiam ruri in quibus crebri degunt agricolæ, opulenti sane & omnibus rebus affluentibus. Habent autem singulæ fere domus portas ternas, quarum quæ medium obtinet maior est cæteris, obseruata proportionem in ædificando.

Negari autem nullo modo potest, Architectos fabrosq; hoc regnū habere præstantissimos, nec vllibi per Orbem materiam ad ædificandum haberi meliorem, cum, vt diximus, terra alba sit, è qua fiunt lateres tantæ duritiei, vt malleo vix frangi possint. Viæ per regnum præcipuæ lapide cælo stratæ sunt, planæ rectissimæq; vsque ad Montes, pavimento apertissimo, vt ii, qui viderunt, inter res, quæ in hoc regno admiratione dignæ sunt, vias illas referant. Narrant Lusitani, vidisse se in vrbe Fucheo Turrim, XL. innitentem columnis ex solido marmore quarum altitudo fuerit quadraginta palmorum, latitudo XII. Hoc opus esse tantæ magnitudinis, tam insignis splendoris atq; sumtus, vt omnes totius Europæ superbas & magnificas structuras longo post relinquat intervallo. A surgere autem hoc tantum opus ante Palatium Præfecti Arario Regio.

Cum autem in superioribus Muri illius mentionem fecerimus, qui Chineses à Tartaris dispescit, hic quædam magis exacta de eo referenda sunt. Longitudo eius cū interiectis montibus. D. miliaria constituere (vel potius Leucas) creditur: incipitq; ab vrbe Ochioio, quæ sita est inter duos præaltos montes, porrigiturq; ab Occidēte in Orientem, structo ipso muro à Rege quodam Tzinzone aduersus irruptiones Tartarorū. Quod autem de D. Leucis diximus ita capiendū est, vt CCC. Leucæ occupentur montibus, & spacia intercurrentia, quæ muro obstructa sunt, reliqua centū conficiant. Ipse porro murus è saxis quadratis ingentibus fabricatus est, quorum plerorumq; tanta est magnitudo, vt quinque Orgyas habeant in latitudine, VII. in altitudine. Initium huius nonnulli sumunt à Mari in Prouincia Cantonensi, deducuntq; eum per Pasquiam & Canaiam, finiuntq; in Susana. Rex hoc opus moliri volens, tertiam partem habitatorum regni ad id adiuuit, qui prope omnes intèrierunt, vel difficultate viæ & laboris, vel mutatione aeris. Sic opus hoc tam sumptuosum & operosum in causa fuit, vt totum regnum concitata seditione rebellaret, factoque impetu in regem eum trucidaret, cum regnauisset annis XL. & totidem filius eius Agnitzius.

Nunc deinceps videnda est ipsa huius Monarchæ habitatio & regia, ne quid desideretur eorum quæ in hoc regno consideratione digna sunt. Est ea in vrbe *Taybin* siue *Xuntien*, vt superius diximus, ob viciniam Tartarorum, in regione vel prouincia *Pasquia*, siue etiam ob aeris, quo prouincia illa perflatur, puritatem & salubritatem, ipso nomine Urbis tale aliquid innuente, cum *Xuntien* ciuitatem cœlestem sonet. De huius vrbis incredibili amplitudine superius diximus, vbi tamen suburbiorum mentionem nullā fecimus, quorum omnium ambitus non existimatur minor ipsa vrbe, Populi in ea tantus putatur esse numerus, vt ipsi Chineses afferant, CC.

rant, CC. millia ad militiam apta inde legi posse, quorum pars media equites sint, si vrgens aliqua necessitas regnum premat. Ad introitum huius Urbis versus Orientem offert se oculis ingens illud & superbum Palatium Regis, vsitata eius habitatio, quanquã etiam duo alia sint; vnum in media vrbe: alterum in extremo latere Occidentali. De Primo illo & Magno Palatio narrant, id tam amplum ac spaciosum esse, & tam plenum singulari consideratione dignis rebus, vt quatruidi spacio perlustrari omnia non possint.

Iam primum septem cingitur muris, tanto spacio ab inuicem dissidentibus, vt in singulis intermãnianis X. millia militum, custodũ corporis regii, versari possint. Intus sunt LXXIX. Palatia siue Cænacula magnifica, artificii stupendi, in quibus magnus numerus fœminarum versatur, ad seruitium regis, quod alibi à nobilibus viris & ingenuis adolescentibus præstatur. In præcipua autem admiratione sunt quatuor Basilicæ, in quibus consuevit audire Rex Oratores exterorum Principum, vt & respondere Principibus Proregibusque regnorum suorum, quanquam hoc rarius accidar, cum vix vnquam in pöpuli conspectum prodire loleat hic Monarcha. Omnium harum Basilicarum tanta est elegantia, tanta artificii præstantia, tanta materiæ æneæ, argenteæ, aureæ, gemmeæ precia, vt calamo satis digne exprimi nõ possint, in primis vero quartæ, quæ tres anteriores multis parasangis superat, vnde & Palatium The-sauri regii à populo appellatur, vere dignum nomine isto, cum tantas opes in thesauris suis vix vllus rex possideat, quantæ in illa Basilica visuntur.

Porro præter hos thesauros inter Cimelia huius regis infinitæ res stupendi precii & plane inæstimabilis, interque eas Thronus regius, in quo Monarcha ille considerare solet, quoties Maiestatem ostentat suam, factus quidem ex marmore præstantissimo, exornatus autẽ gemmis infiniti precii, in primis Pyropis tantæ magnitudinis & splendoris, vt vel atram noctem illustrare possint, aiuntque tantam illi parti Basilicæ affundi ab hac Cathedra gemmata claritatem, quanta ab incensis cereis funalibus afferri possit. Pariter structi exornatique sunt huius Palatii parietes, vbi cum præstantia materiæ certat artificum peritia, vt omnes, qui de eo scripserunt, vno fateantur ore, nihil preciosius aut magis absolutũ in vllõ totius Orbis regno inueniri posse, cum nihil vspiciã sit pulchri aut speciosi, quod hic non exquisitũ conspiciatur.

Postquam vidimus vasti huius regni amplitudinem, & numerum vrbium oppidorumque in eo recensuimus, & ædificiorũ in eo magnificentiam considerauimus: consequens est, vt videamus, an ipsũ solum tanto splendore dignum sit, & an possit ædificantibus ex sese *Qualitas
& natura
soli.* suppeditare tam insanarum substructionum sumtus & materiam.

Primum igitur sciendum est temperamentum aeris & soli in tanta prouinciarum huius Monarchiæ varietate, longe diuersissimum esse, in tanto præsertim terrarum spacio, quarum aliæ in Septentrionem, aliæ in meridiem vergunt, ita vt quamuis quædam huius regni partes, interque eas Insula Aynan, tantum XIX. gradibus ab Æquatore absint, aliæ tamen vltra quinquagesimum latitudinis gradum extendantur, vt in descriptione Situs huius regni ostendimus. Facit eadem magnitudo & prouinciarum distantia magnam coloris diuersitatem in corporibus incolarum. Lusitani enim qui apud Urbem Canton cum Chinensibus negociantur (non longe enim abest ab Macaone) narrant, Chinensium ibi mercaturam exercentium facies colore valde dissimiles esse. Qui enim in Prouincia Cantonensi nascuntur, inque toto eo tractu, fusci sunt, sicut Numidæ & Mauri in regno Fezzano Africæ, cum hæc regio Cantonensis iisdem sit subiecta Parallelis, quibus Numidia. Qui vero interiora regni incolunt, facie sunt alba, magis minus que, prout prope vel procul à frigidioribus Septentrionis partibus absunt. Videas ergo quoddam capillitio nigro referre Hispanos, alios rursus flauos rufosque esse, vt Osermani sunt. Sic igitur est: Calidum an frigidum sit hoc ingens regnum, generatim dici non potest, cum sit comprehensum in Zona temperata: vnde & fertilitas eius cognosci potest, quæ sine dubio maxima est, etiam si cum ea comparate velis Nouam Hispaniam vel Regnum Peruanum.

Est enim extra controuersiam, solum ibi rerque quaterque fatificare per annum vnde & aeris clementia colligi potest. Infantibus puerisque hic omnia plena esse videas, instar formicarum, ob fœcunditatem mulierum, suntque hi pueri grati admodum & venusti, dum pusilli sunt.

Si vero de fructibus arboreis quæstio est, nullum hic genus desiderare possis eorum, qui alibi præsertim in Hispania proueniunt, sed & multi peregrini ibi visuntur, nostroque Orbi incogniti, qui tamen omnes sunt sapore præstantissimo. Aureorum malorum genera hic tria, quorum vnum tam dulcem fundit succum, vt suauitate vincat faccarum: cætera sunt cum quodam core permixta.

Prunorum hic quædam species, quam ipsi Lechiam vocant, cuius tanta est suauitas, vt

fatiaria comedentes non possint, accedente alia quoque virtute, quod nec stomacho nec intestinis noxia sint. Melopeponum magna hic abundantia, qui magni sunt, nec minus sapidi, ut & alia quaedam huius generis, quibus omnibus sapor gratissimus.

Saccari ob nimiam copiam vile precium per vniuersum regnum, ut centena librae, etiam cum augetur precium eius, non pluribus quam VI. Regalibus nummis vendi soleant. Idem de melle sentiendum est & cera, quibus integrae naues onerariae impleri possunt. Serici hic & multitudo ingens & bonitas perfecta. Lini plurimum, unde parantur vestes plebeiorem, sparti autem cannabisque tantum, ut exiguo precio carbasa rudentesque, pro nauibus haberi possint.

In locis sterilibus, ubi terra asperior est & petrosa, multum crescit gossipii, cumque cultus est ager ille, profert siliginem, auenam aliasque frumenti species, non sine faenore. Sed reuera irrigantur agri hinc inde per totum regnum incredibili multitudine fluuiorum & riuorum, ut Orizam magna gignat abundantia, qui visitatus est horum populorum cibus, colligiturque tanta copia, ut vilior quam credi possit precio vendatur. Neque vero vel hoc vel caetera frumenti genera semel in anno, sed fere bis, alicubi etiam ter metuntur, ut supra diximus. In locis editis montosisque, quae culturam non admittunt, pulchrae pinus assurgunt, strobilos magnos & palato gratos proferentes, intercurrentibus crebris castaneis, neque tamen solum, inter has arbores ferari sinunt, sed ferunt ibi frumentum Indicum, quod vulgo *Mais* vocant, estque visitatissimum populorum in Peruana & Mexicana cibus. Est autem pratorum ibi totiusque adeo planitiei mira amoenitas, omniaque variis percepta sunt floribus, quibus a nostris cum ratione odoris tum speciei magna est diuersitas; accedentibus variis arboribus, ordine & velut de industria dispositis, quibus fere fluuiorum ripae praetexuntur.

Loyriae, quos Chinesium Doctores & Iureconsultos esse diximus, habent fere viuaria & nemora arte constituta, in quibus multi oberrant capri, damae, cuniculi, lepores aliaeque ferae diuersi generis, sed & mures Pontici, viuerae aliaeque bestiolae, quarum pelles in magno sunt precio. Moschi odorati hic magna copia, qui colligitur ab animalculo quodam, quod vescitur odorata quadam radice, quam illi *Camatuam* vocant, ad digiti vnius magnitudinem. Boum vaccarumque hic tot & tanta armenta, ut singulis binisue ad summum coronatis vendantur: Bubalis maius & ferme duplex precium. Porcorum hic greges innumeri, quorum carnibus nihil inest noxii, ut de salubritate cum veruecina per Galliam Hispaniamque certare possint. Auitii generis incredibilis copia, praesertim aquatilis, cuius tanta multitudo, & praecipue Anatum, ut in Vrbe Canton, quae vna est ex minoribus huius regni, decem vel duodecim millia vna septimana comedantur.

Pullorum Gallinaceorum & caponum tantum ibi, ut eorum carnes mundatae ad libram appensa vendantur, velut apud nos bubulae, nec precio multo maiore.

Herbarum radicumque ad Medicinam vtilium fecunda mater est hoc regnum, in primis Rhabarbari optimae notae, gignit & Radicem *Chinam* dictam, cuius efficax usus ad multos morbos curandos in primis Apostemata, Paralysem & Morbum Venereum. Caetera Aromata, etsi a mercatoribus ab Indiis Moluccisque Intulis huc afferuntur, vili tamen precio emi possunt, in primis Caryophylli & Nuces Myristicae. Piscium hic maior copia, quam ad fidem dici possit, neque in regionibus duntaxat mari vicinis, sed in remotissimis ab Oceano regni partibus, ob fluuiorum lacuumque multitudinem.

Eruuntur terra omnis generis metalla, interque ea aurum & argentum, quanquam regnilegibus prohibeantur ciues, ea curiosius in terrae visceribus perquirere, ita ut multum metallorum ab exteris importetur. Neque tamen propterea locupletiorum domus eo minus plena sunt vasibus aureis argenteisque, aliaque preciosa suppellectile, quanquam nonnulli affirmant, argento apud Chineses esse quam auro maius precium, quod plaris fiat ab illis. Margaritae hic copiose reperiri superius diximus. Inter metalla, quae Chinesem solum producit, referuntur etiam argentum viuum, ut & aes, ferrum nucleusque ferri, stannum album nigrumque; praeterea sulphur, Cadmia & alia eius generis. Vni incommodo & prope soli Chineses obnoxii sunt, quod crebris regionibus illarum concutiantur terrae motibus, quibus aliquando non aedes tantum sed oppida & vrbes euertuntur.

Mores Sinaicum
sive Chinesium.

Cum apud nos fere vsuueniat, ut in magnis urbibus locupletibusque prouinciis multi reperiantur errones, desidioli multi, & inutilia terrae pondera; apud Chineses tamen, quamuis regnum omnibus rebus abundet, nullos fere inuenias, qui ocio & inertia torpescunt, sed omnes labori alicui addicti, in primis illud operam dant, ut terram suapte sponte liberali, cura & solertia meliorem reddant, nihilque ociari permittant, quicquid ad culturam perducipossit, usque ad latum pedem. Hos autem labores facile ferunt, studiosi rerum suarum, & gnari, planetas

planetas & vagabundos non infamiae nota duntaxat inuri, sed & grauibuspuniti suppliciiis. Accedit, quod ciuis Chinenfis, siue in Vrbe siue in agro natus sit, pedem prouincia sua efferre prohibetur. necesse igitur est, vt augefcente ciuium numero agrum colant, si viuere commode velint.

Cum insuper Chinenfes naturae quadam inclinatione indulgere genio & cuticulam beare soleant, vestiumq; munditiei studeant & nitore domiciliorum suorum, necesse habeat, vt attentisint ad rem familiarem, & cultura diligentiaque fundos suos reddant fructuosiores. In emendo vendendoq; nihil metiuntur vlna, ne telas quidem lineas, sed omnia ponderant, quod minus in trutinando quam mensurando fraudis interuenire possit. Neq; tamen ipsi à circumscribendis decipiendisque peregrinis abstinent, quibuscum negociantur, in primis in vendendo Musco siue Muscho odorato, quem hunc in modum conficere solent.

Animalia illa, à quibus hoc odoramentum colligere solent, fustibus baculisq; caedunt, vsq; ad mortem: cumq; probe obturauerunt omnes meatus corporis, per quos sanguis extillare potest, deponunt occisam bestiolam in locum quendam, in quo celerius putrescat. Sic ossa verberibus confracta, & carnes contusae sanguine suo mixtae, vbi putredine velut fermentatae sunt, odorem illum prorsus concipiunt imbibuntque. Vbi satis cõputruisse visum est totum animalculi corpus, dissecatur cum ipsa pelle in minutas partes, indeq; conficiuntur parui sacculi quos Lusitani *Papos* vocant: & hic est optimus Moschus praestantissimusque, qui ab Orientis partibus ad nos adfertur, quamuis multiplices deceptelae ad augendum pondus interuenire soleant.

Sunt autem maxima ex parte Chinenfes temperamento corporis bono praediti, pulchra membrorum cõpage, agiles hilaresq; pluresque inter eos proceri quam humiles breuesque. Facies iis vulgo lata, oculi parui angustique, suntque fere Camuti siue Simi. Barbam, vt Europaei, non habent, sed pauci quidam rarique ad modum erumpunt ex mento capilli. Non quidem negauerim, esse inter eos quosdam, quibus oculi patentiores, barba commoda, & facies nõ deformis: sed hi cõcaeteris collati, oppido quã pauci sunt, putanturq; genus ducere ab exteris nationibus, quae se olim cum Chinea sibus miscuerunt, dũ adhuc integrum fuit exire regno. Vngues in digitis sinistrae manus crescere sinunt, in dextra vero abscondunt. Comam ab occipitio promittunt, neq; caret illa circa vngues & capillos cura superstitione, cum illis se arreptos ad caelum eleuatum iri putent.

Vestitus quo viri Principes Nobilesq; vtuntur, versicolor est, è lana serica purissima, quã exquisite parare ac tingere nouerunt, vt splendore quodam oculos feriat. Vulgus & qui cum re sunt tenuiori, & ipsi serico vestiuntur, sed velut excrementitio, atque ob id minoris precii, vel etiam amictu vtuntur è lino vel Xylino. Estq; hoc amictus genus habile & leue, pro qualitate regionis, quae temperata est, vnde pannilanei hic nullus vsus. Sagis operiuntur antiquo more sinuosis, & in plicas minutas collectis, dependente sacculo à sinistro latere: manicae in iis sunt amplae & capaces. His sagis superiniiciunt amplas tunicas siue togas nostro modo, nisi quod illorum togae manicatae sunt, vt pallae lucubratotiae.

Qui è sanguine regio orti sunt Principes, aut dignitate inter caeteros eminent, in eo differunt ab Equestri Ordine, quod virorum Principum saga in medio, qua cingulo locus est, aureis, argenteisque lemniscis circumdantur, cum caeteri ea ornamenta duntaxat in fimbriis gestent. Caligas siue femoralia gestant valde conuenientes, & ocreis calceisq; vtuntur holofericis: quamuis autem hyems apud eos sit vsitato more clemens & benigna, solent tamen per id tempus vestibus vti pelliceis, è pellibus preciosissimis, quibus cum reliquum corpus tum in primis collum muniunt. Sed & qui caelibes sunt, ab vxoratis differunt in eo, quod illi comam supra frontem nutriunt, & pileis caput tegunt altioribus.

Mulierum circa amictum magna est curiositas, differtq; earum vestitus nõ multum ab Hispanico. Gemmis vnionibusq; velut obsitae incedunt, aliisq; quae mundum muliebrem exquisitiorem faciunt, vtentes semifagulis, cum amplis manicis, quas infra mamillas colligunt. Materia vestis est vel preciosa vel vilis pro modo facultatum. In exornandis crinibus suis multum ponunt studii, quos variis cincinnis circa tempora torquent colligantq; longa vitra velut tænia, vñionibus gemmisque graui. Faciem cerussa pingunt, inq; prima pulchritudinis parte ponunt, si quam minimos habeant pedes: qua de causa puellarum pedes à prima infantia adstringunt coherentque, etiam cum dolore, ne nimis excrecere possint. Quanquam huic rei etiam alia causa assignari soleat, nempe zelotypia maritorum, vt compressis ad hunc modum cruribus pedibusq; discurrere facile non possint, imo non nisi magno labore domo exire. Induit autem antiquissima haec consuetudo propemodum legis naturam, vt si qua mulier, vel puella eam violaret, infamiae notam non effugeret. Sed & in aliis rebus honestati student, degunt-

guntq; fere intra septa domus, vt vix de fenestra aut ianua prospiciant. Si quæ maritus ad cœnam inuitauit, vxor ad mensam minime accedit, nec in conspectum hospitis prodit, nisi propinquus sit aut sanguine iunctus. Si quæ patrem, vel matrem, vel agnatum inuisere cupit, portatur insidens sellæ gestatili à quatuor seruis, sic cooperta cathedra, vt ipsa quidē videri à nemine possit, probe tamen conspiciat omnes, quacumq; transit. Sequuntur eam serui ancillæq; magno numero. Sic fit, vt rarissime occurrat tibi in platea mulier aliqua è nobilioribus aut dignioribus, sitq; monstro simile, aliquam videre etiam in amplis vrbibus.

Sunt autem Chineses fere ingenio acri & subtili, sculpturæ & picturæ admodum periti, vt apparet ex tabulis, arculis & lecticis, quæ ab illis ad nos adferuntur. In campestribus planisq; regionibus vtuntur miro genere curruum, quod velis instructum à ventis agitur, non iumentis nauigii instar, quibus currib. vias satis longas per planiciem emetiuntur. Imitati sunt Hollandi hoc artificium, non omnino infeliciter, neq; tamen pari cum successu. In emendo vendendoq; astuti sunt & versipelles, vt qui cum illis negociantur, ab eorum fraudibus sibi cauere necesse habeant.

Extra domus mercatorum & institorum, qui infiniti sunt in hoc regno, propendet tabula, continens synopsis earum mercium, quæ ibi prostant: venduntur autē fere in illis tabernis institoriis telæ aureæ, argenteæ, sericæ varii coloris & artificii, vt & materia Xylina, lineæ, aliaque vestiaria. Idem faciunt, qui aromata & res medicas vendunt. Alibi sunt officinæ figulorum, in quibus vasa porcellana præstant, quæ quamuis varii coloris & pulchritudinis exquisitæ sint, mediocri tamen veneunt precio, vt visa sint quinquaginta vasa vendi quatuor nummis regalibus. Fiunt autem figulina illa opera siue vasa hoc modo. Cochleas quasdam marinas ouorū testis miscent, aliaq; quædam addentes subigunt & massam conficiunt. Hanc sub terra condunt, ibiq; eam macerari ad octuagesimum vel centesimum vsq; annum sinunt, hæredibusque suis thesauri loco relinquunt: & hæc quidem est sententia Eduardi Barbofæ: cui alii accedere se posse negant, quod fieri ex tantilla materia tantum horum vasorum non possit, quæ incredibili copia in Lusitaniam Hispaniamque, vt & cæteras Europæ partes, adde etiam in nouam Hispaniam & regnum Peruarum deportantur. Fiunt autem optima vasa Porcellana in Prouincia Saxiensi, quæ regno exportari fas non est, cum omnis ea supellex figulina cedat vsibus regis & Gubernatorum, ob pulchritudinem, quod ea non minus quam Crystallus pellucida sit. Habitant autem figuli isti in certis vrbium plateis, nec quisquam inter eos commoratur, qui non idem tractet opificium. Qui ea vendunt, indicem proponunt, quantum huius testaceæ materiæ apud ipsos prodest.

Est autem summa ac prope vnica Chinesium cura, qua liberis suis mature de futuro matrimonio dispiciunt, ne in transuersum rapiantur. vnde videas patres infantes liberos vix dum natos futuri matrimonii pactionibus reciproce obligare, cōcepta etiam eius rei formula litteris publicis solemnibusque. Iubet autem mos patrius, maritum dotem ad vxorem adferre. Cum sponsa viripotens est, & nuptiarum dies aduenit, pater eius solenne instituit conuiuium, vocatis in domum suam patre, matre & propinquis generi sui. Sequenti die idem facit pater sponsi, aut si patrem non habeat, proximus eius agnatus. Finito epulo dat sponsus sponsæ dotem, spectantibus vniuersis, hæc vero acceptam eam rursus dat parentibus, si adsint, in precium educationis. Hinc scilicet fit, vt ille, qui plurimas habet filias, vir opulentus iudicetur. Potest autem pater ea quam à filia accepit, pecunia vtique tanquam sua, si indigeat: verum eo mortuo, omnis redit ad filiam eiusq; liberos.

Licet autem viro tot ducere vxores, quot alere commode potest, dum modo à sorore & consobrina abstineat: nam hæ nuptiæ incestæ habentur & puniuntur. Primam quam quisq; duxit, vxorem legitimam putat, cæteras amicas & concubinas. Cum prima vir habitat & commoratur; reliquas hinc inde in diuersa domus conclauiam partitur, quæ si cum illa conferantur, ancillarum rationem habere possunt. Patri mortuo succedit filius natus maximus è prima vxore in maxima paternæ hæreditatis portione: eum cæteri fratres sequuntur, siue è prima vxore siue è posterioribus nati sint. Si filius ex prima nullus sit, transfertur id iuris in filium natum maximum ex concubinis: hinc fit vt rarissime quis moriatur, non relicto hærede masculino.

Aiunt in regni huius prouinciis iis, quæ Tartarico regno viciniores sunt, mirum hunc obseruari morem, vt pro rex siue gubernator adolescentibus virginibusq; certum constituat tempus, intra quod vel matrimonium contrahant, vel vitam profiteantur Monasticam. Qui nubere volunt, veniunt ad præfixum diem in constitutam ei rei ciuitatem, sistuntq; se coram duodecim viris, quos rex isti negotio præfecit, qui vtriusq; nomen & viuendi genus scripto concipiunt, & de dote percontantur, quam vir mulieri daturus est.

Cum autem plures simul tam viri quam scemina dare soleant nomina sua, numerantur vtraque,

utraq; & si plura sint nomina virilia quam muliebria, mittuntur sortes, iubenturq; ii qui extra sortem paris ceciderunt, in futurum annum expectare. Idem fit de puellis, si quæ sint superflua. Exæquato ad hunc modum numero, sex è duodecim viris istis, futuros sponfos in tres partiuntur ordines. In primo collocant ditiores, non habita ratione nobilitatis vel formæ: in secundo, qui cum mediocribus sunt facultatibus: in tertio vero pauperes: idem faciunt sex reliqui in puellarum nupturientium grege: ita tamen, ut in primo agmine formosissimas, in secundo mediocriter pulchras, in tertio deformes statuunt. His factis dantur formosæ diuitibus, qui singuli certum auri modum, quantus visus est iudicibus, persoluunt. Mediocres accipiunt mediocriter formosæ, sed pro illis nihil numerant. Deformes elocantur pauperibus, addita dotis nomine omni illa pecunia, quam diuites soluerunt, quæ inter egenos istos æqualiter diuiditur. Peractis ad hunc modum sponsalibus ingens celebratur festum nuptiale, paraturque conuiuium in Domo Regia, quæ illis seruit vsibus, in quo magnus lectorum numerus & abaci mensæ que plurimæ, aliarque res necessaria, quibus nubentes interim uti possint, donec post elapsum quinquagesimum diem quisq; in suam domum reuertatur. Quæ autem hoc loco diximus de plebe intelligenda sunt; magnates enim, & qui dignitate cæteros è vulgo antecellunt, his legibus subiecti non sunt, sed suo quisq; nuptias celebrat arbitrio.

Ipse porro Sinarum Monarcha, cum vxorem duxit, eligit sibi XXX. Concubinas, lectissimas primas ex vniuerso regno, quæ in regia commorantur donec ipse in viuus est. Defuncto autem eo successor eius sumtuosissime vestitas eas in magnificum introducit palatiû, de quo in superioribus diximus, coopertis omnes faciebus ne agnosci queant. Et cum dicto ingrediuntur XXX. Viri Nobiles, quos Rex testamento nominauit, eo ordine quo conscripti sunt: horum quilibet apprehendit manu vnam ex XXX. illis concubinis regiis, eamque abducit, ita velatam, ut diximus, in domum suam, habetque eam deinceps pro vxore suâ, percipitque quotannis magnam vim munerum donorumque, ut eam habere possit magnificentius. Solebant autem antiquitus Reges Chinesium, quoties vel liberis suis vel agnatis necessariis que nuptias facerent, solenne in Palatio regio instituere conuiuium, vocato vniuerso Equestri Ordine & Aulæ Comitibus, iussisque iis, ut omnes suos secum adducerent liberos, splendide ut quisque posset, exornatos, quod patres libenter faciebant. Finito conuiuium, surgent Equites, ibantque in aliud Palatium, vbi affidebant virgines pro ætatis prærogatiua, ibi quisque seligebat sibi vnam, quæ magis placuisset, vxorem. Sed hic mos penitus exoleuit, cum Principes Nobilesque non nisi agnatas necessaria que suas vxores ducant, exceptis duobus primis consanguinitatis gradibus: quanquam ne in hoc ipso quidem adeo sint obseruantes legum.

In persoluendis iustis exequiisq; defunctorum his vtuntur ritibus. Cum quisquam exspirauit, continuo lauant corpus, illique induunt vestes, quas homo viuus habuit optimas, grato perfusas odore. Hinc in perpulcra eum collocant sede, accedentesque omnes propinqui & domestici eius, coram eo in genua desident, faciuntque id non consanguinei tantum, sed omnes noti eius & amici, neferuis quidem exclusis, lugentes excessum defuncti. Postea reponunt cadauer in loculum ex odorato ligno factum, clauduntque eum exacte, ne quis malignus odor exhalare possit. Deinde inferunt loculum in cubiculum propinquum, aulæis & picturis exornatum, deponuntque eum in mensa, & tegunt linteamine candidissimo, in quo imago mortui graphice expressa est. Ad ingressum huius conclauis mensa posita est cum cereis ardentibus, inque ea multi panes cum variis fructibus: fitque hoc per continuos dies XV. quo toto tempore singulis noctibus adsunt Sacerdotes eorum & Religiosi, cantillantes & demurmurantes preculas suas, & offerentes sacrificia, omnia more Gentili. Afferrunt etiam multas chartas, variis imaginibus depictas, easque coram cadauere comburunt, addentes horrendos inconditosque clamores, quibus se animam defuncti ad cælum mittere opinantur. Finitis XV. illis diebus, quibus mensæ cibis onustæ sunt, ut tam Sacrifici quam qui cadauer honoris ergo inuisunt, habeant quod bibant comedantq; effertur funus in campum, deducuntibus id propinquis & magnosacerdotum numero cum ardentibus candelis. Sepelitur autem fere super exiguum collem, vbi sepulcrum eius est iam antea factum ex quadrato lapide. Iuxta sepulchrum defigunt erectam pinum arborem, quæ si forte collapsa iacet humi, non aufertur inde, sed relinquitur ibi donec vetustate consummatur; habent enim pro re consecrata. Qui funus sequuntur, ducunt secum Musicos & Cantores, qui sine intermissione ludunt canuntq;, donec cadauer in conditorio positum sit. Est autem magnificum præ cæteris sepulturæ genus, cuiquam plurimi sacrificuli intersunt, & libitinarii & præficæ. Dum enim illi ludunt, canunt hi lessos nânias que suas, intermiscentes preces, quibus Idola sua deprecantur. Postremo comburunt plurimas chartas, in quibus depicta sunt mancipia,

equi, vasa aurea argenteaque, preciosæ vestes, & alia multa, quæ mortuum in altera vita habiturum omnia nugantur. Propinqui eius toto illo tempore lugubri vtuntur veste, sago videlicet laneo crassiore, tecti caput pileo grandi, cuius margo latior in oculos vsque dependet. Patrem vel matrem per biennium lugere iis mos est; quod si filius defuncti Præfecturam alicuius prouinciæ obtineat, non raro ab ea discedit, impetrata à rege abeundi licentia. Qui remotiori gradu defunctum contingunt, paucis mensibus lugubri vtuntur, nonnulli etiam statim ponunt pullam vestem, cum à sepultura domum venerunt. Hæc de eorum sepeliendi ratione dicere habuimus.

Et si in hoc regno vites sunt, præsertim in montibus collibusque, vinum tamen ex vuis non exprimitur, vt apud nos fit, sed nouerunt artem recondendi uas, vt eæ in hybernum vsque tempus feruentur. In huius vini vicem exprimit succum longe optatum ex herba quadam nomine *China*, quem calide bibunt, sicut & Iaponenses faciunt. Hic potus expurgat phlegma, medetur grauedini capitis & lippitudini oculorum ex catari his: breuiter, huius potus beneficio plerique ad longæuam senectutem peruenire solent, à morbis corporis fere immunes.

Nimium Æstatis feruorem miro artificio mitigare nouerunt. Deprimunt in terram fossas cauernasque satis profundas, ex quibus receptum desuper & in partibus subterraneis refrigeratum aerem, in quamcunq; domus partem velint, emittere possunt. Annos suos numerant per duodecim menses lunares, vt post exactum tertium annum addant mensem vnum, incipientes annum à Nouilunio Mensis Martii. Ibi vulgo hilaria agitant, quod & quisque in Natali suo die facit, inuitantes se ad lætitiã, & offerentes alii aliis Strenas atque Xenia. In conuiujs magnifici sunt, nullis parcentes sumptibus, comicosq; tragicosq; ludos de nocte ad cereorum lucem peragentes. Horum ludorum materiæ sunt vel fisiones Poeticæ, vel historiæ de antiquorum rebus præclare gestis. Post Histrones ingrediuntur Mimi, Saltatores, Petauristæ, & tota Gesticatorum leuis natio. plateæ fragrantibus herbis sparsæ sunt, & odoribus aromaticis perfumata: parietes vero, & fenestræ aulæis peristromatisq; vestiti, vici verociuitatis symphoniacis aulædorum citharædorumque perstrepanz concentibus.

In conuiujs vero hunc seruant ordinem. quibus inuitatorum suam peculiarem habet mensam, raro duo vna sedent, nunquam plures. ipsa mensa facta est è ligno nitidissimo, quale est Hebenum. perpicta variis bestiarum figuris, non tam coloribus quam lineamentis aureis, velut encausto: quod quidem peculiare Chinensium est artificium, de mensa dependent lacinia sericæ preciosæ vtq; ad terram. Assident conuiuæ singuli in singulis sedilibus, suis instructis puluinis, vt quies in iis commode capi possit. Vbi stratis ad hunc modum mensis conuiuæ confederunt, afferuntur cibi in sportulis, variis floribus fructibusque viridibus coronatis. Et quamuis Chienses abundant volatilibus, ferina, piscibus ostreisq;, adeoque omni cupedia-rum genere; in primis tamen deliciis apud eos est caro porcina. Illos qui digitis apprehensum cibum ori inserunt, rusticitatis accusant, ipsi stilis vel furcillis ad eam rem vtentes aureis argenteisque, vt buccellas digito non contingant. Crebrius bibunt & poculis minutis, quod sic melius restingui sitim credant. Adstant interea carptores & Pincernæ, ministrantque mensæ magno silentio, tenaces ordinis. Viri separatim cibum capiunt, fœminis alibi prandentibus, obingentem virorum Zelotypiam.

In salutationibus vtuntur inferiores erga superiores his ritibus. Manum sinistram arte comprimunt, dextram vero sæpius admovent pectori, verbis vtentes modestissimis, & ad restandum affectum compositis. Diuites Magnatesque inter se profunda (vt loquuntur) se inuicem saluant reuerentia, extendentes & incuruantes brachium in modum arcus deinde perctinatim implicatis vtriusq; manus digitis, verbis ad adulandum factis, alteri alteros vrbantate superare nituntur.

Sed iam de eorum ingeniosis inuentis aliquid dicendum est. Primum illud non est aspernandum, quod vstrina in fabricis eorum follibus non indigeant, cum aptissime dispositis tubis quibusdam aerem perpetua quadam reciprocatioe ita attrahant, vt nunquam vento destituantur. Artem Typographicam, Tormenta igniuoma, Puluerem Nitratum Pyriumque iactant se aliquot seculis ante Germanorum inuentionem habuisse, vel potius alii de illis ita narrant. Aiunt enim regem quendam apud eos fuisse, Magicæ rei peritum, qui puluerem & tormenta illacum instrumentis aliis bellicis excogitauerit: nos de eo cum nemine litigabimus. Illud sane constat Persas, Chinensium vicinos, ante conflictum in Armenia cum Selimo Turcarum Imperatore habitum, de tormentis æneis nihil vel fando accepisse, quæ ignorantia in causa fuit, quod Ismaelis Sophi exercitus à Turcis, qui in imperitos huius rei fulminabant, victus fuerit. Narrant quidam inuenisse eos singulare artificium fundendi machinas æneas,

æneas, ita, ut in partes diuidi & velut resolui queant, atque ita iumentorum doctis, siue etiam à baiulis facile de loco in locum deportari.

In scribendo foliis chartaceis vtuntur longis admodum, ducuntque lineas litteratas nõ à sinistra manu versus dextram, vt omnes populi Europæi: neque à dextra versus sinistram vt Hebræi & Arabes aliiq; Orientales: sed à summa paginæ parte incipiunt vsq; ad infimam. Litteræ eorum Hieroglyphicis Ægyptiorum Notis non absimiles sunt: vnaquæq; enim vocabulum significat præstatq; interdum etiam sententiam aliquam aut totam Periodum. Hęc nimium est causa, vt huius regni ciues, etsi longissimis terrarum inter se distiti spaciis, vt hi illorum linguam intelligere non possint, scriptas tamen litteras librosq; impressos omnes facile assequantur. Est autem præter vulgatum vniuscuiusq; Prouinciæ Idioma, alia quædam & peculiaris lingua, propria Doctorum hominum quæ appellatur Lingua Mandarinorum, nõ ignota Magistratibus, Iureconsultis, Iudicibus, Scribis & iis qui Aulam Regis sequuntur.

Faciente iter non tantum vtuntur iumentis variis, sed & lecticis & pilentis, à bigis quadrigisue tractis, aliquando etiam curribus veliuolis, de quibus superius locuti fuimus. Nutriunt etiam magna cura instituunt aues, vt humana imitari verba & saltare discant, pingentes illas ornantesq; ludicrum in modum, Nauigatio, & Remigium eorum omnem prope fidem superat. Onerariæ eorum, quæ valde magnæ sunt, & *Ionquæ* appellantur, solo vento agitantur, quædam etiam militariter instructæ sunt, habentes duo castella, vnum in puppi, alterum in prora: quibus autem vtuntur ad transportandas merces & graua onera, humiles sunt & latæ velut corbitæ. Habent præter hæc etiam alia nauium genera, ab iis *Lantes*, *Bancones* & *Longas* vocitatas. *Lante* vna duodecim prægrandibus agitur remis, qui sex in vnoquoq; lateri, quaternis senisq; hominibus ad quemq; remum admotis. *Banco* dimidium numerum remorum habet & remigum. *Longa* in multis respondent nostris tiremibus, nisi quod tantum in fluuiis earum vsus est. Infinitæ etiam sunt nauiculæ hinc inde ad ripas, quibus ditiores animi gratia per mare & fluuios discurrunt, habentes in puppibus ædiculas cum fenestris cancellatis, & ambitu ad instar porticus deambulatoriæ, omnia auro, argento & aulæis exornata, cum hortulis pensilibus in summa nauium parte, vt prope mari illudere videantur.

Picis & Bituminis loco illinunt carinas nauium suarum lenta quadam materia, propria ad necandas teredines in ligno nascentes. Sentinam è nauibus maioribus scire exhaurire norunt, maiore commoditate, quam haustura sunt Hydraulica in nostris nauigiis. Habitant autem integræ æq; numerosæ familiæ in nauibus, non tantum in iis coquætes & victitantes, sed & cauponiam exercentes, negociantes, suaq; tractantes opificia: vtque vno verbo dicamus, sunt domus hæc mobiles atq; fluctuantes instructæ omni supellectilis & deliciarum genere, vt vix in vrbe aliqua excipi possis lautius. Alunt hi Pandochei nauales magnum alitum aquatiliu numerum, qui inter diu in mari nutrimentum quærunt, vespere ad nauim redeunt, ibiq; pernoctant. Aliud genus est earum auium, quæ ex more volare & reuolare didicerunt ad naues, sed diuersimode: in campos enim oriza cõsitos euolant, ibiq; pascuntur, absumentes simul herbas & semina frumento noxia, magno agricolarum bono. Vbi vesper adest, ad sonu tintinnabuli, qui auibus notus est, repetunt naues, in quibus sua habent auaria. Lembi ac scaphæ piscatoriæ magnum ciuibus vrbans subuehunt piscium numerum. Primo vere, cū flumina colliquatis niuib. & pluuiis intumuerunt, adsunt pisces marini magna copia, & ostia fluuiorū ascendunt, allecti dulcedine aquæ pluuiialis: nec minor hominū multitudo è vicinis partibus concurrunt ad capiendos hamo pisces, estq; quæstuosum illud tempus ob felicem capturam piscium.

Vtuntur autem præter vsitatas piscandi rationes alio quodam modo admodum iucundo. Alunt enim domi coruos marinos, vel mergos mansuefactos, è maiore genere, qui non aliunde quã esu pisciu viuunt. His imum collum vinculo intercipiunt, laxiore tamẽ, vt piscem quidem deglutire, in imum tamen ventrem demittere non possint. Hæ aues ad eum ornatum modum, vbi emissæ sunt, statim ima viuariorum lacuumq; petunt, captaq; præda domum reuolant, quæ iis è gutture salua eximi potest.

Hoc genus piscationis per aues marinas multum affert magnatibus iucunditatis, per totum annu id exercentibus. Vidimus superioribus annis tale aliquid in Gallia apud Fontibellaquã, cum Angli quidam eiusmodi Phalacrocoraces ad suefactos haberent, quibuscum piscabantur, inspectante tota Aula Gallicana.

Non pauci sunt inter Chineses, qui se studiis litterarum addicunt, rariores tamen ad Medicinam & Philosophiam Astrologiamq; animum applicant. Fidem promissorum tam diu præstant, donec necessariu & quæstuosum est. Peregrinos oderunt & suspectos habent, vt eos hospitio non accipiant, neq; multum cū ipsis versentur. Oppressi ære alieno vendunt liberos suos, vt se onere illo explicent, aut alia ratione infami se liberant. In cæteris inuentionibus suis

videntur sibi omnium mortalium esse ingeniosissimi, multumq; & crebris industriam suam iactant sermonibus dicentes, Chineses solos habere duos oculos, Europæos vnum, alios cæcos esse.

Aditurus plebeius aliquis Loyriam siue Doctorem Promotum, eique locuturus, demittit se in genua, antequam ad eum perueniat, & sic genibus innitens ingreditur palatium eius, demisso capite oculisque ad terram. Vbi in medium cœnaculi peruenit, subsistit, exponitque desiderium suum voce humili & submissa, vel etiam libello conceptum exhibet. Adeptus responsum eodem modo genibus humi positus exit palatio, sed præpoltere, ita ne vnquam dorsum obuertat Loyriæ, donec ab eo conspici potest. Si quis è vulgo in platea offendat aliquem illustri loco natum, aut dignitate eminentem, consistit immobilis, demisso capite taciturnus, donec alter præterierit: quod nisi faciat, fustibus sine dubio contundetur. Qui ab altero visitatur, deducit eum abiturientem non vsque ad ianuam duntaxat, sed per aliquam plateæ partem, honoris id habens amico. Quod se quitur, absurditatem potius aliquam quam ciuilitatem præ se fert. Si quis ex agro vel vrbe aliquem conuenire vult, eumque vel in limine ostii, vel in platea offendit, si is qui adeundus est, non satis comtus ornatusque sit, aut paratus ad excipiendum alterum: etiam compellatus ab hoc salutatusque nihil respondet, sed concitato gradu eum præterit, quasi eum non viderit. Domum vbi peruenit, induit vestes mundiores, atque ita pexus ornatusque prodir ad excipiendum alterum, læta facie, quasi eum aduentantem iam primum, antea non viderit: quæ quidem vera mihi videtur & mera stoliditas. Hospites siue peregrinos comiter accipiunt, apponentes iis ad primum aduentum fructus arborum & condita quædam aromatica, apposito simul potu per totum regnum vsitato, qui conficitur ex herbis quibusdam medicatis ad confortandum cor. Si quis peregrinum aliquem, vel etiam ciuem diu non visum in via offendat, statim sciscitatur ex eo, an ientauerit pransusque fuerit? negantem deducit sine mora in proximum diuersorium, soluitque pro eo Symbolum: quod quidem facile est factu per totum hoc regnum, cum hinc inde in vicis compitisque multæ sint Tabernæ, in quibus indulgere genio cuticulamque beare possunt, exiguo sane sumptu, cum omnia vili vendantur precio.

Si alter respondeat, pransum iam se saturumque esse, tum hic deducit eum in officinam quandam, vbi Salgama, Melimela, aliæque id genus cupediæ venduntur atque condituræ: & his velut bellatis mensisque secundis eum excipit. Mulieribus in vniuersum, siue eæ peregrinæ sint, siue ciues, plurimum honoris deferunt, easque per plateas incedentes officiose salutant, cauentes ne vel verbo eas offendant. Sunt autem capitales inimicitia inter Iaponenses & Chineses, quarum hæc putatur esse origo. Cum ante multos annos coniuratio quædam in regem Chinesium detecta fuisset, statuit is atroci vindicta de coniuratis supplicium sumere: sic interfecit quam plurimis, cum eadem capitis sententia in cæteros omnes lata fuisset, intercedentes damnatorum amici apud regem obtinuerunt, vt supplicium capitis in exilium mutaretur, morte non futurum mirius: deportandos igitur eos esse in vicinas Insulas, deferretas eas quidem & inhospitas: ad dentes, magnam hac mutatione pœnæ laudem clementiæ regem acquisiturum, si in liberos vxoresque coniuratos non animaduertet acerbius. Motus horum oratione rex, quotquot conspirationi illi affines fuerant, nauibus impositos in Iaponiam Insulam deportari iussit, qui iniuriarum illarum & odii semina secum ferentes, ea subinde auxerunt: nam & nostro æuo Iapones excursions faciant in Chineses, iisque damna inferunt vbicunque possunt: sed ne cum Chinesibus quidem mercimonia exercent, nisi interuentu Lusitanorum.

Ostendit se autem huius odii magnitudo ex ingenti morum vtriusque gentis, non dico diuersitate, sed contrarietate, quam hic aliquo modo attingemus tantum. Pro eo quod Chineses iis manus porrigunt quos salutant; Iaponenses exutis calceis pedes nudant in signum honoris. Chineses hospites peregrinosq; stantes excipiunt: at Iapones sedentes inciuitatis nomine eos arguentes, qui aliquem stando excipiant. Exeuntes domo ipsi pallia deponunt siue togas, contra quam aliæ gentes, quæ palliatæ foras prodeunt. Dentes nigredine inficere student, albos contra damnant, vt & capillitium flauum. Lugentes mortuos albo vtuntur amictu, euntes ad conuiuia & hilaritatem, nigram sumunt vestem. Facientes iter in equis, domini præcedunt, serui sequuntur, contra quam apud alios moris est. Mulieres quæ vetum ferunt, corpus arte incingunt, reliquo tempore fere disinctæ: quod dicant hanc rem ad partus facilitatem conducere. Puerum in lucem editum frigida abluunt, puerperam vilibus cibis & parce quidem nutrientes: cum apud nos contrarium fiat, vt supra quoque à nobis commemoratum est.

Cibum capientes his vtuntur moribus. Ponitur cuique sigillatim sua mensa, sine strophilo

pholo aut mappa. Cibum non digitis, sed duobus specillis ligneis capiunt, & ori inferunt. Potum ex oriza factum vsq; ad ebrietatem ingerunt. Post prandium porrigitur cuiq; poculū aquæ calidæ, quam ita feruentem ab igne bibunt, siue sit hyems siue æstas. Eundem prope morem obseruant Turcæ in sumendo potu suo Chaone, quem conficiunt è certis fructibus, baccis lauri valde similibus, quod genus potus ab Ægyptiis appellatur *Bon* siue *Ban*. Sumunt autem illius fructus sesquilibram, siccatamque coquunt in viginti libris aquæ, vnde singulis diebus mane sumunt poculum vnum calidæ, sicut apud Europæos moris est, Aquam Vitæ siue Vinum Distillatum sumere. Aiunt autem Turcæ, illa decoctione exalferi & corroborari ventriculum, profligari ventos atq; cruditates, & aperiri obstructiones.

Qui amplissimum hoc regnum inter opulentissima retulerit, imo qui omnium regnorū longe ditissimum locupletissimumq; dixerit, nostro iudicio nequaquā errauerit: cum omnibus rebus adeo abundet, vt non incolis duntaxat largiter sufficiat, sed & magnam partem vicinis exterisq; subministret. Et littus quidem maris, quod in incredibilem longitudinem porrigitur, portus habet multos commodosque, ad recipiendam quantum vis magnam classem. Ipsi Chineses magnam vim auri argentiq; eruunt è terra, vt iam de reliquis taceamus metallis. Exportantur China multæ merces preciosæ, margaritæ, vasa porcellana, pelles expetitæ, plurimum materiæ sericæ, vt & lini, Xylini, Cannabis, cum incredibili omnis generis telarum copia. Accedit faccarum, mel, cera, rhabarbarum, radix China, Camphora, colores & pigmēta, rubea tinctoria, Isatis herba, Moschusq; odoratissimus.

Opes & Diuitiæ Sinarum.

De prouentibus ipsius huius Monarchæ diuersimode sentiunt. Sunt qui eos ad XXXVI. Milliones Auri quotannis extendant, quæ quidem auri vis tanta est, quantam ne tenacissimus quidē Romanorum Imperatorum Vespasianus toto vitæ suæ tempore colligere poruit. Non me fugit, multos de hoc dubitare: sed tamē constat, ex solo portu Cantonensi, qui nō est inter quæstuosissimos huius regni, regem ex vectigali salis percipere CLXXX. millia coronatorū, & ex vicinia ex decimis ad eum redire vltra C. millia. Hinc iudicium fieri potest, quantæ auri argentiq; massæ quotannis in ærarium eius inferantur, si consideremus multitudinem & magnitudinem Prouinciarum huius regni, cum infinito populo, censu singulorum capitum domuumque, contributionib. oppidorum, vectigalibus & decimis mercimoniorum fructuumque terræ: adde his metallifodinas, subsidia pecuniaria, tributa, exactiones accidentarias, & quicquid in hunc indicem præterea referri debet. Vt autem lectori dubitationem eximamus, operæ precium arbitramur, exactius omnia considerare.

Primo loco occurrit nobis numerus tributariorum, qui in vnaquaque sunt prouincia, quorum catalogus est penes Præfectos Quæstoresq; regios, vt tributa ab iis exigere possint vbi notandum est, tantum prope eorum numerum esse qui nihil pendunt, quam qui pendunt: cum Loytiæ ipsorumque domestici nihil soluant, vt nec qui in iudiciis vel officiis publicis: postremo quicquid est vsquam militum tam terra quam mari, ab hoc tributo immune est.

Sed ad Prouincias ipsas veniamus, secuti eos, qui de his rebus scripserunt diligentius. Sunt in Prouincia Paquiensi hominum qui tributum regi solunt Milliones duo, præterea DCCIV. millia. In Cantonensi Milliones tres, & DC. millia. In Foquiensi Milliones duo, & CCCVII. millia. In Olamensi Milliones II. cum CCXL. millibus. In Cinsaiana, Milliones tres cum CCCLXXX. millibus. In Sufuana Milliones II. & L. millia. In Tolanchiana Prouincia, vbi rex habitare solet, Milliones VI. & LXXXX. millia. In Casaiana Milliones duo cum MCCCL. millibus. In Oquiamenti Milliones III. & DCCC. millia. In Auccheonensi Milliones II. DCCCXL. mill. In Honamensi Millio vnus cum CC. millibus. In Xantonensi, Millio vnus, CMXLIV. millia. In Quicheuana Milliones II. & XXXIV. millia. In Chequeamensi Milliones II. cum CCXLIV. millibus. In Sancienti, quæ prouinciarum minima est, Millio vnus DCLXXII. millia. Est autem hoc tributum, quod vnusquisque, qui domicilium & focum habet, soluit quotannis duas Masas, quæ species est monetæ, valens duos Regales Hispanicos. Etsi autem hoc tributum videtur esse exiguum, & ab eo multi, de quibus supra diximus, exempti sunt, tanta tamen est populi multitudo, vt detractis omnibus expensis, in Personam aulamque regis, in stipendia militum præfidiariorum, in salaria ministrorum regni, in classes, in conseruandos portus marinos, in ædificia publica: tantum tamen regi superfit, quantum ex libro rationum regni Chinesis hic subiiciemus: quamquam Chineses dicant, illas esse rationes prisorum temporum, & hodie in tanta regum opulentia multo minus pendi.

Auripuri siue Obryzi dantur ei Milliones CCLVI. millia & CM. Tahæ: Valet autem Taha decem regales nummos & XXIV. Maruedas Hispanicas: Argenti vero defæcati, Mil-

liones III. cum CLIII. millibus, & CCXIX. Tahis. Ex Margaritis, etsi non exacte rotundæ sint, redeunt ad eum Milliones duo DCXXX. millia Taharum. Ex Gemmis & Metallifodinis Millio vnus, & XXXV. millia Taharum. Ex vasis Porcellanis XC. millia Taharum. Ex Moscho & Ambra Millio vnus cum XXXV. millibus. Habet præter has diuitias hinc inde rex Agros Decumates, ex quibus infinita vis frugum ad ipsius quotannis redit granatium. Orizæ quidem modiorum Milliones LX. cum CLXXI. millibus DCCCXXXVIII. modis. Ordei Modiorum Milliones XXIX. CCCXCI. millia, DCCCLXXXII. Modiorum tritici percipit Milliones XXXIII. cum XXVI. millibus & CC. Salis Modiorum XXV. Milliones, cum CCCXL. millib. & CCCC. reconditur autem sal iste in horrea siue Apothecas regias, donec tempestiue vendatur, vnde ingens lucrum accedit Ærario regio. Frumenti Indici, quod Mayz appellatur, cedunt regi quotannis Milliones XX. & Modiorum CCL. millia, Milii Modiorum Milliones XXIV. Panici Milliones XIV. & CC. modii. Auenæ & Leguminum iunctim Milliones XL. & CC. millia modium.

Materiae fericae factæ infectæque, vt & gossipii, atque inde confectarum telarum tantum est, vt nec satis iniri ratio, nec numerus latinis verbis commode exprimi possit. Hæc autem omnia colliguntur pro rege Sinarum, qui omne, quod non impendit in magnificentiam splendoremque aulicum, in suum infert Ærarium atq; Gazam, in quo ærario, quanti in sine thesauri, ex supra dictis colligi potest, si modo tantæ diuitiæ ab humana mente cogitari colligique possunt.

Robur &
potentia.

Qui non ignorat, in multitudine hominum alicuius regni vires omnes & potentiam consistere: qui item cogitat, infinitum hominum numerum in huius Monarchiæ prouinciis contineri: dubitare non potest, quin regnum Chinesense sit validissimum potentissimumque. Vt autem exacti aliquid de hoc regno dicamus, apparet maiores eius vires ad defendendum quam ad acquirendum: & ipse quidem Monarcha hic magis intentus est, vt sua conferuet, quam vt aliena acquirat: cuius rei sufficiens est testimonium Murus ille longissimus irruptioni Tartarorum oppositus. Et potest sane is bona ratione contentus esse, cum vix vllus per totum terrarum orbem Princeps cum eo conferri possit. Quod si vel maxime exterum aliquem Regem bello aggrediatur, vix tamen sperandum est, vt id prospero cum successu fiat: quamuis enim multitudine hominum abundet, pleriq; tamen dissoluti sunt & imbelles, ob voluptates quibus immergi sunt, ob seruilem regnandi modum, quo oppressi sunt, & timorem perpetuum in quo continentur.

Ad perfectiorem autem cognitionem potentia Chinesensis, considerandus est huius regis apparatus bellicus, genus militum, & ordo quem obseruat in defendendo regno suo. Etsi enim iam ab aliquot Monarcha iste pace fruatur annis, nunquam tamen futuri belli cogitationem ex animo deponit, in primis Tartarici.

Habet igitur in vnaquaq; prouincia Senatam Militarem, Præfectum Copiarum, & certum quendam prædiariorum numerum, vt si se occasio vel necessitas offerat, breui tempore magnus conscribi queat exercitus, vel terra vel mari militaturus. Sunt enim non in Prouinciis duntaxat, sed & in singulis vrbibus prædiarii cum tribuuis suis, qui de die stationes habent ad portas, de nocte excubias magna diligentia obeunt, nõ secus ac si Hannibal ad muros esset. His inuitis ingredi vrbem nemo potest, sed nec egredi, nisi de voluntate Iudicis Urbani vel Tribuni militaris: in hac enim parte omne robur ciuitatis situm putant, hic collocant tormenta, huc intenti sunt omnes. Cum nocte claudunt portas, charta glutine illita inducunt iuncturas valuarum, easq; sigillo Gubernatoris vel Iudicis annulo signant, fiuntq; tam mane quam vesperi omnia per homines fidos. Cum autem portæ ciuitatis non nisi orto Solo aperiantur, oportet viatores, qui altero die mane proficisci volunt, in suburbis pernoctare. Vigiles nocturnos singulis horis mutant, semper tribunis ordinumq; ductoribus excubias obeuntibus. Vt autem quies in ciuitate conferuetur, nulli licet armato obambulare, nisi sit miles stipendio regis addictus: sed nec arma domi habere, aut cum telo ruri ambulare licet vlli. In Vrbe vero Xuntien siue Quinzay & oppidis vicinis habet rex perpetuo magnum equitum peditumque numerum, qui in omnes futuros casus expediti sunt: vtq; simul custodiam agant corporis Regii.

Cæterum militum huius regni duo sunt genera. Primum est eorum qui in Urbibus nati, prædiariis velut hæreditario iure adscribuntur, & hos ipsi sua lingua *Cumos* appellant: succedit enim filius patri, qui si decedens filium non relinquit, mittitur alius à Rege. Reliqui mercenarii, vel in mensẽ vnũ, vel in annum stipendiis addicti, suntq; hi ipsi, qui excubias obeunt, & Tribunos lustrantes vigiliis comitantur, quorum sequuntur imperia, quocumque ire iussi fuerint, & hi à Chinesibus *Poni* vocantur.

Habent

Habent autem milleni quique singulos signiferos & Chiliarchas, qui à supremo copiarum duce dependent: unde illi, qui velint inire numerum exercitus, suffecerit numerasse signa, unde tot Chiliarchas colligunt. Habet autem quisque tam Chiliarcha quam Centurio domicilium, in ipsis structum mœnibus, ipsius inscriptum nomine, in quo tantisper comoratur donec bellum est. Exercent autem Tribuni & centuriones, milites singulis mensibus in armis, siue pax siue bellum sit, ut dextri sint in tractandis sclopetis, hastis longis, gladiis variis, clavis, & scutis clypeisve præterdendis, ut & in acinacibus, crescentis Lunæ faciem referentibus, aliisque armis prophylacticis. Equites quaternos gladios, à sella equi dependentes in aciem ferunt, sed binis tantum semel rem gerunt mira dexteritate. Bellum siue aciem intrant cincti numero feruorum & domesticorum, qui equites dominos sequuntur pedes, probe armati. Peditum Equitumque par est in bello experientia & calliditas, utriusque enim variis nouerunt uti strategematibus, non solum ferro in hostem, sed & artificiosis ignibus dimicantes. Arma Equitum sunt præter duos illos, de quibus diximus, gladios, arcus cum sagittis, & lancea: quidam etiam scloperos ferunt manuarios.

In regendis equis parum ostendunt scientiæ, quod pro frenis lupatisque orie eorum rude quoddam ferrum iniiciant, clamoribus potius & flagris quam freno habentibusque utentes. Epphippia eorum ruditer admodum facta sunt, armatura & ornatus equorum omnis leuis: & ut verbo dicam, sunt equites non magnæ efficaciar.

Nec minor rei marinæ cura huic regi quam militiæ terrestris: unde semper in promptu habet instructas classes cum Nauarchis ducibusque suis, qui obueniunt littora maris totius regni. Soluuntur autem bona fide, & multo maiore, quam apud nos, sua militibus stipendia, iique qui fortiter fecerunt, honestis afficiuntur præmiis. Captos in bello necare non solent, sed eos velut æterno exilio damnatos, mittunt in longinquas regiones, ut ibi in præfidiis statuis ætatem exigant, ubi tamen non minora quam cæteris soluuntur iis stipendia. Distinguuntur proscripti hi milites à cæteris pileo rubro, in cætero nihil à reliquis differentes amictu.

Restat, ut deinceps videamus, quantum militum sit cum in toto regno generatim, tum in vnaquaque prouincia. Et de Senatu quidem bellico in quaque vrbe diximus, qui constat Senatoribus quatuor & Præside vno, quibus incumbit cura defendendæ prouinciæ. Mittunt hi ab Metropoli in cætera loca omnia quæ sunt ad gerendum bellum necessaria. Imperatum autem est Quæstoribus, ut sine mora iis pecuniam depromant, neue sint in damno. Fuit autem numerus militum in vnaquaque prouincia anno AN. C. MDLXXVII. quo anno alta pax erat, & Martinus Herradus in hoc regno fuit, talis.

In Prouincia Pasquienfi siue Paguienfi, in qua ipse Monarcha suam habet regiam, erant peditum quidem Milliones II. & CL. millia, Equitum CCCC. millia.

In Prouincia Cantonenfi peditum CXXVI. millia, equitum XL. millia.

In Foquienfi LVIII. millia CM. peditum, equitum MMCCCC.

In Olamanfi LXXVI. millia peditum & CCC. equitum XXV. millia.

In Cinsaiana LXXX. mill. & CCC. peditum, equites prope nulli, quod tota prouincia montibus asperetur.

In Oquianenfi pedites sunt XXVI. mille, & DC. equites tantum mille, ob eandem rationem.

In Susana peditum LXXXVI. millia, equitum millia XXXIV. & D.

In Tolanchiana, quæ Tartarorum fines attingit, Milliones sunt peditum duo & DCCC. millia, equitum CCLXXX. millia, Putanturque hi totius regni longe optimi, celeberrimique, quod inter arma nati, & à puero bellis Tartaricis exercitati habeantur.

In Canfaiana numerantur peditum L. millia, & XX. millia CCXXV. equitum.

In Honanensi sunt peditum XLIV. millia, equitum, XVIII. millia.

In Quicheuensi peditum LVIII. millia & DCC. equitum vero XV. millia & CCC.

In Chequeamenfi pedites sunt XXXIV. mille, equitum XIII. millia.

In Sanctienfi peditum millia XL. equitum millia VI.

Hanc computationem Martini si sequamur, conficiunt milites harum XV. Prouinciarum in vniuersum, Milliones quinq; peditum, cum DCCCXLVI. millibus & quingentis peditum. Equitum vero, CMXLVIII. millia, cum CCCL.

Sunt autem equi eorum apti ad conficienda itinera, parui tamen maxima ex parte: quam non desunt, qui in interioribus regni satis grandes & validos reperiri affirmant.

In finibus huius regni crebra assurgunt castella & propugnacula: sed ubi Tartari cõfines sunt, prælongus iste structus est Murus, qui instar valli fortissimi huic regno præterditur.

Quod

Quod si quæ ab illis partibus immineat belli tempestas, ad primum signum, quod custodes illius muri proposuerunt, concurritur ad turres & propugnacula, estq; tota vicinia in armis. Et vt vno verbo multa dicam, custoditur hoc regnum summa diligentia, tam à mari quàm terra, vt vix fieri posse videatur, vt ab vlllo Principe bello impune tentetur aut inuadatur.

Sed videamus porro, quos potentissimus hic rex vicinos habeat, à quibus aliquid periculi metuere possit. In continente quidem non est, cur vllum formidet regem, præter Magnum Chamum Tartarorum. Verum ab altero latere, qua Orientem respicit, Iapones habet obiectos, & Hispanos siue Lusitanos. Et distantia quidem Iaponiæ Intulæ ab China multum variat. Nam à Gotæa Insula Iaponiæ vsq; ad urbem Liampon numerantur milliaria LX. ad Urbem Vero Cantonensem milliaria CCXCVII. Sunt autem Iapones veteri quodam instituto Chinesibus molesti, piraticam exercentes, & obiecta Sinarum littora infestantes, latrociniiis rapinisq; magis quam aperto bello rem gerunt, quod Iaponia in plures sit diuisa principatus, quibus omnibus inter se parum conuenit, vnde non iunctim, sed exiguo militum numero Chineses inuadunt. Sunt tamen Chinesibus animosiores & bello meliores. Alia ex parte Philippinas Insulas, quæ Hispanorum Regi parent, obiectas habent Chineses, quæ Intulæ his non sine causa suspectæ sunt, cum is sit earum situs, vt non parum possint Chinesibus creare incommodi, quod & Lusitani facere possunt, Hispano regi & ipsi parentes. Permisit tamen his Monarcha Sinarum, vt in parua Insula Macaone sua exercent cum Chinesibus mercimonia, vbi fundauerunt Lusitani coloniam, sed imbecillâ, quod coloni illi nimis premantur à Chinesibus, parum fidentibus Lusitanico nomini, ob amicitiam quæ his est cum Hispanis, Manillam & Philippinas incolentibus. Vnde singulis annis Lusitanorum deterior reddunt conditionem, imminuentes eorum priuilegia, & id agentes, vt eos sponte cogant Insula decedere & repetere Indiam.

Modus gubernationis.

Omnes illæ tam vastæ & populosæ prouinciæ, quas supra nô semel recensuimus, omnes inquam vni parent Regi siue Monarchæ, neq; hic noti sunt Duces, Marchiones, Comites, aut alia nomina, quibus pendantur præter regem tributa & exactiones. Solus Rex distribuit Officia, solus creat Nobiles, vnde non solû colitur à suis, vt Rex, sed adoratur vt Deus. Est enim in vnaquaq; Prouincia statua regis aurea, velo tecta, nisi cum Noua Luna est, tunc enim adfunt Magistratus coram imagine illa in genua procumbentes, nec minorem quam ipsi regi præsentati simulacro honorem exhibentes. Hac re penitus deiciuntur animi multitudine, vt se potius mancipia aut seruos quam ciues regni intelligant.

Leges suas ante bis mille annos scripras esse aiunt, in quibus nihil ad hunc diem mutatum sit. Cumque Iurisprudencia sit porra & aditus ad honores & officia publica, complures illi scientiæ operam dant, semper disputantes de rebus politicis & rationibus bene administrandi Rempublicam. Iidem magna cum cura inquirunt in peregrinos, qui portus marinos intrant, quid rerum gerant.

Professores bonarum literarum in omnibus, vbi bibis, Regiis aluntur stipendiis. Ad scholas mittuntur pueri à prima infantia, facti adulescentes & doctiores, ad Academias transcribuntur, vbi accurate obseruantur à Præceptoribus. Ignauis aut petulantibus prima vice verbis reprehenduntur: secunda verberibus increpantur: tertia relegantur atq; proscribuntur. Strenui industriiq; conuenientibus afficiuntur laudibus & præmiis.

Visitator Regius prouinciam ingressus, præconis voce proclamari publice iubet: si quis Scholasticus adspiret ad gradum Loytiarum (qui iidem sunt qui apud nos Doctores) vt is in præcipuam prouinciæ Urbem se conferat. Vbi ad dictum diem omnes conuenere, & coram Visitatore comparuerunt, conscribit hic eorum nomina, constituitq; diem, quo subituri sint examen: qui dies vbi adest, inuitat Visitator quotquot in vrbe sunt Loytiæ atq; viri litterati ad conuiuium, quo finito examinantur Candidati summo rigore, propositis quæstionibus de Legibus & Statutis regni.

Quos aptos & sufficientes probæque in super vitæ agnoscit, ad certum diem adesse iubet, vt Doctoratus insignia illis conferantur. Sunt autem hæc: cingulum fibulis clausurisq; aureis, & pileus, à cuius posteriore parte duo lemnisci dependent. Significat autem vox Loytias non tantum Doctorem, sed & Equestris Ordinis virum: vnde duplices sunt Loytiæ: quibus litterarum scientia gradum contulit: & quibus gratia Regis, quasi Doctores Bullatos dicas. Differunt hi tamen inter se dignatione, etsi eodem vtantur titulo. Consiliiarii enim regii, Proreges Rectoresque Prouinciarum, & Visitatores Regii, omnes per examen Loytiæ facti sunt: at Præfecti copiarum, Quæstores, Iudices, eo velut beneficio ob merita à Rege affecti sunt: & horum quidem magnus est numerus.

Sunt & alii, quorû non exigua est auctoritas, sed hi in secundo gradu dignitatis constituti sunt,

sunt, qui in bello fortiter fecerunt, Equestri ciugulo per eos donati, qui Regem in militia representant, adhibitis oculatis testibus fortitudinis virtutisque eorum. His præter titulum dantur facultates, quibus se honeste alere possint, ut eorum exemplo allecti milites, & ipsi in strenuitatis virtutisque studia incumbant. Creatus Loytiæ siue Doctor ad hunc modum per ciuitatem incedit, Die constituto, quo insignia & dignitas Loytiarum conferri debet, conueniunt rursus omnes Loytiæ cum Visitatore in domo Regia.

Ibi ingrediuntur ordine candidati, splendidissime vestiti omnes, habens quisque Patrimonium suum secum. Ibi desidentes in genua, supplice voce petunt à Visitatore dignitatis insignia. At hic eos prius præstare Sacramentum iubet, quod tale est. Iurat futurus Loytiæ, facturum se in commisso officio & Magistratu, quod virum bonum deceat, dicturum ius æqualiter omnibus, neque se accepturum munera. Regi se ante omnes fore fidum, non venturum in partem conspirationis aut prodicionis aduersus eum: à boni cuius officio nunquam discessurum: & alia, quæ commemorare longum foret, iuramento ad hunc modum præstito, Visitator illos regis nomine alloquitur, iisque confert Titulos & Insignia nouæ dignitatis, eosque amplexatur, quod & idem faciunt reliqui quotquot adfunt Loytiæ.

Peractis his ceremoniis egrediuntur domo Regia pulchro ordine, sonantibus campanis per Urbem, quarum magnus est in toto regno numerus, eodemque momento exploduntur tormenta ænea in muris disposita. Inde deducuntur noui illi siue Doctores siue Equites per totam urbem, magna cum pompa, & ad hunc fere modum.

Totum agmen præeunt milites præsidarii, cumque iis tubicines, tympanistæ & Musici magno numero, & caduceatores. Hinc sequuntur Loytiæ equis vestiti & cooperti curribus, suo quisque ordine. Post hos videas incedere primo Patrimonios, deinde nouellos illos Graduatos caligis indutos & thoracibus, insidentes Asturconibus albis, phaleratis & sumptuose exornatis, cum insignibus Doctoratus & pileis, qui non multum differunt à mitris Episcoporum, à quibus itidem lemnisci illi dependent. Pileis illis siue mitris affixæ sunt binæ corollæ, ex auro vel argento deaurato, factæ in modum rami ab arbore palma defracti. Vnumquemque eorum præeunt sex arcule lignæ, singulæ à quaternis viris gestatæ, in quibus asseruatur tela serica, inscripta nomine, titulis & armis noui promoti. Ab eo die (ut iam cætera, quæ nimis operosa sunt, omittamus) nouellus Loytiæ creditur capax esse Præfecturæ cuiuscunque, quam ut obtineat, è vestigio Regiam petit, ubi ei honor habetur ab omnibus Aulicis, assignaturque locus in aliquo Palatio Regio, quæ his visibus destinata per ciuitates sunt. Ipse vicissim multum exhibet reuerentiæ Præsidi, Auditoribus, Consilioque vniuerso regis, quorum nemo non suam ei desert operam, & in promouendo suffragium fauoremque.

Est in vrbe Xuntien Senatus siue Curia, constans Præsidente vno, & Auditoribus XII. hominibus vsu & experientia rerum versatissimis. Qui Senatorium affectat gradum, præterquam quod in Philosophia morali & naturali eum versatum esse oportet, & Legum Regni expertissimum, necesse est, ut etiam sit peritus rei Astrologicæ, hanc scientiam Rectoribus tantum Imperii necessariam esse affirmant. Conuenit autem hic Duodecemuiralis Senatus in Palatio Regis ubi in cœnaculo amplissimo XIII. posita sunt tribunalia: sex in aurata, sex de argentata, decimum tertium autem cætera ob gemmarum & margaritarum copiam multis modis vincit. Consistit hoc tribunal sub vmbone serico vel è panno auro, in quo depicta sunt arma Regis, quæ sunt, intexti serpentes filis aureis. In hoc throno assidet Præsides Senatus, nisi Rex ipse in Senatum veniat, quod tamen raro contingit. Si tamen is adsit, Præsides ei cedit, proximūque locum ad manum dextram occupat. Si quam sedem vacare contingat, eligitur à Præsidente & Auditoribus nouus Senator, quem absentem in prouincia, ad Regem deducunt, reddentes rationem electionis suæ: hunc deinceps rex vel approbat vel reiicit. Si approbet, præstat Electus regi iuramentum, in eandem prope sententiam, ut supra narrauimus. His actis deducitur in tribunal ad sinistram manum positum, inque numerum Senatorum recipitur. Cum rege nemo loquitur, nisi præses, aut eo mortuo, maximus natus Senatoribus. Nouerunt autem hi Senatores singulis mensibus quid in quaque prouincia memoria dignum accidat, perscribentibus ad summam hanc Curiam omnia præfectis Rectoribusque regionum, nihil impediante prouinciarum distantia, quarum quædam ad quingentesimum milliare à Curia absunt. Hæc ubi exacte intellexit Præsides, refert ad regem, & si res aliqua remedio indigeat, dant operam Senatores, ne quid detrimenti Respublica capiat. Si quis iudex in prouinciam mittatur, ut res inspiciat, secretissime proficiscitur, ne aduentus eius prouincialibus innotescat.

Et si autem magna est primariis Ministris Regiis auctoritas, nemo tamen vel Prorex, vel Gubernator, vel Iudex supplicio capitis quenquam afficere potest, nisi capitalis sententia à Rege confirmetur, excepto cum bellum est, ibi enim licet summo copiarum Præfecto aut

Legato eius militem nocentem interficere, non consulto rege vel summo Senatu: sufficit enim si Præfesto Ærarii & Magistro Castrorum id innotescat, quorum in hoc puncto summa est auctoritas.

Reguntur vero Prouinciæ Paquienfis & Tolanchiensis à Summæ Curiæ Regiæ Assessoribus, interuentu Ministrorum vel Præfectorum inferiorum; at reliquæ XIII. Prouinciæ singulos suos habent Proreges, quos ipsi *Insuantos* vocant, qui semper in primaria ciuitate habitant. Et si autem Gubernatores omnes communi nomine sese *Loytias* appellant, aliud tamē semper cognomen addunt, pro ratione Præfecturæ aut Officii quo funguntur.

Summum Magistratum in Prouincia gerit Vicerex, qui ab incolis *Comon* vocatur: proximus ab eo dicitur *Insuantus*. Rector Ciuitatis, in qua non est Gubernator, appellatur *Tutanus*. Hic ea quæ maioris momenti sunt, ad Insuantum refert, Insuantus ad Comonem, hic ad Auditores Summæ Curiæ, & hi porro ad Regem.

Quartus Magistratus dicitur *Ponchasis*, estque supremus Quæstor in Prouincia, siue, vt nostro more loquamur, Præses Consilii Financiarum. Habet hic sub se Quæstores inferiores, Ministros Rationales & Exactores Tributorum. Collectas pecunias Ponchasis ad Tutanum deferret, qui velut supremus est regionum Computorum Magister. Quintus appellatur *Anchasis*, estque Præses Iustitiæ in causis criminalibus & ciuilibus. Hic cum collegis suis Iudicibus decidit omnes litigantium controuersias, in primis cum ab inferioribus tribunalibus ad eum prouocatio facta est. Sextus vocatur *Ayao*, estque Præses Consilii Bellici, penes quem est conscribere milites, si opus sit, & instruere naues, & expedire commeatus, & præsidis munire fines regni. Hic rationem reposcit à peregrinis, qui veniunt in prouinciam, quæ causa sit aduentus eorum. Horum autem sex Magistratuum quiuis habet suos Assesores & Consiliarios, numero X. quorum de sententia res omnes expedit.

Cum in Prætorium hi conuenere, sex confident ad dextram Præsidis, sex ad sinistram qui ad dextram confident, eorum cingula aureis fibulis bullisque ornantur: qui ad sinistram argenteis. Illorum operimenta capitis sunt coloris flauis, horum vero carulei. Gestant autem tam Præsides quam Senatores in pectoribus humerisque suis arma Regis, opere phrygio vestibus intexta, neque sine hoc amictu vllum actum soleanem exercere possunt: quod si negligant pœnas graues non euitabunt.

Præter Iudices superiores sunt etiam alii velut subalterni, inter quos est qui *Cantor* vocatur, Vexillifer Regius: & *Pochinus* Subpræfectus Ærarii: & *Pochinsus*, custos sigilli regii: & *Auzatzius* Præpositus ciuium. Super hos sunt alii tres, velut Alcades, Præpositi aut Iudices in Hispania, qui ins dicunt in suis domibus, quauis septimana semel: cumque tempus est audiendi litigantes, dant signum explosis quatuor tormentis minoribus, vt omnes adesse & sententiam audire possint. Quod si quis reus vadimonium deserat, vocatur per apparitorem, proposita tabella, qua pœna per scripta est, quæ contumaci sit irroganda. Habet autem quiuis ex his iudicibus mille habitatores sub sua iurisdictione, quæ non extenditur latius, quam districtus eius patet: Hi & noctu per vicos vrbs obambulant, curantes vt omnia etiam in priuatorum ædibus tranquilla sint, vtque focus diligenti cura custodiatur, cum magnum sit à fortuito incendio periculum, domibus fere contiguis & è ligno fabricatis, quales in Cantabrorum regione videmus. Si quis vltra præfixum tempus domi lumen habeat, multam incurrit. Datur autem ab his prouocatio ad Præpositum vel Iudices Curiæ non vero ad alios, excepto Visitatore Generali, qui cæterorum omnium errores & delicta corripit, ideoque dicitur Chinesium lingua *Hondin*, id est, Reparator Mali.

Præfectus Annonæ Chinesibus *Tompo* dicitur: at qui in erroneis & ociosos Planetas animaduertit, *Tribus* vocatur. *Quincheus* est Commentariensis, qui curam gerit captiuorum: & hic quidem stans erectus cum Iudicibus loquitur, cum cæteros genibus innixos loqui oporteat.

Cæterum id vnice operam dant, ne Prorex aut Gubernator, qui in Prouinciam mittendus est, vt & Auditor vel Iudex, in ea natus sit, vel ex ea vrbe, cui præfaturus est, genus ducat, gnari, multa sæpe à Iudicibus dari gratiæ consanguineorum, & ex altera parte odia partium sæpe corrumpere iudicia. Ne autem paupertate coacti munera accipiant à litigantibus, Rex iis opima præstat salaria, contra autem capitale est Iudicibus, si se muneribus donisque corrumpi sinant. Quod si qui aliorum ad exercenda iudicia mittantur, iniungitur iis seuerissime à summa Curia, ne quem litigatorē aut actorem causarum domi audiant, neue sententiam pronuncient, nisi in pleno iudicium auditorumque consensu.

Iudex, vbi consedit, ad sunt ad fores Ostiarii & Apparitores, citantque nomine eum qui ius sibi dici cupit. Ingressus cliens in genua subsidet, longius tamen à Iudice, exponitque vel

voce viva vel scripto suum desiderium. Si scripto: accipit illud tabellio, legitque coram Iudice: qui audita querela supplicis, decernit quæ iusta videntur, subscribitque de creto sua manu, non atramento sed succo rubicundo.

Iubet autem Lex regia Iudices ieiunos audire litigantes, quæ quidem lex strictissime apud eos obseruatur, punitis secus facientibus. Muneribus ad pervertendum ius corrumpi nemo potest, vt non resciscant reliqui in iudicio, ob causas quas supra adduximus. Si quis in hoc genere damnas fuerit, vtque adeo castigatur, vt etiam à carnifice aliquot ictus, ob quam causam ipse tamen infamis non fit, quod crebro ita vsu venire soleat.

Aguntur autem omnia, tam in ciuilib. quam criminalibus Iudiciis, scripto, vnde acta litis emergunt, & examinantur testes coram Magistratu, ne quod crimen aut falsitas concurrat. Auditur vero quiuis testis separatim, qui si diuersa aut contraria deponant, omnes in eundem locum iuxta sistuntur, vt alii alios confitent, donec pateat veritas: quæ si elici à tergiuersantibus non possit, adhibentur quæstiones & fidiculæ: non tamen hæ locum habent in viris honestis grauib. que, quorum assertioni fides habetur. In causis magni momenti, vel quæ vir os in dignitate constitutos contingunt, non fidunt iudices scribis aut tabellionibus, sed ipsi suis scribunt acta manibus, ne quæ fraus aut oscitantia interueniat: vnde fit vt nemo de iudicibus cõquerendi causam habeat. Numerant autem Iudices in omnibus iurisdictionis suæ locis domos ciuium, consignantque eorum dena nomina in tabella, quam appendunt ad vltimam illius decuriæ domum. Quod si quis ex hac decuria in aliud oppidum siue aliam plateam in eadem vrbe migrare velit, aut iter longum atque periculosum suscipere, oportet eum cum tintinnabulo siue ærea pelui, quam increpat, per totam illam circumire plateam, decem diebus antequam emigret aut proficiscatur, vt tota vicinia intelligat de discessu eius, & si quid

cuiquam debeat argenti, vt id prius dissoluat, aut si quam rem commodato accepit, vt ab eo repeti possit. quod si quis negligat, & tamen emigret, cogunt iudices reliquos nouem, quorum nomina in tabella perscripta sunt, æs eius alienum dissoluere, quod gnari eum mutaturum domicilium, id creditoribus eius siue iustitiæ non indicauerint.

Debitor, qui luere in ære vel bonis non potest, corpore luit, coniectus in carcerem, constituto ad solutionem termino, intra quem si non satisfaciat creditori, prima vice modice flagris cæditur, præfigiturque secundus terminus. quem si is non obseruet, flagellatur iterum, sed asperius: & sic tertio quartoque cæditur, semper crescente plagarum numero. Facit hæc seueritas, vt debitores magna cura cum creditoribus de solutione agant: captiui vero & verberati, si frustra amicorum & propinquorum opem implorauerunt, metu tormentorum vltro addicant se creditoribus in seruitutem. Fidicularum siue Tormentorum, quibus iudices ad exprimendam veritatem vtuntur duum generum, ea est acerbitas, vt rei ad conspectum eorum, vel etiam antequam in medium proferantur, vera proloquantur. Carcerum is est squalor & atrocitas, vt pœnæ potius quam custodiæ rationem habeant, & horrorem cogitantibus incutiant.

Et si autem Iudicum officium non nisi per triennium durat, quo elapso reddere tenentur rationem omnium actorum: Rex tamen singulis annis mittit in prouincias Visitatores, viros iustitiæ & prudentiæ laude claros, qui in iudicum acta inquirant: hos ipsi Chineses *Leuchiæ* vocant. Hi si iudices in crimine deprehendant, possunt eos pro auctoritate punire, vel ad tempus ab officio suspendere, vel eo in integrum priuare: sententiam tamen capitis in eos ferre in scio Rege non possunt. Afficiunt etiam iidem Visitatores condignis præmiis, quos cum laude & fide in officio versatos comperiunt: vt tam metu pœnæ quam spe præmiorum recte faciant. Ex his omnibus colligi potest, regnum hoc optimo iure, æquissimisque regilegibus.

Supplici orum apud eos varia genera in vsu sunt. Laqueus, Ignis, Scolopismus; quanquam Igne soli proditores regis puniantur. Adulteria capitalia omnino sunt, & qui his scientes conuiuent, ad exemplum aliorum certis pœnis afficiuntur. Belli serere materiam, aut tumultus concitare nulli fas est: neque nisi de consensu regis nauigare Oceanum licet. qui negociandi causa è regno abit, cogitur vades sistere, se intra definitum diem reuersurum: id ni faciat aqua & igni ei interdicitur. Extraneus in regnum siue mari siue terra intrare non potest, nisi permittente Rege: omnia enim itinera & portus marini studiose obseruantur à viarum littorumque præfectis. Nostra tamen tempestate conuiuent Portuum Præfecti exire è regno volentibus, interuentu munerum, quæ iis Mercatores offerunt, quibus illi secreto licentiam dant, nauigandi in vicinas Insulas, puta Philippinas, aut ad littora Indiæ, factumque est anno A. N. C. MDLXXXV. vt tres naues Mercatoriæ Chineses ad littus vsque regni Mexicani accesserint. Tempus autem quod profecturis ad reditum constituitur, est XII. mensium.

Iidem Iudices & Gubernatores multoties permittunt, mediante donatio, peregrinis, vt portus Chineses ingrediuntur, ibique vendant emantque, ita tamen ne per vrbes vagentur, aut curiosius perlustrent res ciuitatis. Datur autem eis hæc licentia inscripta tabellæ ligneæ, quam exotici mercatores in proa nauis sui erigunt, cum appellere volunt, ne à præfidiariis arceantur, sed exercere mercimonia cum indigenis possint, si Regi consuetum persoluerint tributum & vectigal.

Estque in vnoquoque portu scriba, qui annotat, quo die & hora quæuis nauis sit ingressa portum, vt quæque nouerit, quando exonerari debeat.

Hinc fit, vt quamuis non semel duo millia nauigiorum in vno portu stent, non maiore tamen tumultu & clamore onerentur, quam si duæ vel tres essent.

Pauperes in regno Chinesis non colligunt ostiatim stipem, neq; in Templis Idolorum suorum, sed interdicta est lege omnis mendicatio, cæterisque prohibitum, ne mendicantibus quicquam dent, sed eos ad Curatorem Pauperum deferant, qui horum necessitatibus ex officio prospicere debet. Hic ad certum diem per præconem proclamari iubet, si quis habeat liberos ita corruptis membris, vt laborare non possint, vt ad se deferat nomen eorum, quo eis ex prouentibus regii prospici possit. Est autem lex, quæ iubet ostendi infantem, vt iudicari possit, sitne ad artem aliquam ad moueri idoneus. Si talis deprehendatur, præstituitur patri certum tempus, intra quod filium alicui opificio adhibeat, ad quod videtur aptissimus. Si vero mancus adeoque debilis sit, vt laborare omnino non possit, iudex suppeditari iubet patri eius tantum sumtuum, quibus filium ociosum alere possit. Si puer patrem non habeat, commendatur proximo agnato, præsertim si cum re sit ampliore.

Si pau-

Si pauperior sit, oportet cæteros omnes conferre ad pupilli nutritionem.

Si agnatis propinquisque penitus destituatur, recipitur in Orphanotropheium Regiû, siue Domum Hospitali, in qua aluntur etiam capti membris & decrepiti senes, ut & emeriti vulneribusque debilitati milites. Qui ad hunc modum aluntur, exire Xenodochio nisi de consensu Magistrî nõ possunt: neque datur eis exeundi licentia, nisi cum necessitas sic exigit. Ne autem plane ociosi sint Hospitalarij illi, incumbit eis cura nutriendarum gallinarum, anserum, porcellorum aliarumque pecudum minorum. Iudici subest Administrator, & utriusque imperat Visitator, qui sepius inspicit eiusmodi domus Hospitali per prouinciam. Cæci non reputantur inter eos, quos vel propinqui vel rex alere tenentur, cum molere possint frumentum, & folles ducere in fabricis, & eiusmodi perficere opera, ad quæ oculorum usus non est necessarius. Puellæ destitutæ luminibus, ad nocturna gaudia in Lupanar includuntur, ubi omnes meretrices à Lenis & prostibulis exoletis in arte meretricia instruantur. Relegatur autem omne hoc genus meritorium ab urbibus in suburbia, habentque in his peculiare suos vicos, extra quos illis pedem efferre non licet, donec hoc quæstus genus exercent. Pauperclæ viduæ ad egestatem redactæ, possunt vendere liberos suos, ut se alant, & sunt quidem mercatores, qui magnum ex ea re lucrum percipiunt, cum teneras puellas emunt, easque docent cantillare, ludere fidibus, saltare, & id genus artes leues cumque adoleuerunt, deducunt eas in Suburam, ut corpore quæstum faciant. Addicturi puellam quæstibus meretricijs, antequam eam prostituant, deducunt ad Iudicem, cui harum mulierum cura incumbit. Iudex acceptam eam manu, illi rei veluti initiatam addicit, & ex eo tempore nihil in eam potestatis habet nutricius eius, sed venit singulis ad Iudicem mensibus, ut accipiat è quæstu meretricio quantum ei à Iudice assignatur. Refunditur eidem & educationis precium, & quantum pro ea exposuit, cum eam emit, pro stremo didactrum, quod eam in artibus illis ludendi saltandique eruditi curauit. Quod superest, Iudici cedit, qui curam earum gerit, eiusque nomine rationem quotannis reddit Visitatori. Vbi senectus eas deformes lipasque effecit, prospicitur iis alia ratione, ne egeant, esuriantue.

Pueri à pauperclis matribus venditi, ad opificia admoventur, quæ ubi didicerunt, feruiunt emptori nutricioque suo ad certum tempus, quo elapso, manumittuntur, ut uxorem ducere & se alere possint. Vicissim iuuenes illi, ut grati sint pro beneficiis oblata strena singulis annis patronos nutriciosque suos honorant.

In emendis mercibus non utuntur argento signato, sed ad cauendam omnem fraudem vendunt emuntque appensis ad bilancem particulis argenti, in quem usum secum ferunt forficem cum trutina in theca lignea. Si ponderosius aliquid examinandum est, habent Mercatores in domibus suis grandiores libras cum ponderibus signo regio notatis; neque cudunt monetam nisi cupream, valoris vnus Liardi, cuius singuli nummi perforati traiectique filo lineo coherent: suppleunt autem hoc numismatis genere, quod maioribus nummis argenteis superaddendum est, aut utuntur eo, cum res viliores emunt. Fœneratores, Pestis Rēi publicæ, si vsuras ultra fas extendant, graui multa afficiuntur. Claudis tamen, mutilis cæsisque in hoc genere aliquid amplius licet.

Sunt in vniuersum omnes Chineses Idololatræ, exceptis oppidò quam paucis, qui à Iesuitis ad Fidem Christi conuersi sunt. Habent autem Idola eorum nihil non horrendum & detestabile aspectu, quibus tamen infelices plurimum deferunt honoris. Tribuunt autem Idolo corpus propemodum humanum, à quo summo inter humeros prodeunt tria capita, se invicem intuentia, quibus vna omnium voluntas, & sensus, ut ipsi quidem aiunt, intelligitur: vnde quis suspicari possit, percepisse illos aliquid de fundamentis Religionis Christianæ. Inueniuntur & apud ipsos picturæ XII. Virorum, ea prope facie ac habitu, quo apud nos XII. Apostoli pinguntur.

Si vero quis ex ipsis percunctetur, quinam Duodecem uiri illi fuerint? respondent, fuisse eximios Philosophos, & qui in laude & virtute vixerint, ideoque in cælum translati fuerint. Conspicitur etiam apud eos imago mulieris supra modum pulchræ, quæ infantem vlnis complectitur, quam aiunt virginem peperisse, fuisseque filiam præpotentis regis.

Res omnes, siue cerni conspicique possint, siue non, ab ipso Cælo creatas fuisse asserunt, ideoque id prima littera Alphabeti exprimunt, non scribendo sed sonando: aiuntque Cæli Legatum summum appellari *Lacon Tzautei*, id est, Governatorem Dei, cui & summum honorem deferunt post Solem. Hunc Governatorem cum cæteris creatum negant, sed ab omni æuo fuisse, neque eum habere corpus, sed esse spiritum. Tertium quoque aiunt eiusdem esse Naturæ, quem *Cansajum* vocant, cui tribuunt curam rerum sublunarium, aiuntque in eius manu esse vitam & mortem hominis. Hunc porro *Cansajum* tres alios sub se Spiritus

habere autumant, quorum ipse opera in officio suo vtatur. Nomina horum Spirituum sic expriment: *Tancam*, *Teiquam* & *Zuiquam*, quorum singulis singula adscribunt officia. *Tancam* dant praefecturam pluuiarum & omnium aquarum, quibus irriganda est terra. *Teiquamum* praesidem statuunt natiuitatis hominis, aiuntque ipsum authorem esse bellorum, & segetum fructuumque. *Zuiquamus* est eorum Neptunus, qui regit mare & nauigantes in eo. His variis Idolis repraesentatis nuncupant vota sua, dedicant ludos scenicos, quos & coram eorum statuis peragunt.

In numerum Sanctorum referunt ingentem mortalium numerum, breuiter quotquot aliis antecelluerunt robore & fortitudine in bello, scientia & industria, austeriore genere vitae: vt & eos, qui vitam innoxiam vixerunt, aut multis aliis profuerunt, quos omnes vocant *Pausaos*, id est, Felices siue Beatos. Diabolo, cuius statuas detestandas & horribiles habent, sacrificia offerunt, improbum illum noxiumque non negantes, sed ne laedantur ab eo cum corpora tum bona eorum. Reliquorum Idolorum, cum non sit numerus, nos de praecipuis tantum mentionem facimus.

Primus Heroum siue Sanctorum inter eos appellatur *Sichia*, quem dicunt venisse ab Regno Trantheyco, quod in occidentibus sit partibus. Hanc autumant fuisse inuentorem vitae religiosae atque monasticae in regno, qui vna viuentes, a matrimonio abstinent, & in cenobiis claustratam agunt; cum *Sichia* ille caput caluum habuerit, abradunt capillos quotquot eius sequuntur instituta.

Deam siue Sanctam quam colunt, vocant *Quaninam*, aiuntque fuisse filiam Tzontonis regis, cui tres fuere filiae, ex quibus duae nupserunt: tertia *Quanina* elocari noluit, dicens se caelo vouisse perpetuam virginitatem. Pater indignatus filiae, inclusit eam in locum similem monaste-

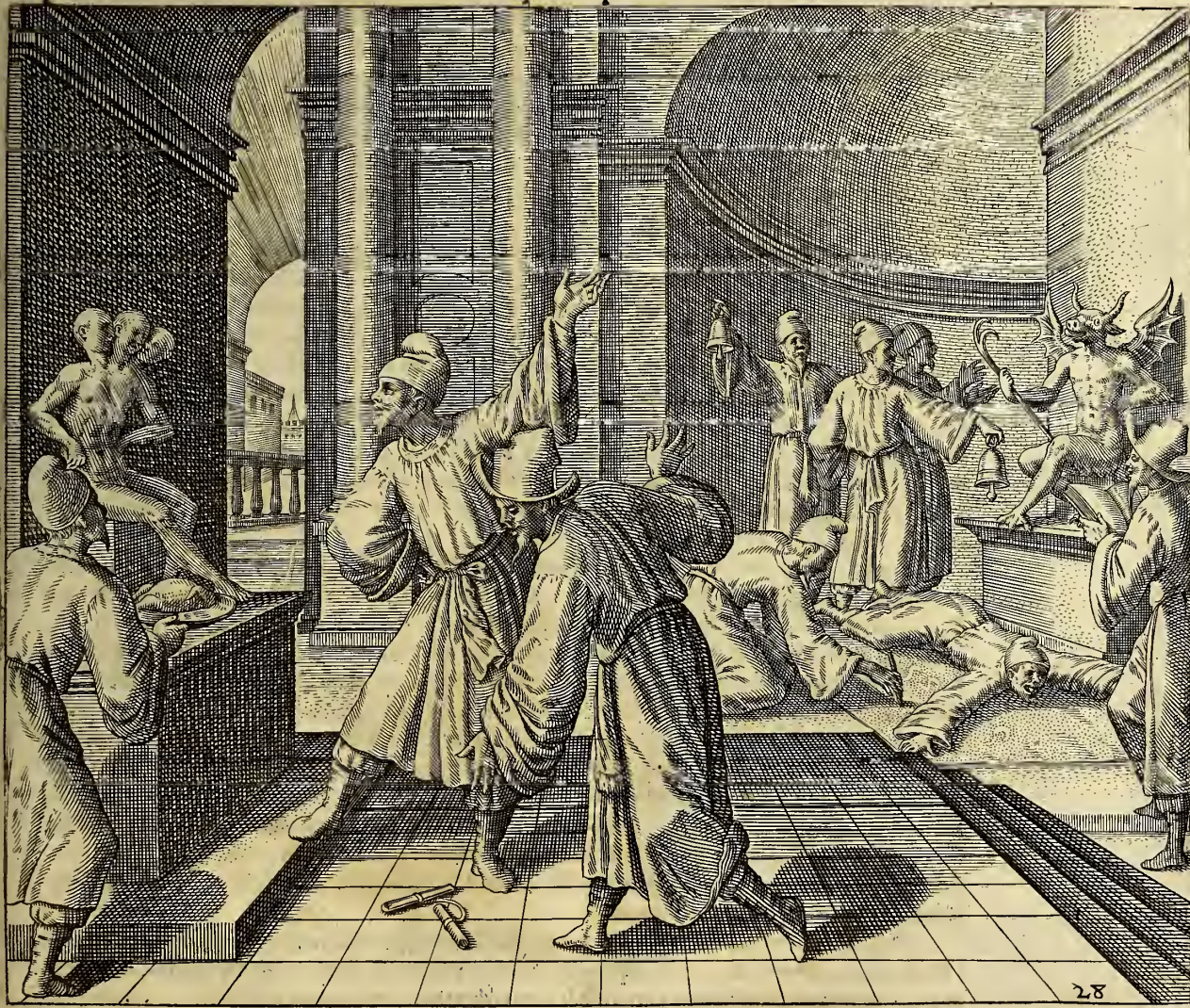

monasterio, ubi aquam hauriret, ligna portaret, & prægrande terræ spacium, quod sentibus & dumetis horrebat, perpurgaret. Narrant Chineses, Simias vltro venisse, eamque iuuisse, sanctos vero cœlestes hausisse aquam, & bestias sylvestres ligna è vicinis nemoribus supportasse. Pater hæc omnia Magicis artibus tribuens, iniici iussit loco ignem, ubi commorabatur. Sed effusis largiter imbribus ignis extinctus fuit. Vt igitur paternas effugeret insidias, aufugit occuluitque se in spelunca vicini montis, ubi sanctam sed acerbam egit vitam. At Pater à veribus & lepra immedicabili consumtus, nequitia pœnas dedit. Huius morbo cognito filia, quæ diuinitus erudita fuerat, accurrit, vt ei sanitatem restitueret, qua visa æger cum conuulisset, ignouit filia eamque adorauit. Volente autem filia ab adoratione patrem deterrere, & super ea re cum eo litigante, intercessit Sanctus quidam, dixitque, sibi non filia cultum illum exhiberi.

At illa confestim se in solitudinem recepit, ibique magna sanctitate reliquum vitæ exegit. Hanc adorant Chineses, vt apud cœlum pro se intercedat & gratiam impetret.

Tertio loco ponunt aliam Diuam, nomine *Neomam*, ex vrbe Cochi in prouincia Oquiamensi oriundam. Aiunt hanc fuisse viri Principis filiam, quæ cum fugeret nuptias, se receperit in exiguam quandam Insulam, ex aduerso Ingoæ, ubi cum austeram vixisset vitam, post mortem multis claruerit miraculis. Ferunt autem Nautæ statuam eius in puppi nauium suarum erectam, eique vota & sacrificia offerunt. Ex his exemplis videmus, in quanto honore sint apud has gentes Monachi & Moniales.

Sortium genera apud eos plura in vsu sunt, præcipue autem duo, quorum prius est huiusmodi. Duas particulas ligni teretis filo colligant, quæ tamen ab vna parte planæ sunt. Has proiciunt ante statuas Idolorum suorum, alloquentes prius Deastrum suum certis conce-

prisque precibus, orantesque, ut bonum aliquid pertendant Sortes, pollicentes vicissim grata sacrificia. Si proiectæ Sortes ita cadant, ut pars plana se ostendat, aut vnum quidem lignum partem teretem, alterum planam humi obuertat, obscærum interpretantur signum, conuersique ad Idolum, plaustra conuiciorum in illud despuunt. Satiati probriis iniuriisque, ad blandicias & palpos conuertuntur, onerantes Deastrum promissis opimorum munerum & sacrificiorum, si sortes ex sententia cadant. Si aliquoties abnuant proiectæ sortes, irati corripunt statuas siue Idola sua, eaque humo affligunt pedibusque calcant, vel in mare demergunt, aut igni admouent, ut amburantur paulum: aliquando cadunt ea virgis, flagrisque, idque tamdiu, donec Sortes illæ lignæ ceciderint, ut ipsi oprauerunt, id est, pars teres & rotunda sursum vertatur. Si vero Sortes mature arrideant, & bonum polliceantur euentum, instituunt festum in honorem Idolorum suorum, cantantes hymnos in eorum laudes, offerentes rostrum porcinum coctum, quem cibum existimant delicatissimum.

Vtuntur præterea & alio genere Sortium, quod tale est. Multa folia singulis litteris inscripta in vas quoddam coniiciunt, eaque inter se confundunt, versantes subinde. Post puerulum admouent, qui immissa in orificium vasis manu, folium aliquod extrahit, cuius conspecta littera, quærun in libro, qui ad manus est, paginam, quæ ab illa littera vel nota incipit, postea interpretantur, quod in ea pagina scriptum est, ut videant, respondeatne votis suis an non.

Omnibus hæc mos est Chinesibus, ut in graui aliquo morbo vel damno ad Diaboli opem confugiant, in quo inuocando his vtuntur ceremoniis. Extendit se vir quidam humi, ita ut ore terram contingat, at alius incipit à libro incantationes legere, cui pars adstantium cantillando respondet, reliquis impulsu tympanorum & tintinnabulorum sonum cientibus. Paulo post is, qui corpus ita humi extenderat, frendere dentibus diffinctorque os, & horrendos ciere gestus incipit, vnde colligunt, Cæcæ dæmonem iam in corpus eius ingressum. Tunc ii, qui consulunt oraculum, sciscitantur de dubiis euentibus ex obfesso, qui plerumque ambigue respondet, ita ut in vtrumque sensum responsum torqueri possit. Si Diabolo parum placeat verbis respondere, tunc obtinent ab eo responsum per litteras in hunc modum. Linteamen aut simile quid humi extendunt, sparguntque æqualiter super istud Chænicem Orizæ & continuo admouent hominem qui nescit litteras, cum bacillo in manu, adstantes autem sonant atque cantare incipiunt, ut infra attingemus.

Paulo post intrat malignus Spiritus in corpus illius, qui baculum tenet, incipitque dæmoniacus inscribere in orizam litteras siue notas, quas colligunt formantque in vocabala, ut inde responsum eliciant, quod tamen plerumque vanum est & mendax.

In cæteris ita sentiunt: ab omni retro tempore Cælum, Terram & Aquam vnum permittumque Chaos fuisse: ibi quendam nomine *Tayn*, summæ scientiæ & sapientiæ, Terram à Cælo separauisse, & cælum quidem summas partes petiuisse, Terram vero imas, pondere suo depressam. Eundem *Taynum* ex nihilo creauisse virum *Pansonem* nomine, & feminam *Pansonam*. Hunc rursus *Pansonem* accepta à *Tayno* potestate creauisse alium nomine *Tanomum* cum XIII. aliis, fratribus eius. *Tanomum* fuisse virum multiplici scientia, ut potuerit imponere nomina omnibus rebus creatis, cognita earum virtute & vsu præcipue in morbis.

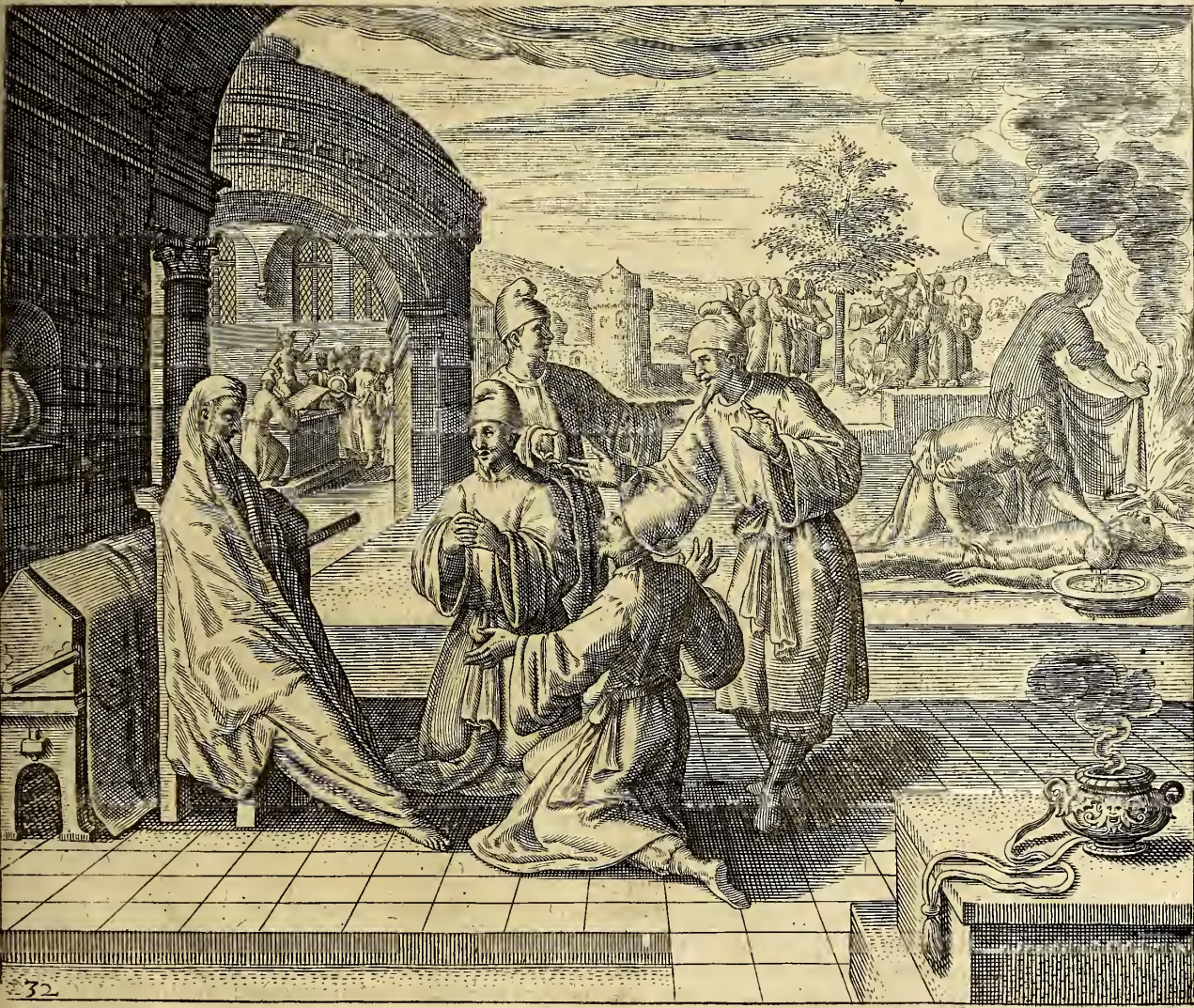
Porro *Tanomum* & fratres eius numerosam habuisse sobolem, & primogenitum quidem *Teiencomum* genuisse XII. alium *Tubucomum* IX. cæteros vero non pauciores. Horum posteritatem nugantur durauisse X. millibus annorum, quibus elapsis defuisse genus humanum. *Taynum* enim nescio quibus affectum iniuriis, simul & inuidia, quod videret homines se contento nimis sapere velle, fecisse, ut cælum in illos rueret, omnesque opprimeret. Hoc vero in altum sublato, *Taynum* creauisse alium hominem, nomine *Lotzizantum*, bicornem, qui vbi disparuisset, reliquerit post se plurimos vtriusque sexus homines, à quibus orti fuerint ii, quibus etiamnum mundus repletus est. Primum qui ex *Lotzizamo* natus fuerit, appellant *Azalamum*, quem vixisse perhibent annis CM. secundum *Atzionem* à cælo, qui matrem eius *Lutinam* impleuerit, generatum, vixisse annis DCCC. Ab hoc procreatum *Vsaonem*, & huius quidem temporibus multos fuisse in Mundo homines, qui non nisi rebus crudis victitauerint. At *Vsaonem* eos docuisse in excuatis arboribus habitare, ut tuti essent à noxiis bestiis: simulque corpus vestimentis munire.

Post *Vsaonem* prodiisse quendam nomine *Huntzuuum* qui inuento igne docuerit mortales coquere cibaria, & mutare rem pro re, loco emtionis & venditionis. Post hunc aiunt feminam quandam *Hautsibonam* peperisse filium *Ochuseium*, qui multas variasque res inuenerit, inque primis auctor fuerit Matrimonii. Hunc aiunt miraculose de cælo descendisse bono generis

neris humani hoc modo. Matrem eius incedentem per viam incidisse in vestigium pedis humani, cui cum suum ipsa pedem impressisset, repente lucem delapsam cœlitus eam circumfulsisse, vnde è vestigio grauida facta discesserit. Ocheteii huius filium *Etzomlonem*, inuentorem Medicinæ & Astrologiæ Ludiciariæ, hominibus colendi agri rationem ostendisse. Solitum hunc fuisse memorant vesci herbis venenatis, citra tamen noxam, adeo vt CCCC. annis vixerit. Filium postremo huius *Viteium* Chinam in regni formam reduxisse. Et hæc eorum est sententia de creatione Mundi & propagatione generis humani.

Animas hominum immortales esse credunt, easq; percipere vel pœnas vel præmia, pro ratione eorum, quæ cum corporibus coniunctæ patrauerunt. Animam porro aiunt è cœlo originem suam ducere, à quo substantiam acceperit immortalem. Eorum animas, qui secundum Leges Patrias vixerunt: neminem iniuria affecerunt, scelera nulla designauerunt, recta in cœlum eleuari, vbi æternis perfruatur gaudiis: qui autem turpiter & scelerate vixerunt, in obscuro carcere & perpetuis tormentis sine fine cruciari. Locum quendam esse opinantur, in quo Animæ, quæ in beatorum Geniorum numerum recipi debent, purgandæ sint ab inquinamentis corporis, & suffragia atque bene acta propinquorum multum iuuare purgationem istam.

Oraturi pro mortuis ita faciunt, Vnus inter eos, qui Sacrifici partes obit, gestat exiguum manu tympanum: quidam ex nouitiis crepitaculum tenet, alius tintinnabulum: sic accedunt ad Aram eorum Sanctorum, quos defunctorum Aduocatos arbitrantur, faciuntque suffitum ex Styrace, Thure aliisque odoramentis. Postea ponunt aliquot mensas cibis oneratas pro mortuis & Sanctis, continuoque ad sonum crepitaculorum, nolarum & tintinnabulorum incipiunt cantilenas hymnosq; quosdam, discurrentibus nouitiis, & certas quasdam

preculas pro defunctis chartaceis foliis inscriptas aræ imponentibus. His aliisque ceremoniis totam noctem exigunt, & sub diluculi tempus, inuadunt comeduntque cibos mensis illis impositos, de quibus paulo ante diximus.

Vulgi error hic est, quod putant animas maleficorum, antequam in æternū demergantur carcerem, quæ post interitum mundi creandū arbitrantur, migrare in corpora bubalorum aliarumque bestiarum: qui vero in virtute vixerunt, in Regum Principumque corpora.

Inueniuntur hinc inde per regnum hoc loca quædam clausa, Monasteriis nostris similia, non in urbibus tantum oppidisq; sed etiam in agro, vbi multi viri fœminæq; viuunt cõmuniter, velut in Cœnobiis more Religiosorum nostrorum. Sūt autem horum Monachorū Ordines quatuor, quorum quisque habet suum præfectum Generalem, habitantem in Vrbe Xuntien, Appellatur autem Generalis iste *Tricon*, qui sub se habet Prouinciales suos, qui hinc inde obeunt Monasteria, & in delinquentes à regula animaduertūt. Hic Prouincialis in vnoquoq; Conuentu constituit alium, velut Abbatem aut Priorem, cui cæteri obedire tenentur. Generalem Ordinis non creant capitulares (vt vocantur) sed rex ipse, nominante eum summo Senatu. Incedit hic vestitus toga holoserica, eius coloris quæ Ordo illius gestare solet, puto nigri, vel flauī, vel albi, vel deniq; subfusi: his enim quatuor coloribus rotidem Ordines isti distingui solent. Neq; vero vnquā domo prodit, nisi insidens cathedræ marmoreæ vel inauratæ, gestatus à VI. vitis eodem colore vestitis. Quidam inter eos mendicando per plateas vrbium victum quæritant, sonum cientes crepitaculis suis, instar sacerdotum Cybeles. Caput mentumq; omnino radunt, orantesq; Cælum inuocant, quem summum Deorū statuunt, & post hunc quendam Sinchiam inuentorē auctoremq; Ordinis Monastici, Filius primogenitus, prohibentibus legibus patriis, Monachus fieri non potest, cum obligatus sit patrē & matrem in senectū alere. Idolis suis mane & vespere offerunt thymiamata ethure Benzoino, ligno Aloes & Caiolaco, vt & pastillis quibusdam odoratissimis. Si quæ nauis primum Mare intrat, adsunt Religiosi isti, proq; eius salute sacrificant in puppi, offerentes depictas chartulas, quas coram Idolo discerpunt, nō sine canticis & sono ririnnabulorum, atque ita honorē habentes Cacodæmoni, quem depictum habent in nauigiis suis. Hoc factō comedunt bibuntque ad nauseam vsque, credentes hoc pacto nauem sanctificatam esse, & omnes qui ea vehuntur, prospera vsuros fortuna.

Academiarum magnus splendor & solemnitas est per vniuersum hoc regnum, florentibus studiis Philosophiæ & Legum, neq; hic vlla est prærogatiua nobilitatis, sed tantum eruditionis & doctrinæ: hinc fit, vt accessus ad Magistratus & honores doctis hominibus pateat, quib. ii magna solennitate cōferuntur. Omnis virorum doctorum vita in deliciis & magnifice peragitur, vocanturq; Loysiæ & Mandarinī, gestatiq; sedilibus opertis, semper ocio & suauitati vitæ student.

GENEALOGIA REGVM CHINENSIVM.

Cum primus *Viteius*, vt diximus, Prouincias Chineses in vnum corpus vnumque regnum reduxerit, non absurde faciemus, si ab illo incipiemus, deducto successionis filo vsq; ad eum, qui nostra memoria regnauit Sinarum Regem. Igitur *Viteius* iste primus rex inter Monarchas Chineses ponitur. Narrant de eo Chinesium annales inter alia, quod proceritate corporis VII. mensuras Chineses exæquauerit, quarum vnaquæq; constituit duas tertias vnius vlnæ Hispanicæ, ita vt altus fuerit quatuor vlnas & duas tertias. Addunt eum tam latum fuisse ab humeris, vt latitudo spaciū inter vtramq; scapulam fuerit spithamarum VI. & robur membrorum omnino respondisse vastitati corporis. Legatum eius in bello fuisse *Lincheonem* qui cum fortitudine & magnitudine animi prudentiam coniunxerit, vt facile subiicerit *Viteio* tam amplum istud terrarum spaciū, eumq; formidabilem fecerit toti Asiæ. Tribuunt *Viteio* regi inuentionem longioris togæ, tincturæ, nauium & ascie siue securis ad findenda ligna.

Narrant & summum Architectum fuisse, & multa extruxisse egregia ædificia. Primus hic in regnum inuexit vsus auri & argenti in vestibis, vt & Margaritas atque gemmas. Partitus insuper ciues suos in vrbes, oppida & pagos, instituit opificia, lata lege, ne quis aliam addisceret artem, quam pater eius exercuerat, nisi de consensu regis aut Præfecti Prouinciæ. Qui eiusdem artis & conditionis erant, iis in eadem platea assignauit domicilia, veruīque, ne qua mulier ociaretur à labore, sed vt vel iuuaret virum, vel vt neret, texeretque, fuitque hæc lex adeo omnibus mulieribus communis, vt nec vxor eius feriata fuerit. Fuerunt Regi huic vxores IV. è quibus sustulit liberos XXV. regnauitque annis C. & post eum reges CXVI. vsque

vsque ad eum qui longum struxit murum, omnes è profapia Viteii, qui simul regnauerunt annis MMCCLVII. Hos omnes numerare & longum foret & tædiosum Lectori: contenti ergo erimus, eos solum retulisse, in quibus aliquid momenti est ad ostendendam successiōnem in hac corona, post CXVI. illos reges vsque ad eum qui nostra memoria rebus præfuit.

Vltimus ex posteritate Viteii fuit *Tzinzonus*, cui debetur longus ille murus, quem struxit immenso labore, cum tot Tartarorum incurfionibus vexari videret regnum suum. Cum autem in tam infana structura infiniti perirent mortales, ab omnibus odio habitus, & à suis interfectus est, cum regnasset annis XL. relicto hæc re de filio suo *Aguntzio*, qui iam ante aliquãdiu cum patre regnauerat. Sed & hoc occiso, elegerunt Procères Chinenfium quendam *Anchofaum*, hominem alti spiritus & bellicosum, qui regnauit annis XII.

Successit huic filius *Futeius*, qui adolescens obiit cum regnasset annis VII. Huius morte mater eius, regio orta sanguine, regni gubernacula per annos XVIII. tenuit, magno regni bono: quæ cum filium non haberet, *Anchofai* filius ex alia muliere regnum adeptus est, qui regnauit annis XXIII. successorem habens *Cunteium* filium, qui regnauit an. XVI. mens. VIII. *Hunteius* Cunteii filius præfuit regno LIV. annis, relicto successore.

<i>Chanteio</i> , qui	} regnauit annis	XIII.
<i>Chanteius</i> II.		XXV. mensibus III.
<i>Chanteius</i> III.		XVI. mens. II.
<i>Tzentzeius</i> .		XXVI. mens. IV.
<i>Pintareius</i> .		V.
<i>Tzinzunius</i> Pintareii frater		III. mens. VII.
<i>Huyhannon</i> .		VI.
<i>Cubuum</i> .		XXXII.
<i>Bentheius</i> .		XXVIII.
<i>Vntheius</i> .		XIII.
<i>Otheius</i> .		XVII. mens. V.
<i>Iantheius</i> .		mens. VIII.
<i>Antheius</i> .		XIX.
<i>Tanteius</i> .		mens. III.
<i>Chiteius</i> .		I.
<i>Quanteius</i> frater superioris	XXI.	
<i>Linthesius</i> .	XXII.	

Huius filius *Iantheius* regno præfuit annis XXXI. Cum autem parum compos esset bonæ mentis, in odium Chinenfium incurrit, vnde quidam ex nepotibus eius *Laupius* seditione contra eum mouit, conspirantibus cum eo duobus Equitibus in Regia, viris fortibus, quorū vni *Quateio* nomen erat, alteri *Trunteio*, qui stupebant *Laupium* regem facere. Et si autem hoc non fugiebat *Iantheium*, adeo tamen dissolutus & iners fuit, vt quid faceret, non inueniret. Causa hæc fuit, vt plures in regno reguli Tyrannidem affectarent, in primis vero quatuor, quorum hæc sunt nomina: *Cincoam*, *Sosoc*, *Guanfiar* & *Guanfer*. His intulit bellum *Laupius*, sub prætextu iuuandi regem, cumque aliquandiu inter ipsos disceptatum fuisset, fecit *Laupius* cum *Cincoamo* pacem, ducta huius filia in vxorem, continuoque bello appetiuit tres reliquos Tyrannos, de consensu Regis.

Fuit tunc regnum istud diuisum in tres factiones, quarum præcipua sequebatur *Laupium*, defuncto *Iantheio* rege, altera *Sosocum*, tertia *Cincoamum*, *Laupii* focerum: durauitq; hæc diuisio donec *Cuitheius* *Laupii* filius post patrē regnare cœpit. Cōtra hunc insurrexit Tyrannus quidam, nomine *Ciambuteius*: sed *Cuitheius* interfecit eum, vniuitq; denuo totum regnum, quod scissum laceratumq; fuerat annis XLI. *Cuitheius* regnauit solus annis XXV.

Huius filius *Fonteius* regnauit post patrē annis XVII. & vt tã tædiosæ enumerationis cōpendium faciamus, præfuerunt regno Chinenfi ex hac familia reges XV. qui regnauerunt per annos CLXXVI. Vltimus horum fuit *Quenteius*, ex cuius sanguine prodierūt reges VIII. qui regnauerunt annis LXII. Aduersus vltimum horum *Siteium* insurrexit quidam nomine *Coteius* pater quinque regum, qui potiti sunt rerum per annos XXIV.

Horum vltimus *Ortheius* trucidatus est per quendam *Dianum*, ex cuius posteris quinque Reges fuerunt, qui regnauerunt annis XXXI. vltimum ex his sustulit *Tzuuius* quidam, cuius posterī tenuerunt regnum per annos XXXVII. Vltimo sublato, *Tonco*, qui magna cum laude Reipublicæ præfuit, habuit successores ex sua posteritate reges XXI. qui regnauerunt annis CXCIV.

Vltimus nomine *Tronco* despondit sibi Nouercam suam *Bausam*, exquisitæ pulchritudinis, utq; ea potiretur, extraxit eam è Monasterio, quod mortuo marito intrauerat. Postremo fecit *Bausa*, ut Priuignus occideretur, & sic ipsa regnum sola per XL. annos gubernauit. Aiunt Historiæ Chinesium, mulierem hanc valde luxuriosam fuisse, quæ contemtis Nobilibus regni nupserit homini vilis conditionis, cuius ipsa non cogereur sequi arbitrium. Antequam autem in manum huius cõueniret, interfecit omnes liberos masculos, quos ex prior marito susceperat. At proceres regni, peræsi muliebris domini cum turpitudine & crudelitate coniuncti, vocauerunt *Tronconis* filium nothum, eumque creauerunt regem, *Tautzoni* huic nomen fuit, qui seueram sumisit vindictam de *Bausa*, crudeli & libidinosa fœmina. Pater hic fuit VII. regum, qui regnauerunt annis XXVI.

Postremus horum fuit *Cuchamus*, quem solio regio deiecit *Dianus* quidam, reliquitque post se hæredes duos reges, qui præfuerunt annis XVIII. Contra posteriorem insurrexit *Vtonus*, factusq; rex, reliquit tres è posteritate sua reges, qui regnauerunt XV. duntaxat annis.

Vltimum è medio sustulit *Vtzinus*, qui cum filiis suis regnauit annis IX. mensibus III. Post hos regnauit *Tozo* cum filio annis IV. Huic intulit bellum *Anchius*, eumque occidit, factus hac cæde eius in regno successor.

Vltimum è posteritate Auchii è medio sustulit *Zairzonus*, factus pater XVII. regum qui omnes tranquille regnauerunt per spacium annorum CCC. Horum extremo *Tepimo* nomen fuit, quem bello deuicit Magnus Cham Tartarorum, *Vzous* nomine, qui Chinam ingressus totum sibi subiecit regnum, adeoq; illud sibi stabiliuit, ut post eum nouem reges Tartarici imperitauerint per annos XCIII.

Horum vltimus *Tzinzous* tam flagitiosus fuit, ut totum ab eo defecerit regnum, vocato secreta quadam electione ad regnum *Hombuo*, qui genus ad priscos reges referebat, vir bellicosus & animi intrepidi, qui magnis viribus aggressus Tartaros, omni eos regno eiecit. Ex huius *Hombui* prosapia prodierunt duodecim reges, simul numerato eo, qui nostra memoria rerum potitus est: & vndecim quidem superiores per CC. annos regnauerunt. Duodecimo nomen fuit *Bonogo*, qui successit fratri maiori sine liberis mortuo, cum ex equo lapsus ceruices fregisset: fuit autem *Bongus* vir iustitiæ amans, prudens, comis & humanus, qui ex uxore consanguinea sua vnum suscepit filium, regni aucti hæredem.

CAPVT XXIX.

PERIOCHE.

Explicata superstitione & sacris Chinesium, peregrinorum & aduenarum apud illos, Mahometistarum & Christianorum sacra, & quo loco hi apud eos sint exponitur. Synopsis relationis Iesuitarum de Christiana Religionis in China successibus.

DE ceremoniis ritibusq; quibus Sinarum populi indigenæ in eo regno in peragendis sacris suis vtuntur, satis in superioribus à nobis dictum est. Cum autem præter natiuos Chineses etiam aduenæ multi & peregrini inter eos commorentur, de horum quoque cultu & Religione aliquid dicendum est. Iam primum de inhospitalitate hatum gentium satis notum est, siquidem peregrinos in regnum suum non admittunt, nisi sub triplici hoc prætextu. Vt vel debita vectigalia & tributa annua afferant: vel ut Regi munus dignum offerant, & ab eo in littore mercandi licentiam impetrent, vel denique si quis admiratione virtutis & eruditionis se ad eos profectum dicat, ut inde doctior & melior domum redeat, ut olim Regina Sabæorum Salomonem adiuisse dicitur. Et hoc vltimo prætextu Iesuitæ ingrediendi licentiam obtinuerunt. Qui hoc postremo titulo admittuntur, domicilium stabile ibi sibi figant oportet, præsertim Iesuitæ: his enim vix vniquam fit discedendi copia, cum sacra & mysteria sua regno efferri, & exteris communicari populis nolint. Vnde mirari subit, cum Iesuitis expulsionem è regno isto timendæ minime sint, quod tamen tantoperè de persecutionibus quas sustinuerunt, conquerantur, uti Trigautius fecit, qui eas non tantum verbis exaggerat, sed etiam picturis repræsentat. Quanquam non disiteamur, omni illis cum peregrinis, in primis Europæis, interdicitum esse commercio. Et quanquam reducti aliquo modo in gratiam, duplici à Rege affecti fuerint honore, primum uti par iis cum Eunuchis Palatii Principalis contingeret dignitas; deinde ut Calendarii errores corrigere: obtinere tamen nunquam

Causa ob quas peregrini in regnum China admittuntur.

Iesuita quo loco sint in hoc regno.

nunquam potuerunt, uti prouinciam Cantonensem incolerent, ob viciniam *Macaonis* oppidi, in quo Lusitani habitant: licet Iesuitæ necessitatem, cur prouincia ista omnino ad eunda esset, prætenderent, quod destituerentur Instrumentis Mathematicis librisq; ad Calendarii correctionem necessariis & in eo loco acquirendis. Quin & præcipuus ex regis consiliaris, *Colao* dictus, officio & dignitate motus est, quod ausus fuisset litteras ad vicinum regem mittere, grauius hoc nomine accusatus.

Ad collimitia prouinciarum & oppida ac loca omnia, in quibus telonia soluuntur, ut & ad pontes & traiectus fluuiorum custodia collocata sunt, à quibus facientes iter diligenter excutuntur, & si suspecti sint, interdicto transitu remitti eandem viam, qua aduenere, coguntur: in regni tamen penitioribus cum periculum idem non sit, eiusmodi perquisitores constituti non sunt. Fit tamen aliquando, ut Iesuitæ ope Lusitanorum, qui *Amacaonem* oppidum incolunt, furtim subreant, & Cantonensem prouinciam intrent. Nam ipsi Lusitani ad Canton urbem primariam quotannis bis admittuntur, ubi interdum iis cum ciuibus negociari licet, appetente vero nocte ad naues redeant necesse est. Est iuxta urbem illam in ipso fluuio parua quædam Insula, in qua obtinuerunt Lusitani, uti sacellum Catholico more extruerent, in quo sacra suis ritibus peragere iis licet. Hinc aliquando Iesuitæ personati & habitum Chinesium mentientes, cymbis in alterutram ripam transuecti, remotiores vrbes ingrediuntur.

*Lusitani
ad Cantone-
nem ad-
mittuntur.*

Saraceni siue Mahometistæ, qui semel hoc regnum ingrediuntur, ante decursum nonni anni (ut à nostris quidem obseruatum est) discedendi inde facultatem obtinere non possunt, quo interdicto tamen non obstante, aliquot myriades ex illo genere semper in Sinarum regno inueniuntur: quin & Moscheas suas siue Fana hinc inde egregia habent, in quibus circumscriptionem suam aliasq; ceremonias ex disciplina Alcorani libere exercent, quanquam à Chinesibus non magni fiant ipsorum dogmata: neq; enim quisquam ex indigenis ad eorum accedit opiniones, cum nec ipsi alios ad amplectendam suam religionem sollicitent, nec probitati vitæ studeant. Putantur autem Saraceni eo primum tempore Chinam ingressi, quo Tartarorum in id regnum irruptiones contigerunt, unde, cum iam à totannis ibi commorati fuerint, minus suspecti facti fuerunt incolis, quam cæteri extranei: nec desunt, qui posteros eorum in quarto gradu, ut loquimur, ab iis descendentes, ad pares in Magistratu honores & dignitates cum indigenis admitti scripserunt. Admissi ad Præfecturas, mores fere & sacra mutant, vix quicquam ex Saracenia retinentes disciplina præter abstinentiam à porcinis carnibus: quanquam hoc naturali cuidam illius animalis odio magis quam religioni alii tribuant. Narrat *Perera* vidisse se apud Urbem celeberrimam *Foquien* Mahometistas quosdam, qui de religione interrogati, hoc tantum respondere potuerint: Ipse Mahometus Saracenus fuit, Auus meus Saracenus fuit, Pater meus talis fuit, ergo & me Saracenum esse par est. His addunt verba quædam ex Alcorano desumpta, & pertinax abstinentiæ à suillis carnibus studium. Cum vero ipse *Perera* multas Mahometicæ superstitionis reliquias in Templis Chinesium quibusdam in locis reperisset, de harum origine eos percunctatus, hoc responsum tulit. maiores suos longis nauibus ad portum celebrem regni *Paquin*, à rege iis assignatum, accessisse, ibiq; Præfectum regium, qui ex *Mandarinorum* siue *Loyiarum* (id est, Doctorum) numero fuisset, ad Mahometi fidem conuertisse. Huius exemplum secutos prouinciales, à Mahometistis illis paulo post persuasos fuisse, ut à suillis abstinerent carnibus, quibus ante id tempus auide vesci soliti fuerint.

De Saracenis & Mahometanis in China.

At populum pertæsum nouæ illius abstinentiæ, Mandarinum illum nouatorem ad regem tentatæ rebellionis & conspirationis nomine accusauisse, qui quidem supplicio capitis affectus fuerit, sociis eius æternis carceribus addictis. Hinc scilicet in templis & cultu suo Saracenis remansisse aliquas reliquias.

Quis vero antiquioribus temporibus Christianæ in his prouinciis fuerit status, admodum obscura ad nos peruenit notitia, *Matthæo Riccio* Indus quidam ex regno *Magni Mogol* retulit, fuisse in Prouincia *Xensian*, quæ magis in Aquilonem vergit, ut & in ciuitate *Xucho* siue *Chucho* viros colore corporis albo, barbatos, eosq; vsum campanarum habuisse, & quendam *ISA*, id est, *IESVM*, eumque cruci affixum cum Maria matre coluisse. Sacerdotes eorum vxores habuisse, & multos ægros solo contactu & precibus sanitati restituisse. Eidem *Riccio* Iudæus quidam *Paquini* certiora etiam retulit, dixitque, apud *Caifumfu* & *Lincin* prouinciæ *Scienciensis* oppida peregrinos quosdam comorari, quorum maiores è regnis longissime distitis eo appulissent: & eos quidem Crucis signum (quæ apud Chineses, ut & apud nos, numerum denarium exprimit) in honore & precio habuisse, idemque signum digitis repræsentasse, quoties potum cibumque sumere voluissent: sed & cruces liberorum suorum frontibus atro colore inscribere solitos, ut eos ab omni noxa præstarent incolumes. Narrat

De priscis Christianis in regno Sinarum.

Christiani
occulti in
China.

alius Iesuita, vidisse in antiquo libro Chinesis manuscripto imaginem templi cuiusdam cum turri & campana, inque Summitate eius crucem impositam, additis Græcis quibusdam inscriptionibus vetustate mutilatis. Addebat superioribus idem Iudæus, solitos fuisse illos Cruciformes easdem cum Iudæis ex Psalterio recitare preces, eorumque in prouinciis illis septentrionalibus magnum olim fuisse numerum, quorum ea fuerit eruditio & in re militari pericia, ut eo nomine Chinesibus suspecti fuerint, unde Præfeti ipsis variis modis molesti fuerint. Hinc miseros illos timore grauioris mali dilapsos, in varias regiones dispersos fuisse, esseque id factum sexagesimo vel circiter ab hinc anno, quosdam ex illis abnegato Christianismo ad Mahometi deliria, alios ad Idololatriam Chinesium defecisse. Oratoria ergo eorum & Sacella partim in Moscheas Saracenorum, partim in Idolorum delubra conuersa fuisse. Qui ex illa gente superstites sunt, religionem cultumque suum adeo in secreto habent, ut quidam Chinesis ad Fidem Christi conuersus, ab Iesuitis ad eos missus, nihil quicquam eius rei subodorari potuerit. cum enim eum à Magistratibus speculatorem submissum opinarentur, summo studio ritus & sacra sua occultauerunt.

Chineses hos homines *Hoëios* appellant, eosque ita à cæteris distinguunt, ut Iudæos quidem ab animalium posterioribus partibus ob neruum in femore siue coxæ indice: Saracenos à porcina: *Hoëios* vero siue Christi: nos à carnibus solidungulorum, in quo genere sunt equi, muli, asini, abstinere dicant, quibus tamen cæteri vescuntur. Porro Christiani à Saracenis *Isai* vocantur, Armeniani vero *Terzai*, unde Riccius veteres illos Christianos ex Armenia in has oras immigrasse arbitratur. Accedit huic opinioni *Haitthonus Armenius*, qui se Magnum Chanum, regem Cathaiæ (cuius regionis maior pars, ut antea diximus, regni Chinesis prouinciis septentrionalibus includitur) adisse refert, ut eum ad Christianismum adduceret, quod & magna ex parte se effecisse *Haitthonus* gloriatur. Iunge his testimonia M. Pauli Veneti & Lud. Vartomanni, qui multos ex subditis Magni Chani Christianam fidem amplecti restantur. Sed & Christiani, qui in Malabarensi regno viuunt, in chronicis suis Christianorum Chinesium mentionem faciunt, narrantque olim S. Thomam Apostolum in iis partibus. Euangelium annunciasse.

Cæterum de nouo Christianismo per Iesuitas in Sinarum regno stabilita multa addere, non videtur operæ precium, cum eorum epistolæ, quas quotannis inde in Europam missant, nihil fere aliud loquantur, in quibus quidem multa magnifice iactant, sed plerique ampullas putant & verba. Xauerius, donec vixit, aditum in illam regionem sæpius instanter petiit, sed impetrare non potuit: quanquam successores eius, ut diximus opem Lusitanorum obtinuerunt, nec sine multo labore & impensis.

Cum primum ad littora Sinensium accesserent Lusitani, Chineses ab eorum prægrandibus nauibus & tormentis valde sibi timuerunt. Saraceni eos Francos (quo nomine ab expeditione Gotfridi Bullionæi in Syriam omnes Europæos appellare consueuerunt) vocabant. Ab Cantonensibus etiamnum *Falanqui* pro *Franqui* (mutato r. in l.) nominantur, quod nomen etiam tormentis nostratibus imponunt. Intellecta vero virtute Lusitanorum ex multis victoriis, quas ab Malaicis aliisque Indorum populis tam mari quam terra reportauerunt, caute cum illis atque circumspicte versantur. Quanquam tamen auaritia Chinesium, & mercium exoticarum cupiditas Lusitanis viam aperuit, qui insulam quandam desertam eo tempore, nomine *Sancian*, sexaginta à continente distantem passuum millib. primo inhabitauerunt; deinde vero propius accedentes partem peninsulae, quæ ab Idolo *Ama*, quod ibi colebatur, *Amacao*, & à nostris *Macao* dicitur, obtinuerunt, in quam admissi, domicilia primum in oppidi formam construxerunt: cuius nouæ coloniae fama non Hispanos duntaxat, sed & aliarum gentium mercatores allexit, ut ibi Emporium constituerent, ut & Episcopalem Sedem & Collegium Iesuitarum. Postremo à Chiensibus, etiam in ipsa vrbe *Cantonensi*, ut superius diximus, exercendi mercimonia, certis tamen legibus, licentiam impetrauerunt. Et hæc est ipsa porta, per quam *Ruggerus* primum atque *Riccus*, deinde alii quoque Iesuitæ intrauerunt. Et illi quidem, cum donis muneribusque in Præfectorum animos irrepsissent, vitæ quoque probitatem & litterarum cognitionem adiunxerunt, unde non parum auctoritatis consecuti sunt. Neque tamen his omnibus obstinatissimam gentem quicquam profecerunt, donec Riccius Mathematicarum disciplinarum scientia & arte memoriæ clarus factus est, quo nomine cum ipsum tum successores eius, Chineses attoniti suspicere ceperunt. Hoc pacto cum Riccius in Regis notitiâ peruenisset, & habitum ac vestem quoque Confucii (secta hæc peculiaris est inter Chineses, quæ Idola improbat) sumisset, donisque sibi Aulæ proceres obligauisset, aditum ad ipsum regem impetrauit, & cum illius sectæ se participem simularet, cepit sceditatem Idololatriæ oppugnare, eo quidem successu, ut rex ei Templum quoddam Palatio vicinum dono daret, in quo cum ipse tum socii eius habitarent, & post mortem sepelirentur. Neque tamē domus illius possessionem sine multis molestiis & periculis, addere etiam

Amacao
oppidum
vnde dicitur.

Riccus quoque
loco apud
Regem fuerit.

etiam munerū in purpuratos erogatione, adire potuerunt. Sed & postea acerbissima incolarū in peregrinos odia experti fuerunt, plebeiis illos apud Regem & ceteros Magistratus subinde calumniantibus, & causam famis aliarumque calamitatum publicarum in eos conferentibus; Idola ob peregrinos illos irata pluuiam & commodas tempestates negare: pestem ac morbos colonis immittete, & alia eius generis. Factum est igitur non semel, ut domus eorum lapidum imbre perplueretur, & ipsi Iesuitæ vulgo miris lacerarentur conuiciis, populo eos Cacodæmonas esse vociferante, & Magicarum fraudum reos, qui numeros abstrulos & Astrologicas prædictiones in perniciem hominum scrutarentur: quique in reipublicæ perniciem omnia sua verterent studia; quin & imagine crucifixi veneno tincta ipsius regis vitam ac salutem eos appetiuisse iactabant. Accessit calidum sanè Hollandotum consilium, qui suaserunt Lusitanis, ut ad vitanda imminencia à Chinenfibus pericula oppidum Amacaonem muro cingent.

Iesuita calumniis appetiti.

Hac vastitæ effecerunt Hollandi, ut cum partem muri struere Lusitani cæpissent, Chinenfes, qui nescio quid eos moliri opinabantur, parum fidentes vicinis suis, illud omne quod iam structum erat, concitato tumultu publico, deiecerint.

Calliditas Hollandorum in Lusitanos.

Tertium, quod Iesuitarum tonatus non parum infregit, hoc est. Erat controuersia cuiusdam Iesuitæ cum Sacerdote Chinenfi super religione, quam vterque sigillatim profitebatur. Cum autem Chinenfis alterum vincere non posset argumentis atque rationibus, conuersus ad calumnias, sparfit inter suos, *Cataneum* Iesuitam affectare Diadema regni, ut qui omnia secreta nouisset, & in vtraque vrbe, in qua præcipua sunt regni iudicia & Tribunalia, Paquinii scilicet & Nanquini fuisset, multosque insuper cum ex sociis suis tum ex Iaponibus in diuersis locis præsto haberet, ad exequendum facinus paratos. Hoc audito rumore, quamuis vanissimo, qui apud Amacaonem commorabantur Chinenfes, deserto celeriter oppido, ad Cantonensem urbem profugerunt, eandemque ibi sparserunt fabulam. Nec mora, omnes totius provincie milites conuocati sunt, qui habito delectu, cum hostem non inuenirent, egressi vrbe in prædia & vicinas ædes sæuire cæperunt, dictoque celerius vltra mille domos euerterunt, in quo numero etiam vna atque altera Iesuitarum fuit: cumque Iesuitam vnum comprehendissent, fustibus eum ad mortem vsque conciderunt. Paulo post tamen tumultu illo sedato, patuit calumnia illius accusationis vanitas, vnde Iesuitæ in maiore ob innocentiam precio habitū fuere quam antea. Sed iam propius ad nostra accedemus tempora.

Iesuita a seclari re-gni accusatur.

CAPVT XXX.

PERIOCHE.

Quo loco sint nostro tempore res Christianorum, & quis sit successus Euangelii in regno Sinarum, ex Epistolis Nic. Trigautii & Aluari Semedi è Societ. Iesu ostenditur, quas anno 1622. & 1623. scripserunt.

Verfati sunt in hoc Regno de Societate septendecim, id est tredecim Sacerdotes, & quatuor socii in varias sedes tributi, ad quos accesserunt quatuor: qui numerus tamen non modicus est, si spectes difficultatem ingrediendi Cantonem, tamen paucissimi sunt, pro ut Christianorum necessitas postulat. Inducti à P. Emmanuele Diaz, qui inspectum res huius Missionis veniebat, & inuitata omnium nostrum lætitia accepti sunt. Sed vix dum Regnum ingressus ostendit Deus, venisse eos ad labores, & pericula. Eodem enim ipso tempore tam sæua persecutio exorta est Nanchini, ut multi eius vrbis Christiani in carceribus iacerent afflicti, omni nostris aditu ad eos solandos intercluso. Et quia non illius Regiæ finibus mala terminabantur, sed ad alias quoque partes deriuabantur, coacti sunt nostri sedes, quas incoluerant deserere, seque abdere in ædes, quam maxime fieri potuit à vulgi consuetudine remotas. Sed quia causa, duratio, & successus huius persecutionis descriptus est à P. Emmanuele Diaz ad P. Gabrielem de Matos, satis mihi erit hic eius litteras posuisse, quæ sunt eiusmodi.

& Numerus Patrum Societatis in Regno.

Ex quindecim Regni Sinarum Prouinciis, ad oram maris Coriani inter Pechinum, & Nanchinum, iacetea quæ appellatur Xantum. In hac ætate superiori Anni salutis M.DC.XXII. coniurarunt aliquot millia hominum, cuiusdam sectæ quam vocant Vngueikiao, aut alio nomine Pelienkiao, qui multas naues inuasert, quæ in Regiam annonam vehabant: neque multo post tria aut quatuor castella, ac tandem etiam urbem quandam occuparunt,

Nona vrbis persecutio.

parunt, multis hominibus interfectis. Et cum ego diuersaret in vrbe Hamai in ædibus D. Pauli, nunciatum est, per hunc ordinarium tabellarium, ab iis denuo cæsa esse hominum sex millia. Quocirca Magistratus Pechinenses, edictis in alias duas Prouincias transmissis, iusserunt eos omnes in carcerem conici, qui illam sectam profiterentur. Quia vero instituti eius est conuenticula multa cogere, ad quæ qui conueniant, præter alia execranda, male dicunt

*Institutum
sectæ Vn-
gue.*

Magistratibus, & regi à quo illi creantur: agitant consilia de sciscendi ab eorum imperio, Regno potiendi, Magistratum munia inter se distribuendi: in edictis diserte interdicebantur huiusmodi cætus, nulla facta mentione diuinæ legis. Nihilominus Magistratus Prouinciæ Xhiansi, in qua conficiuntur vasa fictilia, quæ vulgo porcellana appellantur, edixerunt, ne in locis suæ ditionis, non modo cætus, cuiusmodi in edictis vetabantur, sed neque ab iis qui se Christi fideles profiterentur, haberi possent: Postquam hoc edictum allatum est in primariam vrbe Xiecham, vbi Christiani sunt plures sexaginta, quibus iuuantis præest P. Gaspar Ferrieta, animaduertent quidem prudentiores, hoc edicto alio sine prohiberi cætus, quæ publicæ quietis conferuandæ, & vitandæ rebellionis causa: nihilominus visum est faciendū,

*Edictum
nouum de
cætibus
Christia-
norum.*

*Pechino &
Nanchino
eiekti Pa-
tres.*

vt templi ornamenta tollerentur tantisper, dum ardor edicti remitteret. Eo cognito D. Petrus in vrbe Namcham nauiauectus venit ad Patrem, eumque domum suam deduxit, quæ modo omnibus Christianis vice Ecclesiæ est, ex eo tempore, postquam nostri ex vtraque vrbe Regia Pechino, & Nanchino eiekti sunt. Ibi cum ex itinere offendi, neq; adhuc quicquid aliud rumoris allatum est.

*Christiani
de secta Vn-
guei kiao
accusantur.*

Longe progressi sunt Magistratus Nanchinenses. nam quia vrbs est maritima, & populo, magis in ea seditiones reformidant. ideo proposuerunt præmium decem scutorum, quicumque aliquem prodidisset ex secta Vngueikiao. Euenit eodem tempore, vt quidam apparitores, cum vim attulissent vxori hominis Christiani pauperis, non contenti hoc illum probro affecisse, insuper asperis verberibus onerarent, tum vicinus eius item Christianus, cui non ignota erat eius qui duplicem iniuriã pateretur, innocentia, iusto dolore incensus, inclamare cœpit malefactoribus, vt tam graui iniuria desisterent. At illi in maiorem futorem acti, stomachum suum in hunc euomere, quem vsq; in domum eius in se etati, cum ibi imagines, & cruces inuenissent, comprehensum adducunt ad Magistratum, & accusant bonum Christianum quod vnus sit è secta Vngueikiao. Magistratus cõpulsus in carcerem torqueri imperat, vt factionis socios edat. Nominauit ille pictorem, cuius opus imago illa erat. Is captus & subiectus sæuis tormentis, fassus est multa cum libertate, se legem Dei profiteri, sed hanc non esse Vngueikiao. Cum vero verum fatendum esse crederet, & prodendis aliis Christianis auctoritatem fidei Christi conciliati, septem, vel octo nominauit, qui absentibus Patribus cæteros in suas ædes conuocarent, ibique de rebus diuinis loquerentur. Præterea indicauit quotannis semel ad eos venire P. Petrum Spiram, qui eos erudiat doctrina Christi, & hortetur ad patendum legi, & perseuerandum in sancta fide. loca etiam dixit, in quibus quoties veniret, moraretur. Subiecit eandem Christi legem sequi etiam ex Magistratibus Yam (is est noster Doctor Michael) qui habitat in vrbe Nancheu, primaria vrbe Prouinciæ Chexiã, vbi in suis ædibus Patres habeat. Tantum est, quod accepimus de confessione huius boni, & simplicis Christiani.

*Captus
Christia-
nus confi-
retur so-
cios.*

*Apparito-
res mistun-
tur ad
quarendos
Christia-
nos.
Indignis
modis tra-
ctantur in-
uenti.
Numerus
captorum.*

His omnibus cognitis, Magistratus, suis apparitoribus dimissis, iubet omnes, qui nominati erant, comprehendi. Volitabant illi tanto furore per vrbe, vt omnes furia Tartaræ solutæ Nanchini vagari viderentur. Incredibile est quanta insolentia domos inuaserint, quærentes cum clamore, vbi habitaret, quo se abdidisset sceleratus, perduellis hostis Regis, trahentes catenas, exaggerantes supplicia, quæ Magistratus minatus esset. Si quis deprehenderetur, mox ditipiebantur coronæ precatoriarum, nomen IESV, Cruces, libelli doctrinæ Christianæ, imagines Saluatoris, & B. Virginis, quæ nonnulli domi habent, quorū vxores Christianæ sunt. Iniiciebant illis manicas, collum ferro onerabant, pileo detracto vultum discooperiebant, raptabant per vicos cum insignibus Christianæ fidei, vociferantes hunc esse ex secta Vngueikiao, acclamante, & adstrepente populo, qui illudens eos prosequabatur. Ad hunc modum in custodiam dati sunt quatuor & triginta.

Ingressus quisq; carcerem, confestim astrictis, & compressis ferro manibus, ac pedibus cogebatur socios prodere. Verum ex priorum simplicitate cautiores facti, duo tantum fatebantur se Christianos esse, & legi Dei parere, vna cum cætera familia, idque spe consequendi æternam beatitudinem, quæ legem Dei seruantibus promissa sit. Quod si Magistratus sciscitaretur de crucibus, de nomine IESV, de imaginibus in eorum domo repertis, quisq; pro suo captu quam optime respondebat.

Inter eos qui Magistratum iussu quærebantur, vnus fuit Yao, qui nomine Christiano Ioannes

Ioannes vocabatur. Is operam dederat litteris, primaque ætate non mediocriter profecerat. Sed cum ob egestatem studia litterarum reliquisset, opificium exercuerat, & iam aliquot anni sunt, cum vna cum coniuge Christianus factus est. Contigit autem, quando Magistratus Xin Nanchinum misit, qui P. Alphonsum Vannonium, & P. Aluatum Semedum perquirerent, ipse cognito quid imperatum esset, confecit sibi vexilla, & folia quædam charta, quorum singulis Sinicis litteris hoc inscripsit. Ego sequor legem Domini cæli. & cum horum foliorum vnum pileo affixisset, aliud collo circumdedit, aliud cingulo appendisset, aliud præferret manu, contulit se in ædes in quibus erant Magistratus. Eo cognito P. Nicolaus Longobardus, qui nostris præerat, accersitum obiurgat, & monet, vt desistat ab hac stultitia, tum ob alias causas; tum ne rei Christianæ magnum damnum impotteret. Deposuit ille quidem suas chartas, sed recta ad ædes nostrorum Patrum contendit. Eo ne penetraret principio impediuerunt administri Magistratum, qui ædes cinxerant, at ille vi custodiis illata, peruenit ad nostros, cum quibus captus, & ad aliquot annorum seruitutem Regi seruiendam condemnatus est, quibus in alia Prouincia tranfactis, reuersus, deinde ita vixit, vt exemplo cæteris esset, & modo facinus fecit hominis minime amentis, sed quamuis sapiente, & Christi æmulo dignum. Acceperat complures esse victos, & inter eos se quoque desideratum, & quæsitum esse. Ille nihil tergiuersatus, audaçter seipsum carceri mancipat, atque vt venit in conspectum Magistratus, qui cruciandis cæteris Christianis distinebat, prouoluit in genua, magna cum libertate se Christianum profitetur, & hanc esse veram Religionem, aliaque quæ tali tempore suggerebat Spiritus sanctus, pro cuius gloria loquebatur. Interea adueniunt apparitores, qui hominem perquisitum ierant, ac didicerant eum semetipsum sponte sua stitisse. Magistratus, cum intentis in hominem oculis, intuitus esset attentius, subridens: Næ, inquit lingua Sinica, hic tuus vultus dignus est homine, qui Religionis sit caput, Aufer te hinc, & caue ne in conspectum meum præterea venias. Surrexit Ioannes, & abiit, relictis omnibus qui aderant, attonitis, admiratione testimonii, quod Euangelio dederat, & magnitudinis animi, quam demonstrat. itaque cum cælum lætitia, animam suam meritis cumulasset, reuersus est domum, quem propter exemplum illustre tam præclari facinoris, quod postera omnia secula intuebuntur, immortalis gloria consecuta est.

Idem Magistratus è sex & triginta, quos in vincula coniecetar, quatuor & viginti, incertum quare, absoluit. Cæteros deinde septem vel octo, quos dictum est, solitos in suis ædibus cætus eogete, misit ad altiora tribunalia, vbi decem, aut viginti verberibus onerati sunt, tanto atrocioribus, quanto maioris erat auctoritatis iudex, qui condemnauerat. Ex his Magistratibus duo idem cum his Christianis fecerunt, atque olim Pilatus cum Christo. Testati enim sunt, & professi publice apud Christianos, se satis scire legem Domini cæli (sic appellat Religionem Christianam) esse iustam, & veram, eosque omnes esse innocentes, sed postquam ad se, vt rei adducti essent, non potuisse, quin verberibus illos cædi iubent. Ita placet Deo veritatem suæ immaculatæ fidei probare pariter amicorum & hostium, colentium & persequentium S. Euangelium, testimonio, dum hi verbis, illi sanguine suo, & perferendis cruciatibus eam confirmant. Iam satis tenes, Regem Sinarum Eunuchis vti consueuisse non modo in palatio, sed etiam in variis Regni partibus, mandando illis munera, sed fere tantum militiæ, aut similia. Illud quoque repetendum est memoria, quod P. Trigautius prodidit in sua historia, esse in Regno Sinarum sex magnates, quos Sina sua lingua Quecum appellant, qui respondent iis, qui in istis Regionibus titulos Ducum præferunt; & sunt ad hanc dignitatem euecti, quod eorum maiores strenuam & fidelem operam fortiter pugnando nauarunt. Hum veu auctori domus Regiæ, quando expulsis Tartatis, hoc Sinarum Regnum quod ab eis oppressum erat, in libertatem vendicauit. Quamobrem vt gratiam referret, his familiis titulos, & vbetes redditus assignauit, absque tamen iurisdictione in terras, quas eius beneficio possident; atque illos ipse & eius successores semper in æstimatione & honore, quanto maximo licuit, habuerunt. Præterea Nanchini duo sunt primores omnium, & summa vterque in munete suo auctoritate. Horum alter est Quecum, alter Eunuchus. Ad hos perducti sunt denique Christiani, postquam diu iactati, & à Magistratibus afflicti erant. Horum vterque, vt persona sua ferebat, secessit. Quecum, vt natus claro genere, animo, qui Principem deceret, ea pietate & clementia, quantum Ethnici hominis pectus capere poterat, vbi vidit Christianos scissa, & lacera verberibus carne, manibus, pedibusque luxatis, non modo eos, vt cæteri Magistratus fecerant, non male habuit, sed etiam verbis ad miserationem compositis exceptos, ita dimisit, vt diceret sibi optime perspectum esse, legem Dei iustam esse, & sanctam.

O

Eunu-

*Ioanni no-
uo modo fi-
dem profi-
tesur.*

*Aliud ma-
gni seruo-
ris exem-
plum.*

*Quidam
vincti di-
missi, qui-
dam ad
verbera
reseruati.*

*Singularis
dignitas
sex magna-
tum.*

Eunuchus iterum capto iubet verberari. Misera flagellatorum facies. Eunuchus contra, vt homo abiectæ sortis, cuiusmodi hoc genus hominum solet esse, nulla misericordia motus, sed omnis pietatis, & vrbanitatis expertus, iussit ad veteres, nouas plagas addi, viginti verberibus singulis inflctis, quæ tanto erant sæuiora, quanto erat maior imperantis auctoritas, & animus à Christi Religione alienior. Cernere erat humi frustra carnis inter tormenta flagellorum iustibus, miserorum corporibus decerpta, aut ad medias arundines, aliaque instrumenta, quibus tam immaniter cædebantur, adhærentia. In ipso è portis egressu collapsi ex defectu virium, erecti, & in carcerem reducti sunt, dato, suo sanguine, testimonio veritati Christianæ doctrinæ, quam etiam Quæcum, vt diximus, verbis confessus erat.

Coniuges gaudens de captis maritis pro Christo. Nihil præterea, per id tempus, Nanchini in ore hominum versabatur, & coniuges afflictorum, nihil eorum quæ acciderant, latebat. Verum inde scribitur, nullam vnquam vocem auditas esse asperiores aduersus tortores emittere. Immo, cum eis nunciabatur, maritos de vno Tribunali ad aliud deduci, manibus, pedibusque luxis, cinctos catenis, inquinantes, & complentes vias, per quas incedebant, sanguine, se fortunatas prædicabant, quod maritos essent nactæ, quibus ea fors obtigisset, vt pro immortalis Deo aduersa paterentur. Nonnullæ etiam ad socias adierunt, vt vna cum illis gauderent. gratularentur que de iis, quæ mariti pertulissent. dolebant etiam se, quippe fœminas suppliciorum societate excludi, & thori, non patientiæ consortes esse.

Postquam in hunc modum deserunt Christiani circumduci, sex Magistratum, ad quos adducti erant, maximus tulit in eos sententiam, in hunc modum.

Sententia vltima Magistratus de Captis latin.

Cum superioribus annis oblatus esset Regi libellus contra legem Domini cæli, quod sit falsa, & hominibus imponat, & cœtus hominum cogat, fuit ab eo seuerè prohibita, propositis grauibus pœnis iis, qui illam sequerentur. Nunc quia ad nos adducti sunt homines, qui non reformidarunt illam sequi, & non parere edicto Regis, oportebat eos, ex legum Regni præscripto, perquam seuerè puniri. sed quoniam reputamus homines esse litterarum fere rudes, mandamus, vt qui eorum nati sunt in alieno solo, ii sumptu regio, septi firmæ armatorum custodia, in patriam suam deducantur. Qui autem in hac Regia sunt nati, mensẽ ipsum carcere teneantur, iugo ceruici imposito, quo mente elapso, deducantur ad Tribunal, ad quod primum eorum causa delata est, vbi docebuntur edictis Regis dicto audientes esse, neque præterea huiusmodi legem sequi. Libros vero Christianorum, imagines, & similia, iubemus reponi in thesauro Regio. Hæc fuit sententia huius Magistratus, quam cæteri securi sunt. Dum hæc rumoribus vulgantur, venit ex primaria vrbe Nancheu, quæ est in Prouincia Chexiam, abestque sex dierum itinere terrestri, Christianus, qui P. Ioannem à Rupe Superiorem Missionis de tota re faceret certiorẽ. Is coram egit cum Doctore Michaelẽ, in cuius domo quidam nostri diuersantur, & per litteras cum D. Paulo, qui & ipse nostros penes se habet: orauitque vtrumque vt Nanchinum ad notos sibi magistratus super hac re scriberent. Fecit vterque perquam diligenter. & D. Paulus quatuordecim capita perçensebat, quibus Christiana disciplina à Vnguei kiao dissideat. Ad hos accessit Doctor Matthæus ex Prouincia Fokiem, qui eo diueterat ex itinere versus Honan, vbi Magistratum erat gesturus. Scripsit ille ad hominem nobilem, sibi amicitia in primis coniunctum, propterea quod eo ipso anno vna Doctores erant renunciati. Responsum non aliud tulit, nisi illum inflammatum ira, eo, qui reddiderat, spectante, litteras concerpisse iactis insuper in Matthæum conuitiis, quod tam scelestorum hominum patrocinium susciperet. P. Petrus Spira ad Doctorem Paulum litteras detulit missus vt solandi afflictos Christianos causa, porro Nanchinum proficisceretur sed ab ipso Paulo vetitus est vterius progredi, qui etiam ad Superiorem rationes perscripsit, cur id minime fieri oporteret.

In quo conueniant Christiani cum seclã Vnguei kiao. Isterum Christiani feruntur accusari apud Regem. XVI. Kalend. noua procella superuenit. Aduenit enim ex vrbe Xamhai P. Petrus Spira, cû litteris Patrum eius domus, ad P. Superiorem Missionis, & Doctorem Pauli ad D. Michaelẽ, quæ tria complectebantur. Primum, Magistratum, qui condemnauerat Christianos, ad quem D. Paulus litteras dederat, respondere legem, quam D. Paulus affirmaret differre ab Vnguei kiao, reuera esse eandem, propterea quod vtraque doceret, non obedire Regi, & eius ministris, atque ad id probandum afferre, quod cum Rex annis superioribus vetuerit Patres diulgare suam Religionem in Regno, & iusserit eo excedere, tamen contrarium faciant. Alterum, duos Magistratus Nanchinenses dedisse libellos ad Regem contra Religionem Christianam, & Sinas, qui eam colerent, & Patres qui eam docerent, nominatim vero contra Doctorem Michaelẽ, quod & Christianus esset, & hospitio Patres acciperet: generatim quoque accusatos alios, qui idem facerent, & facile intelligi sub

ligi sub his comprehensum esse Doctorem Paulum. Tertium, omnino nostris, quam celerime fieri poterit, vtraque domo excedendum esse, & abeundum in alias oras, abstinendumque hominum consuetudine. Ita enim ipso seriam Colaos consuevisse, quando se norunt delatos ad Regem, quem ut reueriti fuisse videantur, tali tempore domi delitescunt, nihil iubent, nullius salutationem admittunt: deinde, ne, si quod edictum ex Regia afferretur contra nos, in illis ædibus deprehenderemur, ad quas nos quæsitum essent missuri, cum ingenti illarum familiarum ærumna, & perturbatione nostra. tunc enim non esse dubium, quin nos toto Regno pulsos, in Macaum sint amandaturi: & satius esse Magistratum acquisitionem fuga præuerrere. Itaque videbatur illis, mihi secedendum esse in urbem Xamhai (quo ex litteris Nanchino allatis cognouerant quatuor aduenisse, quorum me vnū esse existimabant) ut dispicerem, quemadmodum quatuor qui illic habitarent, & tres qui vnus diei itinere abessent in villa Chiatino, longius amoueri possint.

Duobus primis capitibus haud grauate assensus est D. Michael; tertio, quo præcipiebatur, ut nostri ædibus suis exeant, neque cum Christianis agant, quo se Regi subiectos esse testentur, nihil dum opus esse iudicabat. Eam enim sibi amicitiam intercedere cum Gubernatore, ut, si quod edictum ab Rege afferretur contra Patres, se secreto certiorum facturus esset, & tum, si opus fuerit, abituros. At cum nostri instarent, permisit ea condicione, ut vnus remaneret, qui si quid aduersi accideret, ipsum solaretur, & cui posset referre, quæ inter Magistratus agerentur, & quid faciendum esset, si alia similis procella immineret. Denique victus rationibus, quod non conueniret, ut se periculo obiceret, si repertus esset quisquam Patrum, in eius domo, contra edictum Regis, qui id ægerime sit laturus, dedit abeundi veniam, eo tamen pacto, ut quatuor in suam, tres in Leonis villam se conferrent, ego Xamhai, quo accersitus eram. Ita factum est. simul vero nos monuit, ut si promulgato aliquo edicto Patres in discrimen venirent, conscensis nauibus flumina percurrerent tantisper, donec sedata tempestate in terram liceret exscendere. Ego postea relicto mandato, ut hæc ita fierent, cum P. Petro Spira a. d. xlii. Kalend. Octobris discessi, & meridie morati, non nihil cum tribus illis in Xiatim peruenimus. Xamhai Octauo Kalend. eiusdem.

D. Michael non vult Patres ex sua domo dimittere.

Prætermitto officia humanitatis, beneuolentiæ, & amoris exhibita mihi à Doctore Paulo, cum me nunquam ante vidisset: bene enim longas litteras postularent. Duobus diebus, quibus apud eum diuersatus sum, plus duodecies venit ad nostrum conelauum, aduocauit plures Christianos propinquos, discipulos, & amicos, ut nostros suis villis & prædiis maxime semotis acciperent. & communi nostro ipsiusque consensu placuit, ut bini per diuersa loca distribueremur, tum quatuor qui illic versabantur, tum ego, & tres quierant in Xiatim, quo misit quendam nepotem suum, ut inde duos deduceret in quandam possessionem suam, atque, ut occultissimi, & quam optime instruat iter facerent, dedit eidem negotium, ut illos comitaretur, omnibusque, quibus opus esset, obsequiis prosequendos curaret. Ipse vero in se curam suscepit nos certiores faciendi, quid Pechini decretum esset: ea gratia famulum collocauit in Succheu, quo edictum afferendum erat ad Gubernatorem, qui ibi prætorium habet, ut simulac afferretur, quanta maxima posset celeritate, apportaret.

Magna humanitas D. Pauli erga Patres Societatis, & Christianos.

P. Longobartus, & ego concessimus in quendam montem, vbi sunt duæ solitariae ædes duorum fratrum; sed non longo interuallo sunt sexaginta octo alia intra spatium duorum milliarium, omnes propinquorum eiusdem familiæ, in quibus sunt omnino trecenta capita. Noster hospes est familiæ Christianæ caput, non ita pridem ad Christum adductus vna cum coniuge, tribus filiabus, quatuor filiis, præceptore, & seruulis. Peruenimus in hunc locum xlii. Kalend. Octobris ibi habitamus in parte ædium admodum remota, tum à domesticorum, tum ab alienorum consuetudine. quæ res nobis perquam grata est, & ex vsu huius temporis. Beneuolentia autem qua nos complectuntur, & tractant, eiusmodi est, ut supra nihil fieri possit, omnino perinde, atque si iam diu illis noti essemus. Postridie, qui erat festus dies S. Hieronymi, rem diuinam fecimus in modico facello ab ipsis pereleganter ornato, quo omnes conueniunt, & duo filii sacrificantibus ministrant. Eiusdem Diui memoriæ dedicabimus Ecclesiam, quam speramus eodem loci extractum iri. Vesperis quotidie conueniunt ad recitandas nobiscum Litanias, quibus absolutis, Pater eos docet horam ipsam explicans mysteria fidei, & res diuinas, quas extempore vnus eorum repetit omnibus audientibus, ut solet à tyronibus liberalium studiorum exposita lectio reddi. postea reuerfi domum, singuli matri, & sororibus audita commemorant. His & aliis exercitiis tantos progressus fecerunt, ut, quantum quidem videre licet, domi perinde ac veteres

Patres fungiunt in montem.

Christiani qua obeant Religionis officia.

Christiani viuant cum tamen pater, & duo filii non ante septimum abhinc mensem Christianam fidem sint complexi, cæteri ante mensem & dimidium. Nobis in illa solitudine iu- cunde viuentibus, varii de Magistratibus Nanchiensibus nuncii à Doctore Paulo afferre- bantur. Primus fuit, oblatum fuisse Regi libellum, de reuocando in Regiam Xim, cuius opera esset Reipu. utilis ob singulares eius dotes, quas demonstrasset, præcipue incensum commodorum Regni studium, & fidem, atque vel ob hoc solum, quod Religionem Chri- stianam cum suis prædicatoribus ex hoc Regno extirpasset. Alter, missa esse edicta per illos fines, ne quis præterea eam Religionem sequeretur, vel amplecteretur. Hoc cognito magis etiam quam antea in seducto viximus, neque vt antea decreueramus, ad vicinas villas pro- fecti sumus.

*Incertam
quid ag-
tur in Re-
gia de Pa-
tribus.*

Cum in has partes veniremus, qui erant gnari eorum, quæ in Regia geruntur, aiebant fore, vt intra duos vel tres dies cognosceretur, quid responsum esset ad libellos contra nos ob- latos. at modo elapsi sunt septem & viginti, cum interea Pechino de vario euentu aliorum sit allatum: de nobis ne verbum quidem. Varii varia loquuntur. peritiores existimant auctores libellorum, quo Xin gratificarentur, eos illi commendasse: cum autem is modo non sit Co- laus, libellos non reddidisse Regi. Nam si fuissent redditi, quamuis Rex non subscripsisset, hoc ipsum, pro more Regiæ, famam nunciaturam fuisse.

*Xim Insi-
diatur PP.
Societ.*

In hac tempestate, quam res Christiana sustinuit, tametsi videatur fere desisse, tamen à duabus rebus cauere oportet. Primum à Magistratibus, qui crebris edictis interdici- cunt, ne quis amplectatur Dei Religionem. Verum hoc vitabimus, quia cum sint hostes ma- nifesti, nos clam Christianos excolemus, absque vllis publicis cætibus, atque ita eos fal- lemus. Alterum est maioris periculi, fugere insidias Xim, qui nobis clam tendit laqueos. Collocauit enim suum domicilium Nancheu, vbi non ignorat morari Patres, & est vrbs, quæ quatridui tantum distat à Xamhai, & Xiatin, quibus in locis, vt solet, exploratores habe- bit. qui, vt ab eo gratiam ineant, accuratè de omnibus, quæ agimus, faciant eum certiorum. Qui enim illum sibi deuinctum volunt, fere apud eum de nouis loquuntur male. Ex quo fieri posset, vt si cognosceret nos nouos Christianos facere, & veteribus iuuantis intendere, sic inflammaretur furore, vt non modo iam factos libellos redderet Regi, sed etiam conscriberet nouos. Sed confidimus Deum effecturum, vt finis principio respondeat. Nam si in eatur numerus dierum, ex eo die quo querela contra nos Nanchino perferri cœpta sunt, sex fere mensium spatio, à decem grauissimis Magistratibus, tot accusationibus appetitus est, vt Rex ei cogeretur Colai munus Pechini adimere, eo ipso tempore, quo si eum Magistratum gessisset, nimium huic infelici Ecclesiæ damni attulisset. Si igitur denuo nostram perniciem molie- tur, Deus, qui eum tanta prouidentia in ipso tempore sustulit ex Regia, posset nos omni tanti aduersarii metu liberare, aut priuando eum vita, aut tam obstinatam, tamque in persequen- dis nobis crudelem voluntatem mutando, quod posterius magis optamus, nimirum, vt Deus Saulum conuertat in Paulum, ad maiorem sui sancti Nominis gloriam, & suæ fidei incremen- tum.

*In Deo spes
collocanda.*

Hæc omnia scripseram v. Kalend. Nouembris cum mihi reddita sunt litteræ Emma- nuelis Diaz iunioris, & Paschalis Mendes, qui nunciant allatos esse in Regiam libellos con- tra nos, sed non esse Regi redditos. Quid his contineretur, sic exponebant, vt à nemine præterea posset intelligi, & ego cuiquam Christiano dicere sum veritus, præterquam tri- bus nostris Doctoribus, quorum nobis satis explorata est prudentia, & fides. Est hoc do- cumentum euidentis diuinæ prouidentia, & curæ, quam de hac expeditione, opere sibi in- primis charo, gerit. Certe hic nuncius plurimum sedauit timorem à nobis conceptum. Ve- rum vt nobis liqueret, nolle Deum, vt nimis securo, & remisso animo viueremus, interea dum nos solamur hoc certo nuncio, de frustra scriptis aduersum nos criminationibus, venit ad nos Christianus, qui certo refert Xim breuissimo tempore aduenisse in urbem Nancheu, vt existimarem Deum iter illi corripuisse, ne nuncii Pechinenses nimium nobis securi- tatis afferrent. Hoc cognito, cœpi continuo cogitare quo mittendi essent Patres, qui di- uerfabantur in villis Michaelis, & Leonis. cœpi etiam deliberare cum animo meo, quid fa- cto opus esset, vt ipsi Xim res nostræ exponi, & probari possent, quostanto odio perfe- quitur.

*Signum di-
uinae prou-
dentia.*

P. Longobardus adiit ad D. Paulum, cum eo, de iis, quæ agerentur collaturus, quan- do, Deinutu, eodem fere puncto temporis, quo ipse ad eum venit, aduenit etiam Nan- chino curfor, qui ad consolandos afflictos ab eodem Doctore Paulo illuc missus fuerat. Is idem affirmabat atque litteris nunciatum erat, iam motus illos conqueuiffe. Magistra- tus enim, siqul cognouerint libellos Pechini effectum caruisse, mox vincos liberaffe, sup- plicium

*Nuncia-
tur motus
quiescere.*

plicium impositi iugi, condemnatis laxasse, tres duntaxat in interiore carcere retinere, natos in Prouincia Fochien, & hos breui missum iri ad Iudices Patrios. His Doctorem Paulum eleemosynæ nomine, in sumptum itineris insignem pecuniæ summam largitum esse. Cæterum cum hæc maxime D. Paulo nunciarentur, non se capiebat præ lætitia, sicque ratiocinabatur. Igitur pro more quidem nostræ Regionis persecutio desit, nam Magistratus Nanchinenses non dabunt alteros libellos, & dum captiuos liberarunt, pœnasque condemnatis ad iugum mitigarunt, satis ostenderunt, se eorum quæ contra Christianos gesserint pœnitere. Nihilominus caute agendum est, non expedit vt Patres in publicum se dent. cauendum ne prius cœtus cogant, quam horum motuum memoria obliterata sit. Quare qui in Xiantino habitabant, domum reuertantur licet, & ad meum hospitium, qui ante eo vtebantur. In vrbe autem Nancheu in domo D. Michaelis pauci degant, ne Xim, qui ibi domicilium habet, intemperie inuadant. Denique cæteri in diuersas villas tribuantur, vbi omnia eis necessaria suppeditabuntur. Ita diligenter factum, & ego discessi Nancheu vt salutare D. Michaeli discessurum ad gerendum Magistratum, eiusque consilium, quid pro commodo rei Christianæ faciendum esset, exquiterem.

In hanc vrbe appulso redditæ sunt Pechino litteræ Patris, & socii, quos supra nomi-
 nauis, quibus respondebant ad meas xviii. Octobris datas, atque ambo ex communi ami-
 corum consensu hortabantur, vt Patres profecti in Regiam, peterent stabilem in illa vrbe
 sedem, fore enim vt impetrarent, propterea quod longe abesset Xim, & persecutio Nanchi-
 nensis omnino sopita esset. Approbavit hoc consilium D. Michael, valdeque institit vrgere,
 ne diu profectionem differrem, & in quadam scheda memoriali, distincte descripta dedit
 plura præcepta, quæ ad rem conficiendam facerent & nonnulla alia, quæ, vt vir claro in eo
 Regno genere natus, & Reip. gerendæ gnarus, in paucis, optime norat, & ad nostra negotia
 plurimum erant habitura ponderis. Descendit vero vsque ad tam minuta & leuia, vt etiam
 moneret, ne me fugeret, ei qui in Regiam profecturus esset, curare vestem è corio, ad ar-
 das itinere terrestri niues. neque enim id temporis flumina, quod conglaciauerint, nauigari
 posse. Duabus horis postea attulit compositum ab se libellum supplicem, quem à Patribus
 Regi offerri oporteret. Neque contentus hac diligentia, postridie eundem attulit sua manu
 descriptum, & emendatum. Venit præterea me sumptuum itineris metu profectionem in-
 termittere, se enim quicquid esset opus prouidurum.

*Putatur
 consilium
 vt Patres
 à Rege in
 vrbe petant
 stabilem se-
 dem.
 Præcepta
 D. Michael.
 lis.*

CAPVT XXXI.
 PERIOCHE.

*Pertractatis iis, quæ recentiores ac proximi his annis scriptores generatim de potentiissi-
 mo Chinesium regno memoria prodiderunt, & absoluta enarratione rerum sacrarum,
 transitus fit ad descriptionem belli grauissimi, quod varia fortuna inter Tar-
 taros & Sinas annis potissimum MDCXXII. &
 MDCXXIII. gestum est.*

Cum potentissimum hoc Sinarum regnum, vti supra à nobis ostensum est, ab Oriente &
 Austro vasto alluatur Oceano, Eoo & Indico, ab Occidente vero vicinis regibus vel v-
 tatur amicis vel vestigialibus atque tributariis: Solum superest latus septentrionale, à quo
 armis exercitibusque extraneis inuadi turbarique potest. Habent ibi Chineses vicinos Tar-
 taros, gentem plusquam Scythica feritate & barbarie noxiam, qui Cathaïensi regno domi-
 nantur, & aliquoties etiam patrum memoria instar diluuii regnum hoc inundauerunt, & per
 XCIII. annos continuos vniuerso huic regno Chinesium dominati sunt, donec à Chinesibus
 longus ille & miraculo similis murus, de quo cum superius diximus, tum etiam tabula nostra
 eum ostendunt, velut obiectus irruptionibus barbarorum illorum obiectus est. Sed & hunc in-
 domitæ illæ gentes expugnauerunt, magnisque se in septentrionales regni nobilissimi pro-
 uincias infuderunt agminibus, donec nostris hisce proximis annis bellum istud ita effere-
 buit, vt Scythæ totam fere prouinciam *Leoatum*, capta primaria eius vrbe, suæ fecerint ditio-
 nis. Res autem ista hoc pacto contigit.

*Tartari
 Cathaïen-
 ses antiqui
 Sinarum
 hostes.*

Prorex illius prouinciæ, nomine *Hium*, qui anno MDCXXI. bellum aduersus Tartaros
 gesserat, tametsi afflictam & prope deperditam rem prouinciæ suæ, cui præerat, in aliquam
 O 3 spem

spem erexerat : sua tamen cunctatione Administratorum regionum querelas aduersum se concitauit. Ij maxime libellis nixi Visitatoris, qui ex ea Prouincia uehemens erat Proregis accusator, non sine suspitione accepti è Tartaris muneris; effecerunt, vt prorex pertæsus tot accusationum missionem ab Rege, quamuis perinuito impetrarit. Sic fert mos huius Regni, de quo ~~sepe~~ meminimus. Successorem habuit, cognomento Yuen, qui præerat alteri primariæ vrbi, & munitæ, eius partis Prouinciæ Leotum, quæ solem occidentem spectat : (Prouinciam appello communi vocabulo. Nam reuera iusta Prouincia non est. sed pars Pechinensis.) Is ergo toti Prouinciæ præpositus est, pari ac superior non modo dignitate, sed etiam auctoritate. Eius electio vulgo probata est : pauci qui intus hominem norant, parum de eo habebant spei. Verum nemo ausus est communi hominum opinioni in cassum obistere. Inter hos Paulus noster, prædixit eam Prouinciam huius hominis inertia perituram. Primis mensibus Tartari nihil mouerunt : Prorex suis libellis maria & montes pollicebatur. Ita iniecta spes meliorum successuum, & præteriti timores sedati. Anno superiore Tartaria, quam latè patet, annonæ caritate laborarat : quæ causa fuit, cur & remissius bellum gererent, & multi ad Sinas migrarent. Eorum magnam turbam Prorex sane haud prudenter in primariam urbem recepit. Tria millia fuisse perhibentur cum suis familiis. Immo deceptus vanis promissis, quæ fames expresserat, ex eadem hominum colluue delectus habuit. Hæc prima est cladis causa, quam multi magistratus ciuitatis regiæ obseruarunt, & in suis libellis graui censura castigarunt. Nihilominus libelli Proregis, qui multa afferret, effecerunt, vt id bonum factum videretur. Luna altera huius anni Tartari, certiores per suos exploratores facti de omnibus ex improviso impressione facta, conati sunt capere oppidum magnum, & munitum. Propugnauerunt Sinæ, & Tartaros cum aliquot capitum strage repulerunt, atque vnus centurio viuis in potestatem venit. Gloria huius victoriæ debita erat Centurioni cognomento Ho. Is veteri ab origine genus ducebat ab Tartaris Occidentalibus, sed præclaris facinoribus multis, præsertim hoc bello, ad supremos in senatu militari honorum gradus euectus erat. Hæc porro victoria novos honores, & noua præmia merebatur. Prorex erat, cum regem, de re, vt gesta erat, certiolem faceret, huius non oblitisci. Ille, incertum qua causa, verbum de eo fecit nullum. Ea res pupugit non modo eum, cuius causa agebatur, sed alios etiam Senatores ordinis militaris, quorum est vetus, & iusta querela se ab Senatu Philosophico despiciatui haberi. Ex eo tempore Centurio ille victor, alieniore esse animo, & rem gerere frigidius, neque id Tartaros latuit, à quibus sollicitatus ad defectionem, leui momento à pristina fide dimotus est. Atque hæc est altera postrema calamitatis origo. Ipse enim opportunum rebellandi tempus præstolatus, nimis impotenti dolore priuatam iniuriam, publica ruina vltus est. Adiungi ad hæc licet, desideratam esse hoc extremo bello illam Amazonem, cuius milites omnium sententia erant fortissimi, vt satis demonstrarunt eorum commitiones, ex eadem Prouincia Suchuen, qui sub aliis centurionibus merentes, honeste in conflictu ceciderunt. Rumor fuit ipsam rediisse in patriam, vt novos delectus haberet, reuera autem creditum est, superiorem Proregem missionem in ei vltro dedisse, aut malis modis eam tractasse, quod hominem puderet, in Sinarum exercitu sæminam non modo militis, sed etiam Ducis muneribus fungi. Atqui satius sane erat vnã sæminam animo virili præditam, quam non vnum, sed plures viros sæminino animo, arma gerere, & exercitus ducere.

Hic erat status Prouinciæ, quando sub initium tertiæ Lunæ, Tartari iusto cum exercitu derepente oppidum adoriuntur in primis firmum & validum, nomine Xim yam, cui, vna cum aliis præerat, Centurio ille offensus, & quamuis in eo esset præsidium triginta millium armatorum, sine labore tamen, & sanguine captum est. Ergo omnes turpi fuga receperunt se in primariam urbem, quæ appellatur Leaoyam. Castigandi erant fugitiui. Sed nimirum Prorex repentina iactura territus, veritus in singulas horas ne Tartari ipsam urbem obsiderent, conducibilis censuit dissimulare. Itaque Centurioni illi offenso permissa impunitas, vt maius postea priore, damnum afferret. Prorex de parum lætis belli successibus scripsit ad aulam, & auxilia postulauit. Is nuncius animos nouo timore perculit: missa auxilia : actum de Prorege summouendo. Sed nimirum Tartari non proinde ac magistratus Sinarum, in rebus gerendis cunctabantur. Vigesimo post die (forte hos paucos dies elabi siuerant, vt breui mora Sinas omnem belli metum pacem interpretari per attentionem solitos, incautos deciperent) exercitus Tartarorum septuaginta millium armatorum eius Tartari, qui bellum gerit, filiis ducibus, urbem primariam circumfedit. Huius tanti exercitus magna pars alteri cuidam Sinæ transfugæ parebat, qui cum ante biennium

Prorex abie officio. Yuen succedit.

Prædictio.

Tartarorum tria millia ad Sinarum partes accedunt. Vincuntur Tartari.

Causa noua cladis.

Centurio deficit ad Tartaros.

Prorex Amazoni missionem dedit.

Oppido à Tartaris parciuntur.

prima clades accepta est, infeliciter pugnaverat, & amisso oppido, quod tuebatur, metu supplicii, transfugerat ad Tartarum, qui benigne exceptum, insuper, quo deuinciret hominem, generum sibi asciiuit. Is Sinis plurimum nocet non solum armis, sed etiam litteris, quibus, ut postea dicemus, multorum tentat animos. Eodem die quo ad urbem accesserant, sub meridiem ceperunt Tartari impressionem in eam facere, & quod absque pudore Sinarum dici non potest, inter quatuor horarum spatium eam ceperunt. id eo accidit, quod à Tarraris foris, & intus oppugnabatur. nam qui in ea sedes nuper fixerant citius famis, quam suæ nationis obliti, cum occidendis intus Sinis fessi essent, transmigrarunt ad suos, & centurio Ho iniuriæ dolore exulceratus, qui cohortem suam metu perpulerat in sententiam, aperta porta hostes, tamen si suspicione insidiarum diu cunctatos, in urbem admisit. In hac vrbe, quod agre apud Europæos fidem reperiet, præsidio erant militum centum millia, è quibus triginta millia ceciderunt, cæteri partim fugerant, partim in hostium potestatem venerunt, partim, post illum victoriæ impetum, nihil præterea senserunt mali. Hæc tam illustris victoria Tartaris non paruo constitit. Nam duarum Prouinciarum copiæ Chequiam, & Suchuen diu fortiter repugnarunt, & Tartarorum viginti millia interemisse scribuntur. Ipsi autem fere omnes internecione deleti, expertes infamiæ, triumpharunt moriendo. siquidem Rex publicas, & solennes eis exequias fieri iussit: prouidit eorum viduis, liberis, & alios eis diuersos honores habuit, viuus magis profuturos quam mortuis. Neque dubium est, quin præclara victoria Sinis potiri licuerit nisi Tartaros domestica proditio iuuisset. Prorex miles glotiosus, nil præter verba iactate solitus, huic cladi superstes esse non sustinuit. Desperatis enim iam rebus, cum ex ordine Baccalaureorum, in eius prætorium venissent, qui viuum hostibus dedarent, laqueo in collum iniecto, ipse sibi interstrinxit gulam. Visitator eiusdem Prouinciæ viuus ab hoste captus, nunquam adduci potuit, ut Tartarorum Principem supplex veneraretur, aut se victum fateretur, neque vnquam vllis vel officiis, vel promissis, vel minis, vel tormentis se hæcti passus est, neque exemplo transfugæ eiusdem Principis generi, qui & v. bis hortabatur, & factis præibat. Ad extremum hostis tam obstinatam animi magnitudinem demiratus, collatum ad prætorium, in quo antea diuersatus erat, hominem remisit. Ibi denique victus de decoris impatientia, & ipse, ut fortis videretur, laqueo sibi mortem consciiuit, ipso in se hoste crudelior.

Tartari præter tantæ victoriæ decus, incredibile est, quantam argenti vim, quantumque instrumenti, & apparatus belli acquisierint. Bonam prædæ partem in patriam deportarunt, sed quo rumor incessit, tantis opibus contentos, desperatione partem retinendi, donum redire, sed reuera, alia sunt eorum consilia. Siquidem rex Tartarus, qui ex eo tempore Imperatorem se vocari iubet, palatium sibi, vbi habitet, ædificandum locasse dicitur, ut ex propinquiori fortunam prosequatur. Et quia urbem vastam ac desertam nolebat esse, potitus victoria in neminem sæuuit, sed edicto publico iussit omnes securo esse animo, sua, volentibus superis, recuperare: qui favor haud dubie omnibus gratus erat ac iucundus: præter fidem victori debitam, nihil ab iis postulari, nisi ut securitatis maioris causa, omnes tonderent caput, & victoris populi legibus, cultuque vterentur. Sic à principio ut absque tumultu tantam ciuitatem in sua ditioe retineret, essetque aduersus casus omnes, & insidias tutior, faciendum putauit: postea tamen sæda carnificina in diuitiores sæuuit.

Habitabant in ea vrbe mercatores locupletissimi ex Regni Prouinciis, quæ ad Austrum sitæ sunt: in hos solos crudelitatem suam erupit, siue quod eos patriæ desiderio teneri intelligeret, ut spes non esset illic moraturos, siue quod in eorum opes inuolare gestiebat. Harum igitur altera ratione motus, aut fortassis vtræque, edicit palam mercatoribus Australibus permitti absolutam domum redeundi licentiam: omnes fortunas suas haud dubie secum asportarent: hoc eis beneficium à victore tribui. Quid poterat gratius accidere nihil sinistra suspicantibus? Dicitur dies, quo simul omnes discedant. Vix tres, quatuorue leucas confecerant, cum imprudentes in muscipulam veniunt: obtruncantur nemine excepto, omnes, & præda in urbem reportatur, non sine timore reliqui populi, cui tamen tantum non est animi, ut de excutiendo iugo cogitet. Quid his gestis consecutum sit in vrbe regia Sinarum, facile diuinabit, qui Sinas norit. Expauerunt, ut solent, immo plus quam solent. Frequentes excubiæ ad portas: edicta innumera, quæ si timori erunt Tartaris, certo quam longissime aberunt: fuga omnis generis hominum crebra, sed iam metu edictorum inhibita. diligenter quæsi peregrini: nemini ingredi, aut egredi vrbe licet velata facie, qui mos ob magnitudinem pulueris in populosissima vrbe natus, postea per delicias creuit. Reperti multi Tartarorum exploratores, & nonnulli proditores

A Sinis ad Tartaros transfuga plurimum nocet. Vrbs prima maritima capitur.

In una vrbe præsidium milium centum millia.

Prorex ipse sibi violentas manus infert.

Constantia singularis.

Tartarus præter viros multos direxit. Victis parat.

Sauit in diuites.

Omnes mercatores truncantur.

ditores centuriones ex ordine militari, sed imi loci. Ex his fuit qui corruptus à Tartariſ pensione, quæ in ſingulos meſes ſoluebatur, certiores eos ſcripto faciebat de omnibus, quæ gerebantur. Immo repertæ apud eum ſunt eorundem hoſtium ad primos magiſtratus litteræ, nullis eorum nominibus, ſed munerum ductaxat titulis inſcriptæ: his nimirum ille, ubi conſiliorum exequendorum ſpes oſtendebatur, hominum perterritabat animos. Iudices qui pro tribunali rerum criminalium ius dicunt, approbante Rege, hominem condemnarunt, ut forcipibus in ſexcentas partes diſcerperetur: & cum adhuc viuente venter ferro apertus eſſet ad extreme mum caput amputatum, & canibus obiectum. Sed tantam fuiſſe ferunt aſtantis populi rabiem, ut ipſi canum vices agere maluerint, per ſemet laniato certatim, & dentibus lacerato capite. Vnus filiorum primo paterni ſupplicii ſpectator, poſt obruncatus eſt. Alter celeri fuga ſalutem quaſiuit, relicta in vinculis coniuge, & cætera familia quæ necem opperitur. Tartari exploratores clementius habiti, ut in quos non niſi uſitato more animaduerſum eſt. Ad hoc genus hominum perquirendum populis propoſitis præmiis allicitur, quinquaginta ſcutatis in ſingula capita de publico perſolutis. Collectis ex pauore animis, ut præteritæ labi remedium afferrent, multa ab Rege, & magiſtratibus præſtita. Ante omnia multo cum honore, reuocatus Hium ille, qui deſunctum Proregem anteaſſerat, atque ut ſupra narratum eſt, tædio libellorum contra ſe ſcriptorum, domum ſeceſſerat. Abrogatus quoque Magiſtratus Viſitatori illi, huius impoſitum accuſatori, omniſque ei dignitatis ſpes adempta in poſterum. In hunc Proregem omnium oculi conuerſi, & ſpes omnis amiſſæ Prouinciæ recuperandæ in eo recumbit. Interea Rex adoleſcens ſe lachrymis conſficere dicitur, non tam hoſtium formidine, quam ob ſuorum diſcordiam & impoſunitatem, nonnullorum etiam perfidiam. Tanta enim eſt in ciuitate regia animorum diſſenſio, ut in ſingulos dies datis libellis alii alios de gradu deiicere, ac percellere nitantur. Id adeo cordi fuit Regi, ut graui promulgato edito omnes hortatus ſit ad concordiam, propoſitis etiam præceptis & minis: ſed nullo fere profectu. Quot capita, tot ſententiæ: ſuo quiſque commodo ſtudet: publici poſtrema cura eſt. & quis non videt hoc eſſe flagellum eius, qui aufert ſpiritum Principum? Ad tuendam urbem, quæ reſtat, dicta Quannim, Sinæ ſuis viribus diſſiſi, magnis ſtipendiis conduxerunt triginta millia Tartarorum Occidentalium. Hi Orientalibus fortiores habentur, neque adhuc unquam contra Sinas rebellauerunt. Nunc, quod tanti ſe eſſe videant, extolluntur animis, multa que iactant, magnitudini Sinarum parum decora, ſi imperii amplitudini, animorum magnitudo reſponderet. Iactant ſollicitatos ſe ab Orientalibus, ut oppidum, quod reneant, dederent, ab ſe autem reiectos. Id, ſi commentum non eſt, eo ſpargunt in vulgus, ut ab Sinis noua indies donatiua auferant. Neque veriti ſunt muſſare præcipuas Prouinciæ Pechinenſis vrbes ſuorum maiorum fuiſſe, atque inter alias ipſam Regiam. Hæc omnia velut ſurdi, ſe audire Sinæ diſſimulant, nouiſque eos quotidie honoribus demulcent. Adeo, ut etiam Senator quidam in Tauli dignitate poſitus, quod multiplici artificio Tartarorum beneuolentiam ſibi adiunxiſſet, ab Rege ad altiores gradus ſit promotus.

*Scelus proditi-
onis
grauiter
punitur.*

*Rex Sina-
rum ſe la-
chrymis &
doloſe con-
ficiſ.*

*Sinæ ab om-
nibus
Tartariſ
patiuntur.*

*Suadetur
Regi, ut om-
nia Tar-
tariſ tra-
dat.*

*Nouus Pro-
rex rem
gerit.*

*Tartariſ
damnum
illatum.*

In eadem vrbe alius Senator è primoribus per ſummam imprudentiam non dubitauit oblatu libello ſuadere Regi, ut hac quoque Tartariſ dedita, quam optimis conditionibus viſum fuerit, pacem cum eis paciſcatur in poſterum. Rex vehementer indignatus, licetores magno numero conſeſtim miſit, qui hominem comprehenſum ſibi liſterent. Factum eſt, ut imperaret, ſed ille prius repentina inualitudine, ſi non ea formido fuit, oppreſſus obiit, quam Regiam urbem intraret. Prorex nouus, ſeu potius vetus, ſedem habet in oppido, quod ex Prouincia Pechinenſi, ſiue Xantum, in Prouinciã Leatium proficiſcentibus vltimum eſt, & velut clauſtra. Nomen ei eſt Va Xam hai quan, ferturque, arte & natura eſſe munitiſſimum, ac poſſe facile à paucis contra multos defendi, niſi Sinæ domesticum hoſtem inra ſe ſe haberent, ſuperuacuum timorem. In altero oppido, quod dicitur Quannim, reſidet alter Prorex, ſed qui iam dicto parer, ut qui ſit omnium ſinium Regni imperator. Hic Prorex eſt is, quem dixi Tartariſ eſſe beneuolentia coniunctum, qui è gregario milite ad ſummos honoris gradus euectus, magnos animos præfert, ſperatque ſe oppidum Leaó Yam recuperare poſſe. Verum tantisper retinetur ab altero Porege, cui ſubiectus eſt, donec auctis copiis, iuſto cum Tartariſ exercitu, ex quo conſigere liceat.

Anno exeunte, quo nimirum dolor tantæ cladis ſedaretur, Centurio, cognomento Mao, officio Tu ſu, Tartariſ nonnihil damni intulit. Reſ ita geſta eſt. Confugerat ad Tartaros Senator ex ordine militari homo cætera nulla re clarus ſed tamen ſtrenuus habitus,

eus, & qui complures Tartaros occidisse ferebatur. Is eadem opera se, oppidum quē quoddam Tartaris dedit neque paucis Sinis conciliauit exitium. Princeps contra Tartarorum, hominem in alto dignitatis gradu collocat, quodque tradiderat oppidum, eius curā credit. Hic cum iuxta apud Tartaros & Sinas flagraret inuidia, propterea quod utrosque vexauerat, coniuratione contra eum facta, inuitarunt Centurionem Mao, ut oppidum Sinis recuperaret. Venit, recuperauit, non absque Tartarorum sanguine, eo quod non omnes conscii coniurationis essent. Cæsa Tartarorum duo millia, nonaginta captiui, & inter hos Centurio ille proditor, cum filio. Ambo deinde cum sex Tartaris, onusti catenis, in Regiam urbem transmissi, & tam filius, quam pater, quamquam hic si vitam obtineret, egregia facinora se editurum promitteret, eo, quod supra descripsimus supplicii genere, disceptus est. Centurio autem victor, liberali donatiuo, & noua dignitate ab Rege auctus est.

Sina iterum potitur victoria.

Hic est compendio descriptus rei bellicæ huius anni status. Sed non hic malum constitit. In Prouincia Su chuen magni motus excitari nec dum conquieuerunt. Eorum initia in hunc annum inciderunt, progressus in sequentem, ideo solam originem hoc loco memorabo. Supra narraui milites ex Prouincia Su chuen in expugnatione urbis Leao yam fortiter cum hoste pugnantibus, pene omnes occubuisse. Rex ex eadem Prouincia nouos delectus fieri iussit. neque modo adscripti in militiam ex urbibus, quæ à Magistratibus reguntur, verum etiam ex montibus, quos gens ferox incolit, quæ iugum Regionum Magistratuum nunquam passa, ab se creatis primoribus paret, & suis legibus viuit. Hi cum iam nomina dedissent, venissentque in primariam urbem, ut stipendia exigerent, auctarium præterea postularunt, quale prouincialibus dari soleret, quod familiis alendis possent relinquere. Hoc auctarium Prorex, & alii magistratus, cum date recusarent, milites, qui ferre non possent, pari se ac ceteros iure non haberi, facultatem sibi dari postulant redeundi domum. Hac petitione accensus supra quam oportebat Prorex, respondit, se vi ad militiam compulsurum, & ne quid in fuga præsidii haberent, omnes stigmatem in iusturum. Non tulerunt hanc ignominiam, qui, cum honesti milites essent, mancipiorum more tractarentur. Ita que facto impetu Proregem, & quotquot circa ipsum Senatores erat, contrucidant, ac deinde nemine præterea violato, extra urbem se recipiunt. Sequentis anni, qui fuit A. N. C. MDCXXXIII. principium quietum fuit, magnâque pacis spem ostendit. siquidem initio Veris Tartari non venerunt, uti superioribus annis, idemque otium perpetuari posset, si animi eorum, qui in præsidii ad eas oras tuendas collocati sunt, acquiescere, & sua sorte contenti possent esse. Iam vero, si quod est, dicendum sit, omnes inuiti illic morantur. Inde fit, ut Magistratus superiores, qui ægre ferunt fortitos esse administrationem Regionis tot laboribus, & periculis afflictæ, male accipiant Magistratus inferiores, hi milites, milites denique reliquam plebem, atque ita nemo est, qui sua sorte sit contentus, sed quilibet cogitat, quemadmodum existimat sese è miseris, quibus opprimitur, & quacumque via licuerit, suam fortunam lautiolem efficiat. Hinc adeo factum est, ut duo Magistratus cum aliis militibus consilium ceperint transfugiendi ad Tartaros, eisque dedendi oppida, eo pacto, ut augetur eorum dignitas, & venirent in partem spoliatorum, atque ita euaderent ærumnas, quibus miserum in modum cruciabantur. Hoc per clandestinos nuncios cognito, Tartari copias prope cogunt, & adducunt. Aduentantibus duo modica oppidula, quæ occurrerunt, frustra resistere ausa, mox in hostium ditionem venerunt. Denique ubi ad urbem Quamsique accesserunt, quo fuerant inuitati, facile victores extiterunt, si quidem maxima pars eorum, qui contra ipsos pugnant, laneas glandes pro plumbeis, & pro nitrato puluere arenam adhibebant. Gubernator cum militibus, qui ignari erant rebellionis, victus, & ignominia, ac probri plenus fugit Xam hai, quod est oppidum munitum, citimum Prouinciæ Leao tum, ubi desinit Prouinciæ Pechinensis robur, & aditus Regni vniuersi. Manserunt vero in vrbe rebelles, suorumque popularium spolia diuiserunt cum hostibus.

Causa noui motus in Prouincia Su chuen.

Causa ob quam deficiunt Sina ad Tartaros.

Duo oppida capta à Tartaris.

Id ubi nunciatum est in Regia, maxima est inter primores orta animi perturbatio, præsertim in Rege, qui Regiam mutare, & Nanchinum transire cogitabat, neque deerant Magistratus, qui idem censerent, multique eum sequi deliberatum habebant. Et omnino res ex eorum sententia processisset, nisi vir primariæ auctoritatis oblato Regi libello, demonstrasset hoc consilium esse viam ad euertendum Regnum. Quod cum esset cognitum, discessum est ab ea sententia, & decretum, ut nulla facta loci mutatione, de antiqua sede munienda consilium iniretur, & publicato edicto, grauius propositis pœnis interdiceretur non modo Magistratibus omnibus, & aliqua dignitate præditis, sed etiam cuiusuis generis

Rex cogitat Regiam Nanchinū transferre.

Rex consilium mutauit.

generis, ac fortunæ hominibus, ne quisquam audeat ab Regia discedere. Imperator exercitus, & Gubernator oppidi à Tartaris expugnati, miserunt supplicem libellum ad Regem, quo etsi culpam à se remouebant, pœnitentiam tamen ostendebant infortunati successus, & negligentia pœnas à se repeti postulabant. Iussi sunt in Regiam venire, & quia nonnulli Magistratus leuem eis pœnam decernebant, Rex tantum iræ ardorem ostendit, vt eos compulerit capite damnari. & iam sunt in custodia, expectantque in horas singulas vt sententiæ fiat executio. Agunt primo loco Magistratus, de Regia nouis custodiis excubiisque sepienda, atque in primis vt portæ custodiantur diligentius. Deinde visum est viam in Xam haiquam magna cura obsidendum esse, qui cum sit locus arctatus inter montes, & ideo ante alios defensionem oportunos, eo, militum præsidium, arma, & cæterum belli apparatus miserunt. Creati præterea sunt noui Magistratus, quibus Rex potestatem ampliauit, qua si licuisset vti contra Tartaros, plus profectum esset. Hac igitur instructus discessit è Regia primus cum insigni pompa & fastu Xhimilio exercitus Sinici Imperator, in eas oras, in quibus cum eisdem opibus, & magnificentia dominabitur, quamdiu Tartari permiserint, tamen modo in oppido Dizim præsidium habeat octoginta millium hominum.

Imperator exercitus visi, & Gubernator oppidi capiti capite damnati.

Creati noui magistratus.

Regnum Coreanum Sinis fidele. Lusitani quatuor maiora tormenta offerunt Regi.

In his omnibus motibus, & dissidiis fidem suam Regi Sinarum probauit Regnum Coreanum, quod nullam vnquam amicitiam cum Tartaris inire sustinuit, tamen variis modis modo minis, modo prætextu solius transitus, & similibus tentatum sit. Similiter Lusitani Macaenses specimen dederunt fidelis obseruantia, & studii huius Regni res adiuuandi, missis quatuor maioribus tormentis, è quibus tria remanserunt eodem loci, vnum deuectum est in fines Xam haiquam, cuius quanta esset vis, dum Sinæ periculum facere volunt, vsque eo onerantur, vt dum exploditur ignis, cellam puluerariam corripere, cum multorum hominum iactura.

Vtuntur Sinæ tormentis non sine suorum capiti periculo.

Idem accidit in Regia, accensa item cella pulueraria, incertum quo modo, vel qua causa. Et quia maior in ea fuit vis pulueris collecta in magnis doliis cretaceis, tantus fuit impetus, ac strepitus in auras erumpentis, vt tota vrbis tremere, vnus & viginti homines interirent & Doctor Leo periculum adiret sui muneris amittendi, vt cuius procurationis hæc essent. Sed adhibitum est remedium castigatis minoribus Magistratibus, & aliis ministris, quibus cura pulueris propius incumberebat.

Noua rebellio oritur.

In Prouincia Sucuem non defuerunt rebelliones, & pericula. nam cum sit ea gens armis assueta, multum negotii Sinis facessit. Occasio fuit hæc: Bello quod superioribus annis aduersus Tartaros gestum est, huius Prouincia gentes præclarior, quam cæterarum vlla, suæ virtutis specimen dederunt. Et quia multi eorum in bello ceciderant, quibus Centuriones meritam laudem tribuebant, Rex eorum operam Regno vtilem fuisse iudicans, negotium dedit Magistratibus, qui rem in iis regionibus gerebant, vt exequias generatim omnibus qui fortiter in bello occubissent, facerent, eorum propinquis larga præmia tribuerent, atque iisdem in locis delectus nouos haberent, solutis in antecessum stipendiis, vt eorum opera, vbi commodum esset, vti liceret. Ad hanc denunciationem concurrerunt non solum Sinæ, sed aliarum quoque nationes, quæ intra Regnum aut in eius finibus propriis legibus viuunt, paucissimis in rebus ditioni Regis subiectæ. In his visum est magistratibus discrimen adhibendum, non modo vt minora stipendia acciperent, sed etiam, vt eorum vultibus signum id est, stigma inureretur, perinde atque si de emendis mancipiis ageretur. Id facinus tanto opere commouit externos illos populos, vt tantam iniuriam gladio vlciscendâ rati, Gubernatorem cum omnibus Magistratibus, qui aderant, extemplo trucidarint. Deinde coactis tribus aut quatuor millibus, tota Prouincia tanto furore bacchari sunt, vt non modo oppida, & castella ignobiliora, sed etiam vrbes, in quibus ad Reip. præsidium plurimum est momenti, nullo fere resistente, ditionis suæ fecerint, iamque eorum Princeps Regem se nominabat, & monetam cudebat cum insignibus subiugatæ Prouincia. Satis negotii habebant, qui altis mœnibus, & ferro armatis portis oppida tuebantur, eum nullius esset deterior conditio, quâ

Causa rebellionis.

Tota Prouincia Sucuem in armis est.

Vicina fœmina fortis bello opem fert. Fœmina belli dux fundit hostem. Capiti in

primariæ vrbs, quæ trium mensium obsidionem passa est, oblessis ad grauiora mala redactis, & incallum opem, ac leuamen expectantibus. Rebus sic afflictis, subuenit fortis bello fœmina. Erat ea vicina afflictæ Prouincia, & Regi vetricis, proprio tamen, & nulli obnoxio in suos imperio. Illa ergo contractis ex suæ ditionis regione copiis, ipsamet ductare exercitum, perduellium impetum frangere, atque omnino cohibere, ne porro damna inferrent, donec auxilia è Regia mitterentur, quæ propter locorum longinquitatem aliquot menses spatio expectata sunt. Ea postquam aduenissent, magnanima fœmina exercitum hostilem fudit fugauitque, & nonnullos captiuos viros misit in Regiam, qui morte damnati,

in ter

in ter mille notabilia frustra dissecti sunt, quod supplicii genus in similibus casibus apud Sinas perquam familiare est.

Alius popularis motus haud minus periculosus postea in Prouincia Xantum exortus est. Auctor eius fuit adolescens, princeps sectæ, quæ in hoc regno appellatur Pelienkiao, detestabilis, & periculosa tum propter perplexa & obscura doctrinæ capita, quæ proficitur, tum quod propositum habeat finem, aduersus Regnum rebellionem commouere. quod multi iam ex ea secta conati sunt. Denique comprehensus; & quæstionibus sæpius subiectus est. non ignari enim Magistratus habere illum factionis suæ socios, nitebantur efficere ut eos proderet. Id cum socii illi accepissent, siue eius amore ducti, siue metu, ne victus tormentis, ipsos ediceret, deliberarunt sumptis armis Magistratus adoriri, & eorum nece socium suum supplicio, se autem formidine liberare. id quod fecerunt multis eorum vna cum familiis neci datis. A principio non erat eorum numerus amplius ducentorum, sed ut in Regno Sinarum non desunt homines vagi, similisque colluies, quæ quantouis pretio talem occasionem redimeret, breui ad plura millia excreuerunt, captis minoribus locis, quæ se nemine repugnante dedebant, in duobus oppidis sese communiuerunt, vnde subinde vicinum agrum populabantur. Eius rei nuncius perlatus in Regiam, magnas curas attulit, tum ob metum sequiotis successus, si rebellium consilia procederent, eo quod non longe distarent, tum quod vias quibus commeatu in Regiam aduehitur, terra & aqua intercluserant. Itaque cogebantur institores magno suo incommodo, longo circuitu per Prouinciam Honan iter facere.

Nihilominus adhibita in hoc negotio diligentia est, ut Centurionibus, copiisque submissis mature prouideretur. Et quanquam principio anceps aliquoties prælium fuit, tandem tamen deuicti rebelles exercitus eorum fusus, fugatus, captus adolescens ille factionis caput, qui se Regem ferebat: cuius ille tituli adeo retinens fuit, ut cum vni è Regni procerib. esset traditus, priusquam in Regiam pertiniret, quo confestim transmissus est; nulla illum vquam significatione honoris prosequi dignatus sit: & iussus illum inclinatione corporis honorare, facturum negauit, quod Regem nemini inclinari oporteret. Is perductus in Regiam, in ter mille frustra concisus est. Hac victoria ciuitas Regia ingenti discrimine, & metu penuriæ rerum ad victum necessariorum, quarum iam magna caritas erat, defuncta est.

Exorta quoque est grauis simultas in Prouincia Guej cheu. Sed primo sciendum est in Regni parte, quæ respiciens Bengaliam, & Pegu, Yunam dicitur, populos incolere, legibus, & Magistratibus propriis vtentes, qui, ut de Prouincia Licuem diximus, præter appellationem, quam à Sinis habent, nihil eorum Regno debent. Eius Regni principio incolæ tantum poterant virtute bellica, tantamque eius laudem in bellis erant adepti, ut cum quouis maiore Regno possent contendere. At postea ciuilibus discordiis paulatim ita debilitati sunt, ut se alii sponte, alii metu Regi Sinarum subiecerint, penduntque illi vectigal, atque in suarum terrarum peculiari administratione Sinicis Magistratibus vtuntur. Ipsi tamen, siluestres habentur, à litteris, à bene temperato Reip. statu, à ciuili consuetudine abhorrentes, & ideo barbari audiunt, quod cognomen Sinæ omnibus exteris nationibus tribuunt.

Apud hos igitur populos inter duas familias lis orta est, de hæreditate haud mediocri. Fauebant Magistratus Sinici parti imbecilliori, tum quia videbant potiori illam iure niti, tum, quia amore vtilitatis sui Regni, metuebant, ne alterius factionis opes, & potentia nimium cresceret. Egerunt igitur, ut secundum imbecilliores, qui vocantur Xechia, pronunciaretur, quod aduersarios, qui dicuntur Apuengam, tantopere accendit, ut, velut iniuriam vindicaturi, cuius auctores Magistratus Sinicos credebant esse, ad inferenda eis damna se conuerterint, multis etiam interemptis. Re ad Regiam delata, visum est dissimulatione sapientiam esse. At Gubernator, & Prorex eius Prouinciæ, cuius est in ea ius dicere, ratus haud magna operæ fore castigare fontes, & fretus multitudine, quam sub signis habebat, hostes cum plus quam viginti millibus armatorum adortus est, tam infelici exitu, ut plus quam dimidia pars Sinarum in acie ceciderit, cæteris fuis fugatisque. Neque adhuc compertum est, quid in tam luctuoso euentu consilii sit captum.

Iam vero Rex Sinarum ipse omnibus se probat, propterea quod sit pius, liberalis, modestus in faciendo sumptu, suæ falsæ Religionis obseruans, & naturali quadam propensione feratur in bonum, ut licebit cognoscere ex nonnullis exemplis, quæ ab ipso edita, proponemus. Moris est in hoc Regno, ut quando alicui Reginarum corona facienda

frustra se-
cantur.Motus a-
lius in Pro-
uincia
Xantum
oritur.
Adolescens
caput fa-
ctionis.Rebellium
numerus
augetur.Rebelles
vincuntur.Caput fa-
ctionis ca-
pit in fru-
stra scindi-
tur.Oritur si-
multas in
Prouincia
Guei cheu.Discordia
incola per-
ierunt.Simuleatis
causa.Sina infel-
liciter pu-
gnant.Singularis
Regis Si-
nensis laus.
Mos Si-

nensem est, in singulas infumantur ducenta aureorum millia. Rex, cum hoc anno vna esset fabricanda, iussit sumptibus modum fieri, & minoris pretii coronam conflare. Vanlie huius Regis *Reginam coronandi.* auus in medio suorum palatiorum domum ædificarat, relaxando animo destinatum, sed ita sumptuosam, vt præter impensas in materiam factas, cæmentariorum, & aliorum artificum manu pretia, & mercedes centum aureorum millia confecerint. Visum est nouo Regi, domum tot deliciis ornatam, parum conuenire Regi tam grauibus muneribus occupato, ac proinde iussit dirui, quod extemplo factum est.

Execratur Rex nimios sumptus.

Ineunte æstate, primis nascentibus fructibus, Eunuchi, quorum sunt varia studia, certatim conquirunt primos fructus, & pulcherrimos, quos Regi, Reginae, & aliis Palatinis offerant. Ex eo fit, vt interdum in aliquem fructum, qui non æstimaretur sex Iuliis, expendant quadraginta aureos. Id cum ad Regem esset perlatum, vehementer ab eo obiurgati sunt, quod in res nullius momenti tantum sumptum facerent.

Libellis magistratum plerumque mature respondet, præsertim eorum, quibus beneficium aliquid petitur. Modum imposuit vectigalibus, nonnulla etiam sustulit, quæ antea adhibita vi, & tyrannicum in modum extorquebantur. Hinc factum est, vt gemmis, quas felis oculos appellant, quæ olim in hac Regia maximi pretii erant, nunc tanta decessio facta sit, vt non sit qui emere velit, propterea quod præcipui fere earum emptores, palatini sint.

Magistratus Prouinciæ Xantum oblato libello certiore fecerunt Regem, interdum apparere Lunam comitatam variis stellis inusitatae magnitudinis. Pari modo in vrbe Pechino, cum aliquot diebus Luna visa esset, vna cum alia magna stella, quod spectaculum tenebat tres horas à meridie, per libellum admonitus est Rex, cælum, quod supplicium minaretur, aliquibus pœnitentiæ officiis placari oportere. Rex primus fuit qui monito pareret, seruat plurimum dierum ieiunio iussitq; idem à Magistratibus fieri, & vetuit spatio duodecim dierum quenquam tribunal accedere, ferendæ sententiæ causâ, præsertim mortis, aut supplicii.

Rex ieiunium indicit publicum.

A Diis suis Pagodibus petit Rex pluuiam supplicatione. Ethnici non impetrata pluuiâ Pagodes percipiunt.

Eadem obseruari iussit occasione cuiusdam siccitatis, quæ fuit in vrbe Regia, quo tempore, ipse vt antea ieiunauit, arque insuper interdixit populo, ne animantes in communem & vulgarem usum occiderent. Iniunxit præterea ministris Pagodium & templorum, vt variis supplicationibus pluuiam elicerent, neque cessarent pro necessitate populi precari. Fecerunt superstitionum ministri, quod imperabatur, neque spem modo ostentarent, quod petebatur, obtinendi, sed etiam diserte diem nominarunt, quo casurus esset optatus imber. At is dies vbi illuxit, sol clarus apparuit, vt cum maxime. Quia igitur ab Rege erat facta postulatio, & Pagodes videbantur inuenuste se gessisse, neque rationem habuisse Maiestatis Regiæ, quod ei non annuissent hoc in beneficium loco petenti, harum rerum gratia, illis relictis precibus, & omni viuendi asperitate, pœnas à suis Pagodibus poposcerunt, acriter eos verberando, petinde atque si sensu essent, & ratione præditi.

Lapides pluit.

Hac sua industria perfectum iri negotium certo sibi persuadebant idolorum sacrificulorum, rati suos deos, vt pœnas ab se deprecarentur, concessuros, quod tam longis & ardentibus precibus negauerant. Igitur denuo certum diem assignant, quo die confirmant certo pluiturum. Erecti erant omnium animi in spe felicitis euentus, & sacrificuli cum suis sodalibus publice in hunc finem varios ritus, & inflexiones corporis adhibebant. At qui cum dies & hora, quam designauerant, adesset, in obscuratur cælum densis nubibus: magna omnium existit lætitia: Sacrificulis conciliatur fides, expectant omnes auidi in singula momenta, vt optatus imber decidat. Ibi loco imbrium delabitur summo imperu de cælo grando lapidum, quorum nonnulli ouis gallina ceis magnitudine pares erant, aliqui maiores quibus maxima calamitas factis, hortis, pomariis importata est, mors quoque omnibus hominibus allata est, quotquot sub dio tempestas occupauit. Res fuit tam inusitata, vt nemo sit, qui similis casus meminerit. Nostri quoque Patres scribunt visum fuisse orbem illabi. tantam fuisse rerum omnium confusionem, & strepitum cadentium lapidum. Iam vero falsi vates, pro mercede suorum laborum, à magistratibus comprehensi, & grauius castigati sunt.

Regis liberalitas. Rex naturæ pronus ad virtutem.

Mirifica est Regis liberalitas, quando rogatur, vt inopes subleuet, aut vt virtute claros remuneret. adeoque procedit, vt petente Don ye Calao iusserit bis mille myriades tribui. Denique dicitur inusitata quadam inclinatione virtutem sequi, dummodo esset qui illum doceret, quod vnum deest. Nam magistratus, qui statis diebus aliunde illum adeunt, vbi suis aulicis ritibus, & venerationis officiis perfuncti fuerint, ea duntaxat loquuntur & suadent, quæ priuatim ipsis conducibilia sunt de vtilitate Reip. nihil admodum

dum solliciti. Qui vero intus in palatio degunt Eunuchi, & fœminæ, in eo toti sunt, vt voluntati Principis obsequantur, ne discrimen adeant amittendæ gratiæ, aut eius quod possident: in hoc intenti vt ad altiores honorû gradus, quos concupierunt prouehantur. Quo fit, vt miser Rex, tametsi suaapte sponte à natura inclinetur ad bonum, parum tamen ex eo capiat utilitatis, qui assiduo periclitatur, ne breui cæteris peior euadat.

Habet in more certis & statis annis experiri generatim omnes suos Magistratus, atque omni diligentia eorum actiones administrationesque excutere, & fontes pro meritis plectere, præcipue vero tria vitia persequitur, immodicam cupiditatem, crudelitatem, languorem in munere gerendo, quibus non modo magistratus abrogat, sed etiam seuerè castigat, qui autem minorum delictorum rei comperti sunt, cuiusmodi esset exempli gratia, in rebus gerendis minore prudentia vsus esse, non rediguntur in ordinem, aut certe ad inferiora muneta admittuntur, manetque eis integrum recuperare, id quod amiserunt, atque etiam ad altiore dignitatis gradum eniti. Soli enim senes semel reiecti, spe redeundi ad gerendam Remp. exciderunt, propterea quod senectus, cuius causa ab ea temore sunt, tempore non minuitur, sed crescit. Hoc examen hoc anno tam fuit seuerum, vt Magistratus, qui pœnas dederunt, fuerint quinque mille, & quingenti, & ostendit Rex hac vice proscriptas esse omnes allegationes & intercessiones.

*Triain
suis vitia
Rex per-
sequitur.*

CAPVT XXXII.

PERIOCHE.

Absoluta descriptione rerum Chinesum in Iaponiam Insulam transfretamus, ubi prius tria verba de Cauchin-China, quod regnum China finitimum est, diximus.

Cauchinchina regnum Sinarû siue Chinesum vastissimo regno collimitaneum est, habes ab Oriente prouinciam Sufnanensem, & Cantonensem regni Chinæ; ab Occidente & Septentrione Indiam extra Gangem sub Magni Mogol dominio constitutam: à Meridie regna Aracanum & Peguanum. Qua Oceanum Orientalem respicit, in vastum dehiscit Sinum maris, qui fluuios aliquot à montibus illius regni delapsos exhaurit. Ipsa *Cochinchina* (nam & sic scribitur à Geographis) in tres prouincias siue Principatus diuiditur, ita tamen, vt duo posteriores primo velut superiori pareant: in vniuersum tamen omnes Magno Sinarum Monarchæ vectigales sunt, quorum & ritus sequuntur moresque, vt & superstitiones: Idololatræ enim sunt, & ignari doctrinæ de vero Deo. Narrant tamen nonnulli, qui in illis locis fuerunt, reperiri alicubi apud eos cruces & statuas quasdam, aliaque Catholicismi insignia.

*Cauchin-
china re-
gnum.*

Diuitiæ & opes incolarum huius regni magnæ sunt, cum è montibus eorum effodiatur aurum & argentum, & lignum Aloës magna reperitur copia, accedente negociatione materiæ Sericæ & vasorum porcellanorum, quæ & ab Sinis ad nos afferuntur.

*Opes & di-
uitiæ eorû.*

Richardus Cockus, Eques Anglus, qui anno A.N.C. MDCXIV. à Collegio Mercatorum Anglorum in Iaponiam missus fuit, narrat in litteris suis; Nobiles quosdam Britannos ab Rege Iacobo cum litteris & muneribus ad Cochinchinensium Principem, malo suo fato se Hollandis eo nauigantibus addidisse socios. Vtrosque enim cum fluuium quendam traiecissent, à barbaris fustim interemptos cecidisse, quod aliquot annis ante ab Hollâdis in mercatura improbam monetam numerantibus, decepti fuissent; & aliquot barbarorum pagi ab iisdem Hollandis subiecto igne conflagrauissent. In littore huius regni, quod sinuosum & vadofum est, crebra est Margaritarum piscatio.

Proximus ab China traiectus se offert in *Iapan* siue **IAPONIAM** Insulam, veteribus vix cognitam. De hac antequam propiora nostris temporibus narremus, quædam prius generatim dicemus, vt suus historiæ nostræ constet ordo, & quæ sequuntur, melius capiantur.

Iaponiæ siue *Iapaniæ* nomine magnum numerum Insularum & velut concursum intelligimus, quæ inter se alicubi tam prope cohærent, vt cum magna illa & proprie sic dicta cohæreere videantur: Omnes autem intercursum Euriporum & exiguorum fretorum à se inuicem diuiduntur. Maxima earum Magino aliisque quibusdam *Chryse*, Marco Paulo *Zipangri* dicitur. Extenditur autem totus ille Insularum cofluxus & syndrome ab altitudinis

gradu XXXI. vsque ad XXXVIII. Tota hæc longitudo in ducentas ferme, vt aiunt, Leucas procurrit: cui nequaquam respondet Latitudo Iaponiæ, quæ alicubi in decem: vbi latissima est, in XXX, leucas patet. de ambitu eius dici certi nihil potest. Ab Oriente obuertuntur hæ Insulæ Nouæ Hispaniæ: ab Aquilone Tartaros aliosque habent notæ feritatis populos: ab Occidente spectat Chinam: à Meridie vasto Mari interfuso, inexplorata obuertuntur terræ. Complectitur hoc quicquid est Tartarum, LXVI. parua regna siue principatus potius, diuiditurque in tria membra. Maximum atque præcipuum constituit Iapan Insula, regna habens LIII. inter quæ *Machaus*, siue *Meacum* potentissimum est, in quo Lusitani negotiantur: & proximum ab eo *Amaguncium*. Habet Rex Meaci sibi subiectos XXIII. vel XXVI. Regulos, & Amaguntinus XII. siue XIII. Secunda Insula præcipua siue membrum dicitur *Ximo*, Dynastias comprehendens IX. inter quas præcipuæ sunt *Bungo* & *Figen*. Tertium vocatur *Xicoum*, principatus siue dominia complectens quatuor. Illustrissima omnium prouinciarum est *Coquinaia*, in qua est celeberrima & ob mercimonia notissima Vrbs *Machaus* siue *Meacum*.

Paruit olim omne nomen Iaponium vni regi, qui patria lingua *Vo*, siue, *Vau* aut *Dair* vocabatur, donec is diuturna pace in delicias & sordidiam resolutus, Præfectis ac Satrapis suis, ac præcipue *Cubis* (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter alterum extinxit) contemtu esse cepit, adeo, vt *Cubi* illi duo *Dairum* regno denique euerterint. Crescente autem dominandi libidine, nunc hic nunc ille à Regis obedientia se subtrahit, sibi que singuli Regulorum nomen vindicauerunt.

Mansit tamen *Dairo* nomen supremi regis Iaponiæ, sed sine imperio vel potentia, vt vis à cæteris, qui circa *Meacum* dominabantur, necessaria ad victum & amictum acciperet, nil nisi vmbra Imperii Iaponici. A quingentis autem annis à *Dairo*, *Coquinaia* Dominus & Princeps *Tensa* (sic appellantur quinque illa regna circa *Meacum*) adeoque summus Iaponiæ Monarcha fuit *Nobununga* Tyrannus, cui *Faxiba* successit, præcipuus eius belli dux, qui sibi celeriter L. regna subiecit. Et talis fuit nostro æuo *Taicofama* Monarcha Iaponiæ.

Totius Iaponiæ vrbs primaria est *Meacum*, siue *Machaus*, Ciuitas maxima, cuius ambitus olim in XXI. milliaria patuit, sed nunc bellis Insulanorum intestinis plusquam tertia sui parte imminuta est.

In hac sedem suam habet Summus Magistratus Iaponiæ, tribus Viris constans. Post hæc sequitur *Ossacua*, ciuitas potens & libera, & vt quidam putant, omnium Orientalium locupletissima. Magna hic Mercatorum vndique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent, XXX. aureorum millia possidere creduntur: qui diuites iudicantur, incredibiles opes possident. *Bungum* sui tractus Vrbs præcipua, loco sita est peropportuno. *Coia* ciuitas cuiusdam Bonisio sacra est, qui *Combodassi* vocatur. Est autem hæc commune sepulcrum omnium principum: aut si alibi sepeliantur, mittitur tamen huc dens aliquis cadaueris, tanta est loci veneratio. *Fiongo* Vrbs XVIII. Leucis à *Machaunte* distat, *Nobunanga* tempore magna ex parte deuastata, & anno MDXCVI. terræ motu grauissimo valide conculsa, vt magna pars euerfa collapsaque fuerit, quod residuum fuit, igne consumtum est. Huc etiam referenda est *Amangasqui*, in cuius Portu Lusitani negotiantur, Vrbs satis elegans, quinque leucis à mari disiuncta, & *Saciao* opposita. Cæteræ sunt *Vo-Suquin*, *Funaium*, *Tosam*, aliarumque non contemnendæ.

Qualitas
& Natura
soli.

Cæli aerisque in Iaponia salubris est temperies, quanquam frigori & niuibus terra plusculum obnoxia sit, & humidior ob frequentes qui hic cadunt imbres: solum autem sterilius, quia fere montibus rupibusque asperatur.

Orizam metunt Septembri mense, nonnullis vero in locis Triticum mense Maio. E terræ visceribus incolæ varia metalla eruunt, & exteras nationes ea merce ad se pelliciunt. Quantum autem hæc insula sit ferax auri, testatur M. Paulus Venetus, qui ait suo tempore Palatium Regis aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quàm apud nos magnatū domus Cupro vel Plūbo cooperiuntur. Arborea hic fructifera, nostrisq; similes, plurimè reperuntur: Cedrus vero alicubi tantæ proceritatis & crassitie affurgit, vt inde Fabri Templorum columnas fabricet, & quantumuis magnæ nauis oneratiæ malos; Campi & prata bouum equorumque armentis: saltus & dumeta lupis, apris, ceruis cuniculisq; scatent. Ex auibus frequentissimæ hic anates, palumbes, turtures, coturnices, gallinæ syluestres & phasiani reperuntur. Butyro destituuntur, vt & oleo oliuæ, pro quo vtuntur abdomine Balænarum. Animalia, quæ apud nos domestica sunt, & ipsi habent affatim. Inter montes totius Insulæ satis editos præruptosq; duo præcipui visuntur, quorum alter affidue flammæ euomit: alter *Figenoia* diæctus tantæ altitudinis est, vt

est, vt etiam ipsas nubes altissimo interuallo superet. Vulgus agreste Iaponensium fere è ferarum carnibus viuunt, vnde crebra apud eos venatio.

Est in vniuersum gens Iaponum acuta, sagax, vastra, docilis, & acri præ aliis mortalibus memoria. Nulli hic paupertas sua probro est; maledicentiam, furtum, periurium, aleandique libidinem oderunt atque detestantur omnes. Viuaces plerique sunt, senibusque viridis ac eruda senectus, vt in sexagesimum annum militaris ætas extendatur.

Barbam alunt modicam, in capillo varius mos est: pueris raditur sinciput, plebeiis rusticisq; dimidium caput: nobilibus caput totum, relictis paucis in occipitio capillis, quos attingi à quoquam, maximæ contumeliæ loco habetur. Pavimentum storeis tumentibus nitidisque consternunt, iisque indormiunt velut culcitrīs. Munditiei apud eos non minus studium quam apud Chineses. Capientes enim cibum duobus paxillis ligneis vtuntur, tanta dexterritate, vt nihil decidat, nec opus sit extergere mappa digitos. Capturi cibum calceos exuunt, ne catastromata coinquent, pauperiores, præsertim qui maritima loca incolunt, herbis, oriza & piscibus victitant: ditiores ornant splendide & opipare conuiuium: in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique conuiuiæ mensa è cedro pinuve facta, alta pedem vnum aut paulo plus. Cibi præstantiores in pyramidalem formam assurgunt, scobe aurea conspersi, prominentib. ad gratiã Cupressi arboris viridib. ramusculis. Inferuntur & aliquando patinis argenteis aues integræ, deauratis pedibus & rostro. Colore potius sunt oleaginoso quam albo, laborum tolerantissimi, auidi gloriæ, offensarum impatientes, dissimulatores studii vindictæ, & pro proditoribus vulgo habiti. Quidam inter eos liberos recens natos suffocant, odio educationis.

Lingua apud eos vna duntaxat, ita tamé variantib. idiotisimis, vt aliæ atq; aliæ linguæ videantur. Litteræ eorū, vt & Chinesium, notæ sunt, & signa, integra verba & res significaria.

Armīs fere vtuntur his: Sclopeto manuario, gladio lato, pugione, claua, aliisque ob leuitatem habilibus. Capite fere semper sunt aperto, præter quam cum lugent, tunc enim & hoc & totum corpus albo inuoluunt velo. Aquæ simplici admiscunt aliquantum Chii pulueris, atque inde delicatum potum conficiunt: ditiores etiam bibunt vinum ab Hispanis importatum. Caro venatione capta illis potior est animalium domesticorum. Gymnasium præcipuum habent, siue, vt nos dicimus, Academiã in oppido Banoum, vt Bonsii docent. In Bungo vero oppido Seminarium est Iesuitarum, vbi Iapones addiscunt linguam Lusitanicam, & Europæi Iaponicam. Vtuntur Iapones arte imprimendi libros sicut & Chineses.

Si quis ex Nobilitate grauius aliquod crimen designauit, obsidetur domus eius à numerosa manu militum, iubeturque sibi ipsi manus afferre. quod si cunctetur, irrumpetes trucidant eum cum omnibus, quotquot in domo eius offendunt. Carceres siue ergastula facinorosorum non habent, sed puniunt maleficos in aperto campo, aut eos perpetuo damnant exilio. Si quis ob delictum aliquod capiendus est, oportet, vt per insidias & nihil tale metuens intercipiatur: alias enim vsque ad mortem acerrime se defendet.

Est negociatio frequens variarumque mercium in Iaponia, cum præter Orizam, qua peregrini multas quotannis naues onerant, incolæ mercatoribus exteris magnam vim vendant margaritarum, quæ magnæ sunt & rotundæ, & rubicundæ, nec tamen in minore precio quam albæ. Multum hic etiam est gemmarum, nec parum auri, vnde facile colligi potest, harum rerum copia hoc regnum ditissimum iudicari debere. De prouentib. Regis ita habet. Præter tributa & donatiua, quæ ei Reguli Insulæ ex debito offerunt, putantur ad eum redire quotannis duo auri milliones ex oriza, quæ in prædiis regiis colligitur, vnde de cæteris facillius est coniectura. Nemo enim harum rerum, quod sciam, subduxit calculum.

Quantæ sint huius Regis vires militares, facile ex eo cognosci potest, quod Faxiba, qui regnauit ante Taycosamam, cuius vltimi in hoc scripto mentionem facimus cum totam sibi Insulam, in que ea quinquaginta regna subiecisset, omnino statuerit, collecto ingenti exercitu, traicere in Chinam, eique regno bellum inferre, in quem finem tantum iussit cædi lignorum, vt inde classis bis mille nauium confici posset, ad transportandas suas copias. Et sunt quidem Iapones viri fortes atque animosi, vt vel pauca eorum cohortes iustum Chinesium exercitum profligare atque delere possint.

Differt autem modus Gubernationis huius regni multum ab eo, qui nobis per Europam notus est. Neq; enim potentia & magnitudo huius Principis consistit in prouentib. eius annuis, neque in amicitia vicinorum populorum: sed in mera auctoritate & imperio. Quicquid enim capit agri ab hoste, diuidit inter amicos clienteq; suos, quorum perspectam habet fidem, hac dicta lege, vt sibi regi seruiant suis propriis impensis, siue pax sit siue bellum, adducto certo militum numero. Et hi rursus partiuntur suas possessiones fiduciariis clientibus-

que

Mores & consuetudines.

Diuitia Iaponensium.

Robur militare & Modus Gubernationis.

que suis, ut eos hoc modo sibi deuinciant. Sic fit, ut quicquid est bonorum in tota Iaponia, dependeat à paucis, & hi rursus ab vno atque solo, qui est Dominus Tensæ, qui in momento dat aufertque, quid & quibus vult, attollit & deprimat, locupletat, & ad inopiam redigit Principes. Si ergo vel aufert vel mutat Principatum aliquem, mutat simul nobiles & milites in eo, relictis duntaxat opificibus & agricolis. Hæc autem ratio perpetuarum seditionum causa existit. Sic enim fit, ut Principes Tensæ alique videantur Tyranni & vsurpatores alienorum bonorum, destructores Monarchiæ & hostes magnitudinis Iaponicæ: vnde à populo, aliquando etiam à sociis odio habiti, perpetuo in armis viuere coguntur.

Accedit, quod Principes, cum subinde mutantur, non ita amentur à populo ut naturales domini: & ipsi Principes metu repentinæ mutationis, nullo vicissim constanti amore populum complectuntur, certi, eadem facilitate, qua hunc obtinuerunt principatum, se obtenturos alium, & fortasse meliorem: hinc vel ipsi soli, vel coniuncta cum aliis opera semper rebus nouis student, & perpetuis Insulam bellis implicant.

Hinc Faxiba, ut absolutum sibi stabiliret imperium, solebat subinde de alia in aliam regionem transferre principes, ut præfecti nouis populis rebellare sibi facile non possent. Præterea, ut eorum frangeret potentiam, diuisit Regna singula in plures Præfecturas minores, ut in tanta prouinciarum angustia non modo nihil contra se possent, sed & ipsi inter se de finibus litigarent. Voluit insuper, ut in omnibus mutationibus tam is qui meliorem nancisceretur conditionem, quam qui deteriore, quotannis ad Regiam suam venirent, ibique præstarent fidelitatis iuramentum, & offerrent regia dona atque munera: quo quidem inuento potissimas totius Insulæ opes ad se pertraxit. Idem populum distinxit contriuitque in structuris variorum ædificiorum, puta Palatiorum, Templorum, Munimentorum, Arcium & Castrorum, in quibus molibus suscitandis quotidie habuit ultra C. operariorum millia. In primis orsus est ædificare Templum, in quod dixit insumendum esse omne per Iaponiam ferrum. Iussit igitur ut plebs cum mercatoribus omnia sua arma & ferramenta in vnum aliquem locum conferrent, ut in usum Templi conuerteretur. Hoc actu & spoliavit populum armis, & perfecit ædificia maxime admiranda.

Nunc videndum est, à quibus Magistratibus hoc regnum administraretur. Resident Meaci Triumviri, penes quos summa est rerum constituendarum potestas. Primus qui *Zaço* dicitur, Pontificis Maximi instar præest sacris, Secundus *Yoo*, dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacama* dicitur, tractat res pacis & belli. Gens tota in quinque diuisa est Ordines. Primus est eorum qui cum aliquo imperio sunt, & rerum potiuntur: hos omnes communi nomine *Tonos* nuncupant, quanquam inter ipsos quoque certi dignitatis gradus sint, ut apud nos Ducum, Marchionum, Comitum. Alter ordo eorum est, qui sacra gentis & rem diuinam procurant, capite ac mento prorsus abrafo. Perpetuum hi vouent calibatum, suntque in diuersas scissi Sectas, quamuis in vniuersum omnes *Bonsi* vocentur. Tertius Nobilitatis & Ciuium est. In quarto sunt institores, sellularii & varii opifices: quintus & vltimus locus est Agriculorum. Sontibus omnibus vel capitis supplicium constitutum est, vel proscriptio, si benigno vtantur Iudice. Gladio fere trucidantur omnes: etsi quibusdam in locis latrones furesque conuicti, certo ad ignominiam vehiculi genere, per ciuitatem raptati, extra urbem de patibulo suspenduntur.

Religio Iaponensium.

In Idololatria atque superstitionibus non multum diuersi sunt Iapones à Chinesibus, immersi omni impietati & erroribus horrendis, habentes tam absurdas de supremo Numine opiniones, ut nemo rationis compos hanc insaniam satis mirari possit. Loco Sacerdotum Doctorumque suorū habent *Bonsios*, in vndecim sectas, non diuersas modo sed & aduersas cōtrariasque diuisos, qui tamen in vno hoc consentiunt, quod Diuinam negant Prouidentiam & immortalitatem animarum. Hanc tamen impietatem non communicant cuius, sed Nobilibus duntaxat, ad populum enim multa de pœnisi fœni deq; futura vita sermocinantur. Domos incolunt magnifice structas, multique vna habitant, neque vnquam matrimonium contrahere possunt. Academias diuersas cum habeant, præcipua tamen est Frenoiensis, nouē miliaribus à Machaunte vrbe distans. Extruxit ante annos CCC. Rex quidam Iaponiæ hinc inde per regnum MDCCC. Tempora, additis cōuentibus *Bonsiorū*, per diuersas valles, ut vacare studiis suis commodius possent. Ad radicem montis Frenoiama ædificauit duos Pagos, ut Monasterio illi necessaria suppeditarent. Hoc Gymnasium deinde acquisiuit tantum dignitatis, ut supra cætera omnia conscenderit, & filii ac propinqui regum in eo educati fuerint, percipientibus *Bonsiis* eius loci tertiam prope partem reddituum Regni Vomensis. Inclinantibus vero postea rebus Tempora illa ad DCCC. redacta sunt relinquentibus *Bonsiis* studia, ut sequerentur arma: adeo, ut Anno AN. C. MDXXXV. post perpetrata multa homicidia

& la-

& latrocinia, ingressi fuerint Meacum urbem, eamque spoliata incenderint. Cum autem anno A. N. C. MDLI. Bonsii nescio quo modo offendissent Nobunangam Regem, iratus hic armis expugnauit Montem eorum, interfecitque quam plurimis euertit XL. Tépla.

In numero Deastrorum suorum maxime colunt Iapones eos, quos ipsi *Fotoques* & *Cammes* appellant, quorum illi quidem ob eximiam doctrinam & austeram vitam in cælum assumpti putantur: hi vero ob merita de patria & multarum rerum inuentionem. Illi fere fuerunt Bonsii & Sacerdotes; hi Principes & Optimates: vnde fit, ut à Fotoquibus petant res & bona futuræ vitæ, à Camibus præsentis. Neque tamen in his consistit Idololatria Iaponensium, cū in super & Solem, Lunam & Stellas adorent, alii vero Cælum ipsum: nonnulli diuinitatis aliquid tribuunt ceruis aliisque per nemora errantibus feris. Apud Machauntem Templum cernitur, quod dedicatum est Deo Artium & Scientiarum. Vtitur autem Cacodæmon partim astu partim vi, ad perpellendos miseros hos, ut se adorent in forma diuersarum bestiarum. Ingreditur enim eorum corpora, eosque exagitat crudelibus modis, cumque interrogatur quis sit, respondet (exempli gratia) se esse Regem Boum, neque egressurum ex obfesso, nisi sibi extruatur Templum. Accepta promissione, simulat se discedere: si non sequatur effectus reuersus multo acerbius quam antea excarnificat miserum hominem, donec satisfiat promissis. Cernitur etiam hic Plutonis infernalis horrenda statua, iuxtaque eam duo Dæmones minores, quorum alter conscribit peccata hominum, alter ea perlegit. Parietes illius Tépli vniq; peripicti sunt, pœnis suppliciiisque, quæ Cacodæmones damnatis inferunt. Ostendit autem se Diabolus his hominibus variis figuris & modis, iisque persuadet, bonum malumque successum in rebus à se vno dependere, prout colatur & honore afficiatur. Consuevit autem potissimum hoc modo se exhibere.

Is qui ardet desiderio futuræ beatitudinis, conscenso monte expectabat donec se Diabolus ei offerret. Visebatur ibi Phantasma, quod comparebat in locis solitariis, & postremo percunctorum illum in profundum quandam locum præcipitem dabat, in quo ei erat pereundum. Tandem hæc fraus detecta fuit per iuuenem quandam. Hic cum Patrem suum à simili stoliditate deterrere non posset, secutus est periturum clam cum arcu & sagittis in manibus. Statim adfuit Cacodæmon circumfusus lumine quodam, quem dum senex humi prostratus adorat iuuenis sagittam mittit in corpus illud luminosum: paulo post videt se vulpè traiecisse. secutus igitur vulpem, quæ sanguine suo vestigia notabat, venit ad præcipitium illud de quo diximus, inuenitque ibi magnam struem ex ossibus humanis: & sic quidem patri seruauit vitam, aliis vero diabolicas fraudes perfecit.

Addendum his est aliquid de Exequiis eorum & Funeratioibus, in quas Iapones ingētes sumptus facere solent, Bonsiis plurimum argenti inde corradentibus. Quorum hæredes his tantis impensis non sufficiunt, si vel de nocte secreto sepeliuntur, vel in foricas abiiciuntur. Qui maiore deuotione colunt Amidam (est hic vnus è præcipuis Diis) iiaffecti tædio viuendi, intrant speluncam subterraneam, quæ aliud spiraculum non habet, nisi per cannam oblongam. hic commorantur sine omni cibo, sine intermissione inuocantes Amidam, donec moriuntur. In locis maritimis mortem sibi hoc pacto consciscunt. Primum plurimum colligunt argenti, ex elemosynis locupletiorum, significantes clara voce populo, constituisse se exire ex hac vita, & ad Amidam proficisci. Laudatur hoc eorum propositum ab omnibus. Postea ingressi nouum nauigium, lapidibus onerant collum, brachia, femora & pedes, & ita grauati in mare euoluuntur, continuo hausti profundo. Præter falsos, quos commemorauimus Deos etiam venerantur Xaquum inter deos maiorum gentium. Est inter eos Secta quædam Iansuanorum, qui nihil credunt, nisi quod vident tanguntque.

Est autem inter fœdissimos hos Idololatrias etiam bonus Christianorum numerus, qui multo maiore zelo circa religionem ardent quam nostri homines, ut quanquam Tenxæ Reges multos variis suppliciis è medio sustulerint, & Christiani multa tormenta & cruciatus pertulerint; multi tamen ibi sint, qui à semel concepta fide non defecerunt. Multum hic laboris atque studii impenduntur Patres Xauerius & Turianus Iesuitæ, multosque ad Fidē Christi conuerterunt, ut anno A. N. C. MDLVI. Apud Amaguntiam bis mille Christiani numerati fuerint, totidem anno MDLVI. apud Funiam. Anno A. N. C. MDLIX, numerus Neophytorum ascendit ad MCCC. Firandæ anno Salutis MDLXII. baptizati fuerunt duo fratres regis Cangoximæ. anno A. N. C. MDLXXXIII. factus est Christianus Sumitandus rex Omurenensis fuitque; ei in S. Baptismo impositum nomen Bartholomæi. Idem paulo post fecit Princeps Samabatenensis, narranturque in regione Imoriana baptismatis fonte tincta fuisse V. hominum millia; intra quinquagesimum autem circa urbem Machauntem siue Meacum millia extructa L. Oratoria Christianorum, è quibus præcipua fuere in his locis: Imori, Aye, Tochi,

*Incrementa
Christiani-
sismi in
Iaponia.*

Saue & Coquinoqui in regno Arimensi, vbi Iesuitæ tunc habebant Collegium, & in eo circiter CDL. Neophytos, circa annū Salutis MDLXXIII. Interea propagata fuit Religio Christiana in Insula Amacusa, in Fungo & Xiqui. Rex Bungenis Christianus factus est, & Franciscus nominatus. Regi vero Arimensi Protasii nomen impositum: vt ad id tempus fuerint in vniuersa Iaponia circiter CXL. millia hominum, qui Christo nomina dederant, Oratoria autem circiter CC. Iesuitæ numerabantur in eo regno CXIII. Sacerdotes vero Laici (vt vocāt) LXXIII. rursus ex hoc omni numero erant XLVI. Iaponenses, cæteri omnes Europæi. Anno A.N.C. MDLXXXVII. conuersa sunt ad Christum vltra sexies mille capita, & prope totidem anno sequente. Idem fecerunt Rex Bungenis, & hæres regnorum Xungo & Cicuge, cum Toparchis Insularum Oianæ, Gometæ, Cessuræ & Xiquinæ regionis, quæ pars est Amacusa. Et hoc quidem loco fuit Christianismus anno à nato Bono Publico MDXC. Ab eo tempore cum Iaponia Insula grauitèr concuteretur bellis ciuilibus, Christiani quoque dira & atrociora perpeffi sunt, neq; tamen florere desiit Saluifica Fides in multis locis amplissimi illius regni. Quæ vero proximis annis Ecclesiis in illo regno earumq; doctoribus acciderint, ex Epistolis variis colligi possunt, quarum eas, quæ potissimum ad rem præsentem facere videntur, quatenus vserit, subiiciemus, vt ita cæptum de Statu Religionis Christianæ in Iaponia filum pertexamus, antequam ad cætera progrediamur.

CAPVT XXXIII.

PERIOCHE.

Excerpta ex litteris Iaponicis, quib. generatim, quo loco res Christianorū sint, significatur.

Gloriosa mors, quam Anno M.DC.XXII. oppetiuerunt in Iaponia tum quatuor piarum familiarum, quæ ibi versantur, viri Religiosi, tum sæculares magno numero, viri, fœminæ, pueri, ex omni hominum genere, satis longæ narrationis materiam nobis præbent. Proinde, vel præteritis, vel quam breuissime delibatis compluribus quæ idoneum alteri iusto commentario argumentum dare possent, ea duntaxat persequar, quæ magis inter ea eminere videbuntur. Temporalis Reip. Iaponicæ status nullam singularis momenti, vel cūmemoratione dignam mutationem habuit. Rerum etiamnum potitur cum tranquilla pace, idem qui annis superioribus Yxunde Yendo, Daifusamæ filius. Verum inter pacatas & quietas res politici imperii perpetuatur, atque adeo crescit bellum ad conuellendum spiritualem Christianorum statum, nostramque sanctam fidem labefactandam, alibi magna seueritate, alibi minore susceptum, vt videre erit, cum singula suis locis exponentur.

*Quis rerū
potiat in
Iaponia.*

Qui hoc anno aut viui flammis exusti, aut capite truncati decesserunt, fuere centum, vnus & viginti. Qui vero proposita ob oculos tam immani persecutione, tamque atrocibus suppliciis, baptismum nihilominus, adulta ætate, opera Patrum Societatis Iesu, susceperunt, eorum censa sunt duo millia, ducenti, sex & triginta: vt eos præteream, qui ab aliarum familiarum Religiosis, & Sacerdotibus Iaponiis baptizati sunt.

*Numerus
baptizato-
rum à Pa-
tribus So-
cietatis Ie-
su.*

*Numerus
Concionato-
rum.*

*Quatuor
Tyrones
Societatis
Iesu viui
cremantur.*

*Sex Coad-
iutores Soc.
Iesu necan-
tur.*

*Numerus
Martyrum
è Soc. Iesu
huius an-
ni.*

*Descriptio
Regni Te-
zeo.*

*Discrimi-
na PP. Soc.
Iesu, & a-
liorum.*

Præter insignem numerum Dogicorum (sic appellant Patrum contubernales) habuit hoc anno Iaponia Concionatores, & Catechetas sex & triginta, qui Patres comitabatur, atque in conuersione Ethnicorum, & cultura fidelium adiuuabant. Et iis quatuor ad tyrocinium Societatis admissi sunt, cum iam fidei nostræ causa custodia tenerentur, atq; ob eandem, cum alterum fere annū tyrocinii peregissent, vna cum felice, & fortunato suo magistro P. Carolo Spinola, viui cremati sunt. Præterea in Societate recepti neq; longo post interuallo necati sunt sex alii Iaponii, qui Patrib. sacrorum ministeriorum & laborū socii erant, & adiutores. Hi omnes vota nūcuparant Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, ad eū modum, quo Societatis Nouitii, permisso Superiorum solent. Itaq; si hos sex prioribus adiungas, versati sunt hoc anno in Iaponia de Societate duo & quadraginta, è quib. quatuordecim morte obita sanctam fidem testati sunt, decem Iaponii non Sacerdotes, & quatuor Sacerdotes, quorum tres ex Europa aduecti, quatuor vota professi erant, quartus Pater Iaponius.

Percurfant nostri, & perpetuo circuitu obeunt vniuersam Iaponiam inuisentes atque adiuuantes Christianos, multos Ethnicorum baptismo expiantes, neque vllam eius partem relinquunt, quam non accedant, & in qua non laborent. Et iam tertium peragrarunt regnū Yezeo, quod Iaponiæ ad Septentrionem confine est, sed freto determinatur, cuius est in primis vndarum incitata vis, & rapidus impetus. Confluctantur assiduo ingentibus terra mariq; incommodis & laboribus, cum non minore vitæ periculo tum suo, tum eorum, qui ipsos vel comitantur, vel ædibus suis accipiunt, vel benigne tractant, ac reficiunt. Neque leuius discrimen adeunt, qui eosdem Patres, aut alios sancti Euangelii prædicatores suis nauib. in Iaponem transmittere non reformidant. Vtrumque enim est crimen, quod nō minore supplicio compensatur, quam iactura vitæ primum ipsius, qui id sit ausus, deinde omnium propinquorum eius

eius, & vicinorum, denique vectorum omnium, qui eadē naui sint appulsi: præterea bona eorū omnia confiscantur, quæ omnia vsu ipso quotidiano sane quā liquido cognoscuntur. Neq; tamen tot labores ac pericula eos qui in Iapone versantur, à suscepto deterrent, neque qui in aditu sunt, vt eam ingrediantur, de spe feliciter Dei nutu euadendi, se deiici sinunt: qui vero linguæ necdum sunt gnari, eam in Macao, magno ardore condiscunt, vt rebus omnibus instrueti operarij, veniant.

Degunt in agro Nangasachiano Christiani de Societate Sacerdotes septem, & duo fratres, qui diuersis locis morantur, atq; identidem domicilium mutant, propterea quod nusquā alibi tota Iaponia accuratius, & crudelius Christianos insectantur. In hac enim Vrbe sedē fixere præcipui administri, & lictores regij qui incredibili diligētia eos peruestigant, ex improviso se in domos inferentes, sicubi quempiam latere suspicentur. Non sinuntur Christiani domi loco conspicuo habere imaginem, aut aliud signum pietatis Christianæ, neque ferre Reliquias, aut cereas Agni Dei effigies è collo pendentes, neq; conuenire ad precandū, legendos libros spirituales, agendumq; de sua salute, vti semper mos fuit in Iaponia. Neq; tamen tantus legū rigor sufficit ad eos deterrendos, quin omnia hæc summa cū pietate ac deuotione faciant, atq; adeo nouum Sodalitium instituerunt. Neq; minus florent Sodalitia B. Virginis, & Sanctorum Innocentium, quod informandis paucis pueris institutum est, qui annos virtutib. excedentes, in illa tenera ætate de se exempla domi forisq; dant maturæ solidæque virtutis.

Quantum sit odium Ethnicorum Principum aduersus nostram sanctam Fidem, atq; in primis aduersus Euangelij Prædicatores, & quantum illi miseriarum perpeti cogantur, facile cognosci licet ex iis, quæ P. Ioannes Baptista Bæzat, ad quendam Patrem Societatis nostræ Meaci cōmorantem scribit his verbis. Nam quis tibi R. P. satis explicare possit, quæ in hac perturbata Babylone hisce mensibus superiorib. gesta sunt? cum hi Ethnicici id vnum anxie studerent, vt nos caperent, eaq; de causa omnia perturbarent, atq; incredibile omnib. metum iniicerent. Quod si ex me quæras, cur ipse in eorum manus non venerim, respondeo: licere, id Deum roges. Nam postquā in hac ora verfor, verfor autem octo iam ipsos annos, sic vt nusquā discesserim, neq; proditores, neq; exploratores nunquā in eas ædes pedem intulerunt, in quib. diuersabar. Nocte quæ Natalem Domini proximū superiorem antecessit, triginta Iudæ, socii totam viciniam in qua degebam, diligentissime perlustrarunt, vt aliquem in latebris reperirent. Ædes omnes adierunt, præter eas, in quibus ego nixus ante arā genibus, operiebar, dum immanes illi lictores vincula mihi iniicerent, ideoque Dogicum primo à me dimiserā, ne mea causa in discrimē veniret. Tota ea nox absumpta est in omnis illius vicinij summa perturbatione conceptæ sacræ imagines: iactata in Deum maledicta: miseri Christiani sexcentis iniuriis appetiti. Itaq; illa nox per lamentabilem, atq; inauditam confusionem transecta est. Idem mihi vsu venit in peruigilio Circumcisionis, quando paucis horis multas domos peruagari coactus, cum vna exturbatus, alia non acciperet, ad extremum sub dio, cælo sereno, sed tempestate, frigore, & ventis asperissima noctem peregi, vt ægre Sacrum facerem postridie. Veniebat in mentem illius pacis, & tranquillitatis, qua per illos sacros dies Societas frui solet.

Tertius, quartusue annus agitur, cum nauis quæ ex oppido Manila in Iaponem soluerat, in Anglorum potestate venit. Vehementur ea duo Hispani, & quia suspicio erat Christianos esse, & Sacerdotes, ac Religiosos, vt reuera erant P. F. Petrus de Zuniga ex ordine S. Augustini, & P. F. Ludouicus Flores ex ordine Prædicatorum, capti sunt, atq; vna cum Nauarcho, traditi in manus curiæ Firandensis. Interea de his certior factus Zongun (est is maximus Iaponiorum Rex, qui & Xogun & Yendo) ac vehementer indignatus, contra edictum ne quis promulgandæ fidei causa Iaponiam intrare audeat, hos duos Patres appulso esse, cognito præterea Christiani Europæi conatu, qui illos eripere è vinculis tentat, in tantā rabiem actus est, vt extemplo iuberet duos illos Patres Hispanos Religiosos S. Dominici, & S. Augustini, vna cū Nauarcho viuenter cremari, atq; vt erat accensus impotenti ira, decreuit, vt eodē mortis genere afficerentur Sacerdotes omnes cæteri, & Prædicatores sancti Euangelii, eorumq; hospites, qui tū carcerib. tenebantur. Edixit præterea, vt illorum hospitem cōiuges, & liberi, quamuis tenera ætate, & omnes Christiani eiusdem vicinij, nautæ, & vectores, in eadem naui capti, capite plecterentur. Neq; hic passus suā immanitatem consistere, eidem supplicio addixit coniuges, & filios eorum, qui ante tres annos primum pro Christi fide occisi erant. Summa omnium harum epistolarum hæc est, eandem inesse Iaponib. crudelitatem & sæuitiam, quā patrum & nostra memoria tot Christianorum millia in Gallia, Belgio, Hispania, adde etiā Anglia Germaniaq; passi sunt & etiamnum perpetiuntur.

CAPVT XXXIV.

PERIOCHE.

Eques Anglus, Saris nomine, Londino soluens, in Iaponiam nauigat, vbi quæ obseruatione di-

Q. 2

Nangasachium crudelitate Iaponica sedes.

Littera P. Ioannis Bæza. quibus explicatur persecutio Ethnicorum in Christianos.

Iuda triginta inter Christianos inueniti.

Maximi Regis Iaponia Nomenclatura.

Crudelitas Regis Iaponia.

ne digna viderit, diligenter enarrat. Iaponensium mores & ritus, sacra & ceremonia, administratio politici, a. supplicia facinorosorum, schola & Academia, varia secta, festa, modus confitendi peccata.

Saris & Adamus in Iaponiam navigant.

Guilielmus Saris Eques Anglus anno A. N. C. MDC. XIII. conscensa naue, cui *Caryophilla* nomen indiderat, Londino soluens, constituit apud animum suum, recta Iaponiam Insulam petere. Bantam ergo primo delatus, hinc ad Moluccas Insulas, per angusta & scopulosa freta, inter breuia & paruas Insulas quam plurimas directa naue sua, audax & periculosum iter confecit, nulli nauarcho ante id tēpus tentatū: quib. exhaustis laborib. ad *Firandum* oppidū portum intrauit. Exceptus est à Rege, qui non ita pridē diadema sumserat, honorifice, qui & ipse nauem peregrinam visere voluit. Ingressus ergo Rex exuendo calceos pro more gentis ceremoniarū initiū fecit, quē necessario secutus est Anglus. postea cōplicantes manus, easq; admouētes genibus, varios gestus motusq; ediderunt. At Anglus, vt regi barbaro vicissim honorē haberet, conuiuio ipsum pro præsentī apparatu lauto excepit, adhibitis etiā ad delectandū hospite Muscis. Cum autē ad famam aduentus Anglorum, magnus fieret nobilium &

Venus pro-Maria virgine adoratur.

plebeiorū Iaponum ad nauem concurrus, insidias ac vim metuens Saris, præsidium militum ab rege impetrauit. Ridiculū hicaliquid cōtigit. Erat in fronte cubiculi, in quo versari solebat Præfectus Nauis, depicta Venus nuda cū puero cupidine pharetrato & obligatis tænia oculis. Quidā ergo ex Iaponensibus, qui Christianismo ab Iesuitis vt cunq; imbuti fuerant, in primis mulieres, cū in genua procubissent, adorabant picturam illam, Mariam Virginem cū filiolo Iesu esse existimantes: quā stoliditatē tamen Angli, vt potuerunt, ostenso errore amoliti sunt. Postero die Rex, vt magnificentiam suam nouis hospiti b. ostentaret, cum magno mulierū numero nauē ingressus est, sequentib. Muscis, quorū tamē cantus incōcinnus rudisq; admodū Anglis videbatur: cumq; eos mercandi gratia venisse intellexisset, assignauit iis domū ad negociationes percōmodam, cū Iaponib. nequaquā liceat, nisi de voluntate regis cū exteris negociari. Hoc in loco, cum sex septimanis aduentū Guilielmi Adams, Nauarchi Barati prætolatus fuisset isque appulisset, digressi ambo ad *Ozacham* primo, deinde *Surungam* appulerunt, vbi supremus Iaponensium rex residebat, à quo tertio post aduentū suum die admitti, litteras regis Angli ei exhibuerunt, qui eas cum in caput suum pro more imposuisset, lætitiā suam eo facto testatus est. Accessit aliud honoris & beneuolentiæ genus: Lecticam enim, qua ipse rex vehi solebat, & equum, & iumenta pro seruis sarcinisque cum sufficienti alimonia rex Anglis suppeditauit. Ab vrbe *Surunga* ad *Edoum* (alius ciuitatis nomen est) profecti, nouum regem salutauerunt: & quanquam *Surunga* ciuitas maritima cum plerisque Europæ maiorib. vrbibus de amplitudine certare possit, *Edoum* tamen multo maior est, & ad stuporem vsque elegans, cum pleræque procerum domus deautatæ sint, eaque de causa speciosissimæ. Rex magnus Iaponiæ, quem *Surūgæ* habitare diximus, magna prudentia administrationē vniuersi regni celsit, eamque successorī tradidit, assignata insuper vrbe splendidiore *Edoo*, & Regia in ea Sede. Salutato nouo Principe & confectis ex sententia negociis suis, Saris cum socio *Surungam* reuersus, operā dedit, vt pacta mercaturæ inter ipsum & Iapones inita, confirmarentur. Erant ea descripta characterib. Iaponicis, qui multū à Chinesibus, vt & ipsa scribēdi ratio, differebāt.

Characteres & ratio scribēdi Iaponum.

atramentū .n. lapidi glaberrimo impositū terunt & aqua diluunt, & intincto penicillo pingūt verius quā scribunt, ducūt autē lineas ab summo ad imū, exordiētes à dextra versus sinistram. Sigilli loco aliquid colore rubro appictum erat. Retulit autem Saris secum in Angliā aliquot codices Iaponicos, eodē vt apud Chineses fieri diximus, modo impressos, & picturis rudib. ornatos. Nartabāt Iapones, viginti se nouisse litteras: quod quidē de Characteribus, quib. scribunt, capi nō posse certissimū est, cū ii infiniti sint, pro multitudine rerū quę exprimūtur.

Firandum reuersus Nauarchus Anglus, ibi firmum fixumq; locum pro mercatorib. Anglis constituit, & quosdā è suis in eum finem ibi reliquit. Hac edita fama multi ab China mercatores conuenerant, quanquā implacabile sit inter Iapones & Chineses odiū, vt Iapones horū ne nomen quidē ferre possint, sed Chineses, vbicunq; adipiscūtur maētēt: quod ipsam Chineses quoq; vicissim faciūt. Nec huic ad nouū Anglorū Emporiū Chinesiū profectio obstare potuit rigidissimū Sinarū Regis edictū, quo nulli nisi impetrata licētia regno exire licet, cōstituto capitis supplicio: quē cū mercatores multi neglexissent, reuerā ab externa negociatione domū, proditiq; magno numero iussu regis trucidati paulo ante id tēpus fuerāt: præfecti vero prouinciarū, quorū incuria vel cōniuentia illi exiuerant, ære multati & dignitatis gradu moti.

Hollandi se Angios mentiūtur.

Fuerat iam ante celebre Anglorum nomen in hac Iaponiæ parte, adeo, vt Hollandi eo dilati se Anglos esse dicerent, qui & viderunt, Iapones in Theatris suis spectante populo, bella inter Anglos & Lusitanos gesta, ludicris certaminibus repræsentare, in quibus Angli personati fictitios Lusitanos vicerunt.

Nunc deinceps quæ duo Nobilissimi Nauarchi, Saris & Adamus in celeberrima illa Insula

vide-

viderint obseruauerintq; & scripto comprehensa nobis reliquerint, operæ precium erit audire: de quorum veritate atq; fide dubitandum non est, cum vterque multis annis in Iaponia vixerit, alter etiã Legatione pro Serenissimo Anglorũ rege, ad Iaponiæ Reges functus fuerit.

*In regno
Iaponia
LXVI. pro-
uincia.*

Dictum est in superioribus, supremo Iaponiæ Regi LXVI. prouincias totidemq; regulos subesse: de ipsa vero huius regni antiquitate nihil ferme cõpertum habemus: istud duntaxat eorũ relationib. atq; monumētis sibi colligere videbatur Saris, iã ante DCCC. proximos annos intestinis eos dissidiis laborauisse, & cruenta gessisse bella, dũ quilibet prouinciæ illius, cui præerat, arripere possessionē, & se ab superioris dominio asserere nititur. Primus horũ appellatur *Nabunãga*, sæuitia & crudelitate insignis: quæ vt in regno, sic in impietate & sæuitia securus est *Guabacondonus*, ex fabro lignario fortunæ beneficio Rex totius Insulæ factus. Huius Nepos, cũ idem q̃ Auus nomen obtineret, titulo in super *Taicofama* insignitus est. Succedente autē tempore, cũ *Guabacondonus* populi in *Taicofamã* fauorē suspētũ haberet, interfici eũ quibus nepos esset, imperauit. Eger autē cum sibi moriendum esse videret, nec aliũ præter pronepotē, *Taicofamæ* filiũ haberet hæredē, vocatum ad se *Giesonem Daifusamam*, qui octo prouinciarum erat dominus, Tutorē pueri constituit, totiusq; Iaponiæ administrationem ei cõmisit, adiunctis quatuor regulis è primo ordine, & quinque aliis ex inferiori, vt his veluti decē uiris & pueri tenerior ætas formaretur, & pax in vniuerso regno custodiretur. Prudenter quidē ista constituta à sene fuerũt, sed nequaquã eius responderunt expectatiõni. Nouē enim illi collegæ paulo post in *Daifusamã* insurgentes, bellũ homini intulerunt, quo tota Insula grauitè concussa est. Ad extremũ vero *Daifusama* victor, reliquorũ nouē prouincias suis facultatib. adiecit, auctusq; supra modũ potētia, abiectõ Tutorio nomine, totius se Iaponiæ Monarchã appellauit. Ergo totiã prouinciarũ dominus, Regiã *Sedem Edoum* occupauit, vtq; malis artib. quæsitũ regnũ sibi stabiliret, per integrũ prope annũ XXX. millia artificum præter incredibile operarũ multitudinem in iaciendis aggeribus, reficiendis muris ædificiisq; publicis, ac munienda vrbe occupata habuit. Interea *Fercisamam* pupillum, *Taicofamæ* filium, verũ regni hæredem, *Oraca* vrbe & vicinis aliquot prouinciis contentũ esse oportuit: ad quẽ cum miseratione adolescentiæ eius ingens populi multitudo confluxisset, legit ex iis pariter atq; suis C. millia militũ, scilicet vt regnũ paternũ recuperaret. Opposuit huic Rex sine potius vsurpator regni *Oghosamam* ducem suum cum CCC. millibus hominum, quo tamen in bello quod anno MD CXV. gestum est, nihil memorabile contigit, nisi quod *Oraca* vrbs, cum amplissimis totius Europæ conferenda, exusta flammis & penitus euerfa est.

*Bellum
ciuile in
Iaponia.*

Subest autē vniuersa Iaponia nostra quidem memoria vni soli Principi, qui ab ipsis *Vo siue Dairi* appellatur. Hic cũ genio & voluptatib. nimis indulgeret, omnē regni administrationem in p̃fectos ministrosq; regios transtulit, quæ socordia contemptũ homini attulit. Arrepta hac occasione præfecti & Satrapæ, quisq; sibi dominium prouinciæ, cui regis nomine præfuerat, propriũ vendidit, Regi solum *Dairi* nomen & auctoritatē relinquētes, vt ipse quos vellet, nouis ornare posset titulis honoribusq; ex quo magnas quorannis vmbrales ille Monarcha percipit diuitias, cũ quiuis principũ eorũ in aula *Dairi* Legatũ suũ habeat, & munera eo missitare soleat, præter prouinciã *Tensam* cũ vrbe *Meaco*, quæ omnĩũ est opulētissima, cuius prouētus ad *Dairũ* redeunt. Genus huic à priscis regib. lōgo ordine deriuatũ, vnde à populo suo instar dei colitur & adoratur. Terrã ipsũ pede contingere nefas habetur, neq; nisi rarissime domo prodit, ne à plebe cõspiciatur. Quoties in Throno regio cõsistet, vna manu arcũ & sagittas, altera vacuũ vagina pugiõnē tenet. Bellũ alicui ex regulis inferre, aut hominē occidere fas ei nõ est, alioquin de corona periclitabitur. Sunt. n. Præfecti Iustitiæ primarij partes denunciare bellũ, & iudicib. in dicendo iure præsidere, reosq; ad mortem condemnare. *Bonzii* (sic appellatur sacerdotes Iaponũ) supremũ suum & ipsi habent præsidē ac velut summum Pontificē, qui regem sacrorũ agit, & de reb. diuinis iudicat. Idem etiã *Tundos* (Episcopis nostris hi similes sunt) consecrat & inuestit, eosq; magnis auctos priuilegiis, luculentis redditib. ornar. Ipsi vero *Tũdi* inferioribus sacerdotibus ordines conferunt atq; beneficia, & in minoribus casibus, puta in ciborum discrimine & similibus dispensandi potentiam tribuunt. In vniuersum omnes sacerdotes in rebus ad ritus ecclesiasticos & sacra gentis spectantibus, summo Pontifici parent, in ciuilibus vero Primi Iustitiarũ sententiæ stare coguntur.

*Hierarchia
Iaponensis.*

Fuit olim Iaponia plurimum tam terra quam mari à latronib. & pyratis infestata, donec *Guabacondonus* (quo de diximus) totius Insulæ Monarchiam obrinuit. Gessit hic graue bellũ cum rege *Chinensium* super *Corea*, quæ vicinum *Chinæ* regnum est; ad extremum tamen, defuncto *Guabacondono*, Iapones ab *Corea* recesserunt, quæ ab illo tempore *Sinatũ* regi tributũ soluit annuũ. Fuit autē iste *Guabacondonus* homo summe crudelis, qui nulla re æq; ac mactatione hominum delectari videbatur. Quoties annum suum iucundo recreare volebat spectaculo, reos damnatosque capitis produci iubebat, inque loco supplicij ordine con-

*Crudelitas
Regis Iapo-
nensis.*

stituit. post arrepto acinace lacertorū suorum robur in iis dissecandis ridens iocansq; expertus est, artem simul in vibrando immani gladio ostentans. Alios ad palum nudos alligatos, sagittis ab arcu missis instar metæ feriebat, peritiam sagittandi affectans. quin & fœminas qualdam sua manu interfectas, exenterauit, vt latentia naturæ receptacula rimaretur. Sed compar ipsum nec multo mitius farum inuenit.

*Auschei-
ria frequēs
apud Iapo-
nes.*

Est apud Iapones tritum & vulgare, vt rei criminum capitalium, vbi se ad mortem con- demnatos intelligunt, etiam si infimæ conditionis homines sint, non expectent carnificem, sed sibi ipsis, modo ferrum nancisci aut laqueum possint, violentas manus afferant, forte istud & virile facinus interpretantes. Si quis morte afficiendus producit, qui adstunt certatim accurrentes eum feriunt, aciem gladiatorum suorum in eo experientes, & aliquando eum in minutas partes dissecantes. Narrat Nauarchus Saris, vidisse se id supplicii genus irrogari mulieri mæchæ & duobus eius amatoribus. Ipsa n. vtrique eandem horam constituerat, qua ad se venirent. Cum vero vnus ad condictum affuisset, inuenit iam corruale suum cum amafia cubantem. Damnata ergo tarditate sua, plenus irarum alterum ad pugnam prouocans, gladium in eum stringit. Resistit hic viriliter, & excitato tumultu nocturno, comprehensū à præfecto vigilum, tres simul eo modo puniti fuerunt. Apud Iapones enim non minus capitale est, gladium in alterum stringere, quam adulterium committere. Vidit idem Saris eodē modo fures plecti. Vnde rāta formido incutitur furib. vt egressi Iapones domo, ne fores quidem claudāt, securi de compilatorib. istis circūforaneis, quorū apud nos pleni vici & cōpita.

*Adulteriū
atrociter
punitum.*

Est & crucis supplicium apud eos vulgare, relinquuntq; crucifixorum corpora in furca, donec à volucrib. deuorentur. Crucisa. forma hæc est: erigitur stipes in mediocritate altitudinem, in summo eius tignū transversum est, ad affigendas ei manus; paulo inferius aliud ad pedes alligandos; quod intercedit mediū, applicādo leuandoq; seruit corpori. Horū ita pendētium dextrum latus, aliquando vtrumque lancea perfodiunt, & aliquot ictib. eos occidunt.

*Crucifixio
supplicium
in Iaponia.*

Decollatio.

Tertium supplicii genus est Decollatio, quam hoc modo peragunt. Anteireum carnifex cum securi, hunc sequitur alius cum pala stercoraria, & tertius tabulam ferens, cui inscripsum est crimen & causā mortis. Moriturus manibus ad tergum ligatis ingreditur, pone sequente liæore, qui eum fune ducit. Comitantur eum duo milites hastati vsq; ad locum supplicii. ibi damnatus intrepide percussori ceruicē præbet, nullo metus indicio dato. Vbi truncatus cecidit, qui astāt, strictis in exangue corpus irruunt gladiis, & illud frustillarim concidunt.

*Exequia
sruenta.*

Digresso Nauarcho Anglo, Rex Firandi mortuus est. Die exequiarū eius, cum iusta fierent defuncto, tres è primis eius cubiculariis sibi ipsis pectora acutissimis cultris crudelem in modum aperuerunt, & pro tam egregio facinore, commune cum domino sepulchrum meruerunt. Et aderant quidam è primi nominis proceribus, qui se idem facturos publice pollicebantur, si Monarcham fato fungi contingeret.

*Comædia à
Meretrici-
bus peracta.*

Comædiæ apud Iapones, non, vt alibi, à viris aut adolescentib. luduntur, sed à metetriculis, quarū magna est in crebris lupanarib. multitudo. solent has Lenones & proagogi perentib. vili addicere precio, siue ad concubitū, siue ad ministeria domus & culinæ, siue deniq; ad laudanda lineamina postulentur. Sunt autē ipsi Lenones inestabiles & infames, adeo, vt mortuis sepultura negetur, & defunctorū cadauera incontracta in sterquilinia abiiciantur, vt canib. esca fiant vel sub dio cōputrescāt. Neq; tam hæc tã grauis ignominia impedire potest, quin multi fatido illo & pudēdo genere quæritus vitā ducant, magnasq; opes colligant, parū curiosi, quid de cadauere suo post mortē fiat, fœlicius ne à vermib. sub tumulo, quā à canibus comedantur.

*Pœna Le-
nonum.*

Sed nunc aliquid de *Bonziiis* siue Sacerdotib. Iapanensium eorumq; collegiis dicendū est. Sunt inter eos sectæ duodecim, in varias scissæ opiniones, quæ omnes in eo duntaxat conueniunt, quod à veritate discrepant. Nonnulli Epicuri harum olentes Prouidentia diuinā & animæ immortalitatem negant. homini tres inesse aiunt animas, quæ vt ordine atq; consequenter in corpore humano se exferunt, ita emoriantur. Verum cautiore hi sunt neque dogma istud temere in vulgus efferunt. cū tumultum populi & perniciem nō essent effugituri. Duos cum primis celebrat Prophetas, *Amidam* & *Sacam*, & hos adorandos aiunt atq; inuocandos. Qui magis sobrii haberi volunt, aliam post hanc vitam fore credunt, eamq; diligentib. *Amidæ* culrib. satis audacter pollicentur, ita tamen vt in duorum illorum sanctitate & meritis omnem omnino salutis spem collocent, neque opus esse vt quis iceniis & acerba vita id mereri studeat, quod Prophetæ illi iam ante luculenter præstiterunt. Appellant autem hos Deos suos *Fotoques*, id est, Sospitatores, præterq; eos alios inferioris ordinis & velut minorum gētium colunt, quos *Camis* nominant, minorum rerum curā & officia viliora iis delegantes, vt annonā, diuitiasq; præstent, & sui liberorumq; suorum suscipiant curatelam. Hi enim *Camis* vel Reges, fuerunt vel Medici, vel alioquin de populo bene meriti, vnde in numerum deorum relati fuerunt, de quib. *Bonzii* mira fabulantur, iis quæ *Homerus* de *Vlyssē* nugatur, non absimilia.

*Sectæ varia
Bonziorum
apud Iapo-
nes.*

*Amida &
Saca, Dii
Iapanensiu.*

Toicafama Rex, qui ante annos XXXIII. viuere ac regnare desit, moriturus testamento ^{Nouus} ^{Mari apud} ^{Iapones.} ^{cauit,} ne corpus eius, ut apud Iapones moris est, igne cremaretur, sed integrum in Templo eū in finem extructo conderetur, erecto super monumentū colosso, utq; ipse in eo Templo sub nomine *Sin-Faciman*, id est, Noui Martis deinceps coleretur, & præses belli haberetur. Sed & idem figuram & magnificentiam futuri monumenti etiamnum viuus accurate præscripsit, & super eo decemuiris testamenti exequutoribus præcepta dedit. Narrat Nauarchus Anglus vidisse se Mausolæum istud, aitq; quinquaginta columnis lapideis, tā materia quam artificio spectandis augustum in modum astringere, & à longinquo conspici posse, cum in edito colle extructum sit. Huius statuam à populo diuinis cultam honoribus idem Saris refert.

Mirandus autem valde est huius *Taicofamæ* fastus, qui cum adolescens dolandis affabre & rono elaborandis lignis victum sibi parasset, deinde bellicis facinoribus inclauisset, postremo ob solam virtutis famā ad illud sublimitatis fastigium conscendit, ut summa apud Iapones Monarchia poriretur: neciis, qui in hominem cadunt, contentus honoribus, etiam deus haberi voluit, illorumq; adscribi Catalogo, quos viuus irridere solitus fuerat. Tentauerat iam ante ipsum *Nabunanga* idem, qui euertere omnia idolorum templa cum ipsis Bonziis conatus est, ut suas statuas in eorum locum subrogaret, nouis sibi constitutis sacerdotibus. ^{Templa in-} ^{numera a-} ^{pucl Iapones} Erat in *Frenoiama* oppido Iaponiæ non incelebris Academia, nouem à Meaco vrbe distans miliaribus. Circa hunc locum præsci Reges Iaponum ab DCCC. circiter annis tantum ^{Tem-} ^{plorum} erexerant numerum, ut ad tria millia & octingenta accederent, ordinatis ad seruitia eorum innumeris Bonziis, & tertia parte omnium per regnum istud prouentum assignata. His non contenti Bonzii etiam ad res politicas & administrationem regni manus extenderāt, superstitione, ut sit, eorum conatus impunes præstante. At *Nabunanga* cum sacerdotib. prope bellum intulisset, vehementer eorum potentiam imminuit, cū abutentes diuitiis suis à vitæ seueritate & continentia ad luxum factumq; conuersi fuissent: eodem labore tantus ille templorum numerus ad DCCC. redactus est.

At Bonzii hoc pacto in ordinem redacti, partes *Nechienis*, qui concitata rebellione in ^{Causa odii} ^{Nabunanga} ^{in Bon-} ^{ziis.} ^{zibus} ^{cauit,} ⁱⁿ ^{Templo} ^{Quanon} ^{Idoli,} ^{quod} ^{munitissimū} ^{fortalitii} ^{illis} ^{locū} ^{præstare} ^{poterat,} ^{se} ^{includerūt,} ^{spem} ⁱⁿ ^{super} ^{illis} ^{faciente} ^{loci} ^{sanctimonia,} ⁱⁿ ^{quo} ^{etiā} ^{peregrinis} ^{ante} ^{id} ^{tēpus} ^{Astylū} ^{patuerat.} Sed nihili hæc omnia fecit contemtor Numinis *Nabunanga*, qui ad moto exercitu miseros Sacerdotes obsedit, ipsumq; templū cū CD. aliis Idolorum delubris, & MDL. sacrificiis igne & gladio deleuit. Hinc profectus Meacum, claustra Bonziorū maiora XX. cum minorib. LXXX. in quib. circiter LX. moniales inuenerat, funditus evertit. Erat Idolum apud Bonzios in præcipua veneratione, *Izu* dictum, quod humana effectū specie tridentem manu vibrabat, quo modo Græci Neptunū effigiare soliti sunt. Hoc Idolum consuluerunt sacerdotes, quoniam sibi receptus daretur. Intellexerunt autem, ne ipsi quidem statuæ securam eo in loco superesse mansionem. Cumq; huius Deastrī magnā crederent esse potentiam, cui deducendi in campos Elysios animas eisdemq; reducendi tribuebāt facultatem: transferre igitur simulacrum istud & extra noxam constituere conati, nihil tamē egerunt: neq; enim violentas *Nabunangæ* manus effugere potuit, qui illud cum sacello, in quod confugerat, igne consumsit. Altera Bonziorum Academia erat apud *Facusangin* oppidū; & hanc pariter rex iste è medio sustulit: nec finem fecisset læuendi in calamitosos sacrificios *Nabunanga*, nisi *Cainochuni* oppidi *Regulus*, nomine *Xanguenus*, qui religionem Bonziorū intrauerat, ex rege factus sacerdos, callido inuento furentem *Nabunangam* decreto Bonziorum publico, Patronum Religiosorum & Summum Pontificem creari curauisset, quo nouo honore acerbum hominis mentem mitigauit. Ipse vero illato Diis suis bello, seipsum in eorum locum suffecit: sed paulo post è medio sublatus, mortalem se, non deum esse intellexit.

Sunt autem Bonzii isti plerumq; nobilib. orti familiis, à parentibus, quorū facultates numerozæ soboli alendæ vix suffecturæ videntur, in monasteria detrufi: in quib. non vnū emungendi simpliciores argento exercent artificium. Scedulas enim quasdā variis inscribunt characteribus, quas velut amuleta aduersus dæmoniorū ludibria magno precio vendūt: suntq; nonnulli ita ab iis fascinati, ut Bonziis pecunias credāt, in altero scilicet seculo reddēdas: quod quidē hi se facturos & scenus in super soluturos datis Chirographis pollicentur. Sunt in super Pythonica arte & incantationib. instructi, noueruntq; clandestinis cū *Cacodæmone* pactis rerū futurarū euentus prædicere, & rerū furto surreptarum prodere indicia. Idē accepta pecunia vel benedicunt emtoribus, vel maledicūt eorū inimicis, exemplo, puto, *Balaami* illius, cuius mentio in sacris litteris est, *Pseudoprophetæ*. Omnes vero hi, tam viri quam fæminæ abstinentes à matrimonio, perpetuum ore duntaxat profitentur cælibatum. ^{Bonzi} ^{ple-} ^{rique} ^{nobi-} ^{les.} ^{Qui}

*Secunda
Secta
Iapani-
buxorum.*

Qui secundam diuersamque à superiore sectam amplectuntur, eos *Ianambuxos* vocant. Hi antequam in sodalitium istud admittantur, conscenso monte præalto, per continuos LX. dies ieiuniis vigiliisque macerare corpus suum, & austeritatis futuræ specimen edere coguntur, quo in loco diabolus sub variis figuris se ipsis conspiciendum exhibet. Post illud tam acerbum experimentum in societatem recepti, cucullo albo ab humeris dependente, à Bonziis distinguuntur, crispantesque crines & galero nigro tecti caput hinc inde vagantur, aduentumque suum, sicut olim Ideæ Matris Sacerdotes Galli, nolarum & crepitaculorum sonitu præsignificant.

*Tertia
Secta
Gengies.*

Qui tertiæ sectæ nomina dederunt, hi ab Iaponibus *Gengies* appellantur, homines fuscifere coloris. Vxores hi habent, familiaeque alunt, spelæa tamen & latibula montium incolunt, vbi magnam cum malis spiritibus habent familiaritatem, Principem *Cacodæmoniorum Amidam* appellantes, quem nocturnis diurnisque colunt officii, sub variis subinde speciebus apparentem, & cuius opera miris patrant effectus, vt etiam fluuios siccis pedibus transeant. Plerumque tamen apertis ludibriis à malitioso isto genio deluduntur, patuitque fraus eius indicio pueri, qui patrem ad Paradisum, vti ipse opinabatur, profecturum, secutus, sub alti montis præcipitio immanem humanorum ossium stragem vidit, vnde collegit, omnes eos, qui ad eum modum à Diabolo in cælos abducti fuerant, in valle ista periisse.

*Quarta
Secta
Horquii.*

Combadoxes vocantur, qui quartæ Sectæ adhærescunt, suntque pars Bonziorum, eorumque Academia de litterarum Iapanensium inuentore gloriatur. Hic *Agyrta* & *Veterator* insignis, cum ad summam senectutem peruenisset, quadratam ingressus caueam, moriturum se negauit, sed cum nouus Rex (de quo olim regnatura multa iactabantur) *Mirozus* nomine, conscendisset solium, ibi tunc se iterum proditurum. Sed nec *Mirzous* hactenus venit, neque ipse post tot annos prodit, vnde eum in cauea illa periisse constat. Et quanquam fraus eius & mendacium extra dubitationem sit, tanta tamen est populi stoliditas, vt sepulcrum eius in veneratione habeant, ante quod innumeræ pendent lucernæ, ab omnibus prope regni prouinciis missæ: pet suasi enim sunt, eos, qui de plano illo vel mortuo bene mereri studeant, per omnem vitam magna vfuros prosperitate. Templum quod pone structum est, tam luculentis abundat prouentibus, vt inde VI. Bonziorum millia commodè alantur, quibus omne cum mulieribus commercium capitis supplicium affert.

*Quinta
Sectæ
gen-
silium.*

Sunt præter Superiores omnes multi, qui Solem, Lunam, & Idolum quoddam triceps venerantur. Et his se aliquando horribili specie diabolus conspiciendum offert, quem thure & operosis sacrificiis colunt. Quidam è Bonziorum horum numero *Cami* & *Fotochi* nomina chartæ inscribentes, eam comburunt, seruatque cineres istos ad medicinam pro ægrotis seruant, & aqua dilutos ad bibendum porrigunt. Qui inter Bonzios præscis annis ob integritatē vitæ & abstinentiā claruerunt, defuncti catalogo cælitum adscribuntur, & à posteris adorantur, inter quos ille præcipuum locum obtinet, qui *Iconorum* Sectæ auctor extitit. Præfectus huius Ordinis Generalis, et si aperte flagitiosam viuit vitam, tanta tamen apud plebē est auctoritatis, vt si vel vultum in aliquem eorum atque obtutum conuertat, statim manantibus lacrymis animi gaudium testetur, & ab eodem illo nebulone, porrecto auro multisque additis blâditis peccatorum imploret veniam. Quoties dies huius sectæ festus annuusque recurrit, tanta confluit hominum multitudo, vt non pauci opprimantur & elidantur, qui in parte felicitatis ponunt, ad eum modum in ista solemnitate extingui. Decantantes laudes illius, quem huius superstitionis auctorem diximus, totas noctes lamentationibus & horribili vularu transigunt.

*Multa
Sectæ
si-
mulacra
in Iaponia*

Omnia apud Iapones plena sunt Idolis atque Simulacris. Viderunt Angli in via ab *Ozacha* (quam urbem alii *Ozechiam* vocare malunt) ad *Sarungam* colossum ingentem, æneum totum & intus concavum, qui si quis eū afflauisset tantum, tinnitum clangoremque de se dabat. In Meaco vrbe Templum est, quod cum vastissimis totius Europæ Basilicis magnitudine cōferri potest, columnis lapideis suffultum; in eo est colossus ingens humana specie, iuxta quem *Cacodæmon* singulis mensibus viri forma apparet, cui virginem intactam atque exornatam pulchrè offerunt. Hanc vbi subegit impurus spiritus, vaticinandi arte pro amissa pudicitia donat, quæ de dubiis euentibus in posterum consulitur: nisi forte Bonzii personati Diaboli vicem subeuntes illam constuprant, quod Romæ à Decio Mundo in Paulina factum nouimus, & de Tyranno quodam Ægyptiorum historiæ commemorant.

*Equites
religiosi
in
Iaponia.*

Sunt inter Bonzios quidam, qui ad exemplum Equitum Melitenensium militarem disciplinam profitentur in diuersos tamē distributi ordines. *Valentinus Carualio* describens supplicia eorū qui *Daifusamæ* regi Iapaniæ per rebellionem se opposuerant, cuiusdā ex hoc Bōziorum genere meminit, qui foras prodire, nisi cu ad bellū proficiscendū esset, rarissime solebat. Tunc a magno suorū comitatu & clamore anteeuntis turbæ egrediens, nobilib, asseclis suis librum

brum de osculandum præbebat, quem ipse deinde capiti imponebat. huic libro diuinos prope illos solere ait exhibere honores, & ex contactu illius robur & audaciam acquiri ad strenue vincendos hostes. Sed nunc de diebus festis eorumque peregrinationibus dicemus.

Meacum sicut inter omnes Iaponiæ ciuitates facile principatum obtinet, ita quoque superstitione cæteras superat, narranturque in vicinis ei montibus prisco tempore ad septies mille claustra & delubra structa fuisse, interque ea vnum tantæ existimationis, vt reges profecturi ad bellum vota ibi nuncuparent, & confecto ex sententia negotio bona fide soluerent, illata inter anathemata magna vi auri. Præbuit idem Fanum populo Asylum, quo in repentinis casibus confugeret, solebatque Cacodæmon variis modis odorantibus in eo illudere.

*Templo-
rum apud
Meacum
multitudo.*

Augusto mense festum *Gibon* variis editis spectaculis solenniter peragunt. prodeunt in publicum XVII. vehicula serica tela cooperta, inque iis pueri instrumenta musica tangentes. ipsa vehicula à quadragenis viris eiusdem tribus atque opificii trahuntur, sequentibus cæteris contribulibus. in postrema acie sequuntur vehicula militaria, atque hoc ordine ad templum proceditur. A meridie vxores atque concubinæ eorum prodeunt, & promiscue cum illis, qui currus traxerunt, per vicos & compita vrbs discurrunt, non sine violatæ pudicitæ suspitione, appetente vero nocte domum ad viros redeunt. Altero die rursus ad Templum conuenitur, & superioris diei scelera precibus expiantur: Celebratur eodem mense Festum defunctorum ad hunc modum. Sub occasum solis innumeras lampadas ad ostia domus accendunt: hinc nocte per plateas vagantur, defunctorum amicorum animas sibi in via occurrisse fingentes: his ipsis domi post peractas ridiculas quasdam ceremonias, mensam sternunt, & varios cibos apponunt, easque ad epulas inuitant. aiunt enim mortuorum animas victu illo egere, & mirifice recreari. Cum autem ad epulas illas spiritus nulli veniant, domestici accedentes, eorum vicem explent, apposita diripientes fercula. per biduum durat festum istud, quo tempore defunctorum monumenta fertis ornant, & Bonziis pro iis orantibus munera offerunt.

*Gibon so-
lenne fe-
stum.*

*Festum a-
nimarum
apud Iapo-
nes.*

Martio mense conuenientes varios ludos & spectacula edunt deorum suorum depictas imagines humeris ferentes & tripudiantes. Hinc in duo diuisa agmina repente hostes euadunt, & pueri quidem baculis lapidibusque, viri vero hastis gladiisque inter se depugnant, nec impune quidem, cum semper in certamine illo aliqui cadant.

*Ludi Mar-
tiales.*

Ad *Sacium* oppidum magna solennitate quotannis mense Iulio celebratur festum *Daimaogin*. Præfertur Idolom comitantem magna turba equestri, sequentibus Bonziis, deinde optimatibus prouinciæ & caterua militum; vltimum agmen claudunt sagæ & veneficæ. Gestatur autem Idolom istud in cathedra deaurata viginti virorum humeris, qui cantilenis sibi inuicem respondent, procumbente in genua populo, & simulacrum illud antiquissimum adorante.

*Festum
Daimaogin.*

Varia in cælo felicium animarum statuunt Bonzii receptacula, peculiarem cuique loco deum præficientes, qui eo velut in patrimonium suum diligentes sui cultores transferat. hinc quidam peractis solennis ieiunii diebus consensu suggestu auditoribus magno clamore contemptum huius vitæ suadent: alii sponte morituri socios itineris quærunt, scilicet paulo post Paradisum ingressuri. Et hi quidem constituto atque fatali die adueniente, postquam largiter Eleemosynas distribuerunt, ad mare proficiscuntur: ibi ex hausto charitatis poculo, cohortati se inuicem ad spontaneam mortem, nauigium intrant, depositoque vsitato habitu, alij largis manicis induunt, quas lapidibus explent, deinde collo funem innectunt, ad cuius extremitatem saxum ponderosum alligatum est, vt facilius mergantur, sicque in profundum se præcipitantes, alta hauriuntur voragine, expeditissimam hanc ad futura gaudia cæli viam arbitantes: narratque Nauarchus Anglus, septem eiusmodi cælipetas se vidisse, qui eo modo paradisum in fundo maris quæsiuerint. Et sane magnus his vrinatoribus post mortem à superstitibus habetur honos. Qui verò Amidam impensius colunt, viui terram subintrant, effossa ad eum sinem spelunca, in qua latitantes aerem per tubum siue harundinem attrahunt, & eo pacto fame ac siti contabescunt. Tertii in honorem Idoli cuiusdam ab alta turri se præcipites dant, & ita Paradisum adeunt. Postremo multi peccus crudeliter sibi acutissimo cultro in modum crucis aperientes, effusa cum sanguine vita Idola placare & Elyfios obtinere campos annuntur.

*Novus mo-
dus petendi
Paradi-
sum.*

De eorum confessione hoc tantum addam: Est apud Ozacham urbem inter frequentes rupes vna eminentior cæteris, cuius summum fastigium ad CC. passus assurgere creditur, incurua & extrema sui parte pendula. In hanc aciem destituta est statera, cuius vtraque lanx hominis capax est, arte sane mirabili. Trabs vero ferrea, à qua bilanx dependet, beneficio

*Modus
confitendi
delicta a-
pud Iapo-
nes.*

rotæ dentatæ protruditur cum eo qui ingressus lancem trutinandus est. Et primo quidem lanxilla homine plena, vt necesse est, ima petit, vacua cōtra alte adscendente. Orditur ille peccatorum suorum confessionem, vnde ad quodvis delictū lanx cum illo aliquantum adscendit, idque rarius, donec narratis omnibus sceleribus lances in æquilibrio constitutæ pares

Et sic non quidam, qui humana indatus specie, perfunctum ex ordine confessione tua a delictis absoluit, confiteri nolentem verbis minisq; increpat, obstinatum & pernegantem euerſa ſtatera in ſubiectas rupes præcipitat, Narravit Iaponensis quidam, qui horrendum istud examen septies subiuerat, & deinde ad fidem Christi conuerſus fuerat, tam horribilem esse ab rupe illa in ſubiecta præcipitia deſpectum, vt vix quiſquam inueniatur, qui quantumuis atrox delictum neger aut diſſimulet. Locus hic ab Iaponibus *Sangene-tocoro*, id est, Rupes Confessionis appellatur.

CAPVT XXXV.

PERIOCHE.

Idola, Tempia, Exequia Iapanensium.

INter fictitios suos deos primo loco ponunt Iapones *Amidam Xacam* & *Faceman*: quartum Dii multi apud Iapones. numerantes *Casungam* diuitiarum largitorem velut *Plutum* quendam. Huius paruum statuam cum anno A N. C. MDCXII. Mercator quidam Iapanensis forte inuenisset, Larari-

Lararium ei domi extruxit, aureos proinde sibi pollicitus montes. Paulo autem post accidit, ut (nescio qua de causa) omnia eius bona à Præfecto vr̄bis fisco regio addicta fuerint. Iratus ille domum properat, Idolum cum larario extra fores in publicum proiicit, & fidem Christianam amplectitur. Post quatuor illos hi sequuntur *Tamondes*, *Bosomondes*, *Homocondes* & *Zoiolis*, quibus singulis singulos cælos attribuunt. Cæteros edisserere velle, Lætori pariter nobisque ipsis qui hæc scribimus tædium nauseamque esset allaturum. Narrat *Organtinus*, cum aliquando festum *Trigidos* (ex minorum gentium deastris hic est) celebraretur, tam violentum lapidum imbrem cælo cecidisse ut multi vulnerarentur, omnes autem diffugerent. Amidam tamen præ cæteris omnibus religiose colunt, & eius nomine mendici Eleemosynas perunt, *Bonzii* quoque plebi æternam ab ipso felicitatem pollicentur.

Multi huic dæmonio & augusta valde templa dedicata sunt, inter quæ illud eminet, quod *Meaci* conspicitur, eentum & quadraginta vlnas longum. Est in eo *Amidæ* ingens statua, variæque *Aethiopum*, dæmoniorum, venorum, fulgurum, aliæque laruarum horrendæ picturæ, quibus parietes vndique illiti conspiciuntur. Sunt inter eas quædam triginta brachiis totidemque manibus visendæ, cum septem in pectore faciebus. Spacia quæ inter imagines illas intercedunt, auro ita fulgent rutilantque, ut aspicientium perstringant oculos. Est & in *Meaco* vr̄be aliud Idoli magnificum Templum, tres habens porticus, toridemque columnarum ordines, & sacraria cum adytis, omnia faberrime elaborata. Intus sunt columnæ *LXX*. incredibilis altitudinis, parietes vndique depicti, cum tecto artificiosissimo. Vestibulum cum area quadraginta cubitos longa, *Bonziorum* seruit de ambulationi, adiunctis *CLXXX*. conclauibus, & *Bibliotheca* multis instructa codicibus manuscriptis impressisq; nec desunt hic balnea, cellæ subterraneæ, cubacula, culinæ cum prægrandibus leberibus, & ahenis, quibus aquam tam hyeme quam æstate calfaciunt. Nocte omnia ardentibus lucernis collustrantur, ut diem æmulari nox videatur. Ante templum est piscina quadrata, quinquaginta cubitos lata totidem longa, omnis generis piscibus referta, quos capere aut extrahere fas non est. Aiunt *Iapones*, certa apud ipsos constare fide, Templum istud cum collegio *Bonziorum* iam ante *DC.* annos fundatum fuisse.

Templa
Meaci ma-
gnifica.

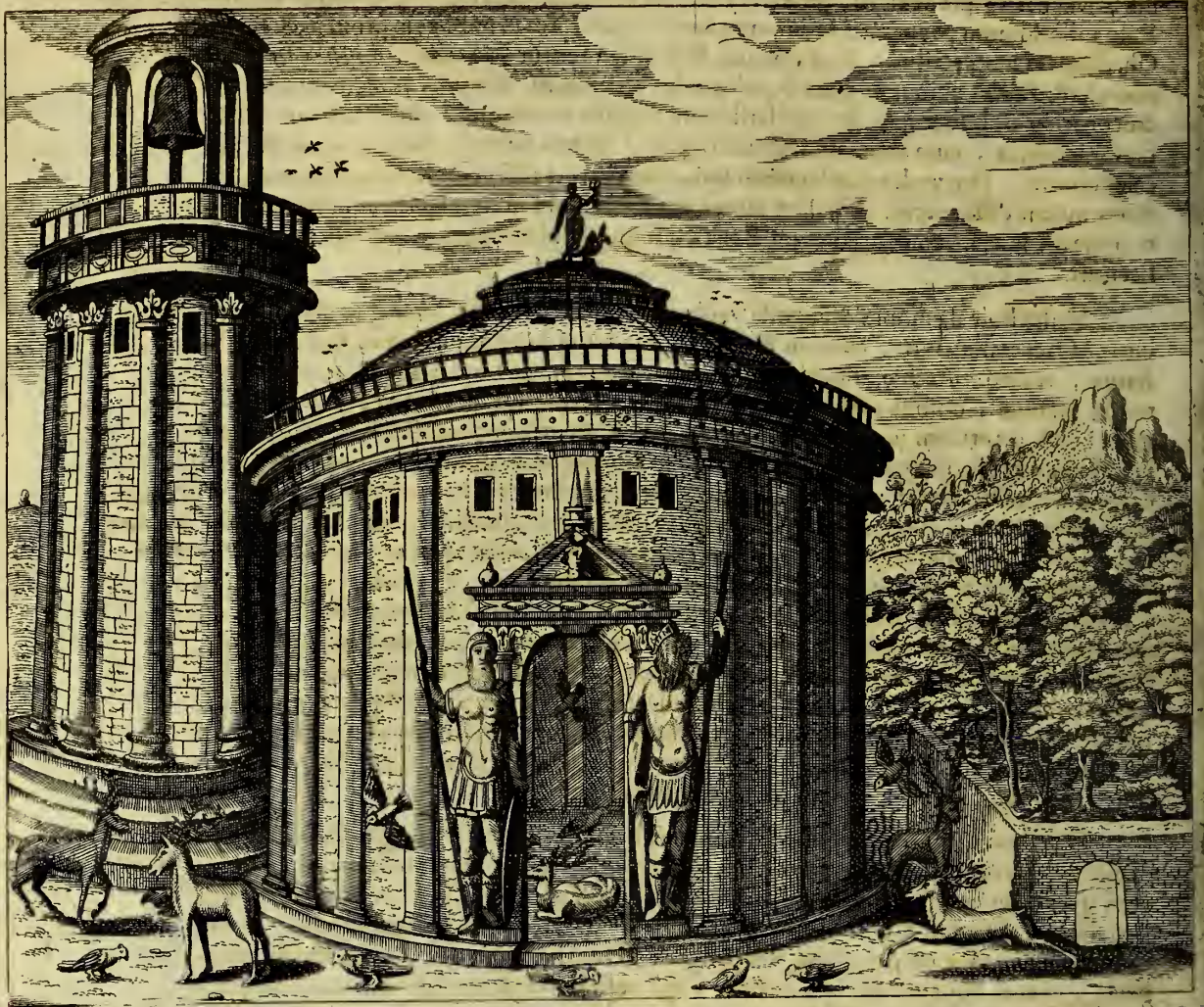
Templum *Casunga* procera pinu & cedro ab omnibus partibus cingitur, alluiturque à fluuiolo quodam peramæno eo deriuato. Visitur ibi geminus columnarum ordo, inter quas quinquaginta ex solido metallo, inauratæ rotæ spectantur. Adiacet huic cænobiū *Vestaliū*, quæ post *XLV.* annos ætatis transactos, hæc ralia loca ingrediuntur, ut valedicto voluptabus, reliquum ætatis ibi exigant. Hoc claustrum nulli mortalium fas est ingredi, præter *Bonzios* eiusdem ordinis, qui vestimentis splendidis induti, magnam præ se ferunt grauitatem. Est haud procul ab eo aliud templum in luco annosarum arborum, *Fachimano* idolo dicatum, superiori magnificentius splendidiusque; nec non aliud *Daio* sacrum, cuius introitum duo gigantes barbati lapidei, è saxo *XIV.* cubitorum velut ianitores seruant. Intus columnæ sunt *XCVIII.* ingentis altitudinis, quod templum ultra *DC.* annos iam stetit fabulantur. Pone assurgit turris lignea, triginta columnis firmissimis subnixæ, in qua campana pender, cuius labrū in tres cubitos paret per diametrum. Aluntur in huius templi area multi cerui & columbæ Idolo sacræ, quas intercipere aut villo pacto lædere nefas est. Assurgit iuxta lucus pomiferis arboribus consitus, miram etiam è longinquo spirans fragrantiam.

Templum
Casunga
sive Pinu.

Cum autem *Meacum* omnium totius *Iaponiæ* vr̄bium sit amplissima & pulcherrima emporiumque celeberrimum, maxima quoque & splendidissima in eo reperiri templa par est, inter quæ vnum tantæ est magnitudinis, ut in eo ultra *CCCC.* *Bonzii* commorentur, & maxima ex parte ex primitiis frugum, quæ ibi offerri solent, & collata ad sacros vsus pecunia vitam ducant. Idolum, cui *Fanum* istud dedicatum est, ex ære *Cyprio* fabricatum est, intus concauum, ad *XXII.* pedum assurgens altitudinem, cum prægrandibus brachiis, humana specie effictum & pallio oblongo tectum. Ipsi Idolo *Mannada* nomen est, quod à miseris *Iaponibus* magna religione colitur.

Nec minoris apud eos existimationis est Templum *Tinchidai*, ad quod etiam à remotissimis locis religiose instituantur peregrinationes, estque Dæmon ille præ cæteris, impurus & scortator, cui *Bonzii* pulcherrimas virgines vndique conquistas velut *Lenones* substernunt, quas vbi immundus ille spiritus constuprauit, per easdem de futuris respondet euenibus.

Dæmon
scortator.

bus. Oportet autem ut singulis mensibus noua puella praesto sit quae in locum eius quae vim passa est, Substituitur.

Fuit Superioribus temporibus in vrbe Meaco collegium Iesuitarum, in quo non docuerunt tantum, sed & typographiam habuerunt, reperiturque Nouum Domini nostri Testamentum, Lingua Iaponensium impressum Meaci, quo gentes illae utuntur, idque pueris ediscendum praebent, constatque eo pacto iam aliquot Iaponum millia ad fidem Christi conuersa.

*Ingenium
vixit Iaponum.*

Ingenium eis vixit esse & subtile satis apparet ex quaestionibus, quas Batauis atque Britannis proposuerunt, de Deo, Spiritibus, immortalitate animae, aliisque eius materiae controuersis: quanquam multi inter eos sint aperte Athei, qui Bonzios cum omni cultu & religione palam explodunt. Vicissim Bonzii atroces calumnias in Iesuitas confinxerunt, humanis eos vesci solere carnibus, & noua doctrina pestem, famem aliasque calamitates vniuerso regno attrahere. Qui Christo nomina dant, eos Apostasias crimine notant condemnantque: quanquam ipsi non dubia sint diaboli mancipia, à quo non tantum aperte falluntur & irridentur, sed etiam atrociter affliguntur.

*Exequia
Iaponensium
splendida.*

In Exequiis mortuorum adornandis ambitiosi valde sunt. Primum accenditur rogo, quem defunctorum agnati splendide vestiti accedunt, sequentibus mulieribus alba veste & flammeo versicolori indutis cum pedissequis. Primariae Matronae lecticis ex cedro factis gestantur, quas sequitur nobilium virorum ordo splendore conspicuus, hinc Maximus Bonziorum Pontifex trabeatus, sella cutuli vectus, triginta inferioribus stipatus sacrorum ministris, quorum postremus lugubri stola indutus facem praefert, & caeteris velut viae dux est ad ro-
gum

gum, quem circiter CC. Bonzii circumstant, concinentes varios hymnos & pelues atque tinnabula percutientes. alii corbes depictis chartis plenos ferunt, in quibus varios flores & herbas expresserunt, scilicet ut innuant, defunctum iam in campis Elysiis inter violas & rosas spaciari. Octo Bonzii vexilla, quibus totidem Idolorum nomina inscripta sunt, humi trahunt, in luctus signum, alii cereos ardentem gestant, suas decantantes nœnias.

*Pompose
Iaponensis
um sepul-
tura.*

Post tot præeuntium ordines sequitur defuncti cadaver, albo indutum amictu, manibus compositis & sursum eleuatis orantis in modum. Lectus cui incumbit, à viris nobilibus gestatur, sequentibus mortui liberis, inter quos qui maximus natu est, ardentem cereum manu præfert, ut ignem rogo, hæres futurus, subiiciat. Postremum agmen constat magna & promiscua turba, qui pileis triangularibus, inscriptis deauratis litteris, caput tecti incedunt. Vbi horæ spacium in decantando lessio insumtum est, Princeps Bonziorum hymnum quendam ignota lingua recitat, acceptumque cereum ter circum caput rotat, animæ æternitatem eo signo innuens, eumque cereum in terram proiicit, quem mox defuncti hæres humo tollit, & eo rogom, cui iam cadaver impositum est, preciosis structum lignis & fragrantibus perfusum oleis incendit, qui concepto celeriter igne funus in cineres redigit.

Peracto sine ceremoniarum, liberi defuncti diuino ex templo patri honores habent, thus adolentes, & eum inter cæli numina adorantes: Bonziis, qui in eo ritu officiosi fuerunt, luculentam persoluunt agnati demortui mercedem. Sequenti die, vbi Epulis funebribus inuitauerunt, ad locum busti redeunt, colligentes ossa & cineres paternos, quos in deurato vase reponunt, & vbi per aliquod tempus domi serauerunt, non multo minore pompa sepeliunt. Repetunt autem exequias illas liberi in parentis memoriam, septimo die, septimo mense, & postremo septimo quoque anno. Insumunt autem in has tam operosas exequiarum ceremonias Iapones ingentem auri vim, nec ditiores duntaxat, sed & qui tenuiori cum re sunt, ut aliquando census patrios funeri magna ex parte impendant: cum ad eum velut præcipuum pietatis honorem non plebeii tantum, sed & primarii nobilesque viri, & illustri loco nati inuitentur.

*Apotheosis
Iaponensis*

CAPVT XXXVI.

PERIOCHE.

*Terræ motus in Iaponia stupendus, sædæ tempestates, & alia quædam
obseruatione digna.*

AD. II. Iulii mensis anno A. N. C. MDXCVI. cineribus iuxta Meacum urbem pluit, quibus velut niue aut pruina torus illius urbis ager obtectus fuit. Paulo post arenæ rubicundæ vim ingentem caurus ventus inuexit, & visi sunt pili sæmineis similes de nubibus cecidisse. Aliquot diebus post sequutus fuit terræ motus tam validus atque violentus, ut concussa tota Insula, multa templa & palatia, quæ Taicosama infinitis struxerat sumptibus, nec non & alia magnifica priuatorum ædificia ab fundamentis euerfa corruerint, qua in ruina multa hominum millia perierunt. In Fano Lanzusange Idoli omnes statuæ deauratæ, quæ ad DC. fuisse perhibentur, afflictæ ruptæque fuerunt, paucis saluis seruatis. Quin & Oceanus tumore elatus ac velut bulliens ad aliquot milliaria ingressus Insulam, agros inundauit, quæ illuie præter innumeros pagos atque villas, hæc ciuitates submersæ fuerunt, Ochinosama, Famaoqui, Fingo, Casicanaro, cum quibusdam minoribus oppidis. Multæ naues in ipso portu perierunt, aliæ in insulam vi vndarum delatæ, recedente deinde mari in sicco destitutæ fuerunt. Idem terræ motus Nagosamam urbem Mercatu celebrem non concussit tantum, sed dehiscente terra absorpsit penitus, fuitque hiatus ille soli tam vastus patensque, ut vix sagittæ ictu extremitas eius contingi potuisset, quin & in hunc vsque diem tam sædus ex illa lacuna spirat odor, vaporis nebuloso mixtus, ut instar Acheruntææ vallis prætereuntium feriat nares, affligat valetudinem. Neque terra tantum tremuit, & mare ebullit sensu irati creatoris, sed & horrendi vlulatus & boatus formidabiles ex auditi sunt. Vbi vero ea omnia quieuerunt, fuitque sibi reddita tellus, Taicosama ad extruenda noua Palatia & Basilicas animum adiecit. Narrant Lusitani, circa idem tempus in via, qua à Malacca ad Iaponiam nauigatur, inauditas sæuissime tempestates, furentibus ventis quos ipsi Tuffones vocant, qui aliquot diebus continuis mare inquietauerint, ab aquilone in subsolanum grassantes, non sine pernicie plurimarum nauium. Est autem, teste nauar-

*Portenta
qua in Iap-
ponia ac-
ciderunt.*

*Terræmo-
tus horren-
dus.*

*Tuffones
venti no-
xii.*

nauarcho Anglo, illius venti (Tuffonis) in his oris tremenda vis & impetus, qui refert, cum ipse *Firandi* esset aliquot domos ab eo partim valide concussas, partim euersas penitus fuisse admiscente se flatibus illis & ruinis incendio, quo haud dubie tota vrbs conflagrauisset, nisi pluuiæ admirandæ, sed plane tempestiuæ superuenientes, ignem restinxissent. Prædixerat iam ante Bonzius quidam ciuibus, nocte illa Vrbe incendio perituram, se enim in somno à Dæmone super ea re admonitum fuisse. Ergo tota ciuitas in apparatu perpetuo fuit earum rerum, quæ ad restinguendum ignem facere poterant, factæque supplicationes diurnæ nocturnæque ad templa Idolorum, pro auertenda illa pernicie. Idem ille ventus siue Turbo multas naues cum apud Edoum vrbe tum in aliis portibus profundo mersit, ingrediente insuper tumefacto mari ciuitatem, & inferiora ædificiorum tabulara perludente, vt ciues magno tremore in vicinos montes effugerint. Palatium regium tegulis inauratis coopertum vt turbinis tecto prope ex integro denudatum patuit, nihilque præter saxeos muros & firma ædificiorum claustra intactum à vento mansit. Bonzii pro more suo calamitatem istam Iesuitarum concionibus & mutatae religioni adscriperunt, quibus noui Christiani, horum discipuli responderunt, eiusque rei causam in Idola retorserunt. Quia autem ad hunc locum nos series narrationis vocauit, mirati subit, quid causæ sit, quod Iesuitæ, cum quotannis ad suos in Europam perscribant quid rerum, in primis circa incrementum & decrementum Christianæ Religionis, in Iaponia geratur, ea tamen quæ sequuntur, tacuerint, quæ ad hunc modum habent.

Vis Turbinis & tempestatis apud Edoum vrbum.

Paralipomena Epistolarius

Primus ac potentissimus Iaponiæ Rex, qui in vrbe *Edoo*, siue vt Iesuitis placet, *Iendo*, regiam suam habet, proposito edicto publico interdixit vniuersis regni sui nobilibus, ne quis Christianam fidem amplecteretur, constituta graui pœna. Fecerunt idem minores reges regu-

regulique, inque primis *Michael*, Rex *Arimensis*, qui Christo simulate nomen dederat, & deinde iterum ad vomitum relapsus fuerat. Postquam enim patrem suum regio deturbasset solio, ducturus Magni regis Edoensis consobrinam in uxorem, in eius gratiam deserta Christianismi professione ad Idolomaniam reuersus est. Hinc graue in Iesuitas & eorum discipulos concepit odium, è quibus octo correptos crati ferreae viuos imposuit, vt subiectis carbonibus candentibus assarentur. Perpulit hic regem magnum, vt pariter Iesuitas exterminaret, etsi alia quoque accesserit causa, quæ ipsum mouisse videtur, quam Iesuitæ in Epistolis suis reticent. Nauarchus tamen Anglus, Saris nomine, qui eo tempore in Iaponia vixit, eam aliquo modo tangit. Venerat ab *Amacæone* Edoum nauis Lusitanica, peregrinis mercibus plena. Ex his *Ogoshamar* præstantiores, præfenti oblara pecunia, emere cupiebat, quod esset Præfectus Maris illius prouinciæ. At Mercatores Propolium & rerum suarum detrimentum veriti, donec poterant, tergiuersabantur. Petiit ergo *Ogoshamar* res illas importunius, & quidem regis sui nomine, cui quicquam negare fas non erat, eoq; nomine Iesuitas vocatos ad se compellauit. Negauerunt hi, eam rem ad se quicquam pertinere, qui viri essent religiosi & speculationibus non lucro aut mercaturæ dediti: omnemque illius potestatem esse penes præfectum nauis. At hic plurimum in eo negotio posse Iesuitas cauillabatur, qui in magna apud mercatores essent auctoritate, & sic erat circularis frustratio. Irrisum se videns Præfectus Maris, Iesuitas apud Magnum Regem accusauit, quod sub specie religionis & sanctitatis mercimonia exercerent, dissimulanter duntaxat. Iratus rex iussit, vt templum & domus, quam in Edou vrbe habebant, euerteretur, vtque ipsi Iesuitæ tam ex hac vrbe, quam omni agro Nangasachienfi perpetim exularent, constituta in super capitis pœna, si quis eorum ad quintum circa urbem regiam milliare accederet. Hoc edicto neglecto, cum quidam Iesuita clam irrepens, in domum hospitalem ad ægros quosdam visitandos intrasset, ibique missam celebrasset, proditus & cruci viuus affixus est. Nec in eo stetit commoti regis iracundia, qui omnes in vniuerso regno suo Iesuitarum domos comburi iussit, ipsos vero æternum omni exulare Iaponia.

Causa ob quam Iesuita ab Iendo proscripti fuerint.

CAPVT XXXVII.

PERIOCHE.

Regiones atque Insula Iaponia vicina. Corea regnum Chinesibus vectigale. Insula Liquina, Insula Formosa, Iedzo, aliaque. Plaustra velifica. Lis inter Sectas Amida & Xaca. Idolorum principes inter se disentiunt.

Corai siue *Corea* non est Insula, vt plerique omnes nostri & superioris æui putauerunt Geographi, sed pars continentis, longissimo promontorio in oceanum excurrens, distatque ab Iapan Insula centum milliarium nauigatione. Mare quod intercedit, perpetuis prope tempestatibus obnoxium est, vnde toto eo quinquennio, quo inter Coreanos & Iapones bellum fuit, vltra CCCC. nauigia periisse auctores sunt. Extendit ut autem regnum Coreanum in centum prope milliarium longitudinem, latitudinem sexaginta, vicinorque habens ad septentrionem, vbi latissimum est, Tartaros, Chinesium tamen regi vectigal pendit. Sunt autem peninsula illius incolæ optimi sagittarii, quanquam in cæteris militiæ muneribus minus habeant peritiæ quam Iapones, quos tamen nauium numero superare creduntur. Intulit Coreanis *Taicofama* bellum graue & diuturnum, vt per eam gentem armis subactam viam sibi in ipsam Chinam siue Sinarum regnum sterneret, vtque nouas Iaponensium sibi fidelium in *Corea* fundaret colonias. Sed quod volebat non obtinuit, Aquilonem versus prope *Sassumas* siue *Sissimam* Iaponiæ Insulam, alia quædam sunt Insulæ, *Liquina* & *Sechies* à Lusitanis appellatæ, insigni fertilitate soli nobiles, quas vicinus *Sissimæ* rex victo earum regulo eiusque nobilibus, partisque maximis spoliis suo subiecit dominio. Inter *Maçar* & Iapan alia est insula satis spaciola, quanquam magna ex parte sterilis: *Formosa* vocatur, cumque à Sinarum terra propius absit, vectigal illi regi soluit: gessit & hæc olim pro libertate cum Iaponibus bellum. Meminit *Ludouicus Froius* gentis cuiusdam barbarica feritate, quæ insulas in septentrionem à Iaponia distitas incolat, & cines ac barbam promittat. Ebrietati hos deditos esse ait, feroces, eoque nomine Iaponibus formidabiles. Cælum adorare, nec præter id aliud numen nouisse. Ab huius *Ludouici* opinione non multum abit *Nauarchi* nostri Angli sententia, qui se de Insula *Iedzo* nomine andiuisse narrat, quæ tamen occidentior magis sit, cuius incolæ corpora haberent pilis obsita, in cæteris ad statum Iapanensium accederent. Matetia vestiaria homines eos omnino destitui, nisi quantum

Corea quantum absit ab Iaponia. Eius magnitudo.

Liquina Insula.

Formosa Insula.

Iedzo vel Iedzo Insula.

*Currus à
vento non
inuentis
trahi.*

tum à Sinis mercatoribus inuehatur. Ait idem Saris, apud Chineses, multo magis vero Coreanos, in usu esse plaustra, quæ erectis velis antennisque à vento instar nauigiorum, in loco æquo atque sabuloso agantur: eorumque curruum velificorum beneficio stauisse Taicosamam Chinense regnum ingredi, sed veneno interemptum id intermisse. Sed & Hollandi eisdem currus imitari satis feliciter in patria sua sunt, vt notum est.

*Famina
Iaponum
quales.*

Mulieres Iaponum colore & statura corporis Europeis prope similes sunt, minus tamen formosâ facie, quem defectum fucis & cerussa sarcire student. Apud Firandum oppidum multæ mulieres perpetuo in nauigijs viuant, piscationem magna solertia exercentes, vt etiam in profundo Neptuni pecudes venari nouerint atque extrahere. Lippi his atque rubentes fere semper oculi, vnde facile à cæteris dignosci possunt. Quæ ciuitates inhabitant, stragula veste & serica fere vtuntur, aureis sumbriata lemniscis. Acuta his & subtilia ingenia, vt satis ostendunt in peragendis comædijs, velut supra ostendimus, vbi de Mimis & saltatrici- bus diximus.

*Dissidium
inter A-
midam &
Xacæ se-
ctatores.*

De sectis eorum qui *Amidam* & *Xacam*, quæ duo dæmonia apud Iapones facile prima sunt, pariter in superioribus quædam à nobis dicta sunt. Paret autem vel apud hos absurdissimos Idololatrias, quantum religionis dissensio possit suadere malorum. Pellexit vterque harum sectarum princeps infinitum hominum numerum in suam sententiam, constatque vtriusque partis in vicinis Meaco vrbi montibus ad tria millia templorum, sacellorum, monasteriorum claustrorumque fuisse. Et *Amidæ* quidem sectatores Præsidentem dogmatis sui *Fandoxum*, *Xacaani* vero, *Foquexum* vocabant. Accidit ergo anno A. N. C. MDCIX. vt *Foquexus* quidam de familia & sequela *Xacæ*, intempestiuo agitatus zelo, aduersæ parti & *Amidæ* anis & maledicta & errorum notas publico sermone impingeret: cui aduersarius paulo post oratione ad suos habita ita respondit, vt conuicia duplicaret. Cumque reciprocis maledictis se inuicem sine fine incesserent mordaces illi doctores, *Cubus* siue Præfectus, qui *Fandoxus* erat ex *Amidæ* secta, vtrumque *Edoum* ad se vocauit, vt coram Imperatore siue Magno rege litem istam disceptarent. At *Foquexus*, qui conuiciandi initium fecerat, horrebat regis adspæctum, conscius sibi, quod paucis annis ante filio regio, qui tunc quidem mortuus erat, sacris interdixisset, non sane alia de causa, quam quod eum fidelem *Amidæ* cultorem esse intellexerat. Vnde tergiuersantem Rex dignitate, habitu religiosi priuilegiisque omnibus priuari iussit, lata sententia in publico diuersorio. Qui vero eius nomine aderant, responsuri pro eo, multis affecti contumelijs insuper verberati fuerunt. Vndecim ex eius complicitibus, ligatis à tergo manibus, per Iaponiæ prouincias circumducti ludibrioque habiti, postremo Meacum adducti, cum antistite suo nares & aures amiserunt. Sic seueritate principis controuersia ista finita fuit, comperto, quod ille qui in *Amidam* eiusque cultores inuectus fuerat, non verus *Xacæ* sectator, sed graphicus impostor fuisset.

CAPVT XXXVIII.
PERIOCHE.

Vteriores Nauarchi Saris observationes in Iaponia Insula. Quomodo Firandi à regulo eius prouinciæ exceptus fuerit. quas viderit vrbes, Edoum, Fussimin, Ossacam, Sarangam, alias. Mores & ritus Iaponensium.

Gvilielmus Saris, Eques Anglus, quem in superioribus multoties laudauimus, trium nauium Anglicarum nomine regio Præfectus, a. d. XI. Iunii mēsis anno Salutis MDCXIII. prope Firandum urbem Anchoras iecit: est autem Firandum oppidum in Insula quadam Iaponiæ vicina, in qua tunc Rex *Foinesama* cum *Tonesama* nepote dominabatur. Is rex intellecto peregrinarum nauium aduentu, cum quadraginta nauigijs actuarijs adfuit. Vbi propius aduenit, cæteris intra naues se continere iussis, ipse cum nepote nauem nostram ingressus est: ipse iam senex septuaginta duorum annorum, nepote eius vigesimum secundum agente. Erat vterque indutus roga serica talari, ab sinistro latere dependebat gladius, ab dextro pugio breuior. Abraferant crines sincipitis, relictis ad occiput capillis longioribus, quos tamen in nodum constrinxerant. Verticem neque tiara neque galero vel pileo texerant, sed aperto erant capite. Salutatio ex more Iaponum, exutis calceis, facta est, de qua plura in superioribus diximus. Inuicauit vtrumque Nauarchus Anglus ad epulas, quarum apparatus erat pro copia nautica, accedente suauissimæ Musicæ condimento.

Digressio

Digreffore rege ab Anglicana naue, certatim adfuerunt nobiles aulique eius, & nouis hospiti bus munera obtulerunt, ferinam scilicet carnem & aprugnam volucres & pisces & fructus arboreos satiuosque, & magnitudinem ac apparatus nauis attoniti mirabantur: ingressi vero subinde plures & omnia rimati diligentius, cum suspicionem mouissent Anglis, Nauarchus praesidium militum ab rege impetrauit, qui & praeconis voce proclamari iussit, ne quis Anglis aut eorum bonis vim faceret iniuriamue, constituto capitibus supplicio.

A. d. XIII. Iunii mensis Nauarchus Anglus ex naue in terram egressus est cumque re-
cta regiam petiisset, obtulit Firandino regulo munera nomine Regis Britanni, quae ipsi gratissima fuerunt: istis enim acceptis non tantum ipsum Saris, sed & socios, Mercatores adeoque omnes qui aderant magnifico excepit conuiuio. Fercula potissimum constabant ex aui-
bus, ferina sale condita, bellariis fructibusque diuersi generis. Inter prandendum circumla-
tus fuit cyathus satis capax, pars doni regii, quem vino factitio ex oriza & aromatibus plenum
ab omnibus & singulis exhauriri iussit, simulque Iacobo regi felicitatem & vitam precatus i-
pse, ceteros quoque facere voluit.

Vigesimo primo eiusdem mensis die rex iterum Anglorum nauem petiit, magna sti-
parus mulierum caterua, quae omnes mimae erant, actrices comœdiarum & saltatrices. So-
lent autem hae mulieres agmine facto oberrare per prouincias & oppida, acturae comœdias, vt
Angli Ludiones per Germaniam & Galliam vagantur, vehentes secum omnis generis vestes
& instrumenta histrionica, pro exigentia fabularum quas lusurae sunt, in quibus frequentissi-
ma sunt argumenta belli, amoris, & eiusmodi. Toti illi agmini muliebri praest vnus Le-
no aut Productor, qui ludentibus iis à spectantibus pecunias exigit. Si quis earum ad alia
quoque ministeria vti velit opera, ad culinam puta seruitium, vel mensam, vel lecti contuberni-
um, de precio cum Chorago earum paciscatur oportet. Sed nos de impudicis istis muliercu-
lis satis superque iam ante diximus. Primo die Iulii, cum duo Angli eousque irarum progressi
fuisent, vt strictis inter se digladiarentur ensibus, parum abfuit, quin omnes socii in praesen-
tissimum adduxissent periculum, cum capitale sit, nisi aduersus hostem publicum aperto bel-
lo gladium vagina vacuante

*Duella ca-
pitalia a-
pud Iapo-
nes.*

Paucis diebus post venit ad Anglos vicina Insula, cui *Goto* nomen est, regulus, ille ctus
de peregrinarum nauium aduentu nuncio. Huic rex Firandensis aditum in Praetoriam An-
golorum nauem impetrauit. Conscensa igitur is naue, ab Anglis Epulo & concentu harmoni-
co exceptus atque delinitus fuit, exploforumque tormentorum boatu, quam humanitatem
sibi gratissimam fuisse ostendit, Anglosque vicissim ad suam Insulam perhumaniter inui-
tauit.

*Goto Insu-
la vicina
Firando.*

A Firando oppido ad curiam Regis Iaponici discessuro Nauarcho Anglo, Rex Firand-
inus suam concessit Triremem, cuius beneficio per multas Insulas hinc inde sparsas, tuto
nauigauit. Est inter eas vna celebrior, nomine *Fucata*, artem satis munitam habens, è lapi-
de quadrato aedificatam, nullis tamen instructam machinis aut milite praesidiario. fossa cir-
quandatur arx illa, quinque passus Geometricos profunda, decem lata, estque ad eam aditus
per pontem pensilem siue leuatorium. Adiacet ei oppidum, platearum tam exacta rectitudi-
ne, vt ingresso per vniam portam statim se offerat opposita. Ciues eius multi sunt & frequen-
tes, simulque perurbani, vt vel à minima iniuria aut offensione peregrinis inferenda diligen-
ter abstineant: cum in aliquot ciuitatibus Iaponensium contrarium fuerint experti Angli, ad-
quarum introitum non à viris duntaxat, sed & pueris conuicio excepti, falsarii atque sceler-
rati coreani appellati, alicubi etiam lapidibus petiti fuerunt.

*Fucata In-
sula ele-
gans.*

Delati Angli ad *Xemina-sequam* oppidum matitimum, inuenerunt ibi ingentem nauem
in portu sub Anchoris stantem, quae tantae vastitatis erat, vt mille onerum nauicorum (velut
loquuntur) capax videretur. Ad vtrumque latus laminis ferreis munita erat, aduersus incen-
diariorum malitiam. Forma nostris hominibus incognita, qualis Arca Noachi fuisse è sacris
litteris colligi potest. Seruit haec nauis transportandis ex Iaponia in vicinas Insulas militibus,
si quae forte ex illis rebellionem aduersus Magnum regem concitauisset.

*Xemina-se-
qua oppi-
dum.*

Hinc *Ossacam* petierunt Angli, ciuitatem satis magnam, vt illam tam ratione ampli-
tudinis quam similitudinis aliquo modo *Francosurto* ad *Mænum* parem esse iudicauerint.
Fluuium, qui eam perluit, non minorem *Tamesi* esse aiunt, stratum ponte operoso, altis for-
nicibus structo, vt inter primaria Iaponiae numerari possit. Est in ea castrum firmissimum satis-
que amplum cum muro ex tessellatis lapidibus structo, sex circiter cubitos crasso, adiectis in-
super aggeribus, loriceis, pinnis & defensionibus, ad profligendam vel sustinendam vim hosti-
-

lem, vt ad perfectum munimentum nihil deesse videatur. Fossa enim profunda & lata admodum totam arcem cingit, vnde sibi eam *Tequasamma* defuncti Imperatoris Iaponensis, filius regiam atq; habitationem delegit. Ex aduerso huius vrbs *Ossaca* aliud est non parui momenti Emporium, nomine Saia.

Vrbs Fushimi: i in Iaponia.

Fushimi oppidi quanta sit amplitudo, ex eo patet, quod perpetuo ibi sint in præsidio tria millia militum, quos Magnus Rex Iaponiæ interdum Meacum aut Ossacam euocat. Muratur autem illud triennio quoque, discedentibus veteribus præsidariis, succedentibus nouis. Obseruauit autem Nauarchus Anglus discessum veteranorum, oprimo constitisse ordine hoc pacto. Ingressos fuisse ait quinos, & post quintum quemque ordinem secutum fuisse Pentacosiarcham, qui seriem seruare cogebat manipulum suum. In primo agmine ait fuisse funditores: hos secutos sclopetarios: deinde hastatos; tertio loco qui gladios & clypeos ferebant: postea sagittarios: hinc eos qui hastas breuiores nec pedo pastorali maiori multum ab similes gestauerint: vltimum agmen iterum clausisse funditores, Tubam Tympanumve se audiuisset, aut vexillum vidisse labarumue negat Saris. Primæ Phalangis milites de argentatas gladio- rum vaginas, eos vero qui duce Legionis proximæ cingebant, inauratas habuisse, idem testis est. Porro signa apud eos non omnia pari militum numero constitisse: cum interdum CCC. interdum CC. aliquando CL. vnum signum militum constituerent. In centro cuiusque signi siue cohortis se conspexisse narrat tres equos ephippiis holosericis magni precii instratos, quos singulos à tribus stratoribus vel equisonibus è mancipiorum numero ductos fuisse ait. Supremis illarum copiarum dux, quem præcipua belli capita cingebant, magna cum pompa & fastu progrediebatur, trahens post se canes & alium apparatus venaticum, quasi ad insectandas feras proficisceretur. Sequebantur eum sex equi, magnifice exornati, sine fessoribus, scilicet vt illum solum dorso ferret. Equi Iapanensium nequaquam ad magnitudinem equorum Anglicorum vel Germanicorum accedunt, sed mannis nostratibus prope sunt similes, corpore denso, firmisque membris, nec animo feruoreque multum inferiores Hispanicis. Equos istos sequebatur lectica gestatoria, cui subeundæ decem constituta erant mancipia. Ad hunc modum seruatis religiose ordinibus per oppida viaque publicas ingrediuntur milites, neque quenquam mortalium vlla afficiunt molestia, nedum iniuria, vnde & in diuersis publicis, nec non etiam à priuatis tecto & mensa cum hilaritate recipiuntur, cum cibos & cætera, quorum ipsis vsus est, bona fide mercentur.

Ordo militaris Iaponensium.

Equi Iaponum quales.

Modestia militum Iaponia.

Cibi Iaponensium varii.

Porro cum hi ipsi tum omnes in vniuersum Iapones oriza potissimum vescuntur, ex quo frumenti genere varios cibos ad palati gratiam conficere nouerunt. Neque tamen destituuntur aliis eduliis, cum affatim habeant piscium, radicum, leguminum, fassamentorum, altiliu, imprimis suppetente copia anseru, anatum, vt de perdicibus & ferina taceamus. copiosi enim hic passim lepores, apri, capreaeque. Et quamuis vaccarum armenta sint in Iapania, butyrum tamen caseumque non conficiunt: butyri vicem larido & abdomine porcorum sarcientes, quorum in tota Insula multi greges. Terram, vt nos, aratro profcindunt, iungentes vel boues vel equos ad tracturam. Qui tenuiore sunt cum re, potum alium quam aquam vix nouerunt, quam tamen fere calefactam bibunt, vt aduersetur vermibus lumbricisque, si ipsis fides sit habenda. ditiores vino vtuntur, vel natiuo coque aduecto: vel fictitio ex oriza, aqua ardente: & aromatibus destillato, quod quidem, etsi satis forte est, tolerabili tamen precio venditur.

Sarungam qualis ciuitas.

Sarungam urbem Londino aliquo modo similem putat Anglus noster, nam quicumque strepitosum aliquod aut sordidiusculum inter mechanicos exercent opificium, in suburbia velut relegantur, vt ibi rinniant quantum lubet. Qui hic residet rex potentissimus, Legatum Anglicum comiter admodum excepit, & ad eius petita, quæ priuilegia mercatorum potissimum rangebant, benigne annuit. Abhorrent autem natura & instituto Iapones à longiore sermone, vnde eum, qui à rege aliquid petat, postulata sua in breuissima capita contrahere, paucisque complecti verbis necesse est. Sed & ipsi Iapones in edictis suis verbosi non sunt, quod ex summa priuilegiorum, quæ ab eorum rege impetrauit Legatus Anglicus, colligi potest. Sunt autem ea huiusmodi:

Priuilegia Anglorum in Iaponia.

1. Omnibus Magnæ Britanniae Regis ciuibus subditisq; in primis autem Socierati mercatorum Orientalis Indiae, copiam facit *Ogoshosama* Magnus Iaponiae Dominator, intrandi in portus, ciuitates, emporia regni sui, ibique negociandi, cauetque iis de iniuriis, donec ibi fuerint.

2. A vectigali omni & telonio Anglorum naues atque merces liberas pronunciat, vt nauarchis aut mercatoribus, antequam negocientur, curiam regiam de more adire non sit necesse.

3. Si quæ nauis Anglica in portu vel littore naufragium faciat, præfectus illius provinciae

uinciarum periclitantibus omni ope suppetias feret, & bona eorum ab interitu seruata priscis dominis restitui curet. Licebit iisdem Anglis ad commerciorum suorum usum vnam vel plures domos emere, easque vbi videbitur rursus vendere.

4. Defuncti alicuius Angli bona omnia illi cedent, cui moriturus vel testamento legauit, vel ad quem natura spectant. Delinquens Anglus à Consule suæ nationis, non alio punietur. Legibus Iaponiæ Angli non tenebuntur.

5. Iapones, qui aliquando à Britannis mercati fuerint, intra constitutum diem vel soluent precium, vel restituent emptum.

6. Procuratores & ministri regii, si quid ad usus regios ab Anglis emant, tantundem pro eo soluant, nec minus, quam priuatus quisque emptor soluturus fuisset.

7. Mercatori Anglo, per prouincias & regna Iaponiæ mercandi gratia profecturo, Magistratus expeditis litteris salui commeatus licentiam & securitatem præstabit.

8. In vicinas Insulas negociandi ergo proficiscentes Anglos, vbi que admitti volumus, vi priuilegii huius, etiam si alio ac speciali diplomate instructi non fuerint,

Adiunxit his Magnus Iaponiæ rex Epistolam ad Magnæ Britanniæ Regem, cui per eundem Legatum dona incredibilis precii vereque regia misit. Post dies aliquod venit ad aulam Monarchæ Iaponii Legatus Hispanicus ab Insulis Philippinis; qui etsi dona ei obtulit ad colloquium tamen regis admissus non est, nec nisi semel illius videndi potuit impetrare copiam. Legatus
Hispanicus
& eius
pro-
stularia. Perebat is à Rege, vt edicto publico omnes Hispanos & Lusitanos, qui in Iaponia versarentur, domum & ad Philippinas reuerti iuberet. Respondit Iaponius: regnum suum commune Asylum esse omnium gentium: non igitur videri sibi iure facturum, si ibi citra noxam commorari volentes expellat. Cæterum se non impedire, quin eos, quos verbis, vt se sequantur, inducere blanditiisque possit, secum auerat: vt quenquam inuitum cogat, non permissurum. Causa autem Legationis illius erat, quod Hispani in Insulis Moluccis vehementer ab Hollandis premebantur, quibus vt validius oblectarentur, vndique conquirebant & venabantur milites. Expectabat Orator Hispanicus per aliquot dies commodius responsum, quod cum non expediretur, plenus tristitia discessit. At Anglus, cum omnia quæ voluerat, obtinisset, domum profectus cum sociis, ea quæ huc annotauimus, litteris consignauit, vna cum parte illorum quæ in superioribus quoque capitibus allata fuerunt.

CAPVT XXXIX.

PERIOCHE.

Mercator quidam Anglus, qui anno A. N. C. MDCXXIII. in Iaponia negotiatus fuit, narrat, quæ cum primis ibi notatu digna viderit obseruaueritque.

ET si nimis multa de Iaponia Insula, & fortasse plura quam instituti nostri ratio ferebat, Relatio
Mercatoris
Angli de
Iaponia. diximus: netamen curiosum lectorem ea celemus, quæ diligenti perquisitione in nostram peruenere notitiam: placuit ea, quæ sequuntur, cum tam prope ad hos proximos accedant annos, subiicere. Sic igitur ait Anglus iste.

Regnum Iaponiæ, cui multæ Insulæ maiores minoresque hinc inde sparsæ adjacent, amplissimum est, latissime que patens, hinc inde densis nemoribus, montibus rupibusque asperum & horridum, vt fere quarta eius pars inhabitata incultaque maneat: neque enim in procreando frumento fructibusque necessariis condignas rependit colonis gratias. Incolæ igitur ommissis tesquis illis desertisque loca plana & fluminibus vicina tam ad agriculturam quam habitationem sibi selegerunt. Aer temperatus est & salubris, vnde rari ibi morbi contagiosi. Solum intus videtur cauernosum, quod crebris concutiatur terræ motibus, accedentibus procellosis & turbidosis tempestatibus, quibus aliquando classes in ipso portu affliguntur mergunturque.

Summum totius Insulæ vicinarumque dominium sibi vnus vendicat Rex, quem quidam ideo Imperatorem vocant, quod LXV. Satrapæ, siue vt se ipsos appellant, reges, eius agnoscant imperium. Ex regulis istis quinque ad sanctius consilium admittere solet, qui cæteris sapientiæ laude & reipublicæ scientia antecellunt, quorum ea est in iustitiæ executione, in conseruatione pacis & impediendis coniurationibus dexteritas & vigilantia, vt cum prudentissimi

dentissimis totius Europæ consiliariis facile conferri possint. Qui causam litemue suam ad regis deferre tribunal velit, consiliarios prius conueniat oportet, alias aditum ad principem obtinere nullo modo potest.

Monogamia Regis Iaponii.

Monarchæ illius Iaponici tanta est magnificentia, ut proditurum ad venationem vel aucupium nunquam pauciores quam mille sequantur comites, unde eius in aliis rebus splendor colligi potest. Vna hic præter Barbarorum morem contentus est coniuge, in qua veneri suæ modum statuisset hæcenus creditur: quæ quidem maior laus est in eo, quod tale quid ante eum diem de nullo rege est auditum: cum & nobiles pluribus consuefcere ex more soleant mulieribus, ut nonnulli ultra centum habeant vxores & cõcubinas, pro modo scilicet facultatum.

Diuitia eiusdem.

Diuitiæ thesaurique regi isti creduntur esse multo ampliores, quam dici scribiue possit; cum non arcas duntaxat sed & tota conclaui auro argentoque signato plena habere dicatur, præter massas prægrandes auri infecti, quæ in munitissimo illo castro Ossacæ sine (ut noster hic appellat) Ozechia asseruantur, quarum massarum magnitudo ex eo colligitur, quod XV. viri vnã difficulter portare humeris potuerint, cum ab Ozechia Meacum deferretur. Accedit quod Principes Iaponiæ atque reguli, etsi à Monarcha nihil beneficii percipiant, donis tamen muneribusque annuis eum ita colunt, ut detractum sibi ipsi succum atque sanguinem in eum transfundant, sic fit, ut ipso pinguescente ipsi macrescant: quodque eos magis extenuat, tanta est in conferendis donis eorum profusio, ut inter se certent, & tenuiores in ea munificentia opulentioribus cedere turpe sibi existiment. Rex Diomedem agit, qui Glauco *χάλυσα χρυσίου*: cum pro preciosissimis muneribus regis que donis vestem vel vilis aliquid donat, quod accipientes insigne beneficium interpretentur oportet. Utque eos magis exhaustos viribus neruisque destituat, ne rebellare in eum possint, quotidie nouis exactionibus subsidiisque eorum emungit loculos nunc hoc nunc alio titulo pecunias iis imperans.

Præcipua Arces in Iaponia.

Quod in vrbe Ozechia est castrum, omnium rotius regni munitissimum est, ampliusque cæteris, & triplici muro firmissimo cinctum. Proximum ab eo locum tenet Arx vrbis Edo, fossa & muro cincta, tormentisque æneis instructa. habent & Crates & Falquata oppida suas arcis, amplas sane neque contemnendas. Sunt autem in præcipuis illis arcibus diuersoria sua assignata proceribus regni, in quibus, si eo veniant diuertere atque commorari possint. In medio assurgit ingens horreum, ad seruandam magnam orizæ vim, & cætera ad alimoniam in longum tempus suffectura. Iuxta Falquatam lucus est, in quo non tantum arbores ad amussim consistæ delectationem pariunt, sed & frondes earum naturæ artificio tam densæ atque inter se implicitæ, ut vel intensissimo æstu solis radii penetrare non possint. forma luco exacte quadrata, III. millia pass. latus longusque est. In vmbilico eius assurgit delubrum, loco tam amœno dignum, statuis picturisque & auro conspicuum.

Mores Iaponensium.

Sunt Iapones ut plurimum vrbanis & comēs, aulici vero in excipiendis peregrinis prope modum superstitioni, ut ne minimam quidem omittant ceremoniam. Poculo excipiunt hospites, in ciborum vero delectu nõ eadem apud ipsos, quæ apud Europæos luxuria & varietas. In radicibus enim, piscibus & cum primis oriza omne decus mensæ consistit. Aues, gallinas, aut porcina ad conuiuia seruant. Potus vulgo haud aliis fere quam aqua, quam tamen non frigidam bibunt, sed in eodem lebetæ calefactam, in quo paulo ante orizam coxerunt, ut illius decocti odorem aliquo modo seruet, & densitatem aliquam siue consistentiam acquirat: admiscetque aliquid, quod affatim bibentibus ebrietatis causa est: vbi obseruatum est, eos cum ebrii ad iram commouentur, ita excandescere, ut quauis tygride immanius sæuiant, neque facile ab vlllo placari possint.

Leges & supplicia.

Legibus vtuntur rigidis admodum atque seueris, nec vllum mitius irrogari supplicium reis solet quam exilium. proximum ab eo mors est. Homicidia, latrocinia, furta, edicti regii violatio, etiam atrocius puniuntur. Adulterio præsens constituta est mors, quanquam in eo crimine tanta vtantur astutia, ut rarissime deprehendantur. Sententia Iudicum in conuictos lata nec reuocari potest, nec prouocationem admittit. Quibus moriendum est, ii vel amputatione capitis vel cruce è medio tolluntur, quamuis atrociorum delictorũ sint pænæ grauiores.

Mutatio nominis.

Ter in omni vita nomen mutare solent, aliqui etiam pluries, pro ratione crescentium annorum: communiter vero vel à rege vel viro illustri, quem sibi patronum quæsiuerunt, nomen adsciscunt.

Scribendi ratio.

Scribendi litteras easque imprimendi artem nouerunt, ab antiquissimis ut ipsi iactant, temporibus. Litteræ eorum potius characteres aut notæ appellandæ sunt, cum pro varietate positio-

positionis varia significata recipiant, vt notæ hieroglyphicæ. Et quamuis ingentem earum litterarum numerum habeant, vix tamen vnus Christiani hominis nomen recte scribere & exprimere nouerunt, qua quidem in re multa cum Sinarum populis communia habent.

Sabbatum diemque festum in septimana agnoscunt nullum: dies tamen certos in quolibet mense, primam, decimam quintam & vigesimam octauam superstitione obseruant, quibus templa adeunt, & sepulcra maiorum suorum venerantur. Nonam Lunæ diem quot mensibus infausam obscenamque reputant, vt nullum in ea opus, quod quidem durable futurum sit, exordiantur. Diem patris aut matris emortualem cuius strictissimo obseruat ieiunio, vt à summo diluculo ad noctis initium cibi nihil omnino capiant.

Nunquam à primis regni Iaponensis initiis maior creditur detecta fuisse in Regem coniuratio, quam nostro tempore. *Schuga-samma* is est, (Oghosamma aliis dictus) qui etiam ipsam coniurationem & eius auctores probe cognitos habuit, nihil tamen grauius in eos statuere ausus est, ne cum principibus tantæ potentæ & auctoritatis dubiam belli fortunam experiri volens, de totius regni possessione periclitaretur. Quanti autem illa in regem conspiratio fuerit momenti, facile intelliget Lector, si auctores atque capita illius nominauerimus. fuerunt autem hi. Primus vocatur *Cangano Figen* *Dono*, Regis agnatus, & omnium Iaponiæ principum longe opulentissimus, cuius prouentus annui, regni opes prope superant. II. *Schima* *szu* *Dono*, Ximagæ regulus, cuius magnum & venerabile est apud Iapones nomen, quod militibus optimis fortissimisque instructus sit. III. *Micauno* *Camy* *Dono*, nepos regis ex fratre, vir indomitus spiritus, quem pater de consilio fratris regis exhæredauerat, quod nimia luxuria & rerum venerearum intemperie morbus campanum sibi accersiuisset, cuius acerbitas nares ei magna fæditate eroderat. IV. *Massamona* *Dono*, Regulus *Oshen*. V. *Mengami* *Dono*. VI. *Iechuo* *Dono* Regulus *Cocora*. VII. *Catto Sama* *Dono* & ipse regulus partis Iaponiæ. VIII. *Nancobe* *Dono*, Summus Bonziorum Pontifex in vrbe *Edoo*, primusque à Rege in rebus ad sacra gentis spectantibus, qui & tutor ipsius Magni Principis per aliquot annos fuerat. IX. *Codusque* *Dono*, qui Regi Magno à Secretis fuit, & ab eodem ad summam opes euectus fuerat. Ingentes horum omnium sunt diuitiæ, si Mangocarium, vt ipsi vocant numerantque, quas quotannis percipiunt, ratio in ea tur: quæ quidem auri vis, cum tanta sit, vt si ad nostrorum hominum captum componere velis, fidem vix sit inuentura, ideo ab iis opibus percensendis satius iudicauimus.

CAPVT XL.

Hollandorum in Moluccis Insulis, & Lusitanorum in iisdem stationes, arces & propugnacula, ex quibus perspicitur quantum illi his præualeant. Emporia, vrbes, castella, portus marini, inter extremum Africa promontorium & Iaponiam, in quibus Bataui & Angli negociantur. Alger, vrbs munitissima in littore Africano, receptaculum Piratarum.

DE Moluccis Insulis, earumque insigni fertilitate & singulari caryophyllorum atque nucis myristicæ prærogatiua, vt & eorum, qui bona incolarum voluntate in illis Insulis negociantur, eximio lucro multa dicere non est necesse, cum in superioribus commentariorum nostrorum Indicorum libris affatim de his omnibus locuti fuerimus. Cum autem hæc ferram multis annis inter Lusitanos & Batauos reciprocatam fuerit, nunc his nunc illis prævalentibus, prostramo tamen fortuna Hollandis magis fauere visa est, vt ex numero munimentorum atque arcium, quas vtrique in his Insulis hoc ipso tempore obtinent, planum est perspicere.

Et Lusitani quidem (sive communiter Hispani) in Moluccis & vicinis nec longe inde distantibus Insulis, hæc habent munimenta.

Vnum in Ternate. I. in Tidore. I. in Gilolo. II. in Batachina. Hollandi vero eos numero multo superant. habent enim

Tria in Insula Ternate. III. in Tidore. I. in Amboina. I. in Batachina. II. in Botone. *Quo loco sint res Batauorum in Moluccis Insulis.* III. in Machiana. I. in Insula Motir. quamquam nonnulli his non contenti etiam arces Batauorum plures in iis partibus numerent. Hæc nimirum causa est, cur Hispani ab Hollandorum potentia sibi tantopere metuunt; sed & ipsi Hollandi horum munimentorum fiducia ferociores facti, barbaros contemtim habere iniuriisque afficere cæperunt, vnde in odium eorum incurrerunt, nec tam benigno vt ante adspiciuntur vultu. quin & aliqui iactant,

iacant, præstare iugum Lusitanorum subire, etsi superbissimi sint, quam avaritiam Patavorum explere.

Porro quia ad hoc caput devenimus, non erit alienum etiam Emporiorum, castellorum, præcipuorumque locorum & Portuum marinorum, in quibus Angli cum barbaris & Lusitanis negociantur, catalogum texere, facti initio ab extremo Africæ promontorio, quod Bonæ Spei caput appellant, ductoque filo secundum littus Æthiopicum, vsque ad Indos Orientales & Iaponiam Insulam.

Littus Æthiopicum. Primo loco occurrit Quama in partibus Australibus extremæ Æthiopiæ, sub gradu æquatore XXI. & hic venduntur plurima mancipia, ebur rude, Ambra & eiusmodi mercès.

Sequitur oppidum & Insula *Mofambica* vbi præter superiora omnia etiam probatissimum reperitur aurum.

Mombaza siue *Mombassa*, celebre est emporium ac frequens ibi mercatorum conuentus, præsertim ab Cambaia & aliis Orientis partibus. Serui hic prostant magno numero, ebur, & aurum, aliaque metalla, sed aduectitia: puta, ferrum, stannum & argentum.

Magadoza Ebore abundat & lapillis preciosis: hinc frequens est negotiatio & nauigatio in Cambaiam & Indiam.

Ad fauces Sinus Persici est *Armusium*, vulgo *Ormuz*. Decantatissimum hoc est emporiũ, vbi distrahuntur præcipue mercès ab Arabibus & Persis, nec est celebrior locus aut frequentior mercatoribus in toto Oriente, si Goam excipias.

Muscata oppidum est non contemnendum, rarior tamen ibi negotiatio, quod incolæ fiducia munimentorum suorum peregrinis mercatoribus fere vim afferre ac leges præscribere soleant.

Sinda, mercatu celebris vrbs, Magni Magol Indici imperium agnoscit, qui in ea arcem habet & præsidium militum.

Damon siue *Daman* magni nominis vrbs, rempublicam quandam constituere videtur, cum vltra centum minora oppida pariter & pagos suo habeat subiecta dominio.

Hinc sequitur *Sierra de BaZien* Hispanis: Latini dicunt Montes Bacenos, qui locus australior est quam Daman, agnoscitque regis Decanensis imperium.

Goa totius Orientis opes vno intuitu conspiciendas præbere videtur. Vrbs amplissima, quanquam in exigua Insula constructa sit, Palatium in ea magnificum assurgit, domicilium pro regis Indiæ ex parte Lusitanorum.

Sequitur *Onorium* munimentum exiguum. Inde, *Barcolorium* oppidum, vbi magna vis reperitur piperis & gingiberis, & gemmarum.

Canon vrbs mediocris est Indiæ, cum arce, frequens mercatoribus. Celebrior tamen hac est *Cochinum*, oppidum munitissimum cum arce iuxta posita, portum habens excipiendis nauibus tutissimum.

Coulan Arcem quam oppidum rectius dixeris. *Fanum Laurentii* pagus est, sed loco percommodo. multi in eo commorantur Monachi Hispani atque Iesuitæ.

Quilaon oppidum est cum propugnaculo. *Iucatra* vicus mœnibus destitutus, arce tamen munitus. Incolæ fere Christiani sunt.

Manera vicus est peramœnus in Insula Zeilon, inter Promontorium Comorinum & Caput Galli. qui eum inhabitant, Lusitanici generis sunt. Multum hic venditur Cinnamomi & aromatum.

Negapatana vrbs est mercatu nobilissima. S. vero *Thoma Fanum*, alias *Maliapor*, oppidum ad spectu pulcrum, muro firmo cinctum, tutam Lusitanis præbet stationem, in ripa Gangis fluuii.

Emporiis celeberrimis iure accensebis *Pegu*, *Aracan* & *Martaban*. *Malacca* Vrbs est ampla & totius orientis nobilissima. Valida defenditur arce, lætaturq; fœdere cum rege Achinensi.

Machaul siue *Amacao* oppidum Lusitanorum est haud procul à Sinarum regno in parua Insula extructum, frequens hic hominum Europæorum cum Sinis & Iaponibus negociatio.

De *Iaponia* Insula paulo antè prolixè disseruimus. In ea etsi neque Angli neque Lusitani oppidum aut munimentum vllum habent, negociari tamen vtrisque, vt & Batauis, peculiari regis priuilegio liberum est. Quæstuosissima hic est Hollandis negociatio, quam cum Sinis aliisque barbaris gentibus, quæ frequentes huc confluere consueverunt, magna solertia exercere nouerunt: interim nec à piratica facienda omnino abstinent, vt interceptæ Chinesium *Iunqua* loquuntur.

De eo Africæ vel potius Aethiopiæ littore, quod Orientem solem respicit, cum quædam dixerimus, fortasse non erit ingratum Lectori, si reliqua quoque illius partis Orbis terræ littora, occidentale & septentrionale tribus verbis tangamus, eatenus duntaxat, quatenus Hispani munimenta, emporia atque portus in utroque obtinent. Initium igitur facturi ab iis, quæ Hispanorum Reges proximis & superioribus annis Turcis eriperunt, armisque victricibus suo subicere dominio, septentrionale littus Africæ legamus oportet. Possident igitur Hispani siue Lusitani (perinde enim est) intra Fretum Herculeum siue Gaditanum has vrbes: *Ceutam, Tanger & Arzillam*. Extra Fretum autem *Armazaganam*, quæ Australior est *Arzilla*, cum Insulis in Oceano Atlantico, *Madera, Portu Sancto, Canariis, Capiti Viridis & Peninsula Arguina*. Adde his Insulam *S. Thomæ & Principis*, quarum omnium Insularum incredibilis est fertilitas, cum non frumentum solum incolis sufficiens gignat, sed & tantum faccari atque vini laudatissimi, vt etiam ad exteros mittat.

*Hispani
quid in lit-
toribus A-
frica ha-
beant.*

In *Arguina & Fano Georgii de la Mina* habent Lusitani propugnacula non contemnenda, quæ magnam ipsis præstant cum Aethiopibus in aurifero regno *Congo* negociandi facultatem. Habent iidem & præsidium in vicina Insula *Loanda*, in qua ad V. captiuorum millia ex variis Aethiopiæ gentibus intercepta quotannis adipisci possunt, quorum bona opera in regnis prouinciisque Nouæ siue Occidentalis Indiæ vtuntur. Facilis hinc fuisse patribus nostris breuisque in Nouum Orbem traiectus, si sciissent ibi adhuc aliquas nostrisque oppositas esse terras; cum obiectum Brasiliæ littus non nimis longe à littore Aethiopico regni *Congo* absit. Sed ignoti nulla cupido.

In *Angola*, quæ prouincia & ipsa ex parte iuris est Lusitanici, argentum præstantissimum reperitur, quod periti metallicæ rei Peruano ob bonitatem præferunt: vnde non abs re *Paulus Diazius* cum Aethiopibus super possessione illarum argentifodinarum armis dimicauit. Inter caput Bonæ Spei & Promontorium *Guardafu* possident Lusitani adhuc tria munimenta: *Senam, Sofalam & Mosambicam*; de quibus superius aliquid diximus. Rege *Melinda* vtuntur amico: *Quiloa* vero tributarium habent. Sed profecto, in tam longe distitis & diffusis prouinciis infida est & laboriosa illorum locorum possessio, cum ex Hispania Lusitaniaque tantum hominum nequaquam haberi possit, quantum ad tot & tam procul remota præsidia requiritur. Et fuit quidem tempus, cum gentes illæ Ibericæ beneficio horum portuum & munitotum solæ prope per totum Orientem mercaturam facerent: verum nostra tempestate Anglorum & Hollandorum felicibus navigationibus Lusitanorum quæstus & negotiatio valde est imminuta.

Conclusuri primum hunc rerum Topographicarum librum, antequam ab Africano littore penitus discedamus, aliquid de *Argeria* siue *Alger* ciuitate & portu famosissimo dicemus, cum sæpius in nostris rerum Indicarum commentariis, sic exigente nauigationum serie, illius loci fiat mentio: & nos Piratæ Mauri Numidæque, illius vrbis, quæ nebulonum illorum est receptaculum, non sinant obliuisci.

*Argeria
vrbis de-
scriptio.*

Refertur vrbs ista inter antiquissimas illius partis Africæ, putaturque antiquitus dicta *Mesgana*, Ptolemæo *Sarda Colonia*: alii tamen *Ziliam* appellatam malunt. Sita est ex aduerso Insularum Balearicarum, Maioricæ, Minoricæ & Ebusæ, vnde & ab Arabibus nomine alio *Gezeir*, id est, ad Insulas, nominatur. Putatur hæc ipsa fuisse sedes *Iuba* prisici Mauritanicæ regis: deinde vero in honorem Cæsaris Dictatoris *Iulia Cæsarea* vocitata. A nostris, vt notum est, *Argeres, Argeria & Alger* vsurpatur. Forma vrbi prope triangularis, situs talis, vt apex in cuneum desinens summum montis occupet, inde descendit ipsa ciuitas duobus lateribus, sensimque dilatatur, donec latissima pars Mari Mediterraneo obuerratur. Vrbs ipsa muro duplici, loriceis, aggeribus, fossa & vallo firmissimo munita, quamuis hostilem vim eludere potest. In edito colle Arx est, quæ non vrbem tantum sed & portum nauesque in eo defendere, vel si opus sit, tormentis oppugnare potest. Præter palatia virorum illustrium, sunt etiam priuatorum ciuiumque domus in ea magnificæ, balnea & tabernæ publicæ priuatæque operosæ. Omnia tamen ædificia arte & præstantia materiæ superat Templum Mahometanum, & quod hoc splendore sequitur, Armamentarium, siue vt vocant, *Arsenale*. Populosa hæc est ciuitas frequensque mercatoribus Turcis, Indæis & Aethiopibus. Nundinis, quæ bis in septimanam recurrunt, ingens fit rusticorum ex vicinis montibus in vrbem concursus, qui tantum in eam inferunt alimoniam varii generis, vt omnia, in primis ferina, vilissimo emi possit precio. Pullorū gallinaceorum maior vis quam scribi crediue possit, cum eos non ope & incubatione matrū ouis excludant, sed calore artificiali ac moderato quod & in *Ægypto* fieri nouimus. Bouū, Equorum, Camelorū quantū hic sit, iam alii ante nos dixerūt. Arma Maurorū apud hanc vrbe

Caroli

Caroli V. Cæsaris exercitus sensit, cum irrito conatu eam Imperatoris oppugnaret. De moribus incolarum si quæras, officinam scelerum esse intelliges; tantum hic est furum, lenonum, Sodomitarum. quid enim de Piratica dicam, quam omnes vel exercent ipsi, vel ex ea vitam ducunt? Arcem, cui plurimum fidunt Mauri, adire homini Christiano fas non est: quæ sequuntur, à quodam præfidiario milite didicimus. Fossam, quæ ea cingitur, XVII. cubitos latam asserebat, profunditatem eius duorum esse hastiliorum. In propugnaculis stare tormenta ænea maiora IX. minora XVIII. in medio puteum esse aquæ suauissimæ, præter fontem perennis aquæ, qui ibi scaturiens delapsus molam aquariam agitet, ad cuius custodiam semper triginta milites præfidiarii excubent.

*Imperium
urbis.*

Fuit hæc urbs patrum memoria sub imperio Regis Telenfinii, tam diu, donec Bugienses, excusso huius dominio, peculiarem sibi elegerunt regem, cui & Argeriani se sponte subiecere. Hinc quasi pœniteret eos patrocini alieni, ad libertatem paulatim aspirantes, suis auspiciis naues aliquot in Oceanum emisere, quibus obiecta Hispaniæ littora vicinasque Insulas latrociniis infesta fecerunt. Sed à Ferdinando Catholico contusa ipsorum fuit ferocia, adeo, ut impetratis in decennium induciis, vectigal annuum ei soluerent. Eo autem mortuo Ariadenum Barbaroslam ab obsidione urbis Hipponensis vocatum, supremum militiæ suæ ducem creauerunt: qui post illustres aliquot victorias celebre fecit Argerianum nomen. Is, pertæsus precarii & circumscripti imperii, Regem illius urbis totiusque viciniæ se appellauit, subactis etiam repentino terrore alius Maurorum gentibus.

*Ariadenus
Barbarus.
sa.*

Ad hanc Urbem quid acciderit Anglorum Bataurorumque nauarchis proximis his annis, sequente libro explicabimus, ad quem properamus, & huic finem imponimus.

FINIS LIBRI PRIMI.

CONTINUATIONIS

HISTORIARVM ORIEN-
TALIS INDIÆ,

LIBER SECVNDVS

CAPVT I.

EMINIS SE potes, amice Lector, nos secundum hunc librū narrationibus variarum expeditionum naualium in eas, quas superiori libro descripsimus, regiones atque prouincias destinauisse. Ad eas igitur nunc stylum applicamus, ita tamen, vt in recensendis iis eundem, quem in Topographicis secuti fuimus, obseruemus ordinem, facto initio à nauigationibus, quæ in Orientalis Indiæ ea regna susceperunt, quæ Magni Mogol agnoscunt imperium: quibus cum res Persicæ ita cohæreant, vt separari ab iis integro orationis filo non recte possint, necessario, quæ in Sinu Persico contigerunt, cum Indicis coniungenda fuerunt. De annorum ratione sic accipe, nos ab anno AN. C. M. DC. XIII. ordiri, & vsque ad nostra narrationis telam pertexere tempora, idque facere tam in Indicis Persicisque, quam in Sinenfibus, Iaponicis & Æthiopicis. Nam Aquilonaribus tertio libro peculiaris locus assignabitur.

Igitur a. d. XVI. Ianuarii Mensis anno AN. C. M. DC. XIII. ab *Grauesenda* non ignobili Angliæ oppido soluit naus, cui nomen erat *Expeditioni*, eo fine, vt recta Orientalem Indiam Magnique Mogol regnum peteret. Præfectus erat illi nauis Robertus Schirleius cum Thoma Povvello, cum mediocri vectorum militumque numero A. d. XXVII. Aprilis Mensis ad exiguam quandam appulere Insulam, cui à cuniculis nomen imposuerunt. Humilis ea est & depressa, sita sub XXXIII. gradu ab Æquatore. hanc vt explorarent, scapham maiorem eo miserunt, constituta sub Anchoris naue. Qui missi fuerant, fulicis mergisque plena deprehenderunt littora, nec non eo genere auium, quas vulgo *pinguinas* vocant. Piscium alitumque hic tantam Angli sunt adepti copiam, vt maiori naui in aliquot mensium alimoniam suffecerit. Secundum autem nacti ventum, proram recta in Bonæ Spei Promontorium obuertunt. Ad *Saldanacham* vbi appulerunt, duas ibi in anchoris stantes naues Anglicanas repererunt, vni nomen erat *Hectori*, alteri *Thome*. Haud procul ab his stabant in eodem portu quatuor Hollandorum naues, quæ reditum in patriam meditabantur. A. d. X. Maij Nauis Anglicana, cui *Grano Piperis* nomen erat, eodem venit, reditura ex longo itinere Indico in Angliam: cum autem exhausta prope esset alimonia, à Schirleio adiuta atque refecta fuit. Decimus quintus Maij dies erat, cum naues illæ iunctim sublatis anchoris *S. Augustini Promontorium* petierunt, conspecto in itinere Promontorio Æthiopico, quod *Arecisam* vocant, sub XXXIV. gradu latitudinis ab Æquatore versus Austrum. A. d. XV. Iunij Mensis *S. Laurentij Insulam*, quæ barbaro nomine *Madagascar* appellatur, in conspectu habentes, Portum Augustini intrauerunt, vbi lignorum & aquæ potabilis copiam nacti sunt, carnes tamen adipisci non potuerunt. Et barbari quidem aliquot boues Anglis polliciti fuerant, sed mentiti sunt: quo dolo exacerbatu Angli, quadraginta milites in vicinam syluam miserunt, vt raperent, si quam nancisci possent prædam. Verum & istud frustra fuit: nam præter humiles quasdam casas, & aliquot succensos ignes, ad quos pisces appositi erant, nihil repererunt.

A. d. XXIII. eiusdem mensis *Iuanam* Insulam tenuerunt, quæ quatuor milliaribus Germanicis inde abest. Ciborum hic affatim, & vili quidem emerunt precio, iuencos quidem quatuor, capras vero complures & gallinas, mala item punica & citria, aliaque refectiois genera. Illecti autem præci vilitate, circiter XL. boues emerunt & præterea multum alimoniam.

T

Vicina

*Nauigatio
Anglorum
ad Orientalem
Indiam.*

*Iuana In-
sula.*

Vicina huic est *Mohelina* Insula, ab Æthiopibus culta, quibus tamen multi intermixti sunt Turcæ & Arabes, quorum ope illi in bello aduersus Iuanenses vtuntur. Regnabat circa hoc tempus in ea rex adolescens, *Phanaomalus* nomine, cuius pater Rex sub ipsum Anglorum aduentum è viuis excefferat. Præerat autem Regno mater adolescentis, cum lectis proceribus, quos pater moriens filio tutores constituerat. Frequens ex hac Insula in vicinum *Melinda* regnum est negociatio, & in Arabiam felicem, quæ tamen potius in permutatione mercium consistit, quam solutione pecuniæ. Inter mercatores Lusitani non sunt postremi, qui & hoc quidem loco Anglos comiter & benigne habuerunt, quanquam aliter sentirent quam loquerentur. Lingua Insulana eadem quæ cæteris Æthiopibus, difficulter autem ab Europæis pronounciatur.

*Mohelinda
Insula.*

Die XIX. Iulii Æquinoctialem lineam Angli transferunt, posteroque die Insulam quandam procul conspexerunt, Promontorium *Guardafu* ibi esse existimantes, quod ad fauces Erythræi Maris obicitur: recta igitur *Socotoram* petentes, eo tamen penetrare non potuerunt, sed ad vitanda tempestatis incommoda subducere naues in locum tutum coacti fuerunt. Surgunt in his oris certo anni tempore sædæ atque densæ nebulæ, quibus ipsius Solis Lunæque adspectus nauigantibus prope eripitur, accedentibus aliquando periculosus tempestatibus & procellis. Color aquis marinis albus, in summo natant folia quædam lata nobisque incognita.

*Dofara op-
pidum A-
rabia.*

Non procul inde obtulit se conspectui eorum *Dofara*, Felicis Arabiæ oppidum maritimum, editis domibus è saxo fere structis alte assurgens. Huius vrbs portum cum peterent, in vicino quodam pago in ipsa crepidine Maris anchoras jecerunt. Qui oppidum incolunt, Æthiopes sunt & Arabes mixti, interque eos piscatores plurimi, à quibus omnibus Angli satis comiter liberaliterque habiti sunt. Præfecto nomen erat *Meyr Mahamudo*, qui nouis hospitibus dona obtulit, iuencos tres, capras & oues plusculas cum alitibus nonnullis. Angli ei vicissim aliquot telas sericas Damascenæ texturæ donauerunt, & hoc antidoro egrediendi in littus libertatem atque negociandi emerunt. Maius est pecori his in locis quam alibi precium, nec aqua dulcis hospitibus exiguo venditur, cum pro quinque doliis octo floreni soluendi fuerint.

*Aqua ma-
gno vendi-
ta.*

A. d. XXVIII. Augusti mensis, proris in littus Persicum obuersis, nauigare cæperunt, & secundo Septembris die *Macyram* Insulam, sub XX. gradibus & X. Minut. sitam tenuerunt: octauo vero die post, superato Sinu Persico, in eo littore anchoras proiecerunt, sub gradu ab Æquatore XXV. cum minutis X.

*Velitatio
inter An-
glos & Per-
sas.*

Hoc loco Nauarchus Thomæ Povvello Equiti mandauit, vt assumptis duobus Persis viæ ducibus & sociorum nauticorum mediocri numero facta exscensione regionem illam lustrarent. Primum omnium obtulit se eis pagus non modicus, cui *Tessequa* nomen erat: incolæ illius oræ vocabantur *Baluchi*, subiecti Dominio Reguli *Mirzah Meleicho* qui regiam suam habebat in oppido *Guadera*, distante sex milliariibus ab isto pago: in vniuersum tamen omnes Persarum Regis Imperium agnoscunt. Cum autem *Guadera* portum habeat totius illius oræ celeberrimum, statuerunt Angli eo sibi omnino proficiscendum esse. In eum igitur sinem nauem ab incolis *Tesseque* petierunt, sed pro responso ignominiam ac minas retulerunt. At Angli, vt terrerent barbaros, tormento æneo in eos fulminauerunt. Responderunt Persæ pari boatu, emisso insuper in Britannos imbres sagittarum. Recesserunt Angli paulisper, factoque denuo in barbaros impetu, eos ita perculerunt, vt multi metu mortis in mare insilientes perirent. Nonnulli excepti & in nauigium Anglorum delati, magno ipsis deinceps vsui fuerunt, cum duces viæ ipsis existerent, & quicquid ad illius regionis notitiam pertinebat luculenter explicarent.

Superiores illa velitatione facti Angli a. d. XV II. Septembris cum nauisua profecti, iuxta editas rupes præteruecti ad alium pagum venerunt, cui nomen *Iuana* erat: Vesperis eiusdem diei ad *Guaderam* appulerunt, jactisque Anchoris per eam noctem in portu substiterunt.

Vbi diluxit, circiter triginta lembi piscatorii prodierunt, ex quibus nonnulli ad nauem Anglorum accesserunt, vt cum peregrinis colloquerentur. Cum autem Britanni sermonem eorum non assequerentur, caprum atque hæcæpus detentum nauclerum *Baluchum* cum cæteris captiuis persis in urbem dimiserunt, luculenta polliciti præmia, si ad se in nauim reuerterentur. Sed & alium quendam virum Persam, nomine *Nazirbegum* cum litteris miserunt, vt negociandi licentiam mercatoribus Anglis impetraret. Responsum est à *Guaderanis*: Regnum Maqueronæ Persarum Regi subiectum non esse: vectigal tamen annum Magno Sopho soluere, eoque nomine iis qui ad Aulam Persicam irent, omnia humanitatis

nitatis officia exhibere solere: & nihil quidem ad summam humanitatem Angli desiderauerunt, quibus narrabant Guaderenses: magna fortunæ indulgentia Britannos eo ipso tempore aduenisse, quod Prorex statuisset breui assumpto valido militum præsidio (ipsi vulgo Caravanam vocant) iter in eas partes suscipere, ut sancti cuiusdam viri sepulchrum religiose inuideret. Hac occasione Anglos optime vsuros ad consiciendum periculosum alias in interiora

*Caravana
Persica.*

Persidos iter. Quin insuper se ipsi camelos mulosque suppeditatos, quorum beneficio res & merces suas transferre possent. Hæc omnia barbari tam speciosa verborum dulcedine condiebant, ut Angli summam perfidiam & fraudem, quæ sub promissis illis latebat, non animaduertent.

Ergo sequenti die Nauarchus Anglus sarcinas suas thesaurosque, cum ad litus præ-
mississet, ipse cum omni familia & plerisque sociis nauis proxime erat, ut sequeretur, in Anglos
Perfidum
in Anglos
Consilium
terramque peteret: cum seruus quidam Persæx Guaderanis Anglum quendam puerum
interrogauit, an ista omnia essent, quæ Legatus Anglicus secum deportaturus esset in Per-
sidem? at Anglo sermonem non intelligente, Baluchus quidam prope astans & idiomatis
gnarus, respondit, precipua duntaxat gemmas, margaritas & aurum sarcinis istis contineri:
cætera adhuc in naui esse. Ibi Guaderanus: sufficient igitur ista militibus nostris in prædam.
Antonius ad hæc verba Baluchus, cum in omnia quæ à barbaris agebantur, intentiorem
haberet oculum, tandem proditionem subesse intellexit, & Nauarchum Anglum mo-
nuit, cauere sibi à prorege Guaderano nisi ipse perire funditus cum sociis veller. Consti-
tuisse enim eum, seruatis duntaxat Musicis, Chirurgis, pueris & mulieribus Anglorum, cæ-
teros omnes trucidare nauemque diripere. Ingressi fuerant iam nauigium actuarium Nauar-
chus, Gubernator & primi nominis Angli, cū intell. & a proditione subito conuerso itinere
nauem

nauem repetierunt. Ibi intellexerunt, proregem iam ad M. D. milites coegisse, quibus oppressos Anglos interimeret.

*Frans fran
declusa.*

Angli ergo, vt fraudem opposita astutia eluderent, misso quodam è suis ad Proregem, nunciari ei iusserunt, febricula tentari Nauarchum, non igitur eo die in urbem venire eum posse, sed exscensionem in futurum dilaturum: rogareque insuper, vt Prorex duas tresue scaphas maiores ad nauem Anglicanam mitteret, ad transportandas mulieres & pueros, quod Anglorum Scaphæ satis capaces non essent. Recte etiam eundem proregem facturum, si aliquot primi nominis Guaderanos mitteret, qui honoris ergo Nauarchum, qui ad Magnum Sophum Legatione fungebatur, deducerent. Non grauate assensus est his omnibus prorex, eumque, qui hæc ab se petierat, comiter dimisit. At hic cum ad littus venisset, aperta altera cista, preciosiora cimelia & splendidiore vestes celeriter inde depromsit, quod vxorem Legati postero die iis vsuram diceret, vt magnificentius ingrederetur urbem. Stabat iuxta eam alia arca rebus preciosissimis plena, quam referare consultum non videbatur. Huic omnino similem in naui lapidibus & sabulo compleuerunt, vt ponderosa euaderet, eamque occlusam in littore destituerunt, relata altera illa intactis thesauris plena in nauem, quod erratum in iis dicerent.

*Captiuos
capientur.*

At barbari, qui consilia sua ideo egregie latere rebantur, quod Anglos se in futurum diem parare videbant, securiores facti, magno numero ad nauem Anglicanam venerunt, interque eos lex vel septem primi nominis ciues, vt Legatum quam honestissime deducerent. Hos omnes Angli sub specie amicitiae in diuersa nauis loca separatos, ponere arma coegerunt, deinde inermes in vnum locum coactos, de prodicione & perfidia grauissime accusauerunt. Et quamuis summo iure in eos grauitur animaduertere possent, malle tamen se leniter eos tractare, & quosdam ad proregem mittere, qui eum monerent, vt Anglis bona sua restitueret, atque ita captiuos suos lueret. Non fidebat prorex huic Anglorum pollicitationi; nolebat igitur Anglis restituere bona, nisi prius ipse captiuos recepisset. Angli ergo Persas omnes ferreis inclusere compedibus, positaque clepsydra conceptis iurauere verbis: nisi ante decursum horæ illius, restituisent ablata, se eos omnes trucidaturos. Hac feueritate intellecta regulus metuens suorum saluti, reddidit Anglis bona, ipse vicissim suos recepit. At Baluchus, qui prodicionis index Anglis fuerat, mansit cum iis, qui cum artis nauticæ peritus esset, eos non comitatus solum est, sed & ad urbem *Sindam* & in *Sinum Cambaiensem* feliciter deduxit. Erat autem patria Dubalensis, nomine *Malisim-Sadni*, Sacerdotis Persæ filius, nec Medicinæ Chirurgicæ rudis, quibus nominibus Nauarcho Anglo charus admodum fuit, cui & narravit, Regulum illum à Persarum Sopho proregem illius prouinciæ constitutum, rebellem domino suo factum fuisse, nihilque aliud expectasse, quam vt ab eodem ad obedientiam & supplicium armis adduceretur.

*Calumnia
Lusitano-
rum in
Anglos.*

Cum tam manifestum interitum Angli mira Numinis prouidentia effugissent, à d. XXI. Septembris Mensis sublati Anchoris *Sindam* petierunt, cumque in breuia & puluinos inci dissent, à quibus se vix magno labore expediuerunt, tandem post quintum à profectioe diem apud *Sindam* appulerunt. Eiectis anchoris Legatus duos misit ad præfectum, vt ab eo ad regem Persarum proficiscendi licentiam impetraret. Assensus is est liberaliter, misitque aliquot naues peregrinis in oecursum, quibus in portum deduceretur. Ipse ergo Schirleius cum à prorege isto comiter exceptus fuisset, exhibitis litteris publicis, calumnias Lusitanorum facile diluit, qui Robertum Schirleium velut Piratam accusauerant, quod in eum finem ab Anglia cum tribus nauibus profectus fuisset, vt vicina Sinui Persico deprædaretur littora. Et barbari quidem vix acquiescebant Anglorum contrariis asseuerationibus, sed persuasi erant, vagari adhuc duas eorum naues militariter instructas per Oceanum Eoum, vt infestarent non continentis duntaxat littora, sed & omnes omnium interciperent naues. Hanc tamen opinionem *Arah Maneuardus* Prorex facile eorum animis exemit, & Anglis saluum comeatum impetrauit.

Hi igitur a. d. XV. Octobris Mensis in terram egressi, & in oppidum *Diul* admissi sunt. Accedentibus præfecti & ministri Teloniorum occurrerunt, eosque vsque ad arcem proregis deduxerunt. Erant autem Telonæ illi plerique omnes natione Beniani, callebantque linguam Lusitanicam, & tanta importunitate excutiebant Anglorum vestes, vt & calceos pedibus detraherent, si quid secum clam infertent rerum preciosarum, non persoluto vestigali. Ferentibus ægre rem illam Anglis, responsum est, ita morem regionis postulare: vnde acquiescendum illis fuit. Deducti fuerunt post hæc aduenæ Angli ad diuersorium Roberti Schirleii, qui per id tempus ibi commorabatur, liberaliterque ab eo sunt habiti. At Thomæ Schirleio, Equiti Anglo, qui ad Indorum regem Legatus destinatus fuerat, omnis mora in

Diul.

Diul-Sinda longa visa est, vtrique cum rescuisset, Lusitanos conueniente Praefecto etiam vitam salutemque ipsius appetuisse. Vt igitur insidias effugeret, petiit ab eo, ad oppidum *Tattam* discedendi licentiam. Negante Praefecto, & suis seuero edicto interdicante, ne quis ^{Legatus Anglicus clam discedit.} ei nauigium aut scapham praestaret, Thomas colligatis arboribus vacuisque doliis ratem sibi confecit, cuius beneficio fluuium traiecit. At praefectus discessum eius iniquo ferens animo, triginta equites misit, qui praeeuntes Anglos celeriter insecuti, eos ad praefectum reduxerunt, qui eos aliquandiu in vinculis habuit: ad extremum tamen dimissos, *Tattam* proficisci iussit. Huc cum venissent, a Sarrapa illius urbis Persa comiter habiti, ibi tantisper commorati sunt, donec commodior occasio *Agram* proficiscendi se offerret.

Huc cum Legatus Anglicus postmodum venisset, a Magno Indorum Rege magnifice ^{Venit Agrā ad Magnū Mogol.} exceptus, primum omnium super iniuriis quaestus est, quod a praefectis eius male habitus fuisset. Vocati sunt omnes, qui eo nomine accusati fuerant, ad Aulam, ut ibi causam dicerent, sed cum Legatus ad Perfarum regem properaret, lis illa interquieuit.

At Angli qui apud *Diul-Sindam* mercandi causa substiterant, sine fine Lusitanorum calumniis appetiti fuerunt, qui illos non dubios Piratas esse affirmabant, & ne muneribus quidem parcebant, ut iis incommodum crearent. Nihil tamen his omnibus apud praefectum impetrauerunt, qui eo plus praestitit Britannis benevolentiae, quo magis iis Lusitanos insidiari animaduertebat. In cuius rei signum quatuor Asturcones Thomae Povvello & Iosepho Salbanco, qui inter Anglos facile primi erant, donauit, eosque cum sociis ad se in regiam vocauit. Ingredientibus per ciuitatem Anglis ingens concursus hominum fuit, qui Britannicae nationis viros antea non viderant. Stabant ad vtrumque principalis plateae latus armati milites, qui transeuntibus securitatem praestabant. Ingressis regiam affurrexit Prorex, eosque humaniter excepit, gratum sibi in provinciam eorum affirmans aduentum: sperare se tamen, eos in mercatura sua, cuius nomine tot modis a Lusitanis turbarentur, non minora quam Hispani penderent, persoluturos vectigalia: id enim si fieret, regis sui indignationem nec ipsum nec illos effugituros. Accedebat autem vectigal quod Lusitani pendebant annuum ad XL. millia Thalerorum. His varias subiunxit Prorex quaestiones, multa sciscitatus super mercibus, quas Angli attulissent, qui quasdam reticuerunt, quasdam indicio auxerunt, pro ut commodum visum fuit: ita tamen ad extremum responderunt, ut dicerent, minus prima hac expeditione aduectum ab sese mercium, quod, quae sit in illis locis negociandi ratio, ignorauissent; imposterum tamen longe instructiores venturos. Acquieuit his dictis Prorex, & percunctatus est ex iis de tempore reditus eorum: qui de XXI. duobus mensibus responderunt. Sic & imposterum de mercibus & diplomate liberae negociationis inter eos conuenit.

Cum ad hunc modum omnia ex vtrorumque sententia peracta fuissent, venerunt ad nauem Anglicanam quidam Lusitani, qui inferioris Germaniae dialecto loquebantur atque querebantur, ereptum mercatoribus suis ab Anglis nauigium, idque repetebant. Pernegantibus id Anglis, cum multa vtrumque verba facta fuissent, constitit ab Hollandis id nauigium raptum fuisse: Sic igitur controuersia illa finita fuit, & Lusitani multa pro more suo liberaliter polliciti, ad urbem sunt reuersi.

Igitur Angli, cum decreuissent, ut quidam ex eorum numero *Agram* terrestri itinere pro- ^{Angli Sumatram & Bantam petunt.} ficiscerentur, a. d. VI. Nouembris sublati Anchoris altum petiuere Oceanum, cumque sibi de aqua & victu prospexissent, tertio die post *Sumatram Insulam* petiuerunt, vbi a. d. XXVIII. ad *Tecoum* oppidum appulerunt, sed multo maius ibi piperis inuenere precium quam opinati fuerant. Quae igitur apud praefectum oppidi, responsum aliud non acceperunt, quam expectandum esse, donec viliori venderetur. Infelicem igitur deferentes locum, a. d. VIII. Decembris Mensis solutis anchoris recta *Bantam* petiere.

CAPVT II.

Gualteri Peytoni nauigatio in Orientalem Indiam.

ANNO nato Christo M. DC. XIV. Ianuario Mense nauigationem in Orientalem In- ^{Alia nauigatio Anglorum in Indiam Orientalem.} diam suscepit *Gualterus Peytonus*, magnae celebritatis Nauarchus, praefectus quatuor nauitium, quibus haec erant nomina. Primae, *Expeditionis*; secundae, *Draconi*; tertiae, *Leoni*; quartae *Gra- no Piperis*.

A. d. XXVI. Martii Mensis ad occidentale littus *Forteventurae* appulerunt; quo loco non ta- cendū est, *Thomam Roaum*, magni nominis Equitē Anglū, & Iacobi Regis nomine ad Magnū Indorum Monarcham Legatū vna nauigasse, cuius in priore libro multis locis mentionē fe-

cimus A. d. XV. Aprilis in *Portu Soldaniae* anchoras jecerunt, & postero die decem è sociis instructos armis lustrare terram iusserunt, sicubi refectionis aliquid nancisci possent. His barbari radicem quandam obtulerunt, grati saporis, quam ipsi *Ningin* vocabant, Japonibus etiam probe cognitam.

*Mohelina
Insula.*

A. d. XXII. Iunii quatuor illæ naues ad *Mohelinam* Insulam appulerunt, & varios cibos, ligna & aquam potabilem pro suo arbitratu, nemine repugnante, ibi adeptæ sunt. Colunt autem Insulam illam permixti Æthiopicibus Arabes & Turcæ, in quibus non pauci Hispanicæ linguæ notitiam habent. Ostensus ibi est Anglis fluuius admirandæ naturæ, qui diebus quindecim in Orientem fluit, alteris quindecim diebus mutato cursu in Occidentem fertur, tertiis XV. incertis fluctibus vagatur, compereruntque Angli non vanum illum aut mendacem esse rumorem.

*Fluuii mi-
rum inge-
nium.*

Vigesimo nono Iulii cum ad *Doman*, quod oppidum in S. Laurentii Insula est, in anchoris subsisterent, venit ad Anglos nauis barbarici generis ab *Gangamora*, inter præcipuas merces vehens pannos, non è filo laneo, aut lino, sed corticibus arborum tenuissimis contextos. Est autem *Doman* oppidum pro captu barbarorum mediocre, vltra centum ædificiis constans, quæ è limo & lapide structa sunt, firma satis & capacia. Ciues eius sunt comes & humani, bonis vtentes legibus, mercaturæ dediti, vt qui in Melindam, Mombazam & Arabiam negociantur, vt & in S. Laurentii Insulam. Mangonium hic frequens mancipiorum Æthiopici generis, cum hominem seruum hic decem nummis Regalibus possis emere, quem in Lusitania decuplo tanti queas vendere. Proximum ab hoc mercimonii genus est ebur.

*Galentia
portus in
Socotora.*

XX. die Augusti *Portum Galentia* in *Socotora* inuecti sunt, vbi tanta fuit oborta tempestas, vt parum abfuerit, quin, quod dicitur, in ipso portu naufragium facerent. Porrigitur autem ea pars *Socotoræ* in Aquilonem, sub XII. gradum & XXX. minutias ab Æquatore, & abest ab loco qui dicitur *Abbadelcuria* miliaribus VIII. Germanicis, & totidem à promontorio *Guardafuy*. a. d. X. Septembris ingentem vim alitum nacti sunt, quos vehemens ventus ab littore raptos ad naues eorum adegerat. Duodecimo die post missi fuere *Suratum* mercatores aliquot, vt Anglis diuersoria in ea vrbe pararent, qui ita ab barbaris excussi sunt, vt vix quicquam rerum suarum retinuerint.

*Roxus ve-
nit Suratum.*

A. d. XXV. Septemb. Thomas Roxus Legatus pro Rege Angliæ, & cum eo Nauarchus cum omnibus mercatoribus & sociis naualibus exscensionem in terram fecerunt. Erant cum iis milites circiter LXXX. quos dux eorum velut in acie militari constituit, & ter explodere sclopetos suos iussit. Hos secutum est tonitru machinarum ænearum ab nauibus, à quarum malis etiam vexilla cum armis regis Angliæ explicata fuerunt. At magistratus Suratenfes in suis se continuerunt tentoriis, vni illi rei intenti, vt res ac sarcinas Anglorum quam diligentissime excuterent, cui tamen eorum conatui Roxus acriter resistit. Iurgantibus ad eum modum Anglis Persisque, postremo hi obtinuerunt, vt moris seruandi causa quorundam ex infimo inter Anglos ordine sarcinæ peruestigarentur: ipse porro omni ope annexus est, ne sua conniuentia dignitas & splendor nominis Anglicani aliquid caperet detrimenti, sed sua constaret Iacobo Regi etiam in ea Orientis parte auctoritas.

*Angli diu
apud Suratum mo-
rarentur.*

Manserunt Angli in Vrbe Surato per reliquum illius anni, & vsque in mensem Martium sequentis, cuius mensis die tertio profecti, ad *Calecutum* illustre apud Indos Emporium appulerunt. Excepit *Samorines* Prorex aduenientes magnifice, suum regisque sui desiderium cum hospitibus colloquendi testatus, precatuque simul, vt duorum triumue dierum moram grauati non ferrent. Vetterunt hæc in commodum suum Angli, & alimoniam aliasque res nauigantibus necessarias, vili sane precio coemtas, nauibus magna copia intulerunt. Otrinebant per id tempus Lusitani *Crangoloram* Arcem inprimis munitam. Eam rex *Calecutensis* magnis viribus oppugnabat, quam cum aliquandiu obsedisset, petiit ab Anglis *Samorines*, vt eo appellerent naues suas. Placuit Anglis consilium, profectique eo, miliaribus vno à continente in anchoris subsistere. Vocauit ad se *Samorines* (à rege ita facere iussus) Nauarchum, qui ipse quidem venire superfeldit, quendam autem ex sociis, *Barclayum* nomine eo misit. Reiecit huius colloquium *Samorines*, seque in mandatis habere dixit, nulli mortalium præterquam ipsi Nauarcho secreta sua explicare. Venit ergo Nauarchus, & de omnibus rebus ad mercaturam pertinentibus, simulque de immunitate à vectigalibus & portoriis cum eo ex animi sententia transegit. Constituerat autem Nauarchus, porissimam mercium partem, quam *Surati* reliquerat, *Bantam* transportare. Hoc vbi resciauit *Samorines*, voluit vt aliquot Angli *Calecuti* interim manerent, atque ita obtinuit.

*Bellum re-
gis Calecu-
tensis in
Lusitanos.*

Igitur Angli confecta parte cursus sui, *Cochinum* vrbem præternauigantes, ad oppidum *Culam*

Culam venerunt, ibique nauem Lusitanicam in portu offenderunt, CCCC. onerum naualium capacem, quæ nuper à Bengala venerat, Oriza, fructibus Indicis, telis varii generis aliisque mercibus plena. Hanc adorti Angli facile obtinuerunt; Lusitani enim ad primum eorum conspectum in continentem effugerant. Sed & paulo post aliam nauem deditioe ceperunt, inque ea præter merces ad XX. Viros Lusitanos, LXXX. seruos præter pueros mulierumque gregem adepti sunt. Hos omnes nulla præterea affectos iniuria interram expofuerunt, vehementer sibi à barbarorum in iis partibus metuentes perfidia.

Gignit mare iuxta *Suratum* urbem magna copia vermes, qui instar teredinum nauium tabulas rodunt perfodiuntque, & sæpe naufragii causæ existunt. Ipsi incolæ, & qui totam eam regionem habitant, incultis moribus sunt, & Idololatræ. *Iambe* Insula est Orientalior quam *Sumatra*, optimum gignens Piper; nec minoris bonitatis quam Priamanense; sed & aurum probatissimum in ea effoditur: paret autem imperio Regis Achinensis. Cæterum ea est aeris in iis partibus malignitas, vt Angli, è quibus multi fonticis morbis affecti languiebant, longas moras ibi trahere non potuerint, nec, vt sperauerant, suis consulere emolumentis.

Teredinos nauibus nocentes.

Iambe Insula auriferæ.

CAPVT III.

Quatuor naues Anglicanæ & quinque Hollandicæ ad Bantam appellunt. Hollandi à barbaris proditi perfide trucidantur. Mores & ritus Bantamensium.

ANNO à n. C. M. DC. XVI. Octobri mense *Bantam* venerunt quatuor naues Anglicanæ, omnibus rebus egregiæ instructæ, quibus paulo post se quinque Batauicæ coniunxerunt: cumque tot viriisque nationis mercatores conuenissent, factum est, vt piper & cætera aromata multo pluris, quam fieri solebat, à barbaris venderentur. Interim Hollandi, ne ociarentur, factis in oceanum excursionibus, tribus nauibus Hispanicis vi potiti sunt: nec ea præda contenti, in eam rem vnice incubuerunt, vt etiam Anglos omni iure mercaturæ in illis Insulis excluderent. Et in Vrbe quidem Bantamensi vagantes per vicos & compita, aliquot Anglos interceperunt, compedibusque vinctos ferreis, ludibrii causa per vrbis plateas traxerunt, etiam in multis locis per Orientem Emporia sua constituerant, quorum hæc sunt nomina. *Bantam*, *Iacatra*, *Suratum*, *Amadava*, *Agra*, *Cazmirum*, *Brampora*, *Calecūrum*, *Musifipatana*, *Petapolis*, *Petania*, *Siam*, *Beniarmassa*, *Socodamia*, *Macassera*, *Achin*, *Iambe*, *Tecoum*, *Ferando* in Iaponia, & *Banda*.

Hollandi piraticam faciunt.

Sed hæc insolentia Batauis non semper fuit impunita. Habebant in ea Insula Hollandi quatuor locis collegia mercatorum, & munimenta tria, quæ Barbaris erant velut vnguis in vlcere. Causa odii erat, quod Hollandi præcipuum incolarum templum in munimentum ad belli vsus conuerterant, quæ res ingens Idololatriæ cordolum peperit, profanatum locum sanctum & sepulcra maiorum violata quiritantibus. Sed occalebant dolorem suum, & vindictam in idonea seruabant tempora. Accidit vt *Verhufius* Thalassiarachus Batauis cum multis nauibus ad Insulam accederet, cui Bandenses celeriter insidias struxerunt, rogantes Hollandos, vt in forum causarum venirent colloquii gratia: habere enim ciues querelas ob iniurias ab Hollandis acceptas quas in communi dicasterio ad Thalassiarachum deferre vellent. Paruit *Verhufius*, & cum prorege profectus extemplo est, assumtis circiter CCC. è suis militibus cum armis. Hoc viso territus Præfectus, negauit recte facere *Verhufium*, qui tot stipatus militibus ad tribunal veniret, Bandenses enim pauore occupatos verbum prolocuturos non esse, nedum actionem in aduersarios instituere ausuros. Simplicior Barbaro *Hollandus*, dimisit à se milites, retentis secum duntaxat XL. viris primi nominis. Euentem ad *Areopagum* Prorex blandis verbis delinuit, omnemque insidiarum metum ademit, donec eum in locum amœnissimum, arboribus viridantibus vndique cinctum deduxit, vbi Hollandi ab Insulanis multis blanditiis excepti sunt. Confedere omnes ex disciplina nationis humi, ita vt semper inter duos Bandenses vnus Hollandus sederet medius. Signo dato repente quiuis Barbarus assidentem sibi proxime Hollandum acuto pugione per latus confodit. *Verhufio* caput à ceruicè reuulsum est, & in manipulum militum eius, qui ante Domum Senatoriam ludibundi adstabant, coniectum, qui eo viso supra modum expauerunt. Trepidantes inuasere barbari, & male repugnantes in aliud Templum fuga se recipere coegerunt, vbi celeriter ex more vallo se atque fossa muniuerunt. Hac impietate Batauorum (vt putabant) irritati etiam magis Bandenses seruitia

Emporia Anglorum in Oriente.

Insidia Bādensium in Hollandos.

Hollandi à barbaris circumuenti trucidantur.

seruitia ad pileum vocauerunt, eosque in Hollandos profanatores sacrorum armauerunt: at serui propositis cum libertate maximis praemiis, secuti dominos, altera manu ardentem facem, altera gladium nudum praeferentes, eo furore adorti sunt Hollandos, ut expugnato munimento in censisque domibus, omnes ad internecionem occiderent. Haec pœna fuit stolidæ credulitatis Thalassiarchi.

*Incidium
in auctores
versum.*

Supererat aliud Hollandorum munimentum firmissimum multo quam superius. Hoc etiam perdere nitebantur Bandenses, incensis vicinis domibus, & iam prope erat, ut Arx corripetur flamma, cum omnis barbarorum spes repente collapsa est. Ventus enim subito conuersus, vulcanum ab Arce Hollandorum peropportune abegit, qui ciuium domibus correptis omnem in auctores eladem conuertit.

Porro nemini, qui Indiae Orientalis res aliquo duntaxat nomine cognitae habet, obscurum esse potest, quam frequens apud Bantam urbem sit ab omnibus orbis partibus mercatura, in primis piperis & aromatum.

*Emporia
Anglorum
in laua.*

Et Angli quidem nihil vnquam ab Insulanis hostile perpeffi sunt, sed comiter ab his & hospitaliter tractantur, vnde Hollandis vtrique eo maiore odio sunt. Habent & Angli conuentus suos mercatorum peculiare, & hoirea sua, apothecas atque repositoria, ut praecedens figura specimen eorum exhibet. Priamanensis tamen & Tecoanus aer Britannis valde inimicus est, accedente immodico calore, vnde promiores ad potum non tam restinguunt sitim quam incendunt, genere potionis apud Indos vsitato, quod ex aromatibus decoquitur, & valde calefacit. Aracam barbari vocant, habetque vim inebriandi: eius nimia ingestione homines nautici facile malignas & ardentis febres sibi accersunt, quibus misere extinguuntur.

Haud

Haud procul ab vrbe Bantamensi adest famosa Insula *Celebis* nuncupata, cuius incolæ *In Insula* humanis vescuntur carnibus: vnde consuetudo inolenit olim in *Moluccis* Insulis, vt damnatos *Celebi An* capitis in hanc deportarent Insulam, vbi certum erat eos ab Insulanis deuoratum iri. Ait *Ni-* *thropophag-* *colaus Nurnesius*, magnam huius Insulæ esse amplitudinem, quodque minoribus aliis imperi- *zi-* *ret.* Populum in ea non esse nigri coloris, vt *Æthiopes*, sed albos, nec indecenti forma, quin & pulchra & firma membrorum compage.

Laborare tamen perpetuis bellis ciuilibus, quod plures in ea dominantur reguli, è quibus duos vel tres fidem Christi suscepisse narrat, & horum quidem subditos secutos exempla dominorum, terga sua rubea cruce notare solitos.

Haud longe alia est Insula, multo minor, *Sutecelebe* dicta, Francisci Draconis nauigatio- *Vermiculis* *igneo ful-* *gore illu-* *stras.* ne clara. Parua hæc licet sit, syluis tamen ac nemoribus frequens est, in quibus de nocte igneo splendore coruscantes vermiculi volitant, & arborum ramis inhærescunt: qua re conspecta, Angli totam syluam conflagraturam opinati fuerunt. Testudinum hic & piscium Britannis ingens est obiecta copia, quibus plerisque ea fuit corporis magnitudo, vt singuli quinque senisque famelicis nautis in cœnam sufficerent. Est autem id piscibus istis ingenium, vt fodiendo litrus subter aquam specus & latibula sibi excauent, velut apud nos cuniculi faciunt, in quibus ipsi postea prætenso reti capiuntur.

Narrat Edmundus Scotus adulterii crimen apud Bantamenses capitale esse, nec hic duntaxat, sed per vniuersam Insulam solere Iauenses, qui honestioris sint conditionis, *Mores Iauanen-* *sium.* vxoribus suis, quas singuli singulas in matrimonio habent, multas coemere seruas, quibus tamen ipsi viri postea ceu concubinis vtantur. Ea tamen multitudo ancillarum multis paupertatis cauta existit, cum aliqui tricenas vel quadragenas domi alant. Gladiis vtuntur siue potius sicis bipedali longitudine, veneno imbutis, vnde ictus eorum fere lethales sunt. Instrumenta Musica apud eos reperiuntur varia, nec nostris hominibus nota: ipsi Iauanenses Idololatæ sunt, adorantes statuas diabolicas: fraudulentis, subdolis, furaces, ocio vsque ad mendicitatem dediti. Multi hic habitant Chineses, quibus eadem quæ Insulanis superstitio est, fore vt piis & virtutis studiosis post hanc vitam bene sit, qui vero scelerate vixerint, eos in serpentes, vespertiliones, bufones aliasque impuras bestias permutatum iri.

Nonilunij tempus ad sacrificia sua & solennes preces obseruant, subinde nolis at- *Sacra Ban-* *tamensia.* que crepitaculis tinnientes: maiores campanas non impellunt, nisi cum quis morti vicinus iudicatur. Idolis suis super lapideas aras constitutis varia eduliorum genera proponunt, carnes auium, caprarum, ferarum, aliquando crudas, interdum coctas, quas tamen ipsi exultantes absument. Sunt inter eos nonnulli rei Astronomicæ non imperiti. Sabbathi dieiue festi ne nomen quidem nouerunt; feriæ apud eos arbitrariæ, & fere antequam magnos labores aggrediantur. Sagæ inter eos sunt & venefici, qui lymphaticis similes per plateas cursitant, vibrantes nudas manibus ficas, & vellicantes comam, seque ipsos humi abiicientes. Chineses, qui hic commorantur, si Insulanos imitati capillos defecent, perpetuò damnantur exilio, negato in patriam reditu. Alunt hi concubinas ex seruarum genere, quas tamen pro lubitu vendunt, etiam si ex iis prolem susceperint.

Æthiopes & Turcæ qui hic degunt, plerique cum re lauta sunt; domicilia habent intra ipsa oppidi mœnia, inque iis Lararia sua siue sacella more Mahometano. Cateri peregrini, qui hic sunt magno numero, in suburbiis commorantur. Mahometi legem qui sequuntur, clam vinum ab Europæis emunt, & eo nocte se inebriant, metu pœnæ. Intrauit autem Mahometismus hanc Insulam & Urbem anno demum A. N. C. M. D. LX. In vniuersum omnes huius Urbis incolæ videri possunt Epicuri de grege porci, ita tam viri quam mulieres nulli æque rei dediti sunt, quam voluptati & turpibus libidinibus.

¶

Navigatio quinquennalis Arnoldi Brunonis Angli, in Iauam, Patanen, Iaponiam, Manillas, Macaonem & Sinarum regnum, quam ab Anno 1617 vsque ad annum 1622. confecit.

POSTEA QVAM Arnoldum Brunonem Equitem Anglū cupido cepit, perlustrandi celebriores Orientis Prouincias atque Insulas, soluitis ab littore Anglicano, a. d. XVII. Februarii mensis anno Salutis M. DC. XVII. directo cursu ad Insulas, quæ vulgo Banticæ appellatur, peractaque aliquot mensium laboriosa nauigatione XX. Iunii die apud *Soldaniam* appulit. Commorante Brunone in eo portu, intrauit nauis Bataua, cui *Diabolo Delphico* nomen erat, opimis onusta spoliis. Hollandos imitati Angli a. d. XXX. eiusdem Mensis riuæ Lusitanica à *Mozambica* veniente potiti sunt: & a. d. XIV. Augusti, *Carricum* Lusitanorum municipium armis tentauerunt, à quibus LXXX. millia Regalium nummorum maiorum obtinuerunt, ita tamen, vt sine maleficio discederent. His variis expeditionibus Angli valde attenuati, vix regendæ seruandæque nauis suæ satisfecerunt; vnde conspecta paucitate sua apud *Palambam* circumspicere de cæteris Anglorum nauibus cæperunt. Verum Anglici quidem generis nauigium nullum inuenerunt, decem vero Hollandicas naues aduentantes conspicati, vehementer territi, fuga se seruare conati sunt. Sed Hollandi pauore eorum viso, ne fugerēt, illis acclamauerunt, sed vt ad se in suam venirent prætoriam cohortati sunt. Paruerunt Angli, & ab *Thalassiarcho* Batauo in naues distributi, interque socios adscripti sunt. Postero die venerunt in portum *Palambanum* tres naues Anglicanæ, quas Bataui jam ante exspolauerant. His visis, & insuper intellecta *Nauarchi Dalii* aliorumque Anglorum primi nominis morte a deo lætati sunt Hollandi, vt etiam ignes hilaritatis publicæ indices excitarent, & conuiuia agitarent.

Nuncius pacis inter Hollandos & Anglos. Anno AN.C.M.DC.XX, a. d. XV. Martii *Robertus Adami* Nauarchus Anglus, cum nauis sua, cui *Tauro* nomen erat, ad Hollandorum classem venit, lætumque vtrique nationi de pace & compositione inter Anglos & Hollandos attulit nuncium. Vagabantur vtrique inter *Iacatram* & vicinas Insulas in alto Oceano, cum Hollandi quos penes se habebant captiuos Anglos, sine mora suis restituerunt, quos *Robertus* in suam recepit nauem, qui ob rem bene gestam ab vniuersis Anglis supremus Præfectus quinque Britannicarum nauium in Iaponico littore creatus, & ab Hollandis securitatis ergo eo deductus est. Ipse vero Hollandi *Manillas* Insulas petierunt.

Hollandi felices in agendis prædiis. A. d. III. Ianuarii anno Salutis M. DC. XXI. tres naues Anglicæ & duæ Batauæ in ita societate, præter uectæ *Cochin*, ad *Trium Regum* Insulam postero die ad *Insulam Longam* appulerunt, vnde hinc inde Philippinarum Insularum littora deprædationibus infesta fecerunt. Eiusdem Mensis die XXVI. nauis Bataua, cui nomen erat *Bona Spei*, nauigium Chinense intercepit, quæ à Portu *Tundensi* veniens *Manillam* oppidum petebat. Intellexere ab Chinesibus Hollandi, subsistere in eodem portu adhuc duas Chinesium naues variis mercibus onustas. Has vt occuparent, celeriter eo profecti Hollandi, tam propitiam habuerunt fortunam, vt vtramque deprehenderent, lautis potiti spoliis. Vltimo denique Ianuarii die iterum duas *Iunquas* (nauigii Sinici id genus est) adepti, ablatiis mercibus vtramque cremauerunt.

Crudelitas Batauorū in Sinas. *Cauetta* Portus est inter Philippinas Insulas celebris & spaciosus. In eo stabant sub anchoris sex Hispanorum naues prægrandes, militariter instructæ, mercibus vero vacuæ. Videntes Hollandi & Angli, operæ precium non fore, si eas oppugnarent, fulminantibus insuper ab vicina arce Hispanis, omissis illis abierunt. Vt autem Sinarum naues mercatorias eo expeditius interciperere possent, diuisit se classis, & diuersas vias institere naues. Nec caruit successu consilium: multas enim minores Sinarum naues hinc inde interceperunt & bonis spoliauerunt. Erat Chinesis nauis grandiuscula, viris armisque satis instructa. Hanc adorta Hollandica *Celox*, expugnare tamen non potuit. Successit *Liburnica* Anglorum, & victoriam obtinuit, deditibus se Sinis. Irati Hollandi, etiam contra nitentibus Anglis, dedititios omnes ab puppi in aquas præcipitatos submerferunt. Displicuit ea sæuitia multis Anglorum, non ignaris, lenitate & beneficiis potius deuinciendas illas gentes, quam crudelitate,

litate, vnde ipsi plerisque viuos dimiserunt, eaque bonitate & clementia ingens sibi apud omnes gentes Orientales peperere nomen.

Aliquot diebus post Angli vela sua ad *Macaonem* Urbem Lusitanorum direxerunt: quod dum tendunt, repente se conspectui eorum offerunt XI. naues Hollandicæ: quæ nullo dato amicitia signo, vt inter fœderatos motis est, recta oppidum petierunt, scaphisque ac lembis circiter mille viros in littore exposuerunt. At ciues Macaonenses, qui eorum aduentum longe ante prospexerant, armati, tanta vi in eos irruerunt, vt Bataui amissis circiter CC. è suis re-
Pugna Lusitanorum cum Hollandis.

ferre se in naues cogerentur. Angli conspecta ea re, frustra se ibi fore animaduertentes, alio eundi ceperunt consilium, & *Sumatram* Insulam petierunt.
Est hæc omnium Insularum in eo Oceano amplissima & veluti Regina, CCC. millia habens in longitudine, & C. in latitudine. Aer hic insalubris noxiusque exteris, cum eam circum-
Sumatra Insula.

culis Æquinoctialis prope secet mediam: aquis tamen fluuiialibus abundat. *Sagu* frumenti genus est apud hos vñtissimum, post id Oriza & fructus arborei. Rem potissimum faciunt ex diuendito pipere, gingibere, cinnamomo, materia serica, laserpitio, & metallis, auro, stanno, ferro. Præcipuo in ea regno nomen est *Campa*; arbores id gignit, cuius flores auro ab Indis æquiparantur. Sumatrenses, qui loca maritima colunt, Mahometi fere sequuntur deliria, quæ maiores eorum jam ante C. annos amplexi sunt: interiores gentiles sunt & Idololatrarum, interque eos non pauci ante Lusitanorum aduentum humanis victimare carnibus.

Diuisa fuit olim tota Insula in XXI. regna siue principatus: hodie pauciores sunt.

Præcipui sunt Pedirensis, deinde Acemensis, quam prouinciam quidam Abrahamus no-
Seruum non factum.

mine, homo seruus, cum Septentrionali Insulæ parte occupauit, ibique sibi regnum constituit, adiutus auxilio Turcarum & Arabum, quorum etiam opera negociationes in Malaccam impediuit. Is Abrahamus potitus regno elocauit filiam suam Regi *Iorensi*, eique inter alias diuitias dotis nomine dedit tormentum æneum bellicum, præcipue longitudinis, tam eleganter & artificiose elaboratum, vt simile quidpiam in vniuerso orbe Christiano reperiri negent.

Est in Sumatra Mons satis editus, perpetuo sulfureas eructans flammæ: nec procul abest fons salientis aquæ, cui præstantissimum innatare Balsamum aiunt: estque in vniuersum ea huius Insulæ bonitas, vt veteribus *Chersonesus aurea* dicta à multis existimetur. *Galuanus* in descriptione Sumatrarum ait, Androphagos *Bacas* dici, & montana Insulæ incolere, dentesque suos inaurare solere: eosdem pro comperto habere, hominum nigrorum siue Æthiopum carnes suauiores esse gustu quam albicantium. Sed & bouum atque cæterorum animalium carnes apud eos nigricare. *Nicolaus* vero *Contius* non veretur scribere, Sumatrenses plerisque omnes suo æuo Anthropophagos fuisse, quin & eorum quorum deuorauerant carnes, inaurare solitos crania, & pro preciosis cyathis habere, eumque inter ipsos ditissimum haberi, qui plura eiusmodi pocula præ cæteris possideret. *Vartomannus* vti eos moneta aurea ait, in cuius altera parte expressa sit imago *Cacodæ* monis, in altera Elephanti ad currum instar bigarum iuncti. Non desunt huic Insulæ solertes artifices & mercatores ingeniosi, habentque naucleros & remiges pro captu barbarorum satis peritos, qui naues, quas peculiari fabrica construunt, mira celeritate impellere & circumagere possunt.

Mirum quod *Cornelius Hutonus* scribit de *Alaumo Sultano*, fuisse eum primo piseatorem, rebus autem nauali bello præclare gestis, amitam regis vxorem meritum fuisse.
Expiscatores rex factus.

Hinc *Thalassiarum* eum creatum, & mortuo Rege, hæredis filiisque eius Tutorem constitutum fuisse. Cum autem perosus Tutorium nomen ad regnum ipse aspiraret, & proceres sibi impedimento fore intelligeret, crudeli astu vsu, mille vires ex oprimatibus immolauisse, scilicet vt defuncto regi in altero illo seculo ministrarent, euectis in eorum locum humilibus plebeiisque hominibus, quorum opera regnum consecutus sit. Ad centum annorum senectutem hunc peruenisse aiunt, & à filio maximo natu administratione regni semotum, & ad priuata vitam redactum fuisse, quod parum videretur ob senium aptus ad regnandum. Fecerat *Alaumus* jam ante minorem filium Regem in *Pedir*: qui miseratus vicem decrepiti parentis, fratri bellum intulit, in quo viximque multi Sumatrenses perierunt.

Venerunt primum Angli in hanc Insulam regnante *Elisabetha*, quod nomen adhuc apud barbaros in summa est veneratione, vtique postquam ex Anglorum relatione acceperunt de victoriis, quas Angli regnante viragine illa de Hispanis reportauerunt, cumque ab eadē peruenissent litteræ, Legatus Britannicus ab Rege Insulæ magnifico exceptus fuit con-
Cruentæ exsequiæ.

*Elephantis
grandes in
Sumatra.*

uiuio, & aurea veste donatus, qui & mercatoribus Anglis per totum regnum negociandi libertatem & egregias immunitates impetrauit. Munera idem rex Reginae dedit sex Elephantos ad tympa notum sonum incedere & tripudiare doctos. Magna his belluis in Sumatra Insula vastitas, altitudo eis XIV. pedum, in dorso turrim ferunt eleganter exornatam. Eiusdem generis animal Legato quoque misit Rex, ut eo vectus in regiam veniret, nec tamen ante quam à rege vocaretur.

Aliquot diebus post instituit Rex aliud conuiuium in honorem Reginae magnificum. Pariter ac disci, quibus inferebantur fercula, erant vel è solido auro, vel metalli genere, quod insulani *Tambaicam* vocant, estque autum æri cyprio permixtum: vini loco erat decoctum *Ozizæ* addito saccharo & aromatibus, cui eadem est virtus & ad calefaciendum vis, quæ nostro vino distillato siue Aquæ vitæ. Finito conuiuium, concubinæ regiae introductæ choreas agita-uerunt, quæ res sigillatim Anglorum honori data fuit, cum illæ raro alias conspiciantur. Discessuris ab Insula Britannis Rex litteras ad Reginae Angliæ cum Regiis muneribus dedit, & à jamiâ ingressuris nauem Anglis, petiit, uti Psalmum aliquem (audiuerat enim de Psalmis Dauidicis) canerent. Cecinerunt Angli suo modo Harmonice modulantes: contra Regii & ipsi concinentes hymnum aliquem responderunt, estque sic discessum.

*Exercitia
Aulicæ.*

Tres sunt circa Aulam regis excubitorum stationes, toridemque muri, intercedentibus areis viridanti cespite opertis. Ipse rex à nemine foris versante conspici potest, cum tam è videre ipse queat omnes ingredientes & exeuntes. Parietes domus regiae exornati sunt aulæis & peripetasmatis ex aurea & serica rela. Cum seder, Turcarum modo crus alterum alteri quincuncis in modum imponit, ad utrumque latus, sic binæ humi positæ sunt, capulis aureis & gemmatis. Ministeria pleraque circum eum peragunt mulieres, personatæ & comedias agitantes, & cætera obeuntes seruitia: neque quicquam ex illo Sardanapalo auditur aliud, quam fescennini sermones & venerea colloquia. Aliquando etiam oblectat animum commissis ad pugnam gallis gallinaceis.

*Supplicia
atrocia.*

Supplicii genus maleficis haud fere aliud irrogatur, quam ut iis manus atque pedes amputentur. Qui superstites euadunt, ita mutilati in *Pulo-Veiam* Insulam deportantur. Quos celeri morte interimere volunt, elephantis lacerandos obiciunt, vel palo in corpus adacto scolopizant, quæ res eos mox è medio tollit.

Ad varios regis usus semper præsto sunt centum triremes, fere coopertæ stragulis vmbonibusque, trahunturque singulæ à CCC. remigibus. Præfectura earum triremium mulieribus committitur, cum parum fidat viris homo mulierosus.

*Sacram-
que Sacer-
dotes.*

Sacerdotes & Clerici apud eos non vnus generis aut ordinis: omnes globulos digitis terunt, & numerant preculas. Sunt & inter eos Prophetæ, veste à cæteris differentes, quibus plus quam cæteris religiosi habent honoris. Defunctorum corpora in campis aperitis sepeliunt, capite versus Mechem Arabiæ conuerso ad caput defuncti saxum ponitur, cui nomen sepulti incisum est. Monumenta regum preciosissima sunt, operculis testæ aureis, constatque, regem qui nunc rerum potitur, extruxisse sibi Mausolæum, cuius ornamenta aurea ducentarum librarum sunt, intercedentibus crebris gemmis atque margaritis.

Instituunt quotannis peregrinationem quandam religiosam ad præcipuum quoddam templum, & ad eam Mahometum Pseudopropheta inuitant, cui & Elephantrum preciosis vestibustratum offerunt, ut si velit, ei insideat. Adtunt & alii Elephantri XL. quibus viri Illustres in regno vehuntur, Rex vero peculiari insidet maiori cæteris. Vbi peractæ sunt ceremoniæ, & Mahometus nullus venit, rex sessore vacuum inscendit Elephantum, reditque ita ad Regiam, & totus cum eo comitatus, & sic satisfactum est ei religioni.

*Thomas Be-
rus Na-
uarchus
Anglus.*

A. d. XII. Aprilis anno A. N. C. M. DC. XIII, in Portum *Acheni* oppidi Sumatræ Insulæ appulit Nauarchus quidam Anglus, cui nomen erat *Besto*, estque ab rege illo exceptus honorifice; nam rex vnum ex suis Elephantis ei misit obuiam, ipse paulo post sequutus est alii insidens precise instrato, sequentibus circiter III. puerorum millibus (prodeunti enim regi puerorum caterua præsto est, domi seruiunt ei mulieres) qui officia varia obibant. Litteræ regiae exceptæ fuerunt disco aureo & à duobus gestatæ nobilibus. Secutus est Legatus Anglus comitatus L. viris partim militibus partim mercatoribus. Intransem Oratorem rex barbarus ad

*Productum
ex opere-
sum conui-
uium.*

spectacula deduxit, quæ sane puerilia erant, pugnantibus inter se gallinaceis, & in carsanibus se mutuo arietibus. Producti postea in arenam fuerunt Bubali & Elephantri mansuefacti & dociles. Sedebat rex, & dum spectaret, interim Tabaci herbæ fumum ex argenteo tubo ore attraherebat, mulieribus, quæ pone à tergo subter conopæo stabant, subinde nouam fumo materiam parantibus. Hinc cænæ factum initium, cibique à pueris XIV. annorum illati omnes, in discis ex metalli genere quod auro & ære mixtum erat. Protractum est conuiuium istud

istud à septima hora vespertina vsque ad duodecimam nocturnam, fueruntque illata mensis ad CCCC. fercula, neque tamen pro tanto ciborum numero perpotatum.

Postero die Rex Nanarcho Anglico Elephantum misit, vt eo veheretur, quod nulli nisi de consensu regis permissum est, misitque nonnullos è nobilibus aulæ comitiuis qui ei semper præsto essent, & quocunque iret, securitatem præstarent: qui hos lateris stipatores non habet, parum tutus est, nisi præferatur ei gladius siue sica regia. Decretum ibi factum est, vt transactio & pacta inter Anglos & Insulanos, quæ cum Iacobo Lancastrio inita fuerant, imposterum sancte seruaentur.

Litteræ, quas Rex Sumatræ, qui se in iis *Pedruccam Sirien* vocat, ad Iacobum Britannorum regem misit, tam arroganter, stulte & pueriliter scriptæ fuerunt, vt ineptum putauerimus, eas in linguam latinam translatas, huic historiæ inferere, cum nihil loquantur præter inanes iactantias diuitiarum & ostentationem potentia. His ampullis velut in antecessum proiectis, pergit rex narrare, quanto deliderio afficiatur continuandicum Anglis fœderis & amicitia, petitque eam sancte coli atque conseruari. Postremo textit catalogum munerum, quæ mittebat Iacobo regi, describitque omnia accuratissime, velut institor quispiam, & qui ea vendere Anglis velit, non donare.

Agebat tunc rex ille Achinensis in Sumatra annum XXXII. eratque corpore satis valido & compacto, bellator strenuus, terra marique potens; regnum eius abundat populo & Elephantis, vt Angli CLXXX. aliquando vno agmine ingredienti viderint. Naues eius onerariæ atque triremes tormentis æneis affatim instructæ sunt. Regia eius ædificiis splendida est, non tamen munita ad sustinendum hostilem impetum. Omnia hic amœna sunt, & semper virent arbores, ducto à vicino fluuio, qui è montanis Insulæ profluit, canali ad arcem, & per mediam eius aream deriuato, qui & omnem eius claudit ambitum. Ipsa Insula multis editisque montibus attollitur, populus comis est & hospitalis, neque tamen vlli peregrino sine permissu regis aut primi Præfecti pedem in ea ponere fas est.

Maturanti discessum in patriam Thomæ Besto, mandata dedit rex: vt salutaret regem Britannum: vt sibi ab eo impetraret, duas mulieres Anglicanas, albissimo corpore: se enim, si ex alterutra earum congressu suo imprægnata filium susciperet, eum regem Priamanensem vel Passamanensem facturum, eique commissurum imperium eorum locorum in quibus Angli piper & alias merces Indicas coemere solent: quam quidem rem ipsis Anglis maxime profuturam aiebat. Cæterum Rex iste animo est truculento & implacabili. Viderat vir quidam Illustri ortus genere vxorem eius nudam in balneo, quæ curiositas misero isti peius etiam cessit quam Ouidio Poetæ, vel Actæoni: iussit enim rex vtrumque ei effodi oculum. Si quis supra conditionem vitæ & dignitatem splendide vestiatur, capitis sine mora adit supplicium. In irroganda morte variis & exquisitis vtitur tormentis: quosdam enim viuos in Oleo coquit, alios in quatuor partes dissecat: nonnullos verubus affixos viuos torret, & quæ præterea sunt crudelitatis genera. Regnantibus maioribus eius, cum bellum gereretur apud Malaccam, venerunt in Sumatram aliquot Lusitani, inconsulto Magistratu. Hoc Sumatrenses exceptos per insidias, ad eum qui tunc dominabatur regem adduxerunt, qui omnibus virilia penitus & ab radice excindi iussit.

A. d. X. Iulii anno Salutis M. DC. XIII. misit rex Achinensis circiter CC. naues, partim triremes partim liburnicas & celoces aduersus regem Iohorensem, quibus Laxamanum ducem copiarum suarum præfecit, qui ea est vsus prosperitate, vt regnum Iohorense & Siaquennum armis subegerit, regemque captum vna cum quibusdam Hollandis, quos ibi deprehenderat, Achinum perduxerit. Apud Tecoum oppidum diucius hærentes Angli XXV. è suis amiserunt: quamuis enim aer illius oræ pestilens est & malignus, abstinere tamen ea mercatores non possunt, quod plurimum ibi nascatur piperis.

Ad sextum à Sumatræ vrbe Achino milliare abest alia Insula, *Sumbretra*, cuius incolæ flauo tincti sunt colore, nudi maximam partem corporis, & picti variis pigmentis faciem. Sacerdotes tamen eorum cum sacra faciunt, veste vtuntur, sed ita stricta & angusta vt omnibus membris adhærescat velut agglutinata: à capitis operimento duo eminent cornua, pendente supra nates cauda veruecina. Rogati huius deformitatis causam respondent, Diabolum sibi non alioquam hac specie apparere & futura pandere. Iidem faciem suam colore viridi, crines atro & flauo tingunt, vt horribiliores appareant, & vix quicquam in iis se conspectui offerat, quod humanam figuram repræsentet.

Continuatio aliquot Navigationum Anglicanarum in diuersas partes Orientis. Dolus Indorum aduersus Anglos. Pugna naualis Anglorum & Lusitanorum. Vincunt Angli, qui vicissim ab Hollandis vincuntur.

Anglia interdicta negotiatio per Indiã. POSTquam Lusitani calumniis suis apud Indorum Monarcham, qui vulgo *Magnus Mogol* dicitur, tantum effecerunt, vt Anglis edicto regio omni per eas partes negociatione interdiceretur; non consultum visum est *Thoma Hauquino* vltiores ibi moras neçtere: accedente alia quoque causa, quod Iesuitæ eum clandestinis susurris apud *Macrobianum* aliosq; regni proceres in odium adduxerant. Nec tamen diu hæc Lusitanorum cum Indis durauit amicitia, ortis simulatibus inter Præfectos Magni Mogol & Proregem Goæ. Erat tunc Prorex Indiæ Hispani Regis nomine *Andreas Hortadus Mendoza*, qui iratus Mogolianis omni negociatione versus Cambaiam & in Sinum Gangeticum suis interdixit. Crescentibus ergo odiis vtrique ad comparandas classes se accinxerunt, vt bellum nauale gererent. Cæterum hæc tempestas, vt cito exorta fuerat, ita celeriter deseruit, vtrique postquam Hispani de Anglorum discessu intellexerunt. Dum hæc aguntur, Suratum venit *Henricus Middeltonus* Eques Anglus, scilicet vt ibi negociaretur; sed ab incolis partim circumuentus, partim irrisus, cum aliquantum perdidisset temporis coactus est aliam inire rationem, vt acceptum in illis locis sarciret damnum. Velis igitur factis, reçta fauces Sinus Erythræi petiit: delatus ad celebre Emporium Arabiæ, cui nomen est *ADEN*, inuenit ibi in statione aliquot Magni Mogol naues, quæ Turcarum Terras petituræ erant. Has Henricus repentino aduentu exterritas, secum negociare coegit: quamquam illud mercandi genus magis ex Anglorum re fuit quam Indorum. Nam Indi eodem precio merces suas vendere Anglis coacti sunt, vt in ipsa India venduntur, & contra Anglorum merces magno emere, etiam si iis nihil egerent. Et quamuis multi essent in Middeltoni nauibus, quibus ea cum Orientalibus populis negociandi ratio iniqua videbatur, eamque parum probabant, quod nomini Anglicano magnam apud Indos eo facto conciliatum iri videbant infamiam: patuit tamen postea, satis fuisse eo pacto mutatione mercium acceptum sarcire damnum, quam si ipsas naues cum bonis vectoribusque rapuissent. Neque enim mercatores Cambayentes hoc Henrici facto protinus omnem abiecere nauigandi Oceanum rationem, quod profecto fecissent, si naues suas ab Anglis raptas spoliatasque intellexissent.

Aden Emporium Arabia.

Satis mutare merces quam rapere.

Hæc ita se habere ostendunt ea quæ sequuntur. Nam paulo post appulit Suratum nauis quædam Anglicana, cui *Thomas Bestus* præerat, ignarus eorum quæ Middeltono acciderant. Polliciti sunt huic Suratenses negociandi libertatem & præstiterunt liberaliter. Nam a. d. III. Octobr. anno A. N. C. M. DC. XIII. venit Suratum Prorex *Amandauæ*, quæ vrbs est *Guzaratæ* celeberrimi Emporio, & cum Thoma de futuris mercaturæ conditionibus transegit, fuitque simul vtrique constituta Amnestia eorum, quæ Henricus Middeltonus paulo ante fecerat circumscriptis Indorum mercatoribus.

Classis Lusitanica aduersus Anglos.

Die XIV. Nouembris viderunt Angli fluctuantem in Oceano classem nauium omnis generis vltra CXL. quam hostilem esse, & omnino pugnandum sibi arbitrati sunt: sed postero die patuit naues esse mercatorias, quæ Cambayensem portum petebant. A. d. XXIII. eiusdem mensis litteræ allatæ sunt ad Thomam Bestum, quibus perscriptum erat, aduentare quatuor prægrandes naues cum XXVI. celocibus Lusitanorum, eo animo vt Anglos opprimerent, de quo non dubitabant, cum scirent, tantum duas ibi subsistere Anglorum naues, quarum maior vocabatur *Draco*, minor *Osiander*.

Præfectus toti classi Lusitanicæ erat *Nunesius de Acuna*, qui & Thalassiarchi nomen gerebat. Misso hic fido homine ad Quæstorem Magni Mogol, eius super conferenda pugna exquisiuit consilium. Negauit Quæstor necesse esse Lusitano committere prælium: satis esse eum velut indagine cingere Anglos, donec coacti inopia in iniquum locum se demitterent. Turpe sibi putauit Nunesius, cum tot instructus esset nauibus, ignauas moras neçtere, videbaturque sibi satis validus, ad Anglos vnus horæ spacio proterendos. Igitur vt quam primum confingeret, a. d. XXIX. conscendere militem naues iussit, erectisque ab malo purpureis vexillis, ipse primus prætoriam nauem in Draconem Anglicum duxit, sequente prætoriam. Tanta autem erat Nunesii ad pugnandum cupiditas, vt cum legato suo in hostem iret, non expectatis cæteris nauibus, quæ longius aberant. At *Thomas*, qui prælium minime detestabar,

Et ab, inuectus in medius inter duas Prætorias Lusitanorum naues, ita ab utroque latere in eas tormentis fulminavit, ut eas grauiter concuteret, nec necesse esset Osiandro, Draconi socio opem ferre.

Postridie, cum IV. magnæ Lusitanorum naues conuenissent, prodierunt simul Draco & Osiander, captumque est tormentis acriter res geri. Tanta autem fuit Anglorum celeritas & uehementia, ut tres maximas Lusitanorum naues adeo vrgerent, ut in breuia & puluinos incurrerent, ibique immobiles subsisterent. Sed Celoces extemplo adfuerunt, laborantibusque suis, qui iam instar castellorum oppugnabantur, suppetias rulerunt. Præerat minori naui Anglicanæ Nathanael Salomon, vir magnæ virtutis: qui affecutus hinc inde Lusitanorum Celoces, premebat ab omni parte hostem. Interim cum circa tertiam vespertinam tres illæ naues se à fabulo expediuissent, instauratum fuit prælium, multis Hispanorum nauibus contra duas Anglicanas pugnantibus. Feruente Marte imposuit Nunefius CLXX. milites promptissimos è suis in vnam celocem, ut ignem in Osiandrum iniicerent. At Nathanael exploso tormento aneo ita eos excepit, ut rupto carinæ latere vnico illo ictu, omnes profundo haurirentur oceano.

Alia ex parte cum Thomas Bestus nauem suam Draconem incredibili tormentorum impetu cõcussam, accipere rimis vndas animaduerteret, recepit se cum Nathanaele socio ad oppidum quoddam ruinis deforme, olim tamen celebre, cui nomen erat *Medasfrabad*, estque à præfecto Magni Mogol liberaliter exceptus. At Lusitani, qui Anglorum receptum suam interpretabatur victoriam, insecuti eos, rursus pugnare coegerunt. Suadebant Indi Anglis, ne prodirent porru, neu cum hoste longè potentiore configerent; sed furdis hæc narrabant. Angli enim refecti à lassitudine, magno impetu inuecti Lusitanis, tantis animis resumerent pugnare, ut eos cogere fugam capessere, & vbi quisque posset salutem quærere. Porro quantus fuerit huius pugnæ feruor, quanta diuturnitas, vel hinc colligi potest, quod è maiore nauis Anglicanæ siue Dracone D. XXXIX. globi maiores, è tormentis aeneis emissi fuerint in hostem, è minore siue Osiandro CCC. LXXXVII. Sed profecto, si verum fieri volumus, omnis ea prosperitas Anglo rum in tanta imparitate virum soli numini diuino adscribenda est, Deo Lusitanorum superbiam ita calcare volente.

Ipse Magnus Mogol, vbi de victoria Anglorum (qui tantum IV. viros amiserant) accepit, diu stetit attonito similis, negauitque sibi verisimile videri, multo autem magis miratus est, ut audiuit CCCL. Lusitanos periisse. Ergo Thomas Bestus, vbi Deo grates persoluit, portum Suallensem, à quo eum discedere Lusitani coegerant, repetiit, & a. d. XXI. Decembr. ut tota res gesta fuerat, in Angliam perscripsit. Dedit autem duas Epistolas duobus tabellariis, eodem argumento. Prudenter. Prior enim in via periit, alter ad societatem Mercatorum Orientalis Indiæ Londinum tempestiue venit. Igitur mercatores, intellecto successu suorum, quatuor naues celeriter expediuerunt, easque rebus necessariis probe instructas versus Orientem miserunt, præfecto iis *Doutono*, viro magnæ experientiæ.

Profectus hic a. d. XV. Octobris anni M. DC. XIV. cum feliciter ad portum Suallensem haud procul Surato venisset, totam illam regionem in armis esse aduersus Lusitanos cognouit, qui nauem quandam Magni Mogol interceperant, in qua ad tres auri milliones & gemmarum vis ingens fuerat, & duæ mulieres ad ipsius Regis obsequium emtæ. Nec hac præda contenti, rapuerant etiam aliam nauem Guzaratensem, cuius nauis mercimonia CD. centenis millibus nummum Philippeorum æstimata fuere, & in qua sexcenti homines fuerant, litteris salui commeatus ab ipso prorege Hispanico instructi. Sed raptores isti contemta immunitate omnia hæc captiua facta Goam perduxerant.

Datum igitur est Decaninis ab Indorum Monarcha negocium, ut *Chaul* munimentum Lusitanorum obsiderent, & *Macrob-Chan*, qui vindictæ ab Lusitanis exigendæ auidißimus erat, Nauarchum Anglum honorifice exceptum, enixe rogabat, uti sibi in eo bello aduersus communes hostes suppetias ferret. Negauit Anglus id sibi licere per superiores suos, à quibus negociandi non belligerandi causa tantis sumptibus instructam accepisset classem. Cæterum si ipse à Lusitanis offenderetur, ibi tunc officii sui fore memorem.

Passus repulsam *Macrob-Chanus*, prope in eam venit suspicionem, venisse Anglos, ut Lusitanam rem adiuuarent, cum non ignoraret, quantis iniuriis ante biennium Angli à Magno Mogol affecti fuissent. Aucta fuit hæc hominis suspicio supposititiis litteris, quas Iesuitæ confinxerant, Anglorum nomine ad *Macrob-Chanum* scriptas. Has Lusitani per certos homines *Macrob-Chano* exhibuerunt, valde quidem imperiosas & vim ac arma minantes.

Perplexum his rebus hominem res alia magis perturbauit. Dum enim metuit ne Angli ulturi acceptas iniurias sibi detrimentum darent: superueniunt à Prorege Goæ litteræ, quibus

quibus ad faciendam pacem monebatur, vt Angli communi ope è sinu illo exturbari possent; addebatque, dedendum sibi portum Suallensem, vt castellum in eo ædificaret pro Lusitanis. Dubitantem, mirantemque aculeum propositionis Macrobianum, multo magis terruit Prorex, ostensa è propinquo classe LX. nauium militariter instructarum: est autem nauium in illo Oceano frequentium hæc fere forma atque structura.

Ibi Macrobio omnis spes in pedes, vt aiunt, collapsa est. Missis ergo muneribus ad Proregem, pacem veniamque, prior ipse læsus, vltro orauit, quam tamen Hispanus ægre ad animum admisit, qui prius exturbatos profligatosque Anglos cupiebat. Ergo neuter cum altero bona fide egit, vt postea patuit. Et Prorex quidem multa dissimulabat, donec, vt persuasissimum habebat, Anglos prælio nauali detuicisset: tunc enim Macrobius vltro in Hispanorum fore potestate.

Stabant aliquot Anglorum naues sub anchoris in Portu Suallensi, eratque ea, quæ *Spes* vocabatur, propior Lusitanis. In hæc duæ biremes & circiter XXV. nauigia minora simul impetum fecerunt. Huic vt suppetias ferret, *Doutonus* cum prætoria sua nauis summa ope annexus est. Frustra quidem. Hostes enim magnâ prudentia jam omnes occupauerant aditus, exclusa prætoria. Verum alia nauis Anglicana, cui *Nouo Anno* nomen erat, tam opportunam *Spei* tulit opem, vt disiectæ quassatæque celoces aliquot profundo demersæ fuerint, cæteris se recipientibus. Periere eo conflictu multi è promptioribus Lusitanorum, quibus Neptunus pugnandi ardorem marina restinxit. Huic Vulcanus quasi compacto opem tulit. Naues enim duæ Lusitanorum fortuito igne correptæ arserunt in mediâ aquis; & quamuis liburni, cæ duæ ad restinguendam flammam accurrissent, frustra tamen id fuit & serum nimis. Ergo Angli aucti animis in residuas naues ferociter insipientes, quidquid in eos offenderunt, trucidauerunt.

tidauerunt, constatque ingens classem illam Lusitanicam à quatuor Anglorum nauibus accepisse detrimentum. Nam ex nauibus quidem vtriusque generis XXV. desiderauerunt: occisorum numerus iniri certo non potuit: illud extra dubium est, apud Damam oppidum *Secunda victoria Anglorum de Lusitanis.* CCCLIII. cadauera sepulta fuisse: vnde facilis coniectura est de cæteris, qui profundo hausti Neptuni pauerunt pecudes. Ex Anglis ceciderunt sex, vulnerati fuerunt XIV.

Videntes ergo Lusitani, hoc modo se perdere Anglos non posse, aliam ineundam sibi duxerunt rationem: quam quidem quibus auctoribus didicerint, non est obscurum. Miserunt ergo ad Præfectum Suallensem, petieruntque ab eo, vt omnes puteos & fontes, è quibus Angli aquas petere solebant, veneno inficeret. At barbarus iste multo probior & honestior genere Iberico, adeo eis obsecutus non est, vt contra iniiceret puteis antidota, quibus fieret, ne aquæ toxico ab aliis corrumpi possent. Cum autem fraus & venenum non succederet, Prorex, qui ita fugerat, vt vindictæ occasionem imposterum omisurus non esset, ad belli cogitationes reuersus, denuo Anglos adoriri statuit. Duas enim *iniquas* Chinenses cum de nouo accepisset, armatis plenas, octo vel decem nauigia materia combustili impleuit, imposito occulto igne, quo conflagrarent. Sub noctis initium duas eiusmodi naues igniferas fauentè vento in Anglos emisit, pauloque post iterum duas, & tertia vice quatuor catenis colligatas, quæ ab aliquot nauigiis actuariis velut quadrigis tractæ fuerunt. In has aduenientes Angli globos ferreos candentes è tormentis miserunt: ibi tædæ & materia sulfurea celeriter correpto igne *Fraus versata in artifices.* longe lateque sparserunt flammam, vt aliquot Lusitanorum naues conflagrarent, sine Anglorum noxa aut periculo, qui interim scaphis suis aduolantes, nonnullos ex incendiariis Hispanicis viuos interceperunt: ex his vnus atque alter quæstionibus subiecti tortique seuerius, facti sunt; stare in procinctu classem nouem triremium & XXX. minorum nauigiorum, eo fine vt coniunctis viribus Anglos inuaderet. Nauarchum Lusitanum esse, vocarique *Hieronymum de Saueco*, qui primum fuerit tribunus militum in Mosambica Insula, deinde Præfectus munimentorum quæ Hispani in Zeylan Insula possident, per XVIII. annos, & jam designatus esset Prorex Goæ & Thalassiarcho Oceani Indici. Et sane non abiit dies vllus, quin Sauecus ille aliquot naues produceret ad ostentationem & terrorem, vt putabat, Anglorum: cæterum manus cum illis etsi numero longe minoribus, conferere ausus non est: Britannicæ enim naues in portum subductæ semper coniunctæ manserunt, ne diuelli & seorsim oppugnari possent. Quo viso Lusitani infecta re domum abierunt.

Digressi sine pugna aut vlla re memorabili gesta, ab Indis pro victis habiti sunt, crescenti in singula momenta Anglorum gloria. Et tantum quidem superioribus victoriis Anglicanum nomen est adeptum celebritatis, vt *Macrob-Chanus*, supremus Magni Mogol militum dux, Nauarchum Anglorum splendidissime exceperit, secumque in tentorium suum manu deduxerit. Ibi conuiuio acceptum insuper muneribus affecit, & ei gladium suum incredibilis precii dono dedit, capulo aureo & vagina gemmis exornata. Est autem moris apud Indos, viros fortes gladio ob virtutem donare. Vicissim Anglus ei suum enses ab latere demtum, cum cingulo & pugione donauit, sed erat Glauci & Diomedis permutatio. Macrobius tamen boni consuluit.

Multa sequentibus annis inter Lusitanos & Anglos commissa fuere prælia naualia, in quibus fere Angli superiores abiuerent, in primis in Sinu Persico, vbi Schillingus Nauarchus Anglorum perit. Huius mortem vltus est alius Præfectus Anglus, nomine *Blithaw*, occiso in pugna nauali *Ruao Irenico de Andrada*, Thalassiarcho Lusitano, qui *Superbi* nomen ab ingenio nactus fuerat.

A. d. VI. Augusti mensis anno Salutis M. DC. XVI. conflixit *Beniamin Iosephus* Nauarchus Anglus cum quodam Præfecto Lusitano, qui nullo proposito hostilitatis signo tormento *neo* aliquid damni dederat Anglicanæ nauis. Misit ad hunc Anglus qui causam eius rei quærent, simulque de damno sibi satisfieri postulerent. Negauit Lusitanus se quicquam Anglo debere. Pugnatum est ergo acriter ab vtrisque horis circiter duabus: sed Anglus, cum inter primos pugnaret, ictus glande plumbea collapsus, paulo post expirauit: & sic direm tum est prælium. Postero die habito consilio Angli Nauarchum in Iosephi locum elegerunt quendam *Pepuekum*, qui vindictam spirans nauem Lusitanicam de nouo adertus, per aliquot horas cum ea acerrime dimicauit, neque tamen expugnare potuit, estque ad eum modum velut pactis induciis iterum *de* remalis. Sequenti nocte cum nauis Lusitanica inter duos scopulos securitatis ergo constitisset, fortuito igne correpta inspectantibus procul Anglis, miserrime conflagrauit, estque exusta penitus. Stabant in littore barbari, & natantes Lusitanos ad se inuitabant: sed id frustra erat, cum scopulis alte assurgentibus impediti, subinde vi fluctuum ad saxa alliderentur. Sic qui Vulcanum effugerant, à Neptuno deuorati perierunt.

*Inimicitia
inter An-
glos & Hol-
landos.*

*Angli ab
Hollandis
cladibus
affecti.*

Ab anno A. N. C. M. DC. XVI. vsque ad annum M. DC. XX. ortis inimicitii inter Anglos & Hollandos, vtrique nationi exitiale natum est bellum. Cum vero Hollandi illis praevalerent, accidit vt Angli variis afficerentur cladibus, amissis aliquot nauarchis, quos Hollandi occiderunt, spoliatique multis nauibus: vbi mirandum est; quod Hollandi in Anglos, antiquos socios & amicos, ita saeuerint, praesertim in captiuos, qui ne a Turcis quidem aut Indis crudelius se tractari potuisse affirmabant. Ademerunt iisdem Hollandi Anglorum Regi, confederato & amico Reipublicae Batauae, Insulas quasdam & Emporia in Orientali Oceano, quas tamen Insulas cum incolis Iacobus Rex in suum susceperat patrocinium. Sed de his legi potest liber *Samuelis Purchasij*, viri inter Anglos doctissimi, verique Polyhistoris, quem patris lingua conscripsit, impressum postea Londini apud *Henicum Festerstonum* anno A. N. C. M. DC. XXV. Qui damnum paucorum annorum spacio ab Anglis acceptum ad calculum vocauerunt, has ab Hollandis naues vel interceptas vel perditas narrant. Apud Bantam urbem *Solem & Stellam*. Apud Tecoum *Draconem*. *Vrsum*, *Expeditionem & Rosam*. Apud Patanen *Samsonem & Canem*. In littore Sinico *Vnicornu*. In Insulis Moluccis duas tresue alias; in quibus nauibus omnibus multi viri egregii & nauarum peritissimi cum aliquot Equitibus & Nauarchis perierunt. Accidit tamen postea praeter omnem spem, vt Anglis stationes in littore Iaponico habentibus, Hollandi nauem, cui stellae nomen erat, denuo restituerent, qui eius salutari opera in Moluccis Insulis vsi sunt. De auiibus, feris, rebus terra nascentibus aliisque obseruatione dignis, quae in his regionibus atque Insulis reperiuntur, alibi, & quidem in superioribus rerum Indicarum commentariis a nobis editis affatim est perscriptum, quo lectorem Philohistora remittimus.

CAPVT VI.

Coniungunt se naues aliquot Anglicanae cum Hollandicis. Pugna naualis inter hos & Lusitanos, difficilis & aliquandiu dubia. Angli Armusium Persiae petunt.

*Classis An-
glicana, &
Londinum:
nomina
nauium.*

*Præfetti
classis Lusit-
anicae.*

AD. XXVI. Februarii mensis, anno a. N. C. M. DC. XX. soluerunt e Portu Telburiensi in Anglia quatuor naues Anglorum instructissimae eo fine, vt primo Sinum Persicum, deinde Orientalis Indos peterent. Nomina nauium illarum haec erant. Prima vocabatur *Londinum*: secunda *Ceruus*. tertia *Capricornus*: quarta *Aquila*. Nono die Maij ad Aequatorem venerunt, quo superato continuatoque cursu, a. d. XXIII. Iulij mensis in *Sinum Soldaniae* sunt ingressi. Cumque hic nauem Batauicam, cui nomen erat *Leoni* cum aliis quibusdam minoribus offendissent, coniunxerunt se Angli cum iis. Nauigantibus vna a. d. XVII. se sociam dedit alia nauis Belgica cui nomen erat *Selandia*. Caeterum Hollandicae naues, cum nihil viderent periculi ab hoste, alio profectae, quae petere iussa fuerant, loca petierunt. Digressis his nuncium allatum est Anglis, stare in anchoris iuxta Armusium Emporium Persicum quatuor pregrandes naues Lusitanicas, & expectare aduentum Anglorum, vt eos opprimerent. Nec vanus fuit rumor. a. d. enim XV. Decembris mensis, oriente Sole, naues illas Lusitanicas in conspectu habuerunt, erant autem duae Lusitanicae & duae Flandricae, & illae quidem multo maiores Anglicanis, haec vero pares. Praefecto Lusitanicarum nauium nomen erat *Rueo de Andrada*, subpraefecto *Iohanni Borallio*: Flandricis nauibus praerant *Antonius Musquetus & Balihasar Chaurius*. Has quatuor velut principes sequebantur duae Liburnicae & decem Celoces.

Postridie Nauarchus Anglus, vt pugnae initium faceret, nauigium barbaricum, quod interceperat, puluere pyrio lignisque aridis impleuit, ea spe, vt iniecto igne classi inimicae immitteret, sed quiescente vento irritum fuit istud consilium. Altero die Lusitani priores sublaris anchoris Anglis inuecti pugnam exorsu sunt, quibus ab Anglis ita responsum est, vt in nonam diei horam confligetur acriter. Appetente vespera Angli nauem illam incendio destinatam hostibus secundo vsi vento immiserunt: sed vigilantia Lusitanorum clades illa auersa est. Ergo denuo ad statariam pugnam reditum, & Angli quidem Praetoriam Lusitanicam iniecta manu ferrea comprehenderunt, adeoque tormentis concusserunt, vt rimis acciperet Oceanum. Restitere tamen praetoriani, & se vt potuerunt, tutati sunt. At *Capricornus* interim tribus nauibus hostium cinctus, aegre se defendebat, donec a ceruo superueniente subleuatus, communi opera hostem acriter oppugnatum in fugam vertit. Hoc fuit initium

initium victoriæ Anglorum: Lusitani enim conspecta Flandricarum nauium ingenti periculo, fuga dilapsi sunt.

In hoc conflictu *Aquila* nauis Anglicana malum amisit, *Londinum* vero in ima carina damnatum accepit, occiso in eadem nauí vno præcipui nominis mercatore. Periere omnino ex Anglis quatuor milites & nauæ, ex Lusitanis XL, cum Subpræfecto Borallio & Tribuno militum, Sauciorum iniri numerus non potuit.

Effugerant maiores naues Lusitanicæ, & versus Orientem jactis anchoris ruminabant clades suas, ita vt ab Anglis conspici possent: qui etsi prospero vterentur vento, secundo tamen hostem adoriri noluerunt, quod metuerent, ne is suppetias ab Armusio vicino accepisset. Accedebat, quod contenti erant profligasse inimicam classem, & potius negotiationem quam bellum circumspeciebant. Capto igitur consilio Portum Iacobæum petere decreuerunt, ita vt *Londinum*, quæ nauium erat maxima eadem vespera portum illum ingredere, cæteris nauibus circiter mille passus inde in anchoris consistentibus.

Interim naues Lusitanicæ, cum se aliquo modo collegissent, statuerunt & ipsæ eundem intrare portum: sed ab Anglis, qui priores aditum occupauerant, repulsæ sunt. Ergo aliam insistentes viam Armusium petere insisterunt. Commodum autem superuenere iis duæ celoces, noua vehementes militum supplementa: quibus acceptis, conuerso itinere, rursus Portum Iacobæum petierunt. Denuo igitur pugnatum est, sed tantum à duabus Anglorum nauibus: *Aquila* enim & *Capricornus* cum propter defectum aquæ & refluxum maris locis opem ferre non possent, à pugna abstinerunt. Euentus huius quoque prælii idem fuit, qui superioris, cum Lusitani cedere cogerentur. Prætoria enim Lusitanorum grauius concussa, & maior Flandrica, laceratis instrumentis nauticis saucia, primæ fugerunt. Resistebat adhuc,

Alia Anglorum Victoria.

Tertia Lusitanorum & Anglorum pugna.

XII

Proprætoria Lusitanorum, multumque negotii Anglis exhibebat: verum conspecta sociarum fuga, cum promptissimum quemque è propugnatoribus amisisset: & ipsa terga verterit. Iam nox appetebat, & non longius discesserat fugitiua Lusitanorum classis, quam vt ab Anglis conspici posset, qui sine dubio altero mane tertia vice hostem adorti fuissent; nisi defectum tormentarij pulueris sensissent.

*Angli lu-
sulentas
prædas a-
gunt.*

Omissio igitur hoste, sublati a. d. XIV. Ianuarii anchoris, recta Suratum petierunt. Obtulit se eis hoc in itinere nauis Lusitanica, in præcedenti schémate exhibita, militariter instructa, cui *Matri Virgini* nomen imposuerant. Præfectus eius erat Franciscus de Sylua. Hanc Angli assecuti celeriter sui iuris fecerunt, Lusitanos vero, qui omnino sexaginta erant scaphæ impositos, viuos dimiserunt.

Nec in his tetit fortunæ in Anglos indulgentia. A. d. enim IX. Maij aliam nauem Lusitanicam, cui *Antonio* nomen erat, ab *Armusio* venientem, nucibus myristicis aliisque aromatibus onustam obuiam habuerunt, eamque celeriter expoliauerunt. Ex captiuis didicerunt, naues illas, quas superioribus præliis quassatas proffigatasque fuisse diximus, *Armusium* se recepisse, vt accepta sarcirent damna, eademque auctas duabus prægrandibus aliis nauibus, quæ ductore *Emanuele de Assereda* ab Goa aduenerant, primo quoque tempore Anglis bellum illaturas: quo quidem nuncio hi nihil territi, in cursu suo versus *Armusium* alacriter perrexerunt, certi eius vrbis potiundæ: cuius expeditionis qui fuerit euentus, libro superiore commemorauimus.

CAPITULUM VII.

Quatuor Anglica & quatuor Hollandica naues, inita societate, communi opera Lusitanis in partibus Orientis bellum inferunt. Prælium nauale inter utrosque, periculosum diuque anceps, postremo Anglis secundum.

NOMINA nauium Anglicarum.

I. Prætoriana nauis REGIA IACOBVS.

II. Proprætoria IONAS.

III. STELLA. IV. AQUILA.

Præfectus harum erat Iohannes Weddelius.

NOMINA nauium Hollandicarum.

I. Prætoriana nauis HOLLANDIA.

II. Proprætoria, VIRGO DORDRACENA.

III. BANTAM. IV. WESOPA.

Præfectus harum nauium erat Albertus Beccerus.

Octo illæ naues inita societate, a. d. XXX. Ian. an. A. N. C. M. DC. XXIV. cum ad fauces Sinus Persici venissent, in eum locum qui vulgo *Gombrone* dicitur, haud procul *Armusio* nauigium obuium habuere, quod ab oppido *Choula*, vbi Lusitanorum hostes rerum potiuntur, venerat. Celeriter ergo *Iohannes Weddelius* misit in scapha aliquot suorum, qui percunctarentur, scirentne barbari, qui nauigio illo vehabantur, aliquid de classe Lusitanica. Responsum ei fuit, piper, corium & alia mercimonia eo nauigio vehi, quæ omnia spectarent ad mercatores *Chouleses*. De Lusitanis nauclerus illius nauigij ita referebat; fuisse se a. d. XXIV. eiusdem mensis apud Promontorium *Gordelium*, quod est inter *Indiam* & promontorium *Iacobæum*: ibi vidisse se in patenti Oceano octo prægrandes naues cum nonnullis minoribus: his vero conspectis se extemplo fugisse, & beneficio curuilitris atque sinuum euasisse, ne deprehenderetur.

*Signum
aduentus
hostium.*

Postero die, qui erat XXXI. Ianuarii audiuerunt utriusque tam *Hollandi* quam *Angli* ter explodi tormentum æneum. Veniebat autem sonus iste ab arce quadam cui *Kisme* nomen erat, & hostili odio prosequabatur Lusitanos. Huius præfectus pollicitus fuerat *Weddelio*, si ab *Turri* arcis suæ hostilem nauem conspiceretur, se tribus tonitruis signum daturum. Ibi *Anglus* quidam summum mali *Carchesium* in prætoriana contendens, statim exclamauit: Naues, Naues, easque ordine numerauit, vsque ad octo: *Liburnicas* & *Celoces* se numerare posse negauit. Iussit igitur *Thalassiarachus* *Anglus* de more exploso tormento signum præsentis hostium dari, & paulo post à puppi vexillum sanguinei coloris proponi. Idem repente fecit *Nauarchus* *Batauus*, vt omnes naues sine mora se celeriter ab littore expediret, & leuatis *Anchoris* altum petere possent. Ergo explicatis velis utriusque pulchro ordine in hostem iuerunt, qui eo

qui eo magis properauerat, quod sperabat se Anglos & Germanos in ipso portu imparatos deprehensurum. Sed ea spes vana fuit.

Fuerat mare per aliquot horas satis tempestuosum, sed octaua pomeridiana confedete fluctus, vt Hollandi Anchoris proiectis naues suas firmauerint. Ibi *Beccerus* Tribunum vnum cum aliquot mercatoribus & nautis nauigio actuario ad Nauarchum Anglum misit, sciscitatum, quid nam ipsi de conspectis nauibus videretur? Respondit *Vveddelius*, arbitrari se esse classem Lusitanicam, quæ iam ante biennium adornati cæperat, eo sine vt tam Germanos quam Anglos opprimeret, vel saltem ex Sinu Persico & littoribus Indicis exturbaret: rogare se igitur *Beccerum*, vt se pugnae accingeret, se enim cum omnibus suis certum esse animi, pro Christo, Rege suo, patria, mercandi libertate, & Anglicani nominis gloria vsq; ad extremum spiritum decertare. Eandem sibi jamdudum mentem esse, responderunt Hollandi, proinde Angli de sociorum fide non dubitarent, qui in nullo periculo eos essent deserturi. Sicea quidem nocte discessum est.

Illuxerat primus Februarii dies, cum *Beccerus* leuari anchoras & vela ventis dari iussit; paulo postidem fecit *Vveddelius*. Sed Hollandi celerius nauigabant, vt Anglicos vix possent assequi: vbi tamen in conspectum hostis propius ventum est; subsistit aliquantisper *Beccerus*. Primus Hollandorum Nauarchus tormentum in Lusitanum emisit, qui eodem modo respondit. Erant iam vtrique intra tormenti iactum constituti, cum subito malacia contigit, serenitate sequente, quæ res nec Anglis nec Batauis commode accidebat, Lusitanis a peropportune. Ibi quatuor vel quinque horis tormentis vtrinq; res gesta est, Liburnicis & Celocibus Lusitanorum non minus quam cæteris in hostem fulminantibus. A meridie spirauere venti, sed Lusitanis adeo secundi, vt qui Prætoria & Proprætoria vehebantur, iam se *Iacobo* nautie Anglorum potiturus arbitrarentur. Non fugit *Vveddelium* consilium hostium, vocatum igitur ad se nauclerum tendere vela iussit, & noua pandere carbasa, si qua ratione venti beneficio vti posset. Nec se fellit eum spes; nam cum tot velis ventum exceperet, magno animo recta in protam Prætorie Lusitanicæ incurret, nihil moratus tormentorum frequentes ictus. Coactus igitur est *Thalassiarchus* Lusitanus idem facere, & se fulminum periculo exponere, eo euentu, vt prætoriam nauis altero latere vehementer concussa, cum immaniter in eam detonerent Angli, deserere pugnam & se recipere coacta sit. Durauit hic principum conflictus ab ortu Solis vsq; ad quietam pomeridianam, in quo octo viri in Regia nauis Anglicana occisi sunt, vulneratis pluribus. Porro quam acriter pugnatum fuerit, vel hinc colligi potest, quod ex Anglicana Prætoria duntaxat DCC. globi maiores tormentis in hostem emissi fuerint, vnde de reliquis iudicium fieri potest. Appetente nocte vniuersa Lusitanorum classis ad littus se recepit, & iuxta *Kisfen* arcem in anchoris subsistit. Et hæc quidem Calendis Februarii facta sunt.

Postero die cum venti leniter ab terra spirarent, videbantur Lusitani, quibus ea res ex animi sententia erat, hostem oppugnaturi, sed non sunt vsi eo fortunæ beneficio. Angli vero & Bataui occupatissimi erant in reparandis nauibus, expediendis armis, postremo curandis corporibus. A meridie conuenerunt duces focæ classis in Regia nauis, rogatisque sententiis de eretum factum est, vt crastino die hostes inuaderentur, ita tamen, vt omnis vis in Prætoriam Lusitanorum conuerteretur, neglectis minoribus nauigiis.

Sicea. d. III. Febr. sublatis anchoris in Lusitanos itum est, qui propitio utebantur *Eolo*. Vbi prope ventum est, ostendebant Lusitani Hollandis nudatos vagina gladios, quod hi itidem fecerunt. Hinc explosis tormentis, cum latus regie nauis peterent, noluit *Vveddelius* vt sui pariter facerent, sed iussit vt expectarent, donec melior se offerret occasio. Nec defuit consilio successus: cohærebant n. firmiter prætoriam & alia quædam nauis Lusitanica, iunctisque in Anglos pugnantibus. Inter has medias inuectus *Vveddelius*, alteram ab altera separat, conuersoq; omni impetu in prætoriam hostilem, dum eam vrget agitq; interim duæ naues Hollandicæ alteram, quæ cum prætoriam cohæserat, vtrinq; inuadunt, & fugam dare cogunt: hinc aliam adortæ eam pariter male resistentem in fugam agunt, & per quatuor horas vtramq; persequuntur, donec ex oculis insequentium sublata altera pro perdita haberetur: fuitq; huius diei certamen atrox, cum *Iacobus*, nauis regia, sæpe ab hostibus cincta in orbem pugnare cogeretur: cæterum in quamcunq; ab ea nauis partem fieret impetus, ibi Lusitanicæ triremes fugiebant velut vento dissipatæ. Tertie huius diei conflictus quam acris fuerit, hinc patet, quod Anglorum Prætoriam, *Iacobus* nomine, vltra CC. globos in hostem emisit, vltra CCC acceperit, interfectis IV. propugnatoribus, vulneratis tribus. Appetente autem vespera vtrique fessi exhaustique viribus, velut spontaneis induciis conqueuerunt, & Lusitani quidem iuxta Armusum, cæteri apud *Gombroonem* proiectis anchoris constiterunt.

Quarto Februarii die Hollandi, videntes hostem magna celeritate *Lobracam Insulam*, quæ

VIII. vel IX. millibus passuum ab Armusio aberat, petentem, acriter insecuti sunt. Sed cum destituerentur gubernatore illarum partium perito, veritine in breuia & syrtes inciderent, sistere cursum coactæ sunt, & paulo post receptui canere: neque enim celocibus nauisque a-
 ctuariis erant instructæ, quarum opera accedere ad hostem, qui iam puluinos superauerat, propius possent. Non igitur consultum visum est, fugientes vltius persequi, sed placuit Gombroonem redire, & ibi negociationi operam dare. Huc cum sequente vespera ventum est, nihil prius habuere Angli & Hollandi, quam accepta nauium vulnera & rupturas sanare, instrumenta nautica reficere & curate saucios, cui rei quadriduum imperium est: neque enim mediocriter laceratæ fuerant naues quædam, inprimis Prætoria Anglorum & Proprietaria Batavorum: quanquam nec cæteris tormenta hostilia pepercerant. Interea hærebant Lusitani inter Insulas velut in latibulis, cum non dubia acceptæ cladis amissæque victoriæ confessione.

Decimoquarto Februarii die, cum Angli & Hollandi ab Gombroone vela facerent, alias peturi partes: soluerunt etiam Lusitani, & à portu Armusio prodeuntes, sequebantur illos, vsque ad vesperam illius diei. Igitur sequenti die decretum est, quoniam hostis, qui sine dubio noua accepisset supplementa ab Armusio, vltro sequeretur, vt circa meridiem integraretur pugna. Secunda ergo hora pomeridiana ab Anglis Hollandisque impetus factus est in Lusitanos, sed inprimis in prætoriam nauem. Oppugnabatur Iacobus ab vtroque latere, nec prospere vtebatur vento: eumque vehementer premeretur, Weddelus, proposito signo, aliam nauem Anglicanam, cui *Iona* nomen erat, in suppetias vocauit. Ibi restituta pugna, res vtriusque acerrime gesta est, patuitque auctos viribus Lusitanos. Nam plus damni hoc conflictu accepit Prætoria Anglorum, quam superioribus duobus. Nocte ea, qua prælium diremum est, quieuerunt vtrique. Cum sol sequentis diei iterum pugnandi copiam faceret, vtraque classis, velut extremis depugnaturæ viribus, ita concurrerunt, vt tonitruis omnia personarent, & fumo tormentorum nubes diei induceretur: non enim solum de victoria sed salute Anglis Hollandisque certandum erat. Cumque Prætoria Lusitanorum vehementer lacerata diutius subsistere non posse videretur, iagens Lusitanorum nauis, cui *Sebastianus* nomen erat, deserta statione sua, mediam se intulit inter pugnantes, fuitque Prætoriam Lusitanorum instar clypei & propugnaculi, quæ excipiebat omnes ictus in Prætoriam directas, velut olim *Sebastianus Martyr* sagittariorum jacula; ergo vt arx quædam & castellum oppugnabatur, donec Prætoria se post principia recepisset. Durauit etiam inter cæteras naues conflictus iste donec occidente sole, & diei & pugne finis impositus est. Beneficio noctis vsi Lusitani, quanta potuerunt celeritate fugientes, obiectum Arabiæ litus petierunt, quod Angli Hollandique ignati locorum sequi tam promte non poterant, ita vt orto sole vix conspicui illi possent. Ergo Hollandi Anglique *Suarum* petierunt, Lusitani vero *Suarum* castellum Arabiæ, vbi habebant præsidium militum. Sic postremo post anceps, diuturnum & periculosum prælium, quod ter instauratum fuit, Diuina gratia Hollandis Anglisque victoriam donauit.

Nunc catalogum nauiumque Lusitanicarum subiiciemus descriptionem, quam *Petrus Hillion* Gallus, qui à partibus Lusitanorum stans, præliis illis naualibus interfuit, nobis reliquit, numerumque occisorum annotauit. Sic igitur is refert.

Catalogus
nauium
classis Lu-
sitanae.

I.

Prætoriam nauis Lusitanicæ nomen fuisse *Francisco Maiori*. Thalassiarum eius *Albanum Botelliam*: instructam eam nauem fuisse XL. tormentis bellicis varii generis. Fuisse in ea viros CCC. ex his XXXVII. perisse: in his fuisse tres centuriones, *Laurentium Tuisum*, *Hieronymum Botelliam*, & *Brassam Lozum*. Ipsam nauem, eius malos, instrumenta & vexilla, quassa omnia lacerataque fuisse.

II.

Proprietariam dictam fuisse *Franciscum Minorem*. Præfectum ei fuisse *Franciscum Burgensem*. Machinis instructam XXXII. viris CCL. è quibus XXXI. perierint, inque iis ipse *Burgenfis*. Hanc carina, malo, antennis, rudentibus ita scædatam, vt nulli amplius esset vsui.

III.

Tertiæ nauis nomen fuisse *S. Sebastiano*, fuisseque eam totius classis longe maximam. Præfuisse ei *Antonium Tetam*, virum fortem, sed qui eo prælio alterum brachium amiserit. Fuisse in ea XL. Tormenta ænea, viros CCCC. è quibus XX. occisi fuerint, ipsa nauis vehementer concussa & prope inuili reddita.

IV.

Quartam *S. Saluatoris* nomen habuisse, sub præfectura *Francisci de Tuara*. Instructam eam fuisse machinis bellicis XXIV. viris CCL. ex his XLI. cecidisse, interque eos ipsum *Tuarentsem*. Huic nauis vtrumque malum cum antennis defuisse.

V.

Quintam *S. Iacobum* appellatam fuisse: Præfectum eius *Simonem de Quintalla*: instructam eam fuisse tormentis XXII. viris CC. è quibus LXXXII. occubuerint. Malum huic fuisse integrum,

tegrum, ipsam vero nauem adeo concussam ruptamque, ut vbiq; actis rimis aquas recipiens, pro inutili deserta fuerit.

Sexta nomen fuisse *S. Trinitati*, sub præfectura *Petri Botellia*, instructæ tormentis metallo fuis XXII. vectos in ea viros CC. ex his cecidisse XXII. Hanc dehiscentem ab omni parte refici non potuisse, desertam igitur in littore septimo post pugnam die.

Septimam nomen habuisse *Miserere Cordium*, sub præfecto *Emanuele Codrega*, armatam tormentis æneis XXII. viris CC. è quibus III. occubuerint: & hanc minus læsam fuisse cæteris omnibus. Subducto numero, inuenies in octo illis nauibus classis Lusitanicæ fuisse tormenta ænea CCXXXIII. Milites MMC. & ex his interfectos triplici illo prælio fuisse CCCCLXXXI.

Liburnicarum & Celocium, cæterorumque nauigiorum, quæ Lusitanis in prælio bonam nauauerunt operam, nec in hoc Catalogo est numerus, nec militum aut interfectorum in iis.

Ex Anglis Hollandisque omnino cecidere viri LVIII.

CAPVT VIII.

Tres naues Anglicanæ Orientem petentes, cum Lusitanica classe confluunt. Leo, præcipua ex iis deserta à sociis, ab hoste ita premitur, ut iniecto in puluerem pyrium igne se ipsam perdat. Angli partim flamma partim gladio hostium pereunt.

AD. VII. Octobris anno à N. C. M. DC. XXV. appulerunt haud procul Surato tres naues Anglicanæ, quibus hæc fuere nomina: *Palatina*, *Delphin*, & *Leo*. Sequenti die, cum sol clare luceret, vidimus, (inquit Anglus qui hæc refert) recta ex aduerso vrbis Surati naues aliquot in anchoris stantes: existimabamus autem eas esse vel Anglicas vel Hollandicas Mercatorias: quidam ex nostris arbitrabantur, agmen esse nauigiorum piscatoriorum. Vix horæ spacium effluxerat, cum paruit noster error: erant enim quatuor triremes Lusitanicæ cum XV. Celocibus, quæ omnes explicatis velis cursum ad nos dirigebant. Vbi ad IV. millia passuum ad nos venerunt, subditerunt. Celeriter Nauarchus, conuocatis Præfectis & Naucleris, quid factu opus esset, sententias rogat. Visum est non expectare pugnae aleam, sed vela dare ventis, & interim aliquando subsistere, an Liburnicas Celocesque eorum à reliqua classe auellere & perdere celerius insequentes possemus. Sed hoc consilium effectu caruit. Tota enim classis Lusitanicæ repente nobis à tergo imminens, initium fulminandi in nos fecit, emissio globo à Prætoria sua in *Leonem* nostrum, cui ex *Leone* tribus ictibus responsum est. Facile animaduertunt Lusitani, præstare sua tormenta nostris, audaciores igitur facti, Thalassarchus aduocata subprætoria in solum *Leonem* omnem vim conuerterunt. Videns Nauarchus noster parem se hosti hæc quidem vice non posse, iussit accelerari profectionem, ut ad iactum globi tormentarii abessemus ab iis. Sic procul gesta res est vsque ad vesperam.

Interim *Palatina* nostra & *Delphin* rota nocte in expediendis armis & velis ad celeritatem cursus duplicandis occupabantur. Nos, qui *Leone* vehebamus, propiores eramus hosti, qui in ea vicinia ultra centum pyrobolos in nauim nostram coniecit, quos tamen omnes extinximus, ne spargeretur incendium. Et versabatur quidem res in acie nouacula: quod conspicati qui *Palatina* & *Leone* vecebantur, desertis nobis, celeriter se è conspectu hostium subduxere, cuius quidem fugæ ipsi apud viros bonos rationem reddant, si possunt.

Soli igitur pugnauimus ab octaua nocturna vsque ad XI. quo tempore Præfectus noster *Richardus Suanleius* cum XL. aliis sociis occubuit, tres vero & viginti miseris modis ambulati ad arma inutiles erant, cæteri omnes pugnando fessi, insuper etiam ob discessum sociarum nauium animo destituebantur. Ibi ad extremum descendimus in desperata defensione auxiliium, ut iniecto in puluerem tormentarium igne nos ipsos vna cum naui perderemus. Negabant duo vel tres, ita factu opus esse; sic dum altercamur, vehemens Oceani refluxus nauem nostram à classe hostili auulsam paulo longius abegit. Lusitani dum nos insequi ardentius cupiunt, non satis curiose versantes in puppi, partem pulueris pyrii incenderunt, quo casu circiter L. vel LX. homines partim crepuerunt, partim vi flammæ sursum eleuati elisi que sunt. Sic dum hostes in restinguendo incendio & reparandis instrumentis prætoricæ nauis occupantur, nos prouecti paulo longius, hæc quidem vice perniciem effugimus.

Reliqueram: autem quatuor celoces nostrates, quæ in medio pugnae ardore in diuersum

VI.

VII.

Infelix expeditio triū nauium Anglicarum.

Angli ab sociis deserti.

Lusitani pereunt incendio.

sum à nobis abierant. Has quanquam videre non potuerimus, ex sono tamen sclopetorum, intermicantibus nonnunquam ignibus, facile nobis fuit colligere, easalicubi in hostem incidisse, & pugnare, quanquam quis eas manserit exitus, nemo ex nobis scire potuerit, cum in conspectum nostrum nulla post eum diem venerit: & sane, si vel maxime eas prope vidissemus, nihil tamen illis opis ferre potuissemus, qui jam non Leonem sed Charontis Cymbam insidere videbamur.

Nacti ergo aliquam ab importunissimo hoste respirationem, constituimus recto cursu Armusium petere, ad quam rem nobis & ventus & serenum caelum auxilio erat. Ergo a. d. IV. Nouembris *Gombroonem* appulimus, ita vt eramus male affecti habitique. Hic narrauerunt nobis mercatores, *Rufrerorem* Nauarchum Lusitanum cum XX. Celocibus vagari circa vicina littora, infesto in nos animo. Ibi aliud ex tempore consilium capere non potuimus, quam vt preciosiores res merces cum quatuor cistis argento plenis in siccum è naui transferremus. Octauo eiusdem mensis die *Rufrero* adfuit circa septimam matutinam, iussitque tanto impetu celoces suas in nostram nauem incurrete, vt quatuor ex iis in scopulos impingentes, elisæ, spectantibus nobis submergerentur.

Angli diuersis modis perierunt.

Procul igitur subsistens Lusitanus, tantam vim ignium in nostram nauem coniecit, vt momento oculi vela, malus funesque omnes flamma corripentur. Ruebant jam titiones & ardens bitumen in capita nostrorum, cum quidam ex iis suffocationem in aquis incendio præferentes, præcipiti saltu in mare se coniecerunt. Cæteri immisso in puluerem nitratum igne se vltioribus tormentis exemerunt, nauemque simul in frustra disiecerunt: ad hunc modum igne periere viri XLII. Ex iis qui in mare insilierant, XXVII. à Lusitanorum celocibus excepti & ad Lanienam conseruati sunt. Hoc enim omnes, postquam per totam noctem ludibria & iniurias hostium perpeffi fuissent, *Rufrero* mane facto capitibus truncari iussit, vno excepto, cui nomen erat *Thotha VVinterborno*, quem cum littoris ad mercatores Anglos mittere constituerat, qui in munimento versabantur. Fuerant jam ante nouem è nostris egressi in littus, vt negocia mercatorum curarent: hi quoque crudeles Lusitani carnificis manus effugerunt, vt ita ex omnibus, qui in Leone Anglicana naui vecti fuerant, omnino decem viui fuerint conseruati.

CAPUT IX.

PERIPLVS ORBIS.

Iacobus Eremita Thalassiarachus Batauus, spacio quatuor annorum; totum orbem terrarum circumnauigat. Estque hoc caput velut Diarium illius expeditionis.

Nomina nauium huius classis.

ANNVS agebatur à N. C. M. DC. XXIII. cum a. d. XXIX. Aprilis mensis *Iacobus Eremita* cum nouem nauibus Batauicis & vna celoce ab littore Selandico soluit, apertumque petiit Oceanum. Nauibus hæc erant nomina. I. *Amsterdamnum*. II. *Delphi*. III. *Hollandia*. IV. *Concordia*. V. *Mauritius*. VI. *Aquila*. VII. *Dauid*. VIII. *Spes*. IX. *Gryphus*. Celoci nomen erat *Vertago*. A. d. I. Maij duæ aliæ naues se cum superioribus coniunxerunt, quibus erant nomina, *Citrus & Copapa*. Sic igitur ad *Veetim* Insulam è regione Britannia appellentes, anchoras ibi jecerunt. Ibi *Copapa* parum abfuit quin detrimenti, aliquid caperet, in nuda refluxu aquarum destituta arena. Sed vigilantia Hypothalassiarachi, cui nomen erat *Hugoni Schapenhamo*, qui laborantibus celementer opem tulit, expedita & aquis restituta est.

A. d. X. Maij, spirante fauonia vela ventis dedimus, & orientale latus illius Insulae petiimus. Die vero XIII. cum per totam noctem Thraescias ventus spirauisset, visum est Nauarcho proficisci. Iussit ergo de more profectiois signum dari, exploso tormento. Cum autem globus pulueri Pyrio non continue incumberet, sed aliquid intercederet vacui, ruptum est, vt fieri solet, tormentum, magno cum fragore, vt aliquot trabes rabulæque naus confringeret, & nautam aliquem ita vulneraret, vt paulo post moreretur. Qui id incenderat, nihil mali perpeffus est.

Naues Piraticæ Turcarum.

Aliquo vsque progressis nobis, iussit Thalassiarachus naves non iunctim ingredi, sed se in varias spargere partes, si quæ intercepto nauigio aliquo, discere de classe Hispanica certi aliquid posset. Vltimo die Maij tres conspicati fuimus naues, à quibus cum salutaremur, intelleximus, Piratas Turcicos esse, quos Hispanica classis apud S. Vincentii promontorium in fugam compulerat. Circa vesperam adhuc alias naues Piraticas numero octo adepti fuimus, quæ

quæ iuxta nauem Concordiam transire per classem nostram conabantur, sed demittere vela iussæ sunt, atque consistere. Calendis Iunii præfectus nauis cuiusdam Piraticæ, quæ ab Hollandis visitata & excussa fuerat, ad Thalassiarum venit, petens, ut sibi quinque captiui restituerentur, quos è sua triremi transfugisse affirmabat in Prætoriam Hollandicam: se enim eos apud Argeriam præsentem pecunia emisse. Conuenit Senatus nauticus, vocati quoque captiui dixerunt se omnes esse Germanos inferiores; sed & multos alios esse in eadem nauem, qui nuper ex Hollandicis nauibus captiuis in eam translati fuissent, & omnes vno ore libertatem rogarent. Conclufum est in Senatu, cum illi, qui in confederatis Germaniæ provinciis nati sint, vtriusque nationis, Belgarum & Maurorum decreto ac pactis liberi esse debeant; ut non tantum illi qui transfugerant, non dederentur petentibus Turcis, sed & reliqui, qui in eadem nauem artinebantur, missis caduceatoribus repeterentur: quod & eo ipso momento factum est. Pirata autem destitutus tot mancipiis tristis à nobis discessit. Qui in libertatem asserti sunt, in numerum militum eiusdem stipendiis conscripti, & in signa distributi fuerunt.

A. d. IV. Maij mensis decem naues, sed dispersas, procul conspicati fuimus. In has igitur confestim proras obuertimus; cum autem quiescente vento tardius velificaremur, nauigia actuaria & scaphas nostras militibus impleuimus & ad persequendas eas misimus. Nostri quatuor ex iis affecti, captiuas fecerunt, erantque Hispanicæ, Iaccaro onustæ, venientes ab Fernambuco oppido & portu Brasiliæ. In vna earum nauium deprehensus fuit Sacerdos Hispanicus, itemque alius vir illustris, nomine *Augustinus Osorius*, qui aliquot annis in Peruvia vixerat, & terrestri itinere, confecta via longissima, inde ad oppidum *Boni Aeris* venerat, & portu *Fernambucum*, ut rediret in Hispaniam.

Septimo eius mensis die obtulit se conspectui nostro nauis, quæ acriter fugiebat. Nos eam diu persecuti, cum postremo adepti fuisset, vidimus Piratam esse Turcicum: eum igitur missum fecimus. Dum hunc persequimur, & captiuas naues Hispanicæ nostram sequi celeritatem non possunt, alius adest Pirata cum triremi Numidica, qui sine dubio prædam illam nobis è manibus eripisset, nisi Hypothalassiarum noster repente accurrisset, & raptorem præsentia sua cohibuisset. Sedebat ad gubernaculum illius nauis Piraticæ homo Germanus: qui visa nauem Hollandicam recta in eam proram nauis suæ direxit, & tam prope adiegit, ut cum ipse tum omnes qui in ea vehebantur Christiani, in Hollandicam nauem transilirent. Ibi Præfectus nauis, ut recuperaret seruitia sua, ipse ad Hypothalassiarum venit repetens fugitiuos. Erat autem homo Barauus, Enchusij natus, Henricus nomine. Huic prius grauius reprehensus, postremo persuaserunt nostri, ut non ipse solum cum cæteris Christianis, qui effugerant, apud Hollandos maneret, sed etiam bona thesaurosque suos è Piratica in nostram nauem transferret. Narravit nostris Henricus iste, vagari in illo Oceano ad XXX. naues Hispanorum, militariter instructas. Erant naues nostræ non tantum iis mercibus, quas nobiscum domo aduexeramus, sed & quas rapueramus supra modum oneratae, ut inferiore tormentorum ordine uti non potuerimus, sicubi cum hoste confingendum fuisset. Ne igitur plus damni acciperemus quam inferremus, placuit ductoribus nostris alicubi appellere, & mercibus in tuto expositis (præsertim quæ domum mittendæ erant) naues leuiiores facere. Decreuerunt omnes Portum *Saphiensem* petere, nihil dubitantes, quin ibi offensuri essent aliquot naues Barauicas. Huc ubi venimus, non nisi vnam inuenimus nauem Hollandicam, cui nomen erat *Transisulana*, & præterea duas alias minores, vna spectabat ad mercatorem Gallum, altera ad Anglum. Primum omnium præfectus *Transisulana* ad Thalassiarum nostrum cum in Prætoriam venisset, questus est, nonnullos è sociis concitata rebellionem ab omni se exclusisse obedientiam. Comprehensi ergo seditiosi, & in duas naues *Amsterdamum* & *Delphos* deducti, vinculis coerciti sunt. A meridie illius diei habito Senatu, decretum est, ut *Transisulana* & *Vertago*, quicquid nobis erat sacari, cum aliis quibusdam mercibus imponeretur, & vtraque in patriam Barauicam mitteretur. In locum *Vertagi* captiuas nauis Hispanica successit, in quam gubernator ac nauis è *Vertago* translati fuerunt.

Die Maij XXI. constituto tribunali vocatoque iudicio, comparuit Præfectus nauis *Transisulana*, accusauitque eos, quos in vincula datos superius diximus perfidiæ & seditiosis: quod excussa obedientia, pertractisque in sceleris societatem cæteris, diripere nauem statuissent, postea eadem sui juris facta Piraticam facere voluissent.

Erant rei omnino septem. Ex his quatuor, qui auctores rebellionis fuerant, laqueo suspensi perierunt: tres ita condemnati sunt, ut toto illius navigationis tempore sine stipendio militarent. Erant a. eo tempore coniunctæ naues omnino XVI. cum ab *Saphia* proficiscerentur:

Barauici captiui libertati.

Augustinus Osorius.

Expirata socium.

Transisulana nauis Hollandica.

Seditiosi puni.

tur: sed à. d. XXIV. eius mensis *Transfulana & Vertagu* à nobis discesserunt, petituræ patriam Hollandiam.

*S. Augusti-
ni & S. Vin-
centij In-
sula.*

A. d. XXVII. Maij decretum est in Senatu, vt in transitu littoris Africani ad *S. Vincentij* Insulam & *S. Augustini* appellerentur naues, quibus in locis Hispani, qui simul cum quatuor illis nauibus capti fuerant, exponerentur, & alimonix aliquid classi inferretur, cum hircorum & testudinum copia in illis locis haberi possit. Igitur quinto die Iulij ad *S. Vincentium* anchoras jecimus: cum autem ibi statio esset commodissima, & rarissime ibi circa hoc tempus anni pluat, contra apud *Sierram Lionam* eo mense continui imbres cadere soleant, placuit Nauarchis præfectisque, vt hoc loco omnes exonerarentur uaues, expurgarentur & reficerentur, vtque cætera ad vltiorem nauigationem necessaria, classi inferrentur, præterquam fontanam, quæ ab *Sierra Liona* (promontorio Africæ) petenda omnino erat. Iussit insuper Nauarchus noster, vt erectis in sicco tentoriis, expositisque in iis ægrotis, duo signa militum ad custodiam eorum destinarentur: his, exactis quinque diebus, subrogarentur duo alia vtque ad diem profectiois. Eadem vespera quidam ex nostris haud longe à littore puteos forunt, & aquam potabilem inuenerunt. Sexto die Iulij nauigium nostrum actuarium viris armisque latis instructum ad *S. Antonij Insulam* misimus, vt quid animi esset barbaris in nostros experirentur. Retulerunt nostri, humaniter se exceptos fuisse, reperisse insuper hortos, in quibus mala Punica, Citria, ficus aliosque fructus affarim repetissent, in cuius rei signum ostendebant poma varii generis, matura, quæ inde attulerant in vsum ægrotum. Reddiderunt iisdem Barbari Epistolam quandam, quam Præfectus nauis Batauæ, cui nomen erat *Lugduno*, & quæ ibi aliquandiu in statione fuerat, exarauerat, qua testabatur, omni benevolentix genere à barbaris istis se suosque affectos fuisse, rogabatque, vt qui eo venturi essent Hollandi, hanc beneficentiam remunerarentur. Nono die in *S. Vincentii* Insula sacra Concio habita est.

*Insula S.
Antonij
frugifera.*

A. d. XVI. panis distribuendi inter vectores certa ratio inita fuit, vt tantum singulis quotidie daretur, quantum ad sedandam famem sufficere credebatur.

Die sequenti decretum factum est, vt se quisque pararet ad abitum, ad XXV. enim diem discedendum esse versus *Sierram Lionam*, si qua forte ibi nauis Hollandica inueniretur, cui quod supererat saccari imponi & domum mitti posset.

*Hispani ea
priui in lit-
tore expo-
siti.*

XXII. die Iulij Hypothalassarchus cum nouo Verrago *S. Antonii* Insulam petiit, secum vehens captiuos Hispanos, quos in quatuor illis nauibus interceperat, hos viatico luculento instructos ibi in littore exposuit: *Augustinum vero Oforium* secum retinuit. Reuersus hic die postero XX. millia pomorum citriorum secum attulit, quæ ab Incolis munere aliquo delinitis, acceperat. Hic quoque litteras barbaris reliquit, quibus Hollandos, qui post id tempus eo appulsuri essent, ad benignitatem & munificentiam erga eos hortabatur.

*Situs Insu-
larum Vin-
centij &
Antonij.*

Cum illuxisset vigesimus quintus Iulij dies, dato signo, nostri naues repetierunt. Sunt autem duæ illæ Insulæ, *S. Vincentii & Antonii* commodissimæ omnium in illa parte Africæ, abestque hæc ab illa spacio duorum milliarium. Portus *S. Vincentii*, sub gradu ab Æquatore XVI. & minut. LVI. situs, commodissimus amplissimusque est, statioque nautis Orientem petentibus gratissima. Pago præcipuo nomen est *S. Vincentio*, vbi fons est aquæ dulcis, qui tamen nequaquam sufficiebat pro nostris nauibus aquandis. Coacti igitur sumus puteos efodere, in quibus quidem nacti sumus aquam, cæterum turbidam & insuauem gustu, insuper adeo laxantem aluum, vt nobis à dysenteria metueremus. Abundat Insula capris hircisque, quorum carne sapida sane & præpingui nostri recreati fuerunt. Mansueti non sunt, sed vagantur per sylvas, quas nisi manipulo XXV. vel XXX. hominum velut indagine cingas, non facile exceperis. Testudinum insuper hic tanta magnitudo, vt ad duos tresue pedes longæ repantur. Fætæ hæc à mari prodeunt in littus, ibique oua sua magno numero arena defodiunt, vt à Sole percalfacta excludantur: quod faciunt à mense Augusto vsque in Februarium: cæteris anni partibus in mari victitant. Caro earum ad piscium quam quadrupedum saporem potius accedit. Oua gallinaceis bonitate certant. Piscium insuper varii generis in illo littore magna est copia, vt eorum tantum capere potuerimus, quantum in omnes naues nostras sufficiebat.

*Natura Te-
studinum.*

*Insula S.
Antonij.*

S. Antonij Insula incolitur à barbaris Æthiopici generis, qui in vniuersum cum mulieribus liberisque ad D. capita constituunt. Hircorum itidem hic copia, vnde potissimum eis victus: reperitur etiã hic gossypii aliquid. Horti hic sunt in ipso littore australi, pomiferis arboribus confiti, in quibus tempore maturitatis ad L. millia malorum citriorum, aureorum & Punicorum quis ad ipilci vno die possit. Mira est autem barbarorum istorum in peregrinos comitas & munificentia, vt accepto munusculo aliquo, nihil suarum rerum petentibus negent. Et nos qui-

nos quidem ibi non tantum fructibus arboreis, sed & hircina, porcina, & ouilla carne nobis prospeximus.

Vigesimo octavo die Iulii, cum illucesceret, aberant à nobis tres naues nostrates, *Citrus, Delphi, & Aquila*. Decretum est vt apud *Sierram Lionam* earum aduentum prætolaremur. Fecerant autem hæc vela ad *Insulam Mañ*, vbi magnam Salmonum piscium copiam ceperant, vt LXX. dolia carnibus eorum impleuerint. Cæterum nauem in eo portu offenderant nullam, velut Kalendis Augusti ad nos reuersi narrabant.

A IV. die Augusti vsque ad VIII. perpetuis imbribus maduimus, multique ex nostris *Dysenteria affliguntur Basani.* dysenteria, vsu impuræ aquæ contracta, grauius ægrotabant, moriebanturque passim sub feruenti illo climate, delero eadem vi morbi *Cornelio Boote*, Consiliario in *Concordia* naue. Sed hæc postea apud *Sierram Lionam* contigerunt, vbi lues sæuiit acrius.

Die vndecimo vitatis periculosis quibusdam breuib; in littore *Sierræ Lionæ* anchoras jecimus. Ibi quidam præfectus è nostris in terram egressus, cum rediret ad nos, barbaros quosdam *Æthiopes* secum adduxit, qui naues nostras videre cupiebant. Sequenti die emissi fabri nostri lignarii & doliarii vndique conquisiuere materiam, explendis rimis tabularum idoneam, naues enim nostræ ob solis calorem valde hiscebant.

Cum a. d. XIII. Augusti naues nostræ subire littus vellent, à barbaris accessu prohibiti sunt, exigentibus prius de more à peregrinis munera. Dux igitur noster *Æthiopes* eos qui ad nauem eius venerant, conuiuio exceptos, insuper donis deliniuit, oblato baculo ferreo, & quibusdam linteaminibus, alijsq; rebus non magni precii, vt ea omnia fratri regis & præfecto pagi illius offerrent. Acquieuerunt his *Afri*, permiseruntque, vt quantum vellemus *Limoniorum* malorum & aquæ fontanæ in naues nostras inferremus.

Die XIV. ipse frater regis cum prætore pagi, cum prius de aduentu suo nuncium mississent, in prætoriam nostram venerunt. Obrulerant hi nobis magnam vim eboris, vltra centum dentes (vel si maui cornua) licet rudes & impolitos. Nostris ipsis vicissim ea donauerunt, quibus eos delectari nouerant. Erant autem ludicra pleraque & vilia. Sequenti die nostri ex hortis non adeo magnis vltra CXX. millia pomorum *Limoniorum* in naues intulerunt. Progressi quidam è nostris paulo longius, in primis qui è *Concordia* nauierant, inueniunt humi jacentes nuces, quibus eadem quæ myristicis species, longe tamen maioribus. Has collectas aperuerunt nucleotque auidius ingererunt. Vix redierant ad nauem, cum vnus eorum repente mortuus concidit, toto corpore veneno se liuidis maculis prodente. Cæteris igitur antidota exhibita viuos eos conferuauere: vnde edictum propositum est, ne quis eas nuces colligeret. Ab hoc vsque ad primum Septembris mensis diem nihil memorabile contigit, nisi quod *Adrianus Duynus*, Præfectus *Mauritio* naui, pauloque post, *Iohannes Alemannus Secretarius* in *Ambsterodamo* naui, & tandem *Petrus Velius* Commissarius in eadem vita excesserunt, & in vicino littore satis honorifice pro præsentis copia tumulati sunt. *Magna vim Eboris.* *Nuces laethifera.* *Mortui aliquot Hollandi.*

Kalendis Septembribus in locum *Adriani Duyni* defuncti, *Mauritio* naui præfectus est *Petrus Harmenius* Nauclerus spei nauis. Eodem die Dux noster voluit, vt quatuor illi *Transisulani*, qui hæctenus ob delictum sine stipendio meruerant, quod virtute errorem correxissent, imposterum par cæteris stipendium militare perciperent.

A. d. IV. Septembris, ventum nacti opportunum, leuatis anchoris Oceano nos commisimus. *Sierra Liona* nomen est celebre in his locis, & nautis apprime notum, quo intelliguntur montes continentis *Africæ* siue *Æthiopiæ*, in austrum proiecti, vbi non longe fluiuius aquæ dulcis in mare illabitur. Statio nauium, vbi appellere nauæ solent, *Aquilonem* respicit, abestque circiter VIII. gradibus ab *Æquatore*. Terra ipsa edita valde est, proiecto mucrone in Oceanum, densis præaltisque consta arboribus, vnde longissime à nauigantibus conspici potest. Difficile est ad fidem dicere, quantum ibi sit arborum in quibus poma citria crescunt, *Limoniis* *Hispanicis* similia, sed minora aliquantum: vnde licet cuius tantum quantum velit pomorum carpere, cum iuris publici sint. Nos tamen nimium eorum esum parum salubrem postea deprehendimus: hoc enim loco è nostris XLII. homines, desertis nostris nauibus, *Charontis* *Cimbam* ingressi sunt. Lignorum hic ad focum nacti fumus abundantiam, & materiarum obturandis tabularum rimis idoneæ, in primis autem aquæ potabilis, cuius hic hauriendæ magna facilitas. Vidimus hic nomina *Francisci Draconis* aliorumque *Anglorum*, qui ante id tempus his in locis fuerant, erantque ea in sculpta saxis.

Vigesimo nono illius mensis die ostendit se nobis *S. Thoma Insula*, quam tenere non potuimus, sed ne voluimus quidem, non consentiente vento. Cum orientale littus huius *Insulæ* circuiuissemus, conspicati fuimus naues quasdam, quæ longius nobis abesse ab *Arce* videbatur, quæ vt à tormentis contingi possent. Duas igitur è captiuis *Hispanicis* nauibus in eas direximus; sed quiescente vento à proposito desistere coacti fuimus. *Insula S. Thome.*

*Promontorium Lupi
Consalui.*

Kalendis Octobris mensis diluculo ostendit se nobis *Promontorium Lupi*, quod vulgo *Capo Lopez* vocant, ad quod nos dirigere vela ventus prohibuit. Quod prætoriam naui cohærebat nauigium aëuarium, ad explorandam terram missum est. Causa erat, ut aquationem alicubi circumspiceremus, quam profecto in eo loco reperire ex sententia non potuimus. Sed ea quidē spe lapsi fuimus. Aqua n. quam hic hauriebamus, turbida erat, in salubris & mali odoris. Funestum igitur deserentes locum, omni studio annexi fuere nostri, ut *Annum Bonum* (Insulæ hoc nomen est) obtinerent. Huc appellere nostri non potuerunt, quia Prætoria nauis & Concordia, cum cæteras præirent, in breuia delatæ, ingenti cum periculo in puluinis illis hæserunt, nec nisi maximo cum periculo expediri potuerunt. Ad promontorium igitur *Lupi* redeundum fuit. Tempestiuum nostris erat, cum ij quid hauriendam aquam missi fuerant, nunciauerunt, aquas, quæ paulo ante limo turbidæ fuissent, nunc causta scaturigine fluere limpidas, & tanta quidem copia, ut vniuersæ classis ad aquationem sufficerent.

*Aquationis
commoditas.*

A. d. XI. mandatum est præfectis *Spei & Vertagi*, ut periculum facerent, possent ne promontorium siue *Caput Geytense* circumnavigare. Cum enim Scorbuto nostri homines affligerentur, quod malum aureorum ac citreorum pomorum vsu sedari solet, necessarium visum est, ut *Anni Boni* Insula à nostris adiretur, antequam proficisceretur longius. Multi autem dies elapsi sunt, quibus Hollandi nostri magnos sustinere labores, antequam ad *Anni-Boni* Insulam appellere potuerunt, quod demum ad XXVII. Octobris factum est, cum jam omni spe illius potiundæ lapsi fuissēmus. Biduo post *Cornelius Iacobi & Præfessus Ærarij* ex Prætoria nauis in terram egressi, ab incolis vexillum in signum pacis præferentibus excepti fuerunt.

Præerat illi Insulæ *Antonius Nunezius*: cum hoc egimus, ut bona ipsius venia nobis cum Insulanis negociari liceret, & tantum aquæ, quantum nobis necesse erat, ut & fructuum arboreorum in naues inferre. Interea omnes nostræ naues appulerant, quare Dux noster centum viros in littus emisit, ut aquatoribus nostris præsidio essent, ne in quas inciderent insidias.

*Insolentia
militum
noxia.*

Dum nostri in petenda aqua & pomis occupantur, accidit, ut quidam è militibus & vulgo nautico solita insolentia barbaris gallinas aliquot & anares interciperent, qua iniuria affecti insulani, ad Præfectum loci querimoniam detulerunt. Venerat autem ad eum Hypothalassarchus cum ductoribus quibusdam ordinum, ut de futura aquatione & comparanda alimonia agerent: obtulerantque homini donum, cuius precium ad CCC. florenos accedebat: quod cum ille parui æstimaret, parum aberat, quin eos omnes, sub specie raptorum alitum, detineret. Quia autem fidem & promissa eius secuti, ad ipsum venerant, dimisit eos, monitos, ne posthac inimicis suis se tam incogitanter crederent. Et sane, si vel maxime arma expedire & vim tentare voluisset, erat Hollandis tantum virium, ut omnem ab se iniuriam depellere facile possent. In hac Insula duo è nostris nauibus ad Præfectum transfugerunt, Hispanus vnus & alter Græcus. Erant autem eorum numero, quos in IV. illis Hispanicis nauibus interceptos fuisse diximus.

*Anni boni
Insula &
eius descriptio.*

Cæterum ipsa Insula, cui ANNO-BONO diximus esse nomen, gradu duntaxat vno & quarta eius parte ab Æquatore abest versus Austrum, complectiturque peripheria sua sex miliaria. Eminent hæc alte super aquas, incoliturque ab Æthiopibus circiter CL. exceptis mulieribus & pueris, quorum numerus longe maior est. Parent hi omnes Lusitanis, qui etsi pauci in insula sint, ita tamen barbaros dicto audientes habent, ut satis mirari non potuerimus. Qui delinquunt, iis alia pœna non irrogatur, quam ut in D. Thomæ Insulam mittantur in exilium: quod quidem Æthiopibus non leue videtur supplicium. Abundat solum eius multis variisque fructibus, nobis incognitis, quos ipsi *Bananas, Amanassas, Cocos & Famacindas* vocant: neque cannis mellitis, ex quibus saccharum fit, destituitur. Pomorum aureorum citriorumque tanta hic abundantia, ut quatuor dierum spacio CC. millia collegerimus, præter ea quæ à nostris hominibus consumpta fuerunt, & in computum non venerunt. Maior his quam alibi succi copia & mira saporis gratia: & horum quidem aliorumque pomorum per totum annum affatim reperitur, cum Insula hæc frigoris aut hyemis ne nomina quidem audiat. Boum, vaccarum, caprarum plurimum hic est, magnique porcorum greges, quos barbari nobis vili vendebant precio. Aquationis ad Euroaustrum mira commoditas, defluente riuo à montibus in subiectam vallem, malis aliisque arboribus consistam, ideoque amœnissimam: & hinc petenda est aqua dulcis in vsum nauigantium. Statio nauium Aparctiam ventum respicit, fundo sabuloso & anchoris recipiendis commodo, tantæ profunditatis, ut à VII. vsque ad XVI. Orgyias descendat. Iuxta conspicitur pagus ab Æthiopibus cultus, murum habens obiectum mari, vnde eos, qui præter arbitrium eorum appellere volunt, arcere solent. Si quæ tamen vis maior ingruat, deserunt casas suas, ligno & culmine structas, montesque petunt, in quibus

*Aquatio
in Anni
boni Insula.*

agge-

aggeres & munimenta quædam struxerunt. Sclopetis aliisque tormentis manuariis scite uti nouerunt, vnde temere laceffendi non sunt. Pauperiem gentis vestium vilitas arguit, viri prope nudi incedunt, in primis qui sunt cum re tenuiori: mulieres toto corpore supra umbilicum nudæ sunt, femur à coxa vsque ad genua supparò lineo tegunt. Quæ huc a quationis causa appellunt naues exteræ, caute cum attratis illis versentur oportet, ne ab iis circumuenti in pericula incidant, neue quicquam eorum promissis fidant. Semper igitur in excubiis sint necesse est, vt perfidiam plusquam Punicam euitare atque cauere malo possint.

Annaboneses fraudulenti & perfidi.

Die eius mensis vigesimo accidit, vt in nauî prætorîa, cui Amsterodamo nomen erat, tres pueri luderent, & ita in summam puppim sensim euaderent. Cumque se mutuo amplexi voluerentur, repente ab nauî in Oceanum, ita vt cohærebant, præcipites lapsi sunt. Confestim demissa scapha, vnus viuus exceptus est, duo in aquis perierunt.

Ab hoc die, etsi perpetuo, multum variante vento & tempestate, nauigauerimus, nihil tamen memoratu dignum accidit, vsque ad secundum diem Februarii anno à N. C. M. DC. XXIV. quo die gubernator Concordiæ nauis, nomine *Valentinus Iohannis*, qui anno Salutis M. DC. XIX. in his ipsis partibus nauigauerat, *Fretum Le Maire* proclamauit ostensis montibus, qui ad latus occidentale faucium illarum attolluntur. Parum aberat, quin hic magno nostro malo in breuia incidissemus, nisi Spes nauis, quæ cum alia nostrate aliquot diebus præcurrerat, missa scapha nos monuisset. Medium igitur Fretum tenuimus, & perniciem vitauimus, vbi duæ illæ naues se nobis coniunxerunt, ita vt nulla desideraretur præter *Gryphum & Vertagum*. Qui his vehebantur, ostium fluuii cuiusdam subintrauerant, portumque inueniant minoribus nauibus commodissimam præbentem stationem. Egerant cum barbaris, sed refectiois parum aut nihil fuerant adepti, præter piscium, in primis passerum marinorum magnam copiam: & hæc quidam narrabant Duci nostro, cum a. d. VIII. Februarii se nobiscum coniunxissent.

Decimoquarto eius mensis die venit ad ducem Hypothalassiarum noster, proposuitque in medium: cum proximis XII. diebus nauigando nihil profecerimus, an non consultum esset, circa Promontorium Hornense in sinum aliquem incurrere, vbi dulcis aquæ nobis copia fieret? Negauerunt plerique ita faciendum, cum in ignota loca tot naues deducere res esset plena periculi: si tamen eadem ventorum pertinacia portò nobis molesta esset, tunc aliud capiendum consilium. Cum autem Circius ventus perseuerantur flaret, valuit Hypothalassiarum consilium, qui & ipse, cum primus in ordine nauigaret, in Sinum quendam satis capacem (cui postmodum *Sinui Nassouico* nomen inditum est) ingressus, signum cæteris dedit, commode ibi anchoras proiici posse, quem & cæteræ naues eo secutæ sunt. Bono quidem euentu. Nam tantum ibi è vicinis montibus defluentis erat aquæ, vt plenis amphoris hauriri & in naues inferri posset: sed & copiam lignorum ad focum ibi inuenimus, quo jam ege-re inceperamus.

Decimonono Februarii, circa meridiem repentina tempestas & procellosa oborta est, qua aliquot naues nostrates rudentibus ruptis anchoras perdiderunt, & parum abfuit, quin inuicem colliderentur: vespere tamen elapso conquieuit procella. Compar tempestas turbauit mare die tertio post, ita, vt Aquila celeriter ab littore soluere coacta, nouendecim homines, qui in terram egressi fuerant, recipere in ea festinatione nõ potuerit, nec in tanto fluctu impetu missa scapha ad nauem deportare. Cum vero postridie nauis ea denuo appelleret, videntur adhuc è XIX. illis tantum duo, qui narrabant, socios suos numero XVII. sudibus & periculis à barbaris fustim interemptos fuisse, cum tamen ipsi barbaros nulla re læsissent. In littore plura quam quinque cadauera reperta non fuerunt, naucleri & duorum puerorum, qui miserabiliter in frustra lacerati erant: cæteros omnes efferi isti secum rapuerant, vt eorum vescerentur carnibus. Cautiores igitur horum exemplo facti, iussi sumus deinceps manipulatim & cum armis nostris in terram egredi. Sed ab eo tempore postea barbari nulli comparuerunt.

Tristis casus aliquos Hollandorum.

TERRA del Fuego siue Terra ignium, quam veteres crediderunt esse partem continentis terræ australis & incognitæ, nomèn est aliquot insularum, quæ diuersis æstuariis & intercursum maris diuiduntur.

Descriptio Terra del Fuego.

Præcipua earum montibus asperatur, amœnis tamen & arboribus viridantibus confitis. Valles pleraque riualis è radice montium scaturientibus humectantur, vnde herbis ac gramine cooperiuntur. Stationes nauium hinc inde securæ & spaciolæ, ad recipiendas quasuis naues, immo classes. Montes, si procul aspicias, videntur alibi quam in ipsa Insula enasci, sed propius accedens deprehendes errorem. Solum cauernosum est, intus latentibus saxi ple-

num. Ventihic frequentes, propter crebras exhalationes, & varii, vt in momento oculi mutantur, accidit que nobis aliquando, vt nec tendere recte nec demittere vela possemus.

Incola terra del Fuego.

Incolæ huius terræ colore corporum albo sunt, vt Europæi; pingunt tamen cutem variis coloribus, in primis rubro, vt alicubi rubri, alibi albi, vel etiam variegati appareant. Corpora iis quadrata, statura quæ Germanis Gallisque. Comam nigerrimam alunt promittuntque, vt terribiliores appareant. Viri omnino nudi incedunt, ne pudenda quidem velati, quæ tamen mulieres cooperiunt, prætexta aluta. Et hæ quoque corpus variis illinunt pigmentis, collo circumiicientes funiculum, de quo cochleæ & conchyliæ pendent. Præstantiores inter eos animalis alicuius vel feræ pellem humeris crudam circumiiciunt, ad modum pallioli. Domicilia eorum è truncis arborum structa sunt, rotunda, inferius lata, in summo coeuntibus arborum cacuminibus in mucronem desinentia. Quod in iis terræ includitur, depressum est ad tres pedes, egesta humus foris fundamento circumiicitur. Omnis eorum suppellex consistit in fiscellis quibusdam junceis aut vimineis, in quibus asseruant hamos suos piscatorios, qui etsi nostris dissimiles sunt, plurimum tamen iis extrahunt è mari piscium. Arma eorum diuersa sunt. Quidam vtuntur arcu & sagittis, quarum mucrones non è ferro sunt, sed acutissimo lapide. Hastas etiam longas vibrant, pariter in aciem lapideam exeuntes, nec non cultros lapideos, acutissimos; postremo fundas balearicas, quibus lapides vi maxima & ictu prope destinato emittunt. Semper hi arma sua secum habent, potueruntque nostri certis indiciis colligere, bella hos populos inter sese gerere. Spectatu autem dignæ sunt scaphæ eorum siue lembi piscatorii. Corticem continuum crassissimæ arbori scite detractum ita flectunt incuruantque, vt carinæ speciem referat. Hinc semper ei aliquid demunt, vt in aciem vtraque extremitas exeat: fissuras apposite confluere nouerunt, vt ad extremum nauigium emergat Veneticæ Gondulæ non multum ab simile. Vt que firmior euadat, duplicant corticem aliquibus in locis, vbi plus est periculi. Longitudo harum scapharum aliquando ad X. vel XIV. pedes accedit, latitudo non vltra duas. Has tam celeriter remis impellere nouerunt, vt scaphis nostris actuariis nihil debere videantur.

Arma eorum & bella.

Barbaries extrema cum fraudulencia coniuncta.

De ingeniis eorum si quæras, bestiis eos brutisque similiores quam hominibus deprehendentes. Mera hic & effera barbaries, cum in cibis deliciosis carnes humanas habeant. Religionis alicuius aut vitæ ciuilibis nulla scintilla; pudor nullus, vt alter alterum permingat. Intellectus armorum, quibus nos vtimur, iis plane nullus, cum sclopetis nostratibus gladiisque homines interimi posse non credant. Callidi tamen sunt (quod in illa feritate iure mireris) & fallaces, cum se primo peregrinorum amicos simulant, deinde incautos & nihil mali metuentes repente opprimunt, vt nostris è Concordia naui accidit. Cauebunt itaque qui ad hoc genus appellunt, ne ipsis fidant, neu simplicitatem illorum & barbariem contemnant, cum nihil apud eos fidum sit atque tutum: vnde sine armis adeundi non sunt. Non destitui autem oras illas animalibus, vel hinc collegimus, quod stercora bubula, & interanea ac neruos animalium vidimus: accedente cuiusdam militis è nostris narratione, qui vltius penetrauerat, & se multas in syluis bestias vidisse referebat.

Vehemens tempestas.

Die XXVI. Februarii mensis tam validis ventis commotum est mare, vt multi rudentes, quibus ad anchoras deligatæ erant naues, abrumperentur, non paruo nauigantium periculo. Auulsa est hac vi tempestatis scapha ab naui quadam nostrate, parumque abfuit, quin octo viri, qui ea vehebantur, submersi perirent. Sex tamen ab iis qui in *Delphica* naui erant seruari sunt, duos autem Charon in suam recepit Cimbam: & illi quidem, qui à Delphensibus extracti fuerunt, vltra horam cum dimidia in aquis natando vitam conseruauerant.

A. d. VI. Martii, cum Caurus ventus iuratus nauigationis nostræ hostis sine intermissione flaret, nec eo perseuerante fieri poterat, quin classis nostra dissiparetur; eo prospecto periculo conuocauit Thalassiarachus senatum, iussitque vnumquemque libere dicere sententiam suam, vbinam diuulsis nauibus quibusdam à cæteris, conueniendum denuo esset, Insulas enim *Iohannis Fernandii* eo vento tenere videbatur impossibile. Variatum hic est sententiis, cum aliis *Terra del Fuego*, aliis *Fretum Magellanicum*, aliis alius locus placeret. Cum inter eos parum conueniret, decretum est, vt adhuc per duos menses nauigationem nostram continuarem, daremusque omnem operam, vt in Mare Australe siue Pacificum eniteremur. Et id quidem paulo post factum est.

Chile Prouincia.

Nam ad XXVIII. diem huius mensis ostendit se nobis *Chile* prouincia Americæ Meridionalis siue magnæ illius Continentis Australis, quam vidimus conuerso vultu in ventum Vulturnum: aberamus autem ab Equatore gradibus XLII. cumque circa vesperam Fauonius spiraret vehementior, acta est classis nostra tam prope ad illud litus, vt vix vno milliari ab eo videremur abesse. Biduo post, nèpe Kalendis Aprilibus sub gradu XXXVIII. & dimidio constituti

stituti, triste accepimus nuncium, Hugonem Hypothalassiarum nostrum grauius ægtotare, vt exigua vitæ eius spēs superesset. Geminata ergo est tristitia nostra, cum Thalassiarum noster jam ante langueret.

A. d. IV. eius mensis aperuit se nobis *Insula Iohannis Fernandi*, in Circium ventum directo vultu, ad quam sequenti die, præmisso nauigio actuario appulimus. Adeo autem multæ nobis in ea re obiectæ fuerunt difficultates, vt aliquot dies infumendi fuerint, antequam verum portum inter tot adulterinas stationes tenere potuerimus. Hoc interim lucrati sumus, quod tres naues quæ à nobis aberrauerant, hic ad nos redierunt.

Insulæ quæ à *Iohanne Fernando* denominantur, duæ sunt, quarum ea quæ orientalis est, maior est. Sita est vtraque XXXIII. gradibus, minutis XL. ab Æquatore versus Austrum. Maior LXX. milliariis abest à continente *Chila*, minor aliquanto pluribus. Insula Orientalis dicitur ab Hispanis *Isla de Siera*, minor siue Occidentalis *Isla de Fuera*. Errauerunt ij non parum, qui has prope cohærere existimauerunt, cum Oceanus XX. milliarium inter vtramque intercedat. Insulæ maioris siue orientalis, ad quam naues nostras appulimus, peridromus complectitur milliaria VI. longitudo ab ortu in occasum est milliarium duorum cum dimidio. Iuxta stationem ad quam appulimus, valles aliquot sunt, trifolio aliisque herbis viridantibus consistæ.

Insula Iohannis Fernandi describitur.

Abundat hæc Insula aqua potabili & piscibus gratissimi saporis, qui prope sine labore capiuntur: vix enim hamum in aquas proieceris, certatim adsunt pisces, & escam dolosam ore deglutiunt, vt per lusum jocumque extrahantur. Leones Marini & aliud genus, quod Belgæ vulgo *Zeerobben* vocant, hic cateruatim apparent, interdum quidem in mari viuentes, noctu vero in terram egredientes: aliquando etiam interdum, vt à sole recreentur. Horum multos nostri fustibus interemerunt, eorumque in cibo sunt vsi carnibus: cum autem plures interfecissent, quam vellent edere, relicta eorum in littore cadauera, fetore suo malo infecerunt aere odore. Carnes eorum primo bulliunt in feruente olla, deinde ablatò abdomine in craticula torrentur, & hoc pacto ouillæ saporem referunt: multis tamen eæ comestæ nauseam vomitumque attulerunt. Caprorum hic affatim, neque tamen ea carnibus eorum inest bonitas, vt in S. Vincentii Insula: sed & difficiliter capiuntur. Alia animalia hic videre non potuimus. Fructus arbores hic vidimus nullos præter Palmites (vt vocant) & aliquot malos Cydonios, è quibus circiter centum poma Cydonia collegimus. Santali ligni hic reperitur copia, cuius tamen minor est præstantia, quam illius quod in *Moirre* Insula reperitur. Ligni hic ad quæuis opera glaberrimi durissimi que varia sunt genera, nobisque incognita, vt & ad focum: ad malos tamen nauium arbores reperire idoneas non potuimus. Solebant olim pauci barbari, numero X. vel XII. hanc Insulam incolere, qui capiendis piscibus & aliquando Robbarum piscium abdomine vitam tolerabant: sed nostro tempore penitus inculta est & inhabitata. Hoc loco è nauis prætorialis tres milites & tres nauæ substiterunt, quos tantum tam longæ nauigationis tædium ceperat, vt classem ulterius sequi nollent.

Animalia in Insula Iuan Fernando.

A. d. XXIII. huius mensis, quia non dubitabamus, Hispanorum naues nobis fore obuias, cum quibus omnino depugnandum nobis esset, Thalassiarum quasdam leges militares tulit, quibus tota classis in certos distribuebatur ordines, & rei tormentariæ præfecti, tribuni militum atque nauæ iubebantur vigilare, & officij quisque sui memor esse.

Iam Maius mensis aduenerat, cuius die quinto Dux noster vocatos ad se singularum nauium præfectos monuit, vt quoniam ipse aduersa valetudine detentus id exequi non posset, ipsi milites nauasque suos, in sua quisque nauæ ad virtutem cohortarentur, & ad obseruantiam legum militarium: addita simul incitatione & stimulo fortitudinis, fore vt ei, qui vexillum à Prætoriali nauæ Hispanica rapuisset, in præmium virtutis CC. Thaleri numerarentur, quia subprætorialis, centum, qui vero signum militare hosti vbicunque ereptum secum attulisset, quinquaginta donarentur.

Præmia virtutis consistunt.

Octauo die eius mensis terra quædam edita procul nobis apparuit. Dux ergo noster tria nauigia actuarialia milite instructa eo misit, vt explorarent, essetne eo loco Portus *Lima* Urbis, quem *Collao de Lima* vocant. Circa meridiem vidimus nauem recta ad nos vela facientem. Hanc vt exciperent, nauem vnã cum scapha direxit noster Nauarchus. Cæterum tria illa nauigia actuarialia jam ante eam animaduertent: & celerius intercepta spe reditus sui iuris fecerant & jam captiuam ad Thalassiarum adducebant: erat autem Liburnica, quam Prorex *Lima* miserat ab *Collao* Portu, vt certum de nostra classe ad se referret nuncium. Vehementur in ea tribunus militum Hispanus, nomine *Martinus de la Rhea*, cum IV. militibus Hispanis & septem Indis & Æthiopicis mancipiis.

Nauis Hispanica intercepta.

Narrabant hi, superiore die veneris, qui tertius dies Maij mensis erat, classem Regiam argen-

Nuncius
de classe ar-
gentifera.

argentiferam ab *Collao* soluisse, & *Panamam* oppidum petiisse, constantem VII. nauibus, quatuor mercatoriis & tribus militariter instructis. Esse adhuc in portu *Collaensi* Prætoriam Hispanicam, magnam sane nauem, XL. tormentis æneis armatam nec non duas minores, quarum vna quæ XIV. haberet machinas bellicas. Præter has subsistere ibi in anchoris circiter XL. vel L. naues mercatorias, inermes plerasque, quæ triplici ordine à tribus munimentis saxo quadrato structis defenderentur. In ipsis munimentis solere stare VII. tormenta, metallo fusa: cæterum Proregem conspecta nostra classe, de qua non dubitaret, quin recta *Limensem* portum esset petitura, illis adhuc XL. varii generis addidisse, vt iis aduentantes *Hollandos* salutaret. Esse in oppido *Collao* Hispanorum militum Signa IV. Sepruagenos vel octogenos habentia milites: duo vero classi argentiferæ præsidio addita fuisse, cum ea *Panamam* peteret. Intellecto vero *Hollandorum* aduentu, Proregem celeriter ex omni vicinia militem *Collaum*, euocasse, neque se dubitare, quin breui tempore aliquot millia ibi essent conuentura.

Primus im-
petus fru-
straneus.

A. d. IX. Maij, orto sole recta ex aduerso *Portus Limensis* constitimus, & iactis anchoris conqueuimus. Vocati que ergo Præfecti nauium, decretumque factum est, vt postero die summo mane omnibus viribus in *Collaum* opidum fieret impetus. Ager ipse Dux noster, suo loco summum militibus adeoque roti illi expeditioni caput constituit *Hypothalassiar-
chum*, *Hugonem Schappenhannum*, Præfecturam vero vigilum dedit *Cornelio Iacobi*. Bonum factum visum est, ad quinque signa militum, quæ in *Batauia* conscripta fuerant, alia quinque addere ex nautico genere lecta, quibus singulis sui constituti sunt centuriones & tribuni. Deinde placuit, quinque illa signa militum primum in terram exponere, qui iacto aggere tantisper ex temporaneo setutarentur munimento, donec quinque signa nauatarum pariter sicum tenerent.

Tres naues
Hispanica
interceptæ.

Decimo eius mensis die, circa diluculum *Hypothalassiar-
chus* noster omnes milites in terram exponere volens, propter aquæ defectum accedere non pouit. Stabant in littore aliquot signa peditum Hispanorum, vt nostros exciperent: cum autem ad eos accedere non possemus, Dux noster tormentis æneis in eos explosis, cum nauibus suis recessit. Ferebantur interim tres naues Hispanicæ circa *Collaum*, quæ destitutæ vento vltius pergere non poterant; has nostri interceptas ad classem adduxerunt, cum homines jam ante desertis iis in terram effugissent. Prima istarum nauium plurimum vehebatur panis biscocti, & aliquot cadi vini Hispaniensis, nec non magna vis pomorum, vuarum & aliorum fructuum: quæ quidem res nostris refectiõne valde indigentibus, peropportune accidebant. Cæteris duabus imposuerant Hispani ligna ad focum, & aridos salitosque pisces, cum aliis rebus minoris precii. Postridie præda illarum nauium diuisa est.

Hispanorū
naues ab
Hollandis
incensæ.

Die vndecimo circa mediam noctem, tres centuriones *Adrianus Tollius*, *Hermannus Slob-
bins* & *Meinardus Eggebertus* assumptis aliquot nauibus tormentis æneis probe instructis, & magna vi ignium arrificalium, recta naues Hispanorum petierunt. Stabant circiter quinquaginta post munimenta lapidea, de quibus superius diximus, quod in iis multæ machinæ constitutæ fuerint, velut in loco securo. Nec defuit successus *Hollandorum* conatui: aliam enim nauem post aliam inflammantes, plerasque illas incenderunt, quanquam tormentis à vallo & nauibus militaribus explosis, & imbre glandium è sclopetis manuariis emisso in nostros grauiter detonarent, respondentibus nostris vicissim tormentorum densis ictibus. Ita tamen constiterant nostri, vt *Collaensium* tormenta prius in ipsas Hispanorum naues, quæ propius munimentis stabant, quam in nostras fulminarent: à sclopetorum glandibus parum erat periculi. Correptæ autem fuerunt igneo illo turbine circiter XL. naues Hispanicæ, inter quas quædam erant magni precii, & machinis bellicis sufficienter instructæ, vt damnum, quod ea nocte acceperunt, leuiter non sit æstimandum. Ex nostris ceciderunt eo conflictu VII. vulneratique fuerunt XV. plerique omnes è naue prætoria, quæ conata rapere nauem Hispanicam, quanquam frustra, magis se tormentorum ictibus exposuerat. Vbi diluxit, agebat ventus refluxente mari recta ad nos nouem Hispanicas naues, ardentis & flammam longe lateq; ex nocturno incendio conceptam spargentes. His nostræ naues celeriter sublatis anchoris cesserunt.

Die duodecimo *Vertagus* noster nauigium Hispanicum optimo vino onustum interceptit & ad classem nostram adduxit. Biduo post *Cornelius Iacobi*, assumptis quatuor nauibus, *Concordia*, *Dauidæ*, *Grypho* & *Vertago*. Vela à littore dedit, directis in austrum proris, vt loca atque *Infulas* *Limæ* vicinas in suam potestatem redigeret. Sequenti nocte duo Græci è *Proprætoria*, arrepta scapha in littus euaserunt, & ad Hispanos transfugerunt. XXII. die potiti sumus alia nauis Hispanica, lignis potissimum ad focum onusta, inque ea cepimus viros XXX. partim Hispanos

spanos partim Æthiopus. Biduo post nauta quidam è nauì Hollandia ad Hispanos transfugere conatus, interceptus & suspensus est.

A. d. XXVII. sub initium noctis nauigium Hispaniense captiuum, in qua CC. libræ pulueris tormentarii dispositæ erant, cum magna vi pyrobolorum & alius materiæ ad excitandum incendium & dissipandum quoduis obiectum apræ, ad prægrandem nauem Hispanicam adactum est. Vehabantur eo quinque Hollandi, qui ad hoc tam periculosum officium sua sponte se obtulerant, inter quos principem locum obrinebat *Wilhelmus Commerus*, commissarius *Aquila* nauis. Vbi tam prope ad nauim illam accesserunt, vt glande è sclopeto missa tangi possent, nondum præsentiam eorum sentientibus Hispanis, animaduenterunt, obiectis trabibus & protensis remis longioribus ad nauem illam se propius accedere non posse: infecta erga re ad classem redierunt.

Irritus conatus incendij.

Secundo die Iunii mensis *Iacobus Eremita* Dux & Thalassiarachus noster diuturno fractus morbo vita functus est. Egrotauerat continua febris inde à nostro discessu ab *Sierra Liona*, accedentibus variis symptomatibus, quibus ita exhaustus fuit omnibus viribus, vt vix loquendi potestatem haberet. Neque tamen propterea vexilla ab nauì prætoriam ablata sunt, ne Hispanis mors eius innotesceret. Postridie corpus eius in Insula de Lima terræ mandauimus, exequiis ei factis satis pro præsentis copia honorificis. Primo ibant quinque signa è genere nautico lecta. sequebatur funus à centurionibus humeris gestatum. Campanarum vicem præstabant tormenta ænea de nauibus horrendis tonitruis aliquoties explosa. Interea milites in stationibus atque munimentis dispositi, non auocabantur, & præter solita signa, multa vexilla captiuarum nauium in summis nostrarum nauium carcheisis explicata agitabantur, vt putarent Hispani, boatus illos tormentorum hilaritatis & lætitiæ signa esse, ob interceptas incensasque suas naues.

Iacobus Eremita moritur.

Funus Thalassiarachi.

Sexto die eius mensis nauis prægnans incendiis iterum ad inflammandas triremes Hispanicas missa, non plus effecit, quam priore expeditione, cum in puluim impigisset, atque ibi substitisset. In eam igitur hostes magnam vim globorum è tormentis, & glandium è sclopetis manuariis grandinem effuderunt, vt desperabundi magistri iniecto igne scapham conscenderint fuga salutem petentes. Fuerat autem nauigium illud igniferum adeo grauitet concussum, vt aliquot locis mare acciperet, vnde puluis tormentarius madefactus, prope sine effectu in ventos abiit.

Hispani, quos habebamus captiuos, incredibili tenebantur desiderio redeundi ad suos: vnde exorauere Hypothalassiarachum nostrum, vt scriptis ad proregem litteris lytron pro iis expeteret, minime dubitantes, quin is nihil antiquius esset habiturus eorum salute. Paruit noster, misitque nonnullos, qui conscensa scapha vexillum album, pacis indicium præferentes, epistolam exhibuerunt. Prorex adeo despexit miserorum postulata, & oblatas à Duce nostro conditiones, vt vix ab iniuriis temperauerit; certe non oculos tantum sed & manus ligari nostris, qui in scapha erant, iussit, eosque atctè custodiri. Postero die solutis manibus & sublata tænia multis blanditiis eos aggressus, persuadere voluit, vt secum in Collao manerent, sigillatim vnicuique locutus. Cum autem surdis narrasset fabulam, nunciari iussit Duci nostro, non aurum argentumue, sed ferrum & ignem se ei debere, monere igitur, ne quem posthac transactionis nomine ad se mitteret, alioquin se ipsum in crucem acturum.

Hispanos suos redimere negat.

Hoc accepto responso, coactus senatus decreuit: cum captiui Hispani alimoniam frustra consumerent, & graue esset, tot homines exacte custodire, qui dies noctesque effugiendi quærent occasionem: consultum videri, classem tam inutili pondete leuare. Igitur a. d. XV. Iunii mensis, tribus horis ante meridiem producti XXII. captiui Hispani, inspectantibus suis ab littore & munimentis, in nauì prætoriam à malo & antennis suspensi fuerunt. Erant præter hos tres grandes natu admodum, hos dimiserunt Hollandi ad proregem, iusseruntque nunciari, coactos se ita facere inhumanitate & barbarie proregis, qui tam inciuiliter & contra morem belli responderet.

XXII. Hæ: Spani suspenduntur.

Diximus superius, *Cornelium Iacobi* cum quatuor nauibus vicina Limæ oppida iussum obire, vt ea si posset aliquo afficeret detrimento. Is XVI. die Iunii reuersus, frustra se in ea expeditione fuisse tristis narravit: longe enim munitiora loca illa se deprehendisse quam rumor vulgauerat. Cum que milites suos apud *Piscum* oppidum exposuisset, Hispanos ex insidiis provolantes acriter cum iis conseruisse manum, vt Hollandi ad naues se recipere coacti fuerint. Desperata igitur expugnatione loci, cum in super ventus australiora tentare non sineret, ad classem rediere, vt diximus, desideratis quinque qui ceciderant, vulneratis XVI. præter XIII qui è nostris ad hostem transfugerunt.

Cornelij expeditio frustrata.

Accedebat, quod (nostrorum iudicio) ad duo Hispanorum millia in armis erant, & ducenti equites, qui parmis lanceisque armati nostros à tergo fuerant inuasuri, si res ad apertum praelium deuenisset.

*Proditor
laqueo sus-
pensus.*

Incipiebant jam nostri laborare aquae penuria; unde die XVIII. lex aquaria lata est, quantum quisque in singulos dies acciperet. Tertio die post nauta quidam, qui ad hostem transfugere conatus fuerat, comprehensus, in super de conspiratione cum duobus Graecis in vitam & salutem Ducis nostri confessus, in insula de paribulo suspensus est.

*Scorbuti
morbus
quomodo
curatus
fuerit.*

Laborabatur circa hoc tempus vulgo in classe nostra Scorbuto, plurimis gravissime aegrotantibus, ut quaedam naues vix regi possent, serpebatque malum in dies longius. Non apparebat ullum huic morbo remedium in Insula Collao: neque nobis licebat inde solvere, quod *Mauritius & Spes* naues se nondum nobiscum coniunxerant, quas si deseruissemus, poteramus videri illas hostibus prodidisse. Jam omnia plena erant desperatione, cum Deus nobis casu remedium ostendit. Miles quidam Heluetius, qui vehementer eo morbo affligebatur, conscensus summis Insulae montibus, in quibus nihil viride inueniri posse putabatur, herbam ignotam repererat, qua masticata mirum leuamen fenserat. Digressus à montibus narravit hanc Hypothalassiareho, qui è vestigio missis eo sub signo militibus, tantum huius herbae colligi iussit, quantum in omnes naues sufficeret. Dabatur etiam oleum & acetum, ut lactucae instar cruda comedi posset: aliqui etiam ad modum olerum coquebant aut in sartagine frigeabant, qua re factum est, ut paucis diebus plerique omnes conualescerent.

*Duo Hispani
transfuga-
ta.*

Kalendis Iulii mensis venerunt ad *Concordiam* nativam duo Hispani rati iuriceam insiden-tes, qui à suis ad nostros transfugiebant. Deducti ad Ducem nostrum narrabant, duas naues nostrates, *Mauritium & Spem* sub Insula *Puna* quatuor Hispanorum naues in suam redegit se potestatem, in super & oppidum *Guaiaguillam* cum trireme Regia penitus exussisse. *Collaum* oppidum undique firmissimis cinctum munimentis, inque iis constituta tormenta aenea LXXX. praeter quadraginta illa, quae in nauibus murisque ad Portum essent disposita. Esse in eo oppido signa peditum XL. equitum X. Proregem misisse aliquot militum cohortes ad fontes, unde perituri essent Hollandi aquam, ut hos armati exciperent. Causam transfugij sui affirmabant, quod in digladiatione, quae super scorto publico orta fuerat, Praefectus rei maritimae apud Hispanos confusus periisset, cui quidem iudicio ipsi interfuissent. Sollicitos igitur de salute & vita sua, maluisse ad Hollandos transire, quam domi certum expectare supplicium.

Augebatur penuria aquae in dies, & solum lapidosum effodi ad faciendos puteos non poterat; unde iussi sunt nauis militesque non eos coqueret cibos, ad quos aqua dulcis requirebatur, sed carnes salas, siccatos pisces & laridum, quae omnia marina aqua elixari coquique poterant.

Post hoc tempus Hispani nauigiis actuatis maioribus quotidie ad nostram classem aduecti, in nostros fulminabant, & imprimis *Concordia* naui multum exhibebant negotii: respondentibus autem nostris tormentis maioribus, domum ad suos reuersi sunt, cum nec multum damnia accepissent nec dedissent.

*Nouus Thala-
ssiarchus
in Classe
Hollandi-
ca.*

Augusti die quinto in locum defuncti Eremitae supremus Dux siue Thalassiarthus classis nostrae (quem vulgo *Admiralium* vocant) constitutus est, *Hugo Schappenharnus*, qui haecenus primum ab illo loco obrinuerat, cui & eodem die omnes loci classis & ministeria nautica fidelitatis iuramentum praestiterunt. Designatus est Hypothalassiarthus *Ianus Wilhelmus Verschorius* absens, qui paulo post cum duabus nauibus, *Mauritio & Spe*, & alia captiua naui Hispanica adfuit, retulitque, quid ea expeditione effecerit. Tres ab se captas naues: harum duabus se iniecisse ignem, seruata adductaque tertia. Inde *Guaiaguillam*, caput & portum *Prouinciae* *Quito* petiisse, quod oppidum valido fuerit munitum praesidio: quo non obstante, resistentibus acriter Hispanis, se oppidum, expugnasse, amissis XXXV. è suis, qui omnes in scaphis actuariis glandibus traiectione fuerint, dum terram petunt. Cum autem vix ducenti omnino essent, & Hispanos validis cum copiis aduentare nuntiaretur, desperantes de retinendo oppido, ignem ei iniecisse, quo non ipsum tantum, sed & vicinae triremes regiae conflagrauerint. Peritise in ea expugnatione Hispanos circiter centum, captiuos factos XVII. qui, quod Iyron non expedirent, in mare praecipitati, suffocati fuerint omnes: Perentibus à *Puna* Insula *Arecam* oppidum ventum vehementer oblectatum fuisse, ut ulterius progredi nequuerint, sed *Collaum* ad classem redire coacti fuerint.

*XVII. Hi-
spani aquis
suffocati.*

Cum igitur apud *Collaum* oppidum & portum *Limae* diutius haerere, & rem impossibilem tētare minime consultum videretur, a. d. XIV. Aug. mensis inde discessimus. Habebamus naues omnino

omnino XIV. adnumeratis III. capriuis Hispanicis, quas ita instruxeramus, vt in partem clas-
sis nostræ venire, nobiscumque manere poterant.

Ab hoc tempore aliquot diebus circa vicina Limæ loca oberrantes Hollandi, cum in
loco, qui ad *Piscatores* appellatur, nihil contra molientibus Hispanicis, aquæ dulcis aliquantum
adepti fuissent, nec alia se rei bene gerendæ in istis partibus offerret occasio, vela fecerunt,
& die XXV. *Punam* Insulâ tenuerunt. Fugerant autem jam ante omnes eius incolæ, tam Indi *Puna In-*
quam Hispani, vt nullius mortalis ibi copiam habere potuerint. Missi hinc nostrorum aliqui *sula deser-*
XII. minoribus nauigiis, denuo Guaiacillam oppidum tentare iussi sunt. Obsederant mon- *sa ab inco-*
tes aliquot signa Hispanorum: horum qui primi erant, aduentantibus Hollandis, simulata *lis.*
fuga in penitiora montium se receperunt. Ibi quinquaginta è nostris, receptum eorum con-
spicati, enitentes ad summa, conferere cum iis manus cœperunt. Mox Hispanicorum ma-
gna manus, qui in specubus se occultauerant, ita in nostros inuecti sunt, vt eos præcipites
in fugam agerent. Venerat prioribus subsidio aliud signum peditum, sed & hi illorum fuga
abrepti, simul ad naues se recipere omnes coacti sunt, amissis XXVII. suorum, & inter
eos signifero. Fuerant etiam vulnerati aliquot ex ordiuum ductoribus, qui fugientes sistere
conati pertinacius repugnaverant, interque eos *Schonenbergius Locumtenens*, qui deinde ex vul-
nere mortuus est.

Vndecimo die Septembris, cum nostri aquam dulcem & magnam vim fructuum ar-
boreorum in naues intulissent, nemo vero mortalium interim compareret, iussi sunt mili-
tes *Pago Punta*, cui idem cum Insula nomen est, ignem iniicere, quod ij gnauiter effecerunt.
Profecti inde animaduertimus, deesse nobis VIII. milites, quatuor Anglos & totidem
Gallos, qui in Insula substitierant, sine dubio vt ad hostes transirent, cædio vltioris nauigi-
ationis.

Ab hoc die vsque ad XX. Octobris nauigantibus nobis nihil accidit memoratu dignum,
sequenti autem die vidimus *Terram Firmam* siue Continentem Nouæ Hispaniæ, quæ præaltis *Noua Hi-*
montibus attollebat, sub gradu ab Æquatore XVII. versus Aquilonem. Sub initium noctis *spania si-*
quatuor Dux noster emisit scaphas, vt lembum aliquem piscatorium, si possent, exciperent, *uis.*
è quibus disceremus, quantum ab *Aquapulco* oppido abessemus.

Octobris mensis die XXVIII. Oriente Sole vix vnus horæ spacio ab *Aquapulcano* portu
aberamus. Cum autem dubitarem, verene portus is esset an non, missimus nauigium a-
ctuarium, ad penitiora eius rei cognitionem: accepto inde signo, sublataque dubitatione, *Aquapul-*
recta proras eo conuertimus & sub ipsius Arcis conspectu anchoras jecimus. Est hoc castel- *co portus &*
lum satis munitum, non multis ab hinc annis in proiecto quodam terræ mucrone ædifica- *castellum.*
tum, vt se naues à Philippinis Insulis venientes eo tuto recipere possint. Propugna culis id mu-
nimentum constat quatuor, in quibus XII. disposita sunt tormenta ænea, è quibus duo in nos
aduenientes emissi sunt globi, sed sine effectu, cum nos contingere non possent.

Sequenti die missi ad Hispanos caduceatore, ostendimus, habere nos in vinculis ali-
quot primi nominis viros Hispanos, ductores ordinum tribunosque, quos ipsis esse nos tra-
dituri, si prius idoneos obsides ab ijs accepissemus. Hi autem eo sine à nostris petebantur, vt
ex ijs intelligeremus, an adhuc eo anno classem à Manilla & Insulis Philippinis expectarent,
& si expectarent, an naues adhuc procul abesse iudicarentur. Respondit Præfectus castelli, se
neque daturum neque accepturum obsides: cæterum capriuos se præsentis ære redempturum,
& in ea re bona vsurum fide. Sic consilium nostrum effectu caruit.

Primo die Nouembris discessere omnes Hollandorum naues, desertoque portu *Aquapul-*
cano conuenit inter eos, vt nouus Hypothalassarchus assumtis nauibus quinque, *Ambsteroda-*
mo, *Concordia*, *Aquila*, *Dauid* & *Grypho*, nec non *Vertago* & nauigio actuario, conuersis in au- *portum A-*
strum proris, apertum peteret Oceanum, vt triremes Hispanicorum, quas ab ea parte aduen- *capulca-*
turas suspicabamur, vel exciperet ipse, vel conuersas in admiralium, qui adhuc cum cæteris *num.*
nauibus in portu Aquapulcano consistebat, incurrere cogeret. Die tertio & quarto eius men-
sis aliquot nostrorum nauigia è portu cui *del Marques* nomen est, aquam dulcem ad classem at-
tulerunt. In ea Insula Dux noster speculatores in edito monte constituit, qui diligenter obser-
uarent, an se naus aliqua peregrina ostenderet, & quo successu nostræ naues vterentur. Die
quinto nauta quidam è nostra naue *Citro* nando in Insulam euasit, & ad hostes transfugit.

A. d. VII. Centurio quidam noster *Wittus* nomine cum aliquot minoribus nauigiis ad *Aquatia*
Insulam appulit, petiturus aquam. Latebant in insidiis circa puteos aliquot Hispanicorum *infeliciter*
manipuli, qui facti ex improviso in nostros impetu, quatuor ex iis interemerunt, cæteris *succedens.*
ad naues compulsis. Substitierat in littore miles vnus, qui cum diutius restitisset, cæteros ad
scaphas properantes sequi non potuerat. Huius virtuti aliquid dandū ratus centurio, ipse sca-
pham

pham conscensam eo egit, ut illum reciperet. Et hic quidem seruatus est, cæterum centurio recepta in latus glande plumbea, non diu superuixit.

Hinc peracta dierum aliquot tarda ob malaciam nauigatione, a. d. XXIX. tres naues minores, quæ classẽ vltterius sequi non poterant, Dux nolter cremari flammis iussit: Nauclerum vero senem Hispanum, nomine *Didacum Sangium*, cuius bona hæctenus fueramus vsi opera, cum duobus aliis transfugis Hispanis in litrus exposuit, ut donati libertate sibi quomodocunque possent, consulerent ipsi.

Annus M. DC. XXV. Calendis Ian. an. A. N. C. M. DC. XXV. ut noui anni celebritas maiore peragi posset lætitia, iussit Thalassiarchius vnicuique nauæ & militi sextarium optimi vini Hispaniensis exhiberi. Cumque Scorbutus iterum multos è medio tolleret, vtu it Præfectus, ne cum cadauera in mare abiicerentur, tormenta de more exploderentur, cum is honor superua caneus esset: morientibus præsertim multis etiam ex primo militum ordine, ut numerus classiariorum valde immineretur.

Insula Latronum. Hinc a. d. XXV. vidimus *Guaganam* Insulam, quæ vna est ex Insulis *Latronum*. Circa meridiem aderant *Latrones*, lembis suis linteribusque vecti, afferentes ad naues nostras Gossypium & fructus quosdam arboreos Indicos: nos ipsi vicissim fragmenta quædam ferri dedimus. Hoc enim peculiariter expetunt. Die XXVI. reuersi iidem Latronenses eadem nobis obrulerunt, prætereaque circiter DCC. Nuces Indicas, quas vulgo *Cocos* vocant. Nolebant Latrones nos propius ad Insulam suam accedere, parum fidentes integritati militum, cumq; omnis generis refectiones ad naues afferrent, nec haberet causam Dux noster, magno cum labore eo penetrandi, contentus misisse scaphas ad aquationem, procul constitit. Cum vero Latrones armati hastilibus & fundis nostros ab aqua petenda prohibere vellent, plures in Insulam sunt expositi milites, cum duobus minoribus tormentis campestribus.

Latrones negociatores. Sub initium Februarii mensis iterum aderant Latrones (neque enim hostile quicquam in nostros tentauerant,) offerentes nobis aliquot saccos Oriza plenos, quam sane vili vendebant precio. Pro septuaginta enim vel LXXX. libris orizæ accipiebant securiculam aliquam hebetem nulliusque precii, vel cultrum rubigine exesum.

Lustratio totius classis. Huius mensis die quinto Census habitus est vniuersæ classis, deprehensique sunt adhuc in viuis superesse viri M. CC. LXII. in quem numerum etiam veniunt XXXIII. captiui, partim Indi partim Hispani.

Latronensium arma, ingenia & fraudes. Die vndecimo, cum mane à Ministro Ecclesiæ Concio habita precesque fusæ fuissent, omnes deserta *Guagana* Insula uæues conscendimus. Est autem *Guagana* vna ex iis, quæ vulgo vocantur *Insula Latronum*, Hispani appellant *Islas de las Velas*: Abestque ab Æquatore versus septentrionem gradibus XIII. cum dimidio. Statio ad appellendas naues in occidentem obuersa est: ipsa humus satis edita, solum Orizæ ferax, ut ex eo quod nobis attulerunt, facile iudicari potest. Arboreis Gossypii feraces & Nuces Indicæ incredibili hic visuntur copia. Sunt & hic alii fructus nobis ignoti, quos ipsi suis nominibus vocant *Amianas*, *Vannanas* & *Palmites*. Rapuerunt hic nostri milites circiter CC. gallinas, cum recentium carniū copia nobis non fieret. Ipsi Insulani corpore sunt quadrato & robusto, proceriores Indis qui continentem incolunt: colore cutis subrubicundo. Nudi ingrediuntur omnes, præterquam quod mulieres genitale anterius folio arboris leuiter tegunt. Arma eorum sunt funda balearica, & *Asagaia*, id est breuis hasta siue pilum vtrimque mucronatum, quo magna dexteritate vtuntur. Scaphas suas, quas ipsi *Canoas* vocant, non tantum scite fabricare nouerunt, & velis instruere, sed & remis ita agitare, ut licet vi fluctuum aliquando euertantur, restitueret tamen eas atque erigere illico possint. Cum primum negociari nobiscum inciperent, videbantur bona fide agere: sed mox paruit, eos non iniuria Latrones vel Fures appellari; nam & saccos Oriza plenos, subtus arena expleuerant, & semper nouū aliquod furti genus atque fraudis comminiscabantur. Quotquot ergo hic pedem in terra positura sunt, apprime sibi caueant oportet, nec nisi armati in Insula obambulent, ne magno suo malo experiantur, nihil hic à latrocinii & cædibus esse tutum, ut nostri senserunt.

Gilolo Insula & mons in ea. Die XXIII. cum Nauarchi & Naucleri omnes ad consiliū capiendum conuocati sententiasq; rogati fuissent, placuit, conuersis in Africum ventum proris *Gilolon* Insulam petere, vnde recta nauigatione *Ternate* vna ex Insulis Moluccis peti possit. Paruerunt omnes huic consilio, estque omnibus viribus laboratum vsque ad I. diem Martii mensis, quo se in conspectum nobis obtulit Mons *Gammaganor*, in aquilonari *Giloloensis* Insulæ littore assurgens: ad occidentale enim litus Moluccæ Insulæ prætenduntur. Quarto die aberamus tantum vno gradu, minutis XL. ab Æquatore. Cum vesper esset, frigidiuscula perflabat ab septentrione aura, cuius beneficio factum est, ut ea nocte ad *Maleiam*, quæ primi nominis ciuitas est in Ternate

Ternate Insula, appelleremus. Statim ergo Dux noster Moluccarum Insularum Batauorum nomine Præfecto, *Iacobo le Febre* aduentum nostrum nunciari iussit, nos vero, quia venti remiserant, tardius ad portum Maleiensem peruenimus.

Postridie adfuit Præfectus ad Portum, & Thalassiarcho honorifice exceptum, circa Meridiem secum in Insulam deduxit. Nono die censuerunt omnes, ex re Illustrum Ordinum *Machiam Insularum Moluccarum vna.* Hollandiæ fore, si alia deinceps navigationis nostræ institueretur ratio. Igitur *Concordia* nauis iussa est, *Machiam* cæterasque Moluccas adire, aliæ vero alio destinatae. Est autem *Machiam* Insula in ordine Moluccarum quarta, si ab Aquilone incipias.

A. d. XIII. Dux noster assumptis quatuor nauibus maximis & plerisque militibus, locum quendam in Ternate Insula, nomine *Caleamaten* petiit, vbi superiori tempore nostri aggerem & munimentum excitauerant. Hoc vbi solo æquauit, & tormenta in ea constituta alio transtulit, ad classem est reuersus. Idem quoque Hypothalassiarcho in alia quadam Insula è Moluccis fecit, cui nomen est *Moir*. Et quia intellexeramus, Nauem Hollandicam cui *Fidei* nomen fuerat, apud *Sangni* Insulam in puluinis constitutam petiisse, eo missa fuit *Concordia*, vt tormenta, res atque homines, qui adhuc supererant, asportaret, & ablatiis iis ad Ternatem reuerteretur.

Quarto die Aprilis tota classis nostra apud *Amboinam* Minorem anchoras proiecit, ab *Delphi* nauis nostra nouum malum adepta est. Præerat huic Insulæ nomine Ordinum Hollandiæ *Hermannus Speultius*, qui inuito cum Duce & Præfectis nostris consilio, statuit inimicam Insulam *Loeam* armis aggredi: nec mora, cum eo venisset nostri, non illius duntaxat Insulæ, sed & *Ceramenses* nomini Hollandico semper infensos magnis affecere calamitatibus, exustis pagis & succis arboribus Cariophyllorum.

XXII. Iunii rediit Præfectus Speultius cum Duce nostro Amboinam, relictis nauibus, in qua ægroti erant, in statione ad *Cambellam*, quod vehementes iactationes flantibus Aquilonibus vix ferre posse videbantur.

Die Iulii XVIII. vterque conscensis nauibus prætoriiis iussisque subsequi cæteris, institit *Nouam Batauiam* petere: cumque *Vertagus*, vna nauium nostrarum, tantopere laxata rimis esset, vt vltius à submersione seruari non posse videretur, iussit Thalassiarcho noster, vt tormenta maiora ac minora in munimento Cambelleni relinquerentur, ipsa vero nauis Vulcanano consecraretur. Idem postea alii Celoci, cui nomen erat *Nassouicæ* contigit, quæ pariter exonerata mercibus & tormentis exusta fuit.

A. d. X. Augusti ad *Macassarum* appulimus, vbi *Speultius* Præfectus Amboinæ Insulæ ab regulo loci honorifice exceptus fuit: vnde discedens idem Præfectus cum duabus nauibus, *Citro* & *Mauritio Iaparam* contendit: Thalassiarcho vero recto cursu *Nouam Batauiam* petiit, quem paulo post secutus Speultius, eodem appulit.

Cum autem neque Præfecto Amboinæ neque Thalassiarcho, neque denique Senatui Indico placeret, coniunctis nauibus expeditionem aliquam suscipere, aut aliud aliquid bono Ordinum Hollandiæ experiri; visum est diuidere naues, vt classis in partes separata seorsim dispiceret, si quo loco publicum commodum promouere & hosti detrimentum afferre posset. Itaque *Speultius* assumptis nauibus *Citro*, *Hollandia*, & *Mauritio* Suratum petiit. Hypothalassiarcho cum duabus nauibus *Spe* & *Grypho* Malaccam profectus est. Tres naues, *Aquila*, *Dauid* & *Concordia* Portum Choromandellæ perere iussæ sunt. *Delphensis* postremo & *Amsterdamum* primo quoque tempore domum ex imperio petierunt.

Octobris die XXI. *Hugo Schappenhamus* Thalassiarcho noster, qui *Iacobo Eremitæ* successerat, graui correptus ægritudine, decubuit vsque ad tertium Nouembris diem, quo mundo valedixit: altero die post in exigua Insula, duobus miliaribus ab Vrbe Bantam distante, terræ mandatus.

Sic satis moleste & calamitose exacto veteri anno, iiluxit nouus, qui fuit A. N. C. M. *Annus M. DC. XXVI.* Nos vigesimo secundo primi mensis die Bonæ Spei promontorium attigimus, vbi reddita sunt nobis litteræ, quas Præfectus nauis Selandicæ, cui *Mittelburgo* nomen erat, a. d. XXVIII. Decembris superioris mensis scriptas reliquerat, quanarrabat, se adhuc habentem CXXXVI. viros inde lætam soluisse, & S. Helenæ Insulam primo petiturum esse, plenum bona spe, vt breui fumum de patriis videret focus.

Nono Februarii die deserto Bonæ Spei Capite nauigantes, die eius mensis XXIV. ad S. Helenæ Insulam nos quoque duabus omnino nauibus appulimus, & ad XI. diem Martii inde soluimus.

Sic perpetuo cursu desideratam tantoque tempore non visam repetentes patriam, ad XVI. Iunii diem importunitate ventorum compulsi *Pleymuthum* Angliæ portum ingredi, nono die

no die Iulii duabus nostris nauibus, singulari Numinis clementia circumnavigato toto terrarum orbe, & exhaustis innumeris laboribus, incolumes ad *Texeliam* appulimus.

CAPVT X.

Expeditio classis Anglicana, quam anno Salutis M. DC. XX. Robertus Mansellus nauibus XVIII. in Africam suscepit aduersus Piratas Argerianos. Quid ea sit esse. Etum.

Catalogus nauium classis Anglicanae.

Absolutis nauigationibus in Orientem susceptis, quas quidem huic nostro libro inferere animus fuit, consequens est, vt etiam de Africanis atque Æthiopicis aliquid dicamus, omissis illis superiorum annorum, & initio facto à celebri illa expeditione octodecim nauium Anglicanarum, quæ anno à N. C. M. DC. XX. ductu & auspiciis *Roberti Manselli* Equitis Angli per Fretum Gaditanum in Mare Mediterraneum intrauerunt, ad coercendam audaciam Piratarum Argerianorum, qui non illud duntaxat mare, sed & ipsum infestabant Oceanum. Constabat autem illa classis sex nauibus Regiis & duodecim aliis, quæ ad mercatores Anglos spectabant. Naui prætorix nomen erat *Leoni*, quæ uehebatur CCL. milites, tormenta bellica XL. Propætoria, cui præfectus erat *Richardus Haiquinus* Hypothalassiarachus, totidem uehebat milites, totidem tormenta: nomen ei indiderant Angli *Ventaguardia*. Tertix nomen erat *Iridi*, & idem militum tormentorumque numerus: vt & *Quartæ*, *Reformationi* dictæ. Quinta, nomine *Præcursor* minor erat superioribus, instructa militibus CLX. machinis æneis XXXIV. Sextam *Conuertinam* uocauerant, & militibus CCXX. tormentis bellicis XXXVI. armauerant.

Mercatorix naues in hoc differebant ab regiis, quod tormenta, quibus illæ instructæ, ferrea erant, cum regiæ naues alia tormenta non ueherent quam ænea siue (vt loquuntur) metallo fusa. Erant autem omnino XII. quorum nomina curiose recitare, parum ad delectationem lectoris facturum existimauimus.

Expeditio classis Anglicanae.

De huius expeditionis progressu & effectis sic narrat scriptor Anglus. A. d. XII. Octobris sublatis Anchoris è portu Angliæ *Plymuthensi* soluimus, & a. d. XXI. ad fauces Freti *Herculei* iuxta oppidum *Gibraltar* appulimus. Hic offendimus duas naues Hispanicas, regiis armis nobiles, militariter instructas alteram harum seruabat tribunus militum, qui & in summo carchesio vexillum Regium proposuerat. Aduentante nostra classe, Hispani utriusque nauis anchoras sustulerunt, & uela dederunt. Cum prope ad Prætoriam nostram uenissent, inclinato vexillo, explosisque tormentis ac sublato clamore nautico nos de more salutauerunt: cui nostri paribus ceremoniis responderunt. Ad urbem ubi uenimus, simili boatu eam salutauimus, eodem modo vicissim ab oppidanis salutati. Vbi iactis anchoris in portu constitimus, uenit ad Duce[m] nostrum Centurio quidam Hispanus cum aliquot nobilibus uiris, narrauitque, plenum esse mare Piratis: nuper etiam duas naues Piraticas cum quinque triremibus Hispanorum depugnasse, & ad CCC. Hispanos interemisse. Deinde Piratas eosdem aucto numero nauium suarum usque ad XXX. *Steriam* oppidum inuasisse, expugnauisse atque spoliassse, abductis plurimis captiuis. Hac duplici uictoria adeo insolentes factos, vt ipsi oppido *Gibraltar* interitum minarentur, nec dubium esse, nisi compescerentur, quin ad illius obsidionem mox sint adfuturi. Expositi hic sunt iussu Thalassiarchi nostri in terram omnes ægri, vt ibi copia urbana reficerentur.

Classis Anglicana diuisa.

Cum autem a. d. II. Nouembris *Aparctias* spirans ad nauigationem nos inuitaret, uela dedimus, & obuiam habuimus classem Hispanicam, cum que nos mutuo salutauissemus, Hispani quidem Fretum Gaditanum, Angli uero *Malagam* oppidum petierunt. Postridie proiectis in portu anchoris salutauimus ciues, ubi dato signo amicitix, aliquot uiri nobiles & ductores ordinum ad nos uenerunt. Die sexto inde soluentes, iussu ducis nostri in tres partes classem partiti sumus, & ita ueluti triplici instructa acie omnes conuersis in Orientem prors nauigauimus.

Septimo eius mensis die, cum uenti omnes penitus conuicuisissent, & iam naues ob malaciam conuenissent, propositum est à Prætoze classis signum habendi Senatus. Complicatis igitur omniū nauigiorum uelis Præfecti & Naucleri omnes in Prætoriam ad Thalassiarchum conuenerunt. Decretum ibi factum est, vt duæ naues minores cum Celoce vna expedirentur, quæ latitantes in laciniOSO Africæ littore Piratas explorarent & in apertum prodire cogere-

cogerent. Hic quoque tessera militaris data est, qua se de nocte mutuo internoscere possent, nempe nomen *Grenuiccum*. Hinc cum quisque ad suos rediisset, appetente vespera *Promontorium Degatense* petiimus.

Die XIX. summo mane ad portum *Alicantensem* appulimus, salutatoque oppido vicissim ab oppidanis in signum amicitiae salutati fuimus. Hoc quoque loco Dux noster ægros in terram exponi iussit, languidiores etiam in ipsum oppidum deportari, ut ibi reficerentur. Na *Argeria nidus & receptaculum piratarum.*

Vigésimi septimi diei vespera anchoras in portu Argeriano jecimus, ea tamen distantia, ut globis tormentorum peti non possemus. Ab nauis prætoriae & propratoriae vexilla alba proposita fuerunt, à cæteris nulla. Nos explosis tormentis maioribus minoribusque urbem de more salutauimus, sed signum nobis datum non est, gratus ipsis an ingratus fuerit aduentus noster. Ergo die Decembris mensis tertio visum est duci nostro, caduceatorem cum labaro pacis indice ad urbem mittere, qui præfectum de aduentu nostro certiore faceret. Iridem præfectus primi nominis ciuem ad nostros cum simili pacis indicio ablegauit, qui nunciaret duci nostro, accepisse præfectum ab Ottomannica Porta mandata, quibus iuberetur omnne genus beneuolentiae Anglis exhibere.

His addidit fecialis Argerianus, si Thalassiarachus noster quosdam in urbem mittere vellet, Præfectum pariter quosdam, qui obsidum loco essent, ad naues nostras misurum. Interea licere nostris res necessarias pro nostro arbitrio in urbe emere. Hac ipsa nocte Piratae sibi consulentes, tria nauigia quæ interciperant, Anglicana duo & Batauum vnum cum omnibus mercibus ab exteriori portu ad ipsam urbem quam proxime adduxerunt.

Postero die sex naues Hispanicae portum Argerianum iuxta nos intrauerunt. Præfectus horum, cum nos salutauisset, ipse ad Ducem nostrum in prætoriam nauem venit, exposuitque, persecutum se fuisse nauem Piraticam, quæ prægrandem Lusitanicam adorta fuerat. Medio autem certamine Lusitanicam correptam igne, in summum vectores vitæ discrimen adduxisse, vnde cum hinc à flamma, illinc ab hoste vrgerentur, circiter trecentos deditonem fecisse, & Piratas se credere quam igne conflagrare maluisse. Et jam, harrabat Dux Hispanus, se latrones illos persequi, ut ereptis captiuitate suis pœnas ab iis exigeret.

Et si autem hæc tenus Turcae satis comiter & benigne nos habuerunt, sexto tamen die Punicæ vsi in nostros perfidia, Pœnos se esse ostenderunt, legato nostro, quem in urbem miseramus, contra ius gentium detento, parum curantes eos, quos nobis dederant obsides. Sed & in aliis rebus promissis minime steterunt. Prætor igitur noster gregarium militem, in cuius iactura parum situm erat momenti, speciosis indutum vestibus in urbem misit, ut ibi Consulis Nationis Anglicanae officio fungeretur. Hunc ubi honorifice exceperunt, Legatum nostrum cum XL. captiuis ad nos remiserunt, ipsi vicissim obsides suos receperunt, cum pernegarent, se captiuum præterea habere vllum. Octauo die sublatis anchoris portum Argerianum deseruimus.

XIV. die portum *Alacota* intrauimus, qui in Boream obuersus patet, ibique de lignis ad focum & aqua potabili nobis prospeximus. Mira fuit hic incolarum in nostros humanitas, qui nobis alimenta vili sane precio vendiderunt. Hoc quoque loco ægros nostros in terram exposuimus, ut mutatione aeris nauisam detergerent & reficerentur.

Vigésimo quarto die cum inde discessissemus, accidit circa nonam noctis horam, ut octo naues Piraticæ medium inter classem nostram tenerent iter: has quamuis oppugnare parati essemus, tenebris tamen impediti damni nihil inferre potuimus. Et sanè remis velisque ad celeritatem melius instructæ quam nos, beneficio noctis effugerunt.

Duodecimo Ianuarii die venit ad classem nostram *Iohannes Duppeus*, litteras ab Anglia ferens, quibus perscriptum erat, sex mensium alimoniam nobis duabus nauibus submissam esse: neque dubium esse, quin naues illæ prope diem ad Malagam peruenturæ essent. Post hunc diem aliquot nauigia è nostra classe hinc inde dimissa sunt, ut Piratas peruestigarent: sed cum varios sinus atque portus obiuissent, nullo reperto ad nos redierunt.

Vigésimo primo eius mensis die scapha maior Hollandica cum XV. viris, qui amissa nauis apud Promontorium Martinianum Piratarum furorem effugerant, ad Prætoris nostri nauem accessit: qui *Præcursorem* cum nonnullis aliis nauibus ad persequendos Latrones emisit, sed frustra; Piratam enim offendere potuerunt nullum.

Sexto die post, cum sublatis anchoris altum petiissemus, occurrerunt nobis septem Batauicæ, quorum Præfectus dicebatur *Hautenus*, qui cum Magistratu in Selandia erat. Dicta acce-

Argeria nidus & receptaculum piratarum.

Nauis Hispanica, & in ea trecenti viri à Piratis capti.

Turcae fidiio consule delusi.

Hollandi Piratarum furorem effugiunt.

acceptaque more militari salute, venit *Hautanus* ad Prætozem nostrum, exposuitque ei, habere se sub suo Imperio naues viginti duas; militariter instructas omnes, quas in varia loca dimiserit ad persequendos Piratas.

A. d. XVI. venit ad classẽ Hypothalassiarachus, ducens secum duas illas naues Anglicanas frumentarias, de quibus superius diximus, vni nomen erat *Mercurio*, alteri *Speculatori*: has simul sequebantur alia duæ naues Mercatoria, pariter alimoniam classi regis subuehentes.

*Mauis Piratica in-
tercepta.*

Sequentibus diebus naues nostræ separatim aliæ ab aliis Piratas peruestigabant, vsque ad ipsas Freti Herculei fauces: atque ita contigit, vt *Præcursor* noster ad classẽ rediens captiuam nauem Piraticam post se traheret, in qua erant quinquaginta tonnæ olei oliuarum, & multi Mauri atque Iudæi, cum vxoribus liberisque, qui omnes ab Tituone profecti Argeriam tendebant. Postero die aderat fecialis ab præfecto Tituonensi, qui pro captiuis Mauris totidem Anglos offerebat. Misit Dux noster quatuor scaphis, qui cum Afris de captiuorum permutatione agerent. Cum vero hi iniquas condiciones proponerent, nihil tunc quidem effectum est.

Quinto die Martii Prætor noster leuatis anchoris recta ad *Gibraltar* oppidum tetendit, in cuius portu Hypothalassiarachum cum sociis offendit. Hinc in portum Alicantensem sese intulit ibique nauem celerrimam conduxit, & tres phaselos, quorum singuli octodecim remis agitabantur. Domum insuper ibi conduxit, in qua magnam vim pyrobolorum & telorum ignitorum confici iussit, quibus ad incendendas Maurorum in portu Argeriano naues vsurus erat. Hinc ad Insulas Balearicas nauigantes, ad *Maioricam* appulimus, inde aquam potabilem petitura.

*Maiorica
Insula &
Vrbs.*

Est autem *Maiorica* Insula & Vrbs nomen: cluium erga peregrinos summa est humanitas: gens omnis labori deditissima detestatur ocium, non viri solum mulieresque, sed & pueri ac puellæ. Vrbs ipsa satis ampla est, & cum primis munita, vt externam vim non vereatur. Plurimum hic adepti fuimus alimoniam, quæ precio ad admirationem nostram vilis vendebatur; magna enim hic est abundantia olei, lignorum, & in primis caseorum commendatæ bonitatis.

Discedentes ergo hinc a. d. XXI. Maij in Portum Argerianum intrauimus, ibique iactis anchoris substitimus, seruato, vt conuenerat, ordine. Primum omnium sex naues mercatoria conuersis in Occidentem prorsus, ea vicinia tenere littus iussæ sunt, ne qua nauis piratica inter has & classẽ nostram ingredi posset: ita tamen, vt extra globi iactum essent. Porro consilium de incendio Pœnorum nauibus inferendo tale fuit. Duæ naues captiua, quas Turcis Angli eripuerant, igne artificiali, aridis lignis, pice atque sulfure plenæ præmissæ fuerunt. Has sequebantur duo phaseli, qui nostros succensis nauibus hostilibus exceptos extra periculum asportarent. Erant autem duo illa nauigia ignifera ab utroque latere vncis munita ferreis, quibus ad Maurorum naues adhærent. Aderant præterea tria nauigia actuaria, pyrobolis & igne missili plena, catenis insuper instructa ferreis, quibus distinerent piratarum naues, donec penitus vbique flammam conciperent. Cohærebant singulis nauigiis singulæ scaphæ, in quas nautæ peracto quod iussi erant, desilirent. Vltimum agmen claudebant septem celoces, militibus plenæ, qui milites periclitantibus nautis suppetias ferrent. Et hic fuit apparatus incendi, cui tamen vnus noctis cunctatio frustrationem attulit.

*Incendium
tentatum
non succed-
it.*

Nam postero die densi ceciderunt imbres: cum autem circa vesperam cœlum serenius factum opportunitatem afferre videretur: visum est nostris diutius non esse cunctandum. Verum vbi ad iactum glandis plumbeæ accesserunt, repente conquiescente vento, vltius progredi non potuerunt. Lucebat ea nocte Luna pleno fulgore, vnde cum ab muris conspici Angli possent, ciues ad tormenta in muris disposita confluebant. Hæc tamen omnia nihil morati nostri, magno molimine naues igniferas ad hostem adegerunt, ignemque triremibus barbaricis iniecerunt. Sed obstante vento vix paucas quasdam naues inflammare potuerunt. Interim oppidani, quamuis maioribus minoribusque tormentis indefinenter in nostros detonarent, non tamen plures sex Anglis interfecerunt, aliquot vulneratis: duæ enim naues grandiores Turcicæ inter urbem & nostros interpositæ, plerisque globos excipiebant, & hos incolumes præstabant.

Etsi autem sex naues nostrates aditum portus, vt diximus, obseruabant, his tamen contentis quatuor naues Piraticæ plenis velis portum intrauerunt, nec nostri contratio vento distenti illis quicquam detrimenti inferre potuerunt. Hac ipsa nocte classis nostra altum petiit Oceanum.

A. d. XXVIII. duæ naues è nostris, cum nauem piraticam, in qua vehebantur CXXX.

Turcæ

Turcæ & XII. captiui Christiani, diu persecutæ fuissent, eam in latentes egerunt scopulos, vbi factò naufragio & submersa naui omnes suffocati aquis perierunt, præter XII. Mauros, qui natando vitam seruauerunt.

Extremo huius mensis die duo Ligurès ab Genua vrbe, capti à Mauris, cum vincula rupissent, nando ad nostros euaserunt. Narrabant hi; eo ipso tempore, cum nostri deserto portu altum petiissent, quatuor naues omnium Argerianatum præstantissimas portum intrauiffe, quas nostri, si plusculum temporis ibi commorari voluissent, facile omnes adipisci potuissent. His addebant transfugæ isti, occlusisse Turcas interiorem portum, ne scapha vlla inuitis ipsis ingredi posset: cum non solum naues aliquot militariter instructas in faucibus constituissent, sed & eas, quæ antea ibi in anchoris stabant, armato repleuissent milite. Omne igitur aduersus Argeriam deinceps aliquid tentandi consilium est omiffum.

*Turcarum
in custo-
diendo por-
tu vigi-
lantia.*

CAPVT XI.

Nauis Anglicana à Piratis Argerianis expugnatur, capitur, spoliatur, abducitur: mirabili tamen ratione à quatuor adolescentibus captiuis liberatur, & in S. Lucæ portum deducitur.

Accidit sub exitum Octobris mensis anni à N. C. M.DC.XXI. vt nauis Anglica à ciuibus Britoliensis oppidi Angliæ maritimi emissa, in ipsis Freti Gaditani faucibus & conspectu oppidi Gibraltar à Piratis Argerianis cincta acriter oppugnaretur. Cumque se satis diu viriliter defendisset, victa ad extremum, omnibus mercibus, tormentis, funibus, anchoris atque velis spoliata fuit. Anglos, quos in ea viuos ceperant, in suas naues distribuerunt, præter quatuor adolescentes, quos in captiua naui reliquerunt, contemta eorum imbecillitate. His XIII. Afros adiunxerunt, qui nauem Anglicanam cum pueris Argeriam deducerent, præfecto iis omnibus Mauro viro forti.

*Nauis An-
glica à Pi-
ratis expu-
gnatur.*

At miseri adolescentes, acerbiorem morte seruitutem tam prope intuentes, cum viam ac rationem euadendi viderent nullam, suam cum lacrymis Deo commendabant innocentiam. Nec frustra id quidem, vti dicemus. Cum enim quintum jam nauigarent diem, tam vehemens mare turbauit tempestas, vt Turcæ vela complicare cogentur; receperant enim nauigaturi alia pro ablatis Anglicanis.

Sæuiente autem vltius vento, cum etiam antennæ demittendæ essent, Turcæ adolescentes Anglos hortati sunt, vt funem arriperent. Quod cum præstare non possent, Præfectus ipse accedens manum operi admonit. Trahebant duo adolescentes funem, inter quos medius stans Maurus eos adiuuabat, intentis in malum oculis. Hoc animaduerso duo illi, omisso rudente complexi medium hominem de naui in mare præcipitem dederunt. At hic cum apprehensum funem ex manibus minime dimitteret, id egit, vt adiuuus robore lacertorum suorum, parum abesset, quin iterum in nauem eniteretur. Ibi tertius conspecto sociorum periculo aduolat, & clauam ligneam vni ex iis, qui validior erat porrigit, quo hic ita luçantibus cum vne Mauri caput percussit, vt semianimis in mare prouolueretur.

*Illustre fa-
cinus qua-
tuor puero-
rum An-
glorum.*

Ab hoc facinore cum adolescentibus creuisset audacia, maior eorum per sex Turcas, qui obstabant, perumpens in præfecti conclaue, duos inde protulit gladios, alterumque socio suo porrexit, hortatus eum, vt fortiter rem gereret. Hi duo, quos metus mortis audaces faciebat, tanto impetu in Turcas irruerunt, vt eos à puppi ad proram fuga se recipere compulerint, duosque ex iis interfecerint. Vnus vulnere debilitatus, dum sibi cedendo cauere vult, imprudens ab summa pro ra in mare præcipitatur. Sic quatuor sublatis, erant adhuc in ima carina octo Turcæ atque Mauri. Hos adolescentes Angli obstructo celeriter ostio incluserunt: at hi intellecta pernicie sua gubernaculi iuncturam intus laxauerunt, vt delaberetur in mare, nec regi nauigium amplius posset. Et sic ramenti nauis ventorum beneficio ad S. Lucæ de Barameda portum in Hispania appulsa fuit, incolumibus qui ea vehebantur omnibus. Hic iuuenes Angli Turcas, à quibus ipsi prius capti fuerant, vendiderunt, acceptaque pecunia patriam reperuerunt.

Incidit aliud illustre & magni animi facinus, ab alio Anglo eodem anno in pari casu patratum. Nauigans Mare Ibericum *Guilhelmus Malamus* Eques Anglus, à Piratis vndique cinctus, cum in orbem pugnare cogere, neque tamen deditioem facere vellet, in extremam desperationem adactus, præcipitium in mare meditabatur. Visa viri pertinacia dux Piratarum,

*Egregium
facinus
Guilhelmus
Malamus
Angli.*

rum, suavit ei, vt assumpto præcipuo è mercatoribus ad se in nauem Punicam veniret, iuramento ei pollicitus salutem & incolumitatem. Paruit Malamus, adscitoque sibi socio Mercatore in hostilem triremem se contulit, cum tamen prius clam mandasset sociis, vt per tenebras noctis vela ocyus facerent, & se ipsos ac nauem cum mercibus seruarent, neque sui omnino vllam haberent rationem. Fecerunt vt iussi fuerant socii, feliciterque euaserunt, quos barbari nunquam crediderunt deserturos Nauarchum suum.

Vbi diluxit, nec Anglicana nauis comparuit, dira omnia Archipirata minatus est Malamo & Mercatori, certæ eos morti destinans. Contra Malamus id sibi ægerrime accidisse simulans, hominem iuramenti commonefacit, dicens apud Christianos iusiurandum tam sanctum esse, vt etiam hostibus seruetur. Quid enim scis (inquit) an non nauigium meum tormentis vndique quassum, accepto plenis rimis mari cum omnibus demersum est? Dum ad hunc modum altercantur, offert se conspectui eorum exiguum nauigium Scoricum, quod Piratæ celeriter occupatum, omnibus rebus & instrumentis nauticis, funibus, anchoris velisque spoliauerunt. Huic nauigio ita ex armato Malamum cum mercatore imposuerunt, vt aliquandiu incertis fluctibus agitati postremo perirent. Sed ventus eos diuinitus adspirans, post aliquot dierum errorem ad portum aliquem adegit, vnde domum profecti sunt, cum paulo ante Malami nauis quæ noctu effugerat, & ipsa incolumis Tamesin fluiuium intrauisset.

*Malamus
mirabiliter
conserua-
tur.*

CAPVT XII.

Narratio superiori non multum absimilis. Agitur autem in hoc capite præter cætera de crudelitate Maurorum & Turcarum in vendendis apud Argeriam captiuis Christianis; vt & de veneficiis & incantatione Afrorum, quæ nauigantes vtuntur.

Refert Anglus quidam interfuisse se expeditioni parum prosperæ, quam anno à N. C. M. DC. XXI. duæ naues Plemuthensi portu egressæ, in mediterraneum mare susceperint. Priori nomen fuisse *Bonauentura*: posteriori *Nicolao*. Cum a. d. XIII. Nouembris in Fretum Herculeum venissent, & noctem eam quieti exegissent, Oriente Sole proclamauit excubitor ab summo malo, videre se quinque naues, quæ plenis velis aduolarent, Angli igitur explicitis repente velis, id vnice agebant, vt fuga elaberentur. Ibi Nauarchus Piratarum, qui cum prætoria nauî præcurerat, superiora nauis suæ vela contraxit, vel vt nobis (inquit scriptor huius historiæ) omnem adimetet metum, vel vt sequentes præstolaretur socios. Vbi astu illo se nihil proficere intellexit, ad vim conuersus, omni vi nobis inuectus est. Nos, etsi summa ope nitbamur, vt in portum Gibraltarem incurreremus, effugere tamen potentosam latronum celeritatem non potuimus, qui nos dicto citius quinque suis celocibus ab omni parte cinxerunt.

*Duæ naues
Anglicanæ
ab Piratis
capta.*

Vehebatur Thalassiarthus Barbarus egregia nauî, quæ licet multo maior esset cæteris, longe tamen erat omnium celerrima: hac ad ortus *Bonauenturam* nostram paucis horis in suam redegit potestatem. Idem fecit Legatus eius expugnata non magna difficultate *Nicolao*. Appetente vespera, cum Archipirata tot Anglis captiuis parum fideret (nam duæ celoces, quas secum trahebat, & quæ è numero quinque illarum piraticarum erant, per eum Anglis ereptæ fuerant) iussit duodecim nautas è *Bonauentura* nauî, cum nonnullis aliis Anglis, quos jam ante in vinculis habuerat, in terram exponi. Longe autem alia mens fuit illi, qui *Nicolaum* nauem ceperat: neque enim hic tam vili precio captiuos suos volebat vendere, sed gubernatorem eius cum quinque seruis nautis in suam nauem adduci mandauit, relictis in *Nicolao* nauem tribus nautis & puero lixa: quibus XIII. è suis Mauros adiunxit, qui quatuor illos facile compscere poterant. His tredecim imperauit, vt nauem captiuam cum omni præda in ea, recta Argeriam deducerent.

*Angli à
Mauris
crudeliter
habentur.*

Ea quæ sequebatur nocte ingens oborta tempestas nauem hanc à cætera Maurorum classe separauit, quæ res sollicitos Turcas habuit, qui consilium in ea re inueniebant nullum. Ommissa igitur illius cura, ipsi Argeriâ petiuerunt. Huc cum appulissent, partim ex sociis popularibusq; suis, qui ibi seruitutē seruiebant, intellexerunt Angli, partim ipsi suis viderunt oculis, quam crudeliter & inhumane tractarentur captiui. Omnes enim aut grauissimis applicabantur laboribus, vel vendebantur; & fuerant paucis diebus ante circiter quingenti simul in forum

forum deducti, serui omnes venaliti, inter quos fuerant circiter centum adolefcentes, honestis nati familiis & liberali forma, qui omnes partim ad Apostasiam adacti, partim ad turpes voluptates à Mauris Pæderastis emti fuerunt. Erant autem eo tempore Argeriani cum primis Anglis infestissimi, crudeliusque eos præ cæteris habebant, quod *Robertus Mansel*, de quo superius diximus, conatus fuerat incendere omnes in eo portu naues, & jam quædam inflammauerat: à quo tempore Anglæ gentis captiuos ad scædissima cogebant seruitia, vel vendebant, hoc potissimum modo.

Præfectus siue Bassa regni Argeriani, vbi captiuos Christianos à Piratis adductos inteligit, omnes adduci sibi que listi imperat. Deinde vbi omnes diligenter intuitus est, octauum quemque tributi nomine sibi seligit, reliquos permittit Piratis. Adfunt mox Mangones, suumque vnicique constituunt precium, quo facto in forum deducti venundantur. Sequuntur hos aliquot Afri, qui si quem tristiore & ob futuram calamitatem illacrymantem conspicantur, furca eum aut scutica obiurgant. Solent autem plerosque, quos suo ministerio aptos iudicant, priusquam venudent, magnis sed inanibus promissis ad abnegandam fidem Christi sollicitare. Abnuentibus varios cruciatus afferunt, dum eos prostratos humi, & vel pronos vel supinos sustibus tam diu percutiunt, donec sanguis è naribus & auribus effluat. Si qui ob amorem Christi ne sic quidem ad apostasiam moueri possunt, iis insuper dentes excutiunt, aut linguam forcipe comprimunt, aut aliis acerbioribus histomentis excarnificant. Aliquando coniciunt eos in foueam, quam de super afferibus cooperiunt, minantes miseris, se eos tam diu ibi relicturos, donec fame emoriantur. Hac barbara & effreni immanitate multi adducuntur vt abnegata Fide Christi circumcisionem admittant: et si dissimulandum hoc loco non est, quosdam adeo leuis esse & scelerati animi, vt ne expectatis quidem vi & tormentis Apostatæ fiant, spe dignitatum & diuitiarum cum turpibus voluptatibus coniunctarum: sed hi vere sunt, *quorum Deus venter est, & finis interitus.*

Sed ad *Nicolaum* nostrum redeundum est: quæ nauis, cum aliquandiu errauisset, ad XXVI. Nouembris diem in portum Argerianum intrauit. Postero die, cum duos ex Anglis his ad Apostasiam perduxissent, eos qui supererant, Præfecto stiterunt, qui selecto sibi vno ex iis, reliquos Piratæ arbitrio permisit. His Mango schedulas scriptas in pectore affixit, quanti quisque vendi deberet. Productis his in forum, multi adfuerunt mercatores, qui curiosis manibus ipsorum brachia, humeros ipsasque nates pertractantes, eos crebro versabant, vt cautius possent emere. Sunt autem hi venaliti omnes patuo tempore emti præsentis pecunia, quæ per seruos publicos ad eam rem constitutos ad Piratam delata est.

Fuerat in Naui *Nicolao* nauclerus *Iohannes Raulinus*, altera destitutus manu, quem vili precio emtum volebant omnes, quod minus cæteris laborare posse videretur. Vocatum ergo ad se Pirata acerbissimis verbis increpat, miserrimam eamque æternam minatus seruitutem, nisi actutum XV. libras Sterlingorum à popularibus suis impetratas numeraret. At misero isti tantum argenti colligere in ista calamitate impossibile erat.

Erat Argeriæ Renegarus quidam siue Apostata Anglus, qui cum Christo etiam nomen in baptismo acceptum abiecerat, vocabaturque *Ramerham Risæus*, cum ante *Henricus Chandelearius* diceretur. Emerat hic nauem captiuam à Piratis, vt eam instruatam in mare emitteret, nam & ipse Piraticam faciebat. Huic præfecerat pariter Apostatam Anglum, quanquam Afros & Europæos seruos affatim haberet. Audiuerat hic aliquid de *Raulino*, cumque intellexisset eum rei marinæ peritissimum esse, emit virum, & in nauem suam ad instruenda vela ablegauit.

Die XVIII. Ianuarii cum omnia jam ad nauigationem parata essent, vela data sunt, & omisso portu in mare procursum. Vehabantur phatelo illo Turcæ & Mauri LXIII. serui Angli IX. Gallus vnus, Hollandi quatuor, sed hi quatuor sponte suam operam ei addixerant, vt si quam nauem excipere contigisset, ea potiti in patriam redirent: sin Argeriam reuerterentur, vt accepto stipendio sua fruerentur libertate. Tormentis erat instructa XII. & omni instrumento bellico.

Ibi præfectus nauis, nescio quo consilio, captiuos omnes, in primis Anglos, iuxta tormenta locat: quod cum considerasset *Raulinus*, cui constitutum erat vel mori vel libertatem consequi, vocatos ad se seruitutis socios ita affatus est. Quis diabolus tam abiectæ sortis est, vt hanc perpeti seruitutem possit? quis canibus & porcis istis Mauritanicis se porro ad omne ignominie genus prostituet? O si quod numen mihi tam sit propicium, vt ad liberandum me socioq; meos aliquod mihi suggerat consilium: animus certe nunquam deerit. Miserabantur quidem socii hominem, sed parum eum compotem mentis arbitrabantur, qui

tale aliquid in ea calamitate sperare auderet. Quod tamen solum poterant, monebant eum, ut ab his verbis imposterum abstinere, nec sibi grauiorem attraheret perniciem. At is negabat per omnem vitam sibi acerbius quicquam contingere posse tam fœda seruitute. Et ego quidem, ut de me profitear (inquit) aut liber ero aut moriar. Neque profecto tantum est in ea re impossibilitatis, ut vos opinamini, modo mihi vestram præstetis operam: quod si à vobis obtinuerim, jam certam vobis spondeo libertatem cum summa gloria coniunctam. Non aspernabantur omnino verba loquentis, interim non videbant captini, quo pacto illud obtineri posset. Et sic dissolutum est barbarorum interuentu colloquium.

Navis Scoticæ à Piratâ suscepta.

A. d. XVI. Ian. obrulit se eorum conspectui phaselus Scoticus, Fretum Gaditanum pleno velo petens. Hoc adorti piratâ nauigiû, ut se dederet, magno clamore hortabatur. Pugnabant Scoti aliquandiu, sed victi multitudine, cum fuga salutem peterent, in latentes impingere scopulos, cum in aquis perire mallent quam seruire Piratis. Sed fauit viris fortibus fortuna: quotquot enim ea vehebantur, in scapham desilientes, remigando in terram Africam euaserunt. Latrones celeriter aduolantes, nauigiû Scoticum ab interitu seruauerunt, translatis in suas naues mercibus, & id paulo post Argeriam miserunt. Dum diuiditur præda, parum abfuit, quin raptores ipsi inter se digladiati fuissent: sed interuentu ducis sopita lis conqueiuit.

Afri Magi & superstitiosi.

Interim conuerso vento naus piratica, in qua Angli vehebantur, sensim ad oppidum Gibraltar agebatur, frustra nitentibus contra Marris, quibus locus ille admodum odiosus est, ut eum *Mortem Granatensem* vocent. In hac aduersitate Afri, vocatis *Moskis*, id est, incantatoribus suis, quid factu opus esset, consultabant. Sunt autem Afri omnes in primis superstitiosi, multumque fidunt sagis & veneficis, neque facile quicquam, nisi prius captaris fortibus & auguriis auspicantur. Cum vero suaderent sortilegi, ut pergerent, nec quicquam subesse periculi dicerent, animo valde sunt confirmati. Cum autem Lectori non ingratum id fore existimem, breuiter ostendam, quibus ceremoniis in incantationibus illis suis & sortilegiis vtantur.

Ceremonia Afrorum Magica.

Cum primum vela ventis dederunt, alternis noctibus incantamentis suis operam dare solent. Auspicantur autem rem totam à certis precibus, iisdemque concludunt. Hinc depictis litteris aliquibus siue characteribus, Deum variis nominibus ad vota vocant. Sed iuuat eâ, quæ ipse meis sum arbitratus oculis commemorare. Conspicari Afri duas naues, quas Hispanicas militares esse suspicabantur, præconis voce edixerunt per totam nauem silentium. Ibi repente omnes horribiliter ululare cæperunt. *Raulinus* noster velorum curam gerebat: hunc aliquando iusserunt contrahere vela, & rursus explicare, prout Magus, qui librum interea euoluebat, volebat. Postea duas sagittas cum acinace cervicali imponebat, pergebatque euoluere librum. Interim Nauarchus apprehensam utraque manu sagittam sursum eleuabat: erat autem hæc utriusque sagittæ significatio, ut altera quidem fortunam Christianorum, altera Turcarum indicaret. Si contingat sagittam Christianorum longius prominere mucrone suo è manu quam alteram, arripiunt fugam, et si iam victoriam in manu habere videantur. Si Turcicæ sagittæ acies promineat, audacter capeffunt pugnam, & ea quidem confidentia, ut non dubitent inire prælium, etiam si singulis nauibus cum ternis quaternisque congregandum sit. Mox vocatum puerum aliquem vel hominem simplicem, cui mysteria illa ignota sunt, iubent de cervicali tollere acinacem, & eundem paulo post reponere. Sic exposito illo temerario gladii coniciunt de futuris enentibus pugnæ. Magni verba quædam peregrinæ scriptiois aut characteres in librum quendam inscribit, eumque humi abiicit: mox tollit, euolutoque libro submissa voce legit illa ignota verba, quibus hæud dubie cacodæmonis opem implorat. Postremo velut entusiasmo raptus, interpretatur fanaticas illas voces & de venturis casibus vaticinatur. Accidit autem, dum omnes intentis oculis animisque vaticinii euentum expectant, ut nauæ ab carchesio pro clamarent: videre se nauem: vnde eo quidem tempore ceremoniæ illæ Magicæ abruptæ fuerunt. Fuerat autem illa nauis non hostilis, ut opinati fuerant, sed amica Argeriana: cuius Nauarchus, vbi prope ad Piratam venit, salutato homini suafit, ut fauces Herculei Freti peteret, certus potiunda prædæ.

Crudelitas Afrorum in captiuos.

Interea Barbari miseris captiuos miris modis vexabant, nullum in eos iniuriarum genus omittentes & insolentiæ: & nunc quidem scuticis eos verberabant fustibusque, alias atrocissima quæque minabantur, vel difficilimis eos applicabant laboribus, quæ res magis magisque auxit in *Raulino* nostro vindictæ desiderium. Vocatis igitur Anglis suum exposuit consilium, ut & quatuor illis Hollandis, qui operam suam precio Afris locauerant. Postremo etiam rem contulit cum Anglis duobus, qui à Christo ad M. hominem defecerant, cum prius, quid ipsi esset animi, magna prudentia expiscatus fuisset. Ipse sibi interim funes & alia instru-

menta,

menta, quibus cubicula Turcarum. occludere foris posset, parauit: & jam de duobus gladiis Perficis sibi prospexerat, gnarus insuper, eo loco, vbi tormenta constituta erant, repositos esse quinque baculos ferreos, neque dubitabat, si res ad manus venisset, quin plures acinaces esset habiturus. Tormentorum postremo cura & pulueris nitratici demandata erat, quibus, si res exigeret, in ipsos Turcas erat vsurus.

Talia cogitanti multa obiecta fuerunt obstacula, quibus impeditus tantisper consilium suum distulit, donec aucto sociorum numero satis sibi putauit ad exequendum facinus virium. A. d. VII. Februarii, cum videtet in ima carina multum aquæ colligi, nec tamen haustum in puppi constitutum ad eam exhauriendam pertingere: suasisit nauarcho, vt quatuor tormenta ænea in puppim transferri iuberet, quod sine mora factum est. Cum autem ne sic quidem extrahi aqua propter pondus proræ posset, petiit ab eodem, vt milites Turcas eodem secedere iuberet. Hi cum ita vno loco constipati starent, multi etiam subter tabulata & in cubicula se abdiderunt, obstructo ostio Anghi ad capessendum diu ante cogitatum facinus signum dederunt, exploso tormento.

Inuaserat Raulinus cum suis jam illos, qui supra tabulatum constiterant, & cædebat eos paruo labore: cum interim illi, qui in ima naui latitabant, intellecto periculo suo, perfringere assertes, & vi sibi exitum parare incipiunt, conuiciis Christianos insectantes, & eos more suo *Spumam Maris* appellantes. At Raulinus cum suis explosis tormentis manuariis, tumultuantes Turcas per fenestellas persebat, nunc hunc nunc illum glande plumbea traiciens. Et jam ad eam paucitatem redacti fuerant, vt frustra se tumultuari viderent: igitur à conuiciis ad preces descendentes, vitam solummodo paciscebantur. Victor Raulinus cum Anglis suis, reuulso ostio insidentes eos genibus & salutem orantes inuenit. At Angli eos omnes in vnum locum compactos funibus constrinxerunt, & ita velut vinctos boues suis ipsorum gladiis iugulauerunt. Qui in superiore parte nauis erant, visa pernicie suorum, cum nihil aliud expectarent, effulis prius plantris conuiciorum in Christianos, salu sese in mare præcipitauerunt, hanc esse vitorum fortem proclamantes. Supererant nonnulli è Mauris, quos Raulinus viuos seruare volens in testimonium victoriæ suæ, catenis vinctos in imam carinam compegit.

Sub initium primi tumultus, cum Nauarchus, qui Renegatus Anglus erat, vt diximus, subito procurrisset, visa calamitate suorum, ad pedes Raulini se abiecit supplex, vitamque sibi donari petiit, commonefaciens eum, quod sua ipsum pecunia redemisset ab eo, apud quem æternum seruiturus fuisset. Viuere ergo ipsum iussit Victor Raulinus, vocatisque sociis, solennes egerunt Deo pro tam illustri victoria gratias, cantato Epinij loco Psalmo Dauidico. Conuersi igitur in Angliam prorsus, a. d. XIII. Februarii anno Salutis M. DC. XXI. Porrum Pleymouthensem intrauerunt, vehentes secum Piratam captiuum & quinque milites Turcas.

CAPVT XIII.

Relatio cuiusdam Rutheni siue Moscovita, de itinere suo ex Sarmatia Asiatica, per Scythiam siue Tartariam ad fines Regni Sinarum siue Cathaiam.

NOs quoque tædet, velut in parte laboris ac periculi ipsi fuerimus, tot per infidam Barbarorum societatem defunctos ætumnis, vltius nauigando tempus & ætatem terere, cum concepta in aquis nausea melius in arido magisque nostro Elemento concoquatur & abstergetur: omisso igitur Oceano & nauigationibus, terrestre aggrediamur iter, sed tale, quod nos non minus in Orientalia illa Regna & Prouincias deducet, quam Superiorum clasium expeditiones.

Anno à N. C. M. DC. XX. nobilis quidam Ruthenus, nomine *Euesco Petelinus*, beneficiarius Magni Moscorum Ducis, reuersus ex longissimo ab orientis partibus itinere, sequentem contexuit narrationem. Missum se à Magno Duce, Principe suo anno Salutis M. DC. XIX. cum alio quodam nobili, Legationis socio, nomine Andrasto, ab arce *Tomo*, vt Oratorem Regis *Altinae* deduceret, eodemque labore viam terrestri itinere per amplissima Tartarorum regna ad fines *Cathaiæ siue Chinæ* (his enim nominibus vnum idemque regnum signari arbitratur) quo hætenus transitus obscurus fuerat, perscrutaretur. Sic igitur de se ipse profitetur. Ab arce *Tomo* profecti, decem dierum festinato itinere *Kirgim* deuenimus. Dominabatur hic dux quidam, nomine *Nemius*, qui Magni Moscorum Ducis imperium agnoscit. Hinc sexto die

*Raulinus
Turcas in
naui eo-
rum pro-
pria vincit
& iugulat.*

*Iter cuius-
dam Mo-
scovita ter-
restre in
Cathaiam
siue Chinæ.*

ad fluuium *Bacanam*, & nono die post *Chingicam* peruenimus. Abest ab hoc loco tridui via in-
gens lacus, in cuius littore reperiuntur Iaspides & Saphiri, Ambitum huius lacus in XII. die-
rum iter extendi narrant. Irruunt in hunc quatuor prægrandes fluuii à quatuor mundi cardi-
nibus, & præter eos quintus ab Aparctia vento prodiens, nomine *Quillamus*, cuius aquæ
nunquam crescere aut decrescere visæ sunt. Aduersum hoc flumen per XV. dies nitendo na-
uigauimus vsque ad oppidum quoddam, vbi Regem *Altina* obuuium habuimus, qui nos ho-
norifice excepit.

Deserto eo, cum multis diebus facientes iter per aspera & deserta colonis loca magno
labore transiuissemus, ad angustum venimus transitum, vbi nobis per varios anfractus &
abruptarum rupium præcipitia ingrediendum fuit, angusto tramite vix singulis viam præ-
stante, quam bidui itinere confecimus, vsque ad *Mugallam* prouinciam: ad cuius primum
introitum duæ assurgunt arces, quadrato structæ lapide & satis munitæ, in quarum vna Prin-
cipis vidua cum filiolo suo eo tempore habitabat, qui hæres erat totius illius prouinciæ &
partis *Cathaia*. Quicumque porro *Cathaia* regnum ingressuri sunt, oportet vt hic diploma li-
beri com meatus redimant, manu & sigillo illius mulieris munitum.

Mugalla
Prouincia
Cathaia
contermi-
na.

Est autem *Mugalla* prouincia ampla potensque: multæ in ea arces sunt, omnes quadra-
to structæ lapide; in quoque angulo assurgit turris lapidea, in cuius summo fastigio pendet
tintinnabulum, quo excubitores signum dant, se vigilare. Arx ipsa fossa cingitur, quæ ponte
leuatorio sternitur. In area visuntur porticus fornicatæ, humiles tamen, interim variis exorna-
tæ picturis & emblematis, ita vt periti artificis manum hic desiderare iure non possis.

Mugallen-
ses Idolola-
tra.

Sunt in hac prouincia primi nominis Tempia duo & totidem Monasteria religiofo-
rum, qui patrio idiomate *Lobaes* nuncupantur, constructa quadrato lapide, oratorio in vul-
turnum ventum verso. In vtriusque vestibulo conspicitur Idololum forma muliebri, septem
pedes altum, à calce ad verticem inauratum totum. Insidet statua illa bestii aliquot maiore
re, artificiose sculptis, quæ cathedræ ei vicem præstant. Vnumquodque horum idolorum
vas quoddam patens manu præfert, cum tribus ardentibus cereis. Vbi ingressus fueris ipsam
ædem, ad dextram videbis octo statuas viriles, & ex aduerso totidem puellares, inauratas om-
nes, protensis manibus velati orantes. Ante has statuas offerunt se duo simulacra artificio-
sissima, nudorum hominum, qui candelas manibus gerunt, non tamen flammantes, sed exi-
guis scintillis paulatim se consumentes.

Sacra &
ceremonia
Mugallen-
sium.

Res diuina apud eam gentem hoc modo peragitur. Primum omnium datur conuenien-
di ad templum signum inflatis tubis duabus, & palatis tintinnabulis. Qui adsunt, continuo
in genua subsidunt, & in signum deuotionis manus complo dunt. Alii extensis brachiis pro-
ni in faciem humi decumbunt, & per mediæ horæ spacium eo habitu morantur. Absolutis
precibus, & oblato thymiamate, redeunt domum.

Incolæ qua-
les.

Frumento omnis generis tota prouincia abundat, oriza, tritico, hordeo, siligine. Panis
eorum triticeus cum niue de candore certare potest. Fructuum arboreorum & olerum radi-
cumque hic mira copia.

Virorum facies subfusca est, mulieres vero sunt formosissimæ. Vestibus amiciuntur fere
fericis, vt tela Damascena & similibus holofericis. Gemmas & aurum in suo solo non re-
periunt, verum ab Cathaiensibus accipiunt, in primis multum argenti. Equos hic paucos
inuenies, mulos tamen & asinos satis multos. Terram atrato profcindunt, sementemque fa-
ciunt vt Rutheni.

Monachi
apud Mu-
gallenses.

Patriarchas, quos ipsi *Cutuffos* vocant, per totam prouinciam duos habent, qui editio-
ribus in templis insident Cathedris, & à regibus ac principibus magno afficiuntur honore.
Lobaes eorum siue religiosi monachis nostris mendicantibus in multis rebus similes sunt, mag-
is tamen Græcis quam Latinis. Crines è mento & capite euellunt, vt calui sint & imberbes,
ingrediunturque monasterium annos nati XX. Ab omni mulierum consortio perpetuo ab-
stinent, carnibus autem quouis die indifferenter vescuntur. Vestes eorum interiores nihil re-
fert quocunque colore tinctæ sint, dummodo pallium vel toga flaua sit.

Longus
murus Chi-
nensis.

Digressis à *Mugalla* offert se via quæ *Bugharam* ducit, quo antequam peruenias, tres re-
guli adeundi sunt, in quorum agro, in primis *Sellefnæo* reperiuntur Adamantes gemmæ. Po-
stremus horum oppidum habet, cui nomen est *Sahar*, à qua si in sinistrum latus deflexeris,
peruenies ad flauos *Mugallenses*, qui vsque ad mare extenduntur, suntque veri Nomades,
cum nullibi perpetuo consistant, sed cum seruis, pecoribus & omni familia de loco in locum
migrent. Ab huius regionis finibus vsque in *Srocalgam* *Cathaia* duorum dierum expedito e-
quiti patet. Attingit via *Bugharensis* longum illum murum, ad cuius fines non ante quadra-
ginta dierum equestre iter perueniri posse aiunt. murus ille latere cocto potissimum structus
est, quin-

est, quindecim pedes altus, innumeris assurgens turribus. Non desunt, qui duplicato longitudinis spacio ne LXXX. quidem diebus ad eius finem perueniri posse dicant, ipsis ita referentibus Cathaiensibus, qui eo sine tam operosum murum structum affirmant, ut sit propugnaculum & limes inter Mugallenses & Cathaienses. Seruiunt autem turres istæ excubiis, accendunturque in iis ignes, indices aduentus hostilis. Extra hunc murum habitant Mugallenses Nigri (Riccius Nigram Cathaiam vocat) intus vero Cathaienses (sic noster hic Chinenenses vocat) regnum vastissimum. In tam longo muro tantum quinque inueniuntur ostia siue aditus, adeo quidem humiles, ut eques insidens iumento rectus ingredi non possit. Et per hæc quidem ostia omnibus transeundum est. Iuxta murum hunc ampla assurgit arx, nomine *Sirocalga*, lapide tota structa, cui à rege Cathaiensi, qui tunc *Tambur* vocabatur, *Schubius* Sirocalga
Arx in-
structissi-
ma. quidam præfectus erat. Arx ipsa edita valde est, muro optimo cincta, per quem, ut & in turrium fenestris, multa tormenta bellica disposita sunt, breuiora tamen nostratibus. Summa hic est præsidiorum vigilantia, qui semper ad arma præsto sunt. Exploduntur hic quotidie tormenta maiora & minora, ut in perpetuo conferuentur vsu. In atrio arcis tabernæ sunt omnis generis mercium, sic ut in oppido, ut desiderari nihil possit. Præfecto præsidii foras prodeunti semper præsto sunt apparitores & stipatores corporis, securibus armati Amazonicis: ipse sub conopæo vel umbone serico ingreditur, præeuntibus caduceatoribus cum scipionibus, & homines de via decedere iubentibus.

Ab *Sirocalga* atrium dierum itinere peruenitur ad aliam ciuitatem, cui nomen est *Yara*, *Yara* Yara urbs. quæ tota faxis structa assurgit, in eam distensa amplitudinem, ut ambitus illius vno die confici, sed ne biduo quidem possit. Muris cingitur firmissimis, portisque ac vestibulis ferratis. Frequens hic negotiatio ob copiam præstantissimarum mercium, in primis gemmarum & aromatum, ut omnes plateæ miram spirent fragrantiam. Hinc vnius diei via abest *Taytha*, Taytha. vrbs valida & in longum protensa, nec quicquam amplitudine aut firmitate cedens superiori, domos etiam ostentans elegantiores. Multæ in hac tabernæ publicæ, nec pauca Lupanaria. Fructuum arborum hic mira abundantia & vilitas, ut & radicum & aromatum. Præ sunt huic duo Præfecti, qui alternis imperitant nomine regis Cathaiensis.

Schiroan alius vrbs vicinæ nomen est, quæ mercimoniorum frequentia superiores omnes vincens, mira populi feruet multitudine, & abundat diuitiis. Ab hac vsque ad *Cathaiam* Cathaiæ
caput Re-
gni. vrbs, regni caput, duobus diebus peruenitur, quæ tam ampla est, ut peridromus eius quadrado vix ambiri possit. Structa est è lapide quadrato, coloris albi & miræ duricie. Frequentibus muri assurgunt turribus, in quibus constituti vigiles diligentes agunt excubias, & tormentorum in muris dispositorum curam gerunt. Arx in eius medio attollitur è Magnete lapide structa, inque ea spectatur palatium Regis cuius tectum aureis laminis loco tegularum coopertum est. In regis conspectum prodire sine muneribus fas non est, quod ita ferat consuetudo regni. Hac de causa ita dicebant: Princeps vester superiore sua ad nos legatione, etsi Regi nostro tenue munus dono obtulit, antidoron tamen immensi precii accepit: vos quia nihil adfertis, æquum est ut nihil accipiatis. Contenti igitur simplici responso ad vestras litteras, domum redibitis. Arx ipsa, in qua Regium domicilium, loco plano sita est, quam orbis in modum cingit *Iuga* fluuius, qui vbi hinc VII. dierum iter confecit, in mare nigrum euoluitur, & tanto ab vrbe spacio naues sub anchoris consistant necesse est. Deambulanti per plateas vrbs, ab omni parte se offerunt pergulæ atque tabernæ mercatorum & officinæ artificum, fornicatæ, supra quas domus habitabiles in aliquot tabulata assurgunt. Distrahuntur ex hoc Emporio varii generis merces preciosissimæ in vicina regna & prouincias, interuentu fere Clericorum regni, in prouinciam Mugallensem, regnum Altini, ad Cara Cathaios, in regnum ferreum Bogaris & alia. Tunicæ incolis sunt manicatæ & promissæ, ipsi forma vulgo bona sunt, firmis corporibus, imbelles tamen, Mercurio potius quam Marti dediti. Narrant apud se ori-
ri fluuium quendam, nomine *Cara-tallam*, qui in fluuium *Obyn* nostris quoque Geographis notum in fluat. Et hæc quidem sunt ea, quæ Ruthenus

iste rex Principi suo exposuit.

Rex Polonia Oratorem ad Magnum Tartarorum Chamum ablegat. Is quæ in isto itinere viderit obseruaueritque, refert, & cum homo doctus fuerit, multas Græcorum Antiquitates velut e sepulchro & cineribus eruitas in lucem reuocat.

*Hypanis
fluuus.*

A Brascovia ciuitate Podoliæ, quæ aduersus assiduas Tartarorum irruptiones firmissima arce & valido præsidio munitur, ad *Silnicum* fluuium peruenimus, iuxta quem ponte eo loco stratum, Brascovienses munimentum excitauerunt & præsidium militum imposuerunt. Hoc transitu, alius occurrit fluuius, *Bogus* nomine, estque verus antiquorum *Hypanis*, in quem quatuor alii minores aquas suas deponunt. In eo loco, qui ob confluentiam aquarum *Saucan* dicitur, *Thermæ* natiuæ sunt & pons lapideus, qui olim *Vitoldi* magni *Lituania* Ducis fuit. Multa hic occurrunt ædificiorum & thermarum rudera, quæ veterem loci splendorem etiam in ruinis loquuntur, quibus & operosa munimenta sepulchrorum addere possis. Nec longe abest Insula munitissima, *Probita* nomine, iuge nostrorum hominum, cum ab *Scythis* vrgentur, refugium. Piscantur hic Brascovienses, sed sclopetis aliisque armis probe muniti, ad arcendos latrones Tartaros. Maio enim & Iunio Mensibus copiosa est in *Hypani* fluuio piscatio. Intercedit autem longissimum terrarum spacium inter *Brascoviã* & *Ozacocon* vrbes, nec minus *L. milliaribus*, quam tamen viam *Sarmatæ* quinque diebus equo conficiunt.

*Horribile
& inauditu-
rum frigus.*

Fuit tempus, cum tota illa regione in numeri passim occurrerent caprearum, aprorum, capreolorumque greges, nec pauciores cerui, vrsi aliæque feræ: sed cum ante annos *XII.* Insolitum frigus, & quale ne patrum quidem nouerat ætas, omnia per illas oras affligere, periere feræ illæ prope omnes, vt tumuli & colles hinc inde ex ossibus earum, quæ frigore perierant, structi, satis ostendunt. Sed & *Hippocomiæ* hic erant eo tempore illustres, & plures ouium quam dici possit greges, bouumque armenta, quorum omnium possessio partim ad *Polonos* & *Ruffos*, partim ad *Cuiouenses*, *Podolienses* & *Moldauos* spectabat: sed ea omnia pariter frigore perdita sunt.

Accedunt ad illam animalium cladem etiam albentes humanis ossibus agri, præliorum cladiumque in bello non falsi indices. Cæterum ipsum solum satis fertile est frugum, & abundat pascuis rei pecuariæ aptissimis.

*Hiera &
Axiaces
fluuij.*

Transito *Hiera*, *Moldauicæ* fluuio, caput *Valachiæ*, *Stapnotiam* siue *Iassin* attigimus, in via occurrit Munimentum & Arx *Pruth-Techni*, quæ à *Turcis* super *Borysthenem* olim extructa fuit. Influit *Nester*, quem nonnulli *Axiacen* veterum esse asserunt, per agratis campestribus, in *Pontum Euxinum*, iuxta urbem *Bialogrod*, quam *Itali Moncastrum* appellant. Putatur à quibusdam hæc olim *Neoptolemus* *Straboni* appellata: is enim *Nicobiam* ad dextram, *Ophiussam* ad sinistram eius collocat.

*Neoptole-
mus, Ni-
cobia, O-
phiussa vr-
bes.*

Sequitur *Bariconeum* oppidum, profundis munitum fossis, à quo non longe abest *Lacus*, cuius littora vetustæ, sed magnificæ arcis rudera ostendunt.

*Olbia &
Olbiopolis.*

Ozacouiam urbem veteres dixerunt *Olbian* & *Olbiopolin*: sita hæc est in ripa *Borysthenis* fluuuii, ad *Sinum Curcenitem*, à *Meletianis* olim ædificata. Rusticæ vilisque structuræ sunt in ea domus, vna adhuc assurgente turri, prisicæ gloriæ indice. Influit autem *Borysthenes* veloci ac impetuoso cursu in aquilonare orificium illius *Sinus*, per quem in *Euxinum Pontum* irrupit. Quarto supra *Sinum* milliari *Bogus* fluuuius *Borysthenem* intrat, vbi *Turcæ* excitata arce vectigal à nautis exigunt. Excurrit autem *Isthmus* vnus diei itinere inter *Borysthenem* & ipsum *Mare*. Solum fere sabulosum est, atrolliturque alicubi collibus, in quorum radicibus paludes sunt & salis fodinæ: *Ceruorum* hic, vt forum, aprorum & caprearum magna multitudo. Triginta hinc numerantur milliaria ad *Pracopiam* urbem, quo toto spacio aliæ domus non visuntur quam mapalia & tugurio la *Tartarorum*, lignis coaptatis & limo atque cespite tectis structa, ea angustia, vt vix quinos senosque homines capere possint. Solent & hi *Tartari* domunculas suas curribus impositas *Aprili*, *Maio*, *Iunio* mensibus de loco alio in alium transferre. Sequuntur equorum, camelorum & bouum armenta, ouiumque greges innumeri, meliora captantes pascua, & sicut tota oppida vel potius *Horidæ* migrant.

*Capha siue
Theodosia
vrbs Tau-
rica.*

Accedunt hi *Nomades* aliquando *Pracopiam*, *Tauricam Chersonesum*, & in ea urbem *Capham*, quam veteres *Theodosiam* vocauerunt. *Tanais* fluuuius rapidissimus, quem barbari *Don* vocant, urbem illam alluit, quam *Genuatibus* ereptam *Præfectus Turca* obtinet. Versantur

Tantur autem Errones illi Hamaxobii fere in Isthmo Tauricæ Peninsulæ intra Pontum & Mæotidem Paludem, gnari solum istud herbosum esse & pecuariæ rei aptissimum. Appetente hyeme, quæ crebris pluuiis ventisque, vt apud nos, eos intra tecta se recipere cogit, in penitiora se loca recipiunt, vbi fixa habent domicilia; sed & vt Cossacorum vim, qui transiit Borysthene, cum is frigore concreuit, multum his Nomadibus molesti sunt, effugiant. Agri, qui inter Borysthene sunt & Tanaim, à Strabone *Campi Roxolani* vocantur, qui incolis eadem ferme tribuit, quæ in Præcopensibus Tartaris nostro æuo deprehendimus.

Est autem *Præcopia* siue *Perecopia* oppidum non magnum, in finibus Chersonesi Tauricæ siue Scythicæ. Vetera huic fuere nomina *Eupatoria*, *Pompeiopolis*, *Heraclea*, *Gracida*. Turris in ea assurgit, in qua Præfectus Magni Chani Tartarorum commoratur, qui Scythis Borysthene inter & Tanaim colentibus cum imperio præest, præsidium militum circum se habens, ad custodiendum vtriusque fluminis traiectum: neque enim quisquam haciter facere potest, nisi litteris salui commeatu instructus.

*Præcopia
vrbs.*

Coslouia sequitur, septem inde distans miliaribus, *Ingermenum* autem duodecim. Munimentum hic est saxo quadrato structum, cum specu subterranea mirabili arte subter ipsum munimentum ædificata, qua totus ille mons subitus excuatur, qui & ideo Mons Concauus à Turcis appellatur. Apparet in eo loco olim latomias fuisse celeberrimas, vbi Græci lapides exciderunt ad fabricam vrbis *Chersonæ*, de qua multa narrare solent. Constat & olim Legionem confedis apud Heracleam Ponticam. Apparent hinc inde variæ inscriptiones Latinæ & Græcæ, & alia Antiquitatis monumenta. *Ingermi* oppidi veterem gloriam testantur fontes & putei superstites, vt & viæ lapide strata & reliquæ ædificiorum. In vicino agro, qui fere à Turcis Tartarisque desertus est, vineta quædam sunt & prædia rustica, à Græcis, Iudæis & Italis culta atque habitata.

*Coslouia
& Ingermenum
oppida.*

Quæ olim vrbs *Chersona* dicta fuit, hodie à Turcis *Sari Germenum* appellatur, id est *Tur-
vis flaua*, à colore procul apparente. Non exiguum huius oppidi fuisse splendorē testantur ruinae sanæ magnificæ, & aquæ ductus nobilissimi, per quos etiam num aqua à mille passibus in oppidum deriuatur, clara quidē & potui aptissima. Ipsa vrbs prope deserta est, quanquā mænia & turres adhuc prope integræ conspiciantur: non obstante, quod Turcæ pilas colūnasque marmoreas trans mare asportare solent, ad templorum domiciliorumque suorum ornamenta. Tempia & oratoria Græcorum funditus euerfa sunt, & sepulchra aliaque monumenta subruta, nisi quod vnius Monasterii claustra adhuc erecta conspiciuntur, solo æquatis cæteris ædificiis. Narrant Polonorum & Ruthenorum annales, *Vlodimirum Cuiouia* Principem, duas templi valuas ex ære Corinthio & statuas quasdam metallo fusas operis Græcanici hinc sustulisse, & *Cuiouiam* deportari iussisse, quæ omnia *Boleslaus II.* Poloniae Rex *Cuiouia* sublata *Gnesnam* transtulit, vbi adhuc nostro æuo spectantur. Ademit autem hanc urbem *Vlodimirus* iste Græcorum Imperatori, *Iohanni Zimisæ*: cuius cum paulo post filiam *Annam* uxorem *Vlodimirus* duxisset, à Patriarcha Constantinopolitano baptisatus est. Hoc factō Gener *Iohanni* Socero urbem illam restituit. Narrat Strabo, in Præmontorio illius vrbis Parthenio Templum & Aram Veneris fuisse, apparentque adhuc nonnulla ibi vetustatis indicia. Extruxerant Genuates in prærupto & saxoso monte validum propugnaculum, vt recalcitrantes Græcos compescerent; sed nostra memoria omnia prostrata humi iacent, nec nisi quædam veteris structuræ Italicæ vestigia apparent.

*Chersona
vrbs
vetus, hodie
Flaua
Turris.*

*Vlodimirus
Ruthenorum
Princeps.*

Marcopia siue *Mangar* paulo longius à mari abest, vicinior montibus & syluis. Non vilibus hanc urbem claruisse ædificiis ruinae loquuntur, & aquæ ductus lapidei. Narrant Græci, hanc anno decimo octauo postquam à Turcis occupata fuit, totam conflagrauisse, vt pauca hodie supersint prisæ gloriæ indicia, præter inscriptiones saxorum & tabularum ærearum, quibus *Vulcanus* pepercit. Tempia adhuc supersunt duo semidiruta, alterum Constantini alterum *Georgii* memoriæ dicatum, quorum custodia est penes sacerdotem Græcum, habitantibus ibi paucis quibusdam Christianis & Iudæis. Accepi hic à Græcis sacerdotibus, duos olim hic habitasse Principes, è prosapia Imperatorum Græcorum, qui apud Trapezuntem suam habuerint regiam: eos iussu *Selimi* Tyranni Constantinopolim deductos, ibique securi percussos fuisse. In fornicibus murorum adhuc visuntur statuæ veterum Principum Græcorum, palliatæ & chlamidatæ, visendo sculpræ artificio. Non longe hinc distat propugnaculum, quod Turcico custoditur præsidio, nomine *Cercepsi-germen*, in scopuloso montis vertice constructum, domos habes è solida petra artificiose excisas cum conclauibus suis & fenestris, omnibus adhuc integris, quæ circum sunt, inculta squalent, vepribus & dumetis obsita. Ab hoc loco vsque ad mediterranea Tauricæ multa occurrunt Tartarici Principis palatia & domus diuinae spectatu. Ipsæ vrbi, in qua is habitat, nomen est *Baccaferay*, qua nulla in iis oris pulchrior.

*Marcopia
oppidum.*

*Regia
Chani
Tartarorum
Præcopensium.*

Sita est in valle amœnissima, quam duo vicini montes conficiunt, interfluente riuo, à quo ipsa vrbs denominata est. Intra ipsius muros assurgunt aliquot Tempia Mahumetana, sepulchris principū illustria, è faxis & ruderibus antiquorū ædificiorū structa, interq; ea cænobium Mahometanū, in quo aliquot principes sepulti jacent: est a. omnis qui ibi visitur ornatus, è templis & oratoriis Græcorū raptus, & huc cōgestus. Ipsa Chani Tartarici Regia iam olim à maioribus eius illustribus & operosis exornata fuit ædificiis, templis, domiciliis, thermis, ad vsum & delectationem. Ergo huc Scytharum principes cum vxoribus & filiabus crebro etiam à remotioribus locis venire solent, non ob aquas duntaxat calidas, sed & venationis & aucupii gratia. In vicinis montibus hinc inde miseranda occurrit facies arcium & oppidorum, quæ partim vetustate & situ collapsa partim vi deiecta in ruderibus iacent.

Ea Cherfonesi Tauricæ pars quæ à Perecopia vrbe secundum paludem vsque ad Crimum oppidum extenditur, culta est, plana, campestris & fertilis, gramine abundans: ad mare vero, vbi palatia & arces regie assurgunt, & plures se offerunt pagi atque villæ, montibus & syluis plena visitur. Eminent inter montes vnus cæteris editior, in cuius vertice lacus est aquarum dulcium, qui ob sui magnitudinem ab aliquot milliariibus longe conspici potest: ex omnium vero illorum montium radice multi profluunt amnes, non quidem profundi, piscibus tamen optimi saporis abundantes.

Sortassus.

Sortassus pagus est amplissimus, iuxta arcem regiam, peculiaribus munitus priuilegiis, vbi fere Moscouitici & Lituanici oratores commorari solent. Itali hic multi commorantur, gaudentes singularibus immunitatibus, vt & templum hic habeant, in quo more Romano sacra peraguntur. Me ibi existente, rem diuinam peragebat sacerdos è familia Franciscana, quem à Piratis captum mercatores suo ære redemerant.

*Tartari
Crimmæi.*

Crimum siue *Crimmum* oppidum est cum arce, nulla tamen ex parte, quod ad veterem splendorem, amplitudinem, ædificiorum magnificentiam, cum reliquis Tauricæ vrbibus cōferendum. Putatur hæc esse Protopomæi *Taphros*, Plinij *Taphra*. Reperiuntur in hac vrbe antiqua monumenta, templa Mahumetana vetusta cum inscriptionibus Arabicis, vnde conuicimus eam ante Genuensium in Cherfoneso dominium à Mahometistis habitatam fuisse. Narrant ipsi Græci, vrbem eam aliquando à Persis habitatam fuisse. Nostro tempore vulgo à Tartaris Turcis atque Iudæis, quanquam rate habitatur, & Tartari qui circum eam incolunt, vulgo Tartari *Crimmæi* appellantur. Moneta aurea & argentea hic percuntur, afferuanturque concubinæ Magni Chani in tutri quadam, quæ pro Gynæconitide illis seruit.

*Sudacum
vrbs.*

Quos *Sudagios* prisca Græci vocauerunt, ij à Genuensibus *Sudacenses* dicuntur. Sita hæc vrbs in edito & saxoso colle non longe à mari, tres turres habet spe standi operis. Fuere olim innumera hic Græcorum Fana, quorum pars deleta est, superstitibus adhuc multis. Venit hæc dissentientibus inter se Græcis, in potestatem Genuensium, qui eam splendidior fecerunt. Clarissimam hanc olim fuisse præcipue nominis vrbem, omnes vno ore testantur, suffragantibus crebris facellis templisq; Christianorum, quæ adhuc in ea. Adde his Basilicas, porticus, turres & mænia, aliaq; Genuensium opera publica, quibus præcipue inferior aula superbit.

*Theodosia
siue Capha
vrbs.*

Vbi superiora illa loca omnia peragraui, inquit Orator siue scriptor Polonus, ad *Theodosiam* vrbem, quæ hodie *Capha* est, perueni, & dorsum Tauricæ, quatenus ad mille stadiorū longitudinem porrigitur, aspexi, asperum, horridum, montosum & saltuosum, aquilonib. ventis expositum: hoc loco excurrit promontorium in mare, è regione Paphlagoniæ & vrbis *Amastri*, quam Græci, teste Strabone, *Orion* & *Oxon* appellauerunt. Responder huic ex aduerso aliud Promontorium, Paphlagoniæ nimirum, *Charambis* nomine, quo Pontus Euxinus velut in duas partes diuiditur, constituto ibi Euripo. Post montes illos sita est *Theodosia*, amplios patentesque circum se habens campos. Portus eius Strabonis ætate tam celebris & spaciosus erat, vt centum naues maiores commode caperet: hic idem scriptor ponit limites Cherfonesi Tauricæ & Bosphori.

*Turca va-
siatores.*

Ipsa vrbs *Capha* nostra memoria facile prima est totius Tauricæ, qua parte mare attingit à Genuensibus Liguribus exulta. Hæc cum olim diuitiis affluentissima fuisset, ab eo tempore, quo per Turcas Italis erepra est, adeo decreuit, vt paucos ibi ciues, qui cum re lautiore sunt, inuenias. Inscriptiones Romanæ, marmora, substructiones antiquæ, omnisque splendor collapsus humi jacet. Sūt in ea duo adhuc templa Catholicorum, & totidem Armeniorum: in quibus sacra pro cuiusque instituto facere licet. Ciues plerique Turcæ sunt, vel Armenii, admixtis Iudæis quibusdam & negociatoribus Italis. Territorium huius vrbis sua luxuriat vbertate, vineta habens & hortos omni pomiferarum arborum genere refertissimos. Frequens huc est à Constantinopoli nauigatio, quæ, si secundi adspirent venti, pauculorum dierum spacio confici potest.

Quæ

Quæ hodie *Petegorensium regio* dicitur, veterum *Colchis* est, quæ cum adiacentibus provinciis in orientem extenditur vsque ad Mare Caspium, plena syluis & montibus. Populus ^{*Petegora*} ^{*sive Ca-*} ^{*chia.*} sua libertate gaudens, externum imperium non agnoscit. Christianos se vulgo jaçant, etsi vix vlla apud eos Christianismi vestigia deprehenduntur, cum Idolis dediti sint, & crudeles inter se ipsos, vt aliquando vicinûs vicini liberos surreptos trans mare vendat. Erga peregrinos tamen atque hospites (quod iure mireris) magis comes & humani, vt his ne filias quidem suas negent. Sed de horum populorum, vt & Tartarorum Crimmæorum, Præcopensium, Astracænensium, postremo omnium, cum ante nos alii latissime perscripserint, nos hoc loco pauca duntaxat attingemus.

Abundat Taurica Sale subterraneo & jam coagulato, (vt ita dicamus) quem magna ^{*Bonitas*} copia terra effodiunt incolæ. Ager hic est amœnus, campi feraces, pecoris abundantia, venatio, piscatio & aucupium frequens. Vineas & hortos amœniores vix vllibi reperies, interpositis plurimis villis, prædiis & mandris. Turcis pleraque subsunt, etiam oppida maritima. Hyemes hic temperatiores, neque tam diuturnæ, vt in Polonia, cum niues raro vltra diem tertium consistant. Aeris tamen principio veris quædam malignitas.

Fluuii primi nominis hic sunt partim, partim in vicinia, Tyrassus, Hypanis, Tanais, Borysthenes: maria, Euxinum & Mæotis Palus. ^{*Fluuij.*}

Tartari Crimmæi (si historicis sua constar fides) iidem sunt cum Iabolensibus, qui à ^{*Ortu ho-*} ^{*rum Tar-*} ^{*tarorum.*} fluuio Rha siue Volga suam duxerunt originem. Ex iis Tartariæ siue Scythiæ partibus progressi in Tauricam dicuntur concessisse. Primus eorum rex *Lochtonus Chinguis* fuisse perhibetur, qui adscitis in societatem aliis Scythis, Insulam cum illis æquo jure partitus est. Horum posteros Selimus sibi subiecit, sed non sine magno labore, victus prius à Sachomate Tartarorum Iabolensium rege ingenti prælio. Etsi autem regnum hoc ab initio in libera procerum electione stetit, sublatis tamen per intestinas dissensiones nobilioribus, factum est hæreditarium, adiuuante rem istam Rege Turcarum. Regi Crimmæo ex Lege Mahometi tot licet habere vxores, quot ipse velit. Sterilibus nullus honor, fœcundis eximius. Pueros vbi adoleuerunt, ad aulam Ottomanicam mittunt, vbi militiam addiscunt. Si de religione quæras, eandem sequuntur cum Turcis insaniam: nec multum ab his differt administratio ciuilis. Peregrinos comiter habent, & ab iniuriis defendunt, non item à furibus nocturnis. Terræ ^{*Mores.*} fecunditatem negligunt, contenti re pecuaria, quæ minus est, quam agricultura, laboriosa: rem porro rusticam & alia sordida ministeria mancipiis delegant, captiuos præferim Christianis.

Rex hic quotannis donum, vel vt verius dicam, tributum accipit à Rege Poloniæ nomine magni Ducatus Lituaniæ, à Palatino Moldauiæ, & à Circassis: horum Legatos aliquando honorifice excipit, aliquando carceribus & inedia macerat. Idem à cæteris omnibus (solis Turcis exceptis) pro modo facultatum tributum exigit.

Sumitur bellum, duobus mensibus ante imperat Præfectis ac beneficiariis suis, vt ad ^{*Belligerens.*} ^{*diratio.*} diem armati præsto sint. Alimonia qua durante bello vtuntur, vilis est & prope sordida, cum paruo contenti sint omnes. Consistit autem omnis Tartarorum militia in equitatu, cum abiectum putent, pedibus insistentem pugnare. Arma eorum sunt gladius prælongus, aut acinacis in morem incuruus, jaculum amentatum, siue pilum, mucrone acutissimo. Arcus cum sagittis longis & leuibus. Pectus lorica muniunt, caput galea vel cudone ferino. In vniuersum tamen gens est imbellis, & exercitus eiusmodi potius ad terrorem quam veram statariamque pugnam aptus, cum triplo plures equos trahant sessorum vacuos, quam militariter instructos, vt videas ipsos in fuga ponere incolumitatem.

FINIS LIBRI SECVNDI.

HISTORIARVM ORIEN- TALIS INDIÆ

LIBER TERTIVS.

LIBERATVRI fidem promissorum nostrorum, nunc ad SEPTENTRIONIS partes nos conuertemus: non quod Indiæ aliquam partem in Boreali plaga quæramus, aut quod Orienti quicquam cum Aquilone commune sit, si Indos duntaxat spectes, sed quod nonnulli ex nostris hominibus, per tæsi longissimæ illius circum extremam Africam, vel per Fretum nouum aut verus vltra Chilen noui Orbis navigationis, noua animi generositate per Septentrionis partes & glaciale mare viam inuestigauerunt, contemptoque omni periculo, quod ipsis imminere præsentissimum, vel ipsius naturæ obiectas difficultates eluctari conati fuerunt: quo tam illustri ausu, quæ proximis his annis Naucleri potissimum Angli & Baraui, æterna memoria digni homines, detexerint & annotauerint, antea non visa non indicata, breuiter ex eorum commentariis excerptere fert animus, & velut Collarii loco aut additamenti superioribus subtexere.

CAPVT I.

Islandiæ situs: inuentio: cultus: mores incolarum.

*Islandia
Insula
sirma.*

*Magnitudo
eius.*

ANtequam ad penitiora illa Septentrionis loca, & quæ magis in Polum Arcticum vergunt, penetremus, quædam de ISLANDIA, quæ inter Aquilonares Insulas principatum obtinet, dicemus. Nomen huic à glacie, quæ omni prope anni tempore, præsertim qua in Boream & Circium ventum excurrit, littora pulsat atque lacerat. Is enim siue *Eis*, Germanis aliisque populis Septentrionibus glaciem signat, & *Land* terram siue regionem. Qui veterum Thulen esse putant, parum firmis nituntur fundamentis, cum veterum Geographorum dimensio, quantum ad gradus latitudinis & longitudinis, huic non conueniat. Habet hæc Insula ab Oriente regnum Norvegiæ, ad Austrum Orcades Insulas & Scotiæ extrema; à Septentrione & Occidente Mare glaciale & partem Grælandiæ. Cingitur ab omni parte Oceano Septentrionali, porrigiturque secundum longitudinem ab Oriente in Occidentem ad Centum milliaria Germanica, latitudo eius conficit LVI. Cælum huic inclemens est, & octo mensium perpetuum gelu, spirante subinde Circio vento, cuius tanta est malignitas, vt prodeuntes humo frutices & herbas frigore suo adurat, nec altius assurgere permittat. Solum asperum est, frequentibusque montibus attollitur, quorum cacumina æterna niue cooperiuntur. Sed nos ad ipsorum incolarum originem conuersi, quo pacto à nostris hominibus primum detecta cognitaque fuerit Insula ista, dicemus.

*Grælandia
detecta.*

Annus agebatur à nato Seruatore nostro DCCCC. Episcopatum vrbs Bremensis gerente Adelberto (vel vt alii eum vocant) Alebrando, cum mercatores quidam Saxones ex vrbe Brema & vicina Frisia decreuerunt, directa in Septentrionem nauigatione nouas terras Insulasue quærere. E Visurgi igitur fluuio prodeuntes, cum Orcades Insulas transuissent, tandem ad Islandiam appulissent, eamque niuibis obtectam & rigentem glacie reperissent, id ei nomen indiderunt. Ommissa igitur hac, cum ad CC. milliaria vterius versus Septentrionem progressi fuissent, aliam inuenerunt terram, quam quia viridiorum deprehenderunt, & cespitem ac arboribus alicubi consitam, *Grælandiam* appellauerunt. Vterius in Aquilonem progredi conantes, immensa vis glaciei proras vertere coegit, à qua cum se vix magno labore expediti fuissent, in Syrtis inciderunt, multosque è sociis amiserunt. Cæteri vitato periculo in mare Tartaricum enauigantes, terram temperato fruentem acre attigerunt, inque sinum quendam

quendam ingressi, aurum ibi & alias res preciosas repperunt: & quia incolæ ad hospitem aduentum in montes se abdiderant, collectis sine metu mercibus iis, inque suam nauem impo-
sitis discesserunt. His actis ferunt eos magno labore enauigato mari glaciali & Tartarico in
mare Balticum penetrauisse, Bremamque reuersos, quæ viderant Episcopo exposuisse, quem
& in partem acquisitæ prædæ admiserint.

Circa idem tempus Normanni, profecti ex Norvegia & extremis Daniæ, contrariam *Norman-*
nauigando institere viam. Ad littora enim Galliæ appulsi, totam illam oram, quæ Oceano *dia à qui-*
Britannico obuertitur, vbi Sequana amnis in mare erumpit, occupauerunt, & à suo nomine *bus dicta.*
Normanniam vocauerunt.

Tanta autem huius gentis succedente tempore fuit virtus & prosperitas, vt peragrata
victoricibus armis tota Gallia Germaniæque parte, Saracenos ex Italia profligauerint Nor-
manni, nouumque sibi regnum in Calabria & Apulia pepeterint. Sed hæc alterius loci sunt.
Apparet autem ex lingua Islandorum aliorumque populorum, qui vicinas Insulas in habi-
tant, primos eorum colonos ex Norvegia eo traiecisse, cum idioma illorum parum à Norve-
gico differat: exceptis oppidis locisque maritimis, in quibus Germanica siue Saxonum lin-
gua, propter commercia quæ ibi exercentur, prædominatur.

Regnante apud Danos & Norvegios Woldemaro, quod fuit circa annum à N. C. M. *Cultus &*
CCC.XCVIII. Islandia cum vicinis Insulis, quibus rex ille dominabatur, ad fidem Christi *Religio Is-*
conuersa fuerunt, cum ante Idololatræ fuissent. Multis vero annis post, Christiani II. Daniæ *landorum.*
& Norvegiæ Regis ope cum in his tum cæteris eius regnis Augustanæ Confessioni locus da-
tus fuit, qui missis eo Diuini verbi Ministris populum erudiri, & constituta Typographia, Sa-
crum codicem populari lingua imprimi iussit. Vt autem res illa melius succederet, voluit, vt
pueri ex Islandia in Daniam deducti, primum in lingua latina & primordiis religionis, deinde
in Academia Hafniensi studiis Theologicis instituerentur, quos postmodum in patriam mi-
sit, vt popularibus Christianæ veritatis mysteria vernacula lingua proponerent.

Constituerat jam ante Woldemarus in ea Insula duos Episcopos, vnum in loco *Scal-*
holden, cui Orientalem Insulam partem commendauit: alterum in *Holla*, quem Occidentalibus
regionibus præesse iussit: vtriusque redditus alii non fuerunt, quam larga casei & butyri co-
pia. Opposuit se Reformationi Christiani regis ab initio satis acriter Episcopus Scalholden-
sis, pertractis in rebellionem popularibus: sed armis regis cohercitus & ad officium adductus
conquieuit. Sequutus eum vir nobilis & potens inter suos, nomine *Thaddæus Bondus*, armata
plebe, & grauiore etiam excitato bello. Verum hic morte sua rebellionem finem imposuit.

Vulgus huius Insulæ potissimum è piscibus viuit, quanquam tenuiores destituti scaphis *Triplex or-*
lembisque piscatoriis, vltro opulentioribus se in seruitutem addicunt. Diuiditur autem *do islando-*
mnis Islandorum populus (sepositis seruis mancipiisque) in tres ordines. Primi sunt, quos *rum.*
ipsi *Lofnaderos* dicunt, id est Magistratus, qui iudicia exercent, & cæteris secundum leges jus
dicunt, in aliquot rursum & ipsi diuisi ordines. Secundus gradus *Bondiorum* est, id est Nobi-
lium, quibus nauæ, piscatores, nauicularii cum ipsis nauibus, vt & armentarii & pastores gre-
gum subiiciuntur. Vltimo loco plebs est in oppidis & villis, in nulla existimatione. Sunt Islan-
di vulgo corporibus quadratis, lacertosi & robusti supra quam credi possit, vt & iumentorum
onera subire possint. Viris fæminisque idem prope amictus, vt illi ab his distingui ægre pos-
sint. Cum linum non serant nec elaborent, panno laneo crassi filii vestiuntur. Mulieres om-
nem corporis & faciei ornatum negligunt.

Vtuntur multi inter eos familiaritate spirituum siue geniorum, quorum iis semper præ- *Spiritus*
sto sunt seruitia, non secus ac ancillarum seruorumque: cumque è piscatione potissimum rem *familiares.*
faciant, monentur subinde à familiaribus illis succubis, quando commodissimum sit piscari,
excitatis etiam de nocte heris cum famulatio. Hanc improbitatem, etsi Ministri Ecclesiarum
è populo tollere omni ope annituntur, parum tamen efficiunt, cum malum illud tam altas in
miserorum animis radices egerit, vt euelli vix posse videatur: sic multi darnnandis illis super-
stitutionibus immoriuntur atque pereunt. Nec desunt his Magi & Incantatores, qui nauigatu-
ris prosperos ventos: quod quin cacodæmonis ope fiat, dubium nullum est.

Puerorum prima institutio est in litteris: vnde plerique legere ac scribere nouerunt: *Ratio vi-*
hinc piscandi artificio applicantur. Agriculturam ignorant, neque sementem aut messem fa- *ta & lon-*
ciunt: potissima post piscationem tolerandæ vitæ ratio in lacte, caseo, butyro consistit: nam *ganius.*
pro pane vtuntur carne torrefactorum piscium in farinæ speciem comminuta. Potus est vel
aqua, vel serum lactis: & ad hunc viuentes modum, vitam ad centesimum quinquagesimum
annum aliqui producant: narrantibus Anglis, oblatum sibi senem, qui ducentesimum se a-

gere annum certa fide narrauerit; & vt magis mireris, in tanto tempore nec morbum nec medicinam nouerunt.

*Merca-
tura.*

Elegerunt sibi mercatores Germani locum quendam portumque marinum, naturæ beneficio egregie munitum, vbi subductis nauibus & explicatis in littore tentoriis cū barbaris mercimonia exercēt. Præcipuæ merces quas Germani aduehunt, hæ sunt: Cereuisia cocta, farina, cultelli & secures, vasa & ornamenta vitrea, calceamenta, tibialia, tegumenta capitis, & id genus res non magni precii, quas permutatione acquirunt Insulani, mercatoribus pro iis dantes pisces, adipem, sæbum, sulphuris massas, butyri copiam & pelles ferarum, in primis vulpium albicantium. Nihil autem egeris cum his hominibus, nisi prius cibo aduectio & cereuisia Germanorum ventrem probe distentum habeant, ibi demum incipiunt negociari.

*Liberali-
tas Islan-
dorum er-
ga hospites.*

Si quæ nauis Germanica vel alius nationis exteræ in portum appellat, ad sunt è vestigio Insulani, inuisuntque novos hospites, iisque filias suas nobiles, quas simul adducunt, offerunt, vt concubinarum loco illas habeant, donec ibi versantur, & pro illo tam liberali ministerio aliud nihil quam panem aut cereuisiam expetunt. Quod si quam imprægnari ab extero contingat, in maiori quam antea apud parentes est precio, qui summa ope cauent, ne quo grauida afficiatur incommodo.

*Libido in
Zona fri-
gida.*

Proles quæ inde nascitur, ideo curiosius educatur, quod pro sapia Germanicæ habetur, suntque in vniuersum illæ puellæ, quæ primum virginitatis suæ florem Germano alicui homini vendiderunt, honoratiore quam cæteræ apud illos loco. Verbo dicam, gens hæc sub frigidissimo illo cælo & solo, libidinibus adeo dedita est, vt tam Ecclesiarum ministri quam magistratus in coercenda illa veneris licentia omnem ludant operam.

Potatores.

Postquam opulentiores inter eos vini aut cereuisiæ dolium emerunt, non vtuntur parsimonia, aut in necessarios ac moderatos vsus seruant, sed vocatis vicinis amicisque, perpotandi finem non faciunt, donec omne exhaustum sit. Dum bibunt, simul canunt hymnos, quibus maiorum suorum fortia facta deprædicant, neque tamen ea in rhythmos redigunt, aut certæ alicuius harmoniæ regulis coercent, sed inconditum quiddam boant, vt iis in buccam venit.

*Immundi-
cies.*

Nocte pater familias, cum omnibus domesticis in eodem conclaui somnum capit: stat ibi matula prægrandis, in quam è stratis surgentes omnes promiscue mingunt. Vbi diiuxit, non tantum faciem & cæteras corporis partes, sed & gingiuas ac fauces vrina perluunt, magnas illi lotioni vires tribuentes. Si pecudes, quas magno numero alunt, aut feras frigore interire contingat, (quod non raro fit) carnes illas morticinas nequaquam abiiciunt, sed inter dedicatiores epulas referunt, ab ipso Deo eas mactatas afferentes.

Tribus mensibus hybernis, cum sol Sagittarium, Capricornum & Aquarium perambulat, perpetuæ sunt apud eos tenebræ, nisi quantum Luna vel stellæ lucis suppediant; has tamen tenebras intra parietes lucernis ex adipe balænarum pellunt. Contra cum sol æstiuæ signa percurrit, æterna ibi dies est: quo quidem tempore dici non potest, quantum capiant piscium, quos aere exiccatos seruant venduntque.

C A P V T II.

Quædam Natura in Islandia miracula. Stupendi lacus, fontes, Therma nativæ, montium quorundam mirabilia: spectra, illusiones diabolica.

Therma.

SCaturiunt hinc inde per totam Insulam plurimi aquarum calidarum fontes, qui sulphureas vndas bulliendo euomunt, teste crusta, quæ in illa aqua supernat, & manifeste sulphureæ est substantiæ. Etsi autem is aquarum illarum feruor est, vt cutem celeriter lædat, subinde tamen iis vidimus innatantes mergos alites, minoris generis, coloris rubicundi, qui ad conspectum hominum profundo se immergunt, & satis diu sub aquis commorantur. In parte Insulæ Orientali lacus est amplissimus, ex quo etsi frigidissimus sit, perpetui tamen exhalant vapores; in hunc quicquid coniicitur, in lapidis duritiem convertitur. Pertica in eam depecta, qua parte in terram descendit, ferri speciem induit: qua aquis ambitur, lapidescit: qua eminet extra lacum, ligni naturam retinet. neque tamen id quod in ferrum mutatum creditur, ignem fert, sed in carbones redigitur.

Fontes.

Lacus.

Locus est haud procul à mari, cui *Turloco* nomen est, vbi duo prosiliunt fontes mirabilis na-

lis naturæ, & valde discrepante ingenio, cum alter feruore suo, alter frigore sit notabilis. Vbi per aliquod spacium seorsum quisque decurrerunt, miscentur postremo, & balneum constituunt saluberrimum. Haud longe ab illa confluge alius fons ebullit, lentam euomens materiam, similem ceræ, quæ multum valet in curanda lue venerea, quæ ob immoderatas libidines insulanos vexat.

Haud longe à portu *Hafnefordio* rupes assurgit, bifurcata & velut fissa, cuius rima in purei speciem deprimitur, neque tamen infra VII. vel VIII. pedes. In huius fundum si despicias, aqua tibi nulla apparebit. Si vero lapidem aliquem iniicias, & ad mediæ horæ spacium expectes, audies primum profliantis aquæ murmur, postea tinnitum, ac si peluem aliquam aut lebetem æneum increpes: postremo videbis aquam vsque ad summum rimæ labrum ascendere, quæ tamen extra os istud non profluit, sed paulatim rursus subsidit. Et quamquam hæc aqua satis sit limpida, nemo tamen hæc hactenus, quod ego quidem sciam, illam gustare ausus fuit. In media Insula lacus est vere Acheronticus, exhalans opacus mephitim, & venenato suo halitu etiam superuolantes aliter enecans. Sed jam de montibus Islandiæ aliquid dicemus.

Iam primum duo sunt tantæ altitudinis, vt longe supra nubes ascendant, æterna cooperiti niue, vt ad summa eorum cacumina nemo se adscendisse dixerit vnquam. Accidit aliquando vt circa illos montes horrenda audiantur tonitrua & fulmina, cum tamen in tota Insula aer sit serenus. Tertius locus *Hecla* monti tribuitur, qui vno latere mari imminet. Hic etiam altitudine ad cæteros illos non accedat, perenni tamen incendio, & à multis seculis durante nobilis est, æterna ac sibi ipsi sufficiente ignis materia. Sunt qui huic rei non aliam assignent causam, quam latens in terræ visceribus sulfur, quo cauernosum istud solum plenum est. Erumpit ex hoc aliquando viuida flamma, aliquando piceus turbo, aut materia liquefacta sed ignea, aliquando tanta vis cinerum admittis tophis, vt solis splendorem diei inuideat. Ad hoc incendium nemo impunè accesserit, sed ad sextum milliare inde consistunt omnes, ob solum cineribus plenum, sub quo abstrusæ latent voragine. Curiosiores tamen quidam adolescentes, cum aliquando quiescente incendio, in aliquam montis partem erepsissent, repente tonitruis fulgerisque circumuenti atque ita exterriti fuerunt, vt vix præsentissimam mortem effugerint.

Mirandus est autem stupor populi, cui persuasissimum est jam à plurimis annis, torqueri in illo monte sceleratorum animas, accedente ludibrio & phasmate, quo se spectra horribili specie aliquando viatoribus offerunt: compertumque est, aliquot diebus ante commissum insigne aliquod prælium, vbicumque tandem bellum geratur, malignos spiritus magna copia è faucibus illius montis euolare, scilicet vt pugnæ interfant, & nouos in vstrinam suam adducant hospites. Tam altas autem hæc persuasio in Islandorum animis egit radices, vt melius quidpiam sibi persuaderi minime sinant. Nec segniter *Cacodæmon* aut oscitanter agit in roboranda illa opinione; cum aliquando piscator quidam Islandus, dum intentus est operi, videret ignoræ formæ nautam cum scapha pariter peregrini artificii aduentare: sciscitatus est ex eo de more, vnde & quo: respondit alter, habere se in cymba Episcopi loci cuiusdam, quem in montem *Heclam* deducturus esset; cognitumque est paulo post, Episcopum illum ea ipsa hora expirauisse. His similia monstra & atrociora etiam, ad quæ sensus humanos cohorrescere necessum est, in illis locis subinde contingunt; quorum omnium idonea ratione ab peritissimo quidem expediri potest.

Solet insuper circa initium Iulij mensis magna vis glaciei circa montem quendam huius insulæ glomerari, de quo sibi persuadent barbari, animas defunctorum in fornace ignea excoctas ibi refrigerari, & de nouo ab immenso illo gelu torqueri. Est autem ea illius glaciei natura, vt postquam fere per tres integros menses ibi hæsit, ad extremum vnus noctis spacio vniuersa euanescat, ne palmari quidem crusta reliqua. Sed & si quis domi aliquam eius particulam afferuet, pariter eadem illa nocte euanescit, nulla madoris significatione relicta, quod quo pacto fiat, valde mirandum est.

Meminit huius glaciei etiam *Olaus Magnus* in Historia sua septentrionali, vbi libro vndecimo ait, se non credentem famæ ipsum profectum in eo fuisse, vt pleniorum eius rei caperet notitiam, quanquam profectio illa plena periculi esset & terroris. Ibi se animaduertisse glaciei prægrandia fragmenta rupibus & cauernis illisa eiusmodi ciere sonum, vt qui procul absit, gemitus ac vlulatus & murmura pereuntium hominum se audire existimare possit: quæ res errori illi Insulanorum causa extiterit, vt crediderint patientium ibi animarum esse lamentationes:

Islandorum opes in quibus rebus consistant. Animalia variora, aues, pisces. Iudicia Insulanorum.

Solum Islandia quale.

I Am ante à nobis dictum est, Islandiam habere Solum asperum & scrupulosum, & alicubi perpetuis coopertum niuibus, plerisque etiam in locis prægrandes assurgere rupes, & terras ubiq; fœtam esse latentibus saxis, vnde horti apud illos nulli, in quibus pomiferæ arbores suos fundant fructus quos nisi viderint gustauerintque, ne apud nos quidem nasci credituri sunt. Et quamuis his, vt & herbis medicatis omnibus destituuntur, summa tamen iis est corporis firmitas, valetudo constans, vita diuturna.

Domus & aedificia.

Vrbem aut oppidum muris cinctum in tota Insula frustra quaesueris: Sed ne in pagis quidem aut villis domus aut aedificia contigua. Qui propius litus maris habitant, Speluncas subterraneas pro domibus habent, in quibus à ventis & tempestatibus tuti sunt: ex his ad piscationem prodeunt.

Argenti atque auri signati vsus apud eos nullus est: permutatione mercium vtuntur, more antiquissimo: sed nec vlla se hactenus ostendit vena metallica: Sulphur apud eos tanta effoditur copia, vt in nulla prope sit exiustimatione. Ferramenta quibus vtuntur, à Mercatoribus Germanis accipiunt.

Arbor in tota Insula tantum vnica reperitur; Fagus humilis, & vix ad viri altitudinem affurgens: hæc media ætate floret, promissisq; foliis miram de se spirat fragrantiam: vbi tamem sciendum est, abietes & quercus plurimas quotannis ab littore Scythico vi glaciei & ventorum ad hanc Insulam appellere: ex his construunt fabricas suas ligneas.

Diuitia consistentes in re pecuaria & lacte.

Ob copiam pabuli & herbarum abundant butyro & lacticiis, estque pascuorum tanta vbertas, vt pecora, nisi quandoque arceantur, præ pinguedine crepent. Boues fere apud ipsos destituuntur cornibus, vt & oues, quæ tamen maiores sunt nostratibus. Equi quos Islandia gignit, commodos se præbent fessoribus. Canes habent prægrandes, eosq; magni æstimant. Vulpes & vrsi hic magno numero vagantur, quibus fere pellis alba & ob id commendatior. Deficiente pabulo vaccas piscibus nutriunt.

Pisces & balæna.

Auium apud eos genus vnicum, aquatile, mergi, fulicæ, anates, & similes, quæ littora ingenti copia oblidant. Reperiuntur tamen & perdices albicantes, & corui candidi, & falcones ad aucupium laudatissimi, qui ab exteris gentibus valde appetuntur.

Piscium hanc Insulam fecundam matrem & nutriciam benignissimam iure appellare possis, cum in fluuiis quibus Insula irrigatur plurimis, optimæ notæ pisces sine numero capiuntur, Truttæ, Salmones, Auratæ alique delicatissimi saporis. De balænis monstrisque marinis multa hoc loco perscribere, superuacaneum existimamus, cum ante nos alii, inter quos facile primus est Olaus, id abunde præstiterint, qui adeundi. Constat hic aliquando hyberno tempore à piscatoribus sub glacie repertum fuisse cornu monocerotis, quod mercator quidam Antuerpiam delatum aliquot aureorum millibus vendidit: frustra indignante Danorum rege, cum id postliminio rescuisset. Certe ex eo tempore negociatio Hyberna Germanis interdicta fuit.

Cornu monocerotis.

Iudicia & tribunalia Islandorum.

Iudiciis & actionibus forensibus certus quidam in media Insula constitutus est locus, ætatis tempore floribus & gramine totus confusus, & ob id amœnissimus. Huc a. d. XXIX. Iulii mensis quotannis conueniunt, quibus lis aliqua est aut controuersia. Præsidet Iudicio Prorex nomine regis Daniæ, qui prælecto diplomate regio iudices monet, vt iustitiæ summam habeant rationem. Auditæ litigantium Orationes & actiones ac responsiones finiuntur sententia iudicum, quam ex libro lingua patria proferunt, qua controuertentes acquiescere necesse est. Si quæ maioris momenti causa agitur, iudicium eius Proregi Dano reseruatur. Non audiuntur hic querelæ de finibus agrorum, aut possessionibus interuersis, aut patrimonio labefactato: pleræque quæstiones sunt de homicidio, furto vel adulterio perpetrato, quorum criminum rei conuicti securi percutiuntur, qui leuius peccauerunt, iis cauterio frons inuritur, quo facto infames per omnem ætatem viuunt, vt cæteri ab illis velut à rabido cane aut impransâ lamia diffugiant.

*Gronlandia Insula septentrionalior quam Islandia. Quæ Iacobus Hallius,
Nauclerus celebris in ea viderit audieritque digna
observatione.*

GRONLANDIA non eadem est cum *Gronlandia* Insula, sed omnino alia & diuersa ab hac. Solum eius est altum & crebris assurgens faxis rupibusq; sparguntur circum littus eius multæ parvæ insulæ, quæ alicubi illud importuosum faciunt, vt non nisi per longas ambages circui possit: quanquam non destituatur portibus satis commodis. Sinus enim se alicubi pandunt, capaces admodum, recipiendæ quantumuis numerosæ classis. Huic Insulæ littus dum Hallius nauis suæ longe lateq; lustrat, ait sibi alicubi visam fuisse terram satis amœnam & sine dubio fertilem: Visasq; sibi varii generis aues, grues, cornices, perdices, mergos & alias aues aquatiles. E quadrupedum genere nullum sibi occurrisse præter vulpes, colore pellis fusco. Apparuisse tamen vestigia animalium, & excrementa, vt & ossa & cornua ceruorum, vnde facilis fuerit coniectura, non destitui Insulam quadrupedibus. In ostiis fluuiorum miram se conspexisse piscium copiam tam fluuiatilium quam marinorum. Valde autem se miratum ait, quod in viridante & herbofo solo nullam omnino videre potuerit arborem.

Qui Insulam incolunt, in eo Nomades aut Samoiedas sequuntur, quod per æstatem cum familia & pecudibus suis de loco in locum migrant, vbertatem sectantes pascuorum, & feras persequentes: qui propius mare viuunt, piscibus capiendis per id tempus intenti sunt, quibus hyeme vescantur. Statura corporis sunt Insulani mediocri, colore subfusco, quali fere Indi sunt, membris agilibus, feroces & bellicosi, mira dexteritate in mittendis ab arcu sagittis. Cibus iis caro cruda, aliquando etiam aqua elixata, aut adipi incocta. Vestes è pellibus animalium, vel etiam belluarum marinarum, quibus & plumas animum substernere norunt, ad arcendum frigus. De cultu eorum diuino aut sacris id duntaxat constat, eos Idola quædam colere, nonnullos etiam Solem aut stellas venerari.

Qua parte Insula in occidentem vergit, crebris intumescit montibus, inter quos scopuli assurgunt versicolores, vt preciosum aliquid ibi latere peregrini existiment: sed non nisi picti sunt lapides, à gemmarum natura & bonitate longissime abeuntes. Alabastrum tamen, vel etiam aliquid purius nitidiusq; Alabaistro hic repererunt nauis nostrates. Angelica radix passim hic effoditur, quæ multum iuuat nauigantes, quam & barbari magna copia collectam in tentoriis suis asseruabant. Lepores hoc loco se obtulerunt, candore niueo, vt & cerui nostris similes, qui tamen conspectis hominibus celerrime effugerunt. Canes, quos Insulani ad custodiam tuguriorum suorum alunt, ferocissimi sunt, colore & rabie lupina. Barbari littorales omne ætatis tempus in piscatione degunt, quam artem viri pariter ac feminae callent, vtentes ad eam rem limbis lintribusq; valde appositis.

Cibi crudi apud eos in frequentiori vsu sunt, quam cocti: quin & aquam marinam contra noxam bibunt, quod nostri valde mirati fuerunt. Prodiderunt quidam de iis, visitare eos etiam carnibus humanis; sed nostri negant tale se quid comperisse: & sane, si hic eis placeret cibus, potuissent multos ex nostris intercipere atq; deuorare.

Cum autem de Pygmæis, qui in Gronlandia Insula reperiuntur, diuersimode à nonnullis, à quibusdam etiam fabulose perscriptum fuerit, opere precium nos facturos existimauimus, si ea quæ Hallius noster de iis memoriæ prodidit, exponeremus. Ait ergo fuisse in Islandia superioribus temporibus antiquissimum monasterium, quod, etsi ob mutatam religionem desolatum fuerit, vnum tamen adhuc in eo superstitem fuisse Monachum, virum affecta ætate, patria Gronlandum, hominem colore subfusco, latissima facie. Hunc ergo Monachum, petente Hallio, à Protege è latibulo suo vocatum, & quæ de Gronlandia patria sua comperta haberet enarrare iussum, dixisse.

Gronlandiam Insulam æterno gelu damnatam, præterquam Iunio, Iulio & Augusto mensibus, vnde incolis omnis vita in pellibus: quæ tamen aliquando non sufficerent ad arcendum frigus, nisi barbari continua agitatione corporis & labore acquisito incalescerent. Non minus in ea capi piscium quam in littore Islandico. Vagari hic vulpes & vrsas albas, & reperiri alicubi Monocerotus minime fabulosos. Esse in Insula Monasterium, in quo fons sit aquarum feruentium, quæ per tubos in pleraq; deriuntur conclauia, iisque sufficientem per totum annum calorem suppeditent: tantum autem feruere aquas illas vt carnes & alia esculenta natiuo calore excoquat, non secus ac ad ignem positas. Muros cænobii illius è punice structos

structos interuentu aquæ glutinosæ, quæ in bitumen induruerit. Ipsum Monasterium Thomæ Apostolo sacrum esse.

Interrogatus de Pigmæis respondit, eos esse membris & corpore plane humano, toto tamen vsq; ad extremitates digitorum pilis obfitos, Viris adeo promitti barbajm, vt ad ge-

*Pigmæi in
Gronlan-
dia quales.*

na vsq; pertingat. Articulas vocês eas proferre nullas, sed sonum quendam inconditum proferre, anserum garrutui non absimilem. Rationis humanæ in iis vix quædam extare vestigia: vnde & lucem ac conuersationem hominum fugiant, tenebras & latibula querentes, vbicunq; possint. Aluisse autem Præpositum Monasterii illius duas eiusmodi misellas creaturas in aula sua, in quibus ea se comperisse dicebat Monachus, quæ retulimus: quibus addebat, famam illam, quasi cum gruibus bellum gererent, fabulosam sibi videri. Sed & in ea parte septentrionis, quæ *Noua Zembla* dicitur, Pigmæos reperiri aiebat, in quo quidem mentitus non est. His subiungit idem Hallius, legenti sibi cum scapha littus Gronlandicum occurrisse virum pusillum, nani breuitate, cui tamen densa & promissa barba fuerit: hunc remo egisse lembum piscatorium, è corio balænæ confectum, inter cedentibus ossibus piscium, & dependentibus quatuor vesicis siue vtribus inflatis, quorum beneficio super aquas commodius fertetur. Monstrum illud marinum horribilis speciei ex descriptione Hallii & aliorum appingi curauimus.

Etsi autem hæc Insula sæda & frigoribus rigens, vix quicquam vsibus humanis aptum habet, causa tamen fuit discordiarum inter Anglos & Hollandos ob capturam balænarum, vt tuo ioco fusius dicitur.

CAPVT V.

Cherry Insula septentrionis. Situs eius, piscatio balænarum. Vrsi frequentes, Insulanorum mores.

SIta est hæc Insula sub gradu LXXIV. ab Æquatore versus septentrionem. Nomen ei inditum est à *Francisco Cherrio* Equite Anglo, cuius potissimum sumtibus classis illa expedita fuit, quæ nouam illam Insulam detexit. Alte hæc attollitur supra vndas & perpetua niue cooperta videtur. Tanta hic auium aquatiliū multitudo, vt difficile sit ad fidem dicere: quædam inter eas nostris hominibus ignotæ sunt, cæteræ omnes in Mergorum & fulicarum censum veniunt. Adeo autem densis agminibus in littore isto versabantur alites illi, vt vnus horæ spacio tantum sclopetis suis confecerint aut retibus ceperint Angli, vt scapham piscatoriam impleuerint.

E genere quadrupedum frequentiores hic visuntur vrsi albi, & vulpeculæ, quæ minoribus canibus nostratibus adeo similes sunt, vt cauda duntaxat ab iis differre videantur. Harum carnes Angli, alia destituti alimonia, sale probe maceratas coxerunt & comederunt.

Immania cete hoc mare vbiq; infestum reddunt, in primis horrenda specie & prægrandi corpore Pristes. Hæ sunt è balænarum genere & hoc potissimum modo capiuntur. Cum adesse monstrum istud deprehenditur, adsunt numerosi piscatores, & cum id caput pro more suo ex aquis exserit, quidam ex iis vncum ferreum vi magna in id coniicit. Sentiens se sauciati balæna, fundum petit, trahitque post se funem, sed partim dolore vulneris, partim vindictæ cupiditate denuo summa petens, passim à piscatoribus vncis verubusque ferreis petitur, vulneribusque configitur, vt permistum aquis sanguinem alte eiacularur, & simul vitam profundat. Vbi mortua in aquis supernatat, à piscatoribus aliquot lembis alligata ad littus trahitur: qui carnibus abiectis abdomen illius colligunt, doliusq; compingunt ac diuendunt. Tanta autem his corporis vastitas, vt ad LX. pedum longitudinem accedant. Sunt qui cerebrum huius monstri à Pharmacopœis vendi, & sperma Ceti appellari tradant. Aliud genus balænarum est, quod *Iubalæna* vocatur, huic à summo dorso præacutum cornu eminet, quo naues minores impellere & aliquando lacerare solent. Tantum huic pisci caput est, vt tertiam partem totius corporis constituat. Os eius extensum in XVI. pedum latitudinem hiat. dentes ei sunt nulli, lingua prægrandis in modum sacci lanei tomentis pleni. Vermibus fere victitat, quos vna cum aquis fugit, nec fere alius cibus in eius ventriculo reperitur: quanquam & aues marinas deglutiatur, contorta in vorticem & velut Charybdim aqua marina, cuius vehementia abrepti mergi & anates ab ipso hauriuntur & integri absorbentur. Cauda eorum velut duabus pinis constat, diuisa in duos apices, velut caudæ hirundinum. Catulos hi pisces viuos pariunt, habentq; matres duas mammas distentos lacte, quo fatus suos nutriunt.

Ad belluarum illarum ordinem etiam *Mormulos* siue *Morses* reuocamus, vt ^{Mormuli} vulgo vocantur, quorum dentes & pelles magni æstimantur, ex carnibus vero & ^{siue Morses.} interaneis eorum oleum exprimitur siue pinguedo vtilissima. Ipsi belluæ robur est ingens: cum vulnus accepit, horribiles tollit clamores, cum vero furere cœpit, tanto impetu naues inuadit, vt aliquando eas, præsertim minores, inuertat, & in summum vitæ periculum nauigantes adducat. Egrediuntur animalia ista aliquando totis agminibus in terram, quanquam plus temporis in mari viuant. Nautæ & piscatores lanceis prægrandibusque verubus ea conficiunt, aut glandibus plumbeis traiciunt. Nec tamen facile vlla parte corporis vulnus recipiunt præterquam in ventre aut pectore, cum pellis durities cornea facile omnes ictus respuat. *Apua* ad hoc genus quam proxime accedit, capiturque aut interficitur eodem modo quo *Mormuli*, quanquam *Apua* pellis ad plures res utilis sit & apta, ideoque in maiore precio.

Vrsas hæc insula gignit quam plurimas, albo plerasque colore. Cum primum Angli in ^{Vrsa alba} hoc solo pedem posuerunt, egressi quatuor cum sclopetis suis, tres vrsos habuere obuios. ^{Æearum} Cumq; tres ex iis ad conspectum ferarum territiâ fugam adornarent, à quarto verbis ^{ferocia.} rationibusque persuasi sunt, vt sisterent gradum, neq; vllum formidinis præferrent signû, solere enim vrsos fugientibus acriter instare. Sic collecto spiritu Angli expeditis tormentis suis iunctim in vrsos iuere. At hi cum erectis corporibus in posteriores pedes more suo confedissent, tantisper expectauerunt, donec Angli propius accessere: ibi duo ex illis fu-

*Constituta
cum vrsis.*

gam arripuerunt. Tertius constitit in vestigio, magno murmure & fremitu se hostem expectare significans. Vbi Anglos in se pergere pertinacius conspexit, facto in eos impetu pugnam auspicatus est; sed celeriter traiectus aliquot glandibus plumbeis viuendi furendique finem fecit. Sclopetorum sono excitati alii vrsi numero tredecim se in conspectum dederunt: cum autem in hos quoque Angli acriter fulminarant, fugerant omnes. Gemina potiti victoria nostri cum ad naues reuersi aliquid cibi cepissent, alii vrsi duo se obtulerunt quorum vnus duos catulos vrsinos dorso suo impositos ferebat, qui iam ad agnellorum magnitudinem accedebat. Tertium propius accedentem, cum glande traiecissent, pelle spoliauerunt, quae tredecim pedes longa erat. Sic competetunt hoc genus feratum in Cherry Insula esse admodum frequens, sed nullius vsus.

Porro ipsa insula solum habet aridum & sterile, perpetuo damnatum frigore, & saxis rupibusque horridum. Arborum in ea nulla, quanquam ligna ibi reperiantur, vnde autem adueniat, non constat. Redegerunt eam Angli in suam potestatem anno A. N. C. MDCIX, eamque regis sui dominio vendicauerunt. Portus eius atque Promontoria & litorum Sinus qui nosse cupit exactius, videat Anglorum nauigationes septentrionales:

CAPIT. VI.

Samoieda, populus septentrionalis. Eorum viuendi ratio habitatio, matrimonia, Idololatria, sepultura, ceteri ritus,

*Samoieda
vnde dicatur.*

HI quoque in populorum maxime septentriolium censum veniunt. Continentem incolumunt qua extremae Ruthenorum ora inter Boream & Circium ventum in glaciale Oceanum excurrunt, Nomen iis inditum putant Rutheni ab androphagia, quod *Samo-ieda* suam carnem comedentes ipsorum lingua dicantur. Et sane constat, eos morticinis vesci, aliiisque res sordidissimis solere. Hanc tamen Etymologiam ipsi Samoiedae negant, & se ita appellatos tradunt, quod in ipso solo illo nati, non aliunde aduecti fuerint, ac si Graece *αὐτόχθονες* dicas.

*Ceruis ad
currum
iuncti.*

Frigido climati terra haec subiecta est, vnde tam domi quam foris pellibus animalium suffulti versantur. Facientes iter hyemis tempore, non vna sunt contenti veste pellicea, sed aliam alii superinducunt. Pelliones apud eos putantur plus valere in sua arte, quam alibi per totam Europam. caput eudone ferino lana suffulto cooperiunt, relictis duntaxat foraminibus ad vsum oculorum & respirationem. Intersulae camisiae praestat vicem pellis capreoli, versis ad cutem pilis, & eodem modo crura ac tibias operiunt: his tamen ocreas e crassiore corio inducunt. Trahis vtuntur non vehiculis, nec equos iungunt aut boues, sed ceruis eas agunt ea celeritate, vt difficile sit narranti credere. quadraginta enim continuis horis currunt, ne semel quidem interposita quiete, quo tempore incredibile viae spacium conficiunt. Mulieres apud eos aurigationis molestias subeunt, dum viri feras sectantur aut volucres captant. Si successit venatio aut aucupium, vxor viro mensam sternit, & semicotta epulas apponit. Nomadum ritu hi tentoria explicant, vbi eunq; commodum fuerit; primusque viro labor est, oportunitate Idolis colendis locum sibi deligere. Templum suae delubrum vbi pater familias construxit, accedere ad id mulieri fas non est: quae si religionem illam negligat, totam familiam luporum vrsorumque morsibus expositam opinantur: Sic suadet auita superstitio. In papilionibus tensis e pellibus animalium constructis, medio loco ignem excitant, circa hunc in abiectis humi vrsarum aliarumque ferarum pellibus incumbunt, Foramen in summo tabernaculo & lumen habitationi & exitum fumo praebet. Et haec sunt ipsorum vrbes & oppida, in quibus aetatem degunt, promiscue omnes cohabitantes. Haec mapalia coriacea de loco in locum transferunt, quoties oportunitate est, & vbi se pabulum pro ceruis, quibus vt diximus pro iumentis vtuntur, ostendit:

Nuptia.

Cum quisquam filiam suam elocat alteri, dotem ei aliam non dat, quam ceruos mansuefactos, & haec sunt eorum diuitiae. Sponsus vicissim focero dat alios ceruos, & quidem numero maiore, & ita emit coniugem.

*Repudium
frequens.*

In peragendis nuptiis minime operosi sunt, contenti conuiuio nuptiali ad quod propinquo agnatosque inuitant: peracto epulo, suum quisque tentorium repetit, relictis sub eadem pelle nouis nuptis. Sed hic quidem mos a pauperioribus obseruatur: ditiores enim hilaritatem nuptialem in aliquot dies prorogant. Ornatus sponsa in annulis circulisque ferreis consistit, & tintinnabulis de collo pendentibus. Accidit aliquando, vt quis vxorem, qua per quinque aut sex menses vsus est, repudiet, eamque focero suo remittat, suosque ceruos repetat. Nec

Nec difficilem se præbet focer in recipienda filia, ita tamen, vt generi impensas nuptiarum bona fide restituat.

Verum veri Dei cultum penitus ignorant, quanquam dicant, se vnum Deum colere, *Idololatrina*. sed sub specie earum rerum, à quibus plurimum emolumentum percipiunt. Habent tamen statuas ligneas, vel truncos potius in humanam figuram aliquo modo, sed rudissime efformatos, quos venerantur: his aliquando mactant ceruos, eorumque carnes Idolis oblatas primo, deinde concisas in tomaculi ritum comedunt.

Si quem inter eos opulentiorum morti contingat, captiuum quempiam hominem, vel seruum suspensio necant, vt defuncto in altero illo seculo ad imperium præsto sit. Ne autem *Curapro mortui.* in campis Elysiis pedibus, incedere necesse habeat, quod illiberale putant, immolant ei ceruos aliquot, quibus ibi pro inmentis vtatur, faciuntque id crudelissimis modis, adactis per posteriora veruto vsque in ipsa viscera & pectus animalis, quod tam diu excruciant, donec moriatur, ipsi interim altos cientes clamores. Occisos eo pacto ceruos corio nudant, eorumque carnes vel coctas vel crudas deuorant. Pueros ante septimum annum mortuos non sepeliunt, sed ab altis arboribus suspendunt, scilicet vt ea ratione celo propiores sint.

Litigia inter eos orta, ludicra quadam execratione finire solent. Actor ad iudicem accedens, humanam effigiem ex niue efformat, eiq; caput lupinum imponit. Hinc peracta actione, vbi ad punctum probationis deuentum est, incipit primo se ipsum deinde omnes sanguine iunctos exsecrari, strictoque gladio effigiem niueam frustillatim concidit, addens, non recusare se, quin omnes affines ac necessarii sui ad eundem modum hostili gladio concidantur, si sciens falsum dicat. Deinde accepto rictu sine cranio lupino, pari obtestatione lupos ceruis pecudibusq; suis infestos precatur, nisi verum dicat. Habet autem hoc tam operosum execrationis genus tantas apud eos vires, vt de accusationis veritate nemo deinceps ambigat, sed omnes verbis eius acquiescant.

Cæterum ipsi Samoiedæ corpore sunt firmo & membris validis: statura eis mediocri, *Natura* lata facies, oculi intus depressi, animus periculis contemtor & audax, salutis prodigus: *huius generis.* hasta eis semper ad manum, sine potius sarissa longior. Gens est scientiæ futurorum auidæ, vnde vix quicquam auspiciantur, nisi prius consulto Mago vel sacerdoti Idololatra.

Hic vbi in papilionem consulentis venit, in angulo quodam confidens, & faciei partem palliolo velans, cornu profert bubulum, lupina pelle obiectum, hoc instar tubæ inflat, & incantationes quasdam demurmurans pede leporinum sinistra manu versat: cæteri interim accinunt, vel potius canum instar aut luporum vlulant. Si varicina læta fuerint, mactatur ceruus & peragitur conuiuium inaugurale. Mulierum est incredibile robur & naturæ bonitas. Parturæ *Facile puerperium.* obstetrices ignorant, viro Lucinæ vices subeunte, puer in lucem editus frigida abluitur, vel niue perfricatur, dein rursus à matre fouetur, quæ secundo tertiove à partu die ad consuetos labores redire solet & officia domestica.

CAPITULUM VII.

Nauigationes aliquot à nostris hominibus, in primis Anglis in remotissimas septentrionis partes susceptæ, ab anno Christi MDLIII. vsque ad MDCXXIV.

CVM antiquis temporibus nauigationes in septentrionalia illa regna, vnde olim Gothorum, Cimbrorum, Wandalorum, Rugiorum, aliarumq; gentium agmina prodierant, & totam prope Europam cum parte Africæ Asiæque inundauerant, decreto Cinitatum magnarum Germaniæ, quæ vulgo Anseaticæ vocantur, intermissæ fuissent: accidit, vt anno a.n.ch. MDLIII, negociatores aliquot Angli, quibus illæ in Borealia regna nauigationes quæstuosæ futuræ videbantur, inita societate tres naues expedirent, quibus & hæc indiderunt nomina: primam dixerunt *Bonam Spem*, secundam *Fiduciam*, tertiam *Eduardum*. His Nauarchum præfecerunt *Hugonem Willugbeium*, eumq; septentrionis partes petere iusserunt. *1553.*

Hæc classis, cum commodo vento soluisset, graui tempestate quassata & dispersa, vix post aliquot dies apud *Warihustum* in extremis Lapponiæ partibus denuo conuenit, vnde soluentes Angli, cum in S. Nicolai Sinum inuecti anchoras proiecissent, Emporium ibi propria nationis mercatoribus constituerunt. Hic nauarchus cum varias terras atque Insulas

adiuisset, & vsque in LXXV. gradum versus Polum Arcticum penetrasset, nec vllum hominum vestigium reperisset, vrfos autem, ceruos atque vulpes magno numero vidisset; nomen illi terræ indidit *Nouæ Regioni*, siue *Neulandia*: quanquam postea patuit, partem fuisse Gronlandiæ Insulæ, & eam ipsam quidem, quam Hollandi *Spizbergam* siue *Montacutum* appellauerunt. Hoc facto reuersus Willugbeins, resumto priore itinere, iterum Laponiã petiit, ibique diem clausit extremum. Hoc initio facto, Societas Rutenica Mercatorum in Anglia anno A.N.C. MDLVI. expeditæ alii classi *Stephanum Burrugium* præfecerunt, eique imperauerunt, vt directo in Aquilonem cursu viam aliquam per eas partes in Cathaiam quæreret: cuius viri industria ostium Obii fluiui, & Pechora, nec non fretum Vaygats, & Zembla atq; Samoiedia nostris innotuit. His ergo detectis, cum integrum annum in illa expeditione factis laboriosa insumisset, domum cum suis reuersus est.

1576. Rei difficultate in peruestiganda noua illa via versus orientem perspecta, quieuerunt negociatores vsq; ad annum Salutis MDLXXVI. quo anno miserunt *Martinum Forbifferum* cum duabus nauibus, vt conuerso in occidentem cursu eandem peruestigaret viam. Hic cum LXII gradum versus Polum Arcticum attigisset, fretum inuenit (siue sinus is fuit) late patens, in quod cum ultra LX. milliaria Anglica penetrasset, reuerti domum coactus est, cum terræ quoddam genus sabulosum, in quo auri ramenta latere videbantur, secum domum retulisset.

1578. Idem iter ingressus est Forbifferus anno MDLXXVIII, maiore quam antea nauium numero, reliquitq; ibi quosdam è fociis suis, vt nouam conderent coloniam, inductus

1580. falsa spe fulgidæ arenæ, quam aurum continere putabat. Anno A.N.C. MDLXXX iidem Mercatores alias expediuerunt naues, quibus *Arthurum Petum* & *Carolus lacmanum* præfecerunt, iussos tentare, an per aduersum fluiui Obyn in Cathaiense regnum peruadere possent, verum hi, cum inuia quædam septentrionis loca & ante parum cognita rimati fuissent, coacti frigoris vehementia domum reuersi sunt, irrito couatu.

1583. Tertio anno post missus est *Humfredus Gilbertus* Eques Anglus, vt directis in terram Floridam Americę septentrionalis prorsus, transitum in Orientem quæreret. Verum hic ingressus magnum illum S. Laurentii fluiuium, cum quædam ad piscationem Anglorum in illis partibus pertinentia constituisset, nulla re alia gesta domum rediit.

1585. Anno Salutis MDLXXXV. *Iohannes Daus* assumtis tribus nauibus eundem inuestigauit transitum, cumq; ad gradum LXVI peruenisset, & omnia quæ viderat, diligenter obseruasset, reuersus domum, sequente anno idem iter ingressus ostium amplissimi fluiui intrauit, in itaq; cum incolis amicitia cum hyems instaret, vltiorem disquisitionem in annum sequentem distulit. Cum autem fines Americæ versus occidentem attigisset, & Gronlandiæ littus ad orientem haberet, transitum late patentem adeptus, vsq; ad LXXIII. gradum versus polum accessit, per quem in vastum penetrauit Oceanum, vbi nullum amplius erat à glacie periculum. Satisfecisse igitur tunc quidem suo arbitratus desiderio domum repetiit, id adeptus honoris, vt postmodum trames ille *Fretum Daus* appellaretur. Non igitur via illa aliis iure tribui potest quam Anglis, quod societatis Rutenicę sumtibus illa primum omnium inuenta fuerit. Hi enim, quos supra commemorauimus, primi littora illa, freta, promontoria, ostia, Sinus obseruauerunt, & ex parte possederunt, vnde ad eos & honor & emolumentum iure pertinet.

Angli diu
ante Hol-
landos
in septen-
trionem
nauigauerunt.

Negari enim non potest Hollandos totis XXVI. annis demum post Willugbeii expeditionem *Iohannem Vahalum* Batauum in S. Nicolai sinum misisse, qui primus ibi cum Rutenis siue Moschis negociatus est.

Hoc successu alacriores facti Baraui, subinde in eas partes nauigauerunt, continuato cursu & negociatione, vt ex nauigationibus eorum, quas in lucem emisserunt, liquido constat, inter quas illustrissima est ea, quam anno Salutis MDXCVI. in nouam Zemblam instituerunt, ibiq; totam illam longissimamq; hyemem inter ærumnas incredibiles exegerunt, qua finita, pauci ex iis in Hollandiam reuersi sunt.

1596. His tamen Hollandorum ausis & velut intercessione non territi sunt Angli, vt non vrgerent propositum, & in peruestigando Septentrionali illo tramite pergerent. Anno enim à n. C. MDCIII. Anglus quidam ad Insulam Cherry cum appulisset, & quosdam *Morces* siue Hippopotamos interfecisset, onusta plumbo nauis in Angliam rediit.

1608. Quinto anno post *Hudsonus* vsq; ad gradum LXXXI. penetrauit, & in reditu, cū à priore via aberrasset, nouam inuenit Insulam sub gradu LXXI. eamq; de suo nomine appellauit. Cū autem societas negociatorum Londinensium intellexisset, immania cere & alia monstra marina oceanum septentrionalem infestum reddere nauigantibus, missæ fuerunt aliquot naues, quibus aliud nihil erat datum negocii, quam vt bellnas illas quacumq; ratione delerent

deherent. Et si autem res illa maximi sumtus fuit, non caruit tamen successu cum male sublatris monstris illis vel profligatis, tranquillum postea nauigantibus præstiterit iter, qui ad peruestigandas vltiores terras se accinxerunt.

Anno Salutis MDCX. duæ naues missæ fuerunt, & anno sequenti toridem, vt Cherryn & Gronlandiam Insulas adirent & ibi capturæ balænarum operam darent. Aderant Thallassiararchæ illius classis, cui nomen erat *Thomæ Edgæo* Anglo, sex Bosci siue Cantabrix Hispania, artis capiendi balænas pertissimi, qui multum iuuerunt Anglos in monstrosa illa piscatione: nam præter balænas aliquot, magnum numerum eorum animalium, quæ amphibia sunt, & vulgo Equi marini vocantur, trucidauerunt, vt hæc postrema nauigatio Anglis valde fuerit quæstiosa.

1610

6

1611.

CAP V T VIII.

Continuatio superiorum expeditionum septentrionalium. Dissidium inter Hollandos, Danos & Anglos, & eius causæ. nouæ quædam terræ atque Insula detectæ.

ANNO à nato Seruatore nostro MDCXII. duæ naues Anglicæ ad piscationem cetorum sub Edgæo Nauarcho in Gronlandiam missæ fuerunt: cum autem ipsis nauium rectoribus parum inter se conueniret, nihil admodum effectum est. Anglos more suo secuti Hollandi, nacti viæ ducem Anglum quendam nauclerum peritissimum, eodem appulerunt. Sed hi à Præfectis & Nauarchis Anglorum repulsi & domum infecta re abire compulsi fuerunt. Idem accidit naui Hispanicæ, quæ & ipsa nauclerum Anglum nacta fuerat, & eo accesserat. Anglus iste, Hispanorum dux reuersus domum, & in carcerem coniectus, vix euitauit, supendium.

1612

Anno sequenti misit ipse Rex suas cum mercatorum nauibus, vt classis illa VII. naues constituerit. Harum præfectis mandauerat Rex, vt omnes exterorum naues ex illis Gronlandiæ littoribus exturbarent, nullisq; præterquam quæ ad societatem Londinensem spectabant, illic negociandi darent licentiam. Apulerant iam in diuersis portibus naues peregrinæ circiter XV. has superuenientes Angli infecta re discedere coegerunt. Et Hispanicis quidem, Gallicis atque Flandricis ea nauigatio omnino fuit irrita: soli Hollandi, quia proterutores erant, & periculum contemnebant, emolumenti aliquid ex ea negociatione perceperunt. Eodem anno insula, cui nomen *Bonæ spei* indiderunt, ab Anglis reperta est.

1613

Iam ad vim & arma spectabant tam Angli quam Hollandi. Illi igitur anno Salutis MDCXIV. tredecim maiores naues & celoces duas expediuerunt, sub ductu *Iosephi Beniamini* & *Thomæ Edgæi*, cum vt in Grænlandia negociarentur, tum vt nouas quærent terras. Instruxerant iam ante Hollandi in eundem finem XVIII. naues, inter quas erant quatuor militares, & in septentrionem miserant. Hæ cum se opposuissent Anglis, nihil illi contra moliri ausi sunt: id ergo factum est, vt neutri suis commodis prospicere rite possent. *Guilielmus* tamen *Bassinus* hoc anno vltra octogesimum progressus gradum, nouas quasdam detexit Insulas.

1614

Sed hunc errorem correxerunt Hollandi anno sequente. Cum enim classem XIV. nauium in illas oras deduxissent, in quibus tres erant militariter instructæ, spretis contemtisq; Anglorum minis, magnam vim balænarum in diuersis sinibus exceperunt, nec Angli eos impedire ausi fuerunt. Eodem anno præfectus trium nauium Danicarum nomine Regis sui vestigal ab Anglis exegit, cui respondit Edgæus, Gronlandiam Insulam Regis Angli parere imperio, nulli igitur alii principi se esse obnoxios. Et hi quidem Dani primi fuerunt, qui in Gronlandiam appulerunt, duce vsi Anglo, *Iasobo Vadenio*.

1615

Sequente biennio magna prosperitate vsi sunt Angli in his septentrionis partibus, & ad perquirenda vltiora versus polum loca perrexerunt: anno vero MDCXVIII. Cum Selandi intellexissent, venisse quidem XIII. naues Anglicanas ad littora Gronlandiæ, sed male instructas & propemodum inermes, vt quæ piscaudi non pugnandi gratia è patria profectæ fuerant: ergo Selandi coactis pluribus nauibus militaribus adorti Anglicanas naues, parum abfuit, quin eas penitus ex illis partibus profligauissent; aliquot quidem intercepterunt & perdidit. Idem vero Selandi, ausi etiam in ipsa Insula pedem ponere, & munimentum Anglorum adoriri, ab Anglis mascule excepti repulsi que fuerunt.

1616

1617

1618

Et quam-

*Pugna
Naualis.*

Et quamuis utriq; signum pacis vel induciarum proposuerunt, altercantibus tamen interim praefectis, toto biduo nihil effici potuit. Resumpto igitur bello Selandi quinque nauibus Proprietariam Anglorum velut indagine cinxerunt, eamq; cum diu se acriter defendisset, fugere coegerunt. Fugientem persecuti Selandi, interfecto propugnatorum fortissimo quoque, postremo expugnaverunt. Ipsam quidem nauem penitus exspoliauerunt, Anglos vero vectores & nautas in vinculis detinuerunt. Et sic ille annus Anglis parum ex sententia fluxit.

1619

Virgutes propositum iidem Nauarchi Angli, anno Salutis MDCXIX. cum nouem nauibus maioribus & celocibus duabus Gronlandiam petiuerunt. Cum autem Hollandi cognito Anglorum aduentu balenas variis tetriculamentis proffigassent, ut alio se ad tempus reciperent, infructuosa fuit illa expeditio. Idem factum est annis duobus sequentibus, in

1620

primis vigesimo, quo ad impedimenta ab Hollandis obiecta, etiam Dani Anglis molesti

1621

fuerunt. anno XXI. Societatis Ruthenice praefecti Londino alias naues numero octo in septentrionem emiserunt: ex his vna, quae caeterarum facile princeps erat, glaciei impetu ita qualitata & perdita fuit, ut vectores eam deserere & se in scapham actuariam recipere coacti fuerint, eo euentu, ut multis frigore extinctis, quibusdam vero parte aliqua aut membro mutilatis, vix pauci incolumes euaserint. Caeterae naues mercib. septentrionalibus onustae, domum redierunt.

1622

Ab eo tempore vsque ad hunc, quo haec scripsimus annum, non desierunt tam Angli quam Hollandi, caleata omni formidine, & spre tis periculis certissimis, quae non tam a barbaris gentibus, feris animalibus & belluis marinis, Oceanum illum nauigantibus impedit, quam ab intensissimo gelu & glacie; non desierunt inquam, instructis emissisque in rigidas istas septentrionis plagas nauibus tentare, an transitus aliquis deturex Europa nostra in Sinarum regnum, & Cathaense, atque alias Orientis partes. Et si autem utriusque nationis peritissimi nauarchi hactenus ad summam diligentiam nihil fecerunt reliqui, aliis quidem in orientum solem, aliis in occidentem vela facientibus; nondum tamen hactenus planum facere potuerunt, an natura partes illas freto aliquo fecerit peruias, an vero obiecta continente occluserit. De glaciei quidem ac frigoris immani obstaculo conqueruntur

omnes. Caetera quo pacto habeant, sequens & forte sapientior ostendet aetas, nos interim his erimus contenti.

